داستان رستم و اسفندیار

آغاز داستان

کنون خورد باید می خوش‌گوار — که می بوی[1] مشک آید از جویبار[2]
هوا پر خروش و زمین پر ز جوش — خنک آنک دل شاد دارد بنوش
درم دارد و نقل و جام[3] نبید — سر گوسفندی تواند برید
مرا نیست فرّخ مر[4] آنرا که هست — ببخشای بر مردم تنگدست[5]
همه بوستان زیر[6] برگ گلست — همه کوه پر لاله و سنبلست
بپالیز[7] بلبل بنالد همی — گل از نالهٔ او ببالد[8] همی
چو[9] از ابر بینم همی باد و نم[10] — ندانم که نرگس چرا شد دژم[11]
شب تیره بلبل نخسپد همی — گل از باد و باران بجنبد[12] همی
بخندد همی بلبل از هر دوان[13] — چو بر گل نشیند گشاید زبان[14]
ندانم که عاشق گل آمد گر ابر — چو[15] از ابر بینم[16] خروش هژبر
بدرّد همی باد[17] پیراهنش — درفشان[18] شود آتش‌اندر[19] تنش
بعشق هوا برزمین[20] شد گوا — بنزدیک خورشید فرمان‌روا

---

[1] Л—بوی оп. [2] I, VI—کوهسار [3] K—نان I, VI—نان و IV—جام و نقل و [4] K, I, VI—این خرّم IV—هر [5] IV—доб.:
خنک آنکه او جام دارد بدست * ز عشق من ماه‌رخ گشته مست
[6] VI—پر ز [7] K—درین وقت [8] IV—بنالد [9] K, I, VI—من [10] I, IV—دم [11] K, I, IV, VI—б. стоит после б. 8. [12] Л, I—دجسبد K, IV—دخسبد [13] K—بلبل و هرزمان [14] Л—I—بپیش K—یابم [15] I, IV, VI—که [16] K—گشاده زبان IV, VI—کش آید زمان [17] K—سبز رخشان—Л [18] IV—درخشان [19] Л, IV—زمین بر هوا—IV—دود VI—تنش [20]

که داند که بلبل چه گوید همی — بزیر گل‌اندر چه موید[1] همی
نگه کن سحرگاه[2] تا بشنوی — ز بلبل سخن گفتن پهلوی
همی نالد از مرگ اسفندیار — ندارد بجز[3] ناله زو یادگار[4]
چو آواز رستم شب تیره ابر — بدرّد دل و گوش غرّان[5] هژبر

۱

ز بلبل[6] شنیدم یکی داستان — که برخواند از گفتهٔ باستان
که چون مست باز آمد اسفندیار — درم گشته از خانهٔ شهریار
کتایون قیصر که بد مادرش — گرفته شب و روز[7] اندر برش
چو از خواب بیدار شد تیره[8] شب — یکی جام می خواست و بگشاد لب
چنین گفت با مادر اسفندیار — که با من همی بد کند شهریار[9]
مرا گفت چون کین لهراسپ شاه — بخواهی بمردی ز ارجاسپ شاه
همان[10] خواهرانرا بیاری[11] ز بند — کنی نام مارا بگیتی بلند
جهان از بدان[12] پاک بی خو[13] کنی — بکوشی و آرایشی[14] نو کنی
همه پادشاهی و لشکر[15] تراست — همان گنج با تخت و[16] افسر تراست
کنون چون برآرد سپهر آفتاب — سر شاه بیدار گردد ز خواب
بگویم پدررا[17] سخنها که گفت — ندارد ز من راستیها[18] نهفت[19]

---

[1] K, I — جوید IV — پوید VI — بوید [2] IV — سرگه که [3] K, VI — جز از [4] I — دل شیر و I — دل پیل و چنگ K [5] — نالهٔ کارزار IV — که با وی همی بد کند روزگار
[6] VI — бб. [7] K, I, IV — تیره [8] I, IV — نیم [9] VI — موبد [10] K — همی [11] I, IV — بیخون VI [12] — جنان [13] VI — بیاری تو مر خواهرانرا [14] I, IV, VI — آرایش [15] K — سراسر [16] Л — گنج با تاج و IV — تاج با گنج و I — گنج و باتخت
[17] K, I, IV, VI — بدو آن [18] K, I, VI — تخت و با گنج IV — ز من راستیها نباید
[19] K — доб.: راستی در

اگر تاج شاهی سپارد بمن * پرستش کنم چون بتانرا شمن

2—5 (гаплография):

که چون مست باز آمد اسفندیار * که با من همی بد کند شهریار

وگر هیچ تاب اندرآرد بچهر — بیزدان که بر پای دارد سپهر
که بی کام او[1] تاج بر سر نهم — همه کشور ایرانیانرا دهم
ترا بانوی شهر ایران کنم — بزور[2] و بدل جنگ[3] شیران کنم
غمی شد ز گفتار او[4] مادرش — همه پرنیان خار شد بر[5] برش
بدانست[6] کان تاج و تخت[7] و کلاه[8] — نبخشد ورا[9] نامبردار شاه[10]
بدو گفت کای رنج دیده پسر — ز گیتی چه جوید دل تاجور[11]
مگر گنج و فرمان و رای و[12] سپاه — تو داری برین‌بر[13] فزونی مخواه[14]
یکی تاج دارد پدر[15] بر پسر[16] — تو داری دگر لشکر و[17] بوم و بر[18]
چو[19] او بگذرد تاج و تختش تراست — بزرگی و شاهی[20] و بختش[21] تراست[22]
چه نیکوتر از نرّه‌شیر ژیان — به پیش پدربر کمر[23] بر میان
چنین گفت با مادر اسفندیار — که نیکو زد این داستان هوشیار[24]
که پیش زنان راز هرگز مگوی — چو گویی سخن باز یابی[25] بکوی[26]
مکن هیچ کاری بفرمان[27] زن — که هرگز نبینی[28] زنی رای‌زن
پر از شرم[29] و تشویر[30] شد مادرش — ز گفته[31] پشیمانی آمد برش
بشد پیش گشتاسپ اسفندیار — همی‌بود[32] با رامش و میگسار

---

[1] K, I — کار [2] IV — بچنگ [3] K, I, IV, VI — اگر من نه آن — VI اگر نه من آن
[4] I, IV — دل مهربان [5] VI — در [6] VI — بدل گفت [7] VI — تاج گنج
[8] K, VI — سپاه [9] K, I — بدو — VI
[10] I — доб.: همان کشور و گنج و کار سپاه
همی شاه ندهد بزودی بدوی * پدید آید اندر میان گفتوگوی
[11] I —
بدو گفت کای فرّخ اسفندیار * مشو تیز با گردش روزگار
[12] Л, IV, VI — оп. [13] VI — دگر بر [14] K — دگر لشکر و آن کلاه
[15] K, IV, VI — پسر [16] K, IV, VI — پدر [17] VI — оп.
[18] I — вместо бб. 18—19:
همه لشکر و گنج و گرز و کمر * تو داری همان کشور و بوم و بر
[19] I — گر [20] K, I, IV, VI — اورنگ [21] K — رختش
[22] I — б. стоит после б. 21. [23] VI — بجوی — I مجوی [24] Л, K, IV, VI — شهریار
[25] Л — پسرا [26] Л, K, IV, VI — کمربند پیش پدر
[27] K, I, VI — نیابی [28] K — بکاری مکن [мбвг — I] نیز فرمان — IV مگوی
[29] K, IV — آژنگ [30] VI — اندوه [31] K, I, IV, VI — گفتن
[32] VI — داد — I از ژنگ — VI از درد

دو روز و دو شب بادهٔ خام[1] خورد — بر ماه‌رویش دل[2] آرام کرد
سیم روز گشتاسپ آگاه شد — که فرزند جویندهٔ گاه[3] شد
همی در[4] دل[5] اندیشه بفزایدش — همی تاج و تخت آرزو آیدش
بخواند آن زمان شاه جاماسپرا[6] — همان فال‌گویان لهراسپرا[7]
برفتند با زیجها بر[8] کنار — بپرسید شاه از گو اسفندیار
که اورا بود زندگانی دراز — نشیبند بشادی[9] و آرام[10] و ناز
بسر برنهد تاج شاهنشهی — برو پای دارد بهی و مهی[11]
چو بشنید دانای ایران سخن — نگه کرد[12] آن زیجهای کهن
ز دانش بروها پر از تاب کرد — ز تیمار مژگان پر از آب کرد[13]
همی‌گفت بد روز و بد اختترم — بیارید آتش[14] همی بر سرم
مرا کاشکی پیش فرّخ زریر — زمانه فگندی بچنگال شیر
وگر[15] خود نکشتی[16] بجاماسپ[19] پدر مر[17] مرا — نگشتی[18] بد اخترا[20]
ورا هم[21] ندیدی بخاک‌اندرون[22] — بران سان فگنده[23] پیش پر ز خون[24]
چو اسفندیاری که از[25] چنگ اوی — بدرّد دل شیر ز آهنگ اوی
ز دشمن جهان سربسر پاک کرد[26] — برزم‌اندرون نیستش همنبرد[27]
جهان از بداندیش بی بیم کرد — تن اژدها را بدو نیم کرد

---

[1] VI—جام [2] K—خوب‌رویانش I, IV—ماهرویانش VI—در [3] Л, K, I, IV—او افسر ماه
[4] I, IV—بر [5] K—درد و [6] K—ارجاسپرا [7] I, IV—Б—کجا رهنمون بود گشتاسپرا
[8] I, IV, VI—در [9] K, I—بخوبی [10] IV—و جميع الكهنة الذين كانوا من أصحاب لهراسب
[11] K, I, VI—доб.: بآرام و خوبی—VI
بدست بزرگی برآیدش هوش * وگر خفته بر تخت پیشش سروش
[12] Л, I—نگه‌دار K, IV, VI—نگه کرد از [13] K, I, IV, VI—هل يموت على فراشه أو يقتل—Б
[14] K—بد از دانش آید I, IV, VI—بد آید ز دانش [15] K, I, IV, VI—обратный порядок мисра.
[16] VI—بکشتی [17] I—پدر کشته بودی [18] Л, I, IV, VI—ویا [19] Л, I, IV, VI—نرفتی
[20] K, I, VI—б. стоит после б. 39. [21] K, I, VI—من [22] K, VI—پر از خاک IV—ز جاماسپ
[23] VI—نشسته ازان سو [24] K, I, VI—بخاک‌اندرون I—بخاک و بخون
[25] K, I, IV, VI—ترس و باک [26] K, I, IV, VI—کرد پاک [27] IV, VI—در

ازین پس غم او[1] بباید[2] کشید — بسی شور و تلخی بباید چشید
بدو گفت شاه ای پسندیده مرد — سخن گوی وز راه دانش مگرد
هلا زود بشتاب و[3] با من بگوی — کزین پرسشم[4] تلخی[5] آمد بروی[6]
گر او چون زریر سپهبد بود — مرا زیستن زین سپس بد بود
ورا در جهان هوش بر دست کیست — کزان درد مارا بباید گریست
بدو گفت جاماسپ کای[7] شهریار — تو این[8] روزرا خوارمایه مدار[9]
ورا هوش در زاولستان بود — بدست تهم[10] پور دستان بود
بجاماسپ گفت آنگهی[11] شهریار — بمن بر[12] بگردد بد روزگار؟[13]
که گر[14] من سر تاج[15] شاهنشهی — سپارم بدو تاج[16] و تخت[17] مهی
نبیند بروبوم زاولستان — نداند کس اورا بکاولستان
شود[18] ایمن از گردش روزگار؟ — بود اختر نیکش آموزگار؟[19]
چنین داد پاسخ ستارهشمر — که بر چرخ گردان نیابد[20] گذر[21]
ازین برشده تیزچنگ اژدها — بمردی و دانش[22] که آمد[23] رها
بباشد همه[24] بودنی بی گمان — نجستست ازو[25] مرد دانا زمان
دل شاه زان در پر اندیشه شد — سرشرا غم و درد همپیشه[26] شد
بد اندیشه و[27] گردش روزگار — همی بر بدی بودش آموزگار

---

[1] K, I, VI — وی [2] I, IV — نباید [3] I, IV — بدو گفت گشتاسپ [4] K, VI — دانشم [5] VI — تلخ [6] K, I, IV, VI — б. стоит после б. 46. [7] K, I — ای [8] IV — مر این [9] K, I, VI — را خوارمایه مدار [روز—K] см. б. 48. [10] K — بچنگ یل I, IV — بچنگ بد VI — زچنگ و ید بمن [زمن—I] بر نگردد بد روزگار [11] K — که این کار [12] IV — بمن گر [13] K, I, VI — آنزمان I, IV, VI — ازان پس چنین گفت با [14] K, I, IV, VI — اگر [15] K, I, VI — تخت [16] I, IV — گنج و VI — تاج I — گنج [17] K — گنج [18] Л — شوم [19] Б — бб. 50—53: فقال لو أعطيته تاج السلطنة و سلمت اليه تخت المملكة لازم مكانه و أمن مما تذكره من صروف الزمان و طارق الحدثان [20] K, I, IV, VI — نیابی [21] K — доб.:

قضا چون ز گردون فروکرد سر * همه عاقلان کور گشتند و کر

[22] I — بزور و بمردی [23] K, IV — یابد I, VI — نیابی [24] Л — همی [25] Л — از [26] K, I, VI — سر شاه از [روانش ز—I سرش راست—VI] اندیشه چون بیشه پر اندیشهٔ—I [27] I, IV, VI — پر اندیشه از

۲

چو بگذشت[1] شب[2] گرد کرده عنان — برآورد خورشید[3] رخشان سنان
بشد پیش او فرّخ اسفندیار — نشست از بر تخت زر[4] شهریار
پر اندیشه و[5] دست کرده بکش — همی بود پیشش پرستارفش
زنامآوران و ز[7] گردان شاه — چو در پیش او[6] انجمن شد سپاه
ز[10] اسپهبدان پیش اوبر[8] رده[9] — همه موبدان پیش او[11] صف زده[12]
برآورد از درد آنگه[14] سخن — پس اسفندیار آن یل پیلتن[13]
تو ی[17] بر[18] زمین[19] فرّه ایزدی — بدو گفت شاها انوشه[15] بدی[16]
همان تاج و تخت از تو زیبا[20] شدست — سر داد و مهر از تو پیدا شدست
همیشه به رای[23] تو پویندهام[24] — تو شاهی[21] پدر من ترا[22] بندهام
بیامد چنان با سواران چین[25] — تو دانی که ارجاسپ از بهر دین
بپذرفتم[28] آن[29] ایزدی پندها[30] — بخوردم[26] من[27] آن سخت سوگندها
دلش تاب گیرد شود[32] بتپرست — که هر کس که آرد بدین در[31] شکست

---

[1] K, I, VI — برگشت [2] VI — شب تیره [3] K, I, VI — برآورد سپیده
[4] K, VI — بر [5] K, IV, VI — دل [6] K, I, VI — شاه [7] K, IV, VI — [هم از — IV ازان — VI]
همه [8] K — شه بر — IV تختش — VI در [9] K, VI — زده [10] VI — و
[11] K — همه پیش [12] Л — б. оп.; Б — نامداران و خسرودرون و حضرت الموابذة و الأمراء و الأكابر و أركان الدولة
[13] K, I, VI — تهمتن [14] IV — درد یاد — VI دل یک [15] I, IV — همیشه
[16] I — بزی (нет рифмы). [17] I — ترا [18] IV, VI — در [19] VI — بدی
[20] I — پیدا (нет рифмы); VI — شیدا [21] I, IV — ترا ای
[22] K, VI — چون یکی [بپا — VI] همه [همان — K] همان من ترا I, IV — یکی
[23] K, I, VI — همیشه به رای تو پویندهام [24] IV — من زندهام — بارزوی
[25] IV, VI — کین [26] Л — جوردم (описка); K — چو خوردم
[27] VI — همی خوردم [28] K, I, IV — بنمودم — پذیرفتم IV — چو [که — K]
[29] VI — از [30] K — доб.:

بخوردم من از بهر دین بهی * بدادار بخشندهٔ فرّهی
یکی سخت سوگند خوردم بدین * بگفتم بگردان ایران زمین

[31] K, IV, VI — دین [32] K, I — سوی VI — بدین

میانش بخنجر کنم بدو[1] نیم نباشد[2] مرا از کسی ترس و بیم[3]
وزان پس که ارجاسپ آمد بجنگ نبرگشتم از جنگ[4] دشتی[5] پلنگ[6]
مرا خوار کردی بگفت[7] گرزم که جام خورش خواستی[8] روز بزم
ببستی تن من ببند گران ستونها و مسمار[9] آهنگران
سوی گنبدان‌دژ فرستادیم ز خواری ببندکارگان[10] دادیم
بزاول شدی بلخ بگذاشتی همه رزمرا بزم[11] پنداشتی
بدیدی[12] همی[13] تیغ ارجاسپرا فگندی بخون پیر لهراسپرا
چو جاماسپ آمد مرا بسته دید وزان بستگیها تنم[14] خسته دید
مرا پادشاهی پذیرفت و تخت بران نیز چندی بکوشید سخت
بدو گفتم این بندهای گران بزنجیر[15] و[16] مسمار آهنگران[17]
بماندم چنین هم[18] بفرمان شاه نخواهم سپاه و نخواهم[19] کلاه[20]
بیزدان نمایم بروز شمار بنالم[21] ز بدگوی با[22] کردگار[23]
مرا گفت گر پند من نشنوی بسازی ابر تخت[24] پر[25] بدخوی[26]
دگر[27] گفت کز خون چندان سران سرافراز با گرزهای گران
بران رزمگه خسته تنها بتیر همان خواهرانت ببرده[28] اسیر[29]
دگر گرد[30] آزاده فرشیدورد فگندست خسته بدشت/ذبرد[31]

---

[1] K — من دو I, IV, VI — بر دو [2] K, I — نیاید [3] IV — بر دو نیم [4] Л — دشت جنگ
(метр нарушен). [5] I, IV — دشت جنگی [6] IV — обратный порядок мисра. [7] Л — بگفتی
[8] K, I, IV — جایی کیی خواست در — VI داشتی [9] K — ستونهای مسمار و [10] K, VI — بزمرا رزم [11] IV — ندیدی [12] IV, VI — همان — I [13] I — ببیگانگی — I
[14] I — مرا [15] I — ز زنجیر [16] VI — ستونها (см. б. 74). [17] IV — مسمارهای گران [18] K — بمان همچنینم
[19] K — نه تاج و [20] K — б. стоит после б. 82; I, VI — б. оп. [21] IV — بدکن بپروردگار — I و بد روزگار — K, VI [22] IV — بر [23] K, VI — بگویم
[24] Л — دحت [25] K — پهلوی — IV [26] IV — بکوشی و پیش آوری [27] I, IV — مرا [28] I, IV — خواهرانرا
[29] K — бб. 84—85 оп. [30] K — برادرت [31] I, VI — б. оп.; K — доб.: که بودند — VI که بردند
سراپای خسته بشمشیر و تیر * همان خواهرانت که بردند اسیر
см. б. 85.

ز ترکان گریزان شده[1] شهریار — همی پیچد از بند اسفندیار
نسوزد دلت بر چنین کارها — بدین درد و تیمار و آزارها[2]
سخنها جزین نیز بسیار گفت — که گفتار با درد و غم[3] بود جفت
غل و بند برهم شکستم همه — دوان آمدم نزد[4] شاه رمه
ازیشان بکشتم فزون از[5] شمار[6] — ز کردار من شاد[7] شد[8] شهریار
گر از هفتخوان برشمارم[9] سخن — همانا که هرگز نیاید بهن
ز تن باز کردم سر ارجاسپ را — برافراختم[10] نام گشتاسپ را[11]
زن و کودکانش[12] بدین بارگاه — بیاوردم آن[13] گنج و تخت[14] و کلاه
همه نیکویها بکردی[15] بگنج — مرا مایه خون آمد و درد و[16] رنج[17]
ز بس بند[18] و سوگند و پیمان[19] تو — همی نگذرم من ز فرمان[20] تو
همی گفتی[21] ار باز بینم ترا — ز روشن روان برگزینم ترا
سپارم ترا افسر و تخت عاج — که هستی بمردی سزاوار تاج
مرا از بزرگان برین[22] شرم خاست — که گویند گنج و سپاهت کجاست[23]

---

[1] K, I — پیش [2] K — آوارها — VI بازارها [3] K — گفتار او با خرد [4] I, IV — سر — VI تن
[5] K, I, IV — فراوان [6] K — سوار — I, IV هزار [7] K — نگویم سخن کژّ [8] Л — نبد شاد از جنگ من — VI نکردم سخن کرد بر
[9] I — اندرآرم — IV برگشایم [10] K, I, VI — برافگیختم [11] K, I — لهراسپ را — I کودکانرا [12] K, IV, VI — کودکانشان
[13] K, I, VI — بیاوردم و [14] K, VI — تخت و گنج [15] K, VI — نهادی — IV خواسته برنهادی
[16] Л — و — VI پیوند و [17] I — б. оп. [18] IV — پند [19] I — پیمان و سوگند [20] I — فرمان
[21] K — تو گفتی که [22] I, IV — همی [23] K — доб.: همان نگذرانیدم از بند — IV آن оп. (метр нарушен).

تو زی روم رفتی ز بهر شکار * برآمد همه کامت از روزگار
جز از گرگ و از مار چیزی دگر * نکشتی بروم اندرون سر بسر
سر خویش از چرخ برافراشتی * بگیتی همه خویش پنداشتی
بلهراسپ گفتی که من گرگ و مار * بکشتم ترا بخت ناید بکار
ترا داد تخت و شدی نیکبخت * کنون دیدی از من بسی کار سخت
بکام نهنگ ژیان درشدم * جهانی بمردی بهم برزدم
بکشتم همه دشمنان ترا * بشستم ز انده روان ترا
اگر تخت خواهم ز تو دور نیست * که با فرّ من مهررا نور نیست

بهانه کنون چیست من بر چیم پس از[1] رنج پویان ز بهر کیم

۳

بفرزند پاسخ چنین داد شاه که از راستی بگذری نیست راه
ازین بیش کردی که گفتی تو کار که یار[2] تو بادا جهان‌کردگار
نبینم همی دشمنی در جهان نه در[3] آشکارا نه اندر نهان
که نام[4] تو یابد نه پیچان شود چه[5] پیچان همانا که بیجان شود
بگیتی نداری کسی‌را همال مگر بی‌خرد[6] نامور پور زال
که اوراست تا هست زاولستان[7] همان بُست[8] و غزنین و کاولستان[9]
بمردی همی ز آسمان بگذرد همی خویشتن کهتری[10] نشمرد
که بر[11] پیش کاوس‌کی بنده بود ز کیخسرو اندر جهان زنده بود
بشاهی ز گشتاسپ نارد[12] سخن که او تاج نو دارد و ما[13] کهن
بگیتی مرا[14] نیست کس همنبرد ز رومی و توری و آزاد[15] مرد
سوی سیستان رفت باید کنون بکار آوری زور[16] و[17] بند[18] و فسون
برهنه کنی تیغ و گوپال‌را ببندد آوری رستم زال‌را
زواره فرامرزرا همچنین نمانی که کس برنشیند بزین
بدادار گیتی که او داد[19] زور فروزندهٔ اختر و ماه و هور
که چون این سخنها بجای آوری ز من نشنوی زین سپس داوری
سپارم بتو[20] تاج[21] و تخت[22] و کلاه نشانم بر[23] تخت پیشگاه

---

[1] K, I — از پر VI — بران [2] IV — کار [3] K, I, VI — بر [4] Л — نا (описка). [5] Л — نه [6] IV — پرهنر VI — پرخرد Б — ابن دستان الجاهل [7] VI — کابلستان [8] IV — همه پشت [9] VI — زابلستان I — б. оп. کجا — IV همو — I همان — K, VI [10] VI — بگیتی کسی‌را بکس [11] K, I, IV, VI — راند [12] I — من [13] Л, K, IV, VI — ترا — Б و قد بلغ به الأمر الی أن قال: ملک کشتاسب طریف مستحدث و ملکی تلید متقدّم و لا أجد فی توران و لاإیران من یساجلنی و یقاومنی [14] K — جنگ [15] I — آزاده [16] K, I — رنگ IV — مکر [17] VI — چند [18] K — پند VI — رنگ [19] VI — برآورد [20] K, I, IV, VI — ترا [21] K — تخت I, VI — گنج [22] K — نشاندمت با تاج در VI — گنج [23] K, I, IV, VI — بر

چنین پاسخ آوردش[1] اسفندیار — که ای پر هنر نامور[2] شهریار
همی دور مانی ز رسم کهن — بر اندازه باید که رانی سخن
تو با شاه چین جنگ جوی[3] و نبرد — ازان نامداران[4] برانگیز گرد
چه جویی نبرد یکی مرد پیر — که کاوس خواندی ورا شیرگیر
ز گاه منوچهر[5] تا کیقباد — دل شهریاران[6] بدو بود شاد
نکوکارتر زو بایران[7] کسی — نبودست کاورد نیکی[8] بسی[9]
همی‌خواندندش خداوند[10] رخش — جهانگیر و[11] شیراوژن و[12] تاج‌بخش
نه اندر[13] جهان نامداری[14] نوست — بزرگست و با عهد کیخسروست
اگر عهد شاهان نباشد درست — نباید ز گشتاسپ منشور جست
چنین داد پاسخ باسفندیار — که ای شیردل پرهنر نامدار[15]
هرانکس که از راه[16] یزدان بگشت — همان عهد او گشت چون[17] باد دشت[18]
همانا شنیدی[19] که کاوس شاه — بفرمان[20] ابلیس گم کرد راه
همی باسمان شد بپرّ عقاب — بزاری بساری فتاد اندر آب
ز هاماوران دیوزادی ببرد[21] — شبستان شاهی[22] مر اورا سپرد
سیاوش بآزار[23] او کشته شد — همه دوده زیر و زبر گشته[24] شد
کسی کو ز عهد جهاندار گشت — بگردد[25] در او نشاید گذشت[26]

---

[1] K — آورد [2] K, I — نامور پرهنر [3] K, I, VI — جوی جنگ [4] K — هم از دشت ترکان و اللائق بک أن تنازع أصحاب الأقالم و تطلب — Б ز کشور خدایان — VI ز دشت خذایان — I همه شهر — [5] K, I, VI سیاوش — I سیاوخش — [5] K, VI ملک صاحب الروم أو صاحب الصین [6] K, I, VI — [شاه — I] ایران [7] IV — بگیتی [8] IV — گیتی [9] K, I, VI — б. оп.; Б — перевод б. отсутствует. [10] K — خواند (описка). [11] Л — و оп.; VI — جهانجوی و [12] VI — و оп. [13] K, I, VI — او در — VI [14] VI — نامدار [15] IV — б. оп. [16] K — عهد [17] K, VI — اویست و هم — [18] I — شاهان — [19] K, I, VI — شنیدی همانا [20] K — بگفتار [21] IV — بمرد [22] K, I, VI — بپیش — [23] K, I, VI — بآواز [24] K, VI — دودمرا روز برگشته [25] K, I, VI — بپیش [26] Б — перевод бб. 127—132 отсутствует; IV — доб.:

بدو گفت گشتاسپ کای نامدار * تو چندین بهانه به پیشم میار

اگر تخت خواهی ز من[1] با[2] کلاه — ره سیستان گیر و برکش[3] سپاه[4]
چو آنجا[5] رسی[6] دست رستم ببند — بیارش ببازو[7] فگنده کمند
زواره فرامرز و[8] دستان سام — نبایند که سازند پیش تو دام
پیاده دوانش[9] بدین بارگاه — بیاور کشان تا ببیند[10] سپاه[11]
ازان پس نپیچد سر[12] از ما کسی — اگر کام اگر[13] گنج[14] یابد[15] بسی
سپهبد بروها پر از تاب[16] کرد — بشاه جهان گفت زین باز گرد[17]
ترا نیست دستان و[18] رستم بکار — همی راه جویی باسفندیار[19]
دریغ آیدت جای شاهی همی — مرا از جهان[20] دور خواهی همی
ترا باد این تخت و تاج[21] کیان[22] — مرا گوشهیی بس بود زین[23] جهان
ولیکن[24] ترا من یکی بندهام — بفرمان و رایت سر افگندهام[25]
بدو گفت گشتاسپ[26] تندی مکن — بلندی بیابی[27] نژندی مکن
ز لشکر گزین کن فراوان سوار — جهاندیدگان از در کارزار
سلیح و سپاه و درم پیش تست — نژندی بجان[28] بداندیش تست
چه باید مرا بی تو گنج و سپاه — همان گنج و تخت و سپاه و[29] کلاه
چنین داد پاسخ یل[30] اسفندیار — که لشکر نباید مرا خود بکار
گر ایدونک آید[31] زمانم فراز — بلشکر ندارد جهاندار باز

---

[1] K, I, VI—همی [2] I, IV—یا VI—خواهی و گنج و [3] K, I, IV, VI—[IV—گیرو] گیر [4] K, VI — обратный порядок мисра. [5] K, I, VI—اندر [6] K, I — شوی IV — روی VI — خود با [7] I — ببارو بیارش [8] VI — оп. [9] K, IV, VI — دوانشان [10] K — ببیاری دوانشان که ببیند [11] VI — بیاور تو ای نامبردار شاه [12] VI — خود [13] IV, VI — کام [14] I — گنج و گر نام [15] K, VI — دارد IV — یابی [16] K, I, VI — چپین [17] K — ازین بشه گفت تو گرد رستم—VI کز دین مگرد—IV بدو گفت تو گرد اینها مگرد—I بد بگرد [18] Л — оп.; Б — ما بک قصد رستم و لا دستان [19] I, IV, VI — اسفندیار [20] K, I, IV, VI — مهان [21] K — جای [22] K, I, VI — ز گیتی مرا [23] I — در [24] I — زلشکر [25] I — همه بارزوی تو پوینده‌ام [26] K, I, VI — کار [27] Л, IV, VI — نیابی [28] I — بر [در — K] [29] K, I, IV, VI — ز جان [30] K, I, VI — تخت شاهی [IV, VI — زرّین] و زرّین — پاسخ آوردش [31] K, VI — آمد

ز پیش پدر باز گشت او بتاب[1] چه از پادشاهی چه از خشم[2] باب
بایوان خویش اندرآمد دژم لبی پر ز باد و دلی پر ز غم[3]

٤

کتایون چو بشنید شد[4] پر ز خشم بپیش پسر شد پر از آب چشم
چنین گفت با فرّخ اسفندیار که ای از کیان جهان[5] یادگار
ز بهمن شنیدم که از گلستان همی رفت خواهی بزابلستان[6]
ببندی همی رستم زال را خداوند شمشیر و گوپال را
ز[7] گیتی همی[8] پند مادر نیوش ببند تیز مشتاب و چندین[9] مکوش
سواری که باشد بنیروی پیل ز خون راند اندر زمین جوی[10] نیل
بدرّد جگرگاه دیو سپید ز شمشیر او گم کند[11] راه شید
همان[12] ماه[13] هاماوران را بکشت نیارست گفتن کس اورا درشت[14]
همانا چو سهراب دیگر سوار نبودست جنگی گه کارزار
بچنگ[15] پدردر بهنگام جنگ بآوردگه کشته شد بی‌درنگ[16]
بکین سیاوش[17] ز افراسیاب ز خون کرد گیتی چو دریای آب
که نفرین برین تخت و این تاج باد برین‌کشتن و[18] شور[19] و تاراج باد[20]
مده از پی تاج سررا بباد که با تاج شاهی ز مادر نزاد
پدر پیرسر گشت[21] و برنا توی بزور[22] و بمردی توانا توی

---

[1] VI — آفتاب [2] K — هم از بهر تاج و هم از بهر [3] K — ابروان پر ز خم گفتار که ای در جهان از— [5] K, VI خورشیدرخ— I, VI دل— [4] K
[6] IV — کابلستان [7] I, IV — ز [8] K, VI — همه [9] K — با بد I, IV, VI — بر بد [10] K, I, IV, VI — خوار [زگفتار— VI] بگفتار
[11] IV — شود [12] K, VI — هم او [13] K, IV, VI — شاه [14] I — б. оп. [15] IV — آیدش رود
[16] K, I, VI — бб. 159—160 оп. [17] K — سیاوخش [18] Л — ببرکشتن VI — برین کشور و
[19] IV — سور [20] I, IV — б. стоит после б. 163. [21] K, I, IV, VI — پیر گشتست و [22] K, IV, VI — بچنگ

سپه یکسره بر تو دارند چشم — مبفگن تن اندر بلایی بخشم[1]
جز از سیستان در جهان جای هست — دلیری[2] مکن تیز[3] منمای دست
مرا خاکسار دو گیتی مکن — ازین مهربان مام بشنو سخن[4]
چنین پاسخ آوردش اسفندیار — که ای مهربان این سخن یاد دار
همانست[5] رستم که دانی همی — هنرهاش[6] چون زند خوانی[7] همی
نکوکارتر[8] زو بایران کسی — نیابی وگر چند پویی[9] بسی[10]
چو[11] اورا ببستن نباشد روا[12] — چنین بد نه خوب آید از پادشا
ولیکن نباید شکستن دلم — که چون بشکنی دل ز جان[13] بگسلم
چگونه کشم سر ز فرمان شاه — چگونه گذارم چنین[14] دستگاه[15]
مرا گر بزاول سرآید زمان — بدان[16] سو کشد اخترم[17] بی گمان[18]
چو رستم بیاید[19] بفرمان[20] من — ز من نشنود سرد هرگز سخن
بباریدد خون از مژه مادرش — همه[21] پاک برکند موی از سرش[22]
بدو گفت کای ژنده پیل ژیان[23] — همی خوار گیری ز نیرو[24] روان
نباشی بسنده تو با پیلتن — از ایدر مرو بی[25]یکی انجمن
مبر پیش پیل ژیان هوش خویش — نهاده بدین گونه بر دوش خویش
اگر زین نشان[26] رای[27] تو رفتست — همه کام[28] بدگوهر آهرمنست

[1] K — بلاها و خشم I, IV, VI — بلاها ز خشم [2] K, I, VI — جوانی [3] K, IV, VI — تیز و
[4] Б — бб. 152—167: قد اخبرنی بهمن بأنک ترید الخروج الی زابلستان لقتال رستم بن دستان فلا تتعرّض له و لا تلق بیدک الی التهلکة فانه الرجل الذی لا یصطلی بناره و لا یجاری فی مضماره [5] IV, VI — همینست [6] K, VI — سخنهاش [7] Л — را نامه — IV راگربخوانی
[8] IV — بر (описка). [9] K — نیاید پدید ار جویی I, VI — بدیدار و [VI — نیاید] نباشد خوانی
[10] I, IV — б. стоит после б. 171; см. б. 122. [11] I — مر VI — خوبی IV — نباشد (далее срезано).
[12] K, I, IV, VI — سزا VI — هم — تن K, I, IV — چنین [13] K, I, VI — جز من این — VI
[14] I — б. стоит после б. 175. [15] I, VI — گردش آسمان — VI [16] IV — ازان [17] K — آسمان
[18] IV — نیاید [19] I — بتابد ز فرمان [20] VI — همی [21] I — б. стоит после б. 181. [22] K, VI — پیشگاه
[23] K — جوان I — تیزی [24] VI — پیر — IV [25] Л — جهان
[26] I — کام [27] K — دام I, IV — کار [28] I — ز نیرو همی خوار داری

بدوزخ مبر کودکانرا بپای — که دانا[1] نخواند ترا پاکرای[2]
بمادر چنین گفت پس جنگجوی — که تا بردن کودکان نیست روی
چو با زن[3] پس پرده باشد[4] جوان — بماند منش پست و تیره روان[5]
بهر رزمگه[6] باید اورا نگاه[7] — گذارد[8] بهر زخم گوپال شاه
185 مرا[9] لشکری[10] خود نیاید بکار[11] — جز از خویش و پیوند و چندی سوار[12]
ز پیش پسر مادر مهربان[13] — بیامد پر از[14] درد و تیره‌روان
همه شب ز مهر[15] پسر مادرش — ز دیده همی ریخت[16] خون بر برش[17]

۵

بشبگیر هنگام بانگ خروس — ز درگاه برخاست آوای کوس
چو پیلی باسپ اندرآورد پای — بیاورد چون باد لشکر ز جای
190 همی رفت[18] تا پیشش[19] آمد دو راه — فرو ماند بر جای پیل[20] و سپاه
دژ گنبدان بود راهش یکی — دگر[21] سوی زاول[22] کشید اندکی
شتر انک در پیش بودش[23] بخفت — تو گفتی که گشتست با خاک جفت
همی چوب زد بر سرش ساروان[24] — ز رفتن بماند آن زمان کاروان

---

[1] VI — که داند [2] VI — نیکرای [3] VI — چو زن در [4] K — چو زن در پس در نشیند
[5] I — б. оп. — IV — ماند [6] Л — رزمگاه [7] Л — اندر آوردگاه — K بهر رزم باید بهر جایگاه
[8] K, I, VI — کدارد — IV که دارد [9] K, I, VI — بسی [10] I — لشکرم — VI لشکر
[11] K, I, VI — دلش گشت پر — IV [12] K, I, VI — سرا [13] IV — چو بشنید گفتار فرّخ جوان
[14] IV — بهر [15] IV — بپارید [16] I, VI — бб. 186—187 оп.; K — вместо бб. 186—187:
بریین گونه میگفت تاریک شب * کتایون ز گفتار او خشک لب
Б — бб. 168—187: و قال لها إنه کما ذکرت و لکن کیف أخالف أمر الملک الکشتاسب؟
[17] K, I, IV, VI — بارند [18] K, I, IV, VI — راند [19] VI — پیش
[20] IV — شاه [21] K — یکی [22] Л, IV — کابل — Б احدهما
[23] IV — رفتی [24] K, I — ساربان — یفضی الی زابلستان

جهانجوی‌را آن بد آمد بفال — بفرمود کش سر ببرّند[1] و یال
بدان تا بدو باز گردد بدی — نباشد بجز[2] فرّه ایزدی
بریدند پرخاشجویان[3] سرش — بدو باز گشت آن[4] زمان اخترش[5]
غمی گشت زان اشتر اسفندیار — گرفت آن زمان اختر شوم خوار
چنین گفت کانکس که پیروز گشت — سر[6] بخت او گیتی‌افروز گشت
بد و نیک هر دو ز یزدان بود — لب مرد باید که خندان بود
وزانجا[7] بیامد سوی هیرمند — همی‌بود ترسان ز بیم گزند
بر[8] آیین ببستند پرده‌سرای — بزرگان لشکر گزیدند[9] جای
شراعی بزد زود[10] و بنهاد تخت — بران تخت برشد گو[11] نیک‌بخت
می آورد و رامشگرانرا بخواند — بسی زرّ و گوهر بریشان فشاند[12]
برامش دل خویشتن شاد کرد — دل[13] راد مردان پر از یاد[14] کرد
چو گل بشکفید از می سالخورد — رخ نامداران و[15] شاه نبرد[16]
بیاران چنین گفت کز رای شاه — نه پیچیدم[17] و دور گشتم ز راه
مرا گفت بر[18] کار رستم بسیچ — ز بند و ز خواری[19] میاسای هیچ
بکردن برفتم[20] برای[21] پدر — کنون این گزین پیر[22] پرخاشخر
بسی رنج دارد بجای سران — جهان راست کرده[23] بگرز گران
همه شهر ایران بدو زنده‌اند — اگر شهریارند[24] و گر بنده‌اند
فرستاده باید یکی تیزویر[25] — سخن‌گوی[26] و[27] داننده[28] و یادگیر

---

[1] Л — ببرّید K [2] K, I, IV — مگر VI — نگردد تبه [3] I, IV — گردان هم آنجا
[4] K, I, VI — سر و [5] VI — افسرش [6] I, IV — بدو گشت هم‌اندر IV — بدو گشت هم در
[7] I — وزان پس [8] K, VI — ب [9] IV — گرفتند [10] I — شاه IV — دور
[11] K, I, VI — شد هر [12] K, I, VI — که بد
می آوردو [و رود و — K] رامشگر اسفندیار * نشسته پشوتن بر نامدار
[13] IV — سر [14] Л — داد K, VI — زاد مردانش آباد I — باد IV — داد
[15] Л — و оп. [16] VI — نامداران [17] K — بپیچیدم I — به‌پیچیدم
[18] K — بد VI — گفته بد [19] Л — خوارش [20] K, I — بکردم برفتم IV, VI — نکردم نرفتم
[21] K, IV, VI — براه [22] K, I, IV, VI — که آن شیردل مرد
[23] I — کرد او [24] VI — شهریار و [25] K, I, VI — فرستادهٔ باید اکنون دبیر
[26] K, I, IV, VI — با دانش [27] K — و оп. [28] VI — خردمند

سواری که باشد ورا فرّ و زیب — نگیرد ورا رستم اندر فریب[1]
گر ایدونک[2] آید[3] بنزدیک ما — درفشان[4] کند[5] رای[6] تاریک ما
بخوبی دهد دست بند مرا — بداند[7] ببندد[8] گزند[9] مرا
نخواهم من[10] اورا بجز[11] نیکویی — اگر[12] دور دارد سر از بدخویی
بشوتن بدو گفتِ اینست راه — برین باش و آزرم مردان بخواه[13]

٦

بفرمود تا بهمن آمدش[14] پیش — ورا پندها داد[15] ز اندازه بیش
بدو گفت اسپ[16] سیه برنشین — بیارای تن‌را بدیبای چین
بنه بر سرت افسر خسروی — نگارش همه گوهر[17] پهلوی
بران سان که هر کس که بیند ترا — ز گردنکشان برگزیند ترا
بداند که هستی تو خسرونژاد — کند آفریننده‌را بر تو یاد
ببر پنج[18] بالای زرّین ستام — سرافراز دَه موبد نیک‌نام
هم از راه تا خان[19] رستم بران — مکن کار بر خویشتن‌بر گران[20]
درودش ده از ما و خوبی نمای — بیارای[21] گفتار و چربی[22] فزای
بگویش که هر کس که گردد بلند[23] — جهاندار وز هر بدی بی گزند[24]
ز دادار باید که دارد[25] سپاس — که اویست جاوید نیکی‌شناس
چو باشد فزایندهٔ[26] نیکویی — بپرهیز دارد سر[27] از[28] بدخویی
بیفزایدش کامگاری و گنج — بود شادمان در سرای سپنج

---

[1] IV — که رستم بگیرد ورا در نهیب [2] IV — اگر او خود [3] K — آمد [4] K, VI — درافشان [5] I — کند روشن این [6] IV — جان [7] I — بیابین [8] K — نبیند — IV ببیند [9] K — مخواه — K, IV, VI دخواه — Л, I [10] VI — مر [11] K — جز آن — VI جز از [12] VI — که او [13] K, I, IV, VI — آمد به [14] K, I, IV, VI — [I, IV — وی] سخن گفت با او [15] K, VI — کاسپ [16] K — پیکر [17] IV — یابد [18] VI — پنج و [19] I — خوان [20] Б — 66. 202—223: و أرسل ولده بهمن الی رستم [21] I — بیفروز [22] K, VI — خوبی [23] I — دارد خرد [24] I — سر از رای شاهان بدر کی برد [25] K, IV — بپرهیزد آن از بد [26] K — فرازندهٔ [27] K, VI — از و [28] I — دل

چو[1] دوری گزیند ز کردار زشت — بیابد بدان گیتی اندر[2] بهشت
بد و نیک بر ما همی بگذرد — چنین داند آن کس که دارد خرد
سرانجام بستر بود تیره خاک — بپرّد روان سوی[3] یزدان پاک
بگیتی هرانکس که نیکی شناخت — بکوشید و با شهریاران بساخت
همان[4] بر که کاری همان بدروی — سخن هرچ گویی همان بشنوی[5]
کنون از تو اندازه گیریم راست — نباید برین بر فزون و[6] نه کاست
که بگذاشتی سالیان بی‌شمار — بگیتی بدیدی بسی شهریار
اگر باز جویی ز راه خرد — بدانی که چونین نه اندرخورد
که چندین بزرگی و گنج و سپاه — گرانمایه اسپان و تخت و کلاه
ز[7] پیش[8] نیاکان ما[9] یافتی[10] — چو[11] در بندگی تیز بشتافتی
چه مایه جهان داشت[12] لهراسپ شاه — نکردی گذر سوی آن بارگاه
چو او[13] شهر[14] ایران بگشتاسپ داد — نیامد ترا هیچ زان[15] تخت[16] یاد[17]
سوی او یکی نامه ننوشته‌ای[18] — از آرایش بندگی گشته‌ای
نرفتی بدرگاه او بنده‌وار — نخواهی بگیتی کسی[19] شهریار
ز هوشنگ و جمّ و[20] فریدون گرد — که از تخم ضحّاک شاهی ببرد
همی رو چنین تا سر کیقباد — که تاج فریدون[21] بسر برنهاد
چو گشتاسپ شه نیست[22] یک نامدار — برزم و ببزم و برای[23] و شکار
پذیرفت پاکیزه دین بهی — نهان گشت[24] گمراهی[25] و بی‌رهی
چو خورشید شد راه گیهان خدیو — نهان شد بدآموزی و راه دیو

---

[1] VI — ز [2] K — بپاداش خرّم [3] VI — پیش [4] VI — هران [5] I — б. оп. [6] K, IV, VI — فزودن — I [7] K — به VI — تو [8] K, VI — پیش از — I, IV همه از [9] K, I, IV, VI — من [10] VI — خواستی [11] VI — تو [12] IV, VI — جهاندار [13] VI — از [14] K — تخت [15] K — نیامدت [16] IV — کار [17] Б — و لمّا تقلّد لهراسپ صرت نیامد ازان پس خود از — I, VI از شاه دار نخواندی [نخوانی — I] [18] IV, VI — بنوشتهٔ [19] K, I, VI — بجلس بیتک و أعرضت من خدمته کسی‌را همی [20] IV — جم وز [21] I — بزرگی [22] K, I, VI — بنشست — IV ننشست [23] I, VI — بباز [24] IV — ماند [25] K, I, VI — بیدادی

ازان پس که[1] ارجاسپ آمد بجنگ — سپه چون پلنگان و مهتر نهنگ[2]
ندانست کس لشکرش‌را[3] شمار — پذیره شدش نامور شهریار
یکی گورستان کرد بر[4] دشت کین — که پیدا نبد پهن[5] روی[6] زمین[7]
همانا که تا رستخیز این سخن — میان بزرگان نگردد کهن
کنون خاور اوراست تا باختر — همی‌بشکند پشت شیران نر
ز توران زمین[8] تا در هند و[9] روم — جهان شد مر اورا چو یک مهره موم
ز دشت سواران نیزه‌گزار — بدرگاه اویند[10] چندی سوار
فرستندش از مرزها[11] باژ و[12] ساو — که با جنگ او[13] نیستشان زور و تاو
ازان گفتم این با تو ای پهلوان — که او از تو[14] آزرده دارد روان
نرفتی بدان نامور بارگاه — نکردی بدان نامداران نگاه[15]
کرانی گرفتستی[16] اندر[17] جهان — که داری همی خویشتن‌را[18] نهان
فرامش ترا مهتران چون کنند — مگر مغز و دل پاک بیرون کنند
همیشه همه[19] نیکویی خواستی — بفرمان شاهان بیاراستی
اگر بر شمارد کسی رنج تو — بگیتی فزون آید از[20] گنج تو
ز شاهان کسی بر چنین داستان — ز بنده نبودند[21] همداستان
مرا گفت رستم ز بس خواسته — هم از[22] کشور و گنج آراسته
بزاول نشستست و گشتست مست — نگیرد کس از مست چیزی بدست[23]

---

[1] I, VI — چو [2] K — پلنگ IV — б. стоит после б. 244. [3] IV — لشکری (метр нарушен).
[4] K, VI — ازان I, IV — از [5] K, I, IV, VI — که جایی ندیدند [6] K, VI — پیدا [7] Б — бб. 246—250: و قد تیسر له من الفتوح مالم یتیسر لغیره حتی دخل تحت حکمه جمیع ممالک المشرق و المغرب
[8] K, I, VI — بر و [9] VI — و оп. [10] I, IV — او نیز [11] K, I, VI — فرستند ازین شهرها روز — VI [12] VI [13] VI — جنگشان [14] VI — آوازت [15] Л — бб. 256—257 و قد ضاق صدره مما تعامله به من إخلالک بخدمته و قلّة احتفالک بجنبه — Б оп.; [16] K, VI — گزیدستی [17] I, IV — گزیدی همی در [18] K, I, IV, VI — همی خویشتن داری اندر [19] K — مهان — VI همان — K, I [20] K — فزون آید از نامور [21] K — نبودند و [22] همی — IV تو خود
[23] I — доб.:

چو کار آیدش دوری از بارگاه * نبیند ترا نیز در بزمگاه

K, IV — доб. вариант б.; VI — доб. вариант б. после б. 267.

برآشفت یک روز و سوگند خورد — بروز سپید و شب لاژورد
که اورا بجز بسته در بارگاه — نه‌بیند ازین پس جهاندار شاه[1]
کنون من ز ایران بدین آمدم — نبد[2] شاه دستور تا دم زدم[3]
بپرهیز و پیچان شو از خشم اوی — ندیدی[4] که خشم آورد چشم[5] اوی
چو اینجا[6] بیایی و فرمان[7] کنی — روانرا بپوزش گروگان[8] کنی
بخورشید[9] رخشان و جان[10] زریر — بجان پدرم[11] آن جهاندار[12] شیر
که من زین پشیمان کنم شاهرا — برافروزم[13] این اختر و[14] ماهرا
که من زین که گفتم نجویم فروغ — نگردم بهر کار گرد دروغ[15]
پشوتن بریند بر گوای منست — روان و خرد رهنمای منست
همی جستم از تو من[16] آرام شاه[17] — ولیکن همی از تو دیدم[18] گناه[19]
پدر شهریارست و من کهترم — ز فرمان او یک زمان نگذرم[20]
همه دوده اکنون بباید[21] نشست — زدن رای و سودن بدین کار دست
زواره فرامرز و دستان سام — جهاندیده رودابهٔ[22] نیک‌نام
همه پند من یک بیک بشنوید — بدین خوب گفتار من بگروید[23]
نباید که این خانه ویران شود — بکام دلیران ایران[24] شود
چو بسته ترا نزد شاه آورم — بدوبر فراوان گناه آورم
بباشیم پیشش بخواهش[25] بپای — ز خشم و ز کین آرمش باز جای
نمانم که بادی بتوبر وزد — بران سان که از گوهر من سزد

---

[1] K, I, VI — کسی زین گزیده سپاه [2] IV — ببد [3] VI — порядок бб.: 264, 266, 267, 265.
[4] IV — نباید [5] VI — خشم (нет рифмы). [6] K, I, IV, VI — ایدر [7] I, IV, VI — پیمان [8] K, I, VI — پدر [9] K, I — بخورشید و [10] K, I, VI — روشن روان [11] VI — روان از نشستن پشیمان
[12] I — گرانمایه [13] K, VI — برافرازم [14] IV — تیره‌گون [15] K, I, IV, VI — б. оп. [16] K, I, VI — چند ازین جستم [17] I — آرام شاه VI — آواز شاه [18] I — زو ندیدم IV — بینم [19] Л — б. стоит после б. 271. [20] Б — бб. 269—275 не переведены. [21] IV — نباید [22] I — جهاندیدگانرا [23] VI — بنگرید [24] K — توران IV — کنام پلنگان و شیران [25] K, I, IV, VI — همه وزان پس بباشیم [بباشم به — K, VI] پیشش

۷

سخنهای آن نامور پیشگاه — چو بشنید بهمن بیامد براه[1]
بپوشید زربفت شاهنشهی — بسر برنهاد آن کلاه مهی
خرامان بیامد ز[2] پردهسرای — درفشی[3] درفشان پس او بپای
جهانجوی بگذشت بر هیرمند — جوانی[4] سرافراز و اسپی[5] بلند
هم اندر زمان[6] دیدهبانش[7] بدید — سوی زاولستان فغان[8] برکشید
که آمد نبرده سواری دلیر — بهرّای زرّین سیاهی بزیر[9]
پس پشت او خوارمایه سوار — تنآسان گذشت از لب جویبار
هماندر زمان زال زر برنشست — کمندی بفتراک و گرزی بدست
بیامد ز دیده[10] مر اورا[11] بدید — یکی بادسرد از جگر برکشید[12]
چنین گفت کین نامور پهلوست — سرافراز با جامهٔ خسروست
ز لهراسپ دارد همانا نژاد — پی او برین بوم فرخنده باد
ز دیده بیامد بدرگاه رفت — زمانی باندیشه[13] بر زین بخفت[14]
هماندر زمان بهمن آمد پدید — ازو رایت خسروی گسترید
ندانست[15] مرد جوان زالرا — بیفراخت[16] آن خسروی یالرا
چو نزدیکتر گشت آواز داد — بدو[17] گفت کای مرد دهقاننژاد
سر انجمن[18] پور دستان کجاست — که دارد زمانه بدو پشت راست
که آمد بزاول گو[19] اسفندیار[20] — سراپرده زد بر لب رودبار[21]
بدو گفت زال ای پسر کام جوی — فرود آی و می خواه و آرام جوی

---

[1] VI—з راه IV—доб.:
یکی جام پر می بدست دگر * پرستنده بر پای پیشش پسر
[2] K, I, IV, VI—в [3] IV, VI—درфш [4] VI—جوان [5] VI—سرو [6] VI—з дідедрун [7] I—
یکی نرّه شیر—[9] IV یکی بادسرد از جگر—[8] VI دیدبان چون
[10] I, IV—همانگه [11] I—چو اورا IV—چو بهمن [12] K—см. б. 291. оп.; VI—бб. 288—291 оп.
(гаплография). [13] K, I, IV, VI—پر اندیشه [14] Л, К—دخفت I—دخوفت IV—دخفت [15] I, IV—
[18] I, چنین—[17] K, I, IV, VI [16] IV, VI—برافراخت
جویبار—[21] I, IV یکی نامدار—[20] I یل—[19] K, IV, VI راستان—IV

کنون رستم آید ز نخچیرگاه — زواره فرامرز و چندی سپاه
تو با این سواران بباش[1] ارجمند — بیارای دلرا ببگماز[2] چند
چنین داد پاسخ که اسفندیار — نفرمودمان[3] رامش و میگسار
گزین کن یکی مرد جوینده راه — که با من بیاید بنخچیرگاه
305 بدو گفت دستان[4] که نام تو چیست — همی بگذری تیز[5] کام تو چیست
بر آنم[6] که تو خویش لهراسپی[7] — گر[8] از تخمهٔ شاه گشتاسپی[9]
چنین داد پاسخ[10] که من بهمنم — نبیرهٔ* جهاندار رویینتنم[11]
چو بشنید گفتار آن[12] سرفراز — فرود آمد از باره[13] بردش نماز
بخندید بهمن پیاده ببود — بپرسیدش و[14] گفت بهمن شنود[15]
310 بسی خواهشش کرد کایدر[16] بایست — چنین تیز[17] رفتن ترا روی نیست
بدو گفت فرمان[18] اسفندیار — نشاید گرفتن چنین سست و[19] خوار
گزین کرد مردی[20] که دانست راه — فرستاد با او بنخچیرگاه
همی رفت پیش اندرون رهنمون — جهاندیدهیی[21] نام او شیرخون[22]
بانگشت بنمود[23] نخچیرگاه — هماندر زمان باز گشت او ز راه[24]

۸

315 یکی کوه بد پیش مرد جوان — برانگیخت آن بارهرا[25] پهلوان

---

[1] K — چنین داد [2] K — بآرام [3] VI — بفرمودمان [4] K, VI — بدو گفت بهمن بن اسفندیار — Б [5] VI — زود [6] IV — بدانم [7] VI — لهراسپی [8] I, VI — که [9] VI — گشتاسپی [10] K, I, VI — أنا بهمن بن اسفندیار [11] K, I, IV, VI — پاسخ چنین گفت باو — I [12] K, I, IV, VI — بپرسید و او — VI ببوسید و او — I [13] K, I, VI — اسپ و [14] K — بپرسید او [15] IV — گرم [16] K, I, IV, VI — کرد خواهش که ایدر [17] VI — بپرسید بسیار و پوزش نمود [18] K, I, IV, VI — پیغام [19] VI — چنین است [20] K, I, VI — گردی [21] I — جهاندیده بد [22] I — سرخون (метр нарушен). [23] IV — چو آمد بنزدیک [24] K — زواره فرامرز و چندی سپاه [25] K, IV, VI — بارهٔ — см. б. 301; IV — نشان داد و خود باز پیمود راه

---

* نبیره اینجا بمعنی پسر است

نگه کرد بهمن[1] بنخچیرگاه[2] — بدید آن بر[3] پهلوان سپاه[4]
درختی گرفته بچنگ اندرون — بر او نشسته بسی[5] رهنمون[6]
یکی نرّه‌گوری زده بر درخت — نهاده بر خویش گوپال و رخت[7]
یکی جام پر می بدست دگر — پرستنده بر پای پیشش پسر
همی‌گشت رخش اندران[8] مرغزار — درخت و گیا بود و هم جویبار
بدل[9] گفت بهمن که این رستمست — ویا آفتاب سپیده دمست[10]
بگیتی کسی مرد ازین سان ندید — نه از نامداران[11] پیشی[12] شنید
بترسم که با او[13] یل اسفندیار — نتابد[14] بپیچد سر از کارزار
من اینرا بیک سنگ بیجان کنم — دل زال و رودابه[15] پیچان[16] کنم
یکی سنگ زان کوه خارا[17] بکند — فروهشت زان کوهسار بلند
ز[18] نخچیرگاهش زواره بدید — خروشیدن[19] سنگ خارا شنید
خروشید کای مهتر نامدار[20] — یکی سنگ غلتان شد از کوهسار[21]
نجنبید[22] رستم نه بنهاد گور — زواره همی‌کرد زین گونه شور
همی بود تا سنگ نزدیک شد — ز گردش بر[23] کوه تاریک شد
بزد پاشنه سنگ بنداخت[24] دور — زواره برو آفرین کرد و پور
غمی شد دل بهمن از کار اوی — چو دید[25] آن بزرگی و کردار[26] اوی
همی‌گفت گر فرّخ اسفندیار — کند با چنین نامور کارزار
تن خویش در جنگ رسوا کند — همان به که با او[27] مدارا کند

---

[1] K— بران کوه رفت و نگه کرد راه [2] IV— ازان سر VI— کرد از آنجا [3] K— بر و

[4] I— вместо бб. 314—316 (гаплография):

بانگشت بنمود نخچیرگاه * بدید آن بر پهلوان سپاه

[5] K, VI— یکی [6] I, IV— یکی مرد همچون کُهِ بیستون که در چنگ او پرّ موری نسخت [7] I— وگر کوه البرز در جوشنست (нет рифмы). [8] I, IV— بهمن دران [9] K, I, IV, VI— چنین [10] Л— زال‌را زار و [11] VI— کارداذان [12] VI— پیشین [13] K— او با [14] K— نباید [15] I— هم او ازان [او—VI] I, IV, VI— همی او ازان [16] VI— [17] K— خارا ازان کُه [18] I— ز [19] K— بریان [20] K, I— پهلوان سپاه— VI و گفت ای یل نامدار— IV پهلوان سوار [21] VI— کوه گاه [22] I, IV, VI— بجنبید [23] I, IV— همه— VI بر و [24] VI— انداخت [25] K, VI— بدید [26] K— هنجار [27] K, I, IV, VI— این— VI دیدار

ور ایدونک[1] او[2] بهتر آید بجنگ — همه شهر ایران بگیرد[3] بچنگ
نشست از بر بارهٔ بادپای — پر اندیشه از کوه شد باز جای
بگفت آن شگفتی بموبد[4] که دید — وزان راه آسان سر اندرکشید
چو[5] آمد بنزدیک نخچیرگاه — همانگه تهمتن بدیدش[6] براه
بموبد چنین گفت کین مرد کیست — من ایدون گمانم که گشتاسپیست[7]
پذیره شدش با زواره بهم — بنخچیرگه هرک[8] بد بیش و کم
پیاده شد از باره[9] بهمن چو دود — بپرسیدش و[10] نیکویها فزود[11]
بدو گفت رستم که تا نام خویش — نگویی نیابی ز من[12] کام خویش
بدو[13] گفت من پور اسفندیار — سر راستان[14] بهمن نامدار[15]
ورا پهلوان زود در بر گرفت — ز دیر آمدن پوزش اندرگرفت
برفتند هر دو بجای نشست — خود و نامداران خسروپرست[16]
چو بنشست بهمن بدادش درود — ز شاه و[17] ز ایرانیان بر فزود[18]
ازان پس چنین گفت کاسفندیار — چو آتش برفت از در[19] شهریار[20]
سراپرده زد بر لب هیرمند — بفرمان فرخنده[21] شاه بلند
پیامی رسانم ز اسفندیار — اگر بشنود پهلوان سوار[22]
چنین گفت رستم که فرمان[23] شاه — بر آنم که برتر ز خورشید و ماه[24]
خوریم آنچ[25] داریم چیزی نخست — پس‌انگه جهان زیر فرمان تست
بگسترد بر سفره‌بر نان نرم — یکی گور بریان بیاورد[26] گرم
چو[27] دستارخوان[28] پیش بهمن نهاد — گذشته سخنها برو[29] کرد یاد

---

[1] K — بگیرد همه شهر [2] VI — گر ایدونکه زو [3] K, VI — گر ایدونک از I — گر ایدون کز
[4] IV — بموبد بگفت آن شگفتی [5] VI — بر [6] K, I, VI — تهمتن بدیدش همانگه
[7] Б — бб. 315—338: فتوجه نحوه فلمّا رآه رستم به [ز — I] نخجیر هر کس که
[8] K, I, VI — ایران [9] K, I, VI — اسپ [10] K, VI — بپرسیدنش و IV — оп.
[11] K, I, VI — نمود [12] K — نیابم ز تو [13] I, IV — چنین
[14] Л — سر خسروان [15] VI — پور اسفندیار (описка). [16] K, I, VI — مهترپرست
[17] Л — و оп. [18] IV — هر که بود [19] I — بر [20] IV — اگر بشنود پهلوان سوار
см. б. 348. [21] K, IV, VI — چو آتش برفت از در شهریار — IV [22] I — فیروز
см. б. 346. [23] K, I, IV, VI — پیروز [24] K, I, IV, VI — زین سان بپیمود راه
[I, IV — و] برنجید Б — قد تعب [25] VI — آنکه [26] VI — برآورد
[27] K — د [28] I, IV, VI — فرزند
پرستنده — ابن الملک من مکان بعید
[29] K, I, VI — همی — خوان

برادرش‌را نیز با خود[1] نشاند — وزان نامداران کسانرا[2] نخواند[3]
دگر[4] گور بنهاد در پیش خویش[5] — که هر بار گوری بدی خوردنیش[6]
نمک برپراگند و ببرید[7] و خورد — نظاره بروبر[8] سرافراز مرد
همی‌خورد بهمن ز گور اندکی — نبد خوردنش زان[9] او ده[10] یکی
بخندید رستم بدو گفت شاه — ز بهر خورش دارد این پیشگاه[11]
خورش چون بدین گونه داری بخوان — چرا رفتی اندر[12] دم[13] هفتخوان
چگونه زدی[14] نیزه در کارزار — چو خوردن چنین داری ای شهریار
بدو گفت بهمن[15] که خسرو[16]نژاد — سخن‌گوی و[17] بسیارخواره مباد
خورش کم بود کوشش و[18] جنگ بیش — بکف برنهیم آن زمان جان خویش
بخندید رستم بآواز گفت — که مردی نشاید[19] ز مردان[20] نهفت[21]
یکی جام زرّین پر از باده کرد — وزو یاد[22] مردان آزاده کرد
دگر جام بر دست بهمن نهاد — که برگیر ازان کس که خواهی تو یاد[23]
بترسید بهمن ز جام نبید — زواره نخستین دمی درکشید
بدو گفت کای بچّهٔ شهریار — بتو شاد بادا می و میگسار[24]
ازو بستد آن جام بهمن[25] بچنگ[26] — دل آزار[27] کرده بدان[28] می درنگ[29]
همی‌ماند از رستم اندر[30] شگفت — ازان خوردن و یال و بازوی[31] و کفت

---

[1] K, I, IV, VI — او [2] K, I, VI — کسی‌را IV — بسی‌را [3] IV — доб.: نماند — VI بخواند
زواره فرامرز چون پیل مست * همان نامداران یزدان‌پرست
[4] IV — یکی [5] K — خودش (нет рифмы). [6] IV — کجا بود خوردش یکی گور بیش Л — б. оп.; Б —
[7] IV — بدرید والآخر بین یدی رستم و کان رستم یأکل کل مرّة وحدة حمار وحش
[8] K, IV, VI — آن [9] I, IV — پیش [10] K, I, IV, VI — صد [11] I — بیش دارد سپاه
[12] I, IV — چگونه شدی بر [13] I, IV, VI — ره [14] K, I, IV, VI — زنی [15] VI — خسرو
[16] VI — بهمن [17] IV — و оп. [18] K, I, IV, VI — و оп. [19] K — نباشد [20] I, IV, VI — ز مردان نشاید
[21] I, IV — доб.:
یکی جام می خواست از میگسار * که کشتی نکردی بروبر گذار
[22] Л — ازو نام [23] Л — بیاد [24] K — می خوشگوار [25] Л — پر می
[26] K, I, IV — سبک [27] I, IV — آرام [28] Л — پر از [29] K, I, IV — میخوارهٔ بد تنک
[30] Л, K — بهمن ازو در [31] K, I, IV — بازو VI — بالا

نشستند بر باره هر دو سوار — همی راند بهمن بر نامدار
بدادش یکایک درود و[1] پیام — از اسفندیار آن یل نیک‌نام[2]

۹

چو بشنید رستم ز بهمن[3] سخن — پر اندیشه شد نامدار[4] کهن
چنین گفت کآری[5] شنیدم پیام — دلم شد بدیدار تو شادکام
ز من پاسخ این بر باسفندیار — که ای شیردل مهتر نامدار
هرانکس که دارد روانش خرد — سر مایهٔ کارها بنگرد
چو مردی[6] و پیروزی و خواسته — ورا باشد و گنج آراسته
بزرگی و گردی[7] و نام بلند — بنزد گرانمایگان ارجمند
بگیتی بران سان که اکنون تویی — نباید که داری[8] سر[9] بدخویی
بباشیم بر داد و[10] یزدان‌پرست — نگیریم[11] دست بدی‌را[12] بدست
سخن هرچ برگفتنش روی نیست — درختی بود کش بر و بوی نیست
وگر[13] جان تو بسپرد راه آز — شودکار بی[14] سود بر تو دراز
چو مهتر سراید سخن سخته[15] به — ز گفتار بدکام[16] پردخته به
ز گفتار آنگه[17] بدی[18] بنده شاد — که گفتی[19] که چون تو ز مادر نزاد
بمردی[20] و گردی[21] و رای و خرد — همی بر نیاکان خود بگذرد[22]
پدیدست[23] نامت بهندوستان — بروم و بچین[24] و بجادوستان
ازان پندها داشتم من سپاس — نیایش[25] کنم روز و شب در[26] سه پاس[27]

---

[1] I — به رستم [2] I, IV, VI — شادکام [3] K — بهمن ز رستم [4] K, I, IV, VI — به بهمن — IV
[5] K, I — آری — IV چنین که آری (метр нарушен). [6] Л — مغز مرد فامتلاً دماغه فکراً — Б
[7] VI — مردی — بمردی [8] I, IV, VI — دارد [9] I, IV — دلت [10] IV — همواره
[11] K — بگیریم [12] K — بدانرا [13] K, I, IV, VI — اگر [14] Л — شود از پی
[15] I, IV — گفته [16] K — گفتار و کردار [17] K, I, IV, VI — آنکس [18] K — بُوَد I, IV — شدی
[19] K — گوید [20] K — ز مردی [21] K, I — فرهنگ [22] VI — б. оп. [23] K, I, IV — ندیدست — VI چو پیداست
[24] I — بهند [25] I, IV — ستایش [26] I — در شب [27] IV — حق‌شناس

ز یزدان همی آرزو خواستم — که اکنون بتو[1] دل بیاراستم
که بینم[2] پسندیده چهر ترا — بزرگی و گردی[3] و مهر ترا
نشینیم با یکدگر[4] شادکام — بیاد شهنشاه گیریم جام[5]
کنون آنچ جستم[6] همه یافتم — بخواهشگری[7] تیز[8] بشتافتم[9]
بپیش تو آیم کنون[10] بی[11] سپاه — ز تو بشنوم هرچ[12] فرمود شاه
بیارم برت عهد شاهان داد — ز کیخسرو آغاز تا کیقباد
کنون شهریارا[13] تو در[14] کار من — نگه کن بکردار و آزار[15] من
گر آن[16] نیکویها که من کردهام — همان[17] رنجهایی[18] که من بردهام[19]
پرستیدن شهریاران همان — از امروز تا روز پیشی[20] زمان[21]
چو پاداش آن رنج بند آیدم — که از[22] شاه ایران گزند آیدم
همان به که گیتی نبیند کسی — چو بیند بدودر نماند بسی
بیایم بگویم همهٔ راز خویش — ز گیتی برافرازم آواز خویش
ببازو ببندم[23] یکی پالهنگ — بیاویز پایم[24] بچرم پلنگ
ازان سان[25] که من گردن ژنده پیل — ببستم فگنده[26] بدریای نیل
چو[27] از من گناهی بیاید[28] پدید — ازان پس[29] سر من[30] بباید برید[31]
سخنهای ناخوش ز من دور دار — ببدها دل[32] دیو رنجور دار
مگوی آنچ هرگز نگفتست کس — بمردی مکن بادرا در قفس

---

[1] K, I, VI — بدو [2] K, I, IV, VI — دیدم [3] I — مردی [4] K, I, IV — یک با دگر [5] I, IV, VI — б. стоит после б. 389. [6] I, IV — دیدم [7] K — بخواهش همی [8] I, IV — پیش [9] VI — обратный порядок мисра. [10] I, IV — همی [11] VI — با [12] K, I, IV, VI — آنچه [13] K, I, IV, VI — ای تهمتن [14] VI — ابر [15] K, VI — بازار I — بازار کردار IV — ببالا و کردار [16] K — رنج و سختی I, IV — رنج و غمها [17] I — همین [18] K, VI — کزین VI — بدان I, IV — که آن [19] K, I, IV, VI — خوردهام [20] K, IV — پیشین I — تا پیش آن (метр нарушен). [21] VI — دمان [22] K — وزان I, IV — گر از VI — هم از [23] K, I, IV, VI — ببندم ببازو [24] K — از پای [25] K, I, VI — نیامد [26] K, I, IV — شکستم فگندم VI — فگندم [27] K — که I, VI — گر [28] K, I, IV, VI — پس [29] K, I, IV, VI — کزان بد [30] K, VI — سرمرا [31] Б — б. 400: و إن لم تبد منّی جنایة توجب ذلک [32] IV — تن

بزرگان بآتش[1] نیابند[2] راه — ز دریا[3] گذر نیست بی آشناه
همان تابش مهر[4] نتوان نهفت — نه روبه توان کرد با شیر جفت[5]
تو بر راه من‌بر[6] ستیزه مریز — که من خود یکی مایه‌ام در[7] ستیز
ندیدست کس بند بر پای من — نه بگرفت پیل[8] ژیان جای من[9]
تو آن کن که از پادشاهان[10] سزاست — مگرد از پی آنک آن نارواست[11]
بمردی ز دل دور کن خشم و کین — جهانرا بچشم جوانی مبین
بدل خرّمی دار و بگذر ز[12] رود — ترا باد[13] از پاک یزدان درود
گرامی کن ایوان مارا[14] بسور — مباش از پرستندهٔ خویش دور
چنان چون بدم کهتر[15] کیقباد — کنون از تو دارم دل و مغز شاد
چو آیی بایوان[16] من با[17] سپاه — همایدر بشادی بباشی[18] دو ماه
برآساید[19] از رنج مرد و ستور — دل دشمنان گردد از رشک کور
همه دشت نخچیر و مرغ اندر آب — اگر دیر مانی بگیرد[20] شتاب
ببینم ز تو[21] زور مردان[22] جنگ — بشمشیر شیر افگنی گر[23] پلنگ[24]
چو خواهی که لشکر بایران بری — بنزدیک شاه دلیران بری
گشایم در گنجهای کهن — که ایدر فگندم بشمشیر بن
به پیش تو آرم همه هرچ هست — که من[25] گرد کردم بنیروی دست
بخواه[26] آنچ خواهی و دیگر ببخش — مکن بر دل ما چنین روز[27] دخش[28]
درم ده سپه‌را و تندی مکن — چو خوبی[29] بیابی[30] نژندی مکن[31]

---

[1] K — بدانش I, IV, VI — بر آتش [2] IV — نسازند [3] I, IV — بدریا [4] K, I, VI — ماه
[5] Б — б. не переведен. [6] VI — من در [7] IV — پر [8] I, IV — شیر [9] Б — б. 406.: و لم یر أحد
مدار [مکن — VI] آزرا [ایچ‌با — I] [10] K, VI — پادشاهی [11] K, I, VI — دیو رجلی فی القید
— Л [12] I — بگذار [13] K, VI — آید [14] I, IV — این خانهٔ ما [15] [نیز — K] بر دست راست
بنزدیک — K, I, IV, VI [16] حتی أصیر لک عبدا کما کنت لکیقباد من قبل — Б کهترم
ببینی دل و — I [17] نگیری — IV [18] I, IV — بباساید — I [19] بباشی بشادی — I — بی
با شیر جویند جنگ — I [24] یا — K, IV, VI [23] زور و مردی و — IV روز میدان و — K [22]
— IV رخش — Л, K, I [28] دور — VI [27] بدار — I, IV ببر — K [26] کجا — I, IV [25]
(нет рифмы). نیابی — VI [30] خوشی — K, I, IV, VI [29] (متن تصحیح قیاسی — رداکتور) بخش — VI (?) غش
[31] Б — бб. 416—420: فتحت لک أبواب الخزائن التی ملأتها بحدّ السیف و أبحتک إیاها

چو هنگام رفتن فراز آیدت — بدیدار خسرو نیاز آیدت
عنان با[1] عنان تو[2] بندم[3] براه — خرامان بیایم بنزدیک شاه
بپوزش کنم نرم[4] خشم ورا — ببوسم سر[5] و پای و چشم ورا
بپرسم ز بیدار[6] شاه بلند — که پایم[7] چرا کرد باید ببند[8]
همه[9] هرچ گفتم ترا[10] یاد دار — بگویش بپرمایه[11] اسفندیار

۱۰

ز رستم چو بشنید بهمن سخن[12] — روان گشت[13] با موبد پاکتن[14]
تهمتن زمانی برهدر[15] بماند — زواره فرامرزرا پیش خواند
کز ایدر بنزدیک دستان شوید[16] — بنزد مه کابلستان[17] شوید[16]
بگویید کاسفندیار آمدست — جهانرا یکی خواستار آمدست
بایوانها[18] تخت زرّین نهید — برو[19] جامهٔ[20] خسرو آیین نهید[21]
چنان هم که[22] هنگام کاوس شاه — ازان نیز پرمایهتر پایگاه[23]
بسازید چیزی که باید[24] خورش — خورشهای خوب از پی[25] پرورش
که نزدیک ما پور شاه آمدست — پر از کینه و رزمخواه آمدست
گوی[26] نامدارست و شاهی[27] دلیر — نیندیشد[28] از جنگ یک دشت شیر
شوم پیش او گر پذیرد نوید — بنیکی بود[29] هر کسیرا امید

---

[1] I, VI — از [2] K, IV — عنانت به I, VI — عنانت نه [3] I, VI — پیچم [4] K — دور VI — لم أفارقک :424—421 .Б — 66 [5] I — سو (?) [6] K — پیروز I, IV — بیداد [7] IV — دستم [8] حرب(?) و أسیر فی خدمة رکابک حتی نصیر معا الی حضرة الملک کشتاسب فأعتذر الیه و أستسلّ [9] I — کنون ما فی قلبه من سخیمة و أقبل رأسه و رجله و أتلطف حتی یقبل معذرتی [10] I, IV — همه [11] K, I, IV — بگو پیش پرمایه [12] K, I, VI — برفت [13] K, I, VI — همیراند [14] K, I, VI — تفت [15] K — برهبر زمانی I, VI — برهبر [16] K, I, VI — روید [17] I — زاولستان [18] K — بایوان درون [19] I, IV — بدو [20] K — جامها [21] I — خسروی گسترید IV — زابلستان [22] I, IV — همچو [23] K — جایگاه [24] I, IV — باشد Б — و ابسطوا المفارش الخسروانیة [25] K, VI — نباید که ماند ازو I — نباید که کم آید از [26] IV — گو VI — یکی [27] VI — شاه [28] K — نه اندیشد [29] Л — دهم

اگر نیکویی بینم[1] اندر سرش | ز یاقوت و زر آورم افسرش
ندارم ازو گنج و گوهر دریغ | نه برگستوان و نه گوپال و تیغ
وگر باز گردانم ناامید | نباشد مرا روز با او سپید[2]
تو دانی که آن[3] تابداده کمند | سر ژنده پیل اندرآرد[4] ببند[5]
زواره بدو گفت مندیش ازین | نجوید کسی رزم کش نیست کین
ندانم بگیتی چو اسفندیار[6] | برای[7] و بمردی یکی[8] نامدار[9]
نیاید ز مرد خرد کار بد | ندید او ز ما هیچ کردار بد
زواره بیامد بنزدیک زال | وزان روی رستم برافراخت[10] یال
بیامد دمان تا لب هیرمند | سرش تیز[11] گشته ز بیم گزند
عنانرا گران کرد بر[12] پیش رود[13] | همی بود تا بهمن آرد[14] درود
چو بهمن بیامد بپرده‌سرای | همی بود پیش پدر بر بپای
بپرسید ازو فرّخ اسفندیار | که[15] پاسخ چه کرد آن یل نامدار[16]
چو بشنید بنشست پیش پدر | بگفت آنچ بشنیده بد[17] دربدر[18]
نخستین درودش[19] ز رستم بداد | پس‌انگاه گفتار او[20] کرد یاد
همه دیده پیش پدر باز گفت | همان[21] نیز[22] نادیده اندرنهفت

---

[1] VI — بیند [2] IV, VI — سفید [3] K — که از VI کزان [4] K — آرم I, IV — پیلان درآرد
[5] VI — و إن ردّنی و لم یجب دعوتی ما یکون یومی :Б — бб. 438—439 پیلان نیابد گزند
[6] I, IV — یکی شهریار [7] I, IV, K — معه بالنیر المضئ. ثم لا یخفی أن الغلبة لمن تکون خیره
[8] K — چو او [9] I, IV — چو اسفندیار [10] VI — برافراشت [11] K, I, IV — بزور VI
[12] VI — در [13] VI — زود [14] I, IV — تیره VI
[15] I, IV — چه [16] K, I, VI — همی‌داد بر پاک یزدان
فرود آمد از بارهٔ نامدار IV بشنیدی [K — بشنودی] از پهلوان سوار
см. б. 480, IV — доб. (см. б. 481):

گو پیلتنرا ببر درگرفت * چو خشنود شد آفرین درگرفت

[17] K, I, IV, VI — بشنید ازو [18] VI — سر بسر IV — доб.:

زبان برگشاد آن دلیر جوان * ز گفتار و کردار آن پهلوان

[19] I — پیامش [20] K, VI — همی [21] K — پس‌انگه ز رستم همی — I, IV ز پیغام و پاسخ همی
[22] VI — روز

بدو گفت چون رستم پیلتن ... ندیده بُوَد کس[1] بهر[2] انجمن
دل شیر دارد تن ژنده پیل ... نهنگان[3] برآرد ز دریای نیل
بیامد کنون تا لب هیرمند ... ابی جوشن و خود و[4] گرز و کمند
بدیدار شاه آمدستش نیاز ... ندانم چه دارد همی با تو راز
455 ز بهمن برآشفت اسفندیار ... ورا بر سر انجمن کرد خوار
بدو گفت کز مردم سرفراز ... نزیبد که با زن نشیند براز
وگر[5] کودکانرا[6] بکاری[7] بزرگ ... فرستی[8] نباشد[9] دلیر و سترگ
تو گردنکشانرا[10] کجا دیدهای ... که آواز روباه بشنیدهای[11]
که[12] رستم همی پیل جنگی کنی ... دل نامور[13] انجمن بشکنی
460 چنین گفت پس با پشوتن براز ... که این[14] شیر رزمآور[15] جنگ[16]ساز[17]
جوانی همیسازد از خویشتن ... ز سالش همانا نیامد[18] شکن

۱۱

بفرمود کاسپ سیه زین کنید[19] ... ببالای او[20] زین زرّین کنید[21]
پس از لشکر نامور صد سوار[22] ... برفتند با فرّخ اسفندیار
بیامد دمان تا لب هیرمند ... بفتراک بر گرد کرده کمند[23]
465 ازین سو خروشی برآورد رخش ... وزان[24] روی[25] اسپ پیل[26] تاج‌بخش

---

[1] IV—کش [2] K, I, VI—[K—بر] نبیند کسی نیز در [3] K—نهنگی, I, VI نهنگ او
[4] K, I, IV, VI—نه جوشن نه خود و نه [5] K, I, IV—دگر [6] IV—کودکیرا [7] VI—بکار
[8] I, IV, VI—فرستد [9] K—نباشی [10] K—گردان جنگی IV—شیر ژیانرا [11] I, IV—که
[12] K, I, IV, VI—ز [13] K, VI—نامدار [14] I, IV—ای [15] K, I, IV, VI—جنگ‌آور
[16] K, I, IV, VI—رزم [17] Б—бб. 455—460: رستم بمردی پسندیدهٔ نشنیدهٔ—VI
فصاح إسفندیار علیه و لم یعجبه و صفه لرستم بمحضر ممن حضر من القوم
[18] I, IV—نیامد همانا [19] VI—کنند [20] I—ببالاش‌بر
[21] VI—کنند I—б. стоит после б. 463. و استصحب مائة—Б هزار—I, VI [22]
[23] I—б. оп.; Б—فارس و سار حتی وصل الی شاطئ النهر—IV—доб.:
خروشان همیرفت اسفندیار * چنین تا بیامد بر نامدار
[24] I—دگر [25] I, IV—سوی [26] K—گو

چنین تا رسیدند نزدیک آب — بدیدار هر دو گرفته شتاب[1]
تهمتن ز خشک[2] اندرآمد برود[3] — پیاده شد و[4] داد یلرا درود
پس از آفرین گفت[5] کز یک خدای — همی‌خواستم تا بود رهنمای
که با نامداران بدین[6] جایگاه — چنین تن‌درست آید و[7] با[8] سپاه
نشینیم یکجای و[9] پاسخ دهیم[10] — همی[11] در سخن[12] رای فرّخ نهیم[13]
چنان دان که یزدان گوای منست — خرد زین سخن رهنمای منست
که من زین سخنها نجویم[14] فروغ — نگردم[15] بهر کار[16] گرد دروغ
که روی سیاوش[17] گر[18] دیدمی — بدین تازه‌رویی نگردیدمی[19]
نمانی همی جز سیاوخش‌را — مران[20] تاجدار جهان[21] بخش‌را
خنک شاه کو چون تو دارد پسر — ببالا و فرّت[22] بنازد پدر
خنک[23] شهر ایران که تخت ترا — پرستند[24] بیدار بخت ترا
درّم گردد[25] آنکس که با تو[26] نبرد — بجوید سرش[27] اندرآید بگرد
همه دشمنان از تو پر[28] بیم باد — دل بدسگالان[29] بدو نیم باد
همه ساله بخت تو پیروز باد — شبان سیه بر تو نوروز[30] باد[31]
چو بشنید گفتارش اسفندیار — فرود آمد از بارهٔ[32] نامدار[33]
گو[34] پیلتن‌را[35] ببر درگرفت — چو خشنود شد[36] آفرین برگرفت

---

[1] K, I, VI — б. оп.; Б — перевод б. отсутствует. [2] IV — رخش [3] IV — فرود Б — فحاض
[4] I, IV — همی [5] K — بسی آفرین کرد [6] K — که تا — I که تو نامور اندرین رستم الماء
[7] K, IV — آمدی I — آمده [8] VI — آمدم بی [9] K — که با نامدار اندرین — VI آمدی اندرین
[10] I, IV — نشینیم و گفتار فرّخ نهیم [11] K — همان IV — همه [12] VI — ورا در جهان و оп.
[13] I — أن أری الشهریار قادما علیّ حتی :Б — бб. 469—470 وزان پس همه نیک پاسخ دهیم
[14] I, IV — نگیرم [15] VI — نگردد [16] K, I, VI — جای [17] K — سیاوخش
[18] K, I, IV, VI — اگر [19] I — نخندیدمی [20] I — مرا [21] I — نکو [22] I — چهرت — IV خوشا
[23] I — أجالسه و أفاوضه [24] I — ببینند — IV نه‌بینند — VI پرستنده [25] K, VI — بخت
[26] I, IV — درّم‌بخت آن کز تو [27] K, VI — زتخت I, IV — ز تخت و ز بخت [28] K — در
[29] I, IV — بدسگالت [30] K — جوید [31] VI — бб. 478—479 оп.; [32] K — مرکب
[33] I, IV — راهوار [34] K, I, IV — تن چون روز [35] I, IV — پیلوارش [36] I — گشت — VI فراوان برو — IV فراوان ستود — VI بر

که یزدان سپاس ای جهان‌پهلوان — که دیدم ترا شاد و روشن‌روان
سزاوار باشد ستودن ترا — یلان جهان خاک[1] بودن ترا
خنک[2] آنک چون تو پسر باشدش — یکی شاخ بیند که بر باشدش
خنک آنک اورا بود[3] چون تو پشت — بود ایمن از روزگار درشت
خنک زال کش بگذرد روزگار — بگیتی بماند ترا یادگار[4]
بدیدم[5] ترا یادم آمد زریر — سپهدار اسپ‌افگن و[6] نرّه شیر[7]
بدو گفت رستم که ای پهلوان — جهاندار و بیدار و روشن‌روان
یکی آرزو دارم[8] از[9] شهریار[10] — که باشم[11] بران آرزو کامگار
خرامان بیایی سوی خان من — بدیدار روشن کنی جان[12] من[13]
سزای تو گر نیست چیزی که هست — بکوشیم و با آن[14] بسازیم دست
چنین پاسخ آوردش[15] اسفندیار — که ای از یلان جهان یادگار
هرانکس کجا[16] چون تو باشد بنام — همه[17] شهر[18] ایران بدو[19] شادکام
نشاید گذر کردن از رای تو[20] — گذشت از بر و[21] بوم وز جای تو[22]
ولیکن ز فرمان شاه جهان — نپیچم روان[23] آشکار و نهان
بزابل نفرمود مارا درنگ — نه با نامداران این بوم جنگ
تو آن کن که بر یابی[24] از روزگار — بران رو که فرمان دهد شهریار
تو خود بند بر پای نه بی درنگ — نباشد ز بند شهنشاه ننگ
ترا چون برم بسته نزدیک شاه — سراسر بدو باز گردد گناه

---

[1] I — يلانرا همه بنده [2] IV — خوشا [3] K, I, IV, VI — باشد ورا [4] K, I, VI — б. оп.
[5] I, IV — چو ديدم [6] I, IV, VI — و оп. [7] IV — شيرگير Б — бб. 482—487: أحمد اللّه حين
[8] K, I, VI — خواهم [9] I — اى [10] K, I, IV, VI — أقر عينى بطلعتك و كحل ناظرى برؤيتك
[11] Л — باشى K — باشد [12] VI — نباشى بدين مرز مهمان см. б. 514. [13] I — б. оп.
[14] IV — او [15] K — آورد [16] K, I, IV — كه او [17] I — ازو [18] IV — مرز
[19] I — بود IV — ازو [20] K — او I, IV — اوى [21] Л — و оп. [22] K — او I — مر پاى اوى IV — راى اوى Б — перевод бб. 491—493 отсутствует; вместо б. 494: لست أخرج عما حدّه لى الملك
[23] K — همى [24] I — برتابى

وزین[1] بستگی من جگر[2] خسته‌ام — بپیش تو اندر کمر بسته‌ام[3]
نمانم که تا شب بمانی ببند — وگر بر تو[4] آید ز چیزی گزند
همه[5] از من انگار[6] ای پهلوان — بدی ناید[7] از شاه روشن‌روان[8]
ازان پس که[9] من تاج بر سر نهم — جهانرا بدست تو اندرنهم
نه[10] نزدیک دادار باشد گناه — نه شرم آیدم[11] نیز از[12] روی شاه
چو تو[13] باز گردی بزابلستان — بهنگام بشکوفهٔ[14] گلستان
ز من نیز یابی بسی[15] خواسته — که گردد بر و[16] بوم آراسته[17]
بدو گفت رستم که ای نامدار — همی جستم از داور[18] کردگار
که خرّم کنم دل بدیدار تو — کنون چون بدیدم[19] من آزار[20] تو
دو گردن فرازیم پیر و جوان — خردمند و بیدار[21] دو پهلوان[22]
بترسم که چشم بد آید همی — سر از خواب خوش برگراید همی
همی یابد اندر میان دیو[23] راه — دلت کژ[24] کند[25] از پی تاج[26] و گاه
یکی ننگ باشد مرا زین سخن — که تا جاودان آن[27] نگردد کهن
که چون تو سپهبد گزیده سری[28] — سرافراز شیری و نام‌آوری[29]
نیایی زمانی تو در[30] خان من — نباشی[31] بدین مرز مهمان من[32]

---

[1] K — بدین [2] I, IV — ازین بستنت من روان [3] Б — бб. 498—500: فانه مهما رآک و لم تبق فی القید الی اللیل و لا شک أنه لا یجئ منه شر و لا ینالک منه مکروه و ضیر [4] I, IV — نه بر جانت [5] IV — همی [6] I — همین بر گمانی تو [7] IV — نیاید بد از [8] K — بدی خود نیاید ز شه [9] I — چو [10] K — به [11] IV — آیدت [12] K, I — آید از تاج و [13] K, I — وگر IV — دگر [14] Л, I, IV — доб. از [وز — I] بیابی تو چندان [15] K, I, IV — و [16] Л — оп. ز من [17] Б — бб. 500—506: [18] K — دادگر [19] K, I — شنیدم [20] I — ز [21] Л — بینا و [22] Б — перевод б. отсутствует. [23] I — میانِ دو [24] IV — کم [25] I — بکرد [26] K — گشت خواهان تخت [27] IV — جاودانه [28] K — بیایی نیایی سوی [29] K, I, IV — کنداوری [30] Л — نباشی سوی [31] IV — بباشی [32] VI — бб. 491—514 оп., см. б. 490; Б — бб. 512—514: سزا مهتری — I سری افسری خرامان بیایی تو در — IV ثم إنک إذا امتنعت من إجابتی و لم تحضر دعوتی جرّ ذلک علیّ عاراً یبقی أثره مدی الدهر

گر این[1] تیزی[2] از مغز بیرون کنی / بکوشی و بر دیو[3] افسون کنی
ز من هرچ خواهی تو[4] فرمان[5] کنم / بدیدار تو رامش[6] جان کنم
مگر بند کز بند عاری بود / شکستی بود زشت کاری بود
نبیند مرا زنده با بند کس / که روشن روانم بریند است و[7] بس
ز تو پیش بودند کنداوران / نکردند پایم ببند گران[8]
بپاسخ چنین گفتش[9] اسفندیار / که ای در جهان از گوان[10] یادگار
همه راست گفتی نگفتی دروغ / بکژّی[11] نگیرند مردان[12] فروغ
ولیکن پشوتن شناسد[13] که شاه / چه فرمود تا[14] من برفتم براه
گر اکنون بیایم سوی خان تو / بوم شاد و پیروز مهمان تو
تو گردن بپیچی[15] ز فرمان شاه / مرا تابش روز گردد سیاه[16]
دگر[17] آنک گر[18] با تو جنگ آورم[19] / بپرخاش خوی پلنگ آورم[19]
فرامش کنم مهر نان و نمک / بمن بر دگر گونه گردد فلک[20]
وگر سر بپیچم ز فرمان شاه / بدان گیتی آتش بود جایگاه[21]
ترا آرزو گر چنین آمدست / یک امروز با می بساییم دست
که داند که فردا چه شاید[22] بدن / بدین داستانی[23] نباید[24] زدن
بدو گفت رستم که[25] ایدون کنم / شوم جامهٔ راه[26] بیرون کنم
بیک هفته نخچیر کردم همی / بجای بره گور خوردم همی
بهنگام خوردن مرا باز خوان / چو با دوده بنشینی از پیش خوان[27]

---

[1] VI—توگر [2] K, I, VI—کینه و اجتهدت فی إصلاح ذات—Б کینه—VI خسته [3] Л, K—خواهیت—I [4] I—پیمان [5] I, IV—ز دیدارت آرایش [6] Л—و оп. [7] K, I, VI—از گوان—K, I, IV, VI گفت—Б—перевод б. отсутствует. [8] K, I, IV, VI—б. оп.; [9] K, I, IV, VI—ز کژّی—I [10] VI—نگیرد روانت [11] K, I, [یلان—K کیان—VI] جهان [12] VI—شنیدست [13] K, I, IV, VI—چون [14] IV—یکی [15] VI—نه پیچی [16] IV—بدان گیتی آتش بود پایگاه [17] IV—ز پاکی‌نژاد—VI نمک—IV بپاکی‌نژاد اندرآریم شک—K [18] K—ما—VI من [19] K—آوریم [20] K—اندرآرم بشک [21] I—вместо 66. 524—527 гаплография:
تو گردن بپیچی ز فرمان شاه * بدان گیتی آتش بود پایگاه
[22] K, I, IV, VI—بباید—I, IV, VI [23] K, I, IV, VI—داستانها [24] K—نشاید [25] VI—خواهد [26] IV, VI—رزم [27] K, I, IV, VI—تو با دودهٔ خویش بنشین بخوان—کز

ازانجایگه رخشرا برنشست — دل خسته‌را اندر[1] اندیشه بست
بیامد دمان[2] تا بایوان رسید — رخ زال سام نریمان بدید
بدو گفت کای مهتر نامدار — رسیدم بنزدیک[3] اسفندیار
سواریش دیدم چو سرو سهی — خردمند و[4] با زیب و با فرّهی
تو گفتی که شاه فریدون گرد — بزرگی و دانایی اورا سپرد
بدیدن فزون آمد از آگهی — همی تافت زو فرّ شاهنشهی

۱۲

چو رستم برفت از لب هیرمند — پر اندیشه شد نامدار بلند
پشوتن که بد شاهرا رهنمای — بیامد همانگه[5] بپرده سرای
چنین گفت با او[6] یل اسفندیار — که کاری گرفتیم دشخوار[7]
بایوان رستم مرا کار نیست — ورا نزد من نیز[8] دیدار[9] نیست
همان گر[10] نیاید نخوانمش[11] نیز — گر از ما[12] یکیرا برآید[13] قفیز
دل زنده از کشته بریان شود — سر[14] از آشنایی پشیمان شود
پشوتن بدو گفت کای نامدار — برادر که یابد چو اسفندیار
بیزدان که دیدم شمارا نخست — که یک نامور با دگر کین نجست
دلم گشت زان کار چون نوبهار — هم از رستم و هم ز اسفندیار
چو در کارتان باز[15] کردم[16] نگاه — ببندد همی بر[17] خرد دیو راه
تو آگاهی از کار دین و خرد[18] — رواست همیشه[19] خرد پرورد[20]
بپرهیز و با جان ستیزه مکن — نیوشنده باش از[21] برادر سخن
شنیدم[22] همه هرچ رستم بگفت — بزرگیش با مردمی بود[23] جفت

---

[1] VI — دل رزم جویش در [2] I — دوان [3] IV — رسیدیم نزدیک [4] I, IV — و оп. [5] K, I, IV, VI — همانگه بیامد [6] I — وی [7] Л, K — دشوار [8] K, I, IV — راه [9] IV — بازار [10] K — اگر او [11] VI — همان کو بیاید بخوانمش [12] Л, VI — که گر زین [13] K — که گر زین بر [14] VI — پس [15] K — ژرف [16] I, IV, VI — کردم اکنون [17] I — مر [18] K, I, VI — نگوید [19] IV — بدانش [20] K, I, VI — هنر [21] I — ای [22] VI — ز فرمان یزدان و رای پدر [23] I — بود او بمردیش

نسایدِ[1] دو پای ورا[2] بند تو — نیاید سبک سوی پیوند[3] تو
سوار جهان پور دستان سام — ببازی سر اندرنیارد بدام
چنو پهلوانی ز گردنکشان — ندادست دانا بگیتی[4] نشان
چگونه توان کرد پایش ببند — مگوی آنکه هرگز نیاید[5] پسند
سخنهای ناخوب و نادلپذیر — سزد گر نگوید یل شیرگیر[6]
بترسم که این کار گردد دراز — بزشتی میان دو گردنفراز
بزرگی و از[7] شاه داناتری — بمردی و گردی[8] تواناتری
یکی بزم جوید یکی[9] رزم[10] و کین — نگه کن که تا کیست باآفرین
چنین داد پاسخ ورا[11] نامدار[12] — که گر من بپیچم سر[13] از شهریار
بدین گیتیاندر[14] نکوهش[15] بود — همان[16] پیش[17] یزدان پژوهش[18] بود
دو گیتی برستم نخواهم[19] فروخت — کسی چشم دین‌را[20] بسوزن ندوخت
بدو گفت هر چیز کامد[21] ز پند — تن پاک و جان ترا سودمند
همه گفتم اکنون بهی[22] برگزین — دل شهریاران نیازد[23] بکین
سپهبد ز خوالیگران خواست خوان — کسی‌را نفرمود[24] کورا[25] بخوان
چو نان خورده شد جام می برگرفت — ز رویین‌دژ آنگه سخن[26] درگرفت[27]
ازان مردیِ[28] خود[29] همی یاد کرد[30] — بیاد شهنشاه جامی بخورد[31]
همی‌بود رستم بایوان خویش — ز خوردن نگه داشت پیمان خویش

---

[1] K — نه اندیشد از فرّ و [2] I — پا و تنش [3] IV — نشاید [4] IV — بساید [5] K — مکن آنکه [6] IV — دانای گیتی [7] IV — سوی سوگند [8] I, VI — وی سوی پند [9] K, I, IV, VI — اورند بجنگ و بمردی [10] I, IV — دگر [11] K — بند [12] I, IV — بدو [13] VI — یل اسفندیار [14] I, IV — سر بپیچم من [15] K — پژوهش [16] VI — هم از [17] I, IV — هم از بیم [18] K — نکوهش [19] IV, VI — نخواهد [20] IV — بدرا [21] IV, VI — کاید [22] I — بهین [23] IV — نیاید [24] IV, VI — بفرمود [25] VI — کانرا [26] K — هفتخوان [27] I — دژ و آنگاه بر سر گرفت [28] Л — اندازه اندرگرفت [29] IV — ازان نامداران [30] IV — کرد یاد [31] K, VI — نیارد

I — می بادهٔ خورد [IV] می خورد شاد [VI] می باز خورد

Б — K, IV — обратный порядок мисра; бб. 520—567: ثم إن اسفنديار وعده بالمصير الى داره و إجابته الى ضيافته فركب رستم و انصرف راجعا و أمر بترتيب الأطعمة و تهيئة أسباب الضيافة

چو چندی[1] برآمد نیامد کسی — نگه کرد رستم بره‌بر بسی
چو هنگام نان[2] خوردن اندرگذشت — ز مغز دلیر آب[3] برتر گذشت
بخندید و گفت ای برادر تو خوان — بیارای و آزادگانرا بخوان
گرینست[4] آیین این اسفندیار[5] — تو آیین نامور یاد دار
بفرمود[6] تا رخش‌را زین کنند — همان[7] زین بآرایش چین کنند
شوم باز گویم باسفندیار — کجا[8] کار مارا گرفتست خوار

۱۳

نشست از بر رخش چون پیل مست[9] — یکی گرزهٔ گاوپیکر[10] بدست[11]
بیامد دمان تا بنزدیک آب — سپه‌را بدیدار او بد[12] شتاب
هراندکس که از لشکر اورا بدید — دلش مهر و پیوند او برگزید
همی‌گفت هر کس[13] که این نامدار — نماند بکس جز بسام سوار[14]
برین کوههٔ زین کُه[15] آهنست — همان[16] رخش گویی که آهرمنست
اگر هم‌نبردش بود ژنده پیل — برافشاند از تارک[17] پیل نیل[18]
کسی مرد ازین سان بگیتی ندید — نه از نامداران پیشین شنید[19]
خرد نیست اندر سر شهریار — که جوید ازین نامور کارزار[20]
برین سان[21] همی از پی تاج و گاه[22] — بکشتن دهد نامداری چو ماه

---

[1] K, I, VI — دیری [2] K — هنگامهٔ VI — می [3] I — آز IV — دلیران جو
[4] K — که اینست [5] I — آن نامدار [6] K, I, IV — بفرمای [7] I — همه
[8] K, I, IV, VI — که او [9] I, IV — چنین است
[10] K — یکی تیغ هندی گرفته [11] I, IV — خروشیدن
[12] VI — در [13] K, I, VI — لشکر [14] I — باسفندیار
[15] Л — доб.: از
[16] I — همین IV — چنین
[17] I — او بر رخ VI — برافشان تو بر تارک
[18] K — نماند زمانی برین ژنده پیل
[19] K, I, IV, VI — б. оп. کزین گونه شاهی چو IV — که با فرّ گردی چو اسفندیار
[20] K, I, VI — اسفندیار
[21] VI — یل
[22] K — تاج شاه

بپیری[1] سوی گنج یازان[2] ترست — بمُهر و بدیهیم نازان[3] ترست
همی‌آمد از دور رستم چو شیر — بزیر اندرون اژدهای دلیر[4]
چو آمد بنزدیک اسفندیار — همانگه پذیره شدش نامدار
بدو گفت رستم که ای پهلوان — نوآیین و نوساز[5] و فرّخ جوان
خرامی نیرزید[6] مهمان[7] تو — چنین بود تا بود پیمان تو
سخن هرچ گویم همه[8] یاد گیر — مشو تیز با پیر بر[9] خیره خیر
همی خویشتن‌را بزرگ آیدت — وزین نامداران ستبرگ آیدت
همانا بمردی سبک داریم — برای و بدانش تنک داریم
بگیتی چنان دان که رستم منم — فروزندهٔ تخم[10] نیرم[11] منم
بخاید[12] ز من چنگ دیو سپید[13] — بسی[14] جادوانرا کنم ناامید[15]
بزرگان که دیدند ببر[16] مرا — همان رخش[17] غرّان هژبر[18] مرا
چو کاموس جنگی چو خاقان چین — سواران جنگی[19] و مردان کین
که از پشت زینشان بخمّ کمند — ربودم سر و پای[20] کردم ببند
نگهدار ایران و توران[21] منم — بهر جای پشت دلیران منم
ازین خواهش من مشو بدگمان[22] — مدان خویشتن برتر از آسمان[23]
من از بهر این فرّ و اورند[24] تو — بجویم[25] همی رای و[26] پیوند[27] تو
نخواهم که چون تو یکی شهریار — تبه دارد[28] از چنگ من روزگار[29]

---

[1] I, VI — سر وی [2] Л — دازان K — نازان T — تازان [3] I — یازان (нет рифмы). [4] K, I, VI — б. оп. إذک تعظمت و — Б نیرزم بمهمان [5] Л — شاخ [6] Л — نیرزیم [7] I, VI — با پیر با — VI با من تو در — K با تیزیم — Л [8] I — ز من [9] رفعت قدرک عن المصیر إلیّ [10] I, IV — تخت [11] K — تخمهٔ جم [12] Л, I, IV — نماند — VI نخاید [13] K, I, VI — سیاه — IV [14] IV — دل [15] K, I, VI — [VI — براه I — بچاه] گبر — I [16] سر جادوان اندرآرم ز گاه [17] K — زیر I — شیر [18] IV — برز [19] K — بر و باره و تیغ و گرز — IV سواران و گردان — I [20] IV, VI — پای و [21] K, IV, VI — ایران و شیران — I توران و ایران — I, IV, VI سوار درنگی [22] K, VI — شدی در گمان [23] IV — доб.:

اگر چرخ با من بود سخت‌کوش * بگرز گرانش بمالم دو گوش

[24] VI — این ذام [25] VI — نجویم [26] Л — و оп. [27] VI — آرام [28] K, I, IV, VI — گردد [29] K — و لا أرید أن یتلف شهریار مثلک — Б از من گه کارزار — VI در کارزار

که من سام یلرا بخوانم[1] دلیر — کزو بیشه بگذاشتی نرّه شیر
بگیتی منم زو کنون یادگار — دگر شاهزاده یل اسفندیار
بسی پهلوان جهان بوده‌ام — سخنها ز هر گونه بشنوده‌ام[2]
سپاسم ز یزدان که بگذشت سال — بدیدم یکی شاه فرّخ همال[3]
که کین خواهد از مرد ناپاک‌دین[4] — جهانی بروبر کنند آفرین
توی نامور پرهنر شهریار — بجنگ اندرون افسر کارزار[5]
بخندید از[6] رستم اسفندیار — بدو[7] گفت کای[8] پور سام سوار
شدی تنگ‌دل چون نیامد خرام — نجستم[9] همی زین سخن کام و نام[10]
چنین گرم بد روز و راه[11] دراز — نکردم ترا رنجه تندی مساز[12]
همی‌گفتم از بامداد پگاه — بپوزش بسازم سوی داد راه[13]
بدیدار دستان شوم شادمان[14] — بتو[15] شاد دارم روان یکزمان[16]
کنون تو[17] بدین[18] رنج برداشتی — بدشت آمدی خانه بگذاشتی
بیارام[19] بنشین و بردار جام — ز تندی و تیزی[20] مبر هیچ نام
بدست چپ خویش‌بر جای کرد — ز رستم همی مجلس‌آرای کرد
جهاندیده گفت این نه جای منست — بجایی نشینم که رای[21] منست
بفرمود کز[22] دست راست — نشستی بیارای ازان کم سزاست[23]
چنین گفت با شاهزاده بخشم — که آیین من[24] بین و[25] بگشای چشم

---

[1] IV — نخواتم [2] K, I, IV, VI — доб.: ببد روز هرگز نپیموده‌ام
ز دشمن جهان پاک من کرده‌ام * بسی رنج و تیمار من خورده‌ام [برده‌ام — K]
[3] K — با فرّ و یال [4] K, VI — از من ابا پاک دین [5] K, I, VI — VI — обратный порядок мисра.
б. оп. [6] K, I, VI — با IV — بر [7] K, I, IV, VI — چنین [8] VI — با [9] Л — بجستم VI — دجستم
[10] K, I, IV, VI — ذام و کام [11] I, IV — راهی [12] Б — و لم یؤخرنی عنها إلا الحرّ الشدید
[13] K — به پیمایم بر تو براه I, IV, VI — بیایم بر تو براه [14] Л — شادکام
[15] K, I, VI — همی یکزمان VI — روان و زمان IV — روانرا بکام [16] Л — ز تو IV — همی
[17] K — تو اکنون [18] K, VI — چنین [19] K, I, IV — بیارام و VI — بیارای و
[20] K — کندی [21] VI — جای [22] K — بفرمود بهمن که بر I, IV, VI — بفرمود رستم که بر
[23] Л — نشستن [24] K — برز مرا [25] I — که برساز IV — بیاراست چونان که خواست I, — بیارا چنان کت هواست
خردرا بیفروز و VI — و بر من تو

هنر بین و این نامور گوهرم[1] | که از تخمهٔ[2] سام[3] کنداورم[4]
هنر باید از مرد و[5] فرّ و نژاد | کفی راد دارد[6] دلی پر ز داد[7]
سزاوار من[8] گر ترا نیست جای | مرا هست پیروزی و هوش[9] و رای
ازان پس بفرمود فرزند شاه | که کرسیٔ زرّین نهد پیش گاه
بدان تا گو[10] نامور پهلوان | نشیند[11] بر شهریار جوان[12]
بیامد[13] بران کرسیٔ زر نشست | پر از خشم[14] بویا ترنجی بدست[15]

١٤

چنین گفت با رستم اسفندیار | که ای نیک[16]دل مهتر نامدار
من ایدون شنیدستم از بخردان[17] | بزرگان و[18] بیداردل موبدان[19]
ازان برگذشته نیاکان تو | سرافراز و دین‌دار و[20] پاکان تو[21]
که دستان بدگوهر دیوزاد[22] | بگیتی فزونی[23] ندارد[24] نژاد
فراوان ز سامش نهان[25] داشتند | همی رستخیز جهان داشتند[26]
تنش تیره بد[27] موی و رویش سپید | چو دیدش دل سام شد ناامید
بفرمود تا پیش دریا برند | مگر مرغ و ماهی ورا بشکرند
بیامد بگستهرد سیمرغ پر | ندید اندرو هیچ آیین و فر[28]

---

[1] I — تخمهٔ برترم [2] I — گوهر [3] IV — شاه [4] IV — приписано на полях:
همان سام از تخم جمشید بود * نماینده چون ماه و خورشید بود
[5] IV — و оп. [6] K — باید IV — دارم [7] I — б. оп. [8] VI — هنروارتر
[9] K, VI — فرّ I, IV — نام [10] IV — چنان باگهر [11] IV — نشست از
[12] K, I, VI — б. оп. [13] IV — چو رستم [14] K — خشم و
[15] Б — бб. 613—623: فخفض الآن علیک و اسکن و تناول الکأس و اترک هذه الحدّة و الطیش. فمکن له لیجلس عن یساره فقال: لا أقعد إلا حیث اشتهیت ثم لما استوی بهم المجلس
[16] IV — بخردان — I, IV [17] I, IV — موبدان [18] Л — و оп.
[19] I, IV — شیر — IV [20] IV — بیدار
[21] K, I, IV — б. оп. [22] I, IV — از دیو زاد [23] K, I, IV — فزون زین
[24] VI — ندارد [25] Л — نگه [26] Л — کاشتند [27] K, I, VI — تیره و
[28] Л — б. оп.; Б — فانقضت فزون زین علیه العنقاء

ببردش بجایی که بودش کنام — ز دستان مر اورا خورش[1] بود[2] کام[3]
اگر چند سیمرغ[4] ناهار بود — تن زال پیشاندرش خوار بود[5]
بیفکند خویش پس بپیشش[6] کنام — بدیدار او کس نبد شادکام[7]
همی‌خورد[8] افگنده مردار اوی — ز جامه برهنه تن خوار اوی
چو افگند[9] سیمرغ بر زال مهر — برو گشت زین‌گونه چندی[10] سپهر
ازان پس که مردار چندی چشید — برهنه سوی سیستانش[11] کشید
پذیرفت سامش ز بی‌بچّگی — ز نادانی و دیوی[12] و غرچگی
خجسته بزرگان و شاهان من — نیای من و نیکخواهان من
ورا برکشیدند و دادند چیز — فراوان برین[13] سال بگذشت[14] نیز
یکی سرو بد[15] نابسوده سرش — چو با شاخ[16] شد رستم آمد برش
ز مردی و بالا[17] و دیدار اوی — بگردون برآمد چنین کار اوی
برین گونه ناپارسایی[18] گرفت — ببالید و پس پادشاهی[19] گرفت

۱۵

بدو گفت رستم که آرام[20] گیر — چه گویی سخنهای نادلپذیر
دلت بیش کژّی بپالد[21] همی — روانت ز دیوان ببالد[22] همی[23]
تو آن گوی کز پادشاهان[24] سزاست — نگوید سخن پادشا جز که[25] راست
جهاندار داند که دستان سام[26] — بزرگست و[27] بادانش و نیکنام[28]

---

[1] I — بر کام [2] K — بدیدار او کس نبد شاد [3] VI — б. оп. [4] I — نخوش IV — نهخوش
[5] Л — б. оп. [6] VI — خوار پیش و رفعته الی وکرها و طرحته — Б [7] Л, K — б. оп.; IV — بر کام و
[8] K, VI — خورد از [9] K, I, VI — برافگند [10] K — چند گونه [11] K — عند أفراخها
[12] VI — پیری [13] I — بدو IV — برو [14] VI — برآمد برین سال [15] I, IV — شد
[16] K — تاج [17] I, IV — فرهنگ [18] K, I, IV, VI — بر پادشاهی
[19] K, I, IV, VI — ناپارسایی [20] Л — آن یاد [21] Л, K — ببالد I — بنالد IV — تنالد
[22] Л, I — ببالد K — ببالد IV — تنالد [23] VI — б. оп. [24] K, I, VI — پادشاهی
[25] K, I, IV, VI — شاه جز راه (متن تصحیح قیاسی)
[26] Б — و إن أباک أعلم بدستان [27] Л — оп. [28] K — доб.:
نژاد من از پشت سام و جمست * که چون او نبرده بگیتی کمست [گفت — IV]

همان سام پور نریمان بُدست — نریمان گرد از کریمان بُدست[1]
بزرگست و گرشاسپ[2] بودش پدر — بگیتی بدی[3] خسرو تاجور
همانا شنیدستی آواز سام — نبد در[4] زمانه چنو[5] نیکنام[6]
بکشتش[7] بطوس اندرون اژدها — که از چنگ[8] او کس نیابد[9] رها
بدریا نهنگ و بخشکی پلنگ — ورا کس ندیدی گریزان ز جنگ[10]
بدریا سر ماهیان برفروخت — هماندر[11] هوا پرّ کرگس بسوخت
همی پیل[12]را درکشیدی[13] بدم — دل خرّم از یاد او شد دژم
و دیگر یکی[14] دیو بد بدگمان[15] — تنش بر[16] زمین و سرش[17] باسمان[18]
که دریای چین تا[19] میانش بدی — ز تابیدن خور زیانش بدی
همی ماهی از آب برداشتی — سر[20] از گنبد ماه[21] بگذاشتی[22]
بخورشید ماهیش بریان شدی — ازو چرخ گردنده گریان شدی
دو پتیاره زین گونه[23] پیچان[24] شدند — ز تیغ یلی هر دو[25] بیجان[26] شدند[27]
همان مادرم دخت مهراب بود — بدو کشور هند شاداب بود
که ضحّاک بودیش[28] پنجم پدر — ز شاهان گیتی برآورده سر
نژادی ازین نامورتر کراست — خردمند گردن نپیچد ز راست
دگر[29] آنک[30] اندر جهان سربسر — یلان‌را ز من جست باید هنر
همان عهد کاوس دارم نخست[31] — که بر من بهانه نیارند جست

---

[1] Б — و آن نیرم ولد أشهنج ثالث ملوک العالم [2] K, I, IV, VI — هوشنگ [3] K — سوم [4] IV — نبیند [5] VI — چو او [6] K — б. оп. [7] K, I, IV — نخستین [8] VI — زخم [9] I, IV — نبودی — VI نگشتی [10] K, VI — همش بوی و رنگ [11] K — وزان در — I, IV, VI همش نام و ننگ و همش خاک و سنگ — I, IV و همش خاک و سنگ [12] I — پیش [13] I, IV — برکشیدی [14] I — که با — VI که ز [15] K — یکی سهمگین [16] IV — دو پایش [17] IV — سرین [18] K — б. стоит после б. 653. [19] I — در [20] I — پس [21] K — شید [22] IV — بفراشتی [23] VI — زینسان که [24] K — گریان [25] I, IV, VI — بریان [26] K — ز تیغ و دل سام [27] Б — перевод бб. 650—659 отсутствует; IV — доб.:
یکی اژدها کو ز رود کشف * برون آمد و کرد گیتی چو کف
[28] K, I, IV — بودش به [29] K, VI — هنر [30] I, IV — هرانکس که [31] IV — درست

همان عهد کیخسرو دادگر — که چون او نبست از کیان کس[1] کمر[2]
زمین‌را سراسر همه[3] گشته‌ام — بسی شاه بیدادگر کشته‌ام
چو من برگذشتم ز جیحون بر آب — ز توران بچین آمد[4] افراسیاب
ز کاوس[5] در[6] جنگ هاماوران — بتنها[7] برفتم بمازندران
نه ارژنگ ماندم نه دیو سپید[8] — نه سنجه نه اولاد[9] غندی[10] نه بید
همی[11] از پی شاه فرزندرا — بکشتم دلیر[12] خردمندرا
که گردی چو سهراب هرگز[13] نبود — بزور و بمردی و رزم‌آزمود[14]
ز پانصد[15] همانا فزونست سال — که تا من جدا گشتم از پشت زال
همی[16] پهلوان بودم اندر جهان — یکی بود با آشکارم نهان[17]
بسان[18] فریدون فرّخ‌نژاد — که تاج بزرگی بسر برنهاد
ز تخت اندرآورد ضحّاکرا — سپرد آن سر و تاج او خاکرا
دگر سام کو بود مارا نیا — ببرد از جهان دانش و[19] کیمیا
سه دیگر که چون من ببستم کمر — تن‌آسان شد اندر جهان[20] تاجور
بران خرّمی روز هرگز نبود — پی مرد بی‌راه بر دز نبود
که من بودم اندر جهان کامران — مرا بود شمشیر و گرز گران
بدان گفتم این تا بدانی همه — تو شاهی و گردنکشان چون[21] رمه
تو اندر زمانه رسیده نوی — اگر چند با فرّ کیخسروی
تن خویش بینی همی در جهان — نه‌ای آگه[22] از کارهای نهان
چو بسیار شد گفتها می خوریم — بمی جان[23] اندیشه‌را[24] بشکریم[25]

---

[1] K — از بزرگان [2] VI — б. оп. [3] K, I, IV, VI — همه سر بسر [4] K, VI — رفت [5] VI — چو کاموس [6] IV — وز [7] Л — چو تنها [8] K, IV, VI — سفید [9] K — کولاد [10] VI — نه اولاد غندی نه سنجه [11] VI — همان [12] VI — جوان [13] K, I, IV, VI — دیگر [14] Б — перевод бб. 667—671 отсутствует. [15] K — هفتصد I, IV, VI — ششصد Б — ثلثمائة [16] I, IV, VI — همه [17] K —

همه پهلوان جهان بوده‌ام * ببد روز هرگز نپیموده‌ام

[18] K — که تو [19] Л — و оп.; VI — این سخن و دیگر [20] K, I, IV — از رنجها VI — نشان [21] K — [22] I, IV — نه آگاه VI — نه آگاهی [23] Л — جای [24] IV — اندوه‌را [25] Б — شهریاری و گردان

فأحضر أيها الساقي المدام وحث الأقداح و روّح الأرواح

۱۶

چو از رستم اسفندیار[1] این شنید — بخندید و شادان دلش بردمید
بدو گفت ازین[2] رنج و کردار[3] تو — شنیدم همه درد[4] و تیمار[5] تو
کنون کارهایی که من کرده‌ام — ز گردنکشان سر برآورده‌ام
نخستین کمر بستم[6] از بهر دین — تهی کردم از بت‌پرستان زمین
کس از جنگجویان گیتی ندید — که از کشتگان[7] خاک شد ناپدید[8]
نژاد من از تخم[9] گشتاسپست — که گشتاسپ از تخم[10] لهراسپست
که لهراسپ بد پور اورند شاه — که اورا بدی از مهان تاج[11] و[12] گاه
هم اورند از گوهر کی‌پشین — که کردی پدر[13] بر پشین[14] آفرین
پشین بود[15] از تخمهٔ کیقباد — خردمند[16] شاهی دلش پر ز داد
همی رو چنین[17] تا فریدون شاه — که شاه جهان[18] بود و زیبای گاه[19]
همان مادرم دختر قیصرست — کجا[20] بر سر رومیان افسرست
همان قیصر از سلم دارد نژاد — ز تخم فریدون[21] با فرّ و داد
همان سلم پور فریدون گرد — که از خسروان نام[22] شاهی[23] ببرد
بگویم من و کس نگوید که نیست — که بی‌راه بسیار[24] و راه[25] اندکیست
تو آنی که پیش نیاکان من — بزرگان[26] بیدار[27] و[28] پاکان من
پرستنده بودی همی[29] با نیا — نجویم همی زین سخن کیمیا

---

[1] K, I, IV, VI—ز رستم چو اسفندیار [2] K, I, IV, VI—کز [3] I, IV—رنج گفتار—VI پیکار [4] Л—رنج IV—کار [5] IV, VI—کردار [6] IV—بسته ام (метр нарушен). [7] I—جنگ آن [8] Б—آنزمان نام—K, VI [9] I—پشت [10] K—فرزند I, IV—پشت و غطيت بدمائهم الأرض [11] K, VI—آنکه [12] I, IV—که اصل کیان بود و زیبای [13] IV—پشین [14] IV, VI—پسر [15] K, VI—که اصل کیان بود و زیبای [16] IV—هنرمند [17] IV, VI—همیدون [18] K, IV, VI—اصل کیان [19] I—бб. 691—693 оп.; IV—бб. 691—693 приписаны на полях. [20] K, I, IV, VI—که او [21] K—I—نژادی بآیین و [22] I, IV—گوی [23] K, I, IV, VI—گردی [24] K, VI—ازو دین بآیین و IV—ازو دین بآیین و [25] I—داد [26] K, I, IV—بزرگان و [27] I, IV—بی فرّ او داد I—بی فرّ او و راه بی ده فراوان [28] K—و оп. [29] K, I, IV, VI—تو خود شاهان—IV

بزرگی[1] ز شاهان من یافتی چو در بندگی تیز[2] بشتافتی[3]
ترا باز گویم[4] همه هرچ هست یکی گر دروغست بنمای دست
که تا[5] شاه گشتاسپ را داد[6] تخت میان بسته دارم بمردی و بخت
هرانکس[7] که رفت از پی دین بچین[8] بکردند[9] زان پس برو آفرین
ازان پس که مارا بگفت گرزم ببستم پدر دور کردم[10] ز بزم[11]
بلهراسپ از بند من بد رسید شد از ترک روی[12] زمین ناپدید
بیاورد جاماسپ آهنگران که مارا گشاید ز بند گران
همان[13] کار آهنگران دیر بود مرا دل[14] بر آهنگ شمشیر بود
دلم تنگ شد بانگشان برزدم تن از دست آهنگران بستدم
برافراختم سر ز جای نشست غل و[15] بند برهم شکستم بدست[16]
گریزان شد ارجاسپ از پیش من بران سان یکی نامدار[17] انجمن
بمردی ببستم کمر بر میان همی‌رفتم از پس چو شیر ژیان
شنیدی که در هفتخوان پیش من چه آمد ز شیران و از اهرمن[18]
بچاره برویین‌دژاندر شدم جهانی[19] بران گونه برهم زدم
بجستم همه[20] کین[21] ایرانیان بخون[22] بزرگان ببستم میان[23]
بتوران و چین آنچ من کرده‌ام همان رنج و سختی که من برده‌ام[24]
همانا ندیدست گور[25] از پلنگ نه[26] از[27] شست ملّاح کام نهنگ
ز[28] هنگام تور و[29] فریدون گرد کس اندر جهان نام این دژ نبرد[30]

---

[1] K, I, IV, VI — تو شاهی [2] K, I, VI — اگر چند برکینه [3] Б — перевод бб. 689—700 следует после перевода бб. 700—724. [4] K, I, IV, VI — بمان تا بگویم [5] Л — گر [6] I — با داد و [7] I, IV — همانکس [8] I — چنین [9] Л — بکردیم K, VI — نکردند [10] I, IV — بنهاد [11] VI — رزم [12] Л, I — ترگ رومی VI — بیستند تا دور ماندم بیست و مرا دور کرد او [13] K, I, IV — همی [14] I, VI — دل من [15] K, I, VI — همه [16] VI — شکستیم پست K — доб.: برفتم ازانجا بدان رزمگاه * که گشتاسپ‌را بخت گم کرد راه [17] Л — جهانرا K — ز دیوان آن انجمن [18] K, IV, VI — چه آمد ز دیوان آن Л — б. оп. [19] K — بکین از I — بکین [20] K, I, VI — همی [21] I — کوه [22] Л — بکین [23] K, I — обратный порядок мисра. [24] I — خورده‌ام [25] VI — بر [26] K, I, VI — گر [27] IV — در [28] VI — بد [29] K — و оп. [30] K, VI — б. стоит после б. 719; I — б. оп.

یکی تیره[1] دژ بر سر کوه بود — که از برتری[2] دور از انبوه بود
چو رفتم همه بت‌پرستان بدند — سراسیمه بر سان مستان بدند
بمردی من آن[3] بارهرا بستدم — بتانرا همه بر زمین برزدم[4]
برافروختم آتش زردهشت — که با مجمر آورده بود از بهشت[5]
بپیروزی دادگر یکخدای — بایران[6] چنان آمدم باز جای
که مارا بهر جای دشمن نماند — ببت‌خانه‌ها در برهمن نماند
بتنها تن خویش جستم نبرد — بپرخاش تیمار من کس نخورد[7]
سخنها بمابر کنون شد[8] دراز — اگر تشنه‌ای جام میرا فراز

۱۷

چنین گفت رستم باسفندیار — که کردار ماند ز ما یادگار
کنون داد ده باش و بشنو سخن — ازین نامبردار مرد کهن
اگر من نرفتی بمازندران — بگردن برآورده گرز گران
کجا بسته بد[9] گیو[10] و کاوس[11] و طوس — شده گوش کر یکسر از بانگ[12] کوس[13]
که کَنْدی دل و مغز دیو سپید — که دارد[14] ببازوی خویش[15] این امید
سر جادوانرا بکندم ز تن — ستودان[16] ندیدند و[17] گور و کفن[18]
ز بند گران بردمش سوی تخت — شد ایران[19] بدو شاد و او نیکبخت
مرا یار در هفتخوان[20] رخش بود — که[21] شمشیر[22] تیزم[23] جهان‌بخش بود

---

[1] I, IV — نیز [2] I — слово неразборчиво. [3] IV — چنان [4] K — доб.:
بخون دلیران ببستم میان * یکی ترک نگذاشتم در جهان
[5] I — б. оп. [6] I — بایوان [7] IV — نکرد [8] I — سخن شد برین گونه — IV کنون شد بر ما
[9] VI — شد [10] K, VI — شاه [11] K, I, IV, VI — گودرز [12] I — کنون شد بمابر — VI بر ما
شده تیره از غم دو — [13] K همی کر شده گوش از آواز — VI که شد گوشها کر ازان زخم
[14] K, I — کرا بد [15] K — خود [16] IV — همی‌کرد گردون بریشان فسوس — IV چشم خروس
[17] IV — و оп. [18] K, I, IV, VI — б. стоит после б. 732. [19] Л — ایوان [20] K — یار
[21] I, IV — چو [22] K — همان تیغ [23] I — دل بود و بس — I مازندران
شمشیر و تیر — VI کجا زور رستم

وزان پس که[1] شد سوی هاماوران | ببستند پایش ببند گران
ببردم[2] ز ایرانیان لشکری | بجایی که بد مهتری گر[3] سری
بکشتم بجنگ اندرون شاهشان[4] | تهی کردم آن نامور گاهشان[5]
جهاندار[6] کاوس‌کی[7] بسته بود | ز رنج و ز تیمار دل خسته[8] بود
بیاوردم از بند کاوس‌را | همان گیو و[9] گودرز و هم طوس‌را[10]
بایران بد افراسیاب آن زمان | جهان پر ز درد از[11] بد بدگمان[12]
بایران[13] کشیدم ز هاماوران | خود و شاه با لشکری[14] بی‌کران
شب تیره تنها برفتم ز پیش | همه[15] نام جستم نه[16] آرام[17] خویش[18]
چو دید آن درفشان درفش مرا | بگوش آمدش بانگ رخش مرا
بپردخت ایران و شد سوی چین | جهان شد پر از داد و پر[19] آفرین
گر از یال کاوس خون آمدی | ز پشتش سیاوش[20] چون آمدی
وزو شاه کیخسرو پاک و راد[21] | که لهراسپ‌را تاج بر سر نهاد
پدرم آن دلیر گرانمایه مرد | ز ننگ اندران انجمن خاک خورد
که[22] لهراسپ‌را شاه بایست خواند | ازو در جهان نام چندین[23] نماند[24]
چه نازی بدین تاج گشتاسپی | بدین تازه آیین[25] لهراسپی
که گوید برو دست[26] رستم ببند | نبندد مرا دست چرخ بلند
که گر چرخ گوید مرا کاین نیوش[27] | بگرز گرانش بمالم دو گوش[28]

---

[1] VI — چو کاوس [2] VI — بکردم [3] K, I, IV, VI — یا [4] VI — شاهرا [5] VI — گاهرا [6] VI — همان شاه [7] K, I, IV, VI — خود [8] K — تیمارها خسته VI — تیمارآن خسته [9] Л — و [10] K, I, IV — б. стоит после б. 739. [11] K — ابا لشکر و نامور IV — درد و — I ز ترکی [12] IV — б. оп. [13] VI — بایوان [14] IV, VI — لشکر [15] VI — همی [16] VI — ز [17] Л — همی‌تاختم تا بآرام [18] I, IV — доб. (см. б. 739):

بایران بد [IV — در] افراسیاب آنزمان * ابا لشکر و نامور مهتران [IV — مردمان]

VI — доб.:

بایران بد افراسیاب آنزمان * ابا لشکری همچو کوه گران

[19] VI — از [20] K, I — سیاوخش [21] K, I, IV, VI — چو [که — I] کیخسرو از پاک مادر بزاد [22] I, IV — پهلوان VI — б. оп. [23] K — چو IV — باره و تخت — I [24] K, VI — بماند IV, VI — چندی [25] IV, VI — نام شاهی بگیتی [26] VI — پای [27] K — وگر چرخ با من بتابد دوال I, IV, دهم گوشمال — K [28] VI — باره تخت

من از کودکی تا شدستم[1] کهن[2] | بدین گونه از کس نبردم[3] سخن[4]
مرا خواری از پوزش و خواهش[5] است | وزین نرم گفتن مرا کاهش است[6]
ز تیزیش خندان شد اسفندیار | بیازید و دستش گرفت استوار
بدوگفت کای رستم پیلتن | چنانی که[7] بشنیدم از انجمن
755 ستبرست[8] بازوت چون ران شیر | بر و یال چون اژدهای دلیر
میان تنگ و باریک همچون پلنگ | بویژه کجا گرز گیرد[9] بچنگ[10]
بیفشارد چنگش میان سخن | ز برنا بخندید مرد کهن[11]
ز ناخن فروریختش[12] آب زرد | همانا نجنبید[13] زان درد مرد
گرفت آنزمان دست مهتر[14] بدست | چنین گفت کای شاه یزدان‌پرست
760 خنک شاه گشتاسپ آن نامدار | کجا[15] پور دارد چو اسفندیار
خنک آنک چون تو پسر زاید او[16] | همی[17] فرّ گیتی بیفزاید او[18]
همی[19] گفت و چنگش بچنگ اندرون | همی‌داشت تا چهر[20] او شد چو خون
همان[21] ناخنش پر ز خوناب کرد[22] | سپهبد بروها[23] پر از تاب کرد
بخندید ازو[24] فرّخ اسفندیار | چنین گفت کای رستم نامدار
765 تو امروز می خور که فردا برزم[25] | بپیچی و یادت نیاید ز بزم
چو من زین زرّین زنهم بر[26] سیاه | بسر برنهم خسروانی کلاه
بنیزه ز اسپت نهم بر زمین | ازان پس نه پرخاش جویی[27] نه کین

---

[1] VI — بگشتم [2] I, IV — بزرگ [3] I — نبردم بدین گونه هرگز — VI کس‌را ندیدم [4] I, IV — سترگ [5] VI — گفتن و پوزش [6] Б — перевод бб. 726—752 оп. [7] I — چو [8] K, VI — سطبرست [9] VI — همی‌گفت خندان و چنگش [10] K, I, IV — که [کجا — K] کرده چنان: [11] K — доб.: [کرد کو — I] برکشد روز جنگ
خجسته پر و بوم زاول که شیر * همی پروراند کیانرا دلیر
خنک زال کش بگذرد روزگار * بماند بگیتی چو تو یادگار
[12] K, I, IV — همی ریختش [13] I, IV — نپیچید [14] VI — رستم [15] K, I, IV, VI — که او [16] I, IV — زایدش [17] I, IV — همه [18] I, IV — بیفزایدش [19] VI — چنین [20] K — روی [21] K, VI — گشت [22] K, I, IV, VI — بروی سپهبد [23] K, I, IV, VI — همی — VI همه [24] K, I, IV, VI — ز رزم [25] VI — ازان و لا تبقی حینئذ — Б جویم [26] I, IV — برنهم زین بر اسپ [27] K, VI — طالبا نزالًا و لا ضلالًا

دو دستت ببندم برم نزد شاه — بگویم که من زو[1] ندیدم[2] گناه
بباشیم[3] پیشش بخواهشگری — بسازیم[4] هر گونهیی داوری
رهانم ترا از غم و درد[5] و رنج — بیابی پس از رنج خوبی[6] و گنج
بخندید رستم ز[7] اسفندیار — بدو گفت سیر آیی از کارزار
کجا دیدهای رزم[8] جنگاوران — کجا یافتی باد گرز گران[9]
اگر بر جزین[10] روی گردد سپهر — بپوشد میان دو تن روی[11] مهر
بجای می سرخ کین[12] آوریم — کمند[13] نبرد[14] و کمین[15] آوریم
غو کوس خواهیم از[16] آوای رود — بتیغ و بگوپال باشد درود[17]
ببینی تو ای فرّخ اسفندیار — گراییدن[18] و گردش[19] کارزار
چو فردا بیایی[20] بدشت نبرد — بآورد مرد اندرآید بمرد
ز باره[21] بآغوش[22] بردارمت — ز میدان[23] بنزدیک[24] زال آرمت
نشانمت بر نامور تخت عاج — نهم بر سرت بر دلافروز تاج
کجا[25] یافتستم من از کیقباد — بمینو همی[26] جان او باد شاد[27]
گشایم در گنج و هر[28] خواستهه — نهم پیش تو[29] یکسر[30] آراستهه
دهم بیذیرازی سپاه ترا — بچرخ[31] اندرآرم کلاه ترا
ازان پس[32] بیایم بنزدیک شاه — گرازان و خندان[33] و خرّم براه

---

[1] K, VI — Б — بباشم ب — [2] IV — که اورا نه بینم — I بدیده کزو من — [3] K, I, IV, VI — بسازم ز — I, IV بسازم ب — Б — و أبسط عذرک لدیه — [4] K, VI — فأشفع فیک الیه — [5] K — بند — [6] K — ذیابی ازان پس بجز نام — [7] VI — با رستم — [8] I, IV, VI — جنگ — [9] K — б. стоит после б. 776. — [10] K — جز بدین — I, IV, VI — بر چنین — [11] Л — پاک — [12] K — خون — [13] VI — کمان — [14] I, IV — کمان و کمند — [15] K — ببینی تو فردا که چون — [16] Л — خواهم نه — [17] IV — سرود — [18] K — گذاریدن — VI گرازیدن — [19] K — بخشش — I, IV جستن — VI پیچش — [20] K, I, IV — بیایم — [21] K, IV, VI — ز کوهه — [22] I — ز زین‌کوهه باغوش — [23] VI — ز پرده — [24] K — بی آزار نزدیک — [25] VI — که آن — [26] K, VI — همه — [27] K, VI — شاد باد — Л — бб. 779—780 оп. — I, IV — بنزدیک فرخنده — Б — و أحملک الی ایوانی فأجلسک علی التخت و أتوّجک بالتاج الذی أعطانیه کیقباد — [28] I, IV — گنج بر — VI که دارم نهم پیشت — [29] K — به پیشت نهم — [30] I, IV — گنج — [31] K, VI — باپر — [32] K, VI — وزانجا — [33] K, IV — تازان — I, VI نازان —

بمردی ترا تاج بر سر نهم — سپاسی بگشتاسپ زین بر[1] نهم
ازان پس ببندم کمر بر میان — چنان چون ببستم[2] بپیش کیان
همه روی پالیز بی[3] خو کنم — ز شادی تن[4] خویشرا نو کنم[5]
چو تو شاه باشی و من پهلوان — کسیرا بتن‌در نباشد[6] روان

۱۸

چنین پاسخ آوردش[7] اسفندیار — که گفتار بیشی[8] نیاید بکار
شکم گرسنه روز نیمی گذشت — ز گفتار پیکار[9] بسیار[10] گشت
بیارید[11] چیزی که دارید[12] خوان — کسیرا که بسیار گوید مخوان
چو بنهاد رستم بخوردن گرفت — بماند اندران[13] خوردن اندر[14] شگفت
یل اسفندیار و گوان[15] یکسره — ز هر سو نهادند[16] پیشش بره[17]
بفرمود مهتر که جام آورید — بجای[18] می پخته خام[19] آورید
ببینیم تا رستم اکنون ز می — چه گوید[20] چه آرد[21] ز کاوس کی
بیاورد یک جام می میگسار — که کشتی بکردی[22] بروبر گذار[23]
بیاد شهنشاه رستم بخورد — برآورد ازان چشمهٔ زرد گرد
همان جامرا کودک میگسار — بیاورد پر بادهٔ[24] شاهوار[25]
چنین گفت پس با پشوتن[26] براز — که بر می نیاید بآبت[27] نیاز[28]

---

[1] IV — بر سر [2] K, VI — چنان هم که بستم [3] Л — با کبر و با [4] I, IV — دل [5] I, IV — обратный порядок мисра. [6] K — بدیرا نماند بتن‌در I, IV, VI — نماند [7] IV — آورد [8] K, I — پیکار گفتار [9] K, VI — چندین [10] VI — بسیار پیکار [11] VI — بیارند [12] VI — دارند [13] K, IV, VI — بماندند ازان I — بماندند از [14] I, IV — خوردن او [15] I — یلان [16] I, IV — نهادند هر سو به [17] VI — доб.:

همی‌خورد رستم ازانها همه * شگفت اندران مانده شاه و رمه

[18] Л — جام [19] K — بدودر می سرخ فام I, IV — بجام اندرون سرخ فام [20] K, I, IV — جوید [21] K, I, IV — که بگذشت بر وی بسی روزگار [22] Л — دکردی [23] I, IV — جوید VI — گوید [24] Л — تهمتن چنین گفت با او I, IV — ازان بادهٔ I, IV — با بادهٔ K — پرمایه‌ور [25] IV — خوشگوار [26] I, IV — که برخاست بابت VI — که بر خوان نیاید بدانت I, IV — که بر خوان و نانت نیامد [27] Л — نیاید [28] VI — براز K, I, IV, VI — б. стоит после б. 798.

چرا آب بر جام می بفگنی[1] | که تیزی نبیند[2] کهن بشکنی[3]
پشوتن چنین گفت با میگسار | که بی آب جامی مَن افگن[4] بیار
می آورد و رامشگرانرا بخواند | ز رستم همی در شگفتی بماند
چو هنگامهٔ رفتن[5] آمد فراز | ز می لعل شد رستم سرفراز[6]
چنین گفت با او یل[7] اسفندیار | که شادان بدی[8] تا بود روزگار
می و هرچ خوردی ترا نوش باد | روان دلاور پر از توش[9] باد
بدو گفت رستم که ای نامدار | همیشه خرد بادت آموزگار
هران[10] می که با تو خورم نوش[11] گشت | روان خردمندرا[12] توش[13] گشت
گر این کینه از مغز[14] بیرون کنی | بزرگی و دانش بر افزون[15] کنی
ز دشت اندرآیی سوی خان من[16] | بوی شاد یکچند[17] مهمان من[16]
سخن[18] هرچ گفتم بجای آورم | خرد پیش تو رهنمای آورم
بیاسای چندی و با بد[19] مکوش[20] | سوی[21] مردمی یاز[22] و[23] باز آر[24] هوش[25]
چنین گفت با او یل اسفندیار | که تخمی که هرگز نروید مکار
تو فردا ببینی[26] ز مردان هنر | چو من تاختنرا ببندم کمر
تن خویشرا[27] نیز[28] مستای هیچ | بایوان شو[29] و کار فردا بسیچ

---

[1] VI — بفگنید [2] I — نبیند [3] VI — بشکنید IV — б. стоит после б. 800. [4] K — که جام آب ابی زبر می (؟) — VI که با آب می جام چندی — IV پر از می — I جامی چنین می
[5] IV — هنگام رفتنش [6] I —
چو هنگام رفتن فراز آمدش * بدیدار دستان نیاز آمدش
[7] I, IV, VI — رستم [8] K, I, IV, VI — بزی [9] Л — هوش K, IV — I, روان بداندیش بی توش
روان مرا — VI خردمند بی — I [12] نوشه — K [11] همان — Л [10] روان ترا راستی توش — VI
روز — K [17] خویش — I, VI [16] بافزون — K [15] دلت — K, I, VI [14] توشه — K [13] راستی
هم — VI [20] یکچند و بر بد — I, IV بیاسای و چندین همه بد — K [19] که من — I, IV [18]
بر بد مکوش — VI [25] بارای و — IV [24] دار — I, IV [23] оп. و — IV [22] سر — I, IV [21] به بکوش
رو — VI [29] تن خویشتن را تو — K [28] خویشتن — I, VI [27] چه بینی — VI [26]

ببینی که من درصف کارزار — چنانم[1] چو با باده و میگسار[2]
چو از شهر زاول بایران[3] شوم[4] — بنزدیک شاه و[5] دلیران شوم[4]
هنر بیش بینی ز گفتار من — مجوی اندرین کار تیمار من
دل رستم از غم پر اندیشه شد — جهان پیش او چون یکی[6] بیشه شد
که گر من دهم دست بند ورا — وگر سر فرازم گزند ورا
دو کارست هر دو بنفرین و[9] بد — گزاینده[7] رسمی نو[8] آیین و[9] بد
هم[10] از بند او بد شود نام من — بد آید[11] ز گشتاسپ انجام[12] من
بگرد جهان هرک راند سخن — نکوهیدن من نگردد[13] کهن
که رستم ز دست جوانی بخست[14] — بزاول[15] شد و دست[16] اورا ببست
همان[17] نام من باز گردد بننگ — نماند ز من در جهان بوی و رنگ
وگر کشته آید بدشت نبرد — شود نزد شاهان مرا روی زرد
که او شهریاری[18] جوانرا بکشت — بدان کو سخن گفت با او[19] درشت
برین بر[20] پس از مرگ نفرین بود — همان[21] نام من نیز[22] بی‌دین بود
وگر من شوم کشته بر دست اوی — نماند بزاولستان رنگ و بوی
شکسته[23] شود نام دستان سام — ز زابل نگیرد کسی نیز نام
ولیکن همی[24] خوب گفتار من — ازین پس بگویند بر انجمن[25]
چنین گفت پس با سرافراز مرد — که اندیشه روی مرا زرد کرد[26]

---

[1] Л—چوذانم [2] I, IV—доб.:
نتابی تو با من بدشت نبرد * شنو پند من [زمن بشنو—IV] گرد رزمم مگرد
هر آنچت بگویم تو بپذیر پند * بگفتار شاه اندرآیی ببند
[3] IV—ایران بزابل [4] K, I, IV—شویم [5] K, I, IV, VI—و оп. [6] I, IV—پیش چشمش
[7] K—گرازنده [8] I—بد IV—و [9] Л, I, IV, VI—و оп. [10] I—که IV—گر
[11] K, I, IV, VI—آمد [12] K, I, IV—فرجام [13] I, IV—نه نیکو نماید ز مرد
[14] I, IV—نرست [15] IV—بکابل [16] VI—پای [17] K, I, IV, VI—همه
[18] IV, VI—شهریار [19] I, IV—وی [20] K, I, IV, VI—بمن‌بر
[21] K, I, IV—همه [22] VI—کار من بر (метр нарушен). [23] K, I, VI—گسسته
[24] K, VI—همین [25] K, I, IV, VI—доб.:
اگر هیچ مانیده [مانده—VI] بودی ز من * خرد بی گمان جان ربودی ز من
[26] K, I, IV, VI—کرد زرد

که چندین بگویی[1] تو از کار بند — مرا بند و رای[2] تو آید[3] گزند
مگر کاسمانی[4] سخن دیگرست — که چرخ روان از[5] گمان برترست
همه پند دیوان پذیری همی — ز دانش[6] سخن برنگیری همی
ترا سال برنامد از[7] روزگار — ندانی فریب[8] بد شهریار[9]
تو یکتادلی[10] و ندیده جهان — جهانبان[11] بمرگ تو کوشد[12] نهان[13]
گر ایدونک گشتاسپ از[14] روی بخت[15] — نیابد همی سیری از تاج و تخت[16]
بگرد جهانبر[17] دواند ترا — بهر سختئ پروراند[18] ترا
بروی[19] زمین یکسر اندیشه کرد — خرد چون تبر هوش[20] چون[21] تیشه[22] کرد
که تا کیست اندر جهان نامدار — کجا سر نپیچاند[23] از کارزار
کزان نامور بر تو آید گزند — بماند بدو تاج و تخت بلند[24]
که شاید که بر تاج نفرین کنیم[25] — وزین داستان خاک بالین کنیم[25]
همی جان من در نکوهش کنی[26] — چرا دل نه اندر پژوهش کنی[26]
بتن رنج کاری تو بر[27] دست[28] خویش — جز[29] از بدگمانی[30] نیایدت[31] پیش[32]
مکن شهریارا جوانی مکن — چنین بر[33] بلا کامرانی مکن
دل ما مکن شهریارا نژند — میاور بجان خود و من گزند[34]
ز یزدان و از روی من شرم دار — مخور بر تن خویشتن[35] زینهار
ترا بی‌نیازیست از[36] جنگ من — وزین[37] کوشش و[38] کردن[39] آهنگ من

---

[1] Л — نگویی K — دگویی [2] I, IV — کار [3] VI — آمد [4] K, I, IV, VI — آسمانی [5] I, IV — روان بر VI — روانرا [6] I — برادش (?) [7] I — تو از سال برنامده [8] K, I — فریب و [9] VI — б. оп. چنان دان که مرگ تو جوید [10] VI — برنادلی [11] VI — جهانی [12] I, IV — پیچد سر [13] I — بدان [14] IV — با [15] K, I, IV, VI — تاج و تخت [16] K — رای و بخت I, IV, VI — روی بخت [17] K, I, IV, VI — همی گرد گیتی [18] IV — برپراند [19] K, I, IV, VI — ز روی [20] IV — هوش [21] K — و تیره [22] Л — تیز هوش دلش بیشه [23] K, VI — که از تو [24] VI — б. оп. که او برنپیچد سر [25] K — کند I — بود VI — کنم [26] K, I, IV, VI — نهی K — б. стоит после б. 843. [27] I — داری بدین [28] VI — بیکدست [29] I, IV — گر [30] Л — اگر بدگمانی بد VI — دل I — که از بدگمان بد [31] IV — نیاید به VI — آید به [32] I — ریش [33] I, VI — در [34] I, IV, VI — б. оп. [35] VI — تن و جان خود [36] I, IV — نتابی نه [37] I, IV — بازیست [38] I — و оп. [39] VI — رای و

زمانه همی‌تاختت[1] با سپاه — که بر دست من گشت خواهی تباه[2]
بماند بگیتی ز من نام بد — بگشتاسپ باد[3] سرانجام بد[4]
چو بشنید گردنکش اسفندیار — بدو گفت کای رستم نامدار
بدانای پیشی[5] نگر تا چه گفت — بدانگه که جان با[6] خرد کرد[7] جفت
که پیر فریبنده[8] کاذا بود — وگر چند پیروز و دانا[9] بود
تو چندین همی بر[10] من افسون کنی — که تا چندبر از یال بیرون کنی
تو خواهی که هر کس که این بشنود — بدین خوب[11] گفتار تو بگرود
مرا[12] پاک خوانند[13] نا[14] پاک رای — ترا[15] مرد هشیار نیکی فزای[16]
بگویند کو[17] با خرام و نوید — بیامد ورا کرد چندی[18] امید[19]
سپهبد[20] ز گفتار او سر بتافت — ازان پس که جز جنگ[21] کاری[22] نیافت[23]
همی[24] خواهش او همه[25] خوار داشت[26] — زبانی پر از تلخ گفتار داشت[26]
بدانی که[27] من سر ز فرمان شاه — نتابم[28] نه از بهر تخت[29] و کلاه
بدو یابم[30] اندر جهان خوب و زشت — بدویست[31] دوزخ بدو هم[32] بهشت
ترا هرچ خوردی فزاینده باد — بداندیشگانرا گزاینده[33] باد
تو اکنون بخوبی[34] بایوان[35] بپوی[36] — سخن هرچ دیدی بدستان[37] بگوی[38]
سلیحت همه جنگرا ساز کن — ازین پس[39] مپیمای با من سخن

---

[1] VI — بینمت [2] K — б. оп. [3] I, IV, VI — باد این [4] K — доб.:
کنی نام مارا سراسر بننگ * که در جنگ من کشته گردی بچنگ
см. б. 848. [5] K, I, IV, VI — پیشین [6] K, I, IV — با جان [7] K, I, IV — بود [8] Л, I, IV — چرب [9] K, I, IV — با رای و دانا — VI پیروز برنا خردمند [10] I, IV — با [11] I — б. стоит после б. 856. [12] Л — ترا [13] Л, I, IV — доб. و [14] IV — هم [15] Л — مرا [16] I — چندین — I, VI چندان — K [17] I — بگوید که او [18] IV — б. оп. [19] Л — تهمتن [20] K, I, IV — جنگ جویی — IV چاره — I [21] K, I, IV — همی گفت — I, IV بدو گفت — K [22] I — شد — K کرد [23] Л — б. стоит после б. 858. [24] K, I, IV — همه [25] K, I, IV — همی [26] K — همی گفت — I, IV بدو گفت — K [27] I — شد — K کرد [28] Л — نمانم [29] I, IV, VI — تاج [30] VI — ازو دانم [31] VI — ازویست [32] K, I, IV, VI — بدویم [33] IV — گراینده [34] K, IV — بخوشی [35] K — در [36] VI — بزاول [37] IV — بشنیدی آنجا [38] I — б. оп. [39] I, IV — بر زال پوی

پگاه آی[1] در[2] جنگ من چاره‌ساز[3] مکن زین سپس[4] کار برخود[5] دراز
تو فردا ببینی بآوردگاه که گیتی شود پیش چشمت سیاه
بدانی[6] که پیکار مردان مرد چگونه بود روز ننگ و نبرد
بدو گفت رستم که ای شیرخوی[7] ترا گر چنین آمدست آرزوی
ترا بر تگ[8] رخش مهمان کنم سرترا[9] بگوپال درمان[10] کنم
تو در[11] پهلوی[12] خویش بشنیده‌ای بگفتار ایشان بگرویده‌ای
که تیغ دلیران بر[13] اسفندیار بآوردگه‌بر نیاید[14] بکار
ببینی تو فردا سنان مرا همان[15] گرد کرده عنان مرا
که تا نیز با[16] نامداران مرد نجویی بآوردگه‌بر[17] نبرد
لب مرد برنا پر از خنده شد همی[18] گوهر[19] آن خنده‌را بنده شد
برستم چنین گفت کای نامجوی چرا[20] تیز[21] گشتی بدین گفت‌وگوی
چو[22] فردا بیایی[23] بدشت نبرد ببینی تو[24] آورد[25] مردان مرد
نه من کوهم و زیرم اسپی[26] چو کوه یگانه یکی مردمم چون[27] گروه[28]
گر از گرز[29] من باد[30] یابد سرت بگرید[31] بدرد جگر مادرت
وگر کشته آیی[32] بآوردگاه ببندمت بر زین برم نزد[33] شاه
بدان تا دگر[34] بنده با شهریار نجوید بآوردگه کارزار

---

[1] I, IV — جنگ I, IV جنگ و چاره مساز — K [3] [2] I, IV — بر [2] I, IV — آی و — VI بیارای و — I, IV [1]
[4] VI — نشان [4] VI — جنگ چاره مساز — VI چاره بساز [5] K, I, IV, VI — ما [5] K, I, IV, VI — ببینی [6] K, IV
[7] I, IV, VI — نیکخوی [8] I, IV — بگرد پی [9] I — ببینی IV — بگرز و [10] K — بیجان [11] Л,
I, VI — از [12] IV — پهلو [13] I, IV — د [14] K — نیاید بر آوردگه‌بر [15] VI — همی [16] VI — پیر سر [17] VI — چگونه خردمند روز [18] I — همه [19] Л, I,
نیاید بآورد هرگز — I
[20] I — سبک [21] K — تیره [22] I, IV, VI — تو [23] I, IV — پرستنده — K مهتر — IV
[24] VI — از [25] K — دل و زور — I, IV [26] I — بمردی و آورد
کوهم — VI زیر اسپم
[27] K — مرد هم بی — IV مرد همچون — VI بی — VI [28] I — یکی مردم
(метр нарушен). زیرم اسپم
[29] K, I — دست [30] Л — داد — K, I, IV — راه [31] K — نگرید [32] I, IV — از آدمی همگروه
[33] VI — پایت — VI گردی [34] K, I, VI — بمندم برم زنده نزدیک — چنین

۱۹

چو رستم بدر شد[1] ز[2] پرده‌سرای — زمانی همی‌بود بر در بپای
بکریاس گفت ای سرای امید — خنک روز کاندر تو بد[3] جمّشید
همایون بدی گاه[4] کاوس کی — همان روز[5] کیخسرو نیک‌پی
در فرّهی[6] بر تو اکنون ببست — که بر تخت تو ناسزایی[7] نشست
شنید این سخنها[8] یل اسفندیار — پیاده بیامد بر نامدار
برستم چنین گفت کای سرگرای[9] — چرا تیز[10] گشتی بپرده‌سرای
سزدگر برین[11] بوم زابلستان — نهد دانشی نام[12] غلغلستان
که مهمان چو[13] سیر آید[14] از میزبان — بزشتی برد نام پالیزبان[15]
سراپرده‌را گفت بُد[16] روزگار — که جمشیدرا داشتی بر کنار[17]
همان روز کز بهر کاوس شاه — بُدی پرده و[18] سایهٔ بارگاه[19]
کجا[20] راه[21] یزدان همی باز جست — همی‌خواستی[22] اخترانرا درست
زمین زو سراسر پر آشوب بود[23] — پر از خنجر و غارت[24] و چوب بود[23]
کنون مایه‌دار تو گشتاسپ است[25] — بپیش وی اندر چو[26] جاماسپ[27] است
نشسته بیک دست او[28] زردهشت — که با زند و است آمدست[29] از بهشت

---

[1] K, I, IV, VI — بیامد [2] VI — ب [3] I — آنکه بد در تو شه [4] K — پیش [5] Л — عهد
[6] K — فرّخی [7] K, I, IV, VI — ناسزا بر [8] I — سخن‌را [9] K, I, IV — پاک‌رای
[10] K, IV — تیره [11] I — مرین [12] K — مرد [13] Л — که [14] IV — آمد
[15] VI — бб. 882—887 стоят после б. 889. [16] K — به I — گفتی آن [17] I — доб.:

که او راه یزدان بگیتی بهشت * نه خوش روز بود و نه خرّم بهشت

[18] K, IV, VI — доб. вариант этого б. [19] K, I — سپاه VI — سایه‌دار
[20] K, VI — برکشیده برابر سپاه I — خواستش دید [21] VI — راز
[22] K, IV — گر او I — که او [23] K, I, IV, VI — گشت VI — دید خواستش
[24] I, IV — غارت و خنجر [25] I — نشست تو با VI — نشستن با پیر IV — نشسته بزیر تو
[26] Л — مایه‌داری که گشتاسپست [27] K — پیر [28] I — چون [29] I — زند پاک آمد او

بدیگر[1] پشوتن گو نیک[2] مرد — چشیده[3] ز[4] گیتی بسی[5] گرم و سرد
بپیش اندرون فرّخ اسفندیار — کزو شاد شد گردش روزگار
دل نیک مردان بدو زنده شد — بد[6] از بیم شمشیر او بنده[7] شد
بیامد بدر پهلوان سوار — پس‌اندر همی‌دیدش اسفندیار
چو برگشت ازو[8] با پشوتن بگفت — که مردی و گردی[9] نشاید نهفت
ندیدم بدین[10] گونه اسپ و سوار — ندانم که چون خیزد[11] از[12] کارزار[13]
یکی ژنده پیل است بر کوه گنگ — اگر با سلیح اندرآید بجنگ
اگر با سلیح نبردی بود — همانا که آیین مردی بود[14]
ببالا[15] همی بگذرد فرّ و زیب — بترسم که فردا ببیند نشیب
همی سوزد[16] از مهر[17] فرّش[18] دلم — ز فرمان دادار دل نگسلم
چو فردا بیاید بآوردگاه — کنم روز روشن بروبر[19] سیاه
پشوتن بدو گفت بشنو سخن — همی‌گویمت ای برادر مکن
ترا گفتم و بیش گویم همی[20] — که[21] از راستی دل نشویم[22] همی[20]
میازار کس‌را که آزادمرد — سر اندرنیارد بآزار و درد[23]
بخسب امشب و بامداد پگاه — برو تا بایوان او بی سپاه
بایوان او روز فرّخ کنیم — سخن هرچ گویند[24] پاسخ کنیم
همه کار نیکوست زو در جهان — میان کهان و میان مهان
همی سر نپیچد ز فرمان تو — دلش راست بینم بپیمان تو
تو با او چه[25] گویی[26] بکین و بخشم — بشوی از دلت[27] کین وز خشم چشم[28]

---

[1] IV — ودیگر [2] IV, VI — شیر [3] K — بخورده I — بجوید VI — که جوید [4] VI — ب [5] I, ازین — K [6] I — در [7] K — لرزنده [8] IV — او [9] K, I — گردی و مردی [10] K — همی — VI
[11] K — بترسم که سیر آید [12] I — این [13] VI — вместо бб. 897—899 гаплография:
بیامد بدر پهلوان سوار * ندانم که چون خیزد از کارزار
[14] K, I, IV, VI — б. оп. [15] K, VI — زبالا [16] K — (?) سورش [17] K — فرّ و I — مهر و [18] I — نه IV — مهرش فرّ مهرش [19] I — بروبر کنم روز روشن [20] VI — سخن [21] K, I, IV, VI — بشویم (нет рифмы); I, IV, VI — بشوید [22] K — بشوید ز دل — IV [23] I — بآزار مرد (нет рифмы). [24] K, I, VI — پرسندش [25] I — تو چندین که [26] I, IV, VI — کوشی [27] IV — خشمت ز چشم — I, IV [28]

یکی پاسخ آوردش اسفندیار — که بر گوشهٔ گلستان رستم خوار[1]
چنین گفت کز مردم پاکدین — همانا نزیبد که گوید چنین
گر ایدونک دستور ایران توی — دل و گوش و چشم دلیران توی
همی خوب داری[2] چنین رامرا[3] — خردرا و آزردن شامرا[3]
همه رنج و تیمار ما باد[4] گشت — همان دین زردشت بیداد[5] گشت
که گوید که هر کو ز فرمان شاه — بپیچد بدوزخ بود جایگاه[6]
مرا چند گویی گنهکار[7] شو — ز گفتار[8] گشتاسپ بیزار شو
تو گویی و من خود[9] چنین[10] کی کنم — که از رای و فرمان[11] او[12] پی کنم
گر[13] ایدونک ترسی همی از تنم — من[14] امروز ترس ترا بشکنم
کسی[15] بی زمانه بگیتی نمرد — نمرد[16] آنک نام[17] بزرگی ببرد[18]
تو فردا ببینی که بر[19] دشت جنگ — چه کار آورم پیش جنگی پلنگ[20]
پشوتن بدو گفت کای نامدار — چنین چند گویی تو از کارزار
که تا تو[21] رسیدی بتیر[22] و کمان — نبد بر تو ابلیسرا این[23] گمان
بدل دیورا[24] راه دادی کنون — همی نشنوی پند این[25] رهنمون
دلت خیره[26] بینم همی[27] پر[28] ستیز — کنون هرچ[29] گفتم همه[30] ریزریز
چگونه کنم ترسرا[31] از[32] دلم — بدین‌سان کز اندیشها[33] بگسلم[34]
دو جنگی دو شیر[35] و دو مرد[36] دلیر — چه[37] دانم که پشت که آید[38] بزیر
ورا نامور هیچ پاسخ نداد — دلش گشت پر درد[39] و سر[40] پر ز باد

---

[1] VI — خوار [2] K, I, IV, VI — دانی [3] Л — رای (?) [4] VI — باز (нет рифмы). [5] I — زردهشت باد (?) — IV زردشترا باد [6] I, IV, VI — برد پایگاه [7] I — که بر کار [8] I — فرمان [9] VI — دین [10] I — گویی من این خود همی — IV ولیکن من این [11] K, I — گفتار [12] I, IV — تو [13] IV — ور [14] K, IV, VI — هم [15] K, VI — که کس [16] K, IV — بمرد [17] I — نامش [18] K, IV — نبرد [19] K, VI — در [20] K, I, IV — نهنگ [21] I, IV — تو تا [22] K, I, IV — بگرز [23] I, IV — بد [24] K — دل دیورا [25] VI — ازین [26] I, IV, VI — تیره [27] I, IV — سرت [28] VI — در [29] I — که این کرده IV — کنم این که [30] K, VI — کنون این که [31] K — راست ترس [32] IV — کز [33] K, I, IV, VI — بیکبارگی [34] K — نگسلم [35] I, IV — مرد [36] K — گرد [37] K — ز [38] VI — پشت اندرآید [39] Л — بیم [40] I — لب

۲۰

چو رستم بیامد بایوان خویش — نگه کرد چندی[1] بدیوان[2] خویش
زواره بیامد بنزدیک اوی — ورا دید پژمرده[3] و زردروی
بدو گفت رو تیغ هندی بیار — یکی[4] جوشن[5] و مغفری[6] نامدار[7]
کمان آر و برگستوان آر و ببر[8] — کمند آر و گرز گران آر و گبر[9]
935 زواره بفرمود تا هرچ گفت[10] — بیاورد گنجور او از نهفت[11]
چو رستم سلیح نبردش[12] بدید — سر[13] افشاند و باد از جگر برکشید
چنین گفت کای جوشن کارزار — برآسودی از جنگ یک روزگار
کنون کار پیش آمدت سخت باش — بهر جای[14] پیراهن بخت باش
چنین رزمگاهی که غرّان دو شیر[15] — بجنگ اندرآیند هر دو دلیر[16]
940 کنون تا[17] چه پیش آرد[18] اسفندیار — چه بازی کنند در دم کارزار
چو بشنید دستان ز رستم سخن — پر اندیشه شد جان[19] مرد کهن
بدو گفت کای نامور پهلوان — چه گفتی کزان تیره گشتم روان
تو تا برنشستی بزین نبرد — نبودی مگر نیک[20] دل[21] راد[22] مرد
همیشه دل ازرنج[23] پرداخته — بفرمان شاهان سر افراخته[24]
945 بترسم که روزت[25] سرآید همی — گر اختر بخواب[26] اندرآیک همی
همی[27] تخم[28] دستان ز بن برکنند — زن و کودکانرا بخاک افگنند[29]
بدست جوانی چو اسفندیار — اگر تو شوی کشته در کارزار
نماند بزاولستان آب و خاک — بلندی بر و بوم گردد مغاک

---

[1] VI — چندان [2] K — ندید او جز از رزم درمان — I, IV ز پیوند [3] K, I, IV, VI — همان — I, IV [4] I, IV — کارزار — I, IV [5] K, I, IV, VI — نیزه [6] K, I, IV, VI — مغفر [7] IV — تیره دل
طلب من أخيه زواره أن يحضره :Б — бб. 932—934 [8] IV — ای دلیر [9] VI — گبر تیر (нет рифмы).
بر — I, IV [10] Л — بود [11] Л — بر پیش زود [12] I — نبرده — IV نبردی [13] I, IV — سلاحه و عتاده
آید — VI [14] I, IV — کار [15] IV — هر دو دلیر [16] IV — چو غرّنده شیر [17] VI — ندانم
[18] K — پاک I, VI — شیر — IV نیک [19] K, I, VI — مغز [20] I, IV — پاک [21] K — یکدل و
[22] K — مرین [23] I — روزی [24] K, I, IV, VI — обратный порядок мисра. [25] I — بخاک — Л
[26] VI — برین [27] K — همه بیغ [28] K — جنگ [29] K — б. стоит после б. 947.

ور[1] ایدونک اورا رسد زین گزند — نباشد ترا نیز نام بلند
همی هر کسی داستانها زنند — برآورده نام ترا بشکرند[2]
که او شهریاری[3] ز ایران بکشت — بدان کو سخن گفت با وی درشت[4]
همی باش در[5] پیش اوبر[6] بپای — وگر نه هم اکنون بپرداز جای
بمیغولهیی شو فرود از[7] مهان[8] — که کس نشنود نامت اندر جهان
کزین بد[9] ترا تیره گردد روان — بپرهیز ازین شهریار جوان
بگنج و برنج[10] این روان[11] باز خر[12] — مبر[13] پیش دیبای[14] چینی تبر[15]
سپاه ورا خلعت آرای نیز — ازو باز خر خویشتن را بچیز
چو برگردد او از لب هیرمند — تو پای اندرآور برخش بلند
چو ایمن شدی[16] بندگی کن براه — بدان تا بمینی یکی روی شاه
چو بیند ترا کی کند شاه[17] بد — خود از شاه کردار بد[18] کی سزد
بدو گفت رستم که ای مرد پیر — سخنها برین گونه آسان مگیر[19]
بمردی مرا سال بسیار گشت — بد و نیک چندی[20] بسر بر گذشت
رسیدم بدیوان مازندران — برزم[21] سواران هاماوران
همان رزم کاموس و خاقان چین — که لرزان بدی[22] زیر ایشان[23] زمین
اگر من[24] گریزم ز اسفندیار — تو در سیستان کاخ و گلشن مدار
چو من ببر پوشم بروز نبرد — سر هور[25] و[26] ماه اندرآرم بگرد[27]
ز خواهش که گفتی بسی راندهام[28] — بدو[29] دفتر کهتری خواندهام[30]
همی خوار گیرد سخنهای من — بپیچد سر از دانش و رای من
گر او سر ز کیوان فرود آردی — رواندش بر من درود آردی

---

[1] K, VI—گر [2] K, I, VI—بشکنند [3] IV—شهریار [4] Л, K, VI—نبرده سواری ز شیران
[5] VI—تا [6] IV—در [7] K—بهپیش VI—ز پیش [8] I, IV—ز پیشش
[9] VI—گر ایدر [10] IV—بزر [11] K, IV—سخن VI—جهان [12] I—جهانرا بخر
[13] IV—نهان [14] IV—دانای [15] IV—مبر [16] K, VI—شوی [17] K, IV, VI—با تو I—کار
[18] I, IV—سپر [19] VI—کردن بدی [20] I, IV—هر دو [21] IV—بنزد I—نبرد
[22] I—نبرده [23] K, I, VI—اسپش [24] I, IV, VI—گنون گر [25] K, IV—چرخ
[26] K—و оп. [27] I—چه صد ژنده پیل و چه یک دشت مرد VI—б. оп.
[28] K, VI—راندم [29] K—بسی IV, VI—برو [30] K, VI—خواندم

ازو نیستی گنج و[1] گوهر دریغ — نه برگستوان و نه گوپال[2] و تیغ
سخن چند[3] گفتم بچندین[4] نشست[5] — ز گفتار باد است مارا بدست
گر ایدونک فردا کند کارزار[6] — دل از جان[7] او هیچ رنجه[8] مدار[9]
نپیچم[10] بآورد با او[11] عنان — نه گوپال بیند[12] نه زخم سنان
نبندم[13] بآوردگه راه[14] اوی — بنیرو نگیرم[15] کمرگاه اوی
ز باره[16] بآغوش بردارمش[17] — بشاهی ز گشتاسپ بگذارمش[18]
بیارم نشاندم[19] بر تخت ناز[20] — ازان پس گشایم در گنج باز[21]
چو مهمان من بوده باشد سه روز — چهارم چو از چرخ گیتی‌فروز
بیندازد آن چادر لاژورد — پدید آید از[22] جام یاقوت زرد
سبک باز با او ببندم کمر — وز ایدر نهم سوی گشتاسپ سر
نشاندمش بر نامور تخت عاج — نهم بر سرش بر دلافروز تاج
ببندم کمر پیش او بندوار — نجویم جدایی ز[23] اسفندیار
تو دانی که من پیش تخت قباد — چه کردم بمردی[24] تو[25] داری[26] بیاد[27]

---

[1] Л—и оп. [2] K, I, IV, VI—همان گرز و گوپال و خفتان [3] K, I—هرچه [4] K, VI—بچیزی IV—بچندی I, [5] I, IV—نبست [6] VI—بگیرم بدست [7] IV—کار [8] K, IV—خسته I, [9] K, I, IV—доб.: سر میزبانرا ببندم بشست—VI دل و جان او جز گسسته
که من تیغ هندی بگیرم بدست [بکف—I] * چو سازم بران کوه‌پیکر نشست
[سر میزبانرا نگیرم بدف—I]
[سر سرورانرا ببندم بشست—IV]
[10] IV, VI—بەپیچم [11] I—بآوردگه بر [12] VI—بینم [13] Л—دبندم [14] I—رای [15] Л—دگیرم
[16] K, I, IV, VI—کوهه [17] K, I, IV, VI—برگیرمش [18] K, I, IV, VI—بگیرم بنیرو—I, IV
بپذیرمش [19] K, I, IV, VI—نشاندمش [20] I, IV—عاج [21] I, IV—و تاج [22] IV, VI—آن [23] I,
یاری—K [24] K—جز از کام—IV ز مردی چه کردم—I, VI بمردی چه کردم [25] I—ذ [26] K—
[27] I, IV—доб.:
بگیتی [بپیشین—IV] سرشت این بزرگی * که او [هموا—I] داد نام سترگی مرا
مرا [سترگی ورا—I] [بزرگی ورا—I]
تو فرمایی اکنون که پنهان شوم * ویا [وگر—VI] بند اورا بفرمان شوم

K — доб. первый б. перед б. 981; VI — доб. второй б.

بخندید از گفت او زال زر — زمانی بجنبید[1] ز اندیشه[2] سر
بدو گفت زال ای پسر این سخن — مگوی و جدا کن سرشرا[3] ز بن
که دیوانگان این سخن بشنوند[4] — بدین خام گفتار تو[5] نگروند[6]
قبادی بجایی[7] نشسته درم — نه تخت و کلاه و نه گنج و[8] درم[9]
تو با شاه ایران برابر مکن — سپهدار با رای و گنج[10] کهن[11]
چو اسفندیاری که فغفور چین — نویسد همی نام او بر نگین
تو گویی که از باره[12] بردارمش[13] — ببربر سوی خان[14] زال[15] آرمش
نگوید چنین مردم سالخورد — بگرد در ناسپاسی[16] مگرد[17]
بگفت این و بنهاد سر بر زمین — همی‌خواند بر کردگار آفرین
همی‌گفت کای[18] داور کردگار — بگردان تو از ما بد روزگار
برین گونه تا خور برآمد ز کوه — نیامد زبانش ز گفتن[19] ستوه[20]

---

[1] I, IV — بجنباند [2] K — از اندیشه نفشاند [3] K — نگویی سرشرا جدا کن IV —
[4] Л, K, I — نشنوند IV — دشنوند [5] K — ما [6] VI — вместо бб. 983—984:
بدو گفت زال این سخن نشنوند * بدین خام گفتار تو نگرند
I, IV — доб.:
بگفت ای پسر پیش تخت قباد * چه کردی و من خود چه کردم [دارم — IV] بیاد
[7] I, IV — بکوهی [8] Л — و оп. [9] VI — б. оп. [10] I, IV, VI — گنج و رای [11] I, IV, VI — б. стоит после б. 989. [12] K, I, IV, VI — کوهه [13] IV — برگیرمش [14] K — بآغوش نزدیک IV —
[15] VI — بپرده سوی زال سام [16] I, IV — اختر بد [17] K — доб.:
تو بر شاه ایران میاور شکن * بنزد بزرگان مگوی این سخن
I, IV, VI — доб. б. 986, затем K, I, IV, VI — доб.:
بگفتم ترا آنکه بد رای من * تو به دان کنون ای مه [سر — K به — VI] انجمن
[18] K — با [19] VI — زبانش ز خواهش نیامد [20] Б — перевод бб. 935—992 отсутствует.

۲۱

چو شد روز رستم بپوشید گبر — نگهبان[1] تن کرد بر گبر[2] ببر
کمندی بفتراک زین‌بر ببست — بران بارهٔ پیل‌پیکر نشست
بفرمود تا شد[3] زواره برش — فراوان سخن راند از[4] لشکرش[5]
بدو گفت رو[6] لشکرآرای باش — بر کوههٔ[7] ریگ[8] بر پای باش
بیامد زواره[9] سپه گرد کرد — بمیدان کار و[10] بدشت نبرد
تهمتن همی‌رفت نیزه بدست — چو بیرون شد از جایگاه نشست[11]
سپاهش برو خواندند آفرین — که بی تو مباد اسپ و گوپال و زین[12]
همی رفت رستم زواره پسش[13] — کجا[14] بود در پادشاهی کسش[15]
بیامد چنان[16] تا لب هیرمند — همه[17] دل[18] پر از باد و لب[19] پر ز پند[20]
سپه با برادر هم آنجا بماند — سوی لشکر شاه ایران براند[21]
چنین گفت پس با زواره براز — که مردیست[22] این بدرگ دیوساز[23]
بترسم که با او نیارم[24] زدن — ندانم کزین پس چه شاید بدن
تو اکنون سپهرا همایدر[25] بدار[26] — شوم تا چه پیش آورد[27] روزگار
اگر تند یابد مش هم زان نشان — نخواهم[28] ز زابلستان سرکشان

---

[1] VI — نگهدار [2] I, IV — گبرش به VI — گرد [3] K — بدو گفت باشد [4] IV — گفت با
[5] K — کشورش [6] IV, VI — شو [7] K — تو در تودهٔ [8] Л — زنگ [9] IV — زواره بیامد
[10] K, VI — بمیدان که آرد [11] Л — доб.:

بفرمود تا شد زواره برش * فراوان سخن راند با لشکرش

над первым словом б. надписано مکرر, см. б. 995. [12] VI — б. оп. [13] I — برش VI — ز پس
[14] K, I, IV, VI — که او [15] I — پادشاهیش کس VI — خسروی یاورش Б — бб. 993—1000:

و أمره بالرکوب غدا مع العسکر و لما أصبح ظاهر بین جُنَنه

[16] K, IV, VI — چنین [17] VI — همی [18] K, VI — لب [19] K, VI — دل
[20] IV, VI — گزند I — б. оп. [21] VI — بماند (нет рифмы).
[22] K — کمربند I, VI — که من دست [23] K, I, VI — доб.:

هم‌اکنون ازین [اکنونش از — K] رزم کوته کنم * روانرا سوی روشنی ره کنم

[24] K, I, VI — بباید [25] K — تو ایدر هم اکنون سپهرا I, IV — تو ایدر بمان و سپهرا
[26] VI — بیار [27] VI — آردم [28] VI — بخواهم

بتنها تن خویش جویم نبرد ز لشکر نخواهم کسی رنجه کرد
کسی باشد از بخت پیروز و[1] شاد که باشد همیشه دلش پر ز داد
گذشت از لب رود و بالا گرفت همی‌ماند از کار گیتی شگفت
1010 خروشید کای[2] فرّخ اسفندیار هماوردت آمد برآرای کار
چو بشنید اسفندیار این سخن ازان شیر پرخاشجوی کهن
بخندید و گفت اینک[3] آراستم بدانگه که از خواب برخاستم
بفرمود تا جوشن و خود اوی همان ترکش و[4] نیزهٔ[5] جنگجوی
ببردند و پوشید روشن برش نهاد آن کلاه کیی بر سرش
1015 بفرمود تا زین بر اسپ سیاه نهادند و بردند نزدیک شاه
چو جوشن بپوشید[6] پرخاشجوی ز زور و ز[7] شادی[8] که بود اندر اوی[9]
نهاد آن[10] بن نیزه‌را بر زمین ز خاک[11] سیاه اندرآمد بزین
بسان پلنگی که بر پشت گور نشیند[12] برانگیزد از گور شور
سپه در[13] شگفتی فروماندند بران نامدار[14] آفرین خواندند
1020 همی‌شد چو نزد تهمتن رسید مر اورا بران باره تنها بدید
پس از بارگی با پشوتن بگفت که مارا نباید بدو یار و جفت
چو تنهاست ما نیز تنها شویم[15] ز پستی بران تند بالا شویم[15]
بران گونه رفتند هر دو برزم[16] تو[17] گفتی که اندر جهان نیست بزم
چو نزدیک گشتند پیر و جوان دو شیر سرافراز و دو پهلوان
1025 خروش آمد از بارهٔ هر دو مرد تو گفتی بدرّید[18] دشت نبرد
چنین گفت رستم بآواز سخت که ای شاه[19] شادان دل[20] و[21] نیک‌بخت

---

[1] K, I, IV—و оп.; I — فیروز [2] I, IV—چنین گفت با [3] VI—اینکه
[4] IV—گرز و آن [5] I—نیزه وگرزهٔ [6] I—چو اسپ سیه دید [7] K—که او روز
[8] I, IV—مردی [9] VI — доб. б. 1013 с перестановкой мисра. [10] I—او
[11] I, IV—روی [12] IV—بتندی [13] I, IV—سپاه از [14] I—نامور VI—بزرگان ورا
[15] K, VI—رویم :I—доб.
پشوتن ز پس باز شد با سپاه * یل نامور گرد لشکرپناه
گمان برد چون رستم از دور دید * که کوهیست کز باره اندرچمید
[16] VI—ز رزم [17] K, I, VI—که [18] IV—بلرزید [19] K, I, IV, VI—доб. варианты этих бб.
[20] IV—بینادل [21] I, IV, VI—و оп. VI—مرد

ازین[1] گونه مستیز و بدرا[2] مکوش — سوی مردمی یاز[3] و بازآر هوش[4]
اگر جنگ خواهی و خون ریختن — برین گونه[5] سختی برآویختن
بگو تا سوار آورم زابلی — که باشند[6] با خنجر کابلی[7]
برین رزمگه‌شان بجنگ آوریم — خود ایدر زمانی درنگ آوریم[8]
ببیاشد بکام تو خون ریختن[9] — ببینی تگاپوی و[10] آویختن[11]
چنین پاسخ آوردش اسفندیار — که چندین چه گویی چنین[12] نابکار
ز ایوان بشبگیر برخاستی — ازین تند بالا مرا خواستی
چرا ساختی بند و مکر و[13] فریب — همانا بدیدی[14] بتنگی[15] نشیب[16]
چه باید مرا جنگ زابلستان — وگر[17] جنگ ایران[18] و کابلستان
مبادا چنین هرگز آیین من — سزا[19] نیست این[20] کار در دین من
که ایرانیانرا بکشتن دهم — خود اندر جهان تاج بر سر نهم
منم پیشرو هرک جنگ آیدم[21] — وگر پیش جنگ[22] نهنگ[23] آیدم[24]
ترا گر همی یار باید بیار — مرا یار هرگز نیاید بکار[25]
مرا یار در جنگ یزدان بود — سر و[26] کار با بخت خندان بود[27]
توی جنگجوی و منم جنگخواه — بگردیم یک با دگر بی[28] سپاه
ببینیم تا اسپ اسفندیار — سوی آخر آید همی بی سوار
وگر[29] بارهٔ رستم جنگجوی[30] — بایوان نهد بی خداوند روی

---

[1] K, VI — بدین I — برین [2] I, VI — تندی [3] IV — تاز [4] K, VI — ز دانده یکبار بگشای
[5] K — سان ب [6] K — زره‌پوش [7] K, I, IV, VI — доб.:
تو ایرانیانرا بفرمای نیز * که تا گوهر آید پدید از پشیز
[8] K — б. стоит после б. 1031. [9] VI — آویختن [10] Л, VI — و оп. [11] VI — خون ریختن [12] K, I, IV, VI — همی [13] K, I, IV, VI — با من اکنون [14] I — رسیدت [15] IV — رسیدست تنگی
[16] VI — فریب [17] I, IV, VI — همان [18] VI — غزنی [19] K — روا [20] Л — زین
[21] IV — بس باشدم کردگار [22] K — جنگی [23] I — پلنگ [24] IV — من آید پلنگ
[25] IV — آید بجنگ [26] IV — و оп. [27] VI — б. оп. [28] VI — با [29] I, IV — ویا
[30] I, IV — نامجوی

نهادند پیمان دو جنگی که کس ‌ ‌ ‌ نباشد بران[1] جنگ[2] فریادرس[3]
نخستین بنیزه[4] برآویختند ‌ ‌ ‌ همی[5] خون ز جوشن فرو ریختند
چنین تا[6] سنانها بهم برشکست[7] ‌ ‌ ‌ بشمشیر بردند ناچار دست[8]
بیاوردگه گردن[9] افراختند ‌ ‌ ‌ چپ و راست هر دو[10] همی تاختند
ز نیروی اسپان[11] و زخم سران ‌ ‌ ‌ شکسته[12] شد آن تیغهای گران[13]
چو شیران جنگی برآشوفتند[14] ‌ ‌ ‌ پر از خشم[15] اندامها[16] کوفتند[17]
همان[18] دسته بشکست گرز گران ‌ ‌ ‌ فروماند از کار دست سران[19]
گرفتند زان پس دوال کمر ‌ ‌ ‌ دو اسپ تگاور فروبرده[20] سر[21]
همی زور کرد این بران آن برین ‌ ‌ ‌ نجنبید یک شیر بر[22] پشت زین[23]
پراگنده گشتند ز آوردگاه ‌ ‌ ‌ غمی گشته[24] اسپان[25] و مردان[26] تباه
کف اندر دهانشان[27] شده[28] خون و خاک ‌ ‌ ‌ همه گبر[29] و برگستوان چاک چاک

---

[1] K, VI — بدین IV — دران [2] VI — دشت [3] Б — бб. 1001—1044: و رکب و أقبل نحو نهر هیرمند و رکب اسفندیار من ذلک الجانب فی عساکره و جاء حتی لقی رستم فعدلا الی موضع خال لیتبارزا منفردین و أمر کلّ واحد منهماأصحابه بالإمساک عن الحرب و ثبات کل فی مکانه [4] K, I, VI — بنیزه فراوان [5] VI — همه [6] VI — چو نوک [7] VI — و تعاهدا علی هذه الجملة [8] VI — برزدند ناچار مایل شدند [9] K, I, IV, VI — گردن بر [10] I — سو [11] K — گردان VI — مردان [12] VI — گسسته [13] K, I, IV, VI — доб.:

برافراختند آنزمان یالرا * ز زین برکشیدند گوپالرا
همی‌کوفتند اندر آورد گرز * چو تنگ اندرآید ز بالای برز [بپولاد گرز — I]

[14] K, I, VI — چو شیر ژیان هر دو آشوفته [15] K, VI — ازان زخم — IV خشم و [16] IV — ثم زحف: 1045—1050 Б — бб. [17] K, I, VI — کوفته [18] I, IV — هم از [19] همی بر سر یکدگر کل واحد الی صاحبه و تطاعنا بالرماح زمانا طویلا حتی تقصفت رماحهما فاستلا السیوف و تضاربا زمانا حتی تکسرت ثم تضاربا بالعمد و الدبابیس و تقارعا حتی تشظت البیض [20] K, I, VI — برآورده [21] K — پر K, I, IV, VI — доб.: علی رؤوسهما

یکی سر بدست یل اسفندیار * بدست دگر رستم نامدار
بنیرو کشیدند زی خویشتن * دو گرد سرافراز دو پیلتن

[22] I — از [23] Б — перевод бб. 1051—1052 отсутствует. [24] K, I — گشت [25] K, I — گردان — IV [26] K, I, IV — اسبان — VI گردان [27] Л — دهنشان [28] VI — همی [29] Л — ببر — مردان

۲۲

بدانگه که رزم[1] یلان شد دراز — همی دیر شد رستم سرفراز[2]
زواره بیاورد زان سو سپاه — یکی لشکری[3] داغدل[4] کینه‌خواه
بایرانیان[5] گفت رستم کجاست — برین[6] روز بیهوده خامش[7] چراست
شما سوی رستم بجنگ[8] آمدید — خرامان بچنگ نهنگ آمدید
همی دست رستم نخواهید[9] بست — برین رزمگه‌بر نشاید نشست
زواره بدشنام لب برگشاد — همی‌کرد گفتار ناخوب یاد
برآشفت ازان پور اسفندیار — سواری بد اسپ‌افگن و نامدار[10]
جوانی که نوش‌آذرش بود نام — سرافراز و جنگاور[11] و شادکام
برآشفت با سگزی[12] آن نامدار — زبانرا بدشنام بگشاد خوار[13]
چنین گفت کآری[14] گو برمنش — بفرمان شاهان کند[15] بدکنش[16]
نفرمود مارا[17] یل[18] اسفندیار — چنین با سگان ساختن[19] کارزار[20]
که پیچد سر از رای و فرمان او — که یارد گذشتن ز پیمان او
اگر جنگ بر نادرستی[21] کنید — بکار[22] اندرون پیشدستی کنید
ببینید پیکار جنگاوران — بتیغ و سنان و بگرز گران
زواره بفرمود کاندر[23] نهید[24] — سرانرا ز خون بر سر افسر نهید[25]

---

[1] K, I, IV, VI — جنگ [2] K, I, VI — زال باز K — доб.:
چنان بد گمانشان که او خسته شد * دل نامداران ازان بسته شد
[3] I — لشکر از [4] VI — داغدل لشکر [5] VI — بدیشان چنین
[6] VI — همی [7] K, VI — خامش
[8] IV — هماذا بکام خاموش بودن — I, IV نشستن
[9] Л, I — بخواهید K, IV, VI — بخواهید
[10] Л — چو بشنید آوازش — VI سرافراز ازان لشکر — I زبانرا بدشنام بگشاد خوار
[11] I — فاغتاظ نوشاذر
[12] Л — б. оп., см. разночтение к б. 1061, по-видимому, гаплография; Б — бб. 1061—1063:
بود — Л, IV [13] با او — K با ما — Л, IV بن اسفندیار و قال أیها السجزی الجاهل
که مارا نفرمود — K [14] گفتا — I [15] پرورش — VI سرزنش — I
کنند (метр нарушен). [16] I — کایدار — VI [17] بجنگ — I
[18] K — خواستن [19] IV — бб. 1064—1065 оп. [20] با ما درستی — I
[21] I — جهید — IV [22] K, I, VI — دهید [VI — دهیده و I — دمید و] سران سپهرا زنید و
[23] VI — [24] IV — [25] K, I, VI —

زواره[1] بیامد بپیش[2] سپاه — دهاده برآمد ز آوردگاه
بکشتند ز ایرانیان بی شمار — چو نوش‌آذر آن دید برساخت کار
سمند سرافرازرا برنشست — بیامد یکی تیغ هندی بدست[3]
یکی[4] نامور بود الوای نام — سرافراز و اسپ‌افگن[5] و شادکام
کجا نیزهٔ رستم او داشتی — پس پشت او هیچ نگذاشتی[6]
چو از دور نوش‌آذر اورا بدید — بزد دست و تیغ از میان[7] برکشید
یکی تیغ زد بر سر و گردنش[8] — بدو نیمه[9] شد پیل‌پیکر تنش[10]
زواره برانگیخت اسپ نبرد — بتندی به[11] نوش‌آذر آواز کرد
که[12] اورا فگندی کنون پای دار — چو الوایرا[13] من نخواندم[14] سوار[15]
زواره یکی نیزه زد بر برش[16] — بخاک اندرآمد همانگه سرش[17]
چو نوش‌آذر نامور کشته شد — سپه‌را همه روز برگشته شد
برادرش گریان و دل پر ز جوش — جوانی که بد[18] نام او مهرنوش
غمی[19] شد[20] دل مرد شمشیرزن — برانگیخت آن بارهٔ پیلتن[21]

---

[1] IV — همانگه [2] K, I, VI — ز پشت [3] I — доб.:

وزانسو یکی گرد لشکرپناه * بیامد که بد سرفراز سپاه

VI — доб.:

ازان پس بیامد یکی مهتری * دلاور نشسته ابر اشقری

[4] I — که آن [5] K — شیرافگن [6] Б — перевод эпизода с الوای отсутствует; ср. داستان کاموس کشانی бб. 1426—1427 (см. т. IV настоящего издания):

یکی زابلی بود الوای نام * سبک تیغ کین برکشید از نیام
کجا نیزهٔ رستم او داشتی * پس پشت او هیچ نگذاشتی

Алвā убит Кāмӯсом (см. т. IV). [7] I, VI — یلی [8] K, VI — I — بزد بر سر و ترگ آن نامدار [9] IV — نیم [10] K, VI — [VI — (?)] — I — ز باره تامیان سوار [سپاه] برآورد یک زخم و زد بر سرش [11] I, VI — بشد نزد [12] I — چو [13] VI — چو تو مردرا [14] K — ندانم [15] K — доб.:

رسیدند هر دو بنزدیک هم * ببین تا که بیند ازین حرب غم

VI — بخواندم [16] VI — سرش (нет рифмы). [17] K — برش (нет рифмы); I, IV — доб.:

برادر چو از دور دیدش ورا * که کشته شد آن شاه نوش‌آذرا

[18] K — کجا [19] I — غمین [20] VI — چو دید آن [21] K — کوه‌کن

برفت از میان سپه پیش صف ‌ ‌ ‌ ز درد جگر بر لب آورده کف
وزان سو فرامرز چون پیل مست ‌ ‌ ‌ بیامد[1] یکی تیغ هندی بدست
برآویخت با او همی[2] مهرنوش ‌ ‌ ‌ دو رویه ز لشکر برآمد خروش[3]
گرامی دو پرخاشجوی جوان ‌ ‌ ‌ یکی شاهزاده دگر[4] پهلوان
چو شیران جنگی برآشوفتند ‌ ‌ ‌ همی بر سر[5] یکدگر کوفتند
در[6] آوردگه تیز شد مهرنوش ‌ ‌ ‌ نبودش همی با فرامرز توش[7]
بزد تیغ بر گردن اسپ خویش ‌ ‌ ‌ سر بادپای اندرافگند[8] پیش
فرامرز کردش پیاده تباه ‌ ‌ ‌ ز خون[9] لعل شد خاک آوردگاه[10]
چو بهمن برادرش‌را کشته دید ‌ ‌ ‌ زمین زیر او چون[11] گِل‌آغشته دید
بیامد دوان نزد[12] اسفندیار ‌ ‌ ‌ بجایی که بود آتش کارزار
بدو گفت کای نرّه شیر ژیان ‌ ‌ ‌ سپاهی بجنگ آمد از سگزیان
دو پور تو نوشآذر و مهرنوش ‌ ‌ ‌ بخواری[13] بسگزی سپردند هوش
تو اندر نبردی و ما پر ز درد ‌ ‌ ‌ جوانان و[14] کی‌زادگان[15] زیر گرد
برین تخمه این[16] ننگ تا جاودان ‌ ‌ ‌ بماند ز کردار نا بخردان
دل مرد بیدارتر شد[17] ز خشم ‌ ‌ ‌ پر از تاب[18] مغز و[19] پر از آب چشم[20]

---

[1] I — پیاده [2] K, I, VI — نامور [3] Л, K — نبودش همی با فرامرز توش (см. б. 1088); Л — повторяет б. 1091, над началом строки надписано مکرر [4] K — یکی [5] K, I, IV — تیغ بر [6] I, IV — بر VI — بِ [7] K —

فرامرز انگیخت اسپ نبرد * بیآوردگه رفت با داروگرد
پس نامدار اندرآمد بکین * بیک زخم اندرفگندش ز زین
یکی تیغ بگذارد کورا زند * سر نامدارش بخاک افگند

I, IV, VI—доб. последний б. разночтения. [8] K, VI — آمد به I, IV — آورد [9] VI — بخون [10] Б — бб. 1077—1090: فقتل زواره نوشاذر و قتل فرامرز بن رستم أخاه مهرنوش زمین را — Л [11] [12] K, I, IV, VI — بنزدیک [13] K, I, IV, VI — بزاری [14] Л — و оп. [15] IV — پر از خون [16] Л, K, I, IV — از [17] VI — پرخاش شد پر [18] K, I, IV, VI — باد [19] I, IV — دلها [20] I, IV, VI — доб.:

برستم چنین گفت کای دیوزاد * چرا گشتی از راه آیین و[یزدان ز—VI] داد

برستم چنین گفت کای[1] بدنشان — چنین بود پیمان گردنکشان[2]
تو گفتی[3] که لشکر نیارم بجنگ — ترا نیست آرایش نام و ننگ
1100 نداری ز من شرم وز کردگار — نترسی که پرسند[4] روز شمار
ندانی[5] که مردان پیمان‌شکن — ستوده نباشد بر[6] انجمن[7]
دو سگزی دو پور مرا کشته‌اند — بران[8] خیرگی باز[9] برگشته‌اند
چو بشنید رستم غمی[10] گشت سخت — بلرزید بر سان شاخ درخت
بجان و[11] سر شاه سوگند خورد — بخورشید و شمشیر و دشت نبرد[12]
1115 که من[13] جنگ هرگز نفرموده‌ام — کسی کین چنین[14] کرد نستوده‌ام
ببندم دو دست برادر کنون — گر[15] او بود اندر بدی رهنمون
فرامرزرا نیز بسته دو دست — بیارم بر شاه یزدان‌پرست
بخون[16] گرانمایگانشان بکش — مشوران[17] ازین[18] رای[19] بیهوده هش
چنین گفت با رستم اسفندیار — که بر کین[20] طاوس نر[21] خون مار
1120 بریزیم ناخوب و ناخوش بود — نه آیین شاهان[22] سرکش بود
تو ای بدنشان چارهٔ خویش ساز — که آمد زمانت بتنگی[23] فراز
بر[24] رخش با[25] هر دو رانت بتیر — برآمیزم اکنون چو با آب شیر
بدان تا کس از[26] بندگان[27] زین سپس — نجویند[28] کین[29] خداوند کس

---

[1] IV — چنین گفت با رستم ای ازان خشم‌را برگشادش [گشادی — I] زبان [2] K, I, VI — обратный порядок мисра. [3] I, IV — نگفتی [4] I — پرسد ب — IV پرسد برشد ب — VI پرسدت [5] Л — بدانی [6] Л, K, I, IV — بهر [7] Б — перевод б. отсутствует. [8] K, I, IV, VI — وزان [9] K, I, IV, VI — هم نه [10] VI — غمین [11] Л — و оп. [12] K — I — приписано на полях:

بآتش که کاؤس‌کی برفروخت * سیاوش بر وی گذشت و نسوخت
بتاج کیانی و استا و زند * بجان و سر شهریار بلند

[13] I — این [14] K, I, IV — کسی‌را که این [15] I, IV, VI — که [16] K, I, VI — بکین [17] Л, I, IV — مسوزان [18] K, IV, VI — بدین — I برین [19] K, I, VI — کار [20] K, I, IV — خون [21] K — طاوس [22] K — مردان [23] I, IV — بتنگی زمانت [24] K, I, IV — تن — VI برین [25] VI — بر — VI و بر [26] I — چنین — I [27] VI — بران تا خودایندگان [28] I — نریزند [29] K, IV — کین با — I خون

وگر[1] زنده مانی[2] ببندمت چنگ بنزدیک شاهت برم بی درنگ[3]
بدو گفت رستم کزین گفت‌وگوی چه باشد[4] مگر کم شود[5] آبروی
بیزدان پناه[6] و بیزدان گرای[7] که اویست بر نیک و بد[8] رهنمای[9]

۲۳

کمان برگرفتند و تیر خدنگ ببردند[10] از روی خورشید رنگ
ز[11] پیکان همی آتش افروختند ببربر[12] زره‌را همی‌دوختند
دل شاه ایران بدان[13] تنگ شد[14] بروها و چهرش پر آژنگ شد[15]
چو او دست بردی بسوی[16] کمان نرستی کس از تیر[17] او بی گمان
برنگ طبرخون شدی این جهان شدی آفتاب از نهیبش نهان
یکی چرخرا برکشیدی از شگاع[18] تو گفتی که خورشید شد در[19] شراع[20] *
بتیری که پیکانش الماس بود زره پیش او همچو قرطاس بود
چو او[21] از کمان تیر بگشاد شست[22] تن رستم و رخش جنگی بخست[22]
بر[23] رخش ازان تیرها گشت سست نبد باره و مرد جنگی درست[24]

[1] K, IV, VI — اگر [2] K, IV, VI — باشی [3] K, I, IV, VI — доб.:
وگر کشته آیی ز [به — K] پیکان تیر * بخون [بکین — VI] دو پور گرانمایه [فرزند پرمایه — I] گیر
[4] K, I, VI — آید [5] K — شدن [6] K, VI — گرای I — گشای [7] K, VI — گشای [8] K, VI — نیکویی [9] Б — перевод бб. 1119—1126 отсутствует. [10] K, I, IV, VI — همی‌گم شد [11] VI — به [12] K — بتن‌بر I, IV — بتندی [13] K, I, VI — اسفندیار اندران [14] I — ازان IV — یل [K, VI — دل] [15] I — ننگ کرد و چهره پر از رنگ کرد [16] K, I, IV, VI — بتیر و [17] I — دست [18] Л — چنو — K [19] I — خورشیدرا شد [20] I, IV, VI — شعاع VI — آن شجاع IV, VI — شعاع
پس آنگه سوار از برش چاره چست [21] K — تن [22] VI — سخت [23] K, I, IV, VI — چنان
K, I, IV, VI — б. стоит на месте б. 1136, а б. 1136 — на месте 1135, между ними K, I, IV — доб.:
چو تیر از کف شاه رسته شدی * تن رستم از تیر خسته شدی
برو تیر رستم نیامد بکار * فروماند رستم ازان کارزار
بگفت آنگهی رستم نامدار * که رویین‌تنست این یل اسفندیار
VI — доб. третий б. разночтения; затем перед б. 1137 K, I, IV, VI — доб.:
چو مانده شد از کار رخش و سوار * یکی چاره سازید بیچاره‌وار

* شگاو و شگاه بمعنی تیردان و کمان‌دان با شراع قافیه شده و درهمهٔ نسخه‌ها با عین ضبط است

همی‌تاخت بر گردش اسفندیار — نیامد برو تیر رستم بکار
فرود آمد از رخش رستم[1] چو باد — سر نامور سوی بالا نهاد
همان رخش رخشان[2] سوی خانه شد — چنین با خداوند بیگانه شد
ببالا ز[3] رستم همی‌رفت خون — بشد[4] سست و لرزان کُه بیستون
بخندید چون دیدش اسفندیار — بدو گفت کای رستم[5] نامدار
چرا گم شد آن نیروی پیل مست — ز پیکان چرا پیل جنگی[6] بخست
کجا رفت آن مردی و گرز تو — برزم اندرون فرّه و[7] برز تو
گریزان ببالا چرا برشدی — چو آواز شیر ژیان بشنودی[8]
چرا پیل جنگی چو[9] روباه گشت[10] — ز رزمت[11] چنین دست کوتاه گشت[12]
تو[13] آنی که دیو از تو گریان شدی — دد از تفّ[14] تیغ تو بریان شدی[15]
زواره پی رخش ناگه[16] بدید — کزان رود[17] با خستگی درکشید[18]
سیه شد جهان پیش چشمش برنگ — خروشان همی‌تاخت[19] تا جای جنگ
تن مرد[20] جنگی[21] چنان[22] خسته دید — همه خستگیهاش نابسته دید
بدو گفت خیز اسپ من برنشین — که پوشد[23] ز بهر تو خفتان کین
بدو گفت رو پیش دستان بگوی — کزین[24] دودهٔ سام شد رنگ و بوی
نگه کن که تا چارهٔ کار چیست — برین خستگیها بر آزار[25] کیست[26]
که گر[27] من ز پیکان اسفندیار — شبی‌را[28] سرآرم بدین[29] روزگار

---

[1] K, I — رخشان [2] I, IV — خسته [3] I, IV — ز اندام — VI ز بالای
[4] K, I, IV, VI — شده [5] K, VI — مهتر [6] K, I, IV, VI — کوه آهن
[7] K — فرهی — I فرخی [8] Л — بشنیدی K — б. оп.
[9] K — شیر درّنده [10] K, IV — شد [11] K, IV — رزمش I, VI — جنگش
[12] Л (нет рифмы), K, IV — шд I, IV, VI — б. стоит после б. 1144.
[13] I, IV — نه [14] VI — تفت [15] K — б. оп. [16] K, I, IV, VI — رفت
[17] I, IV — در نعرهٔ بشنوید — VI دررسید [18] I, IV — که از دور — VI رخشان
[19] I, IV — پیلتن‌را — I پیل — IV [20] IV — [21] I — پیلتن‌را
[22] VI — رستم زال‌را [23] I, IV — پوشم [24] I, IV — که از
[25] IV — [26] K, I, IV, VI — چیست (معنی مصرع نامفهوم است) تر ازار
[27] K, I, IV, VI — اگر [28] Л — [29] K, VI — ازین — سری بر K, VI سوی تو

چنان[1] دانم ای زال کامروز من — ز مادر بزادم[2] بدین[3] اندرمن[4]
چو رفتی همی[5] چارهٔ رخش ساز — من آیم[6] کنون گر بمانم دراز
زواره ز پیشش برادر برفت — دو دیده سوی رخش بنهاد[7] تفت[8]
بپستی همی بود[9] اسفندیار — خروشید[10] کای[11] رستم نامدار
ببالا چنین چند باشی بپای — که خواهد بدن مر ترا رهنمای
کمان بفگن از دست و ببر بیان — برآهنج و بگشای تیغ[12] از میان
پشیمان شو و دست‌را ده ببند — کزین پس تو از من نیابی[13] گزند
بدین خستگی نزد[14] شاهت برم — ز کردارها بی گناهت برم
وگر[15] جنگ جویی[16] تو اندرز کن — یکی‌را نگهبان این مرز کن
گناهی که کردی ز یزدان بخواه — سزد گر بپوزش[17] ببخشد گناه
مگر دادگر باشدت رهنمای — چو[18] بیرون شوی زین سپنجی سرای
چنین گفت رستم که بیگاه شد[19] — ز رزم[20] و ز بد[21] دست کوتاه شد
شب تیره هرگز که جوید نبرد — تو اکنون بدین[22] رامشی[23] باز گرد[24]
من اکنون چنین[25] سوی ایوان شوم — بیاسایم[26] و یک زمان بغنوم
ببندم همه[27] خستگیهای خویش — بخوانم[28] کسی‌را که دارم[29] بپیش
زواره فرامرز و دستان سام — کسی‌را ز خویشان که دارند[30] نام
بسازم[31] کنون هرچ فرمان تست — همه راستی زیر پیمان[32] تست

---

[1] K — چنین [2] Л, K — دزادم [3] K, I, VI — دران IV — درین [4] K — доб.:
سر خویش گیرم چو رستم بجان * بجایی شوم کم نیابد نشان
[5] K, I, VI — همه [6] IV — آنم [7] Л — доб. و [8] Б — перевод бб. 1140—1155 отсутствует. [9] K — همی‌گفت [10] K — ماند VI — زمانی همی‌ماند I, IV — پسش در همی‌راند
[11] I — خرو شان که ای [12] K, I, IV — بند VI — گرز [13] K — نبینی I, IV, VI — نیابی تو از من
[14] K, I — پیش [15] K, VI — اگر [16] K, I, VI — سازی [17] K, I, IV, VI — بپوزش سزد گر
[18] VI — که [19] K, I — یک [20] IV — نیک [21] K, VI — رزم این زمان [22] K, IV, VI — چنین
[23] I, VI — گشت [24] K, I, IV, VI — обратный порядок мисра. [25] I — یکی [26] IV — امشب همی
[27] K — من این [28] Л — بخواهم [29] I, IV — ز خویشان VI — دانم [30] VI — ز خویشان
[31] Л — بیارم [32] K, VI — فرمان (нет рифмы). کسی‌را که دارید

بدو گفت رویین‌تن اسفندیار — که ای برمنش[1] پیر[2] ناسازگار
تو[3] مردی بزرگی و زور[4]آزمای — بسی چاره دانی و نیرنگ و رای
بدیدم همه فرّ و زیب[5] ترا — نخواهم[6] که بینم نشیب ترا
بجان امشبی دادمت زینهار — بایوان رسی[7] کام کژّی[8] مخار
سخن هرچ پذرفتی آنرا[9] بکن — ازین پس مپیمای با من سخن
بدو گفت رستم که ایدون کنم — چو[10] بر خستگیهابر افسون[11] کنم[12]
چو برگشت از[13] رستم[14] اسفندیار — نگه کرد تا چون رود[15] نامدار
چو بگذشت مانند[16] کشتی برود[17] — همی‌داد تنرا[18] ز یزدان[19] درود
همی[20]گفت کای داور داد و[21] پاک — گر از خستگیها شوم من هلاک
که خواهد ز گردنکشان کین من — که گیرد دل و راه[22] و[23] آیین من
چو اسفندیار از پسش[24] بنگرید — بران[25] روی[26] رودش بخشکی بدید
همی[27]گفت کینرا مخوانید[28] مرد — یکی ژنده پیل‌ست با دار[29] و برد
گذر کرد پر[30]خستگیها بر آب — ازان[31] زخم پیکان شده پر[32]شتاب[33]
شگفتی بماند بد[34] اسفندیار — همی‌گفت کای[35] داور کامگار[36]

---

[1] VI — پرخرد [2] Л, IV — مرد [3] VI — بـ [4] K — کار — IV رزم [5] K — من اکنون فریب
[6] Л, K — نخواهم [7] K — رو و — IV شو و [8] K — همی من فریب — VI سراسر فریب — I, IV
فلما :1156—1175 Б — бб. [12] افزون — VI [11] که — I, IV [10] از من — K, I, IV, VI [9] گوش
رأی إسفندیار رستم یرقی فی الجبل و الدم یسیل منه قال له أعطنی یدک حتی أحملک
مقیدا الی حضرة الملک و أستوهبک منه و أتشفع فیک فمکربه رستم و أظهر إجابته الی
ذلک حتی امهله اسفندیار و أعطاه الأمان الی الغد
[14] K, I, IV, VI — پیش [13] K — بر
[15] K — کند I, IV — شود [16] K, IV, VI — چو — I رستم چو
[17] I, IV, VI — ز رود
[18] IV — جانرا [19] K, I, IV — ز یزدان همی‌داد تنرا [20] K — چنین
[21] I, VI — و оп. [22] I, IV — سوی [23] VI — و оп. [24] VI — اسفندیارش ز پس
[25] K — ازان [26] K, I, IV — رای
[27] K — چنین [28] I, IV — بخوانند — VI نخوانند [29] K — شاخ [30] K, I — با
[31] K — تن از [32] K — گرفته [33] I, IV — б. стоит после б. 1184.
[34] I, IV — فرو ماند [35] I — یا [36] VI — کردگار
K — вместо б. 1183:

بگفتا خدایا تویی کامگار * نگه دار مارا درین کارزار
همی‌گفت و میکرد ازانسو نگاه * که رستم همی‌رفت چو ماه براه

چنان آفریدی که خود[1] خواستی — زمان و زمین را[2] بیاراستی
بدانگه که شد نامور باز[3] جای — پشوتن بیامد[4] ز پرده‌سرای
ز نوشآذر گرد وز مهرنوش — خروشیدنی بود با درد و جوش[5]
سراپردهٔ شاه پر خاک بود — همه جامهٔ مهتران چاک بود
فرود آمد از باره اسفندیار — نهاد آن سر سرکشان[6] بر کنار
همی‌گفت زارا[7] دو گرد جوان — که جانتان شد از کالبد با توان[8]
چنین گفت پس با پشوتن که خیز — برین کشتگان آب چندین[9] مریز
که سودی نبینم ز خون ریختن — نشاید بمرگ[10] اندرآویختن
همه مرگراایم برنا و پیر — برفتن خرد بادمان دستگیر
بتابوت زرّین و در[11] مهد[12] ساج — فرستادشان زی خداوند تاج
پیامی فرستاد نزد پدر — که آن شاخ[13] رای[14] تو آمد ببر
تو کشتی بآب‌اندر انداختی — ز رستم همی چاکری[15] ساختی[16]
چو تابوت نوشآذر و مهرنوش — ببینی تو در[17] آز[18] چندین مکوش[19]
بچرم‌اندر است گاو اسفندیار — ندانم چه راند بدو[20] روزگار[21]

---

[1] K — چو گفت این سخن شد [2] K — چنین ژنده پیلی بگفت آفریدش چنو
[3] K — پشوتن بیامد دلی [پشس — I] با [4] K, I, IV, VI — خروشیدن — سبک از
[5] I, IV, VI — کشتگان — [6] K, I, IV, VI — خروش [برآورد جوش — VI پر از درد و جوش — IV]
که شد جان شیرینتان — IV کجا [که جان — VI] شد ازین کالبدتان روان — [7] I, VI — زار ای
— K رایگان

چنان زار بگریست بر هر دوان * که جان شد بتنش‌اندرون ناتوان

[8] K, I — دیده — VI خونین — [9] K, I, IV, VI — بجان — [10] I — بر — [11] K — دمیدند — [12] I, IV —
[13] K — کهتری — [14] K — б. стоит после б., добавленного к б. 1196. — [15] VI — از — [16] I — بآزار
[17] K — доб.: بجاماسپ بسیار کوش — [18] K — که شاخ درخت — شاخ و

شدند این جوانان و آزادگان * بدست کسی ناسزا رایگان

затем в K следует б. 1194, после чего доб.:

تو بر تخت نازی و من در گداز * ندانند بتو چاره آن گنج و ناز

[19] I — که چون خیزد ار کارزار — K [20] IV — باید بدین — VI پیش آورد — بد آمد از
[21] K — که چون خیزد ار کارزار

نشست از بر تخت با سوک و[1] درد — سخنهای[2] رستم همه یاد کرد
چنین گفت پس با پشوتن که شیر — بپیچد ز چنگال مرد دلیر
بپرستم نگه کردم امروز من — بران برز[3] بالای[4] آن پیلتن
ستایش گرفتم بیزدان[5] پاک — کزویست امّید و زو بیم[6] و[7] باک
که پروردگار آن[8]چنان آفرید — بران آفرین کو جهان آفرید
چنین[9] کارها رفت بر دست او — که دریای چین بود تا[10] شست[11] او
همی برکشیدی ز دریا[12] نهنگ — بدم درکشیدی[13] ز[14] هامون[15] پلنگ
بران[16] سان بخستم تنش‌را بتیر — که از خون او خاک شد[17] آبگیر
ز بالا پیاده به پیمان[18] برفت — سوی رود با گبر[19] و شمشیر تفت
برآمد[20] چنان خسته زان[21] آبگیر — سراسر تنش پر ز پیکان[22] تیر
بر آنم که چون او بایوان رسد[23] — روانش ز ایوان بکیوان رسد[24]

٢٤

وزان روی رستم بایوان رسید — مر اورا بران گونه دستان بدید[25]
زواره فرامرز گریان شدند — ازان خستگیهاش[26] بریان شدند
ز سربر[27] همی کند رودابه[28] موی — بر آواز[29] ایشان همی‌خست روی

---

[1] Л—و оп. [2] VI—سخنها ز رستم [3] K, IV—برز و [4] VI—زور VI زور و—I بالا و [5] IV—ز یزدان [6] K, I—زو ترس VI—هم ترس [7] IV—زویست [8] K—پروردگارش [9] K, بدریای چین‌اندرون—VI رسیده بدریای چین—I بماهی گراینده شد—K [10] چنان—IV, VI [11] K—مشت [12] K—بهامون [13] I, IV—برکشیدی [14] VI—بدم درکشیدی سنانش [15] K—ازو جان نبردی ز [16] K—ازان [17] K, I, VI—گشت خاک [18] K, VI—بالا [19] VI—گرز [20] VI—پیاده ز هامون ببالا—I, IV پیاده به پیمان ز[ب—K] [21] K, I, IV, VI—از [22] VI—پیکان و [23] K, I—شود [24] K, I—شود Б—перевод чو آمد
бб. 1198—1208 отсутствует. [25] I, IV—доб.:

چو رستم بایوان شد اندر زمان * بر او گرد شد سربسر دودمان

[26] VI—چو بر آتش تیز [27] VI—ز پس در [28] I—زواره همی‌کند از سرش [29] K—ز پنهان

زواره بزودی[1] گشادش[2] میان — ازو برکشیدند[3] ببر بیان[4]
هرانکس که دانا بد از کشورش — نشستند یکسر همه بر درش
بفرمود تا رخشرا پیش اوی — ببردند و[5] هر کس که بد[6] چارمجوی[7]
گرانمایه دستان همیکند موی — بران خستگیها بمالید[8] روی
همیگفت من زنده با پیر سر — بدیدم بدین سان گرامی پسر[9]
بدو[10] گفت رستم کزین[11] غم[12] چه سود — که این ز[13] آسمان بودنی[14] کار بود[15]
به پیش است کاری که دشوارتر[16] — وزو جان من پر ز تیمارتر
که هر[17] چند من بیش[18] پوزش[19] کنم — که این شیردلرا[20] فروزش[21] کنم
نجوید همی جز همه[22] ناخوشی — بگفتار و کردار و گردنکشی[23]
رسیدم ز هر سو بگرد جهان[24] — خبر یافتم ز[25] آشکار و نهان[26]
گرفتم کمربند[27] دیو سپید — زدم بر زمین همچو[28] یک شاخ بید

---

[1] K, I — بیامد زواره [2] I — گشاده [3] K — ازو گبر بگشاد و I — همیکند ازو گبر و
[4] VI —

بیامد زواره هماندر زمان * به پیش برادر طپیده‌روان

[5] I, IV, VI — و оп. [6] K — بودند بس [7] Б — و الرخش عنده واقف ناکس الرأس
[8] VI — که ای [9] VI — б. стоит после б. 1211. [10] K — چنین [11] VI — ز پس در همی‌رفت رودابه
[12] I — که نالش [13] K — از که [14] VI — گر از [15] K, I — بودنیها بمود
[16] VI — دشخوارتر [17] K, I — وگر [18] K, I, VI — نیز [19] I — خواهش
[20] K — آن سنگدلرا [21] I — نیایش [22] I — نجوید ز من همی جز (метр нарушен); VI — همی
[23] K — کردار جوید

K, I, VI — бб. 1219—1220 стоят после б. 1227; I — کشی و هر سرکشی — VI کردار با سرکشی

K, I, VI — доб.:

که من همچو [بگیتی چو — VI] رویین‌تن * ندیدم بمردی گه کارزار
اسفندیار

[24] K — بدیوان مازندران [25] Л — ز оп. [26] VI — после б. стоит б. 1223; затем доб. (см. разночтение к б. 1225):

اگر بردمی دستترا سوی سنگ * بدستم شدی سنگ چو بادرنگ

[27] K, I, VI — کمرگاه [28] I, VI — بر چو — IV زمینش چو

نتابم همی سر ز[1] اسفندیار — ازان زور و آن بخشش[2] کارزار[3]
خدنگم ز سندان گذر یافتی — زبون داشتی گر سپر یافتی[4]
زدم چند بر گبر اسفندیار — گراینده دست مرا داشت[5] خوار[6]
همان تیغ[7] من گر بدیدی پلنگ[8] — نهان داشتی خویشتن زیر سنگ
نبرّد[9] همی جوشن اندر برش — نه آن پارهٔ[10] پرنیان[11] بر سرش
سپاسم ز یزدان که شب تیره شد[12] — دران[13] تیرگی چشم او[14] خیره شد[12]
برَستم من از چنگ آن اژدها — ندانم کزین خسته[15] آیم[16] رها
چه اندیشم اکنون جزین نیست رای — که فردا بگردانم[17] از رخش پای
بجایی شوم[18] کو[19] نیابد نشان — بزابلستان گر کند[20] سرفشان
سرانجام ازان کار سیر آید او — اگرچه ز بد[21] سیر دیر[22] آید او
بدو گفت زال ای پسر گوش[23] دار — سخن چون بیاد[24] آوری[25] هوش[26] دار
همه کارهای جهانرا در است — مگر مرگ کانرا[27] دری[28] دیگر است[29]

---

[1] VI — ازان بخشش و زور و آن — [2] VI — نیایم همی سیر از — [3] VI — б. стоит после б. 1221; K, I, IV — б. оп.; K — доб.:

همه نام جستن ز جنگ منست * ستایش ز خشم و درنگ منست

[4] IV — گرچه بشتافتی — [5] I — گشت — [6] K — доб.: چنان بد که بر سنگ ریزید خار

گرفتم کمرگاه اسفندیار * گراینده دست مرا داشت خوار
اگر بردمی دستترا سوی سنگ * بچنگم شدی سنگ چون بادرنگ

[7] K, I, VI — گرز — [8] Л, VI — نهنگ — [9] K, I — ندرّد — VI نبرده — [10] VI — یاره و — [11] K — همان — [12] VI — گشت — [13] VI — بدان — [14] I, IV — من — [15] K, VI — جستن — [16] I, IV — مغفر خسروی — [17] K — نگردانم — [18] K, IV, VI — روم — [19] K, IV — کم — [20] I — گو بکن — [21] I — ببد — [22] I, IV — یابم — [23] IV, VI — هوش — [24] K — بجای — VI بپای — [25] IV — چون بگویم همه — [26] IV. — دست چیر — [27] K, I — کورا — VI مرگرا کان — [28] VI — در — [29] I — б. стоит после б. 1235. VI — گوش

یکی چاره دانم[1] من این‌را گزین[2] | که سیمرغرا یار[3] خوانم برین[4]
گر[5] او باشدم زین سخن[6] رهنمای | بماند بما[7] کشور و بوم و[8] جای[9]

۲۵

ببودند[10] هر دو[11] بران رای‌مند[12] | سپهبد برآمد[13] ببالا بلند[14]
از ایوان سه مجمر[15] پر آتش[16] ببرد | برفتند با او سه هشیار و[17] گرد
فسونگر چو بر تیغ بالا رسید[18] | ز دیبا یکی پرّ[19] بیرون کشید
ز مجمر یکی آتشی برفروخت | ببالای آن[20] پرّ لختی[21] بسوخت
چو پاسی[22] ازان تیره شب درگذشت | تو گفتی چو آهن[23] سیاه[24] ابر[25] گشت[26]
همانگه چو مرغ از هوا بنگرید | درخشیدن آتش تیز دید[27]
نشسته[28] برش زال با درد و غم[29] | ز پرواز[30] مرغ اندرآمد دژم[31]
بشد پیش با عود زال از[32] فراز[33] | ستودش فراوان و بردش نماز
بپیشش سه مجمر پر از بوی کرد | ز خون جگربر دو رخ[34] جوی کرد

---

[1] Л, IV — سازم [2] Л, IV — ز کین [3] I — باز [4] K, IV — درین [5] I, IV, VI — که
[6] I — سپس [7] IV — مگر [8] K — بوم فرخنده I, VI — بوم و کشور و IV — و оп. [9] I — доб.:

وگر نه شود بوم ما کندوند * از اسفندیار آن بد بدپسند

[10] K, I, IV — چو جستند VI — چو گشتند [11] K, VI — سه [12] K, IV, VI — доб. варианты этого б.
[13] K — ز بن زال آمد I, IV — گزین زال آمد [14] K, VI — ببالای تند [15] Л — I, VI — رای کند
[16] IV — دو مجمر پر آتش ز ایوان Б — ثلاثة مجامر [17] K, I, IV, VI — دو مجمر ز ایوان
[18] K — کشید [19] I — پر به [20] K — ببالا ازان I, IV — بر آتش ازان VI — ز بالا بران و оп.
[21] K — پر یکی‌را [22] K, I, VI — یک پاس [23] VI — هوا چون [24] K — که گیتی سیه
[25] I, IV — که روی هوا تیره [26] I — доб.:

نگه کرد زال آنگهی از فراز * ز سیمرغ و آتش هوا پر گداز

[27] K — دود و آتش بدید K, IV — доб. варианты этого б. [28] Л — نشست از [29] K, I, VI — داغ
[30] I — از افراز [31] K, VI — چو گرد I — بگرد [32] K, I, IV — بشد زال با عود سوز از
[33] K — طراز [34] I, VI — رخش IV — [سوزان K — نیز از VI — بشد نیز با پود زال از

بدو گفت سیمرغ شاها چه بود — که آمد ازین[1] سان نیازت[2] بدود
چنین[3] گفت کاین[4] بد بدشمن رساد — که بر من رسید از بد بدنژاد
تن رستم شیردل خسته شد — ازان خستگی[5] جان[6] من بسته شد
کزان خستگی بیم جانست و بس — بران[7] گونه خسته ندیدست کس
همان رخش گویی که بیجان شدست — ز پیکان تنش زار و[8] پیچان شدست
بیامد برین کشور اسفندیار — نکوید همی جز در کارزار
نجوید[9] همی کشور و تاج[10] و تخت — بر و بار[11] خواهد همی با[12] درخت
بدو گفت سیمرغ کای پهلوان — مباش اندرین کار خسته‌روان
سزد گر نمایی بمن رخش‌را — همان سرفراز جهان‌بخش‌را
کسی سوی رستم فرستاد زال — که لختی بچاره برافراز یال
بفرمای تا رخش‌را همچنان — بیارند پیش من[13] اندر زمان[14]
چو رستم بران تند بالا رسید — همان[15] مرغ روشن‌دل[16] اورا[17] بدید[18]
بدو گفت کای ژنده پیل بلند — ز دست که گشتی بدین[19] سان نژند
چرا[20] رزم جستی ز اسفندیار — چرا[21] آتش افگندی[22] اندر کنار[23]
بدو گفت زال ای خداوند مهر — چو اکنون نمودی بما پاک[24] چهر
گر ایدونک رستم نگردد درست — کجا خواهم[25] اندر جهان جای جست

---

[1] I, IV, VI — بدین [2] K — نیازت ازین سان [3] K, I, IV — بدو [4] K — کین [5] K, I, همه روز — I شب و روز [6] K — رای I, IV, VI — پای [7] VI — ازان [8] K, VI — ز تیمار او — VI بر و بیخ — IV بن بار — I بن و بیخ — K [9] K, I, IV, VI — نخواهد [10] K, I, VI — گنج [11] K — راه — IV [12] K, I, IV, VI — از [13] Л, K — تو — VI وی [14] Л, K — دوان K — доб.:

پیام‌آور زال پیغام برد * همانگه بیامد گرانمایه گرد

IV — доб.:

خود و رخش هر دو ببالا درآی * که ایدر پدید آیدت رهنمای
خبر چونکه نزدیک رستم رسید * تن و رخش هر دو ببالا کشید

I — доб. вариант второго б. [15] IV — چنان [16] K — نگه کرد سیمرغ و [17] I, IV — روشن روانرا [18] I — б. стоит после б. 1258. [19] K — ازان [20] IV, VI — چو از [21] K, I, IV, VI — همی [22] K — آگندن — VI افگند [23] K — б. стоит перед б. 1264. [24] Л — یال و [25] I — خواهد

همه سیستان پاک ویران کنند[1] بکام دلیران ایران[2] کنند[3]
شود کنده این تخمهٔ ما[4] ز بن کنون بر چه رانیم یکسر[5] سخن[6]
نگه کرد مرغ اندران[7] خستگی بدید[8] اندرو[9] راه[10] پیوستگی[11]
ازو چار[12] پیکان بیرون کشید بمنقار ازان خستگی خون کشید[13]
بران خستگیها بمالید پر هم[14] اندر زمان گشت با زیب[15] و فر[16]
بدو گفت کاین خستگیها ببند همی‌باش یکچند[17] دور از گزند
یکی پرّ من تر[18] بگردان[19] بشیر بمال اندران خستگیهای تیر
بران همنشان[20] رخش‌را پیش خواست فروکرد[21] منقار بر دست راست
برون کرد پیکان شش از گردنش نبد[22] خسته گر بسته[23] جایی[24] تنش
همانگه خروشی برآورد رخش بخندید شادان دل[25] تاج‌بخش
بدو گفت مرغ ای گو[26] پیلتن توی نامبردار هر[27] انجمن
چرا رزم جستی ز اسفندیار که او هست[28] رویین‌تن و نامدار[29]
بدو گفت رستم گر[30] اورا ز[31] بند نبودی دل من نگشتی[32] نژند[33]

---

[1] K — کند [2] K, VI — کنام پلنگان و شیران [3] K — کند K — б. стоит после б. 1263; I, IV — б/ оп. [4] I, IV — تخم مارا [5] K — جای I, IV — ازین در VI — با او [6] K — порядок бб.: 1263, 1262, затем доб.:

برستم چنین گفت سیمرغ باز * که ای رستم پهلو سرفراز

после этого б. следует б. 1259; Б — перевод бб. 1258—1263 отсутствует. [7] VI — سیمرغ ازان [8] K, I, IV, VI — بجست فلما رأته العنقاء رفرفت — Б [9] K, VI — آن [10] I, IV — روی [11] Б — فأدخلت منقارها فی جراحاته و أخرجت — هشت K, I, IV, VI [12] علیه تعطفاً و تحننا منها نصالا أربعة [13] K, I, IV — обратный порядок мисра. [14] K — که [15] K — هوش — I زور [16] Л — б. оп.; Б — ثم مسحتها بجناحها فالتأمت [17] I, IV, VI — یکهفته [18] IV — نیز [19] K, IV, VI — گردان [20] K — هم اندر زمان [21] K, I, IV — برد [22] I — ببد [23] VI — یا کشته [24] K — و دل‌شاد شد [25] K, I, IV — تا زیست جان و نماند ایچ پیکان دگر در [26] I, IV — سیمرغ کای [27] I — نامدار همه [28] Л — گر اویست VI — گوی تند [29] Б — و هو رجل مذکور [30] I, IV — که [31] K — آواز VI — گرو رای [32] VI — و شجاع بطل شنودی نکردی مر اورا [33] K — سخن هست و مارا ز پند I — نکردی مرا زو نبودی گزند (метр нарушен); IV — مگردان تو هرگز بگرد گزند

مرا کشتن آسان‌تر آید[1] ز ننگ[2] — وگر باز مانم بجایی[3] ز جنگ[4]
چنین[5] داد پاسخ کز اسفندیار — اگر سر بجا[6] آوری نیست عار[7]
که اندر زمانه چنویی نخاست — بدو دارد ایران همی پشت راست[8]
بپرهیزی از وی[9] نباشد شگفت — مرا از خود اندازه باید گرفت
که آن جفت من مرغ با دستگاه — بدستان و شمشیر کردش تباه[10]
اگر با من اکنون[11] تو پیمان کنی — سر[12] از جنگ جستن پشیمان کنی
نجویی فزونی باسفندیار[13] — گه[14] کوشش[15] و جستن[16] کارزار[17]
ور[18] ایدونک اورا بیامد[19] زمان — نیندیشی[20] از پوزش[21] بی‌گمان[22]
پس‌انگه یکی چاره سازم ترا — بخورشید سر برفرازم[23] ترا
چو بشنید رستم دلش[24] شاد شد[25] — از اندیشهٔ بستن[26] آزاد شد[25]
بدو گفت کز گفت تو نگذرم — وگر تیغ بارد هوا بر سرم
چنین[27] گفت سیمرغ کز راه مهر — بگویم کنون[28] با تو راز سپهر
که هر کس که او خون[29] اسفندیار — بریزد ورا بشکرد روزگار
همان نیز تا زنده باشد ز[30] رنج — رهایی نیابد نماندش گنج

---

[1] I, IV, VI — آمد [2] VI — جنگ [3] K — بخیره I — بسختی IV — مانیم جایی [4] K — بجنگ [5] VI — بدو [6] K, I, IV, VI — بخاک [7] K, I, IV, VI — доб.:

که او هست شهزادهٔ [ده و — I, IV] رزمزن * فر ایزدی [که او فرّ — K] دارد و پاک [زور — IV] تن

[8] K, I, IV, VI — б. оп.; Б — перевод б. отсутствует. [9] Л, IV — خود [10] I, VI — бб. 1278—1279 оп.; Б — перевод бб. 1278—1279 отсутствует. [11] K, I, IV — گر ایدونکه با من [12] K — دل [13] K — از اسفندیار I, IV, VI — بر اسفندیار [14] K, IV — وگر — I نه در [15] I — بخشش IV — کوشش [16] K — بخشش I, IV — جستن [17] I, IV — доб.:

کنی لابه اورا تو فردا به پیش * فدا داری اورا تن و جان خویش

K, VI — доб. вариант этого б. [18] K, I, VI — گر [19] I — برآمد [20] IV — بیندیشی [21] K, I, VI — پوزشت [22] IV — بدگمان [23] VI — گردن فرازم [24] K, VI — بدان I, IV — ازو [25] K, I, IV — خون یل [26] K, I, IV — کشتن — VI گشت [27] I, IV — بدو [28] K, I, IV, VI — همی [29] IV — [30] K, VI — ز

بدین گیتیش[1] شوربختی بود — وگر بگذرد رنج[2] و سختی بود[3]
بشنید رستم میانرا ببست — وزانجایگه رخشرا برنشست
چو بسیمرغ گفت ای گزین جهان — چه خواهد برین مرگ ما ناگهان
جهان یادگارست و ما رفتنی — بگیتی نماند بجز مردمی
بنام نکو گر بمیرم رواست — مرا نام باید که تن مرگ راست
کجا شد فریدون و هوشنگ شاه — که بودند با گنج و تخت و کلاه
برفتند و مارا سپردند جای — جهانرا چنین است آیین و رای[5]
همی‌راند تا پیش دریا رسید — ز سیمرغ روی هوا تیره دید
چو آمد بنزدیک دریا فراز — فرود آمد آن مرغ گردنفراز
برستم نمود آن زمان راه[6] خشک — همی‌آمد از باد او بوی مشک
بمالید بر تارکش پرّ خویش — بفرمود تا رستم آمدش[7] پیش
گزی دید بر خاک[8] سر بر[9] هوا — نشسست از[10] برش مرغ فرمانروا
بدو گفت شاخی گزین راست‌تر — سرش برترین و تنش[11] کاست‌تر
بدان گز بود هوش اسفندیار — تو این چوبرا خوارمایه مدار
بر آتش مرین[12] چوبرا راست کن — نگه کن یکی نغز پیکان[13] کهن
بنه[14] پرّ و[15] پیکان بروبر نشان — نمودم ترا از گزندش نشان
چو ببرید رستم تن شاخ گز — بیامد ز دریا[16] بایوان و[17] رز[18]

---

[1] IV, VI — کشتنش [2] K — درد [3] I — доб.:
بدین‌سان که همداستان گر شدی * بدشمن‌بر اکنون دلاور شدی
[4] Л — بگفتار [5] K, I, VI — бб. 1292—1297 оп.; Б — перевод этих бб. отсутствует. [6] IV — آنگهی
[7] K, I, IV, VI — تا رفت رستم به — فرود آمد آن مرغ بر جای — VI چوب
[8] K — خاک و [9] K — در [10] K — نشسته [11] K, I, IV, VI — برتر وتنش‌بر — Б یکون أحدطرفیه أغلظ من الآخر
[12] K — تو این [13] K, I, IV, VI — پیکان نگه کن — یکی نغر [پاک — I تیز — VI]
[14] I, IV — همی [15] K — سه پرّ و دو [16] K — ز ره تا — و رکب علیه نصلًا عتیقاً و اجعل له قُذَذاً — Б
[17] Л, I, IV — و оп. [18] VI, T — دز

بران کار[1] سیمرغ بد رهنمای — همی‌بود بر تارک او[2] بپای
بدو گفت اکنون چو اسفندیار — بیاید[3] بجوید[4] ز تو کارزار
تو خواهش کن و لابه و[5] راستی — مکوب ایچ گونه در کاستی
مگر[6] باز گردد بشیرین سخن — بیاد آیدش روزگار کهن[7]
که تو چند گه[8] بودی اندر جهان — برنج و بسختی ز بهر[9] مهان[10]
چو پوزش کنی چند نپذیردت — همی از فرومایگان گیردت
بزه کن کمانرا و این چوب[11] گز — بدین گونه پرورده در[12] آب رز[13]
ابر چشم او راست کن هر دو دست — چنان چون بود مردم گزپرست
زمانه ببرد راست آنرا بچشم — بدانگه که باشد دلت پر ز[14] خشم[15]
تن زالرا مرغ[16] پدرود کرد — ازو تار وز خویشتن پود[17] کرد
ازانجایگه نیمک دل[18] برپرید — چو اندر هوا رستم اورا بدید
یکی آتشی[19] چوب[20] پرتاب[21] کرد — دلشرا بران رزم شاداب[22] کرد
یکی[23] تیز پیکان بدودر نشاند[24] — چپ و[25] راست پرها بروبر نشاند[26]

---

[1] K, IV, VI — راه I — که [2] K — وی I, IV, VI — تارکش‌بر [3] Л — بتابد [4] I, VI — خوبی K — لابه перечеркнуто и надписано جو از — Л بیاید که جوید — IV بیامد که جوید
[5] I, IV — جوی از [6] I, IV — اگر [7] Б — перевод бб. 1307—1308 отсутствует, бб. 1309—1311:
ثم إذا جاء اسفندیار یطلب قتالک فتضرّع الیه و ابک بین یدیه فلعلک تصرفه عن قتالک بالمقال الحلو
[8] K — چندانکه تو [9] I, IV — میان [10] VI — доб.:
نبینی سواری چو اسفندیار * نه بر تخت چون او یکی شهریار
[11] I, IV — تیر [12] I — از VI — بر [13] Б — نقعته فی سلاف الخمر [14] K — بچشم‌ست بخت ار
بچشمست ز بخت اندرآری — VI بخت اندرآمد ب — IV بچشمست بخت ار نداری ب — I نداری تو
[15] Б — доб.: و أرشدته علی الطریق حتی عاد الی إیوانه [16] K — زال I — مرغرا زال
[17] I — سیمرغ [18] K, I, IV, VI — شاددل طرب‌را بجان اندرش رود
[19] K — آتشی IV — آتش و [20] K — تیز I, VI — خوب
[21] K, I, VI — بر پای [22] K, I, VI — طرب را بجان اندرون جای
[23] K — دو تا [24] Л — نشاخت [25] K, I, IV — چو شد [26] Б — бб. پیکان او در بساخت
و لما رجع رستم فعل ما أمرته به العنقاء :1319—1320

۲۶

سپیده همانگه ز که بردمید — میان شب تیره اندرچمید[1]
بپوشید رستم سلیح نبرد — همی[2] از جهان‌آفرین یاد کرد
چو آمد بر لشکر نامدار — که کین جوید از[3] رزم اسفندیار[4]
بدو گفت برخیز[5] ازین خواب خوش — برآویز با رستم کینه‌کش
چو بشنید آوازش اسفندیار — سلیح جهان[6] پیش[7] او گشت خوار
چنین گفت پس با[8] پشوتن که شیر — بپیچد ز چنگال مرد[9] دلیر
گمانی نبردم که رستم ز راه — بایوان کشد ببر و گبر[10] و کلاه
همان بارگش[11] رخش زیراندرش — ز پیکان نبود ایچ[12] پیدا برش
شنیدم که دستان جادوپرست — بهنگام یازد بخورشید[13] دست
چو خشم آرد از جادوان بگذرد — برابر نکردم[14] پس این[15] با خرد[16]
پشوتن بدو گفت پر[17] آب[18] چشم — که بر[19] دشمنت باد تیمار و[20] خشم
چه بودت که امروز پژمرده‌ای — همانا بشب[21] خواب نشمرده‌ای[22]
میان جهان این دو یل‌را[23] چه بود — که چندین همی رنج باید فزود
بدانم[24] که بخت تو[25] شد کندرو — که کین آورد[26] هر زمان نو بنو[27]

---

[1] Л, K — جمید I — جمید IV, VI — خمید [2] K — همان [3] K — جوید و [4] I, IV — доб.:
سرافراز شد رستم چاره‌جوی * خروشی برآورد بیغاره‌جوی
که ای شیردل چند خسپی چنین * که رستم نهادست بر رخش زین
K — доб. вариант этого б. [5] I — تو برخیز اکنون [6] K — گران [7] I, IV — نزد
[8] VI — پیش [9] K — نباشد بر مرد جادو I, IV, VI — بر مرد جادو نباشد
[10] I — گبر و ببر IV — گبر و ببر [11] K — بارهٔ I, IV — بارگی VI — خود
نبد هیچ [12] K, IV, VI — برد گبر و تیر و کمان
[13] K, VI — بهر کار یازد I, IV — بخورشید یازد [VI — آرد] بهر کار
[14] I, IV, VI — و رجوعه الآن لیس إلا برقی دستان: 1329—1330 Б — бб. [15] K, I, IV, VI — همی
نگردد [16] K, I, IV, VI — هست بازار I — بازآر [17] K — با [18] K, VI — با
[19] K, IV, VI — ندانم [20] I — میان دو یل‌را چنین خود K — السحر
[21] K, I, IV — که شب [22] IV — ناکردهٔ [23] K — آوری [24] K, IV, VI — که
[25] K, [26] IV, VI — که [27] Б — перевод бб. 1331—1334 отсутствует.

بپوشید جوشن یل[1] اسفندیار — بیامد بر رستم نامدار[2]
خروشید چون روی رستم بدید — که نام تو باد از جهان ناپدید[3]
فراموش کردی تو سگزی مگر — کمان و[4] بر مرد[5] پرخاشخر[6]
ز نیرنگ زالی بدین سان[7] درست — وگر نه که پایت[8] همی[9] گور[10] جست[11]
بکوبمت زین گونه امروز[12] یال — کزین پس نبیند ترا زنده زال[13]
چنین گفت رستم باسفندیار — که ای سیر ناگشته از کارزار
بترس از جهاندار یزدان پاک — خردرا مکن با[14] دل اندر مغاک[15]
من امروز نز[16] بهر[17] جنگ آمدم — پی[18] پوزش و نام و ننگ آمدم[19]
تو پا من به بیداد کوشی همی — دو چشم خردرا بپوشی همی[20]

---

[1] K — پس جوشن [2] K, VI — بچنگ‌اندرون آلت کارزار [3] I, IV — доб.:
نه آنی [بگفتش — IV] که از من بجستی تو دوش * نبودت دل و جان و مغز و نه هوش
[4] Л — و оп. [5] Л — خویش K — گرد VI — کمان دلیران [6] I, IV — доб.:
کنون رفتی و جادویی‌ساختی * بدین‌سان سوی رزم من تاختی
[7] K, I, IV, VI — تن تو [8] VI — چو [تو — K, VI] از جادویی زال گشتی
بر و یال — K [9] [10] I, IV — کنارت همی دجله [11] K — доб.:
تو
بران‌سان که از من بجستی تو دوش * نبودیمت مغز و دل و رای و هوش
کنون رفتی و جادویی ساختی * بدین‌سان سوی رزم من تاختی
چنانت بدوزم همه تن بتیر * که ناید ببر [برو — I] چارهٔ زال پیر
[12] VI — بدوزمت امروز ازانگونه I, IV — доб. третий б. разночтения. [13] K — б. оп.; Б — бб.
1337—1339: أیها السِجزی! کأنک قد نسیت صنیعی بک بالأمس و کان ظنی أنک تکون
الیوم محمولا الی الرمس و لم تبرأ إلا برقیة أبیک و سحره و سأسد علیک الیوم سبیل
حیلته و مکره فأجعل بدنک کالغربال بصاردات النبال و أترکک بحالة لا ینفعک معها
رقیة أبیک زال [14] I, IV — بر [15] I, IV — б. стоит после б. 1342. [16] I — نه [17] VI — سوی
[18] IV — سوی [19] Л — б. оп.; Б — إنی ما جئت الیوم للقتال و إنما جئت لأتضرع الیک
I — бб. 1341—1342 порядок мисра: 3, 1, 2, 4. [20] K — доб.:
بجان و سر شاه سوگند خورد * بخورشید و شمشیر و دشت نبرد
بداداد زردشت و دین بهی * بنوشآذر و آذر و فرهی
I, IV, VI — доб. второй б. разночтения.

بخورشید و ماه و باستا و زند — که دلرا نرانی[1] براه[2] گزند
نگیری بیاد آن سخنها که رفت — وگر پوست بر تن کسی‌را بکفت
بیایی ببینی یکی[3] خان من — روندست کام تو بر جان من[4]
گشایم در گنج دیرینه باز — کجا[5] گرد کردم بسال[6] دراز
کنم باربر بارگیهای خویش — بگنجور[7] ده تا براند ز پیش
برابر همی با تو آیم براه — کنم[8] هرچ[9] فرمان دهی پیش[10] شاه
اگر کشتنیم او کشد[11] شایدم — همان نیز اگر[12] بند فرمایدم
همی چاره جویم که تا روزگار[13] — ترا سیر گرداند از کارزار[14]
نگه کن که دانای پیشی[15] چه گفت — که هرگز مباد اختر شوم[16] جفت
چنین داد پاسخ که مرد فریب — نیم روز پرخاش[17] و روز[18] نهیب
اگر زنده خواهی که مانی بجای — نخستین سخن[19] بند برنه[20] بپای[21]
از ایوان و خان[22] چند گویی همی — رخ آشتی‌را[23] بشویی[24] همی
دگر باره رستم زبان برگشاد — مکن شهریارا ز بیداد یاد[25]
مکن نام من در جهان زشت و[26] خوار — که جز بد نیاید ازین کارزار
هزارانت گوهر دهم شاهوار — همان یارهٔ[27] زرّ[28] با گوشوار
هزارانت بنده[29] دهم[30] نوش‌لب — پرستنده باشد ترا[31] روز و شب
هزارت[32] کنیزک دهم خلّخی — که زیبای تاجاند با[33] فرّخی

---

[1] Л — ندانی I — ندارى IV — بتابى VI — براني [2] I, VI — ز راه [3] VI — کنون [4] I — چونکه K — روم [5] K, VI — که من [6] I, IV — بروز [7] K — بدستور [8] K, I, IV, VI — б. оп. [9] K — هر که VI — گر تو I, IV — گر [10] VI — نزد [11] K, I, IV, VI — پس ار شاه بکشد مرا [12] I, IV — ایران I — پیشین [13] I — کارزار [14] I — روزگار K, I, VI — б. стоит после б. 1352. [15] K, IV, VI — بتن I, IV — [16] K — اندرو شرم I, IV — مبادا ترا شرم [17] I, IV — پیکار [18] IV — گاه [19] I, IV — [20] K, I, IV, VI — مارا [21] K — ستای I, IV — بسای K, I, IV, VI — б. стоит после б. 1355. [22] K, I, IV — خوان [23] VI — گفتنش‌را [24] I, IV — آشتی چند شویی [25] Л — داد [26] K, I, VI — زور و VI — درّ و I, IV — طوق و K — ابا یاره و [27] K, I, IV, VI — زشت و جان تو که باشد IV — بوندت پرستنده در I [29] K — زیرک I — کودک [30] VI — هزاران دهم کودک [31] I — تاجی و بس VI — تاجی و هم I, IV — [32] VI — هزاران [33] پرستنده‌ات

دگر گنج سام نریمان و زال — گشایم بپیش تو[1] ای بی‌همال
همه پاک پیش تو[2] گرد آورم — ز زابلستان[3] نیز مرد آورم
که تا مر ترا نیز[4] فرمان کنند[5] — روانرا بفرمان گروگان کنند[6]
ازان پس بپیشت[7] پرستار وار[8] — دوان با تو آیم بر شهریار[9]
1365 ز دل دور کن شهریارا تو کین — مکن[10] دیورا با خرد همنشین[11]
جز از بند[12] دیگر ترا دست[13] هست — بمن بر که[14] شاهی و یزدان‌پرست
که از بند تا جاودان نام بد — بماند بمن[15] وز تو انجام[16] بد[17]
برستم چنین گفت اسفندیار — که تا چند گویی سخن[18] نابکار[19]
مرا گویی از راه یزدان بگرد — ز فرمان شاه جهانبان بگرد[20]
1370 که هر کو ز فرمان شاه جهان[21] — بگردد سرآید بدو بر زمان[22]
جز از بند گر کوشش(و) کارزار — بپیشم دگر گونه پاسخ میار[23]
بتندی بپاسخ گو نامدار — چنین گفت کای پرهنر شهریار
همی خوار داری تو گفتار من — بخیره بجویی[24] تو آزار من
چنین داد پاسخ که چند از فریب — همانا بتنگ اندرآمد نشیب[25]

---

[1] K, I, IV, VI — گشاده کنم پیشت [2] K, VI — پیش تو پاک [3] I — کابلستان [4] K — گه رزم [5] IV — کنم [6] K, I, IV, VI — چو بزم آیدت پیش I, IV — همه مر ترا پاک بدخواهرا بشکنند [K — доб.: بشکنم IV — بشکرند VI]

هزارانت تازی دهم راهوار * همه یال پر گوهر شاهوار

[7] VI — ز پیشت [8] K, I, VI — پرستارفش [9] K, I, VI — بپیش شه [I — неразб.] تا [روم VI]
[10] K — مده [11] K, I — تن خود مکین [K — بر] در VI — б. оп. جنگ [12] VI — کینه‌کش
[13] I, IV — بند [14] I — تو [15] K, I, VI — مرا [16] IV — فرجام [17] K, VI — بد ز I بد کی سزد
[18] Л, K — تو ای I, IV — همی [19] Л — نامدار [20] K — جهان باز گرد
[21] K, I, IV, VI — شه شد برون [22] K, I, IV, VI — خداوندرا کرده IV, VI — جهاندیده مرد باشد فسون
[23] K, I, IV, VI —

جز از بند یا رزم دیگر [K — کاری] مجوی * چنین گفتنیهای خیره مگوی

[24] IV — چه جویی [25] K, I, VI — бб. 1372—1375 оп.

۲۷

بدانست[1] رستم که لابه بکار — نیاید همی پیش اسفندیار
کمانرا بزه کرد و آن تیر[2] گز — که پیکانش‌را داده بد[3] آب رز
همی[4]راند تیر گز اندر[5] کمان — سر خویش کرده سوی آسمان
همی‌گفت کای[6] پاک دادار[7] هور[8] — فزاینندهٔ دانش و فرّ و زور[9]
همی‌بینی این پاک جان مرا — تواِن[10] مرا هم روان[11] مرا
که چندین بپیچم[12] که اسفندیار — مگر سر بپیچاند[13] از کارزار
تو دانی که بیداد کوشد همی — همی[14] جنگ و مردی فروشد همی[15]
بباداف‌ره این[16] گناهم مگیر — توی آفرینندهٔ ماه و تیر
چو خودکامه جنگی بدید آن[17] درنگ — که رستم همی دیر[18] شد سوی[19] جنگ
بدو گفت کای[20] سگزئ بدگمان[21] — نشد[22] سیر جانت ز تیر و کمان[23]
ببینی کنون تیر گشتاسپی[24] — دل شیر و پیکان لهراسپی[25]
یکی تیر بر ترگ رستم بزد — چنان کز کمان سواران سزد[26]
تهمتن گز اندر کمان راند زود — بران سان که سیمرغ فرموده بود
بزد تیر بر چشم اسفندیار — سیه شد جهان پیش آن نامدار
خم آورد بالای سرو سهی — ازو دور شد دانش و فرّهی
نگون شد سر شاه یزدان‌پرست[27] — بیفتاد چاچی[28] کمانش ز دست
گرفته[29] بش[30] و[31] یال اسپ سیاه — ز خون لعل شد خاک آوردگاه

---

[1] I — چو دانست [2] VI — چوب [3] K, IV — بود [4] K, VI — چنان [5] K — چنو — IV
[6] K — با I — ای [7] I — داور داد و [8] I — هم‌انگه نهادش همان در I — آن تیر گز در بکوشم — K, VI [9] I — زه [10] K — نهان I — زبان VI — روان [11] I — توان
[12] I, IV — بگرداند [13] I, IV — که من چند کوشم [14] K — بمن VI — همه [15] I — б. оп. [16] I — بیامرز مرا خر
[17] I — در کار چندی بکردش IV — بدیدش [18] IV — سرش تیز [19] VI — تیز
[20] I, IV, VI — ای [21] I — رستم نامدار [22] I — بشد [23] I — هم از کارزار
[24] VI — لهراسپی [25] VI — گشتاسپی [26] I, IV, VI — б. оп.; K —

مرا زور و مردی نمایی همی * وگر سنگ و آهن بخایی همی

[27] K — دانش پرست [28] I — چینی [29] I, VI — گرفتش [30] IV — گز VI — بر [31] Л — оп. و

چنین گفت رستم باسفندیار — که آوردی[1] آن تخم زشتی[2] ببار[3]
تو آنی که گفتی که رویین‌تنم[4] — بلند آسمان بر زمین برزنم[5]
من[6] از شست[7] تو هشت[8] تیر خدنگ — بخوردم ننالیدم از نام و ننگ[9]
بیک تیر برگشتی از کارزار — بخفتی بران بارهٔ نامدار[10]
هم‌اکنون بخاک اندرآید[11] سرت — بسوزد[12] دل مهربان مادرت[13]
هم‌انگه[14] سر نامبردار شاه — نگون اندرآمد[15] ز پشت سیاه[16]
زمانی همی‌بود تا یافت[17] هوش — بر[18] خاک بنشست و بگشاد[19] گوش
سر تیر بگرفت و بیرون کشید — همی[20] پرّ و پیکانش در خون کشید
همانگه به بهمن رسید آگهی — که تیره شد آن فرّ شاهنشهی
بیامد بپیش پشوتن بگفت — که پیکار[21] ما گشت با درد جفت
تن[22] ژنده پیل اندرآمد بخاک — دل ما ازین درد کردند چاک[23]
برفتند هر دو پیاده دوان — ز پیش سپه تا بر پهلوان
بدیدند جنگی برش پر ز خون — یکی تیر پر خون[24] بدست‌اندرون[25]
پشوتن بر و جامه‌را کرد چاک — خروشان بسر بر همی کرد[26] خاک

---

[1] I, VI — آورد [2] IV — زشتی [3] K — بکار [4] VI — گفتند رویین‌تنی [5] VI — زنی [6] I — صد و شست — I, VI نه من دی صد و شست — Л [7] VI — که دی من [8] Л — که [9] VI — б. стоит после б. 1395. [10] K — доб.:

بیک تیر سیری گرفتی ز جنگ * زدی بر سر اسپ‌بر هر دو چنگ

VI — доб.:

بخوردی تو یک چوبه تیر گزین * نهادی سر خود بقربوس زین

فلما علم رستم إصراره و إدلاله بما أوتی من الشدّة و البسالة أخذ القوس و رماه بالنشابة التی سبق ذکرها فأصابت حدقته [11] VI — آرم [12] IV — بسوزت [13] Б — бб. 1375—1396: [14] IV — اکنون [15] IV — آید [16] Л — б. оп.; Б — فانقلب عن ظهر الأدهم مضرجاً بالدم [17] I — جهان گشت ازین درد بر من [مارا — VI] — I, IV [18] K, I, IV, VI — بران [19] VI — بنهاد [20] K, VI — همه [21] K — تارفت — IV بود ازو رفته [22] K — سر [23] K, VI — مغاک [24] K — خونین [25] IV — доб.: این کار جهان گشت بر چشم او چون مغاک

دو پیکان برو ساخته دو پر * میانش یکی و بتن‌برش پر

[26] K — پراگند — IV, VI همی ریخت

همی‌گشت بهمن بخاک اندرون — بمالید رخرا بدان گرم خون[1]
پشوتن همی‌گفت راز جهان — که داند ز دین‌آوران[2] و[3] مهان[4]
چو اسفندیاری که از بهر دین — بمردی برآهیخت شمشیر کین
جهان کرد پاک[5] از بد بت‌پرست — ببد کار هرگز نیازید دست
1410 بروز جوانی هلاک آمدش — سر تاجور سوی خاک آمدش[6]
بدی‌را کزو هست[7] گیتی بدرد — پر آزار ازو جان آزاد مرد
فراوان برو بگذرد روزگار — که هرگز نبیند بد کارزار[8]
جوانان گرفتندش اندر[9] کنار — همی خون ستردند زان شهریار
پشوتن بروبر همی مویه کرد — رخی پر ز خون و دلی[10] پر ز درد
1415 همی‌گفت زار ای یل اسفندیار — جهانجوی و[11] از[12] تخمهٔ شهریار
که کند این‌چنین[13] کوه جنگی ز جای[14] — که افگند[15] شیر[16] ژیانرا ز پای[17]
که کند این پسندیده دندان پیل — که آگند با[18] موج دریای نیل
چه آمد برین تخمه از چشم بد — که بر بدکنش بی گمان بد رسد
کجا شد برزم‌اندرون[19] ساز تو — کجا شد ببزم آن خوش آواز تو[20]
1420 کجا شد دل و هوش[21] و آیین تو — توانایی و اختر و دین تو
چو کردی جهان‌را ز بدخواه پاک — نیامدت از پیل[22] وز شیر[23] باک
کنون آمدت[24] سودمندی بکار — که در خاک بینند ترا روزگار[25]
که نفرین برین تاج[26] و این تخت[27] باد — بدین کوشش بیش و این بخت باد[28]

---

[1] I — бб. 1405—1406 оп. [2] I, IV — نام‌آوران [3] Л — و оп. [4] I, IV — доб.:
مگر کردگار روان و سپهر * خداوند کیوان و ناهید و مهر
[5] K, VI — پاک کرد [6] Л, K, I, IV, VI — б. оп.; в тексте — по T. [7] I, IV — کزویست [8] Л — کزو هست
[9] I, IV — گرفته سرش در [10] IV — سری [11] VI — و оп. [12] I, IV — روزگار
[13] I, IV — که برکند این [14] Л — پای [15] Л, I, IV — آورد [16] K — پیل
[17] Л — جای [18] K — این I, IV — افگند در [19] K, I — آن نکو [20] K, I — б. стоит после б. 1420;
IV, VI — б. оп. [21] I — جان [22] I, IV — کوه VI — شیر [23] K — از چه و از ببر
I, IV — دیو VI — پیل
[24] K, VI — کامدت I, IV — کامد آن [25] K, I, IV — همی خاک VI — همی خاک بینمت پروردگار
[26] VI — تخت [27] VI — تاج [28] K — بینمت آخر بکار
سزد گر ازین ناورم هیچ یاد — I کزین سر نیارد بتن هیچ یاد — VI

که چو تو سواری[1] دلیر و جوان[2] سرافراز و دانا و روشن‌روان[3]
بدین‌سان شود کشته در کارزار بزاری سرآید برو روزگار[4]
که مه تاج بادا و مه تخت[5] شاه[6] مه گشتاسپ و جاماسپ و آن بارگاه[7]
چنین گفت پر[8]دانش اسفندیار که ای مرد دانای به‌روزگار[9]
مکن خویشتن پیش من‌بر[10] تباه چنین[11] بود بهر من از تاج و گاه
تن کشته‌را[12] خاک باشد نهال[13] تو از کشتن من بدین سان منال[14]
کجا شد فریدون و هوشنگ و جم ز باد[15] آمده باز[16] گردد[17] بدم
همان[18] پاکزاده نیاکان ما[19] گزیده سرافراز و پاکان ما[19]
برفتند و مارا سپردند جای نماند کس اندر[20] سپنجی سرای[21]
فراوان بکوشیدم[22] اندر جهان چه در[23] آشکار و[24] چه اندر نهان
که تا رای[25] یزدان بجای آورم خردرا بدین رهنمای آورم
چو از من گرفت این سخن روشنی ز بد بسته شد راه[26] آهرمنی
زمانه بیازید چنگال تیز[27] نبد[28] زو[29] مرا روزگار گریز[30]
امید من آنست[31] کاندر بهشت دلافروز[32] من بدرود هرچ کشت
بمردی مرا پور دستان نکشت نگه کن بدین گز که دارم بمشت[33]
بدین چوب شد روزگارم بسر ز سیمرغ وز رستم چاره‌گر

---

[1] VI—سوار و [2] K—یل نامدار I, IV—یل و شهریار VI [3] K—بکردش
فگندش برین‌سان برین خاک—IV یکی مرد دانای با روزگار—I تن تو بدین خاک خوار
بادا مه—IV [4] K, I, IV, VI—б. оп. بکردش برین سان ابر خاک و خوار—VI خوار
[5] K, I, IV, VI—سزد گر شود مردری تخت [تاج—K] و گاه—K, I, VI [6] تخت و
بدروزگار—VI [7] با—K, I, IV بی—Л [8] برین بیوفادار [کار—K باب—I] گشتاسپ شاه
نهان—I [9] زنده‌را—K, VI [10] که این—K, I, IV, VI در—VI پیشم اندر—K
[11] بگشتم من—I [12] همه—IV [13] گشته—I, IV [14] باد—Л, VI [15] باز—IV
بریشان ممان—I [16] I, IV, VI [17] I, IV [18] K, I, [19] من—IV
[20] کسی در—I, IV [21] Б—перевод бб. 1430—1432 отсутствует. [22] I—
شیر—Л, I, IV, VI [23] از—VI [24] آشکارا—K, I [25] K, I, VI—راه [26] K, I, IV, VI—دست
[27] دل—K [28] ببد—VI [29] بپرزد—I [30] Л, I, IV, VI—دلیر [31] I, IV—امیدم چنین‌ست
[32] K [33] IV—доб.:
بداندیش—I و جان
گذشته بسی سالهای دراز * ندیدیم هم جامهٔ مهر و ناز

فسونها و[1] نیرنگها[2] زال ساخت — که اروند و بند[3] جهان او[4] شناخت
چو اسفندیار این سخن یاد کرد — بپیچید و بگریست[5] رستم بدرد
چنین گفت کز دیو[6] ناسازگار — ترا بهره رنج من آمد بکار[7]
چنانست کو گفت یکسر سخن — ز[8] مردی بکژّی[9] نیفگند بن[10]
که تا من بگیتی[11] کمر بستهام — بسی[12] رزم گردنکشان جستهام
سواری ندیدم چو اسفندیار — زرهدار با جوشن کارزار[13]
چو بیچاره برگشتم از دست[14] اوی — بدیدم کمان و بر و شست[15] اوی
سوی چاره گشتم ز بیچارگی — بدادم بدو سر بیکبارگی
زمان ورا در کمان ساختم — چو روزش سرآمد بینداختم
گر اورا همی روز باز آمدی — مرا کار[16] گز کی فراز آمدی
ازین خاک تیره بباید شدن — بپرهیز یکدم نشاید زدن[17]
همانست کز گز[18] بهانه[19] منم — وزین تیرگی[20] در فسانه[21] منم

۲۸

چنین گفت با رستم اسفندیار — که اکنون سرآمد مرا روزگار[23]
تو اکنون مپرهیز و[24] خیز ایدر[25] آی — که مارا دگر گونهتر گشت[26] رای
مگر بشنوی[27] پند و اندرز من — بدانی[28] سر[29] مایه و ارز من

---

[1] IV—و оп. [2] K—این جادوی I, VI—این بندها IV—برین بندها [3] K—که اورند و بند I, IV— [4] K—را [5] K, I, IV, VI—برگشت [6] VI—بخت Б—الشیطان [7] K— که این بند و رنگ از Б—این آمد از روزگار—VI ترا رنجها آمد از روزگار—I, IV مرا رنج بهر آمد از روزگار [8] I—که ما قتلک إلا الشیطان حین ملک علیک قیادک و منعک رشادک [9] I, IV—و گردی [10] IV—تن [11] K, VI—بمردی [12] K, VI—همه I, IV—همی [13] IV—دلیر و جوان و گو [14] I, IV—جنگ VI—بر دشت. (нет рифмы). [15] I, IV—چنگ [16] K—چوب [17] I, IV—بدن [18] K, VI—بد I—کزین بد [19] I—نشانه [20] K, I, IV—تیر گز [21] I—بر [22] Б—перевод бб. 1443—1451 отсутствует. [23] Б—فقال قد وقع المحذور IV—نشانه بهانه [24] K, I—و оп. [25] K, IV—اندر VI—پیش اندر [26] I, IV—گونه گشتست [27] I, IV—نکو [28] VI—ببینی [29] I—ز مهر پسر بشنو این

بکوشی و آنرا بجای آوری — بزرگی بریزن[1] رهنمای آوری[2]
تهمتن بگفتار او داد[3] گوش — پیاده[4] بیامد برش با خروش[5]
همی‌ریخت[6] از دیدگان آب گرم[7] — همی مویه کردش[8] بآوای نرم
چو دستان خبر یافت از رزمگاه — ز ایوان چو باد اندرآمد براه[9]
ز خانه بیامد بدشت نبرد — دو دیده پر از آب و دل پر ز درد[10]
زواره فرامرز چون بیهشان — برفتند چندی ز گردنکشان[11]
خروشی برآمد[12] ز آوردگاه — که تاریک شد روی خورشید و ماه
برستم چنین[13] گفت زال ای پسر — ترا بیش گریم بدرد[14] جگر[15]
که ایدون[16] شنیدم ز دانای چین[17] — ز اختر شناسان ایران زمین[18]
که هر کس که او خون اسفندیار — بریزد سرآید برو[19] روزگار
بدین[20] گیتیش[21] شوربختی[22] بود — وگر[23] بگذرد[24] رنج[25] و سختی[26] بود[27]
چنین گفت با رستم اسفندیار — که از تو ندیدم بد[28] روزگار
زمانه چنین بود و[29] بود آنچ بود — سخن هرچ[30] گویم[31] بباید شنود
بهانه تو بودی پدر[32] بُد زمان[33] — نه رستم نه سیمرغ و[34] تیر و کمان[35]

---

[1] K, I, VI — برو [2] Б — бб. 1453—1455: فادن منی و تقبل وصیتی
[3] I, VI — داشت [4] K — برادر [5] VI — обратный порядок мисра.
خون از دو دیده [6] VI — رفت [7] I, IV, VI —
[8] VI — کرد مویه [9] I — که تاریک شد روی خورشید و ماه
[10] IV — گرد K, I, VI — بشرم
[11] K, I, IV, VI — نشان [IV — جای] دبرفتند و جستند چندی б. оп.
[12] VI — برآورد [13] I, IV, VI — همی
[14] I — بخون [15] Б — جزعی علیک الآن أکثر من جزعی علی اسفندیار
و بخردان [16] IV — اکنون [17] I, IV — موبدان
[18] I, IV — عن عالم الصین Б — شنیدستم از
[19] I, IV — بشکرد Б — ورا و لا تطول مدّته
[20] Л — بدان [21] Л — بدان IV — برین ورا
[22] I, IV — رنج و سختی VI — نیز سختی وزان
[23] K — بدان [24] K — گیتیش
[25] K — درد [26] I, IV, VI — شوربختی Б — و تحق فی الدارین
[27] VI — زیستن [28] I, IV — شِقوته Б — کشتنش IV — کشتن
[29] Л, K, IV — قتلی لم یکن برئیک و لا بحیلة العنقاء Б — که اکنون سرآمد مرا
[30] I — گفتم [31] I — کنون آنچه
[32] IV — بدین [33] K — ز گشتاسپ دیدم بد بدگمان
[34] IV — بدگمان I — نه سیمرغ و رستم نه
[35] I — доб.: برزم از تن من ببردند جان
نه سیمرغ و تیر و نه گرز و کمان * برزم از تن من نبردند جان
که این کرد گشتاسپ با من چنین * بروبر نبخوانم ز جان آفرین
IV — доб. варианты этих бб.

مرا گفت رو[1] سیستانرا بسوز نخواهم کزین پس بود نیمروز
بکوشید تا لشکر و تاج و گنج بدو ماند و من[2] بمانم برنج
کنون بهمن این[3] نامور پور من خردمند و بیدار[4] دستور من
بمیرم[5] پدروارش اندر[6]پذیر همه هرچ گویم ترا[7] یاد گیر[8]
بزابلستان در[9] ورا شاد دار سخنهای بدگوی را[10] یاد دار
بیاموزش آرایش کارزار نشستنگه بزم و دشت[11] شکار
می و رامش و زخم[12] چوگان و[13] کار[14] بزرگی و برخوردن از روزگار[15]
چنین گفت جاماسپ گم‌بوده نام که هرگز بگیتی مبیناد کام
که بهمن ز من یادگاری بود سرافرازتر شهریاری بود
تهمتن چو بشنید بر پای خاست ببر زد بفرمان او دست راست[16]
که تو[17] بگذری زین سخن نگذرم سخن هرچ گفتی به[18] جای آورم[19]
نشاندمش بر نامور تخت عاج نهم بر سرش بر دلارای[20] تاج[21]
ز رستم چو بشنید گویا سخن بدو گفت نو گیر چون[22] شد[23] کهن
چنان دان که یزدان گوای منست برین دین به[24] رهنمای منست
کزین نیکویها که تو کرده‌ای ز شاهان پیشین[25] که پرورده‌ای[26]
کنون نیک نامت[27] ببد باز گشت ز من روی گیتی پر آواز گشت
غم آمد روان ترا[28] بهره زین چنین بود رای جهان‌آفرین
چنین گفت پس با پشوتن که من نجویم همی زین جهان جز کفن[29]

---

[1] K—شو [2] VI—من هم [3] VI—ای [4] VI—بیدار و [5] K—ز من خود I, IV—بمهر VI—
[6] I—ز مهر فتسلمه منی و تقبله قبولا حسنا—Б [7] I, IV—ز من [8] دل اورا ز من در
[9] I—بر VI—مر [10] K, I—بدگوهران VI—نیکو ورا [11] K, IV—رزم و I—رزم و باز و
[12] I—بزم و [13] Л—и оп. [14] K—بار IV—باز VI—یار [15] IV—(؟)روز کاز
[16] Б—فصفق رستم یده علی یده [17] K, I, IV, VI—گر [18] K, VI—تو I, IV—گفتیت
[19] K, I, IV, VI—فرمان برم [20] K, I, IV—دل‌افروز [21] I, IV—доб.:
به پیشش ببندم کمر بندوار * خداوند خوانمش یا شهریار
[22] VI—چون کار ما [23] K, I, IV—کای پهلوان [24] K—او I—خرد زین سخن
[25] K, I—گیتی [26] I—برآوردهٔ [27] K, I, IV, VI—نام نیکت [28] Л, K, VI—مرا
[29] VI—جهان کهن

چو[1] من بگذرم زین سپنجی سرای — تو لشکر بیارای و شو باز جای
چو رفتی بایران پدررا بگوی — که چون کام یابی[2] بهانه مجوی
زمانه سراسر بکام تو گشت — همه مرزها[3] پر ز[4] نام تو گشت
امیدم نه این بود نزدیک تو — سزا این بد از جان تاریک تو[5]
جهان راست کردم بشمشیر داد — ببد کس نیارست کرد از تو یاد
بایران چو دین بهی[6] راست شد[7] — بزرگی و شاهی مرا خواست شد
بپیش سران[8] پندها دادیم — نهانی[9] بکشتن فرستادیم[10]
کنون زین سخن یافتی کام دل — بیارای[11] و بنشین بآرام دل
چو ایمن شدی مرگرا دور کن — بایوان شاهی یکی سور کن
ترا تخت[12] سخت و کوشش مرا — ترا نام[13] تابوت و پوشش مرا
چه گفت آن جهاندیده[14] دهقان پیر — که نگریزد از مرگ پیکان تیر[15]
مشو ایمن از گنج[16] و تاج و سپاه[17] — روانم ترا چشم[18] دارد براه[19]
چو آیی بهم[20] پیش داور شویم — بگویم و گفتار او بشنویم
کزو باز گردی بمادر بگوی — که سیر آمد از رزم[21] پرخاشجوی
که با تیر او گبر چون باد بود — گذر کرده[22] بر[23] کوه پولاد بود
پس من تو زود آیی ای مهربان[24] — تو از من مرنج و مرنجان روان
برهنه مکن روی بر انجمن — مبین نیز چهر من[25] اندر[26] کفن
ز[27] دیدار زاری بیفزایدت — کس از بخردان[28] نیز نستایدت

---

[1] VI — که [2] I — یافتی IV — کام دل یافتی VI — دیدی [3] I, VI — مهرها [4] K, VI — زیر
[5] IV — доб.:

امیدم نه این بود ای شهریار * تو دانی و یزدان بروز شمار

[6] VI — همه کار تو [7] K, I, IV, VI — گشت [8] I — شهان [9] K — ز پنهان
[10] Б — перевод б. отсутствует. [11] I — در ایوان VI — بر ایوان [12] K — تاج و I, VI — تخت و
[13] K — تخت و I, IV — تاج و VI — نام و [14] VI — گرانمایه [15] IV — برنا و پیر (нет рифмы).
[16] IV — تخت و [17] K, IV — کلاه I, VI — از تاج و گاه [18] K — گوش
[19] Б — перевод бб. 1497—1498 отсутствует. [20] I — همی [21] K, I, VI — که مرگ آمد این بار
[22] K, I, VI — کرد [23] K, VI — اگر I — گر [24] VI — پهلوان
[25] K — چهره من نیز [26] VI — مرا در [27] VI — د [28] IV — مهتران IV — ار

همان خواهرانرا و جفت مرا — که جویا[1] بدندی[2] نهفت مرا
بگویی بدان پرهنر بخردان — که پدرود باشید تا جاودان
ز تاج پدر بر سرم بد رسید — در گنج را جان من شد کلید
فرستادم اینک بنزدیک او — که[3] شرم آورد جان[4] تاریک او[5]
بگفت این و برزد یکی تیز دم — که بر من ز گشتاسپ آمد ستم
همانگه برفت از تنش جان پاک — تن[6] خسته افگنده[7] بر[8] تیره خاک
تهمتن[9] بنزد پشوتن رسید — همه جامه بر تن سراسر درید[10]
بر و جامه رستم همی[11] پاره کرد — سرش پر ز خاک و دلش پر ز درد
همی گفت زار ای نبرده سوار[12] — نیا شاه جنگی پدر شهریار[13]
بخوبی شده در جهان نام من[14] — ز گشتاسپ بد شد سرانجام من[14]
چو بسیار بگریست با کشته گفت — که ای در جهان شاه بی یار و[15] جفت
روان تو بادا میان[16] بهشت — بداندیش تو بدرَوَد[17] هرچ کشت
زواره بدو گفت کای[18] نامدار — نباید گذرفت زو زینهار
ز دهقان تو دشمنیدی آن داستان — که یاد آرد از کفتهٔ باستان
که گر پروری[19] بچّهٔ نرهشیر — شود تیز دندان و گردد دلیر
چو سر برکشد زود[20] جوید[21] شکار — نخست اندرآید بپروردگار
دو پهلو برآشفته[22] از خشم[23] بد — نخستین ازان بد بزابل[24] رسد
چو[25] شد کشته شاهی چو اسفندیار — ببینند[26] ازین پس بد روزگار
ز بهمن رسد بد بزابلستان — بپیچند پیران کابلستان
نگه کن که چون او[27] شود تاجدار — بپیش آورد کین اسفندیار

1505 1510 1515 1520

[1] VI — چو گویا [2] IV — چوندان ندیدی [3] K, I, VI — به [4] VI — رای [5] Б — перевод бб. 1500—1508 отсутствует. [6] K, I — تنش [7] I — زان تیر VI — افگند [8] K — در [9] I, VI — چو بهمن [10] K — б. оп. [11] K — بدو I, IV — همه [12] VI — جوان [13] VI — پدر شاه جنگی و خود پهلوان [14] I — تو [15] VI — بیدار [16] I, IV — باد آسمان VI — شد باسمان در [17] IV — بگرود [18] K, I — برآسوده K — گردد [19] VI — بر درت VI — ای [20] K — چو گردد بنیرو و [21] VI — گردد [22] K — برآشفت VI — برآورده IV — حشم IV — چشم [23] K, I — بایران [24] K, I, IV, VI — بزابل [25] K, I, IV, VI — که او چون [26] K — ببینم I, IV — بیفگند VI — که [27] VI — که او چون

بدو گفت رستم که با آسمان ... نتابد[1] بداندیش و نیکی[2] گمان
من آن برگزیدم[3] که چشم خرد ... بدو[4] بنگرد[5] نام[6] یاد[7] آورد
گر او بد[8] کند پیچد از روزگار ... تو چشم بلارا بتندی مخار[9]

۲۹

یکی نغز تابوت کرد آهنین ... بگسترد فرشی ز دیبای چین
بیفکندود[10] یک روی آهن بقیر[11] ... پراگند[12] بر قیر مشک و عبیر[13]
ز دیبای زربفت کردش کفن ... خروشان برو نامدار انجمن
ازان پس بپوشید[14] روشن برش ... ز پیروزه بر سر نهاد افسرش
سر تنگ تابوت کردند سخت ... شد آن بارور[15] خسروانی درخت[16]
چل اشتر بیاورد رستم گزین ... ز بالا فرو هشته دیبای چین
دو[17] اشتر بدی[18] زیر تابوت شاه ... چپ و راست پیش و[19] پس اندر سپاه
همه خسته روی و[20] همه کنده موی ... زبان شاه‌گوی و روان شاهجوی
بریده بش[21] و دم اسپ سیاه ... پشوتن همی‌برد[22] پیش سپاه
برو برنهاده نگونسار زین ... ز زین اندرآویخته گرز کین
همان نامور خود[23] و خفتان اوی ... همان جوله[24] و مغفر[25] جنگجوی
سپه رفت و بهمن بزابل بماند ... بمژگان[26] همی خون دل برفشاند[27]

---

[1] VI — ننگرد [2] I, IV, VI — نیکو [3] I, IV — برگزینم [4] I, IV — بدان [5] VI — نکوشد
[6] IV, VI — نام و [7] K, I, IV, VI — باز [8] Л, K — اگر بد — VI گر ایدون [9] Б — перевод бб. 1515—1527 отсутствует. [10] K — براندود — VI بیالود [11] VI — چو قیر [12] IV — پراگنده [13] K — حریر — I, IV — б. стоит после б. 1533. [14] K, I, IV, VI — که پوشید
[15] IV — بارهور [16] Б — бб. 1528—1532: ثم احضروا له تابوتا من الحدید و کفنوه بالدیباج و الحریر و قرنوا — Б یکی اشتری [17] VI — که [18] I, IV — و ضمخوه بالمسک و العبیر و وضعوه فیه [19] K — بین جملین منها و وضعوا التابوت علیهما [20] I, IV — اشتر [21] I, IV — چپ وراست و مغفر — IV نیزه — K [22] IV — بود [23] VI — تیغ [24] VI — پذیره بس [25] I — حربهٔ — IV جوشن — VI جوشن و مغفر [26] K, I, IV — ز مژگان [27] VI —
بببردند و رفتند نزدیک شاه * بماندند بهمن در آن جایگاه

تهمتن ببردش بایوان خویش — همی‌پروراندید چون جان خویش
بگشتاسپ آگاهی[1] آمد ز راه — نگون شد سر نامبردار[2] شاه
همی جامه‌را[3] چاک زد بر[4] برش — بخاک اندرآمد سر و افسرش[5]
خروشی برآمد ز ایوان بزار — جهان شد پر[6] از نام اسفندیار[7]
بایران ز هر[8] سو که رفت آگهی — بیفتاخت هر کس[9] کلاه مهی
همی‌گفت گشتاسپ کای پاک‌دین — که چون تو نبیند زمان و زمین
پس از روزگار منوچهر باز — نیامد[10] چو تو نیز[11] گردنفراز
بیالود[12] تیغ و بپالود[13] کیش — مهانرا[14] همی‌داشت بر جای خویش
بزرگان ایران گرفتند خشم — ز آزرم[15] گشتاسپ شستند[16] چشم[17]
بآواز گفتند کای شوربخت — چو اسفندیاری تو از بهر تخت
بزابل فرستی بگشتن دهی — تو بر گاه تاج[18] مهی[19] برنهی[20]
سرت‌را ز تاج کیان شرم باد — برفتن پی اخترت نرم[21] باد[22]
برفتند یکسر ز[23] ایوان او — پر از خاک شد کاخ و دیوان[24] او[25]
چو آگاه شد مادر و خواهران — ز ایوان برفتند با دختران
برهنه سر و پای[26] پر گرد و[27] خاک — بتن‌بر[28] همه جامه کردند[29] چاک
پشوتن همی‌رفت گریان براه — پس پشت تابوت و[30] اسپ سیاه
زنان از[31] پشوتن در[32] آویختند — همی خون ز مژگان فروریختند

---

[1] Л — آگهی (метр нарушен). [2] Л — تاج گشتاسپ [3] K, I, IV, VI — جامها [4] I, IV, VI — در [5] Л, IV — مغفرش Б — و رمی بالتاج عن رأسه [6] VI — پر شد [7] I — б. оп. [8] K, I, IV — از هر [9] K, I — بینداختند آن VI — که انداختند آن [10] I — نباشد [11] K — گرد [12] IV — نیالود VI — بپالوده [13] IV — نیالود VI — بپالوده [14] K, IV, VI — جهانرا [15] VI — وزان [16] IV — بستند VI — (?) بشنید [17] VI — خشم [18] I — که تا تاج و گاه [19] IV — بهانه [20] VI — بهر I — повторяет бб. 1545—1546. [21] VI — گرم [22] I — б. оп. [23] K — بـ [24] K, I, IV — تاج و کیوان VI — خاک میدان [25] Б — перевод бб. 1543—1552 отсутствует. [26] Л — پا و [27] Л — برکرده [28] I — ببربر [29] K, I, IV — جامها کرده VI — جامها چاک [30] I — و [31] IV — با [32] I, IV — بر оп.

که این بند تابوت‌را[1] برگشای — تن خسته یک بار[2] مارا نمای
پشوتن غمی شد میان[3] زنان — خروشان و گوشت[4] از دو بازو[5] کنان[6]
بیآهنگران گفت سوهان تیز — بیارید کامد کنون[7] رستخیز
1560 سر تنگ تابوت‌را باز کرد — بنوّی یکی مویه آغاز کرد
چو مادرش با خواهران[8] روی شاه — پر از مشک دیدند ریش سیاه[9]
برفتند یکسر ز بالین شاه — خروشان بنزدیک اسپ سیاه
بسودند پر[10] مهر یال و برش — کتایون همی‌ریخت خاک[11] از برش[12]
کزو شاه‌را روز[13] برگشته بود[14] — بیآورد[15] بر پشت او کشته بود[14]
1565 کزین پس کرا برد خواهی بجنگ — کرا داد خواهی بچنگ نهنگ[16]
بیالش همی[17]اندرآویختند — همی خاک بر تارکش ریختند
بیابر اندرآمد خروش سپاه — پشوتن بیامد بایوان شاه
خروشید[18] و دیدش[19] نبردش[20] نماز — بیامد[21] بنزدیک تختش فراز[22]
بیآواز گفت ای سر[23] سرکشان — ز برگشتن بختت[24] آمد نشان
1570 ازین[25] با تن خویش بد کرده‌ای — دم از شهر ایران برآورده‌ای
ز تو دور شد فرّه و[26] بخردی — بیابی تو بادافره[27] ایزدی
شکسته شد این نامور پشت تو — کزین پس بود باد در مشت تو

---

[1] K, I, IV, VI — کزین [که از — K که این — VI] تنگ تابوت سر [2] K, VI — تن کشته
[3] VI — همی‌رفت پیش [4] VI — گوش [5] Л — K — بازوی
[6] VI — کشان [7] K, I, VI — مرا — IV گهِ [8] Л — از تن خود — I بازو بدندان خواهرش با مادرش
[9] K — доб.:

بشد هوش پوشیده‌رویان اوی * پر از خون دل جعدمویان اوی
چو از بیهشی باز هوش آمدند * بنزدیک فرّخ سروش آمدند

I, IV, VI — доб. варианты этих бб. [10] K, VI — از [11] I, IV — خون [12] K, VI — سرش IV — обратный порядок мисра. [13] I — پادشه‌را چو [14] K, I — شد IV — دید [15] K, I, IV — درآورد [16] IV — دید و — VI هیچش — I نپرسید [17] I — همه [18] I, VI — پلنگ K — б. стоит после б. 1566. [19] I — قرب من التخت — Б نیامد — I جوشید و بردش — IV [20] K — б. оп. [21] I — [22] K, I, VI — کارت [23] VI — دل [24] K, I, VI — [25] K, I, IV, VI — تو زین [26] Л, K — و оп. [27] I — پاداش از

پسررا بخون دادی[1] از بهر تخت — که مه[2] تخت بیناد چشمت مه[2] بخت
جهانی پر از دشمن و پر[3] بدان — نماند بتو تاج[4] تا جاودان
بدین گیتیت در[5] نکوهش بود[6] — بروز شمارت پژوهش بود[6]
بگفت این و رخ سوی جاماسپ کرد — که ای شوم بدکیش و[7] بدزاد[8] مرد
ز[9] گیتی ندانی[10] سخن جز دروغ — بکژّی گرفتی[11] ز هر کس[12] فروغ
میان کیان دشمنی افگنی — همی این بدان آن بدین برزنی[13]
ندانی[14] همی جز بد آموختن — گسستن ز نیکی بدی توختن[15]
یکی کِشت کردی تو اندر جهان — که کس ندرود[16] آشکار و نهان
بزرگی بگفتار[17] تو کشته شد — که روز بزرگان[18] همه گشته شد
تو آموختی شاهرا راه کژ — ایا پیر بی‌راه و کوتاه و کژ[19]
تو گفتی که هوش یل اسفندیار — بود بر[20] کف رستم نامدار[21]
بگفت این و گویا زبان برگشاد — همه پند و اندرز او کرد یاد
هم[22] اندرز بهمن برستم بگفت — برآورد رازی که بود از[23] نهفت
چو بشنید اندرز او[24] شهریار — پشیمان شد از کار اسفندیار
پشوتن بگفت آنچ بودش نهان — بآواز با شهریار جهان[25]
چو پردخته[26] گشت[27] از بزرگان سرای — برفتند بهآفرید و همای
بپیش پدربر[28] بخستند روی — ز درد برادر بکندند موی
بگشتاسپ گفتند کای نامدار — نیندیشی[29] از کار[30] اسفندیار[31]
کجا[32] شد نخستین بکین[33] زریر — همی گور بستد ز[34] چنگال شیر

---

[1] VI — داد [2] K, VI — نه [3] IV — دشمنان [4] IV — تخت [5] K, I, IV, VI — گیتی اندر
[6] VI — کند [7] K, I, IV, VI — و оп. [8] K — پی‌راه I, IV — بدنام VI — بدراه
[9] VI — ز [10] VI — [11] VI — بگیری [12] I — سو [13] VI — درزنی [14] VI — چه دانی
[15] I — دوختن [16] K, — ذرانی
[17] K, IV — ز گفتار [18] I — ازو روزگاران VI — کزان بدروی [19] K, I, IV, VI — آن بدروی I — ثمّ أقبل علی جاماسب و لعنه و عِلْمه و سفه رأیه: Б — бб. 1576—1583
[20] I, VI — در [21] б. оп. [22] VI — چو [23] I, IV — بد در [24] I — آن
[25] I — б. оп.; IV — повторяет б. после б. 1584. [26] K — پردخت [27] IV — شد
[28] K, I, IV — در [29] K — بیندیش [30] I, IV — مرگ [31] VI — бб. 1587—1590 оп.
[32] K, I, IV, VI — که او [33] VI — بکار [34] K — گرز بستد و

ز ترکان همی[1] کین[2] او[3] باز خواست — بدو شد همی[4] پادشاهیت راست
بگفتار بدگوش[5] کردی ببند[6] — بغلّ گران و بگرز[7] و کمند[8]
چو او بسته آمد نیا کشته شد — سپه‌را همه روز برگشته شد
چو ارجاسپ آمد ز خلّخ ببلخ — همه زندگانی شد از رنج تلخ
چو مارا که پوشیده داریم[9] روی — برهنه بیاورد ز ایوان بکوی
چو نوش‌آذر زردهشتی بکشت — گرفت آن زمان پادشاهی بمشت
تو دانی[10] که فرزند مردی[11] چه کرد — برآورد ازیشان[12] دم و دود و گرد
ز رویین‌دژ آورد مارا بدرت — نگهبان کشور بد و افسرت
از ایدر بزابل فرستادیش — بسی پند و اندرزها دادیش
که تا از پی تاج بیجان شود — جهانی بدرو زار و پیچان شود
نه سیمرغ کشتش نه رستم نه زال — تو کشتی مر اورا چو کشتی منال
ترا شرم بادا ز ریش سپید[13] — که فرزند کشتی ز بهر امید
جهاندار پیش از تو[14] بسیار بود — که بر تخت شاهی[15] سزاوار بود
بکشتن ندادند فرزندرا — نه از دودهٔ[16] خویش[17] و پیوندرا
چنین گفت پس با پشوتن که خیز — برین آتش[18] تیزبر[19] آب ریز
بیامد پشوتن ز ایوان شاه — زداندرا بیاورد زان جایگاه[20]
پشوتن چنین گفت با مادرش — که چندین بتنگی[21] چه کوبی[22] درش[23]
که او شاد خفتست و روشن‌روان — چو سیر آمد از مرز و از مرزبان[24]
بپذرفت مادر ز دین‌دار پند — بداد خداوند کرد[25] او[26] پسند

---

[1] K, I, IV, VI — همه [2] I — کینه [3] K — کینها [4] K, VI — همه I, IV — سر [5] I, IV, VI — بدگوی [6] I — کردیش بند [7] I, IV, VI — عمود [8] K — بمسمار و بند [9] K — دارید [10] K — دیدی [11] I, IV — چو دیدی که پورت بمردی VI — تو فرزند دیدی بمردی [12] VI — دوده مر [13] VI — سفید [14] VI — پیش تو [15] K — که تخت مهی‌را [16] I, IV — از دشمن برآمد [17] K — دوده خویشان [18] IV — دانش [19] K, I, IV, VI — کودکان [20] IV — بارگاه VI — از آوردگاه [21] K, I, IV — بتندی [22] VI — که چندی نگویی به تندی [23] I, VI — برش [24] Л — مهر وز [25] IV — گشت [26] VI — کردش

доб.: K, I, IV, VI — کار و بار جهان I — میزبان

چه داری کنون [همی—VI] دل بتیمار اوی * کنون در بهشتست بازار اوی

ازان پس بسالی بهر[1] برزنی بایران[2] خروشی بد و شیونی
ز تیر گز و بند[3] دستان[4] زال همی مویه کردند بسیار سال

۳۰

همی‌بود بهمن بزابلستان بنخجیر گر[5] با می و گلستان
سواری و می خوردن و بارگاه بیاموخت رستم بدان پور شاه[6]
1615 بهر چیز پیش از پسر[7] داشتش[8] شب و روز خندان ببر داشتش[8]
چو گفتار و کردار پیوسته[9] شد در کیان بگشتاسپ‌بر بسته[10] شد
یکی نامه بنوشت رستم[11] بدرد همه کار[12] فرزند او یاد کرد
سر نامه کرد آفرین از نخست[13] بدانکس که کینه نبودش نجست[14]
دگر گفت یزدان گوای منست پشوتن بدین رهنمای منست
1620 که من چند گفتم باسفندیار مگر کم کند کینه و کارزار
سپردم[15] بدو کشور و گنج خویش گزیدم[16] ز هر گونه‌یی رنج خویش
زمانش چنین[17] بود[18] نگشاد[19] چهر[20] مرا دل پر از درد و سر[21] پر ز مهر
بدین گونه بد[22] گردش آسمان بسنده نباشد کسی با زمان[23]
کنون این جهانجوی نزد منست که فرّخ‌نژاد[24] اورمزد[25] منست
1625 هنرهای شاهانش آموختم از اندرز فام[26] خرد توختم
چو پیمان کند شاه پوزش‌پذیر کزین پس[27] نیندیشد از کار تیر

---

[1] K — فی تلک الدیار — Б بر ایوان — VI در ایوان — I[2] ز هر جای و هر — VI ز هر
[3] K — پند — IV ز پیر گراینده
[4] I, IV — سیمرغ و
[5] K, I — اگر IV, VI — گه
[6] K, I, IV, VI — بند — I, IV
[7] Л, VI — پدر
[8] K, I, IV — داشتی
[9] I, IV — پیوند
[10] I, IV — بند
[11] VI — کینه‌خواه
[12] I, IV — مهر
[13] I, IV — از نخست آفرین
[14] I, IV — که بود از
[15] I, IV — سپارم
[16] I, IV — گزید او
[17] K, I, IV, VI — چنان
[18] I, IV — بد که
[19] K, VI — بگشاد
[20] VI — مهر (нет рифмы).
[21] I, IV — هم
[22] VI — بر
[23] VI — بیگمان
[24] I, IV — فرّخ‌تر از
[25] VI — وز مرد (нет рифмы).
[26] K — اندرز نام
[27] I — کیین
I — б. оп.
VI — کام
IV — ایدر زمانه
I — اندر زمانه

ز جان من[1] و جان من پیش اوست — اگر گنج و تاجست و گر[2] مغز و پوست
چو آن نامه شد نزد شاه جهان — پراگنده شد آن[3] میان[4] مهان
پشوتن بیامد گوایی بداد — سخنهای رستم همه[5] کرد یاد
همان زاری و پند و اروند او[6] — سخن گفتن از مرز[7] و پیوند او[8]
ازان نامور شاه خشنود گشت — گراینده‌را[9] آمدن سود گشت
ز رستم دل نامور گشت خوش — نزد نیز بر دل ز تیمار تش[10]
هماندر زمان نامه پاسخ نوشت[11] — بباغ بزرگی درختی بکشت
چنین گفت کز جور[12] چرخ بلند — چو خواهد رسیدن کسی‌را[13] گزند
بپرهیز چون باز دارد کسی — وگر[14] سوی دانش گراید بسی
پشوتن بگفت آنچ درخواستی — دل من بخوبی بیاراستی
ز گردون گردان که یارد گذشت — خردمند گرد گذشته نگشت
تو آنی که بودی و زان[15] بهتری — بهند و بفنّوج بر مهتری
ز بیشی هر آنچت بباید بخواه — ز تخت و ز مهر و ز تیغ و کلاه
فرستاده پاسخ بیاورد زود — بدان سان که رستم فرموده بود
چنین تا برآمد برین گاه[16] چند — ببد شاهزاده ببالا بلند
خردمند و[17] با دانش و دستگاه — بشاهی[18] برافراخت فرّخ[19] کلاه
بدانست جاماسپ آن[20] نیک و بد — که آن پادشاهی ببهمن رسد
بگشتاسپ گفت ای پسندیده[21] شاه — ترا کرد باید ببهمن نگاه
ز دانش پدر[22] هرچ جست[23] اندر اوی — بجای[24] آمد و گشت با آبروی
به[25] بیگانه شهری فراوان[26] بماند — کسی نامهٔ تو بروبر نخواند
ببهمن یکی نامه باید نوشت — بسان درختی بباغ بهشت
که داری[27] بگیتی جز او یادگار — گسارندهٔ درد اسفندیار

---

[1] VI — نهانی تن [2] K, IV — اگر [3] K, I, IV — گشت از [4] K — کهان و
[5] K, I, IV, VI — از [6] K, I, VI — اندرز خویش [7] K, VI — کین [8] K, I, VI — همی
[9] Л — گراینده‌ی [10] K, VI — فش I, IV — بش [11] K — نبشت
[12] K, I, IV, VI — روز IV — کار I [13] I — چو هر کس که آید بروبر دور
[14] I — اگر [15] VI — بودی ازان [16] I — بکار [17] Л, I, IV — و оп.
[18] K, I, IV, VI — ز شاهان [19] I, IV — فرّ و [20] I, IV, VI — از
[21] VI — دارد [22] I — نگر [23] I — هست [24] K — پدید
[25] K — ز [26] K — بروبر [27] VI — گرانمایه

خوش آمد سخن شاه[1] گشتاسپ را — بفرمود فرخنده جاماسپ را
یکی سوی گردنکش کینه‌جوی[2] — که بنویس یک نامه نزدیک اوی
که ما از تو شادیم و روشن‌روان — که یزدان سپاس ای جهان[3] پهلوان
بدانش ز جاماسپ نامی‌تر است — نبیره که از جان گرامی‌تر است
سزد گر فرستی کنون باز جای[5] — بمغت تو آموخت[4] فرهنگ و رای
چو نامه بخوانی بزابل مهان — یکی سوی بهمن که[6] اندر[7] زمان
برآرای کار و درنگی مساز — که مارا بدیدارت آمد[8] نیاز
بدان شاد شد مرد دانش‌پذیر — برستم چو برخواند نامه دبیر
ز خنجر آبگون — ز چیزی که بودش بگنج اندرون
ز خنجر هندوان — ز برگستوان وز تیر و کمان
هم از عنبر و گوهر و سیم و زر — ز کافور و ز مشک وز عود تر
پرستار وز کودکان نارسید — ز بالا و از جامهٔ نابریده[9]
ز یاقوت با زنگ[10] زرّین دو جام — کمرهای زرّین و زرّین ستام
برنده[11] بگنجور او برشمرد — همه پاک رستم ببهمن سپرد
پس اورا فرستاد نزدیک شاه — تهمتن بیامد دو منزل[12] براه
شد از آب دیده[13] رخش ناپدید — چو گشتاسپ روی نبیره بدید
نمانی بگیتی جز اورا بکس — بدو گفت اسفندیاری[14] تو بس
ازان پس همی خواندش اردشیر — ورا یافت[15] روشن‌دل و یادگیر
خردمند و دانا و یزدان[18] پرست — گوی[16] بود با زور و گیرنده[17] دست
ز زانو فزونتر[19] بدی مشت اوی[20] — چو بر پای بودی سرانگشت اوی

---

[1] I, IV — شهنشاه [2] K, I, IV, VI — جنگجوی [3] VI — از تو ای [4] I, IV — آمخت
[5] Б — 66. 1643—1653: فأشار جاماسب علی کشتاسب باستدعائه و جعله ولیّ عهده لما أدرکه من طالعه أن السلطنة ستصیر الیه من بعده فاستصوب الملک ذلک و کتب الی رستم کتابا یأمره فیه بتجهیز بهمن و إنفاذه الی حضرته
[6] K — هم [7] I — هم در [8] VI — که آمد
[9] VI — (؟) نافرود [10] K — سیرآب I, IV — رنگ [11] K, VI — ببرد و
[12] K, I — بدیدارت مارا [13] K, I, IV — مژگان [14] I, IV — کاسفندیاری
[15] VI — دید [16] VI — که او [17] Л — برنده [18] K, VI — ایزد
[19] K, I, VI — فروتر [20] Б — و کان طویل النجاد اذا انتصب قائما و أرسل یدیه تجاوزت أصابعه رکبتیه بمقدار قبضة

همی‌آزمودش بیک چند گاه — ببزم و برزم و بنخجیرگاه[1]
بمیدان چوگان و[2] بزم و شکار — گوی بود مانند اسفندیار
ازو هیچ گشتاسپ نشکیفتی — بمی خوردن اندرش بفریفتی[3]
همی‌گفت کاینم[4] جهاندار داد — غمی بودم از بهر تیمار داد[5]
بماناد تا جاودان بهمنم — چو گم شد سرافراز رویین‌تنم
سرآمد همه[6] کار اسفندیار — که جاوید بادا سر[7] شهریار
همیشه دل از رنج پرداخته — زمانه بفرمان او ساخته
دلش باد شادان و تاجش بلند — بگردن[8] بداندیش اورا کمند

[1] K, I, IV, VI—همی‌کرد بالای اورا [دوران—VI] نگاه [2] K, I, IV—بمیدان و هنگام [3] IV—نفریفتی VI—بدریفتی [4] K, IV—کامم [5] I—б. оп. [6] I—بهنگام میدان و—VI بیال [7] VI—همین [8] K—باد این چنین

شاهنامهٔ فردوسی

آکادمی علوم اتحاد شوروی

سلسلهٔ آثار ادبی ملل خاور

متون

سری بزرگ

۲

ادارهٔ انتشارات «دانش»
شعبهٔ ادبیات خاور

انستیتوی ملل آسیا

شاهنامهٔ فردوسی

متن انتقادی

جلد سوم

تصحیح متن باهتمام

او. اسمیرنوا

تحت نظر ع. نوشین

مسکو ۱۹۶۵

فهرست

داستان سیاوش ٦
ملحقات ٢٥١

شاهنامۂ فردوسی

داستان سیاوش

کنون ای سخن‌گوی بیدار مغز[1] یکی داستانی بیارای نغز
سخن چون برابر شود با خرد روان سراینده رامش برد[2]
کسی را که اندیشه ناخوش بود بدان[3] ناخوشی رای او گش[4] بود
همی خویشتن را چلیپا کند بپیش[5] خردمند رسوا[6] کند
ولیکن نبیند کس آهوی خویش ترا[7] روشن آید همه[8] خوی خویش
اگر داد باید که ماند[9] بجای بیارای ازین پس بدانا نمای
چو دانا پسندد[10] پسندیده گشت بجوی تو در آب چون[11] دیده گشت
ز گفتار دهقان کنون[12] داستان تو بر خوان و برگوی با راستان[13]
کهن گشته این داستان‌ها ز من[14] همی نو شود بر سر انجمن[15]
اگر زندگانی بود دیر یاز[16] برین وین[17] خرّم بمانم دراز
یکی میوه‌داری بماند ز من که نازد[18] همی بار او بر چمن[19]

---

[1] IV — زبان نیز آینده نامش; Б — перевод бб. 1—19 отсутствует. [2] IV — بسیار مغز; Л, «برهان قاطع» См. وسوسه و مزاحمت (ردا کتور) [3] I — بدل [4] I, IV, VI — کش [5] I — بنزدِ; VI — به پیشش [6] I, IV — رعنا [7] VI — همی [8] I, IV — همی [9] VI — ترا [10] VI — پسند و [11] I, VI — چون آب در [12] VI — یکی [13] T — بپیوندم از گفتهٔ باستان; I, IV — б. заменен следующим (ср. б. 19):

بگفتار دانا کنون باز گرد * نگر تا چه گوید سراینده مرد

[14] I — داستانِ کهن; IV — داستان ها ز تن [15] I, IV — вторые мисра бб. 9 и 10 и первое мисра б. 11 оп. [16] Так в K и I; Л, IV, VI — دیر باز [17] Предложено редактором (см. примечание, стр. ٢٦١). Так в Л; I, IV, VI и T — بدین دیر; K — بدین دین (описка вместо بدین وین?) (K — здесь и ниже Каирская рукопись XIV в., см. т. IV, предисловие). [18] IV — یارد; VI — یازد [19] VI — با چمن; I — که یارد ببیاد از همه انجمن

از ان پس که بنمود پنجاه و هشت — بسر بر فراوان شگفتی گذشت[1]
همی آز کمتر نگردد بسال — همی روز جوید[2] بتقویم[3] و فال
چه گفتست آن[4] موبد پیش‌رو — که هرگز نگردد کهن گشته نو
تو چندان که گویی[5] سخن گوی باش — خردمند باش و جهانجوی باش
چو رفتی[6] سر و کار با ایزدست — اگر نیک باشدت جای[7] ار بدست[8]
نگر تا چه کاری همان بدروی — سخن هرچه گویی همان بشنوی
درشتی ز کس نشنود نرم‌گوی[9] — بجز نیکویی در زمانه مجوی[10]
بگفتار[11] دهقان کنون باز گرد[12] — نگر تا چه گوید سراینده مرد[13]

۱

چنین گفت موبد که یک روز طوس — بدانگه که بر خاست بانگ خروس[14]
خود[15] و گیو[16] گودرز و چندی سوار — برفتند شاد از در شهریار
بنخچیر گوران بدشت[17] دغوی[18] — ابا[19] باز و یوزان نخچیرجوی
فراوان گرفتند[20] و انداختند — علوفه[21] چهل روزه را ساختند[22]
بدانجایگه ترک نزدیک بود — زمینش ز خرگاه تاریک بود
یکی بیشه پیش اندر آمد ز دور — بنزدیک مرز سواران تور[23]
همی راند در پیش با طوس گیو — پس اندر پرستندهٔ چند نیو
بران بیشه رفتند هردو سوار — بگشتند بر[24] گردِ آن مرغزار
ببیشه یکی خوب‌رخ یافتند — پر از خنده لب هر دو بشتافتند
بدیدار او در زمانه نبود — برو بر ز خوبی[25] بهانه نبود[26]

---

[1] I — б. оп. [2] VI — جویم [3] IV — ز تقویم [4] I, IV и T — چو گفت اندرین [5] I — که پاشی — T; که یابی — IV; زمانی мисра. [6] I — رفته [7] I, IV и T — کار [8] I — обратный порядок سخن تا توانی — T и IV; سخن هرچه گویی بازرم گوی — I [9] VI — نرم خوی. [10] تو برخوان و برگوی از — I, IV [11] I, IV — ز گفتار [12] I, IV — داستان [13] بازرم گوی (ср. б. 8 текста). [14] I, IV, VI — که خیزد خروش خروس [15] Л — بخود (так!). [16] Л, I, VI — доб. و [17] I, VI — که نخچیر جویند ز دشت — IV; که نخچیر جوید ز دشت [18] K — ورغوی; IV, VI — رغوی [19] I, IV — هم از [20] VI — فگندند [21] Л, I — علفها [22] I — ز خوبی [23] I, IV — گور [24] I — در [25] I, IV — زمین را ز جنبنده پرداختند — VI; برساختند [26] Б — перевод б. отсутствует.

بدو گفت گیو[1] ای فریبنده ماه — ترا سوی این بیشه چون بود[2] راه
چنین داد پاسخ که مارا پدر — بزد دوش[3] بگذاشتم بوم و بر
شب تیره مست آمد از دشت سور — همان چون[4] مرا دید جوشان[5] ز دور
یکی خنجری آبگون[6] برکشید — همان[7] خواست از تن سرم را برید
بپرسید زو[8] پهلوان از نژاد — برو سروبن یك بیك کرد یاد
بدو گفت من خویش گرسیوزم — بشاه آفریدون کشد پروزم
پیاده بدو گفت چون آمدی — که بی باره و رهنمون آمدی
چنین داد پاسخ که اسپم بماند[9] — ز سستی[10] مرا بر زمین بر نشاند
بی اندازه زر[11] و گهر داشتم — بسر بر یکی تاج زر داشتم
بران روی بالا[12] ز من بستدند — نیامِ یکی تیغ بر من زدند
چو هشیار گردد پدر بی گمان — سواری[13] فرستد پس من دمان[14]
بیاید همی تازیان مادرم — نخواهد[15] کزین بوم و بر بگذرم
دل پهلوانان بدو[16] نرم[17] گشت[18] — سر طوس نوذر بی[19] آزرم گشت[18]
شه نوذری گفت من یافتم — از ایرا چنین تیز بشتافتم
بدو گفت گیو ای سپهدار شاه — نه با من برابر بدی[20] بی سپاه[21]
همان طوس نوذر بدان[22] بستهید[23] — کجا پیش اسپ من اینجا رسید
بدو گیو گفت این سخن خود مگوی — که من تاختم پیش نخچیرجوی[24]
ز بهر پرستندهٔ گرمگوی[25] — نگردد جوانمرد پرخاشجوی[26]
سخن شان بتندی[27] بجایی رسید — که این ماه را سر بباید برید

---

[1] I, IV, VI — طوس [2] I, IV — سوی این بیشه بنمود — VI ;سوی بیشه کی بنمود
[3] I, IV, VI — доб. و [4] VI — خون [5] VI — رخشان [6] I, IV — همی — VI ;یکی تیغ زهرآبکون
[7] I, IV, VI — همی [8] I, IV — پس; VI — ازو [9] IV — نماند [10] VI — مستی
خنجرِآبگون
[11] VI — درّ [12] VI — برز و بالا [13] I, IV, VI — سواران [14] VI — پی من دوان
[15] VI — بخواهد [16] IV, VI — برو [17] I, IV, VI и T — گرم [18] VI — شد
[19] I, IV, VI — پر [20] VI — شدی [21] Л — با سپاه
[22] VI — بران [23] I — طوس گفتا نخواهم شنید; IV — طوس گفت این نخواهم شنید
[24] Б — перевод б. отсутствует. [25] K и T — کژ مگوی [26] VI — و پرخاشجوی; Л — б. на полях; I, IV —
ز بهر گزیده همی خود مگوی * بگردد جوان مرد پرخاشجوی
[27] I, IV — ز تندی

میانشان چو آن[1] داوری شد دراز — میانجی بر آمد[2] یکی سرفراز
که این را بر شاه ایران برید — بدان[3] کو دهد[4] هر دو فرمان برید
نگشتند[5] هر دو ز گفتار[6] اوی[7] — بر شاه[8] ایران نهادند روی
چو کاوس روی کنیزك بدید — بخندید و لب را بدندان گزید
بهر دو سپهبد چنین گفت شاه — که کوتاه شد بر شما رنج راه
برین داستان بگذرانیم[9] روز — که خورشید گیرند گردان[10] بیوز[11]
گوزنست اگر آهوی دلبرست — شکاری چنین از در مهترست
بدو گفت خسرو نژاد تو چیست[12] — که چهرت همانند[13] چهر پریست
ورا گفت از مام خاتونیم[14] — ز سوی پدر بر[15] فریدونیم
نیایم سپهدار گرسیوزست[16] — بران مرز خرگاه او مرکزست[17]
بدو گفت کین روی و موی و نژاد — همی خواستی داد هرسه[18] بباد
بمشکوی زرّین کنم شایدت[19] — سر ماه رویان کنم بایدت
چنین داد پاسخ که دیدم ترا — ز گردنکشان برگزیدم ترا
بت اندر شبستان فرستاد[20] شاه — بفرمود تا پرنشینند بگاه
بیاراستندش بدیبای زرد — بیاقوت و پیروزه و[21] لاجورد
دگر ایزدی هرچه بایست بود — یکی سرخ یاقوت بد نابسود

۲

بسی بر نیامد برین روزگار — که رنگ اندر آمد بخرّم بهار[22]

---

[1] Л — چنین; I, IV — چنان [2] I, IV, VI — بیامد [3] I, IV и T — بران; VI — چو آن
[4] I, IV, VI — نهد [5] Л — بگشتند [6] I, IV — فرمان [7] VI — برفتند هردو دوان پیش اوی
[8] I, IV — سوی شهر; VI — سوی شاه [9] I, IV — Б — мисра передано так: فتراضيا بذلك
و إن مثل هذا الصيد لا يليق إلا [10] VI — شیران [11] Б—бб. 54—61 сокращены: برگذاریم
بالملك فاخذ الجارية و استأثر بها [12] IV, VI — کیست [13] I, IV, VI — بمانند
[14] Л — خاقانیم; I, IV, VI, T — سپهدار تور [15] I — هم; IV — در; VI — از
[16] IV — بگفتا که از مام خاتونیم [17] I — پروزست; VI — б. искажен. آوزست (так).
[18] VI — همی خواست داری تو هر سر [19] Л — شایدت (без рифмы). [20] Л — فرستاده
[21] I — پیروزهٔ [22] I, IV — порядок бб.: 65, 68, 66, 67, 69 и доб. б.:

چو نه ماه بگذشت بر خوب‌چهر * یکی کودک آمد چو تابنده مهر

VI — доб. тот же б. вместо б. 68 текста, см. прим. 3 к нему.

جدا گشت زو کودکی چون پری — بچهره بسان[1] بت آزری
بگفتند با شاه کاوس کی — که بر خوردی از ماه فرخنده‌پی
یکی بچّهٔ فرّخ آمد پدید — کنون[2] تخت بر ابر باید کشید[3]
جهان گشت ازان خوب[4] پر گفت و گوی — کزان گونه نشنید کس موی و روی
70 جهاندار[5] نامش سیاوخش[6] کرد — برو چرخ گردنده را بخش کرد[7]
ازان کو شمارد[8] سپهر بلند — بدانست نیك و بد و[9] چون و چند
ستاره بران بچّه[10] آشفته دید — غمی گشت چون بخت[11] او خفته دید
بدید از بد و نیك آزار[12] او — بیزدان پناهید از[13] کار او
چنین تا بر آمد برین روزگار — تهمتن بیامد بر شهریار
75 چنین[14] گفت کاین[15] کودك شیرفش — مرا پروراند باید بکش
چو دارندگان ترا مایه[16] نیست — مر اورا بگیتی چو من دایه نیست
بسی مهتر اندیشه کرد اندر آن[17] — نیامد همی بر دلش بر گران[18]
برستم سپردش[19] دل و دیده را — جهانجوی گرد[20] پسندیده را
تهمتن ببردش بزابلستان — نشستنگهش[21] ساخت در گلستان
80 سواری و تیر[22] و کمان و کمند — عنان و رکیب و چه و چون و چند
نشستن گه[23] مجلس و میگسار — همان باز و شاهین و کار[24] شکار

---

[1] IV — بمانند [2] I — کزو [3] VI — б. оп. [4] I, IV и T — خرد [5] VI — جهانجوی

[6] В тексте имя Сийāвӯш по предложению редактора дается всюду в написании рук. Л; VI (кроме бб. 1—320) чередует, как правило, سیاوخش и سیاوش (согласно метру); I — سیاووش и سیاوش; IV — سیاوش [7] VI — ازان چرخ گردیده‌را رخش کرد [8] Л, I, IV — شمار [9] Л — و оп.

[10] I, VI — بدان کودک; IV — بران کودک [11] Л — کار [12] I — بد و نیک بازار; IV — بد نیک بازار

[13] I — زان; IV — در [14] VI — بشه [15] Л — این; I — کاین оп. [16] VI — چو پروردگار ترا دایه

[17] VI — بهتر اندیشه کردند زان [18] VI — زایگان; Б — перевод б. отсутствует. [19] VI — سپرد او

[20] Л — جهانجوی و گرد; T — جهانجوی پور [21] I, IV, VI — نشستنگهی [22] IV — بتیر [23] Так в Л; остальные рук. — نشستنگه; VI — доб. و [24] I — یوز; IV, VI — یوز و

ز داد و ز بیداد و[1] تخت و کلاه — سخن گفتن رزم[2] و راندن سپاه
هنرها بیاموختش[3] سر بسر — بسی رنج برداشت[4] و آمد ببر
سیاوش چنان شد[5] که اندر جهان — بماندند[6] او کس نبود از مهان
چو یکچند بگذشت و او شد بلند — سوی گردن شیر شد با کمند
چنین گفت با رستم سرفراز — که آمد بدیدار شاهم نیاز
بسی رنج بردی و دل[7] سوختی — هنرهای[8] شاهانم آموختی
پدر باید اکنون که بیند ز من — هنرهای[8] آموزش پیلتن
گو شیردل کار اورا بساخت — فرستادگانرا ز هر[9] سو بتاخت[10]
ز اسپ و پرستنده و سیم و زر — ز مهر[11] و ز تخت و کلاه و کمر
ز پوشیدنی هم ز گستردنی[12] — ز هر سو بیآورد[13] آوردنی
ازین[14] هر چه در گنج رستم نبود — ز گیتی[15] فرستاد و آورد زود[16]
کسی کرد ازان گونه اورا[17] براه — که شد بر سیاوش نظاره سپاه[18]
همی رفت با او تهمتن بهم — بدان تا نباشد سپهبد[19] دژم
جهانی بآیین بیآراستند — چو خشنودی[20] نامور خواستند
همه زر بعنبر[21] بر آمیختند — ز گنبد[22] بسر بر همی ریختند
جهان گشته[23] پر[24] شادی و خواسته — در و بام هر[25] برزن[26] آراسته[27]
بزیر پی تازی اسپان درم — بایران نبودند یکتن[28] دژم[29]
همه یال اسپ از کران تا کران — بر اندوده[30] مشک و می و زعفران[31]

---

[1] Л — و оп.; I, IV — ز بیداد و داد وز; VI — همان داد و بیداد و
[2] VI — نرم
[3] VI — بیاموختش جملگی
[4] VI — بسی رنجها برد
[5] VI — گشت
[6] I, IV — همانند
[7] VI — رنج دیدی و تن
[8] I, IV, VI — هنرها و
[9] I, IV — بهر
[10] IV — سوی تاخت
[11] IV — ز خود
[12] I — افگندنی; IV — آگندنی; Б — المغارش; Л — فرستاد
[13] Л — آنرا از آنسو; IV — اورا ازان سو
[14] VI — هر سو
[15] VI — перевод б. отсутствует.
[16] Б
[17] I — از سو
[18] Л — شاه (против метра), но ср. IV — که شد بر نظاره سیاو(خ)ش شاه
[19] VI — دل او
[20] VI — доб. و
[21] I — همه زر و عنبر; IV — همه درّ و گوهر — VI
[22] I, IV — و زان پس
[23] VI — گشت
[24] I, IV — جهان شد پر از; VI — جهان گشت پر
[25] I — در و بام و; IV, VI — در و بام
[26] IV — روزن
[27] VI — بیاراسته
[28] VI — ندیدند گیتی
[29] I — б. оп.
[30] IV — بسودند
[31] VI — از کران تا کران

چو آمد بکاوس شاه[1] آگهی — که آمد سیاوش با فرّهی
بفرمود تا با سپه گیو و طوس — برفتند با نای رویین و[2] کوس
همه نامداران شدند انجمن — چو گرگین و خرّاد لشکرشکن[3]
پذیره برفتند یکسر ز جای — بزد سیاوش فرخنده رای[4]
چو دیدند گردان گو پور شاه[5] — خروش آمد و برگشادند راه
پرستار با مجمر و بوی خوش — نظاره برو دست کرده بکش
بهر کُنج در[6] سیصد استاده[7] بود — میان در سیاوش آزاده[8] بود[9]
بسی[10] زر و گوهر بر افشاندند — سراسر همه[11] آفرین خواندند
چو کاوس را دید بر تخت عاج — ز یاقوت رخشنده بر سرش تاج
نخست آفرین کرد و بردش نماز — زمانی همی گفت با خاك راز
وزان پس بیامد[12] بر شهریار — سپهبد گرفتش سر اندر کنار[13]
شگفتی ز دیدار او خیره ماند — برو بر همی نام یزدان بخواند[14]
بدان اندکی سال و چندان خرد — که[15] گفتی روانش خرد پرورد[16]
بسی[17] آفرین بر جهان آفرین — بخواند و بمالید رخ بر زمین
همی گفت کای کردگار سپهر — خداوند هوش و خداوند مهر
همه نیکویها بگیتی[18] ز تست — نیایش ز فرزند گیرم نخست

---

[1] VI — کی [2] I, IV — و پستند بر پیل — VI ;با شادی و پیل و [3] I, IV — بیک ;دست طوس و دگر انجمن — VI ;بیک دست طوس و دگر پیلتن
[4] I, IV, VI —

خرامان بر شهریار آمدند * که با نو درختی ببار آمدند

[5] I, IV, VI и T — چو آمد بر کاخ کاوس شاه [6] I, IV — بهر کنج بر ;VI — بهر گوشهٔ [7] VI — میانش همه سرو آزاده ;IV — میانِ همه سرو آزاده [8] I — چند شهزاده
[9] Б—перевод б. отсутствует. [10] VI — همی [11] I — بدو ;IV — برو [12] VI — برآمد [13] I, IV, VI и T — доб. здесь б. 116 текста (см. прим. 3, стр. ۱۳). [14] I, IV —

چنان از شگفتی برو بر بماند * بسی آفرین بزرگان بخواند

VI — как I и IV, но с вариантом второго мисра: که یزدان جان آفرین را بخواند, и доб. б.:

دران فرّ و بالا و آن برز اوی * بسی بودنی بود و بس گفت‌وگوی

[15] I — تو [16] IV — бб. 112, 113 и 114 оп.; Б—перевод б. отсутствует. [17] I — شد آن [18] IV — نیکویهای گیتی

ز رستم[1] بپرسید و بنواختش[2] — بران تخت پیروزه بنشاختش[3]
بزرگان ایران همه با نثار[4] — برفتند شادان بر شهریار
ز فرّ سیاوش فرو ماندند — بدادار بر آفرین خواندند
بفرمود تا پیشش[5] ایرانیان — ببستند گردان لشکر[6] میان
120 بکاخ و بباغ و بمیدان اوی — جهانی بشادی[7] نهادند روی[8]
بهر جای جشنی بیآراستند — می و رود و[9] رامشگران خواستند
یکی سور فرمود کاندر جهان — کسی پیش از وی[10] نکرد از مهان
ببیك[11] هفته زان گونه بودند شاد — بهشتم در گنجها برگشاد
ز هر چیز گنجی[12] بفرمود شاه — ز مهر[13] و ز تیغ و ز تخت[14] و کلاه
125 از اسپان تازی بزین پلنگ[15] — ز برگستوان و ز[16] خفتان جنگ
ز دینار و از بدرهای درم — ز دیبای و از گوهر[17] بیش و کم
جز افسر که هنگام افسر نبود — بدان کودکی تاج درخور نبود
سیاوش را داد و کردش نوید[18] — ز خوبی[19] بدادش فراوان امید[20]
چنین هفت سالش همی آزمود — بهر[21] کار جز پاك‌زاده نبود[22]
130 بهشتم بفرمود تا[23] تاج زر — ز گوهر در افشان کلاه و[24] کمر[25]
نبشتند منشور بر پرنیان — برسم بزرگان و فرّ کیان[26]
زمین کهستان ورا داد شاه — که بود او سزای بزرگی و گاه[27]

---

[1] Л — برستم [2] I — بنواختشان [3] I — بنشاختشان; I, IV, VI и Т—б. 116 стоит после б. 110 текста (см.); Б—перевод б. идет после перевода б. 110, так же как в I, IV, VI, и б. передается так:
و سایله عن رستم و أقعده بجنبه علی ذلک التخت I, VI — после этого б. доб. б.:
بدان برز و بالا و آن فرّهی * ز خوبی آن چهرهٔ خسروی
[4] Л — تبار [5] I, IV — پیش [6] VI — доб. вариант того же б., текст которого искажен.
[7] VI — برامش; Т — ز شادی [8] Б—перевод б. отсутствует. [9] Л — و оп. [10] I, IV и VI — ز فرّ ایران [11] Т — یکی [12] VI — رنجی [13] I — خود [14] VI — پیشتر زو; Т — پیش ازان خود
[15] Л — ز برگستوانهای [16] VI — پلنگ [17] IV — доб. و ز فیروزه تخت و ز مهر
[18] I, IV, VI — امید [19] IV, VI — بخوبی [20] I, IV, VI — نوید [21] Л — بر [22] VI — б. оп.
[23] Л — بفرمود و تا [24] I, IV — همان طوق زرّین وزرّین کمر — Л
[25] زمین خراسان و زرّین کمر [26] I — فرزانگان; IV — برسم کیان; VI — و оп.
[27] I, IV — سزاوار تخت و کلاه; VI — زمین ارسان بدید و داد شاه * که بردار سر او بزرگی و ماه (!)

[چنین خواندندش همی پیشتر — که خوانی ورا[1] ماوراء النهر بر[2]]
بر آمد برین نیز یك روزگار — چنان بد که سودابهٔ پرنگار[3]
ز ناگاه[4] روی سیاوش بدید — پر اندیشه گشت و دلش بر دمید[5]
چنان شد که گفتی[6] طراز زخ است — وگر[7] پیش آتش نهاده یخ است[8]
کسی را فرستاد نزدیك اوی — که پنهان سیاوش را این[9] بگوی
که اندر[10] شبستان شاه جهان — نباشد شگفت ار شوی ناگهان
[فرستاده رفت و بدادش پیام — برآشفت زان کار او نیکنام[11]]
بدو گفت مرد شبستان نیم — مجویم که با بند و دستان نیم
دگر روز شبگیر سودابه رفت[12] — بر شاه ایران خرامید تفت[13]
بدو گفت کای شهریار سپاه[14] — که چون تو ندیدست خورشید و ماه[15]
نه اندر زمین کس چو تو فرزند تو — جهان شاد بادا به پیوند تو
فرستش بسوی شبستان خویش — بر خواهران و[16] فغستان[17] خویش[18]
همه روی پوشیدگان را ز مهر[19] — پر از خون دلست[20] و پر از آب چهر[21]
نمازش برند[22] و نثار آورند[23] — درخت پرستش ببار آورند[23]
بدو گفت شاه این سخن در خورست — برو بر ترا مهر صد[24] مادرست[25]
سپهبد سیاوش را خواند و گفت — که خون و رگ و مهر[26] نتوان نهفت[27]

[1] I, IV и T — کنون [2] VI, Б—б. оп.; T — доб. главу وفات یافتن مادر سیاوش (см. прил. I).
[3] I, IV — چو سوداوهٔ پرنگار; VI — б. оп. [4] I, IV — بناگاه; VI и T — یکی روز
[5] VI — نارمید и доб. б.:
ز عشق رخ او قرارش نماند * همی مهرش اندر دل آتش فشاند
[6] VI — گویی [7] VI — مگر [8] Б — перевод б. отсутствует. [9] VI и T — رو
[10] IV — که از (так!). [11] I, IV и VI — б. оп.; Б — перевод б. отсутствует. [12] I — تفت
[13] I — و رفت [14] VI — جهان [15] VI — که راز از تو گردد ندارد نهان
[16] Л, I — و оп. [17] Так в I; Л — زنفستان; IV — فمستان; VI — مغستان (вместо فغستان).
[18] I, IV, VI — доб. б.:
بگویش که اندر شبستان برو * بر خواهران هر زمان نو بنو [VI — مشو]
[19] I — بمهر; Л — б. на полях и там же доб. еще б., текст которого не читается. [20] VI — دلند
[21] VI — زروی; VI — همه روی پوشیده از مهر اوی [22] I, IV, VI — بریم
[23] I, IV, VI — آوریم [24] VI — که اورا چو تو مهربان [25] I — б. стоит повторно после б. 150 текста (искажен); Б — перевод б. отсутствует. [26] Так в I, IV; Л — خون دل مهر; K — خون در دل و مهر; T — خون رگ و مهر [27] VI — که مهر پی خون نشاید نهفت

پس پردهٔ من ترا خواهرست — چو سودابه خود مهربان مادرست[1]
ترا پاك یزدان چنان آفرید — که مهر آورد بر تو هرکت[2] پدید
بویژه که پیوستهٔ خون بود — چو از دور بیند ترا چون بود[3]
پس پرده پوشیدگان را[4] ببین — زمانی بمان تا کنند آفرین
سیاوش چو[5] بشنید گفتار شاه — همی کرد خیره بدو در[6] نگاه
زمانی همی با دل[7] اندیشه کرد — بکوشید تا دل بشوید ز گرد[8]
گمانی چنان برد کورا پدر — پژوهد همی تا چه دارد بسر[9]
که بسیاردان است[10] و چیره‌زبان — هشیوار و بینادل و بدگمان[11]
بپیچید و بر[12] خویشتن راز کرد — از انجام آهنگ آغاز کرد[13]
که گر من[14] شوم در شبستان اوی — ز سودابه یابم بسی گفت و گوی
سیاوش چنین داد پاسخ که شاه — مرا داد فرمان و[15] تخت و کلاه
کز آنجایگه[16] کآفتاب[17] بلند — بر آید کند خاك را ارجمند[18]
چو تو[19] شاه ننهاد بر سر کلاه — بخوبی و دانش به[20] آیین و راه
مرا موبدان ساز با بخردان — بزرگان و کارآزموده ردان[21]
دگر[22] نیزه و گرز و تیر و کمان[23] — که چون پیچم[24] اندر صف بدگمان
دگر گاه شاهان[25] و آیین[26] بار — دگر[22] بزم و رزم[27] و می و[28] میگسار
چه آموزم اندر شبستان شاه — بدانش زنان کی[29] نمایند راه
گر ایدونك فرمان شاه این بود — ورا پیش من رفتن[30] آیین بود

---

[1] I, IV — б. стоит после б. 151 текста; VI — б. оп. [2] VI — آن کت [3] I, IV — см. прим. 1 к б. 149. [4] I, VI — پوشیده رویان [5] VI — سیاوخش [6] I, IV — همی کرد بر خیره در وی [7] VI — دل و جان پر; هست [8] I, VI — ز درد [9] I — بسر; VI — دارد هنر [10] VI — نیکدان [11] T — بود [12] IV — بپیچید با [13] VI —
چو بنشاند اندیشه را با روان * چنین گفت بیدار شاه جهان
[14] IV — اگر من [15] Л — و оп. [16] VI — از اینجایگه [17] Л — آفتاب [18] VI — انجمن [19] I — چنو [20] VI — برسم و بمردی و [21] T — سران; VI — мисра оп. [22] I — وگر [23] VI — мисра оп. [24] I — بپیچیدن; IV — به پیچیده; VI — وگر تخت و شاهی [25] I, IV — [26] IV, VI — доб. و [27] I, IV — بزم رود; T — رزم و بزم; VI — بزم و رود [28] Л, IV — و оп. [29] VI — کم [30] VI — ازان پس مرا رفتن — T; مرا راه برده نه

بدو[1] گفت شاه ای پسر شاد باش — همیشه خرد را تو بنیاد[2] باش
سخن کم شنیدم بدین نیکوی — فزاید همی[3] مغز کین بشنوی
مدار ایچ اندیشهٔ بد بدل — همه[4] شادی آرای و غم[5] برگسل
[ببین پردگی کودکانرا[6] یکی — مگر شادمانه شوند[7] اندکی[8]] 170
پس پرده اندر ترا خواهرست — پر از مهر و[9] سودابه چون مادرست[10]
سیاوش چنین[11] گفت کز بامداد — بیایم کنم هرچه او[12] کرد یاد

یکی مرد بد نام او هیربد[13] — زدوده دل و مغز و رایش[14] ز بد[15]
که بتخانه را هیچ نگذاشتی — کلیدِ در پرده او داشتی
سپهدار ایران بفرزانه گفت — که چون برکشد تیغ هور از[16] نهفت 175
به[17] پیش سیاوش همی رو بهوش[18] — نگر[19] تا چه فرماید آن دار گوش[20]
بسودابه فرمود[21] تا پیش اوی — نثار آورد[22] گوهر و مشک و بوی[23]
پرستندگان نیز با خواهران — زبرجد فشاندند بر[24] زعفران
چو خورشید برزد سر از کوهسار — سیاوش بر آمد[25] بر شهریار
برو آفرین کرد و بردش نماز — سخن گفت با او سپهبد براز[26] 180
چو پردخته شد هیربدرا بخواند — سخنهای شایسته[27] چندی براند
سیاوش را گفت با او برو — بیارای دل را[28] بدیدار نو

---

[1] IV — ورا [2] VI — خردمند و آزاد [3] IV — همین; VI — همه [4] I, IV и T — همی
[5] I, IV и VI — می [6] I — ببینی مر آن کودکانرا همی تو — IV; T — ببین کودکانرا
[7] I — شوی [8] VI — б. оп. [9] I, IV — و оп. [10] Срав. б. 149. [11] VI — ببین تو همی کودکانرا
[12] VI — شد (описка вместо شه?). [13] Л — هرزبد; Б — هبرید [14] I — مغز جانش; IV — بدو
تیغ هور آن — IV; تیغ آب از — I [15] Л — زید (так!). [16] I — رای مغزش — VI; مغز و جانش
[17] I, IV — تو [18] VI — بپیش سیاوخش رو زود و هوش — I [19] I — نگو; VI — به بین
[20] I — چه فرمایدت دار گوش — VI; چه فرماید آنرا بکوش — IV; چه گوید همان را بکوش
[21] VI — با [22] I, IV и VI — گوهر و مشکبوی — IV; گوهر مشکبوی — Л [23] آرد و — VI فرمای
[24] I, IV — بایسته — VI; بسته [25] I, IV — سیاوخش آمد — VI; سیاوش بیامد
[26] I, IV — دراز [27] I, IV — دلها (так!). [28]

بـرفتـند هـر دو بـیـکـجـا[1] بـهـم — روان[2] شـادمـان و تـهـی دل ز غـم
چـو بـرداشـت پـرده ز در هـیـربـد — سـیـاوش هـمـی بـود تـرسـان ز بـد[3]
شـبـسـتـان هـمـه پـیـشـبـاز آمـدنـد — پـر از شـادی و[4] بـزم[5] سـاز آمـدنـد
هـمـه جـام بـود[6] از کـران تـا کـران — پـر از مـشـک و دینار[7] و پر زعـفـران[8]
درم زیـر پـایـش هـمـی ریـخـتـنـد — عـقـیـق و زبـرجـد[9] بر آمـیـخـتـنـد
زمـیـن بود در زیـر دیـبـای چـیـن — پـر از دُرّ خـوشـاب روی زمـیـن[10]
[مـی و رود و آوای[11] رامـشـگـران — هـمـه بـر سـران افـسـران گـران[12]]
[شـبـسـتـان بـهـشـتـی شـد[13] آراسـتـه — پـر از خـوبـرویـان و پـر خـواسـتـه[14]]
سـیـاوش چـو نـزدیـک ایـوان[15] رسـیـد — یـکـی تـخـت[16] زرّیـن درفـشـنـده[17] دیـد
بـرو بـر ز پـیـروزه کـرده نـگـار — بـدیـبـا بـیـآراسـتـه شـاهـوار[18]
بـران تـخـت سـودابـهٔ مـاه‌روی — بـسـان بـهـشـتـی پـر از رنـگ و بوی
نـشـسـتـه چو تـابـان سـهـیـل یـمـن — سـر[19] جـعـد زلـفـش سـراسـر[20] شـکـن
یـکـی تـاج بـر سـر نـهـاده بـلـنـد[21] — فرو هـشـتـه تـا پای[22] مـشـکـیـن کمند
پـرسـتـار نـعـلـیـن زرّیـن بـدسـت — بـپـای ایـسـتـاده سر افـگـنـده پـسـت
سـیـاوش چـو از پـیـش[23] پـرده بـرفـت — فـرود آمـد از تـخـت سـودابـه تـفـت
بـیـآمـد خـرامـان و بـردش نـمـاز — بـبـر در گـرفـتـش زمـانـی دراز

---

[1] I, IV — یکجای هر دو ; IV — доб.: سیاوخش زو گشت لرزان ز بد [2] I, IV — ازو [3] VI —
برو آفرین کرد و بردش نماز * سخن گفت با وی سپهبد براز
(сверху справа مکررست). [4] T — بدیدار او [5] VI — پر ز [6] IV — جامه بد ; VI — جامه بود
[7] Í, IV — دیبا [8] Б — перевод б. отсутствует. [9] I — چو با زرّ و گوهر ; T — خانه بود
[10] VI —
چو با زرّ گوهر — IV
زمین بود در زیر دیبای چین * زبر درّ خوش‌آب و دیبا زمین
[11] I, IV — می و بوی و آواز [12] I, IV — افسر از گوهران ; VI — б. оп. [13] I, IV — بد [14] VI —
б. оп. [15] VI — لما توسط الایوان — Б ; سیاوش‌چو اندر شبستان — T ; سیاوخش نزدیک خانه
[16] VI — کاخ [17] I, IV, VI — درخشنده — T ; رخشنده [18] IV — شهریار ; VI — چو بهار
[19] Л — سر زلفکانش — VI ; سر زلف و جعدش سراسر — IV ; سر زلف جعدش سراسر — I [20] و доб.
سیاوخش تا پیش — VI [23] تابان — IV [22] بکند — Л [21] شکن بر

همی چشم و رویش ببوسید دیر — نیامد ز دیدار آن شاه سیر
همی گفت صد ره ز یزدان سپاس — نیایش کنم روز و شب بر[1] سه پاس[2]
که کس را بسان تو فرزند نیست — همان شاه را نیز پیوند نیست
سیاوش بدانست[3] کان مهر[4] چیست — چنان دوستی ذز ره ایزدیست[5]
بنزدیک خواهر خرامید[6] زود — که آن جایگه[7] کار ناساز[8] بود
برو خواهران آفرین خواندند — بکرسیٔ زرّینش بنشاندند[9]
بر[10] خواهران بُد زمانی دراز[11] — خرامان بیامد سوی[12] تخت باز
شبستان همه شد پر از گفت وگوی — که اینت[13] سر و تاج[14] فرهنگ جوی[15]
تو گویی[16] بنمردم نماند همی — رواندش خرد برفشاند همی
سیاوش بپیش پدر شد بگفت — که دیدم بپرده سرای[17] نهفت
همه نیکویی در جهان بهر تست — ز یزدان بهانه نبایدت جست
ز جمّ و فریدون[18] و هوشنگ شاه — فزونی بگنج و بشمشیر و گاه[19]
ز گفتار او شاد شد شهریار — بیاراست ایوان چو خرّم بهار[20]
می[21] و بربط و نای[22] برساختند — دل از بودنیها بپرداختند
چو شب گشت پیدا[23] و شد روز تار — شد اندر شبستان شه[24] نامدار[25]
پژوهنده سودابه را[26] شاه گفت — که این رازت از من[27] نباید نهفت
ز فرهنگ و رای سیاوش بگوی — ز بالا و دیدار و گفتار اوی

---

[1] I — روز و شب هر; VI — روز و هر شب; IV — روز وز شب
[2] Б — бб. 200 и 201 переданы так: همی گفت صد ره ز یزدان سپاس — همی گفت صد ره ز یزدان سپاس
[3] VI — سیاوخش دانست
[4] Л — بهر
[5] IV — و جعلت تدعو له و تثنی علیه: بنزدیکی — VI; و أنها علی غیر طریقة السداد — Б; نه از در مردیست — VI; نه ره ایزدیست
[6] VI — برو بر همی گوهر افشاندند
[7] Л — جا یکی
[8] VI — بی‌ساز
[9] VI — و خواهران رفت
[10] I, IV — چو با خواهران از مادر بد زبانی دراز: چو با خواهران بیامد بر — VI; خرامید آمد سوی — IV; خرامید و آمد بر — I
[11] VI — мисра искажено: خرامان بیامد بر; читай با خواهران بد
[12] I — بر
[13] IV — که آمد
[14] Л — доб. و
[15] I — فرهنگ‌بوی; VI — دیهیم جوی; Б — перевод бб. 206 и 207 отсутствует.
[16] I, IV — گفتی
[17] VI — دیدم بپرده سرای از; T — دیدیم پرده‌سرای و
[18] VI — تو از افریدون
[19] I, IV — بشمشیر و گنج و سپاه; VI — بگنج و بتخت و کلاه
[20] I — چو سرمست
[21] VI — دف
[22] IV — ساز
[23] VI — شد اندر شبستان کی نامدار (ср. б. 213).
[24] IV — و لم تمل
[25] I — بیاراست ایوان چو خرّم بهار
[26] IV — بپژوهید
[27] VI — این راز بر من; Б — نگشتند سودابه با

پسند تو آمد خردمند هست — از آواز به گر ز دیدن[1] بهست
بدو گفت سودابه همتای شاه — ندیدست[2] بر گاه[3] خورشید و ماه
چو فرزند تو کیست اندر جهان — چرا گفت باید سخن در نهان
بدو گفت شاه ار[4] بمردی رسد — نباید که بیند ورا چشم بد
220 بدو[5] گفت سودابه گر گفت من — پذیرد شود رای را[6] جفت من
هم[7] از تخم خویشش یکی زن دهم[8] — نه از نامداران برزن دهم[8]
که فرزند آرد[9] ورا[10] در جهان — بدیدار او در[11] میان مهان[12]
مرا دخترانند مانند تو — ز تخم تو و پاك پیوند تو
گر از تخم کی آرش و کی پشین[13] — بخواهد[14] بشادی[15] کند آفرین
225 بدو گفت این[16] خود بکام منست — بزرگی بفرجام نام[17] منست
سیاوش بشبگیر شد نزد شاه — همی آفرین خواند[18] بر تاج و گاه
پدر با پسر راز گفتن گرفت — ز بیگانه مردم نهفتن گرفت
همی[19] گفت کز کردگار جهان — یکی آرزو دارم اندر نهان
که ماند ز تو نام من[20] یادگار — ز تخم[21] تو[22] آید یکی شهریار
230 چنان کز تو من گشته ام تازه روی — تو دل برگشایی بدیدار اوی[23]
چنین یافتم اخترترا نشان[24] — ز گفت ستاره شمر موبدان[25]
که از پشت تو شهریاری بود — که اندر جهان یادگاری[26] بود
کنون از بزرگان یکی[27] برگزین — نگه کن پس پردهٔ کی پشین[28]

---

[1] باواز دور ار بدیدن — VI; از آواز به گر ز دیده — IV; از آوازه وگر ز دیدن — I (так!).
[2] I, IV и VI — ندیدند [3] VI — یک شاه [4] VI — تا [5] VI — چنین [6] I — پذیری شود
[7] I, IV — که [8] I — ;دهی پذیرد شود رای او — VI; پذیره شود رای را — IV; رای تو
;پدید آورد در — Л [11] ازو — I [10] باشد — VI; دارد — Л, IV .(так!) زیم — VI; دهد — IV
[12] IV — второе мисра б. 222 и бб. 223—227 и первое мисра б. 228 оп. — بدیدار اندر — VI
[13] В наших рукописях: Л, I, IV, VI — کی نشیین [14] VI — بخواهش [15] I — ز شادی [16] I — تو
[17] VI — بزرگی و فرجام کام (без рифмы). [18] VI — کرد [19] I — بدو [20] I, IV и VI — کین
[21] I, IV, VI и T — ز پشت [22] IV — وی [23] Б — перевод б. отсутствует. [24] VI — چنین
[25] VI — بخردان [26] IV — شهریاری [27] I, IV — زنی [28] Так в T; آمد از گفتهٔ موبدان
Л, I, IV, VI — کی نشیین.

بخان کی‌آرش همان[1] نیز هست — ز هر سو بیارای و بپساو[2] دست
بدو گفت من شاه را بنده ام — بفرمان و رایش سر افگنده ام
[هر آن کس که او برگزیند رواست — جهاندار بر بندگان پادشاست[3]]
نباید[4] که سودابه این بشنود — دگر گونه گوید بدین نگرود
بسودابه زین گونه گفتار نیست — مرا در شبستان او کار نیست
ز گفت سیاوش بخندید[5] شاه — نه آگاه بد ز آب در زیر کاه
گزین تو باید بدو گفت زن — ازو هیچ مندیش وز[6] انجمن
که[7] گفتار او مهربانی بود — بجان تو بر[8] پاسبانی بود
سیاوش ز گفتار او شاد شد — نهانش[9] ز اندیشه آزاد شد[10]
بشاه جهان بر ستایش گرفت — زبان پیش تختش نیایش گرفت
نهانی ز سودابهٔ چاره‌گر — همی بود پیچان[11] و خسته جگر[12]
بدانست کان نیز گفتار اوست — همی زو بدرّید بر تنش پوست

۳

بدین داستان نیز شب بر[13] گذشت — سپهر از بر کوه[14] تیره بگشت[15]
نشست از بر تخت سودابه شاد — ز یاقوت و زر[16] افسری بر نهاد
همه دخترانرا بر خویش خواند — بیاراست و[17] بر تخت زرّین نشاند[18]
چنین گفت با هیربد ماه‌روی — کز ایدر برو با سیاوش بگوی[19]
که باید که رنجه[20] کنی پای خویش — نمایی مرا[21] سرو بالای[22] خویش

---

[1] VI — درون; T — دگر [2] I — بپسای; IV, VI — بگشای (تصحیح قیاسی Л بپساو) پساویدن = بساویدن بمعنی دست بهم سودن رک: لغت فرس، انجمن آرا، برهان قاطع — رداکتور)
[3] VI — б. оп. [4] VI — بیاید; T — مبادا [5] VI — سیاوخش خندید [6] VI и T — در [7] T — ز
[8] VI — بجای تو در [9] I, VI — روانش [10] Б — бб. 242 и 243 не переводит и передает так: فخرج
[11] VI — پیمار [12] VI — б. 244 стоит после б. 245. [13] I, IV и VI — در [14] I — سیاوخش
[15] Б — перевод б. отсутствует. [16] I — ز یاقوت زرد [17] VI — و оп.
[18] I, IV — доб. здесь б. 253 текста. [19] VI — با سیاوخش گوی [20] VI — رنجی [21] VI — بمن
[22] IV — چهر و بالای

[بشد هیربد با سیاوش گفت بر آورد پوشیده راز از نهفت[1]]
خرامان بیامد سیاوش[2] برش بدید آن نشست و سر و[3] افسرش
به پیشش بتان نوآیین بپای تو گفتی بهشتست کاخ[4] و سرای[5]
فرود آمد از تخت و شد پیش اوی[6] بگوهر بیاراسته روی و موی
سیاوش بر[7] تخت زرّین نشست ز[8] پیشش بکش کرده سودابه دست
بتانرا بشاه نوآیین نمود که بودند چون گوهر نابسود
بدو گفت بنگر بدین تخت و گاه پرستنده چندین بزرّین کلاه
همه[9] نارسیده بتان طراز که بسرشتشان ایزد از شرم و ناز[10]
کسی کت خوش آید ازیشان بگوی[11] نگه کن بدیدار و بالای اوی[12]
سیاوش چو چشم اندکی بر گماشت[13] ازیشان یکی چشم ازو بر نداشت[14]
همه یك بدیگر بگفتند ماه[15] نیارد بدین شاه کردن نگاه
برفتند هریك سوی تخت خویش ژکان و[16] شمارنده بر[17] بخت خویش
چو ایشان برفتند سودابه گفت که چندین چه داری[18] سخن در نهفت
نگویی مرا تا مراد[19] تو چیست که بر چهر تو فرّ چهر پریست
هر آن کس که از دور بیند ترا شود بیهش و برگزیند ترا
ازین خوب‌رویان بچشم خرد نگه کن که با تو که[20] اندر خورد
سیاوش فرو ماند و[21] پاسخ نداد چنین آمدش بر[22] دل پاك یاد

---

[1] I, IV, VI и Б — б. оп. [2] VI — سیاوخش برآمد [3] Л, VI — و оп. [4] IV, VI — گاه [5] I — здесь б. оп., доб. после б. 248 текста. [6] VI — سوی او [7] IV, VI — سیاوش چو بر [8] IV, VI — به [9] I, IV — همی [10] VI — б. оп. [11] T — سراپای او [12] IV — به بالا و دیدار اوی; [13] I — نداشت [14] I — گماشت; Л — бб. 260 и 261 на полях, начало первого из них оторвано вместе с краем поля; после б. 260 Л доб. еще б., начало второго мисра которого также утрачено:

همی این بدان آن بدین بنگرید * [غمی] شد هر که رویش بدید

Б — перевод бб. 260—262 отсутствует. [15] Л — شاه; I, IV — همی این بدان آن بدین گفت ماه; VI — ز جان بر; IV — بمژگان; I и T — یکایک; [16] همان آن بدین این بدان گفت ماه [17] I — شمارنده مر; IV — شمارندهٔ [18] VI — سازی [19] I, IV — نژاد [20] VI — چه [21] Л — و [22] VI — در оп.

که من بر دل پاک[1] شیون کنم — به آید که از[2] دشمنان زن کنم
شنیدستم از نامور مهتران — همه[3] داستانهای هاماوران[4]
که از[5] پیش با شاه ایران چه کرد — ز گردان ایران بر آورد گرد
پر از بند سودابه کو دخت[6] اوست — نخواهد همی[7] دوده را مغز و پوست[8]
بپاسخ سیاوش چو بگشاد لب — پری‌چهره برداشت از رخ قصب[9]
بدو گفت خورشید با[10] ماه نو — گر ایدونکه بینند بر گاه نو
نباشد شگفت ار شود ماه خوار — تو خورشید داری خود[11] اندر کنار
[کسی[12] کو چو من[13] دید بر تخت عاج — ز یاقوت و پیروزه بر سرش تاج[14]]
[نباشد شگفت ار بمه ننگرد — کسیرا بخوبی بکس نشمرد]
اگر با من اکنون[15] تو پیمان کنی — نپیچی و اندیشه آسان کنی
یکی دخترِی[16] نارسیده بجای — کنم چون پرستار[17] پیشت بپای[18]
بسوگند پیمان کن اکنون یکی — ز گفتار من سر[19] مپیچ اندکی
چو بیرون شود زین جهان شهریار — تو خواهی بدن زو مرا یادگار
نمانی که آید بمن بر[20] گزند — بداری مرا همچو او[21] ارجمند
من اینک بپیش تو استاده ام — تن و جان شیرین ترا داده ام
ز من هرچ خواهی همه کام تو — بر آرم[22] نپیچم سر از دام تو
سرش تنگ بگرفت و یک پوشه چاک[23] — بداد و نبود آگه از شرم و باک[24]
رخان سیاوش چو گل[25] شد ز شرم — بیاراست مژگان بخوناب[26] گرم

---

[1] I — هم از [2] VI — ازان به که از; من بر تن پاک — VI; گر بر دل پاک — I
[3] I — نخواهد — T; نخواهم همی — I [4] VI — نام‌آوران [5] I — او [6] IV — گر دخت; VI — از تخم
[7] پری چهره بر داشت — I [8] IV — مرین; VI — بود مغزش ز پوست; دوده از مغز پوست
[9] بسی — IV [10] Л — یا [11] VI — سر [12] IV — پری‌چهره را آمد از وی عجب; لب از قصب
[13] I — چون ترا [14] VI — бб. 275 и 276 оп. [15] I — اگر با من ایدون; گر ایدون که با من — T
[16] VI — دختر [17] VI — چون ستاره به [18] Б — перевод б. дан после перевода следующего б. текста.
[19] VI — بر [20] I — بر من آید [21] I — جان [22] VI — بر آید
[23] Конъектура редактора. Л — پوسه جاک; I, IV — بوسه داد; VI — بوسه حاک; Б — و قبلت وجهه
[24] I, IV — از شرم نآورد یاد [IV — доб. و] همانگاه [25] IV — خون [26] VI — ز خوناب

چنین گفت با دل که از کار[1] دیو — مرا دور دارد گیهان خدیو
نه من با پدر بیوفایی کنم — نه با اهرمن آشنایی کنم
وگر سرد گویم بدین شوخچشم — بجوشد دلش گرم گردد ز خشم[2]
یکی جادوی سازد اندر نهان — بدو بگرود شهریار جهان
290 همان به که با او بآواز نرم — سخن گویم و دارمش چرب[3] و گرم
سیاوش ازان پس بسودابه گفت — که اندر جهان خود[4] ترا کیست[5] جفت
نمانی مگر نیمهٔ[6] ماه را — نشایی بگیتی[7] بجز شاه را
کنون دخترت بس که باشد[8] مرا — نشاید بجز او[9] که باشد[10] مرا
برین باش و با شاه ایران بگوی — نگه کن که پاسخ چه یابی ازوی
295 بخواهم من اورا و پیمان کنم — زبان را بنزدت گروگان کنم[11]
که تا او نگردد[12] ببالای من — نیآید[13] بدیگر کسی رای من[14]
و دیگر که پرسیدی از چهر من — بیآمیخت[15] با جان تو مهر من[16]
مرا آفریننده از فرّ[17] خویش — چنان آفرید ای نگارین ز پیش
تو این راز مگشای و با کس مگوی — مرا[18] جز نهفتن همان[19] نیست روی[20]
300 سر باذوانی و هم مهتری — من ایدون گمانم که تو مادری
بگفت این و غمگین برون شد بدر — ز گفتار او بود آسیمه‌سر[21]
چو کاوس کی در شبستان رسید — نگه کرد[22] سودابه اورا بدید
بر شاه شد زان[23] سخن مژده داد — ز کار سیاوش بسی کرد[24] یاد

---

[1] IV — راه [2] I — بخشم [3] I — خوب [4] T — مر [5] VI — نیست [6] VI — نمانی مگر [7] VI — کسی را [8] VI — شاید [9] I, IV и VI — نباید جز; T — زیر فلک نمانی بخوبی مگر [10] VI — نباید [11] VI — б. оп. [12] IV — بگردد [13] IV — نیاید [14] VI — б. оп.; او کس Б — перевод б. отсутствует. [15] IV — بر آمیخت [16] VI — бб. 297 и 298 оп. [17] IV — مهر [18] VI — ترا [19] I — بپیوند تو; IV, VI — نهفتن سخن [20] Б — перевод б. 299 дан после перевода б. 300 текста. [21] VI —

بگفت این بیرون شد از پیش اوی * پر از مهر جان بداندیش اوی

T — доб. вариант того же б.; I, IV — б. оп; Б — перевод б. отсутствует. [22] I, VI — کرد و [23] IV — زین; VI — آن [24] I, IV — سیاوخش می کرد; VI — سیاوش همی کرد

که[1] آمد نگه کرد ایوان همه بتان سیه‌چشم کردم رمه
چنان بود ایوان ز بس خوب‌چهر[2] که[3] گفتی همی بارد از ماه مهر
جز از دختر من پسندش نبود ز خوبان کسی ارجمندش نبود
چنان شاد شد زان سخن شهریار که ماه آمدش گفتی اندر کنار
در گنج بگشاد و چندان[4] گهر ز دیبای زربفت و زرّین کمر
همان[5] یاره و تاج و انگشتری همان[6] طوق و هم تخت[7] کند آوری
ز هر چیز گنجی بد آراسته[8] جهانی سراسر پر از خواسته
نگه کرد سودابه خیره بماند به اندیشه افسون فراوان بخواند
که گر او نیاید بفرمان من روا دارم[9] ار بگسلد جان من[10]
بد و نیك و[11] هر چاره[12] کاندر[13] جهان کنند[14] آشکارا و اندر نهان
بسازم[15] گر او[16] سر بپیچد ز من کنم زو فغان بر سر[17] انجمن

نشست از بر تخت با گوشوار بسر بر نهاد افسری پر نگار[18]
سیاوخش را در بر خویش[19] خواند ز هر گونه با او سخنها براند
بدو گفت گنجی بیاراست شاه کزانسان ندیدست کس تاج و گاه
ز هر چیز چندانکه اندازه نیست اگر بر نهی پیل باید دویست
بتو[20] داد خواهد همی دخترم نگه کن بروی و سر و[21] افسرم
بهانه چه داری تو[22] از مهر من بپیچی[23] ز بالا و از چهر من
که تا من ترا دیده ام برده ام[24] خروشان و جوشان و آزرده ام

---

[1] I, IV — چو [2] VI — мисра искажено. [3] IV — تو [4] I, VI — چندی [5] I, IV, VI — همان [6] I, VI — هم از [7] I — تخت و هم طوق; IV, VI — доб. و [8] IV — بیاراسته; VI — نیاراسته [9] VI — دارد [10] I, IV — б. 312 стоит после б. 313 текста. [11] I, IV и VI — оп. و [12] IV — چیز [13] Л — اندر [14] I, IV — کند; VI — کنم [15] I, IV — نسازم [16] VI — وگر [17] I — سر بسر [18] I, VI — سیاوش رد را بر خویش; IV — افسر پرنگار; افسر زرنگار [19] VI — نه پیچی [20] I — مرده‌ام [21] VI — оп. و [22] I, IV, VI — که [23] IV — ترا [24] I, IV, VI и T — ترا

همی روز روشن نبینم ز درد — بر آنم که خورشید شد لاجورد
[کنون هفت سالست تا مهر من — همی خون چکاند بدین چهر من[1]]
یکی شاد کن در نهانی مرا — ببخشای روز[2] جوانی مرا
فزون زان که دادت[3] جهاندار شاه — بیارایمت یاره و تاج و گاه[4]
و گر سر بپیچی ز فرمان[5] من — نیاید دلت سوی پیمان من[6]
کنم بر تو بر پادشاهی تباه — شود تیره بر[7] روی تو چشم شاه[8]
سیاوش بدو گفت هرگز مباد — که از بهر دل سر دهم من[9] بباد
چنین با پدر بی‌وفایی کنم — ز مردی و دانش جدایی کنم
تو باندوی شاهی[10] و خورشید گاه[11] — سزد کز تو زاید[12] بدینسان[13] گناه
وزان تخت بر خاست با خشم و جنگ — بدو اندر آویخت سودابه چنگ
بدو گفت من راز دل پیش تو — بگفتم نهان از[14] بداندیش تو
مرا خیره خواهی که رسوا کنی[15] — بپیش خردمند رعنا کنی
بزد دست و[16] جامه بدرّید پاك[17] — بناخن دو رخ را همی کرد چاك[18]
بر آمد خروش از شبستان اوی — فغانش ز ایوان بر آمد بکوی
یکی غلغل از باغ و[19] ایوان بخاست — که[20] گفتی شب رستخیزست راست
بگوش سپهبد رسید آگهی — فرود آمد از تخت شاهنشهی
پراندیشه از تخت زرّین برفت — بسوی شبستان خرامید تفت[21]
بیامد چو سودابه را دید روی — خراشیده و کاخ پر گفت و گوی

---

[1] VI — б. оп. [2] IV — ببخشا بروز [3] VI — داده [4] I, IV — تخت و تاج و کلاه
[5] I, IV — اگر تو بپیچی ز گفتار [6] I — разбивает б. 326 на два одинаковых по содержанию бб.:
اگر تو بپیچی ز گفتار من * نیابی نباشی بدین یار من
وگر تو بپیچی ز فرمان من * نیاید دلت سوی پیمان من
VI — вариант мисра: نیایی نباشی بدین یار من چشم تو هور و ماه — I, IV [8] از — VI [7]
و أنت زوجت الملك — Б; تویی پادشاهی — VI [10] من نهم دین — VI; من دهم دین — I, IV и T [9]
— I, IV, VI [14] ازینسان — VI [13] آید — IV [12] و شمس العشرة — Б; خورشید و ماه — IV [11]
کاخ; — I [19] کند پاک — IV [18] چاک — IV [17] оп. و — I [16] کنم — T [15] نهانی; — T ذهان
IV, VI — کاخ و [20] IV и T — تو [21] Л, IV — و تفت

ز هر کس بپرسید[1] و شد تنگ‌دل ندانست[2] کردار آن[3] سنگ‌دل
خروشید سودابه در پیش اوی همی ریخت آب و همی کند موی
چنین[4] گفت کامد سیاوش بتخت بر آراست چنگ و بر آویخت سخت
که جز تو نخواهم کسی را ز بن جز اینت همی[5] راند باید[6] سخن
[که از تست جان و دلم[7] پر ز مهر چه پرهیزی از من تو ای خوب‌چهر[8]]
بیفداخت افسر ز مشکین سرم چنین چاک شد جامه اندر برم
پر اندیشه شد زان سخن شهریار سخن کرد هر گونه را[9] خواستار
بدل گفت ار[10] این[11] راست گوید همی وزین گونه زشتی نجوید همی
سیاوش را سر بباید برید بدینسان بود بند بد را کلید
خردمند مردم چه گوید کنون خوی شرم ازین داستان گشت خون[12]
کسی را[13] که اندر شبستان بدند[14] هشیوار و مهترپرستان بدند[14]
گسی کرد و[15] بر گاه تنها بماند سیاوش و[16] سودابه را پیش خواند[17]
بهوش و خرد[18] با سیاوش گفت[19] که این راز بر من نشاید[20] نهفت
نکردی[21] تو این بد که من کرده‌ام ز گفتار بیهوده آزرده‌ام
چرا[22] خواندم در[23] شبستان ترا کنون غم مرا بود[24] و دستان ترا
کنون[25] راستی جوی و با من بگوی[26] سخن بر چه سانست بنمای روی[27]
سیاوش گفت[28] آن کجا رفته بود و زان در که سودابه آشفته بود[29]
چنین[30] گفت سودابه کین نیست راست که او از بتان جز تن من نخواست
بگفتم همه هرچ شاه جهان بدو داد خواست آشکار و نهان

چنینت — I, IV [5] همی — IV [4] از کار آن — VI [3] بدانست — I [2] بپوشید — IV [1]
همی; VI — ازین گونه می [6] با من — VI [7] تنم — I, IV [8] VI — б. оп.; Б — перевод б. отсутствует. [9] I, IV и VI — هر گونهٔ [10] Так в IV и T; в Л, I, VI — ار оп. [11] VI — کس
[12] I — سخن بر چه سان راند باید کنون; Б — перевод б. отсутствует. [13] I, IV и T — کسانی
[14] Л — بدید [15] IV — و оп., стоит после слова برگاه [16] I — و оп. [17] VI — б. оп.
[18] VI — هشیوار ازان [19] I, IV — سیاوش بگفت [20] I, IV — از من نباید; VI — بر من نباید
[21] VI — تو کردی [22] VI — همی [23] VI — اندر [24] I, VI — بند; IV — مکر
[25] I, VI — همه [26] I и T — بنمای روی [27] I, T — بر چه سان رفت با من بگوی; IV, VI — بر چه سان
[28] I, IV, VI — سیاوش بگفت [29] Б — перевод б. отсутствует. [30] VI — بدو رفت بنمای روی

ز فرزند وز[1] تاج وز خواسته — ز دینار وز گنج آراسته[2]
بگفتم که چندین برین بر[3] نهم — همه نیکویها بدختر دهم[4]
مرا گفت با خواسته کار نیست — بدختر مرا راه دیدار نیست
ترا بایدم زین میان گفت[5] بس — نه گنجم بکارست بی تو نه کس[6]
مرا خواست کارد بکاری[7] بچنگ — دو دست اندر آویخت[8] چون سنگ تنگ[9]
نکردمش[10] فرمان همی[11] موی من — بکند و خراشیده شد روی من
یکی کودکی دارم اندر نهان — ز پشت تو ای شهریار جهان
ز بس رنج کشتنش[12] نزدیک بود — جهان پیش من[13] تنگ و تاریك بود
چنین گفت با خویشتن شهریار — که گفتار هر دو نیاید بکار
برین کار بر نیست جای شتاب — که تنگی دل آرد خرد را بخواب[14]
نگه کرد باید بدین در[15] نخست — گواهی دهد دل چو گردد درست[16]
ببینم کزین دو گنه‌کار کیست — بباداfره بد سزاوار کیست[17]
بدان باز جستن همی چاره جست — ببویید[18] دست سیاوش نخست[17]
بر و بازو و سر و بالای او[19] — سراسر ببویید[18] هر جای او
ز سودابه بوی می و[20] مشکناب — همی یافت[21] کاوس[22] بوی گلاب
ندید[23] از سیاوش بدان گونه بوی[24] — نشان بسودن نبود[25] اندروی[26]

---

[1] Л — з фрезнд и вз [2] VI — з дінар и з тадж и з хастаа * з фрезнд и з гандж арастаа
[3] I, IV — сар [4] VI — дхм [5] IV — доб. и [6] VI — нз рви кс; Б — передает б. так: и лст дв дстм
[7] VI — пйкарй; ср. также K — кнарй [8] I, IV — андр авард [9] VI — брдндш — IV
[10] IV, VI и T — нбрдмш [11] I, IV — хмн; VI — чнин [12] IV, VI и T — бгрдн др авард тнг
[13] VI — ав [14] Л — штаб, перечеркнуто и сверху надписано бхваб; I — штаб; авард хрд ра
[15] IV — бдин бр [16] T — нхст [17] VI — б. оп. [18] Л — ббвиндд
[19] I — базв и брзбалай ави [20] VI — бви хвш [21] Л — тафт; так же K.
[22] K — кафвр [23] VI — нбвд [24] Л — рви [25] T — ндид [26] Б — фахз йшм йд
سیاوخش و اعضاده وثیابه فلم یجدها قد عبقت بأثر الطیب الذی کان علی سودابة وثیابها

غمی گشت و سودابه را خوار کرد — دل خویشتن را[1] پر آزار کرد
بدل گفت کاینرا بشمشیر تیز — بباید کنون کردنش[2] ریز ریز
ز هاماوران زان پس اندیشه[3] کرد — که آشوب خیزد پر آواز[4] و[5] درد[6]
و دیگر بدانگه[7] که در بند بود[8] — بر او نه[9] خویش و نه پیوند بود[8]
پرستار سودابه بد روز و شب — که[10] پیچید ازان درد[11] و نگشاد[12] لب
سه دیگر که یک دل پر از مهر داشت — بباید ست زو هر بد اندر[13] گذاشت
چهارم کزو کودکان داشت خرد — غم خردرا خوار[14] نتوان شمرد[15]
سیاوش ازان کار بد بی‌گناه — خردمندی وی بدانست شاه
بدو گفت ازین[16] خود میندیش هیچ — هشیواری و رای و دانش[17] بسیچ
مکن یاد ازین هیچ[18] و با کس مگوی — نباید که گیرد سخن رنگ و بوی

چو دانست سودابه کو گشت خوار — همان سرد شد بر[19] دل شهریار
یکی چاره جست اندر[20] آن کار زشت[21] — ز[22] کینه درختی بنوّی بکشت
زنی بود با او سپرده[23] درون — پر از جادوی بود و رنگ و فسون[24]
گران بود و اندر شکم بچّه داشت — همی از گرانی بسختی گذاشت
بدو راز بگشاد و زو چاره جست — کز آغاز پیمانت خواهم نخست[25]
چو پیمان ستد چیز[26] بسیار داد — سخن[27] گفت ازین در مکن هیچ یاد[28]

---

[1] VI — دل خویش را زو [2] VI — بپایدش کردن همه [3] VI — زان پس بس یاد [4] B — از [VI — ز] آواز; IV, VI — آزار [5] I — و оп. [6] T — که بر خیزد [7] I, IV — در آنگه [8] VI — اوی [9] IV — برو بر نه [10] I, IV, VI — به [11] VI — رنج [12] VI — بگشاد [13] VI — هر بدی در [14] Так в К; Л — بجان بر غم خرد; I, IV — بر [15] I, IV — بنتوان سپرد; T — غم خرد را خرد; VI — غم خودش جان بچاره غم خورد [16] I — کین [17] I, IV — هشیوارو با رای و دانش; VI — هشیواری و رای رفتن [18] I — نیز; IV — نیز و [19] I,IV — بیاویخت با وی; VI — بیاویخت اندر [20] Л — کاندر [21] VI — دست [22] VI — به [23] I, IV, VI — بپرده; T — بپرزن [24] I, IV, VI — بند و فسون [25] I, IV, VI — درست [26] I, IV, VI — زرّ [27] VI и T — بزن [28] VI — 66. 390 и 391 стоят после 6. 392 текста; Б — перевод 6. отсутствует, а дальнейший текст дан в косвенной речи.

یکی داروی ساز کین بفگنی — تهی مانی[1] و راز من نشکنی
مگر کین همه بند و[2] چندین دروغ — بدین[3] بچّگان تو باشد[4] فروغ[5]
بکاوس گویم[6] که این از منند[7] — چنین کشته بر دست اهریمنند[8]
مگر کین شود بر سیاوش درست — کنون چارهٔ این بمایدت جست[9]
گرین نشنوی[10] آب من نزد شاه — شود تیره و دور مانم ز گاه
بدو گفت زن من ترا بنده ام — بفرمان و رایت سر افگنده ام
چو شب تیره شد داروی خورد[11] زن — که بفتاد زو بچّهٔ اهرمن[12]
دو بچّه چنانچون بود دیوزاد — چه گونه بود بچّه[13] جادونژاد
نهان کرد زن را و او خود بخفت — فغانش بر آمد ز کاخ[14] نهفت[15]
در ایوان پرستار چندانک[16] بود — بنزدیکِ[17] سودابه رفتند زود
یکی طشت زرّین بیارید[18] پیش — بگفت آن[19] سخن با پرستار خویش
نهاد اندران[20] بچّهٔ اهرمن — خروشید و بفگند[21] بر جامه[22] تن[23]
دو کودك بدیدند مرده بطشت — از ایوان بکیوان فغان بر گذشت[24]
چو بشنید کاوس از ایوان خروش — بلرزید در خواب و بگشاد[25] گوش
بپرسید و گفتند با شهریار — که چون گشت[26] بر ماهرخ[27] روزگار

---

[1] IV — بهی یابی — VI; بمن سازی [2] I, IV — چنین بند و [3] VI — چنین بود — VI; بچّگان تو گیرد — I, VI [4] ازین فافترحت :Б — бб. 391—395 [5] بچّه کارم بگیرد — IV; گویند — VI [6] علیها حینئذ أن تسقط ما فی بطنها لتجعله ذریعه الی إثبات صدقها عند الملك
[7] VI — منست [8] VI — мисра искажено. [9] VI — بباید بجست — I [10] گر این نشنود — I; اگر نشنوی — IV
[11] VI — کرد [12] VI — доб. здесь б. 402 текста, но порядок мисра обратный.
[13] I — بکاخ از — T; بکوی از — I, IV; چه دیو که دارد ز — VI; چه باشد خود از دیو و
[14] I, IV, VI и T — бб. 399—400 стоят после б. 402 текста. [15] همه نزد — I [16] هر چند — I
[17] نهاد — T; نهادند دو — I, IV; نهادند زو — Л [18] I, IV, VI и T — بیاورد [19] I — نگفت این
[20] جامه: در متن بمعنی رختخواب، جامه خواب («بخواب وبارامش [21] VI — افگند [22] اندرو
— IV; جامه ز تن — I, VI [23] امد شتاب * بغلتید بر جامه افراسیاب») (رداکتور)
(метр нарушен); I — повторяет тот же б. с вариантом второго мисра: بر آمد سوی انجمن خروشش [24] Б — перевод б. отсутствует. [25] I — و بگشاد
[26] I, IV — چون رفت [27] I, IV — بر خوب رخ; VI — پر خون رخ

غمی گشت آن شب نزد[1] هیچ دم — بشبگیر بر خاست و آمد دژم
بر انگونه سودابه را خفته دید — سراسر شبستان بر آشفته دید
دو کودك بران گونه بر[2] طشت زر — فگنده[3] بخواری و خسته جگر
ببارید سودابه از دیده آب — بدو[4] گفت روشن ببین آفتاب[5]
همی گفت پنگر[6] چه کرد از بدی — بگفتار او خیره ایمن شدی
دل شاه کاوس شد بدگمان — برفت و در[7] اندیشه شد[8] یکزمان
همی گفت کاینرا چه درمان کنم[9] — نشاید که این بر دل آسان کنم
ازان پس نگه کرد کاوس شاه — کسی را که کردی به اختر نگاه
بجست و ز ایشان[10] بر خویش خواند — بپرسید و بر تخت زرّین نشاند
ز سودابه و رزم هاماوران — سخن گفت هر گونه با مهتران[11]
بدان تا شوند[12] آگه از کار اوی — بداند شان کردار[13] اوی
وزان کودکان نیز بسیار گفت — همی داشت پوشیده اندر نهفت[14]
همه زیج و صرلاب[15] بر داشتند — بران کار[16] یك هفته بگذاشتند[17]
سرانجام گفتند کین کی بود — بجامی[18] که زهر افگنی[19] می بود
دو کودك ز پشت[20] کسی دیگرند — نه از پشت شاه و نه زین[21] مادرند
گر[22] از گوهر شهریاران بدی — ازین[23] زیجها جستن آسان بدی[24]
نه پیداست رازش درین[25] آسمان — نه اندر زمین این شگفتی بدان
نشان[26] بداندیش ناپاك زن — بگفتند با شاه در[27] انجمن

---

[1] I — و نگشاد شب [2] Л — با [3] I, IV — نهاده [4] I — همی [5] VI — روشن‌تر از آفتاب; [6] I — همی گفتمت او; Л — бб. 409 и 410 на полях; VI — бб. 409 и 410 стоят после б. 411 текста. [7] VI — پر [8] VI — بد [9] I — کنیم; VI — б. оп.; IV — همی گفتمت کو; VI — همی گفت کورا [10] I, IV — هر گونهٔ اندر آن — VI [11] بگفت و ردانرا; VI — بجست و از ایران [12] I, IV — بدانند همه کار — VI; بر آرند بر کار — I [13] شود [14] IV, VI — نهفته برون آورند [15] I, IV, VI — صلّاب; I, IV — доб. здесь вариант б. 425 текста. [آوریدند — VI]; از نهفت [16] VI — بجایی [17] I — б. повторен дважды. [18] VI — بدانگونه [19] I, IV, VI — آگنی [20] VI — بند [21] IV — شاه و ازین — VI; [22] Л — که [23] VI — درین [24] I — б. оп.; Б — перевод б. отсутствует. [25] I — رازش بریزدان; VI — رویش بر [26] VI — نشاید [27] I, IV, VI — و با

نهان داشت کاوس و با کس[1] نگفت — همی داشت پوشیده اندر[2] نهفت
بدین کار بگذشت یکهفته نیز — ز جادو جهانرا بر آمد قفیز[3]
بنالید سودابه و داد خواست — ز شاه جهاندار فریاد خواست
همی گفت همداستانم ز[4] شاه — بزخم و بافگندن[5] از تخت و گاه[6]
ز فرزند کشته[7] بپیچد دلم — زمان تا زمان سر[8] ز تن بگسلم
بدو گفت ای زن تو[9] آرام گیر — چه گویی سخنهای نادل پذیر[10]
همه روزبانان درگاه[11] شاه — بفرمود تا برگرفتند راه
همه شهر و برزن بپای آورند — زن بدکنشش را بجای آورند
بنزدیکی[12] اندر نشان یافتند — جهاندیدگان نیز[13] بشتافتند
کشیدند بدبخت زن را ز راه[14] — بخواری ببردند نزدیک شاه
بخوبی[15] بپرسید و کردش امید — بسی روزرا[16] داد نیرزش نوید[17]
و زان پس بخواری و زخم و ببند[18] — بپردخت از او شهریار بلند
نبد[19] هیچ خستو بدان داستان[20] — نبد[21] شاه پرمایه[22] همداستان
بفرمود کز پیش بیرون[23] برند[24] — بسی چاره جویند[25] و افسون[26] برند[27]
چو خستو نیاید[28] میانش به ار[29] — ببرّید و این دانم آیین[30] و فرّ
ببردند زنرا ز درگاه شاه[31] — ز شمشیر گفتند وز دار و چاه
چنین گفت جادو که من بیگناه — چه گویم بدین نامور پیشگاه

---

[1] VI — با شه [2] I, IV — این رازها در [3] I, IV — здесь б. оп., доб. после б. 417 текста. [4] VI — به [5] IV — فتادن هم [6] I — этот б. и след. оп. [7] IV — کشتن [8] IV — دل [9] I, IV, VI — بدو گفت شاه ای زن [10] IV — چو فرجام گیر امروز و فرجام گیر [11] VI — مرزبانان بدرگاه [12] IV — بنزدیک [13] I, IV — تیز [14] I, IV — بخوشی [15] I, IV и VI — براه [16] I и T — روزها [17] IV — بسی دادش از نیکوییها نوید [18] I, IV — و چوب و ببند [19] VI и T — نشد [20] I — نخشنود شد زان شه دلستان [21] IV — نه خشنود شد زان شه راستان [22] I — ابا او نشد شاه [23] Л — в тексте پیران, сверху بیرون [24] VI — کنند; Б — мисра передано так: فأمر بأن تخرج الى ظاهر البلد [25] I — چاره سازند [26] Л — چاره سازی [27] VI — کنند [28] Так в T; Л — چو خستو نیامد [29] I — چو خستو نباشد [30] I — (так!). چو خشنود باشد [31] I — که جز این ندانیم بآیین; IV — که جز این ندانیم آیین; VI — چو خشنود ماند; IV — ز نزدیک شاه; VI — بدرگاه شاه

بگفتند با شاه کین زن چه گفت — جهان‌آفرین داند اندر نهفت
بسودابه فرمود[1] تا رفت پیش — ستاره‌شمر گفت[2] گفتار خویش
که این هر دو کودک ز جادو زنند — پدیدند کز پشت اهریمنند[3]
چنین پاسخ آورد سودابه باز — که نزدیک ایشان جز اینست راز[4]
فزونستشان زین سخن در[5] نهفت — ز بهر[6] سیاوش نیارند[7] گفت
ز بیم سپهبد گو پیلتن — بلرزد همی[8] شیر در[9] انجمن
کجا زور دارد به[10] هشتاد[11] پیل — به بندد چو خواهد ره آب[12] نیل
همان لشکر نامور صد هزار — گریزند ازو در صف کارزار[13]
مرا نیز پایاب[14] او چون بود — مگر دیده همواره پر خون بود
جزان[15] کو بفرماید[16] اخترشناس — چه[17] گوید سخن وز که دارد[18] سپاس[19]
ترا گر غم خرد فرزند نیست — مرا هم فزون از تو پیوند نیست[20]
سخن گر گرفتی چنین[21] سرسری — بدان گیتی افگندم این داوری
ز دیده فزون زان[22] ببارید آب — که بر دارد[23] از رود نیل[24] آفتاب
سپهبد ز گفتار او شد دژم — همی زار بگریست با او بهم
گسی[25] کرد سودابه را[26] خسته دل — بران کار بنهاد[27] پیوسته دل[28]
چنین گفت کاندر نهان[29] این سخن — پژوهیم تا خود[30] چه آید ببن[31]
ز پهلو همه موبدانرا بخواند — ز سودابه چندی[32] سخنها براند[31]

---

[1] I — دگر باره فرمود [2] IV — خواند [3] I, IV и T — ;پدیدار و از پشت اهریمنند
[4] Л — چرا نیست راز; IV — مرا نیست راز; VI — جز این ;بدیدار زشتند و اهریمنند
[5] Л, VI — نیست راز ;فروبستشان — T ;فزونستشان در سخن زین — IV ;فزونست زیشان سخن در
[6] I, IV — ز بیم [7] IV — نیارست; VI — نیارید [8] VI — همه [9] Л, I — بر
[10] VI — چو [11] IV — هفتاد [12] I, IV, VI — رود [13] Б — перевод бб. 447 и 448 отсутствует.
[14] IV — نایاب [15] VI — چنان [16] IV — بفرمان [17] VI — به [18] IV — داند
[19] VI — هراس [20] VI —
ترا غم خورد زانکه فرزند نیست * مرا غم فزون از تو پیوند نیست
[21] VI — سخن چون گرفتی [22] VI — فراوان [23] VI — بر داشت [24] VI — نیک [25] Л — بسی
[26] VI — سودابهٔ [27] I — بنهاده [28] Б — перевод б. отсутствует. [29] I, VI и T — جهان
[30] VI — بر [31] VI — б. оп. [32] IV — چندین

چنین گفت موبد بشاه[1] جهان — که درد[2] سپهبد نماند نهان
چو خواهی[3] که پیدا کنی گفت وگوی — بباید زدن سنگرا بر سبوی
که هرچند فرزند هست ارجمند — دل شاه از اندیشه یابد گزند[4]
و زین دختر شاه هاماوران — پر اندیشه گشتی بدیگر کران
ز هر در[5] سخن چون بدین گونه گشت — بر آتش[6] یکیرا بباید گذشت
چنین است سوگند[7] چرخ بلند — که بر بی‌گناهان نیاید گزند[8]
جهاندار سودابه را[9] پیش خواند — همی با سیاوش بگفتن نشاند[10]
سرانجام گفت ایمن از هر دوان[11] — نگردد مرا دل نه روشن روان[12]
مگر کاتش[13] تیز پیدا کند — گنه کرده را[14] زود رسوا کند
چنین پاسخ آورد سودابه پیش — که من راست گویم بگفتار خویش
فگنده دو کودك نمودم بشاه — ازین بیشتر کس نبیند[15] گناه
سیاوش را کرد باید درست — که این بد بکرد و تباهی بجست[16]
بپور جوان[17] گفت شاه زمین — که رایت چه بیند کنون اندرین[18]
سیاوش چنین گفت کای[19] شهریار — که دوزخ مرا زین سخن گشت[20] خوار
اگر کوه آتش بود بسپرم[21] — ازین تنگ[22] خوارست اگر[23] بگذرم[24]

---

[1] I — که شد [2] I — بدرد [3] VI — باید [4] Б — перевод бб. 460 и 461 отсутствует. [5] I, IV, VI — ز هر دو [6] VI — بآتش [7] T — فرمان [8] Б — б. передан так: فأن كان بريئا فليس يصيبه [9] Л — را оп. (описка). [10] VI — текст искажен. [11] I — روان (без рифмы). [12] IV — مکروهها [13] IV, VI — آتش [14] Л — را оп.; I — گنه‌کار را [15] I — ;دل بروشن روان VI — نیز روشن روان [16] Л, VI — کس ببیند Б — فعلی سیاوخش الدلالة علی ;که این بد نکرد و تباهی نجست [17] VI — سیاوخش را [18] Б — бб. 470—472 переданы фразой: فرضی سیاوخش براءة ساحته بذلك [19] I, IV, VI — با [20] VI — گشته [21] VI — بگذرم [22] VI — ;بمگ T — ننگ [23] IV — نگذرم T — ;بسپرم VI — [24] اگر تنگ خوارست ازین

پر اندیشه[1] شد جان کاوس کی[2] ز فرزند و[3] سودابهٔ نیک‌پی[4]
کزین دو یکی گر شود نابکار ازان پس که خواند مرا شهریار
چو فرزند و زن باشدم خون و مغز[5] کرا بیش بیرون شود کار نغز
همان به کزین زشت کردار[6] دل بشویم کنم چارهٔ دلگسل
چه گفت آن سپهدار نیکوسخن که با پددلی شهریاری[7] مکن[8]
بدستور فرمود تا ساروان هیون آرد از دشت صد[9] کاروان
هیونان بهیزم کشیدن شدند همه شهر ایران بدیدن شدند
بصد کاروان اشتر سرخ موی همی[10] هیزم آورد پرخاشجوی
نهادند هیزم دو کوه بلند شمارش گذر کرد بر چون و چند
ز دور[11] از دو فرسنگ هرکش[12] پدید[13] چنین جست و جوی[14] بلارا کلید[15]
همی خواست دیدن در[16] راستی ز کار زن آید همه[17] کاستی[18]
چو این داستان سربسر بشنوی به[19] آید ترا گر بدین بگروی[20]
نهادند بر دشت هیزم دو کوه جهانی نظاره[21] شده هم‌گروه
گذر بود چندانکه گویی[22] سوار میانه برفتی بتنگی چهار[23]
بداندگاه[24] سوگند پرمایه شاه چنین بود آیین و این بود[25] راه
و زان پس بموبد بفرمود شاه[26] که بر چوب ریزند نفط سیاه[27]
بیامد دو صد[28] مرد آتش‌فروز دمیدند گفتی شب آمد بروز[29]

---

[1] Л, I — بد اندیش [2] IV — شاه [3] Л — که فرزندِ [4] IV — زنیک خواه; VI — زشوم پی; Б — перевод бб. 473—477 отсутствует. [5] Так в T; Л — باشد و هوش مغز; I — باشد و خون مغز; IV — باشد از هوش و مغز; VI — باشدم پاک مغز [6] VI — گفتار; T — اندیشه [7] VI — پادشاهی [8] VI — здесь доб. бб. 487 и 489 текста. [9] IV — چند [10] VI — همه [11] I, VI — بدور [12] IV, VI — کس [13] VI — که دید [14] I, IV — جست باید [15] VI — قرارش نماند و تنش بردمید; Б — перевод бб. 482 и 483 отсутствует. [16] VI — سر [17] IV — همی, آید уп.; VI — آمد همه [18] T — بکار اندرون کژی و کاستی [19] IV — بد; VI — بر [20] I, IV — بزن بگروی; VI — بزن دغنوی и последующие бб. 485 и 486 оп., а б. 487 стоит после б. 477 текста. [21] Л — نظاره [22] T — جنگی [23] T — میانش بتنگی بکردی گذار [24] VI — دران کوه [25] VI — هم آنجا [26] VI — بفرمود موبد بشاه [27] Б — القطر المذاب [28] IV — چنین بود و آیین بد آیین [29] VI — б. 489 доб. после б. 477 текста, а здесь доб. б.:

همه روی گیتی سیه شد ز دود * زبانه بر آمد بچرخ کبود میان دو صف

نخستین دمیدن سیه شد ز دود[1] زبانه[2] برآمد پس از دود زود[3]
زمین گشت روشنتر[4] از آسمان جهانی خروشان و آتش دمان
سراسر همه دشت بریان[5] شدند بران چهر خندانش گریان[6] شدند
سیاوش بیامد بپیش[7] پدر یکی خود زرّین[8] نهاده بسر
هشیوار و با جامهای سپید لبی پر ز خنده دلی[9] پر امید
یکی تازیی[10] بر نشسته سیاه همی خاک[11] نعلش برآمد بماه
پراگنده کافور بر خویشتن چنان چون بود رسم و ساز کفن[12]
بدانگه که شد پیش کاوس باز فرود آمد از باره[13] بردش نماز
رخ شاه کاوس پر شرم دید[14] سخن گفتنش با پسر نرم دید[14]
سیاوش بدو گفت اندیشه مدار[15] کزین سان بود گردش روزگار
سر[16] پر ز شرم و بهایی[17] مراست اگر بی‌گناهم رهایی مراست
ور ایدونک زین کار هستم گناه جهان‌آفریننده ندارد نگاه
بنیروی یزدان نیکی‌دهش[18] کزین کوه[19] آتش[20] نیابم تپش[21]
خروشی برآمد ز دشت و ز شهر غم آمد جهانرا ازان کار بهر[22]
چو از[23] دشت سودابه آوا شنید برآمد بایوان و آتش[24] بدید
همی خواست کورا بد آید بروی همی بود جوشان پر از[25] گفت و گوی
جهانی ز دشنام[27] پر ز خشم[29] زبان پر ز دشنام[27] و دل[28] پر ز خشم[29]

---

[1] I, IV — چو دود [2] Л — زمانه (описка). [3] I, IV, VI и T — پس دود زود; Б — перевод б. отсутствует. [4] VI — جنبان تر [5] I, IV — گریان [6] I, IV — بریان [7] VI — ز پیش [8] Б — بیضة همی گرد — VI; که می گرد — I [9] IV — زرخی; VI — دلِ [10] I, IV — بارگی [11] I — و .доб — VI; فرود آمد از اسپ و — IV; پیاده شد از اسپ و — I [12] VI — ساز مرگ کفن [13] IV — گشت; VI — شد [14] VI — تحیایی [15] Б — لا بأس علیک [16] I, IV, VI — سری [17] T — تباهی (без рифмы). [18] VI — نیکودهش [19] Так в T; Л — کزین کوره; I, IV, VI — ازین کوه [20] IV — آهن [21] VI — دمانم زپیش [22] I — порядок бб.: 503, 507, 504, 505, 508, 506, 509; IV — 503, 507, 504, 505, 508, 506, 509; VI — 503, 507, 504, 505, 506, 507 (вторично, вариант), 508; бб. 509 и 510 оп.; ср. прим. 29 к б. 506. [23] Л — چنان; T — ازان [24] VI — برآمد [25] VI — همی گفت جوشن و پر — IV [26] T — از ایوان بمام آمد آتش; در ایوان و اورا بکاؤس نهادند [27] I, IV — زبانها پر از گفت [28] VI — لب [29] I — бб. 506 и 507 здесь оп., см. прим. 22; Б — перевод б. отсутствует; I, IV, VI — доб. здесь вариант б. 507:

سیاوش سیه را بتندی بتاخت نشد[1] تنگدل جنگ آتش[2] بساخت[3]
ز هر سو زبانه همی بر کشید کسی خود و اسپ سیاوش ندید[4]
یکی دشت با دیدگان پر ز خون که تا او کی آید ز آتش برون[5]
چو اورا بدیدند برخاست غو که آمد ز آتش برون شاه نو[6]
اگر آب بودی مگر تر شدی ز تری همه[7] جامه بی‌بر شدی
چنان آمد اسپ و قبای سوار که[8] گفتی سمن داشت[9] اندر کنار
چو بخشایش پاك یزدان بود دم آتش و آب[10] یکسان بود
چو از کوه آتش بهامون گذشت خروشیدن آمد[11] ز شهر[12] و ز دشت
سواران لشکر بر انگیختند همه دشت پیشش درم ریختند
یکی شادمانی بد اندر جهان میان کهان و میان مهان
همی داد[13] مژده یکی را دگر[14] که بخشود بر بی‌گنه دادگر
همی کند سودابه از خشم موی همی ریخت آب و همی خست روی
چو پیش[15] پدر شد سیاوش پاك نه دود و نه آتش نه گرد[16] و نه خاك
فرود آمد از اسپ کاوس شاه پیاده سپهبد پیاده سپاه
سیاوش را تنگ در بر گرفت ز کردار بد[17] پوزش اندر گرفت[18]

سیاوش بران کوه آتش بتاخت * تو گفتی که با اسپش آتش نشاخت
[بساخت — VI]

[1] IV — بشد [2] I, IV — کار آتش; VI — پیش آتش [3] IV — نشاخت; VI — доб. бб.:

چو آمد سیاوش بآتش فراز * چنین گفت کای داور بی نیاز
مرا ده بدین کوه آتش گذر * رها کن تنم را ز بند پدر
بدین گونه بسیار زاری نمود * سیه را بر انگیخت چون باد زود

[4] Л — б. на полях, не читается; I — کسی خود سیاوش و اسپش ندید; VI — کسی اسپ و خود و سیاوش ندید; Б — перевод б. отсутствует. [5] VI — вместо б. 509 доб. бб.:

ازان سوی دیگر برون رفت شاه * که مویی نشد بر تن او تباه
زمانی برآمد سیاوخش شاه * بیامد شتابان بکردار ماه

[6] I, IV — سپهدار نو [7] T — همی بر تنش [8] I — تو [9] VI — گویی سمن دارد [10] I, IV, VI — باد [11] VI — خروشی برآمد [12] IV, VI — ز کوه [13] Л — داده [14] VI — همه مژده دادند [15] VI — نزد [16] I, IV — باد [17] VI — ز گرد اندرون [18] T — б. стоит после б. 525 текста.

سیاوش به پیش[1] جهاندار پاك — بیامد بمالید رخرا بخاك
که از تفّ آن کوه آتش برست — همه کامهٔ دشمنان گشت[2] پست
بدو گفت شاه ای دلیر جوان — که پاکیزه تخمی و روشن روان
چنانی که از مادر پارسا — بزاید[3] شود در[4] جهان پادشا
به ایوان خرامید و بنشست شاد — کلاه کیانی بسر بر نهاد
می آورد و رامشگران را بخواند — همه کامها با سیاوش براند[5]
سه روز اندر آن سور[6] می در[7] کشید — نبد بر در گنج بند و کلید
چهارم بتخت کیی[8] بر نشست — یکی گرزهٔ گاوپیکر بدست
بر آشفت و سودابه را پیش خواند[9] — گذشته سخنها برو بر براند[10]
که بی‌شرمی و بد بسی کردهٔ — فراوان دل من بیازردهٔ
یکی بد[11] نمودی بفرجام کار — که[12] بر جان فرزند من زینهار
بخوردی و در[13] آتش انداختی — برین گونه بر جادویی ساختی
نیاید[14] ترا پوزش اکنون بکار — بپرداز جای و بر آرای کار
نشاید که باشی تو اندر زمین — جز آویختن نیست پاداش این
بدو[15] گفت سودابه کای شهریار — تو آتش بدین تارك من بمبار[16]
مرا گر همی[17] سر بمایید برید — مکافات این بد[18] که بر من رسید
بفرمای و[19] من دل نهادم برین — نبود آتش تیز با او بکین[20]
سیاوش سخن راست گوید همی — دل شاه از غم[21] بشوید همی
همه جادوی زال کرد[22] اندرین — نخواهم که داری دل از من بکین[23]

---

[1] I, IV — برآید [2] I, IV, VI — کرد; VI — سیاوخش پیش [3] IV — بزاید [4] I, IV, VI — بر [5] VI — خانه [6] VI — می [7] IV — بر; VI — با سیاوخش راند [8] VI — مهی [9] VI — خواست [10] I — بدو باز راند; IV — برو کرد راست [11] VI — چه بازی [12] VI — چو [13] Л, I — نخوردی و بر; VI — نخوردی و در [14] I, IV — نماید; VI — نماید [15] VI — دگر [16] T — مبار; I, IV — б. оп.; VI — ابا من همی تخم کینه [17] I, IV, VI — بدو گفت گر [18] VI — به и мкар б. здесь оп., доб. после б. 539 текста. [19] I — و оп. [20] I, IV — نبود آتش تیز با او بکین (ср. б. 538). VI и T — نخواهم که باشد دلی; نخواهم که باشی دلی پر ز کین [21] I — دل شاه آتش; VI — دل پاك از آتش [22] IV — همان جادویی [23] I, IV, VI — پاك بود [T — دلت] پر زکین

بدو گفت نیرنگ داری هنوز — نگردد همی پشت شوخیت کوز
به ایرانیان گفت شاه جهان — کزین[1] بد که این[2] ساخت اندر نهان[3]
چه سازم چه[4] باشد مکافات این — همه شاه را خواندند[5] آفرین
که پاداش این آنکه[6] بی جان شود — ز بد کردن خویش پیچان[7] شود
بدژخیم فرمود کین را بکوی — ز دار اندر آویز و بر تاب روی[8]
چو سودابه را روی بر گاشتند — شبستان همه بانگ[9] بر داشتند
دل شاه کاوس پر درد شد — نهان داشت رنگ[10] رخش زرد شد[11]
سیاوش چنین گفت با شهریار — که دلرا بدین[12] کار رنجه[13] مدار
بمن بخش سودابه را زین گناه — پذیرد مگر پند و آید براه
همی گفت با دل که بر دست شاه — گر ایدونکه[14] سودابه گردد تباه
بفرجام[15] کار او پشیمان شود — ز من بیند او[16] غم چو[17] پیچان شود
بهانه همی جست زان کار شاه — بدان تا ببخشد گذشته گناه
سیاوش را گفت بخشیدمش[18] — ازان پس که خون ریختن دیدمش[19]
سیاوش ببوسید تخت[20] پدر — و زان تخت[21] بر خاست و[22] آمد بدر
شبستان همه پیشش[23] سودابه باز — دویدند و بردند اورا[24] نماز
بریرنگونه[25] بگذشت یك روزگار — برو گرمتر شد دل شهریار
چنان شد دلش باز از[26] مهر اوی — که دیده نه برداشت از چهر اوی
دگر باره با[27] شهریار جهان[28] — همی جادوی ساخت اندر نهان

---

[1] I, IV — که این [2] I, IV — کجا; VI и T — که او [3] VI — б. оп. [4] T — که [5] VI — سپه
[6] Л — نه پاداش این و انکه [7] VI — خود پشیمان [8] Б — б. передан так: ثم امر بالآخرة بصلبها
[9] I, IV и T — نعره [10] IV — گر چه [11] VI — доб. б.:
همه انجمن روی برگاشتند * چو سوداوه را نیز بگذاشتند
[12] I — ازین [13] VI — غمگین [14] VI — اگر ز انکه [15] VI — سرانجام [16] I, IV — ببیند این
[17] VI — که [18] VI — بخشیدمت [19] VI — که چون ریختن دیدمت [20] I, IV — داند این
[21] IV — جای [22] IV — و оп. [23] I — سوی [24] I — جمله; IV — پیشش; VI — یک یک
[25] VI — برین نیز [26] I — با; IV, VI — پر [27] I — بر [28] I — جوان

بدان تا شود با[1] سیاوش بد — بدانسان[2] که از گوهر او[3] سزد
ز گفتار او شاه[4] شد در گمان[5] — نکرد ایچ[6] بر کس پدید از مهان[7]
[بجایی که کاری چنین اوفتاد — خرد باید و دانش و[8] دین و داد[9]]
[چنان چون بود مردم ترسکار — برآید بکام دل مرد کار[10]]
بجایی که زهر آگند روزگار[11] — ازو نوش[12] خیره مکن خواستار
تو با آفرینش بسنده[13] نهٔ — مشو تیز گر[14] پرورنده نهٔ
چنین‌ست کردار[15] گردان سپهر — نخواهد گشادن همی بر تو چهر[16]
برین[17] داستان زد یکی[18] رهنمون — که مهری فزون نیست از مهر خون
چو فرزند شایسته آمد پدید — ز مهر زنان[19] دل ببباید برید[20]

٤

بمهر اندرون بود شاه جهان — که[21] بشنید گفتار کارآگهان[22]
که افراسیاب آمد و[23] صد هزار — گزیده ز ترکان شمرده سوار[24]
[سوی شهر ایران نهادست روی — و زو گشت کشور پر از گفت وگوی[25]]
دل شاه کاوس ازان تنگ شد — که از بزم رایش[26] سوی جنگ شد
یکی انجمن کرد از ایرانیان — کسی را که بد[27] نیکخواه کیان[28]

---

[1] VI — بر [2] VI — از انسان [3] I, IV — بد [4] VI — بگفتار او باز [5] IV, VI — بدگمان [6] VI — آنچه [7] I, IV и T — نهان [8] IV — و оп. [9] IV — زراد; VI — б. оп. [10] VI — б. оп. [11] I — неразобранные слова: زهر آگند در و نکار (так!). [12] VI — بوش (описка?). [13] Л — پسنده [14] I, IV — چون [15] VI — آیین [16] IV — مهر [17] I, IV — یکی [18] I, IV — برین [19] VI — زبان [20] VI — доб. бб.:

بکاری مکن نیز فرمان زن * که هرگز نه بینی زنی رای زن
چنین مهر سوداوه و مهر شاه * بنظم آوریدم درین جایگاه

[21] VI — چو [22] VI — доб. б.:

که اینک درین زودی افراسیاب * بکشتی بر آید برین روی آب

T — доб. б. [23] VI — زگردان گزیده شمرده — IV; زترکان گزیده شمرده سوار — I [24] که افراسیابست با [25] I, IV, VI и T — б. оп. [26] I, IV — جایش [27] IV — گزیده ز گردان نبرده سوار — VI; سوار [28] IV, VI — کسی کو بدی جهان

بدیشان چنین گفت کافراسیاب ‖ ز باد و ز آتش ز خاك و ز آب[1]
همانا که ایزد[2] نکردش سرشت ‖ مگر[3] خود سپهرش دگرگونه کشت[4]
که چندین بسوگند پیمان کند ‖ زبان را بخوبی[5] گروگان کند
چو گرد آورد مردم کینه‌جوی ‖ بتابد ز پیمان و سوگند[6] روی
جز از من نشاید ورا[7] کینه‌خواه ‖ کنم روز روشن بدو بر[8] سیاه
مگر گم کنم[9] نام او در[10] جهان ‖ وگر نه چو تیر از کمان ناگهان
سپه سازد و رزم[11] ایران کند ‖ بسی زین بر و بوم ویران کند
بدو گفت موبد چه باید سپاه[12] ‖ چو خود[13] رفت باید بآوردگاه
چرا خواسته داد باید بباد ‖ در گنج چندین چه باید گشاد
دو بار این سر نامور گاه خویش ‖ سپردی بتیزی ببدخواه خویش
کنون پهلوانی نگه کن گزین[14] ‖ سزاوار جنگ[15] و سزاوار کین
چنین داد پاسخ بدیشان که من ‖ نبینم کسی را بدین[16] انجمن
که دارد پی و تاب افراسیاب ‖ مرا رفت باید چو کشتی بر آب[17]
شما باز گردید[18] تا من کنون ‖ به پیچم یکی دل برین[19] رهنمون[20]
سیاوش ازان دل پر اندیشه کرد ‖ روانرا از اندیشه چون[21] بیشه[22] کرد
بدل گفت من سازم[23] این رزمگاه ‖ بخوبی[24] بگویم بخواهم ز شاه
مگر کم رهایی دهد دادگر ‖ ز سودابه و گفت و گوی پدر

---

[1] VI— چنین گفت با انجمن شهریار * که این ترك بدگوهر کینه دار
[2] I, VI— چه گونه بکشت—VI [3] IV— وگر [4] VI— ز یزدان—IV ;که یزدان
[5] IV, VI— بخوبی روانرا [6] VI— و از عهد [7] I, IV— نباید کسی ;نباید شدن—VI
[8] I, IV, سپه سازد—I, IV [9] IV— کند [10] IV— ;نام او از—VI روز او در
[11] I, IV— بدرو بر—T и VI [12] IV— که با چند شاه [13] VI— ترا
[14] I, IV— نکو [15] VI— گنج [16] I— ;نه بینم همی کس بدین—IV ;نبینم همی کس درین—VI
[17] VI— بآب [18] I— ;باز لرزید—VI ;ساز گیرید
[19] IV— دلیری [20] Б—перевод б. отсутствует. ;بجای آورم کار با—T ;به پیچم همی دامنِ—VI ;بجای آورم
[21] IV— پر [22] IV— پیشه [23] VI— سازِ [24] T— بچربی

دگر گر ازین کار[1] نام آورم — چنین لشکری را[2] بدام آورم[3]
بشد با کمر پیش[4] کاوس شاه — بدو گفت من دارم این پایگاه[5]
که با شاه توران بجویم نبرد — سر سروران اندر آرم بگرد
چنین بود رای جهان آفرین — که او جان سپارد بتوران زمین[6]
برای و باندیشهٔ نابکار — کجا باز گردد[7] بد[8] روزگار
بدین کار همداستان شد پدر — که بندد برین کین سیاوش کمر
ازو[9] شادمان گشت و بنواختش — بنوّی یکی پایگه[10] ساختش
بدو گفت گنج و[11] گهر[12] پیش تست — تو گویی سپه سربسر خویش تست
ز گفتار و کردار و از آفرین — که خوانند بر تو بایران زمین[13]
گو پیلتن را بر خویش خواند — بسی داستانهای نیکو براند
بدو گفت هرزور تو[14] پیل نیست — چو گرد پی رخش تو[15] نیل[16] نیست
ز گیتی هنرمند[17] و[18] خامش[19] توی — که پروردگار سیاوش توی
چو[20] آهن ببندد[21] بکان در گهر[22] — گشاده شود چون تو بستی کمر[23]
سیاوش بیامد کمر بر میان — سخن گفت با من چو شیر ژیان[24]
همی خواهد او جنگ[25] افراسیاب — تو با او برو روی ازو برمتاب
چو بیدار باشی تو خواب آیدم — چو آرام یابی[26] شتاب آیدم

---

[1] IV, T — و دیگر کزین کام — VI; و دیگر کزین کار [2] VI — گر [3] VI — обратный порядок мисра. [4] VI — نزد [5] VI — دستگاه [6] Б — دیار الترک [7] VI — نه برگردد از ما [8] Л — доб. و [9] VI — ازین [10] VI — پیشگه [11] I, IV — оп. و [12] I — کمر [13] I — از ایران; IV — زمین; VI — 597, 598 оп. ز توران زمین [14] I — با زور تو [15] I, IV — همانند رای; VI — تو خود; T — بمانندهٔ دست تو; IV — پیل (без рифмы). [16] VI — بمانندهٔ رای تو [17] VI — بگیتی خردمند [18] I — оп. و [19] VI — خواهش [20] VI — گر [21] IV — ببیند [22] Так в VI; Л, I, IV — بکانِ گهر [23] VI — بندی کمر; Л — доб. б.:

بدان ای خردمند رزم آزمای * بنزدِ سیاوش فرخنده رای

I, VI — доб. вариант того же б.:

بدان ای سرافراز رزم آزمای * نبرده سیاوخش بزم آزمای

и оп. б. 603 текста. [24] VI — б. оп. [25] I, IV — بخواهد همی رزم; VI — بخواهد همی جنگ [26] I, IV — در خواب باشی; VI — آرام گیری

جهان ایمن از تیر[1] و شمشیر تست سر ماه با[2] چرخ در[3] زیر تست
تهمتن بدو گفت من بندهام[4] سخن هرچ گویی نیوشندهام
سیاوش پناه و روان[5] منست سر[6] تاج او آسمان منست
چو بشنید ازو آفرین کرد و[7] گفت که با جان پاکت خرد باد جفت[8]
و زان پس خروشیدن نای و کوس برآمد بیامد سپهدار طوس[9]
بدرگاه بر انجمن شد سپاه در گنج[10] دینار بگشاد شاه
ز شمشیر و گرز و کلاه و کمر همان[11] خود و درع و سنان و سپر
بگنجی که بد جامهٔ ناپرید فرستاد نزد سیاوش کلید
که بر جان[12] و بر خواسته کدخدای[13] توی ساز کن تا چه[14] آیدت رای
گزین کرد ازان نامداران سوار دلیران جنگی ده و دو هزار
هم از[15] پهلو[16] پارس و[17] کوچ و بلوچ[18] ز گیلان[19] جنگی و دشت سروچ
[سپرور پیاده ده و دو هزار گزین کرد شاه از در کارزار[20]]
از ایران هر آنکس که گوزاده[21] بود[22] دلیر و خردمند و آزاده[23] بود
[ببالا و سال سیاوش بدند[24] خردمند و بیدار و خامش بدند[25]]
ز گردان جنگی و نام‌آوران چو بهرام و چون زنگهٔ شاوران
همان پنج موبد از ایرانیان بر افراختند[26] اختر کاویان[27]
بفرمود تا جمله بیرون شدند ز پهلو سوی دشت و[28] هامون شدند[29]

---

[1] VI—گرز [2] I, IV, VI и T—بر [3] IV—بر [4] Л, IV—همیشه برایت—VI; سراینده ام
[5] I, IV—سیاووش چو چشم و روان—T; سر افگنده ام [6] Л—доб. و
[7] I—و оп. [8] VI—бб. 609 и 610 оп. и заменены б.:

بفرمود و لشکر بهامون شدند * سپاه سپهبد به بیرون شدند

[9] I, IV, VI и T—

برآمد خروشیدن بوق [ذای—VI] و کوس * بیامد سپهبد سرافراز طوس

[10] Л, VI—доб. و [11] VI—هم از [12] I, VI—خوان [13] I, IV—رهنمای
[14] IV, VI—آنچه [15] IV—همه [16] VI—پهلوی [17] Л, I—و оп.
[18] IV—کوه باوج; ср. VI—کوچ باوچ [19] IV—پیلان [20] VI—б. оп.
[21] Л, VI—او زاده; IV—آماده [22] I—از ایران کسی نیز نازاده بود
[23] I—شه زاده [24] IV—ندید [25] IV—زدید; VI—б. оп.
[26] I, IV и T—بر افراخته [27] Л—бб. 621—643 на полях.
[28] Л, IV—و оп. [29] VI—бб. 622, 623 и 624 оп.; Л—слово شدند не дописано.

تو گفتی که اندر زمین جای نیست — که بر خاك او نعل را پای نیست
سر اندر سپهر[1] اختر کاویان — چو ماه درخشنده اندر میان
ز پهلو برون رفت کاوس شاه — [یکی تیز بر گشت گرد سپاه[2]]
[یکی آفرین کرد پرمایه کی — که ای نامداران فرخنده‌پی]
[مبادا جز از بخت همراه‌تان — شده تیره دیدار بدخواه‌تان]
[بنیك اختر و تندرستی شدن — بپیروزی و شاد باز آمدن]
[و زان جایگه کوس بر پیل بست — بگردان بفرمود و خود برنشست]
[دو دیده پر از آب کاوس شاه] — همی بود[3] یکروز با او براه
سرانجام مر یکدگررا کنار — گرفتند[4] هردو چو ابر[5] بهار
ز دیده همی خون فرو ریختند — بزاری خروشی بر انگیختند[6]
گواهی همی داد دل در شدن — که دیدار ازان پس نخواهد بدن
چنین است کردار گردنده دهر — گهی نوش بار آورد گاه زهر
سوی گاه بنهاد کاوس[7] روی — سیاوش ابا[8] لشکر جنگجوی[9]
سپه را[10] سوی زابلستان کشید — ابا پیلتن سوی دستان کشید
همی بود یکچند[11] با رود و می — بنزدیك دستان فرخنده‌پی
گهی با تهمتن بدی می بدست[12] — گهی با زواره گزیدی نشست[13]
گهی شاد بر تخت دستان بدی — گهی در شکار و شبستان[14] بدی
چو یکماه بگذشت[15] لشکر براند — گو پیلتن رفت و دستان بماند[16]
سپاهی برفتند با پهلوان — ز زابل هم از[17] کابل و هندوان[18]

---

[1] IV—سراسر سپه [2] VI—второе мисра б. 625, бб. 626—629 и первое мисра б. 630 оп.; Б—передает бб. 625—630 так: فخرج معه کیکاؤس و شیعه مرحلتین т. е. оп. те же строки, которые опущены в рук. VI. [3] IV, VI—رفت [4] I—доб. و [5] Л—доб. و [6] VI—
ز دیده فرو ریختند خون مهر * ز کردار گردنده گردان سپهر
[7] VI—از ایران [8] VI—سیاوخش با [9] VI—نامجوی [10] I, IV—سوی کاخ کاوس بنهاد
[11] VI—یکماه; Б—شهرا [12] Л—می پرست [13] Б—бб. 638 и 639 отсутствуют. [14] I, IV—در شکار
[15] VI—بنشست [16] Б—б. передан так: ثم قاد جحافله و باذگار و نیستان; VI—نیستان
[17] VI—همه [18] I, IV, VI и Т—обратный порядок мисра; Л—после этого б. стоит б. 644 текста.

ز هر سو که بد نامور لشکری[1] بخواند و بیامد بشهر هری[2]
ازیشان فراوان پیاده[3] ببرد بنه[4] زنگهٔ شاوران را سپرد[5]
سوی طالقان آمد و مرورود سپهرش همی داد گفتی درود[6]
ازانپس[7] بیامد بنزدیك بلخ نیازرد کسرا بگفتار تلخ
و زان روی[8] گرسیوز و بارمان کشیدند لشکر چو باد دمان[9]
سپهرم بد و[10] بارمان پیش رو خبر شد بدیشان ز[11] سالار نو
[که آمد سپاهی و شاهی[12] جوان از ایران گو پیلتن[13] پهلوان[14]]
هیونی[15] بنزدیك افراسیاب بر افگند برسان کشتی برآب[16]
که آمد ز ایران سپاهی[17] گران سپهبد سیاوش و[18] با او سران
سپهکش چو رستم گو پیلتن بیك دست خنجر بدیگر کفن
تو لشکر بیارای و چندین[19] مپای که از باد کشتی[20] بجنبد ز جای
بر انگیخت برسان آتش هیون کزینسان سخن راند[21] با رهنمون
سیاوش زین سو بپاسخ[22] نماند سوی بلخ[23] چون باد لشکر براند
چو تنگ اندر آمد ز ایران[24] سپاه نشایست کردن بپاسخ نگاه[25]
نگه کرد گرسیوز جنگجوی جز از جنگ جستن ندید ایچ روی

---

[1] I, IV и T — مهتری [2] Так в VI; I, IV и T — بدشت هری; Л — بشهر و هری и б. стоит после б. 644 текста. [3] Л — سپاهی [4] I, IV и T — بره [5] Б — б. передан так: فاستجاش منها رجالة کبیرة و ضمّهم الی زنکه بن شاوران, после чего доб.: و هو أحد الاصبهبدین من اصحابه [6] Л — б. стоит после б. 641 текста; VI — سرود; Б — فسار [7] I, IV — وزانپس; VI — وزانسو [8] I, IV — وزان سوی; VI — و زانسو الی طالقان و مروالرود [9] Б — б. 646 и первое мисра б. 647 передает так: و قد قاربها من جهة افراسیاب أخوه چو سپه دمُ [10] I, IV — کرسیوز و سپهرم و بارمان فی جمع کثیر کانوا مقدّمة عساکر الترک [11] VI — ازیشان به [12] IV — شاه جوان [13] I — نامور; T — پدو و سپهرم پس [14] IV — در میان [15] I — نوندی; T — سپهبد [16] VI и T — نوندی — VI — бб. 648 и 649 оп.; T — б. 648 оп. [17] VI — سپاه [18] I, IV — و оп.: I, IV и T — обратный порядок мисра. برافگند هنگام خواب [19] I — چندان; IV — چندی [20] I и T — آتش; VI — لشکر [21] I, IV, VI — داشت [22] IV — اینجا [23] VI — جنگ; Б — و اصطرهم الی القتال [24] VI — بایران; Б — ازان پس بپاسخ — VI; که بد هم [25] Б — перевод бб. 655 и 656 отсутствует.

چو ز ایران[1] سپاه اندر آمد بتنگ — بدروازهٔ بلخ بر خاست جنگ[2]
دو جنگ گران کرده شد در سه[3] روز — بیامد[4] سیاوش[5] لشکرفروز[6]
پیاده فرستاد بر هر دری — ببلخ اندر آمد گران لشکری
گریزان سپهرم بدان[7] روی آب — بشد با سپه نزد افراسیاب

سیاوش در بلخ[8] شد با سپاه — یکی نامه فرمود نزدیک شاه[9]
نوشتن بمشک و گلاب[10] و عبیر — چنان چون سزاوار بد بر حریر[11]
نخست آفرین کرد بر کردگار[12] — کزو گشت[13] پیروز و به روزگار[14]
خداوند خورشید و گردنده ماه — فرازندهٔ تاج و تخت و کلاه
کسی را که خواهد برآرد بلند — یکی[15] را کند سوگوار[16] و نژند
چرا نه بفرمانش اندر[17] نه چون — خرد کرد باید بدین رهنمون
ازان دادگر کو جهان آفرید — ابا آشکارا نهان آفرید
همی[18] آفرین باد بر شهریار — همه نیکوی باد فرجام کار
ببلخ آمدم شاد و پیروز بخت — بفرّ جهاندار با تاج و تخت[19]

---

[1] I, IV—چو ایران; VI—از ایران [2] I, IV—بر ساخت جنگ; Б—б. передан так: فالتقوا و تناوشوا الحرب یومین متوالیین [3] Так в K, T; Л, I,IV, VI—دو [4] T—چهارم [5] I—شماساس; IV—علی باب مدینة بلخ [6] IV, VI—شماسس; Б—бб. 658—660 так: گیتی فروز و لما کان الیوم الثالث أهبّ الله تعالی لسیاوخش ریح الظفر و النصر فانهزمت الأتراک و [7] I, VI—ازان — IV—بران [8] VI—ولوا مدبرین و أبتدروا الی عبور جیحون فارّین [9] Б—бб. 661—674 передает сокращенно так: سیاوش چو در بلخ—T; سیاوخش بشنید و و کتب الی أبیه بما قیض الله له من الفتح و شرح له فی کتابه جمیع ما جری و اخبره أن کرسیوز و أصحابه انهزموا و عبروا الماء و ساروا نحو ترمذ و أن افراسیاب نزل فی السغد و استاذنه فی عبور جیحون لقتاله [10] I, IV и T—نوشتند نامه بمشک [11] VI—б. оп. [12] I, IV—دادگر [13] I, IV—کزویست [14] I—پیروز فرّ و هنر; IV—زیرو و پیروز به روزگار—VI [15] VI—کسی [16] IV—سرفراز [17] I, VI—چرا نه; VI—فرّ و هنر; IV—نه ایدر بفرماندش اندر; IV—بفرمان او در [18] I, IV, VI—همه [19] I—پیروزه تخت; VI—б. оп.

سه روز اندرین جنگ شد روزگار — چهارم ببخشود پروردگار[1]
سپهرم[2] بترمذ شد و بارمان — بکردار ناوك بجست از کمان
کنون تا بجیحون سپاه منست — جهان زیر فرّ[3] کلاه منست
بسغد است با لشکر افراسیاب — سپاه و[4] سپهبد بدان روی[5] آب
گر ایدونك فرمان دهد شهریار — سپه بگذرانم[6] کنم کارزار
چو نامه بر شاه ایران رسید — سر تاج و تختش بکیوان رسید
بیزدان پناهید و زو جست بخت[7] — بدان تا ببار آید آن نو درخت[8]
بشادی یکی نامه پاسخ نوشت — چو تازه بهاری در اردیبهشت[9]
که از آفرینندهٔ هور و ماه — جهاندار و بخشندهٔ[10] تاج و گاه
ترا جاودان شادمان باد دل — زدرد و بلا[11] گشته آزاد دل
همیشه بپیروزی و فرّهی — کلاه بزرگی و تاج مهی[12]
سپه بردی و جنگ را[13] خواستی — که بخت و هنر داری و راستی[14]
همی[15] از لبت شیر بوید هنوز — که زد بر کمان تو از جنگ توز
همیشه هنرمند بادا تنت — رسیده بکام دل روشنت[16]
ازان پس که پیروز گشتی[17] بجنگ — بکار اندرون کرد باید درنگ
نباید پراگنده کردن سپاه — بپیمای روز و[18] برآرای[19] گاه
که آن ترك بدپیشه و ریمنست — که هم بدنژادست و هم بدتنست[20]
همان با کلاهست و با[21] دستگاه — همی[22] سر برآرد ز تابنده ماه[23]

---

[1] VI—б. стоит после б. 671 текста. [2] VI — سپهبد [3] IV— پرّ [4] I— و оп. [5] I, IV — بفرّ جهاندار — VI [6] VI — شد ببخت — VI [7] VI — سپه را گزینم — VI; بکردار — VI; برین روی جهاندار — VI [8] چو روشن بهار و چو خرّم بهشت — I, IV, VI [9] با تاج و تخت و تاج شهی — VI; بسر بر نهی — I, IV [10] زغم — T; غمان — VI [11] بخشنده و جنگ خود — VI [12] I, IV, VI—б. 681 стоит после б. 682 текста. [13] IV— هنوز [14] I, IV — که بودت هنر بخت و هم راستی; [15] IV— همی [16] Так в Л; I, IV — رسیده بکام از دل روشنت; VI — رسیده بکام دل [17] Л — گردی [18] I и T — زراه و — IV; زرای و — VI [19] I, IV, VI — از دوشمنت هم او — IV; همان — I [20] I, IV — بیارای بداندیش هم — VI [21] با اهریمنست و با اهریمنست [22] I — همان; [23] I, IV — بتابنده ماه — VI; بخورشید و ماه

مکن هیچ بر[1] جنگ جستن شتاب — بجنگ تو آید خود افراسیاب
گر ایدونک زین روی جیحون کشد — همی[2] دامن خویش در خون کشد[3]
نهاد از بر نامه بر مهر خویش — همانگه فرستاده را خواند پیش[4]
بدو داد و فرمود تا گشت باز — همی تاخت اندر نشیب و فراز
فرستاده نزد سیاوش رسید — چو آن نامهٔ شاه ایران بدید
زمین را ببوسید و دل شاد کرد — ز هر غم دل پاک[5] آزاد کرد[6]
ازان نامهٔ شاه چون گشت شاد — بخندید و نامه بسر بر نهاد[7]
نگه داشت بیدار[8] فرمان اوی — نپیچید[9] دل را ز پیمان اوی[10]
وزان سو[11] چو گرسیوز شوخ مرد[12] — بیامد بر شاه ترکان[13] چو گرد
بگفت آن سخنهای ناپاک و[14] تلخ — که آمد سپهبد سیاوش ببلخ
سپه‌کش چو رستم سپاهی گران[15] — بسی نامداران و[16] جنگ آوران[17]
ز هر[18] یک ز ما بود پنجاه بیش — سرافراز با گرزهٔ گاومیش[19]
پیاده بکردار آتش بدند — سپردار با تیر و ترکش بدند
نپرّد بکردار ایشان عقاب — یکی را سر اندر نیاید[20] بخواب
سه روز و سه شب بود هم زین[21] نشان — غمی شد سر و اسپ[22] گردنکشان
ازیشان کسی را که خواب آمدی — ز جنگش بدانگه[23] شتاب آمدی
بخفتی[24] و آسوده بر خاستی — بنوّی یکی جنگ آراستی[25]

---

[1] VI—در [2] IV—همان; VI—همه [3] I—б. оп. [4] I—б. оп. [5] I—ز بند غمان پس دل
[6] IV—بنامه درون نام شه یاد کرد; VI—б. оп. [7] I—(ср. прим. 6 по IV):
ازان نامهٔ شاه دل کرد شاد * بنامه درون نام شه کرد یاد VI—
تنا گفت بسیار و دل کرد شاد * ببوسید و نامه بسر بر نهاد
[8] I, IV—обратный порядок I, IV; فرمان اوی—VI [9] VI—نتابید [10] I, IV—نگه داشتش حکم و
мисра. [11] Л, I, IV—پس [12] Так в VI; Л, I, IV—شیر مرد [13] I, IV и T—توران [14] I, VI—و оп. [15] I, IV, VI и T—سپه پیکران [16] Л и I—و оп. [17] VI—کندآوران [18] I, IV—بهر
[19] VI—б. оп. [20] I—نیارد; IV, VI—نیامد [21] VI—بی [22] I—غمی گشت بر اسب
[23] I, IV, VI, T—غمی شد دل مرد و—T; غمی شد ببر و اسب—VI; غمی شد سر اسب—IV
[24] Так в I, T; Л, IV, VI—برفتی [25] I, IV—ز جنگ دلیران
ز نو باز جنگی بر آراستی—VI
بنو باز جنگی بیاراستی

بـرآشـفـت چـون آتـش افـراسـیـاب — کـه چندین چـه گویی[1] ز آرام و خـواب[2]
بـگـرسـیـوز انـدر[3] چـنـان بـنـگـریـد — که گـفـتـی مـیـانـش بـخـواهـد بـریـد
یـکـی بـانـگ بـرزد بـرانـدش[4] ز پـیـش — کـجـا خـواست رانـدن بـرو خشم[5] خویش
بـفـرمـود کـز نـامـبـداران هـزار — بـخـوانـیـد وز بـزم سـازیـد[6] کـار
سراسر همه دشت پـرچـیـن[7] نـهـیـد[8] — بـسـغـد انـدر آرایـش چـیـن نـهـیـد[9]
بـدیـن سـان[10] بـشـادی گـذر کـرد روز — چـو از چـشـم شـد دور گـیـتـی‌فـروز[11]
بـخـواب و بـآرامـش[12] آمـد شـتـاب — بـغـلـتـیـد بـر جـامـه افـراسـیـاب[13]

۵

چو یک پاس[14] بـگـذشـت از تـیـره شب — چـنـانـچـون کسی راز گـویـد[15] بـتـب[16]
خـروشـی بـرآمـد ز افـراسـیـاب — بـلـرزیـد بـر جـای آرام و خـواب[17]
پرسـتـنـدگـان تـیـز[18] بـر خـاسـتـنـد — خـروشـیـدن و غـلـغـل[19] آراسـتـنـد
چـو آمـد بـگـرسـیـوز آن آگـهـی — که شد تیره دیـهـیـم[20] شـاهـنـشـهـی[21]
بـتـیـزی بـیـامـد بـنـزدیـک شـاه[22] — ورا دیـد بـر خـاک خـفـتـه بـراه[23]
بـبـر در گـرفـتـش بـپـرسـیـد زوی — کـه ایـن داسـتـان با بـرادر بـگـوی
چـنـیـن داد پـاسـخ کـه پـرسش مـکـن — مـگـو ایـن زمـان ایـچ[24] با مـن سـخـن
بـمـان[25] تـا خـرد بـاز یـابـم یـکـی — بـبـر گـیـر و[26] سـخـتـم بـدار انـدکـی
زمـانـی بـرآمـد چـو آمـد بـهـوش — جـهـان‌دیـده[27] بـا نـالـه و بـا خـروش

---

[1] I и T—بپیچید از جای [2] I—б. оп. [3] IV—ایدر; VI—آنگه [4] VI—برآمد [5] I—بخواندند و از بزم— [6] I, IV, VI توانا نبود اندر آن کار—VI; توانا نبود او بر آن خشم سازند [7] I, IV и T—آذیـن [8] IV—نهند [9] IV—نهند; VI—б. оп.; Б—перевод б. отсутствует. [10] I—بدیشان— IV; بریشان— [11] VI—б. оп. [12] I,IV,VI—بآسایش [13] I, IV—بر [14] I, IV,T—بهره و تفرّق من کان عنده :Б—доб.; چای آرام و خواب [15] VI—کسی باز گوید [16] I, IV,VI—بلب [17] VI—б. оп. [18] IV, VI—نیز [19] I и T—کسی کان بلرزد—T که تیره شد— VI [20] I, IV—آیین [21] VI—بهر سو یکی غلغل (так!). [22] IV—بدرگاه شاه— VI; بر شهریار [23] I, IV—ورا دید خفته— آن تخت و آن فرّهی [24] مگوی اندرین وقت—I, IV ورا دید خفته ابر خاک خوار—VI; بران خاک راه [25] Так в VI; Л, I, IV—بدان [26] IV—و оп. [27] I, VI—دید

نهادند شمع و برآمد[1] بتخت — همی بود[2] لرزان بسان[3] درخت
بپرسید گرسیوز نامجوی — که بگشای لب زین[4] شگفتی بگوی
چنین گفت پرمایه[5] افراسیاب — که هرگز کسی این[6] نبیند بخواب
کجا[7] چون شب تیره من دیده‌ام — ز پیر و جوان نیز نشنیده‌ام
بیابان پر از مار[8] دیدم بخواب — جهان[9] پر ز گرد آسمان پر[10] عقاب
زمین خشك[11] شخّی[12] که گفتی سپهر — بدو تا جهان[13] بود ننمود چهر
سراپردهٔ من زده بر کران — بگردش سپاهی ز کندآوران
یکی باد برخاستی پر ز گرد — درفش مرا سر نگونسار کرد
برفتی ز هر سو یکی جوی[14] خون — سراپرده و خیمه[15] گشتی نگون
وزان لشکر من فزون از[16] هزار — بریده سران و تن افگنده خوار[17]
سپاهی ز ایران[18] چو باد دمان — چه نیزه بدست و چه تیر و کمان
همه نیزهاشان سر آورده بار — وزان هر سواری سری در کنار[19]
بر تخت من تاختندی سوار — سیه‌پوش و نیزه‌وران صد هزار
بر انگیختندی ز جای نشست — مرا تاختندی همی[20] بسته دست
نگه کردمی نیك هر سو بسی — ز پیوسته پیشم نبودی کسی
مرا پیش کاوس بردی دوان — یکی بادسر نامور پهلوان
یکی تخت بودی چو تابنده[21] ماه — نشسته برو پور[22] کاوس شاه[23]

---

[1] Л, VI — بیامد [2] VI — تنش [3] I и T — چو شاخ [4] I, VI — این; IV — وین [5] IV — گرد [6] VI — کس این را [7] I, IV, VI — چنان [8] I, IV — بپاسخ چنین گفت [9] T — زمین [10] VI — با [11] I, IV — доб. و [12] VI — بوده [13] VI — تا روان [14] I, IV — رود [15] VI — سراغ و سر خیمه [16] Так в VI; I, IV и T — چو سیصد [17] Л — б. оп.; Б — б. передан так: و رأیت ألفا أو أکثر من أصحابی قد ضربت رقابهم [18] VI — ازان پس [19] Б — то же; Л — объединяет первые мисра бб. 732 и 733 в один б. (оп. вторые мисра обоих бб.):

بر تخت من تاختندی سوار * همه نیزهاشان سر آورده بار VI —

ازان نیزه‌های سر آورده بار * بهر سو سواری سر بیکنار

I — начало лакуны. [20] IV, VI — همه [21] IV — سرش نزدِ [22] IV, VI — بران گرد — T; ببرو گرد [23] IV — доб. б.:

دو هفته نبودی ورا سال بیش — چو دیدی مرا بسته در پیش[1] خویش[2]
دمیدی[3] بکردار غرّنده میغ — میانم بدو نیم کردی[4] بتیغ
خروشیدمی من فراوان ز درد[5] — مرا نالله و درد بیدار کرد
بدو گفت گرسیوز این خواب شاه[6] — نباشد جز از[7] کامهٔ نیکخواه
همه کام دل باشد و تاج و تخت — نگون گشته بر بدسگال تو[8] بخت
گزارندهٔ خواب بایدد[9] کسی — که از دانش اندازه دارد بسی[10]
بخوانیم بیدار دل موبدان[11] — از اخترشناسان و از بخردان[12]

هر آنکس[13] کزین دانش آگه بوَد[14] — پراگنده گر[15] بر در شه بوَد[16]
شدند انجمن بر در شهریار — بدان تا چرا کردشان خواستار
بخواند و سزاوار بنشاند پیش — سخن راند با هر یك[17] از کم و بیش
چنین گفت با نامور موبدان — که ای پاك دل نیك پی[18] بخردان
گر این[19] خواب و[20] گفتار من در جهان — ز کس بشنوم[21] آشکار و نهان
یکی را نمانم سر و تن بهم — اگر زین سخن بر لب آرند دم[22]
ببخشیدشان بیکران[23] زرّ و سیم — بدان تا نباشد کسی زو بیم[24]
ازان پس بگفت آنچ در خواب دید — چو موبد ز شاه آن سخنها شنید

جوانی دو رخساره مانند ماه * نشسته بدی نزد کاوس شاه
VI — доб. б.:

جوانی ستاده به پیشش درون * میان بسته بر چهره مانند خون

1 VI — خون 2 Б—переводит б. 738, опуская второе мисра: و کان سنه غیر زائد عن
ای پادشاه — IV 3 VI — دویدی 4 IV — بدو نیمه کرده 5 VI — بدرد 6 أسبوعین
—VI ;کزین دانش اندیشه آرد بسی — IV 10 باشد — VI 9 بدسگالانت — VI 8 بجز — T и IV 7
کسانی — IV,T 13 موبدان — IV 12 نخواهیم پند از دل بخردان — IV 11 کزین دانش آگاه دارد بسی
14 IV — بوند ; VI — бб. 745—748 оп. 17 IV — هر کس 16 IV — یا 15 T —
یقین — VI ;ز کس نشنوم — IV 21 و — Л оп. 20 IV, VI — کزین 19 باخترشناسان و هم
— VI 24 هم بسی — VI 23 اگر این سخن نشنرم بیش و کم — VI ;نم — IV 22 نشنوم
کسی بر نباشد ز بیم

بترسید وز شاه زنهار خواست — که این خوابرا کی توان گفت راست
مگر شاه با بنده پیمان کند — زبانرا[1] بپاسخ گروگان کند
755 کزین در سخن هرچ داریم یاد — گشاییم[2] بر شاه و یابیم داد
بزنهار دادن زبان داد شاه — کزان بد[3] ازیشان نبیند گناه
زبان‌آوری بود بسیار مغز — کجا[4] برگشادی سخنهای نغز
چنین گفت کز خواب شاه[5] جهان — به بیداری آمد سپاهی گران[6]
[یکی شاه زاده بپیش اندرون — جهان‌دیده با وی بسی رهنمون[7]]
760 [پران طالع اورا گسی کرد[8] شاه — که این بوم گردد[9] بما بر تباه[10]]
اگر با سیاوش کند شاه جنگ — چو دیبه[11] شود روی گیتی[12] برنگ
ز ترکان نماند کسی پارسا[13] — غمی گردد[14] از جنگ او پادشا[15]
وگر او شود کشته بر دست شاه — بتوران نماند سر و[16] تاج و گاه[17]
سراسر پر آشوب گردد زمین — ز بهر سیاوش بجنگ و بکین
765 بداندگاه یاد آیدت راستی — که ویران شود کشور از[18] کاستی
جهاندار گر مرغ گردد بپر — برین[19] چرخ گردان نیابد گذر
برین سان گذر کرد خواهد[20] سپهر — گهی پر ز خشم و گهی پر ز مهر
غمی شد چو بشنید افراسیاب — نکرد[21] ایچ بر جنگ جستن شتاب
بگرسیوز آن رازها[22] بر گشاد[23] — نهفته سخنها بسی[24] کرد یاد

---

[1] Л — روان را [2] VI — گشایم باو شاه با مهر و [3] VI — کزانسان [4] IV, VI — که او [5] IV — کای پادشاه [6] IV — کند آشکارا برو بر نهان — VI ;کنم آشکارا بتو بر نهان
Б — бб. 758—761 переданы так: ;فقال إن خارب الملک سیاوخش اغبرت الآفاق و اختبط العالم
IV — доб. б.:

به بیداری اکنون سپاهی گران * از ایران بیاید دلاور سران

[7] VI — б. оп. [8] IV и T — که بر طالعش بر کسی نیست [9] IV и T — کند بوم و بزرا
[10] IV — سیاه; VI — б. оп. [11] IV — دوده; VI — دیبا [12] VI — کشور [13] IV — ;نماند کسی پادشا
[14] VI — ماند [15] VI — پارسا; T — پادشاه [16] Л — و [17] IV — که پیدا شود کژّی و — VI ;سر و تخت و گاه — оп. бб. 763—765 [18] IV — نجست [19] VI — ازین [20] VI — بر ما [21] IV — کارها [22] IV — در گشاد [23] VI — [24] IV, VI — همی

که گر من بجنگ سیاوش سپاه — نرانم[1] نیاید کسی کینه‌خواه
نه او کشته آید[2] بجنگ و نه من — بر آساید از گفت و گوی[3] انجمن
نه کاوس خواهد ز من نیز کین — نه آشوب گیرد سراسر[4] زمین
بجای جهان جستن و کارزار — مبادم بجز آشتی[5] هیچ کار
فرستم بنزدیک او سیم و زر — همان[6] تاج و تخت و فراوان گهر[7]
مگر کین بلاها ز من بگذرد — که ترسم روانم[8] فرو پژمرد
چو چشم زمانه بدوزم بگنج[9] — سزد گر سپهرم نخواهد[10] برنج
نخواهم زمانه جز آن کو نوشت — چنان زیست[11] باید که یزدان سرشت[12]
چو بگذشت نیمی ز گردان سپهر — درخشنده خورشید بنمود چهر[13]
بزرگان بدرگاه شاه آمدند — پرستنده و با کلاه آمدند
یکی انجمن ساخت با[14] بخردان — هشیوار و کارآزموده ردان[15]
بدیشان چنین گفت کز روزگار — نبینم همی بهره جز[16] کارزار
بسا نامداران که بر دست من — تبه شد بجنگ اندرین[17] انجمن
بسی شارستان گشت بیمارستان — بسی بوستان[18] نیز شد خارستان
بسا باغ[19] کان رزمگاه منست — بهر سو نشان سپاه منست[20]
ز بیدادی شهریار جهان — همه نیکوی باشد اندر[21] نهان
نزاید[22] بهنگام در دشت گور — شود[23] بچهٔ باز را دیده[24] کور

---

[1] VI — برانم [2] VI — گردد [3] T — از شرّ و شور; [4] IV — زنه آشوب گردد سراسر
[5] VI — مبادا جز از راستی; T — نه گردد پر آشوب یکسر; نه آشوب خیزد بروی
[6] IV и T — هم از [7] IV — доб. бб.:

منوچهر گیتی بدبخشید راست * همو بهرهٔ خویشتن کم بخواست
ازان نیز کوته کنم دست خویش * زمینی که بخشیده بودم ز پیش

VI, T — доб. те же бб. с незначительными разночтениями; Б — доб.: وأفرج له عن بعض البلاد
[8] Л — که ترسم روان (метр нарушен); VI — ز آبی دو آتش [9] VI — ز گنج
[10] IV, VI и T — نه پینم همی من جز از; VI — نمی بینم همی روز این [11] IV и T — رست; T — بکشت
[12] IV и T — سران [13] VI — б. оп. [14] VI — انجمن
[15] VI — کرد با [16] IV — ندارد [17] VI — بدان نامدار
[18] T — گلستان [19] VI — بسی زاغ; T — بسی راغ [20] Б — перевод
б. отсутствует. [21] IV, VI и T — نیکوییها شود در [22] IV — بر آید
[23] VI — مشو [24] IV — بچهٔ باز با فرّ

نپرّد ز پستان نخچیر شیر — شود آب در چشمهٔ خویش[1] قیر
شود در جهان چشمهٔ آب خشک — نگیرد[2] بنافه درون بوی مشک
ز کژّی گریزان شود راستی — پدید آید از هر سوی کاستی[3]
کنون دانش و داد یاد[4] آوریم — بجای غم و رنج داد[5] آوریم
بر آساید از ما زمانی جهان — نباید که مرگ آید از[6] ناگهان
دو بهر از[7] جهان زیر پای منست — به[8] ایران و توران سرای منست
نگه کن که چندین ز کندآوران — بیارند هر سال باژ گران
گر ایدونک باشید همداستان — برستم فرستم یکی داستان
در آشتی با سیاوش نیز — بجویم[9] فرستم بی اندازه[10] چیز
سران یک بیک پاسخ آراستند — همی[11] خوبی و راستی[12] خواستند
که تو شهریاری و ما چون رهی — بران دل نهاده که فرمان دهی[13]
همه باز گشتند سر پر ز داد[14] — نیامد کسی را غم و رنج[15] یاد
بگرسیوز آنگه چنین گفت شاه — که ببسیج[16] کار و بپیمای راه
بزودی بساز و سخن را[17] مه ایست — ز لشکر گزین کن سواری دویست
بنزد سیاوش بر خواسته — ز هر چیز گنجی بیاراسته[18]
از اسپان تازی بزرّین ستام — ز شمشیر هندی بزرّین نیام[19]
یکی تاج پر گوهر شاهوار — ز گستردنی صد شتروار بار
غلام و کنیزک ببر هم دویست — بگویش که با تو مرا جنگ نیست[20]
بپرسش فراوان و اورا[21] بگوی — که ما سوی ایران نکردیم روی

---

[1] VI — در چشمها همچو [2] IV — نخارد; VI — نباشد [3] IV, VI — доб. б.:
مرا سیر شد دل ز جنگ و بدی * همی جست خواهم ره ایزدی
[4] IV — باز; VI — پیش [5] IV — ناز; VI — باز [6] VI — آیدت [7] VI — دو بهره [8] VI — هم
[9] VI — بگویم [10] IV, VI и T — ز هر گونه [11] IV, VI — همه [12] IV, VI — آشتی [13] Б — بدو تا
[14] VI — باد [15] VI — کسی را نیامد ز غم هیچ [16] VI — перевод бб. 797 и 798 отсутствует.
[17] IV — مکن هیچ; VI — بزودی بساز و بره بر; بدرون رو
[18] VI — ببر و این نیام (ср. б. 888). [19] Л — доб. здесь شود کار آراسته (ср. б. 819 текста).
[20] VI — و آنگه [21] повторно бб. 801—803 текста (сверху приписка переписчика: مکرر).

زمین[1] تا لب رود جیحون مراست — بسغدیم[2] و این پادشاهی جداست[3]
همانست کز تور و سلم دلیر — زبر شد جهان آن کجا بود زیر[4]
از ایرج که بر بیگنه کشته شد — ز مغز بزرگان[5] خرد گشته شد
ز توران بایران[6] جدایی نبود — که با کین و جنگ آشنایی نبود
ز یزدان[7] بران گونه دارم امید — که آید درود و خرام و[8] نوید
بر انگیخت از شهر ایران ترا — که بر مهر دید از[9] دلیران ترا
ببخت[10] تو آرام گیرد جهان — شود جنگ و ناخوبی اندر[11] نهان
چو گرسیوز آید[12] بنزدیک تو — ببار آید آن رای تاریک[13] تو[14]
چنانچون بگاه فریدون گرد — که گیتی ببخشش بگردان سپرد[14]
ببخشیم و آن رای باز آوریم — ز جنگ و ز کین پای[15] باز آوریم
تو شاهی و با شاه ایران بگوی — مگر نرم گردد سر جنگجوی
سخنها همی گوی با پیلتن — بچربی[16] بسی داستانها بزن
برین هم نشان نزد رستم پیام[17] — پرستنده و اسپ و زرّین ستام[18]
بنزدیک او هم چنین خواسته — ببر تا شود کار پیراسته[19]
جز از تخت زرّین که او شاه نیست — تن پهلوان از در گاه نیست

٦

بیاورد گرسیوز آن خواسته — که روی زمین زو شد آراسته[20]
دمان[21] تا لب رود جیحون رسید — ز گردان[22] فرستادهٔ بر گزید

---

1 T — ز چین 2 VI — پسندیم 3 VI — مراست; Б — передает б. так: و انما صرنا الی السغد و هی من ممالکنا القدیمة 4 VI — مرا شد جهان آنچه بودم بزیر; Б — перевод 5 IV, VI — دلیران 6 IV, VI и T — از ایران و توران 7 IV — از 8 IV — که آورد روز خرام و — VI; که آورد روز خرّم 9 IV и T — از یزد — VI; ایران 10 Л — دمخت — VI; بتخت 11 IV — ایدر 12 Л — آمد 13 IV — باریک 14 VI — б. оп. 15 VI — سران زیر سربند 16 IV — بخوبی 17 IV, VI — غلام 18 T — б. оп. 19 IV — کارت آراسته — VI; ز هر چیز گنجی بیاراسته (ср. б. 801 текста). 20 VI — б. оп. 21 VI — دوان 22 IV — ز لشکر

بدان تا رساند بشاه آگهی — که گرسیوز آمد بدان فرّهی[1]
بکشتی بیکروز بگذاشت[2] آب — بیامد سوی بلخ دل پر[3] شتاب
فرستاده آمد بدرگاه[4] شاه • — بگفتند[5] گرسیوز آمد براه[6]
سیاوش گو[7] پیلتن را بخواند — و زین داستان چند گونه براند
چو گرسیوز آمد بدرگاه[8] شاه — بفرمود تا برگشادند راه
سیاوش ورا دید بر[9] پای خاست — بخندید و بسیار پوزش[10] بخواست
ببوسید گرسیوز از دور[11] خاك — رخش پر ز شرم و دلش پر ز باك
سیاوش بنشاندش[12] زیر تخت[13] — از افراسیابش بپرسید سخت
چو بنشست[14] گرسیوز از گاه[15] نو — بدید آن سر و افسر شاه[16] نو
برستم چنین گفت کافراسیاب[17] — چو از تو خبر[18] یافت اندر شتاب
یکی یادگاری بنزدیك شاه — فرستاد با من کنون در براه[19]
بفرمود تا پرده[20] بر داشتند — بچشم[21] سیاوش بگذاشتند[22]
ز دروازهٔ شهر تا بارگاه[23] — درم بود و اسپ و غلام و کلاه[24]
کس اندازه نشناخت آنرا[25] که چند — ز دینار وز تاج و تخت[26] بلند
غلامان همه با کلاه و کمر — پرستنده با یاره و طوق زر[27]
پسند آمدش سخت[28] بگشاد روی — نگه کرد و بشنید پیغام اوی[29]

---

[1] IV, VI — ابا فرّهی [2] VI — ز کشتی فرستاده بگذشت [3] IV — هم در
[4] IV, VI — [5] VI — بنزدیک [6] IV — بگفتش که [7] VI — مر
[8] VI — بدادش خبر زان گو نیکخواه [9] VI — بنزدیک
[10] VI — بخندید بسیار و عذرش [11] VI — آن روی [12] IV — نشاندش سیاوش ابر VI; سیاوش بنشاختش
[13] Б — عند تخته [14] VI — بشنید [15] IV и T — و گاه VI; از شاه
[16] IV — و ماه [17] VI — افراسیاب [18] VI — چو دیدش ابر
[19] IV — چنانچون ترا فرستاده بودست با من براه VI; فرستاد با من هم اکنون براه
[20] Так в VI — پیشگاه [21] IV и T — بپیش [22] IV — بگماشتند
[23] VI — پرده; Л, IV и T — هدیه [24] VI и T — سپاه [25] VI — اورا
[26] IV — تخت و تاج VI; تخت تاج [27] IV — доб. б.:
یکی یادگاری ز نزدیک شاه * ز بهر تو ای پهلوان سپاه
[28] IV, VI — доб. و [29] Л — за этим б. следует б. 841 текста.

تهمتن بدو گفت یك هفته شاد — همی باش[1] تا پاسخ آریم یاد[2]
[بدین خواهش اندیشه باید بسی — همان نیز پرسیدن از هر کسی[3]]
چو بشنید گرسیوز پیش‌بین — زمینرا ببوسید و کرد آفرین[4]
یکی خانه اورا[5] بیاراستند — بدیبا و خوالیگران خواستند
نشستند بیدار هر دو[6] بهم — سگالش گرفتند بر بیش و کم
ازان کار شد[7] پیلتن بدگمان — کزانگونه گرسیوز آمد دمان
طلایه ز هر[8] سو برون تاختند — چنانچون بهایست بر ساختند
سیاوش ز رستم بپرسید و گفت — که این راز بیرون کنید[9] از نهفت
که این آشتی جستن از بهر چیست — نگه کن که تریاك این زهر چیست[10]
ز پیوستهٔ خون بنزدیك اوی — ببین تا کدامند صد[11] نامجوی[12]
گروگان فرستند بنزدیك ما — کند روشن این رای تاریك ما
نباید[13] که از ما غمی شد ز بیم — همی طبل سازد[14] بزیر گلیم
چو این کرده باشیم نزدیك شاه — فرستاده باید یکی[15] نیك‌خواه
برد زین سخن نزد[16] او آگهی — مگر مغز گرداند[17] از کین تهی
چنین گفت رستم که اینست[18] رای — جزین روی پیمان نیاید[19] بجای

بشبگیر گرسیوز آمد بدر — چنانچون بود با کلاه و کمر
بیامد بپیش سیاوش زمین — ببوسید و بر شاه کرد آفرین[20]
سیاوش بدو[21] گفت کز کار[22] تو — پر اندیشه بودم ز گفتار[23] تو

---

[1] IV, VI — بباشیم [2] VI — آرند یاد; Л — бб. 839 и 840 стоят после б. 841 текста.
[3] VI — б. оп. [4] Л — б. 841 стоит после б. 838 текста; VI — б. оп., но доб. б.:
چو آگه شد از آن همه گفت و گوی * بمالید بر تخت او روی و موی
[5] VI — خانهٔ نو [6] VI — با او [7] VI — بد [8] IV — بهر [9] IV — کنیم; VI — کشیم [10] Б — б. отсутствует. [11] IV — چند [12] VI — бб. 848 и 849 оп.; Б — перевод этих бб. после б. 850.
[13] IV — نبینی [14] IV — کوبد [15] VI — بر [16] VI — نیز نزدیک [17] IV — مغز او گردد; T — مغز او آید [18] VI — که این نیست [19] VI — جز آن نیز فرمان نیارد [20] IV и T — доб. б.:
سیاوش بدو گفت چون بود دوش * ز لشکرگه گشن و چندین خروش
[21] IV и T — و زان پس چنین [22] IV — رای [23] IV — ازان جای; VI — ز کردار

کنون رای یکسر[1] بران شد درست — که از کینه دل را[2] بخواهیم شست
تو پاسخ فرستی بافراسیاب — که از کین اگر شد سرت پر[3] شتاب[4]
کسی کو ببیند سرانجام بد — ز کردار بد باز گشتن سزد
دلی[5] کز خرد گردد آراسته — یکی گنج گردد پر از[6] خواسته
اگر زیر نوش[7] اندرون زهر نیست — دلت را ز رنج و زیان[8] بهر نیست
چو پیمان همی کرد خواهی درست[9] — که آزار و کینه نخواهیم جست[10]
ز گردان که رستم بداند همی — کجا[11] نامشان[12] بر تو خواند همی
بر من فرستی برسم نوا — که باشد بگفتار تو بر[13] گوا
و دیگر ز ایران[14] زمین هرچ هست — که آن شهرها را تو[15] داری بدست
بپردازی و خود بتوران شوی — زمانی ز جنگ و ز کین[16] بغنوی[17]
نباشد جز از راستی در میان — بکینه نبندم[18] کمر بر میان[19]
فرستم یکی نامه نزدیک شاه — مگر بآشتی[20] باز خواند سپاه
بر افگند گرسیوز اندر زمان[21] — فرستادهٔ چون هژبر دمان[22]
بدو گفت خیره[23] منه سر بخواب — برو تازیان نزد افراسیاب
بگویش که من تیز بشتافتم[24] — همی هرچ[25] جستم[26] همه یافتم
گروگان همی خواهد از[27] شهریار — چو[28] خواهی که بر گردد از کارزار
فرستاده آمد بدادش پیام — ز شاه و ز گرسیوز[29] نیک نام[30]
چو گفت فرستاده بشنید شاه — فراوان بپیچید و گم کرد راه[30]

---

[1] IV, VI — هر دو [2] IV — از کین همی دل — T; از کینه دلها [3] IV — تهی کن سر ایدر
[4] VI — б. оп. [5] VI — کسی [6] VI — چو گنجی بود پر زر و — T; یکی گنج باشد پر از
[7] IV — پوش [8] VI — ز رنج زمان [9] IV, VI — نخست [10] IV — کسانی که پیوستهٔ خون تست;
IV и VI — б. стоит после б. 863 текста [11] IV — کنون [12] IV — نام او
[13] VI — برین خوب گفتار باشد گوا [14] IV — کز ایران [15] VI — و زین
[16] T — ز جنگ و ز کین‌آوران [17] Л, VI — نغنوی; IV — دغنوی [18] VI — ببندد
[19] IV и T — شهریاری که نباید بدن چون پلنگ ژیان [20] IV — بداند مگر [21] Л — دمان (описка). [22] IV —
[23] VI — خیز و [24] VI — سواری بکردار باد دمان — T и VI; فرستاد اورا چو شیر ژیان
[25] IV, VI и T — کنون هر چه [26] IV, VI — جستی [27] VI — خواهدت [28] VI —
نیز بساختم [29] IV — ز شاه و وزان رستم (так!). [30] VI — б. оп. چه

همی[1] گفت صد[2] تن ز خویشان من — گر ایدونک کم گردد از[3] انجمن
شکسست اندر آید بدین بارگاه[4] — نماند[5] بر من کسی نیک‌خواه[6]
وگر گویم از من گروگان مجوی[7] — دروغ آیدش[8] سر بسر گفت و گوی[9]
فرستاد[10] باید بر او نوا — اگر بی گروگان ندارد روا[11]
بران[12] سان که رستم همی نام برد — ز خویشان نزدیک صد پر شمرد[13]
بر شاه ایران فرستاد شان[14] — بسی خلعت و نیکوی دادشان[15]
بفرمود تا کوس با کرّه‌نای — زدند و فروهشت پرده‌سرای
بخارا و سغد و سمرقند و چاچ — سپیجاب[16] و آن کشور و تخت عاج[17]
تهی کرد و شد با سپه سوی گنگ — بهانه نجست[18] و فریب و[19] درنگ
چو از رفتنش رستم آگاه شد — روانش ز اندیشه کوتاه شد
بنزد سیاوش بیامد[20] چو گرد — شنیده سخنها همه یاد کرد
بدو گفت چون کارها گشت راست — چو گرسیوز ار باز گردد رواست[21]
بفرمود تا خلعت آراستند — سلیح و کلاه و کمر خواستند
یکی اسپ تازی بزرّین[22] ستام — یکی تیغ هندی بزرّین[23] نیام
چو گرسیوز آن خلعت شاه دید — تو گفتی مگر بر زمین ماه دید[24]
بشد با زبانی پر از آفرین — تو گفتی مگر بر[25] نوردد زمین

---

[1] IV—بدو; VI—بدل [2] IV—چند [3] IV—گزیده فرستم بدان
[4] IV, VI—بران رزمگاه [5] IV—نباشد [6] IV, VI—کینه‌خواه
[7] VI—مخواه [8] VI—آمدش [9] VI—گفت شاه
[10] IV, VI—فرستاده
[11] IV—برآید روا и доб. б.:
مگر کین بلاها ز من بگذرد * خردمند باشم به از بی‌خرد
[12] IV—و زان [13] VI—б. оп. [14] VI—فرستاد و گفت [15] VI—که این راستی راست بد
[16] Л, IV—سپنجاب [17] VI—و آن کشور تخت و تاج [18] VI—بجست [19] Л—оп.
[20] VI—بنزد سیاوخش آمد
[21] VI—б. оп. [22] VI—یکی اسپ زرّین بتازی [23] VI—بسیمین
[24] VI—در نهفت и доб. б.:
فرستادم اینک به پیش نوا * بدانسان که در خواستی شه روا
[25] IV—همی در; VI—همه بر

سیاوش نشست از بر تخت عاج — بیاویخته بر سر عاج تاج[1]
همی رای زد با[2] یکی چرب‌گوی[3] — کسی کو سخنرا دهد رنگ و بوی[4]
ز لشکر همی جست گردی[5] سوار — که با او بسازد دم شهریار
چنین گفت با او گو پیلتن — کزین در که یارد گشادن سخن[6]
همانست کاوس کز پیش بود · — ز تندی[7] نکاهد نخواهد فزود
مگر من شوم نزد شاه جهان — کنم آشکارا برو بر نهان
ببرّم زمین گر تو فرمان دهی — ز رفتن نبینم همی جز بهی
سیاوش ز گفتار او شاد شد[8] — حدیث فرستادگان باد[9] شد
سپهدار بنشست و رستم بهم — سخن راند[10] هر گونه از[11] بیش و کم
بفرمود تا رفت پیشش دبیر — نوشتن[12] یکی نامهٔ بر حریر[13]
نخست آفرین کرد بر دادگر[14] — کزو دید نیروی و فرّ و هنر[15]
خداوند هوش و زمان و مکان[16] — خرد پروراند همی با روان[17]
گذر نیست کس را ز فرمان او — کسی کو بگردد[18] ز پیمان[19] او
ز[20] گیتی نبیند مگر[21] کاستی — بدو باشد[22] افزونی و راستی[23]
ازو باد بر شهریار آفرین — جهاندار وز[24] نامداران گزین
رسیده بهر نیک و بد رای او — ستون خرد گشته[25] بالای او

---

1 IV — тогда 2 VI — бр. оуиухтнд из бр. аг. сач — VI: бияуихт из бр. аг. сач
3 IV — тиязи — VI 4 VI — б. оп. 5 IV, VI — гирдӣ 6 IV, VI — дхн
7 IV, VI — хубрви 8 VI — нушташ — T и IV 9 VI — ёад 10 IV — гуфт; VI — рафт
11 VI — бсйар бр 12 IV и T — гашт 13 VI — пирузи и рузгар
14 VI — кардгар 15 VI — з андйша ба мй др оуйхт сйр
16 IV — доб. б.:

хдавнд рай и хдавнд дад * з данш хрдмнд пйрз и шад
17 VI — кйман 18 IV — хрд бр рванш хмй натван 19 IV, VI — тван
20 VI — бе 21 IV — бджз; VI — аз раститй 22 IV — шад 23 VI — аз; IV, VI, T — доб. б.:

хмн афрйндэ хвр и мх * фрзандэ бхт [фзайандэ тадж — VI] и тхт и кла
24 IV — и уз 25 VI — бад; VI — и бр (так!)

رسیدم ببلخ و بخرّم[1] بهار — همه شادمان بودم از روزگار
ز من چون خبر یافت افراسیاب — سیه شد بچشم[2] اندرش آفتاب[3]
بدانست کش[4] کار دشوار گشت — جهان تیره شد بخت او خوار گشت
بیامد برادرش با خواسته — بسی خوبرویان آراسته
که زنهار خواهد ز شاه جهان — سپارد بدو تاج و تخت مهان[5]
بسنده کند زین جهان مرز خویش — بداند همی پایه و ارز[6] خویش
از ایران زمین بسپرد تیره خاك — بشوید دل از کینه و جنگ پاك
ز خویشان فرستاد صد نزد من — بدین خواهش آمد گو پیلتن
گر اورا ببخشد ز مهرش سزاست[7] — که بر[8] مهر او چهر او بر[9] گواست
چو بنوشت نامه یل جنگجوی — سوی شاه کاوس بنهاد روی[10]
و زان روی گرسیوز نیك‌خواه[11] — بیامد بر شاه توران سپاه[12]
همه داستان[13] سیاوش بگفت — که اورا ز شاهان کسی نیست جفت
ز خوبی دیدار و کردار[14] او — ز هوش و[15] دل و شرم و گفتار[16] او
دلیر و سخن‌گوی و گرد و سوار — تو گویی خرد دارد اندر[17] کنار
بخندید و با او چنین گفت شاه — که چاره به از جنگ ای نیك‌خواه[18]
و دیگر کزان خوابم آمد نهیب[19] — ز بالا بدیدم نشان نشیب

---

[1] Л — بخورم [2] VI — بجوی; K, T — بجام; Б — فی اناثه [3] VI, K и T — روشن آب; Б — صفو الزلال [4] VI — کان [5] IV — کیان [6] Так в VI; Л — پایه‌ی ارز; IV — مایه و ارز [7] IV, VI — رواست [8] IV — از [9] IV — چهر او خود; VI и T — چهرهٔ او [10] IV, VI и T — چنانچون بود با درفش و سپاه [کلاه — VI и T] * تهمتن بیامد بنزدیک شاه [11] IV — اندر شتاب; VI — второе мисра: رسیدش بنزدیک افراسیاب [12] IV — کینه‌خواه; VI — второе мисра б. 917 заменено вторым мисра б. 921 текста. [13] T — رازهای [14] IV — ز خوبی و دیدار و گفتار [15] IV — оп. [16] IV, T — ز خوبی و گفتار و دیدار — VI: رای هشیار [17] VI — دارد ایدر; T — داردش در [18] VI — و از نیکخواه [19] IV — دلم گشت ازان خواب بد — VI: پر نهیب دلم گشت ازان خواب اندر نهیب

پر از درد گشتم سوی چاره باز — بدان تا نبینم نشیب و فراز[1]
بگنج و درم چاره آراستم — کنون شد برانسان که من[2] خواستم

و زان روی چون رستم شیر مرد — بیامد بر شاه ایران چو گرد
بپیش اندر آمد بکش کرده دست — بر آمد سپهبد ز جای[3] نشست[4]
بپرسید و بگرفتش اندر کنار — ز فرزند و از گردش روزگار
ز گردان و از رزم و کار[5] سپاه — وزان تا چرا باز گشت او ز راه[6]
نخست از سیاوش زبان بر گشاد — ستودش فراوان و نامه بداد[7]
چو نامه برو[8] خواند فرّخ دبیر — رخ شهریار جهان شد چو قیر[9]
برستم چنین گفت گیرم که اوی — جوانست و بد نارسیده بر وی
چو تو نیست اندر جهان سر بسر — بجنگ از تو جویند شیران[10] هنر
ندیدی بدیهای[11] افراسیاب — که گم شد ز ما خورد و آرام و خواب
مرا رفت بایست[12] کردم درنگ — مرا بود با او سری[13] پر ز جنگ
نرفتم که گفتند ز ایدر مرو — بمان تا بسیچد جهاندار نو[14]
چو بادافره ایزدی خواست بود — مکافات بدها بدی خواست بود
شمارا بدان مردری خواسته — بدان گونه بر شد دل آراسته[15]
کجا بستد از هر کسی[16] بی گناه — بدان تا بپیچیدتان دل ز راه[17]

---

[1] IV и T — سیاوش نیاید فراز — VI; نماند تن اندر گداز — Б — перевод б. отсутствует.
[2] IV — بر آمد [3] IV — بدان سان که من — T; بدان سان که می — VI; بر ایشان که من
و از — IV [5] VI — б. 926 стоит после б. 928 текста. [4] VI — بیامد سپه‌را بدانجا; سپهبد بجای
فرو — VI; بدو — IV [8] و زو گشت شاد — VI [7] براه — VI [6] و ازرم و کار — VI; رزمگاه و
و [12] IV — доб. [11] IV — تو بدهای — IV [10] گردان — VI [9] IV и T — رخ شاه کاؤس شد همچو قیر
[13] VI — سر [14] VI — доб. б.:

شود او بدین کار بسته کمر * ابا پهلوانان بسیار مر

[15] IV — بدین گونه‌تان شد دل آراسته — VI; بران گونه بر دل شد آراسته — VI — бб. 937 и
938 стоят после б. 939 текста. [16] IV и T — که او بستد از هر — VI; بمالی که او بستد از
[17] IV — کسی بدین سان بپیچید سرتان ز راه — VI; بدین در بپیچید سرتان ز راه

بصد ترك بیچاره و[1] بدنژاد — که نام پدرشان ندارید[2] یاد
کنون از[3] گروگان کی[4] اندیشد او[5] — همان پیش چشمش همان خاك کو[6]
شما گر[7] خرد را بسیچید[8] کار — نه من سیرم از جنگ و از کارزار[9]
بنزد سیاوش فرستم کنون — یکی مرد پر دانش[10] و پر فسون
بفرمایمش کآتشی کن بلند[11] — ببندد گران پای ترکان ببند
بر آتش بنه خواسته هرچ هست — نگر تا نیازی بیك چیز[12] دست
پس آن بستگان را بر من فرست — که من سر بخواهم ز تن‌شان[13] گسست
تو با لشکر خویش سر پر ز جنگ[14] — برو تا بدرگاه او بی درنگ
همه دست[15] بگشای تا یکسره — چو گرگ اندر آید بپیش[16] بره
چو تو ساز گیری[17] بد آموختن — سپاهت کند غارت و سوختن
بیاید بجنگ تو افراسیاب — چو گردد برو ناخوش آرام و خواب
تهمتن بدو گفت کای شهریار — دلترا بدین کار غمگین مدار[18]
سخن بشنو از من تو ای شه[19] نخست — پس آنگه[20] جهان زیر فرمان تست
تو گفتی که بر[21] جنگ افراسیاب — مران تیز لشکر بران روی آب
بمانید[22] تا او بیاید بجنگ — که او خود شتاب آورد بی درنگ
ببودیم یك چند در جنگ سست[23] — در[24] آشتی او گشاد از نخست[25]
کسی کاشتی جوید و سور و بزم — نه نیکو بود پیش[26] رفتن برزم
و دیگر که پیمان شکستن ز شاه[27] — نباشد پسندیدهٔ[28] نیك خواه

---

[1] IV, VI и T — بیچارهٔ [2] IV, VI — ندارند [3] IV — همان [4] IV — چه [5] VI — اوی
[6] VI — آبروی [7] VI — چون [8] IV — نه بستید; VI — به بستید [9] VI — نه از من نه از
گردش روزگار и доб. б.:
سیاوش ز دست گو افراسیاب * بگردد بر او ناخوش آرام و خواب
[10] IV — با دانش [11] VI — کاشتی را به بند [12] VI — خیره [13] VI — که سرشان ز تنها بخواهم
[14] IV — سر نه بجنگ; VI — б. 946 стоит после б. 947 текста. [15] IV — همه دشت; VI — در فتنه
[16] VI — اندر آیند پیش [17] VI — ساز کاری [18] Б — бб. 950—964 переданы сокращенно.
[19] VI — گشاده [20] IV — ازانپس [21] IV — از; VI — در [22] IV — بمانند; VI — نمانند
[23] IV — دری [24] IV — نبودیم تا جنگ جوید نخست; VI — ببودیم تا جنگ جوید نه جست
[25] VI — درست [26] T — تیز [27] IV, VI — که پیمان شکن پیشگاه; VI — б. стоит после б. 956 текста.
[28] IV, VI — پسندیده و

سیاوش چو پیروز بودی[1] بجنگ — برفتی بسان دلاور پلنگ[2]
چه جستی[3] جز از تخت و تاج و نگین — تن‌آسانی و گنج ایران زمین[4]
همه[5] یافتی جنگ خیره مجوی[6] — دل روشنت[7] بآب تیره مشوی[8]
گر[9] افراسیاب این سخنها که گفت — به پیمان شکستن بخواهد[10] نهفت
هم از جنگ جستن نگشتیم سیر — بجایست شمشیر و چنگال شیر
ز فرزند پیمان شکستن مخواه — مکن آنچ نه اندر خورد با کلاه[11]
نهانی چرا گفت باید سخن — سیاوش ز پیمان[12] نگردد ز بن[13]
وزین[14] کار کاندیشه[15] کردست شاه — بر آشوبد این نامور پیشگاه[16]
چو کاوس بشنید شد پر ز خشم — برآشفت زان کار و بگشاد چشم
بر ستم چنین گفت شاه جهان — که ایدون[17] نماند سخن[18] در نهان
که این در سر او تو افگندهٔ — چنین بیخ کین از دلش کندهٔ[19]
تن‌آسانی خویش جستی برین[20] — نه افروزش تاج و تخت و نگین
تو ایدر بمان تا سپهدار طوس — ببندد برین کار بر پیل کوس
من اکنون هیونی فرستم ببلخ — یکی نامهٔ با سخنهای تلخ[21]
سیاوش اگر سر ز پیمان[22] من — بپیچد نیاید بفرمان من[23]
بطوس سپهبد سپارد سپاه — خود و ویژگان[24] باز گردد براه[25]
ببیند ز من هرچ اندر خورست — گر[26] اورا چنین داوری در سرست
غمی گشت رستم بآواز گفت — که گردون سر من بیارد نهفت[27]

---

[1] IV — دیدی; VI — گردد [2] IV, VI — نهنگ [3] IV, VI — جویی [4] VI — б. 958 стоит после б. 959. [5] VI — چو تو [6] IV — مکن [7] IV, VI — دلت روشنست [8] IV — آب تیره; VI — دماید; T — آب تیره مشوی; مکن — VI; آب تیره مجوی [9] IV, VI — که [10] IV — نخواهد; VI — دروغ آنچه نه — VI; دروغ ایچ کم درخورد با سپاه — IV [11] VI — б. 960 стоит после б. 961. مگو و آنچه اندر خورد با گناه — T; درخورد با کلاه; VI — б. 962 стоит после б. 963. [12] Л — به پیمان [13] IV, VI — ز تن [14] VI — درین [15] VI — اندیشه [16] T — доб. б. درین — VI; ازین — IV [17] VI — چونی [18] IV, VI — همی [19] VI — بیخ کین را تو برکندهٔ [20] IV — بیخ کین را تو برکندهٔ [21] IV — б. здесь оп.; Б — перевод б. отсутствует; ср. прим. 6 к б. 977 текста. [22] VI — فرمان [23] VI — به پیمان من — IV سر من — [24] IV — خاصگان [25] IV, VI — ز راه [26] IV, VI — که [27] VI — سرم را بخواهد نهفت; نیارد نهفت

975 اگر طوس جنگی‌تر از رستم است[1] چنان دان[2] که رستم ز گیتی[3] کم است
بگفت این و بیرون شد از پیش اوی پر از خشم چشم[4] و پر آژنگ روی[5]
هم اندر زمان طوس را خواند شاه بفرمود لشکر کشیدن براه[6]
چو بیرون شد از پیش کاوس طوس بفرمود تا لشکر و بوق و کوس[7]
بسازند[8] و آرایش ره کنند[9] و زان رزمگه راه[10] کوته کنند[9]

۷

980 هیونی بیاراست کاوس شاه بفرمود تا باز گردد براه[11]
نویسندهٔ نامه‌را پیش خواند بکرسی زرپیکرش برنشاند[12]
یکی نامه فرمود پر خشم و جنگ زبان تیز و رخساره چون[13] بادرنگ
نخست آفرین کرد بر کردگار خداوند آرامش و کارزار[14]
خداوند بهرام و کیوان و ماه خداوند نیک و بد و فرّ و جاه[15]
985 بفرمان اویست گردان سپهر ازو باز گسترده هر جای مهر
ترا ای جوان تن درستی و بخت همیشه بماناد با تاج و تخت
اگر بر دلت رای من تیره گشت[16] ز خواب[17] جوانی سرت خیره گشت
شنیدی که دشمن بایران چه کرد چو پیروز شد روزگار نبرد

---

[1] IV, VI — اگر طوس جنگی ترا رستم است — VI ;که رستم بگیتی — IV [3] کن — IV [2] پر از — IV [5] پر از خشم جان — T ;پر از خشم و جنگ — Л [4] که گیتی برستم ;T — доб. б. [6] IV, VI — доб. бб.:

بدو گفت کای سرفراز دلیر * برون رو از ایدر بکردار شیر
من اکنون هیونی فرستم ببلخ * یکی نامهٔ با سخنهای تلخ

Б — доб., поясняя: لقتال افراسیاب [7] Б — перевод бб. 978 и 979 отсутствует. [8] IV — بسازید
[9] IV — کنید [10] IV — و ز آرامگه رای — VI ;و زان بزمگه رای [11] IV и T — ز راه ;Б — перевод б. отсутствует; IV — доб. б.:

ابا نامه و با سخنهای تلخ * فرستاد نزد سیاوش ببلخ

(ср. б. 970 текста). [12] IV, VI — اجلسه بین یدیه — Б ;بر تخت خویشش بکرسی نشاند
[13] VI — روان تیره و روی چون — [14] I — конец лакуны. [15] VI — فرّ جاه — إن ثقل مرادی — Б [16] و دارت سنة الصهباء فی رأسک — Б ;ср. تاب — VI ;علی قلبک [17]

کنون خیره آزرم دشمن مجوی — بریدن بارگه بر مبر آبروی[1]
منه با[2] جوانی سر اندر فریب[3] — گر[4] از چرخ گردان[5] نخواهی نهیب[6]
که من زان فریبنده گفتار او — بسی باز گشتم ز پیکار او
ترا گر فریبد[7] نباشد شگفت — مرا از خود اندازه باید گرفت
نرفت ایچ با من سخن ز آشتی — ز فرمان من روی برگاشتی[8]
همان رستم از گنج آراسته — نخواهد شدن سیر از[9] خواسته[10]
ازان مردری تاج شاهنشهی — ترا شد سر از جنك جستن تهی
در[11] بی‌نیازی بشمشیر[12] جوی — بکشور[13] بود شاهرا آبروی
چو طوس سپهبد رسد پیش تو — بسازد چو باید[14] کم و بیش تو
گروگان که داری ببند گران — هم اندر زمان بار کن بر خران[15]
پرستار وز خواسته هرچ هست — بزودی مر آنرا بدرگه فرست[16]
تو شو کین و آویختن‌را[17] بساز — ازین در سخن‌ها[18] مگردان دراز
[چو تو ساز جنگ[19] شبیخون کنی — ز[20] خاك سیه رود جیحون کنی[21]]
[سپهبد سر اندر نیارد بخواب — بیاید بجنگ تو افراسیاب]
وگر مهر داری بران اهرمن[22] — نخواهی که خواندت[23] پیمان‌شکن
سپه طوس رد را ده و[24] باز گرد — نهٔ مرد پرخاش روز نبرد[25]

---

[1] IV, VI — و لا تـرق ماء وجـهـك بالتقصير — Б — ср. T — مبرتاب روی; مریز آب‌روی
[2] T — از [3] I, IV — نشیب [4] I, VI — که [5] I — گردون [6] VI — نشیب; порядок бб.: I, IV — 990, 992, 991, 1005, 994, 995; VI — 990, 992, 991, 993, 1005, 994, 995; I и IV — доб. здесь вар. б. 998:
گروگان که داری بدرگه فرست * ندیدست کس جفت با پای بست
Б — перевод б. отсутствует. [7] IV — فریبت [8] I, IV — б. оп. [9] I, IV, VI — و از [10] Б — перевод бб. 994 и 995 отсутствует. [11] IV — دگر [12] I — ز شمشیر [13] IV — ز کشور; VI — ز [14] IV — بیند [15] I, IV, VI — обратный порядок мисра; I и IV — вариант этого б. повторяют после б. 990 текста. [16] I, IV, VI — заменяют б. двумя следующими:
ازین آشتی رای [راز — IV] چرخ بلند * چنانست کاید بجانت گزند
بایران رسد زین بدی آگهی * بر آشوبد این روزگار بهی
[17] VI — کینه و تاختن‌را [18] VI — و زین در سخن‌را [19] IV — доб. و [20] I, IV — چو [21] VI и Б — бб. 1001 и 1002 оп. [22] I, IV, VI — انجمن [23] I, IV — خوانند [24] I, IV, VI — سپه طوس‌را ده
و تنگ نبرد — VI; و جنگ و نبرد — [25] I, IV — تو خود

تو با خوبرویان برآمیختی[1] ببزم اندر از رزم بگریختی[2]
نهادند بر نامه بر مهر شاه هیون پر برآورد و ببرید راه[3]

چو نامه بنزد[4] سیاوش رسید بران گونه گفتار ناخوب دید[5]
فرستاده‌را خواند و پرسید چست[6] ازو کرد یکسر سخنها درست[7]
بگفت آنک[8] با پیلتن رفته[9] بود ز طوس و ز کاوس کاشفته[10] بود
سیاوش چو بشنید گفتار اوی ز رستم غمی گشت و برتافت روی[11]
ز کار پدر دل پر اندیشه کرد ز ترکان و از روزگار نبرد
همی گفت صد مرد ترک و سوار[12] ز خویشان شاهی چنین نامدار
همه نیک‌خواه و همه بی‌گناه اگرشان فرستم بنزدیک شاه
نپرسد[13] نه اندیشد از کارشان همانگه کند زنده بر دارشان[14]
بنزدیک یزدان چه پوزش برم بد آید[15] ز کار پدر[16] بر سرم
ور ایدونک جنگ آورم بی گناه چنان خیره با شاه توران سپاه
جهاندار نپسندد این بد ز من گشایند بر من زبان انجمن
و گر باز گردم بنزدیک[17] شاه بطوس سپهبد سپارم سپاه
ازو[18] نیز هم بر تنم[19] بد رسد چپ و راست بد بینم و پیش بد
نیاید ز سودابه خود جز[20] بدی ندانم چه خواهد رسید ایزدی
دو تنرا ز لشکر ز کندآوران چو بهرام و چون زنگهٔ شاوران
بران رازشان خواند نزدیک خویش بپرداخت ایوان و بنشاند پیش

---

[1] I — ببازی و از; IV — با خوبرویان بیامیختی; VI — با ماهرویان بیامیختی
[2] I, VI — بشادی و از جنگ بگریختی; IV — جنگ بگریختی; I, IV — б. стоит после б. 991; VI — б. стоит после б. 993.
[3] I, IV, VI — б. оп.
[4] VI — چو آن نامه نزد
[5] I — ناخوش بدید
[6] IV — پرسید و گفت
[7] IV — بسیار گفت — VI; که بر ما مکن آشکارا نهفت
[8] I — بگفتش آنچه (так!).
[9] I, IV, VI — گفته
[10] IV, VI — آشفته
[11] I, IV — و صد مرد; VI — و از گفت و گوی
[12] I — صد گرد مرد سوار; IV — و از کار اوی
[13] I, IV — نترسد
[14] VI — б. оп.; Б — передает так: اذا وقعت عینه علیهم لم یبق منهم أحدا
[15] Л, I — بد آمد
[16] Л — جهان
[17] I, IV — بدرگاه; VI — ز فرمان
[18] VI — ازین
[19] I. IV — سرم
[20] I — جز; IV, VI — هم جز; هم

که[1] رازش بهم بود با هر دو تن — ازان پس که رستم شد از انجمن[2]
بدیشان چنین گفت[3] کز بخت بد — فراوان همی بر تنم[4] بد رسد
بدان مهربانی دل[5] شهریار — بسان درختی پر از برگ[6] و بار
چو سودابه اورا فریبنده گشت — تو گفتی[7] که زهر گزاینده گشت
شبستان او گشت زندان من[8] — غمی شد دل و[9] بخت خندان من
چنین رفت بر سر مرا روزگار — که با مهر[10] او آتش آورد بار
گزیدم بدان شور بختیم[11] جنگ — مگر دور ماندم ز چنگ نهنگ
ببلغ اندرون بود چندان[12] سپاه — سپهبد چو گرسیوز کینه‌خواه
نشسته بسغد اندرون شهریار — پر از کینه با تیغ‌زن صد هزار
برفتیم بر سانِ باد دمان — نجستیم در[13] جنگ ایشان زمان[14]
چو کشور[15] سراسر بپرداختند — گروگان و آن هدیها ساختند
همه موبدان آن نمودند راه[16] — که ما باز گردیم زین رزمگاه[17]
پسندش نیامد[18] همی کار من — بکوشد برنج و بآزار من[19]
بخیره همی جنگ فرمایدم — بترسم که سوگند بگزایدم
ورا گر ز بهر فزونیست جنگ — چو گنج آمد و کشور آمد بچنگ[20]
چه باید همی خیره خون ریختن — چنین دل بکین اندر آویختن[21]
همی سر ز یزدان نباید کشید — فراوان نکوهش بباید[22] شنید[23]
دو گیتی همی برد خواهد ز من — بماند بکام دل[24] اهرمن[25]

---

[1] I — چه [2] I и T — بشد ز انجمن; VI — доб. б.:

بدیشان چنین گفت کز انجمن * نخواهی همی جز تن پیل‌تن

[3] VI — چنین گفت با زنگه گویی — I, IV [4] I, IV — سرم [5] VI — تن [6] Л — رنگ
[7] I, IV — بپژمرد ازان — T; غمی گشت ازو — I, IV [8] VI — شد همه انجمن
[9] I — آب — IV [10] I — جنگی — VI [11] I — بر [12] VI — بران روی پیکار و; بران شور بی‌آب — IV; بدان سوز بی‌آب
[13] IV — زیان [14] I и T — بر گزیده براه — IV; برگزیدند راه [15] VI — چو کین‌را
[16] VI — б. оп. [17] VI — نباشد [18] I, IV, VI — бб. 1035 и 1036 стоят после б. 1038, см. прим. 21 к нему. [19] T — همش جنگ و هم کشور آید بچنگ; VI — б. оп. [20] I, IV, VI — доб. здесь бб. 1051, 1052 и 1035, 1036 текста. [21] VI — بکار دل [22] T — زراه نیاگان نباید رمید [23] I, IV, VI — доб. б.:

و زان پس که داند کزین [درین — IV] کارزار * کرا برکشد گردش روزگار

نـــزادی مـــرا کـــاشـــکـــی مـــادرم و گـــر زاد مـــرگ آمـــدی بـــر ســـرم
که چـنـدیـن بـلاهـا بـبـایـد کـشـیـد ز گـیـتـی هـمـی[1] زهـر بـایـد چـشـیـد[2]
بـدیـن[3] گـونـه پیمان کـه مـن کـرده ام بـیـزدان و[4] سـوگـنـدهـا خـورده ام
اگـر[5] ســـر بـگـردانـم از راسـتـی فـراز آیـد از هـر سـوی کـاسـتـی
1045 پـراگـنـده شـد در جـهـان[6] این سـخـن کـه بـا شـاه تـرکـان[7] فـگـنـدیـم بـن
زبـان بـرگـشـایـنـد هـر کس بـبـد[8] بـهـر[9] جـای بـر من[10] چنان چون سزد
بـکـیـن بـاز گـشـتـن بـریـدن ز دیـن کـشـیـدن سـر از آسـمـان و زمـیـن[11]
چـنـیـن کی پـسـنـدد ز مـن کـردگـار کـجـا بـر دهـد گـردش روزگـار
شـوم کـشـوری[12] جـویـم انـدر جـهـان کـه نـامـم ز کـاوس مـانـد[13] نـهـان
1050 کـه[14] روشـن زمـانـه بـران سـان بـود کـه فـرمـان دادار گـیـهـان[15] بـود
سـری کـش نـبـاشـد ز مـغـز آگـهـی نـه از بـتّـری بـاز دانـد بـهـی[16]
قـبـاد آمـد و رفـت و گـیـتـی سـپـرد ورا نـیـز هـم[17] رفـتـه بـایـد شـمـرد
تـو ای نـامـور زنـگـهٔ شـاوران بـیـارای تـن را[18] بـرنـج گـران
بـرو تـا بـدرگـاه افـراسـیـاب درنـگی مـبـاش[19] و مـنـه سر بـخـواب[20]
1055 گـروگـان و این خـواسـتـه هرچ هست ز دیـنـار وز تـاج و تـخـت[21] نـشـسـت
بـبـر همچنین جـمـلـه تا پیش اوی[22] بـگـویـش کـه مـارا چـه آمـد بروی
بـفـرمـود بـهـرام گـودرز را کـه ایـن[23] نـامـور لـشـکـر و مـرز را

---

[1] I, IV—همه [2] I, IV, VI—доб. б.:

درخـتـیـسـت ایـن بـرکـشـیـده بـلـنـد * که بارش همه [همی—IV] زهر و برگش گزند

[3] I, IV—و زین [4] IV—چو; T—چه [5] IV—که گر [6] I, IV—گردد بدهر [7] I, IV, VI—
[8] I—بر من ببد; IV—هر کس ز بد—VI; هر یک به بد [9] VI—ز هر [10] I—
توران [11] I, IV и T—سر از آسمان بر زمین; VI—سر آسمان بر زمین [12] T—
گوشهٔ [13] I, IV—گردد [14] I—ز; T—چو [15] IV—فرمان دارای گیهان
[16] I, IV, VI—здесь бб. 1051 и 1052 оп., стоят после б. 1038 текста, см. прим. 21 к нему; IV—
نه از تیزیش باز دارد رهی; VI—نه از نیکویی باز ماند تهی [17] I, IV и T—
و زان پس همه [18] I, IV, VI—دل را; Б—дальнейшие слова его переданы сокращенно косвенной речью. [19] VI—مساز
[20] I—обратный порядок мисра. [21] IV—و. Л, IV, VI—доб. زگنج و ز تاج و ز تخت
[22] I, IV—یکایک [23] T—ای; Б—هذه; چنین هم همی باز بر پیش اوی—VI; همه باز بر پیش اوی

سپردم ترا گنج و پیلان کوس[1] — بمان تا بیاید سپهدار طوس
بدو ده تو این لشکر و خواسته — همه کارها یکسر[2] آراسته
یکایک برو برشمر هرچ هست — ز گنج و ز تاج و ز تخت[3] نشست
چو بهرام بشنید گفتار اوی — دلش گشت پیچان بتیمار[4] اوی
بباراید خون[5] زنگهٔ شاوران — بنفرید بر بوم هاماوران
پر از غم نشستند هر دو بهم — روانشان ز گفتار او شد دژم
بدو باز گفتند[6] کین رای نیست — ترا بی پدر در جهان جای نیست
یکی نامه بنویس نزدیک شاه — دگر باره زو پیلتن‌را بخواه[7]
اگر جنگ فرمان دهد جنگ ساز — مکن خیره اندیشهٔ دل دراز[8]
مگردان بما بر دژم روزگار — چو آمد[9] درخت بزرگی ببار[10]

---

[1] I — доб. бб.: گر آرام گیری سخن تنگ نیست * ترا پوزش اندر پدر ننگ نیست
ذوا گر فرستی بنزدیک اوی * بخندد دل و جان تاریک اوی
دلت گر چنین رنجه گشت از ذوا * رها کن ذوا و بها کن گوا
جز از جنگ از شاه فرمانش نیست * نرفتست کاری که درمانش نیست
بفرمان کاوس جنگ آوریم * جهان بر بداندیش تنگ آوریم
مکن خیره اندیشه در دل دراز * سر او بچربی بدام آر باز

(первое мисра последнего из этих бб. ср. со вторым мисра б. 1066 текста); IV, VI — доб. варианты тех же бб. [2] I, IV — همه سر بسر کار; VI — همه گاه و سراسر همه گاه [3] I — доб. бб. (с незначительными разночтениями): پر از خون مکن دیدهٔ تاج و تخت * مجوشان تن خسروانی درخت
نه نیکو بود بی تو تخت و کلاه * سپاه و در و پردهٔ بارگاه
سر و مغز کاوس آتشکده‌ست * همه نامه و جنگ او بیهده‌ست
اگر آسمانی چزینست راز * چه باید کشیدن سخنها دراز

[4] I — доб. و; IV — و ز تاج و ز تخت; VI — б. оп. [5] I — ز کردار; IV, VI — ز تیمار [6] Л, VI — بدو گفت بهرام و بکی; Б — و پندالید با گو پیلتن‌را ازو باز خواه [7] I, IV, VI — بدو گفت بهرام گو پیلتن‌را ازو باز خواه [8] Т — سخن کوته است ارچه گردد دراز; VI — سخن کوته است ار نگردد دراز; Б — доб. ббб.: و لا تطول علیک کلاما هو فی نفسه قصیر [9] I — برآمد; VI — چو آید [10] I, IV, VI — доб. бб. (с незначительными разночтениями):

نپذرفت زان دو خردمند پند | دگر گونه بد راز چرخ[1] بلند
چنین داد پاسخ که فرمان شاه | برانم که برتر ز خورشید و ماه
و لیکن بفرمان[2] یزدان دلیر | نباشد ز خاشاك تا پیل و شیر
کسی کو ز فرمان یزدان بتافت | سراسیمه شد خویشتن‌را نیافت
همی دست یازید باید بخون | بکین دو کشور بدن[3] رهنمون
و زان پس که داند کزین کارزار | کرا برکشد گردش روزگار[4]
ز بهر نوا هم[5] بیازارد او | سخنهای گم کرده باز آرد او[6]
همان خشم و پیکار بار آورد[7] | سرشک[8] غم اندر کنار[9] آورد[7]
اگر[10] تیره‌تان[11] شد دل از کار من | بپیچید سرتان ز گفتار من
فرستاده خود باشم و رهنمای | بمانم[12] برین دشت پرده سرای[13]
سیاوش چو پاسخ چنین[14] داد[15] باز | بپژمرد جان دو[16] گردن‌فراز
ز بیم جدایی‌ش گریان شدند | چو بر آتش تیز بریان شدند
همی دید چشم بد[17] روزگار | که اندر نهان[18] چیست با شهریار
نخواهد بدن[19] نیز دیدار[20] او | ازان چشم گریان شد از[21] کار او
چنین گفت زنگه که ما بنده ایم | بمهر سپهبد دل آگنده ایم[22]
فدای تو بادا تن[23] و جان ما | چنین باد تا[24] مرگ پیمان ما[25]
چو پاسخ چنین یافت از[26] نیکخواه | چنین گفت با زنگه بیدار شاه

---

[1] I, IV, VI — دگر بود راز سپهر [2] I, IV — بپیمان; VI — ز فرمان [3] VI — بکین دو لشکر
[4] I, IV, VI — б. оп. [5] I — ز بهر نوا گر; IV — ز بهر تو هم گر [6] I, IV, VI — доб. б.: بدین و گر باز گردم (گردیم — VI] ازین رزمگاه * شوم [شود — IV] کار ناکرده نزدیک شاه
[7] VI — آوریم [8] Л — доб. و [9] I, IV и T — بدین غم تن اندر گداز; I, IV — доб. б.:
بگوید ز هر گونه با ما [او — IV] سخن * ز کار نو و کارهای کهن
[10] I — مگر; IV — و گر [11] VI — خیره‌تان [12] IV — نمانم [13] I, IV, VI — доб. б.:
کسی کو نبیند همی گنج من * چرا برگمارم برو رنج من
[14] VI — خرد [15] Л — کرد [16] I — بپژمرد بر جادو [17] Л, IV, VI — چشم و دل [18] IV — جهان
[19] VI — پدر [20] I — گفتار [21] VI — ز بیم سپهبد سر [22] VI — ازان چشم گریان و از
[23] IV — دل [24] IV — چنین باد با; Б — افگنده ایم б. передан так: انجمن عبیدک المخلصون
[25] IV — فرمان ما [26] VI — داد آن — چنین است با

که رو شاه توران سپه را بگوی — که زین کار مارا چه آمد بروی
ازین آشتی جنگ بهر منست — همه نوش تو دُرد و زهر منست[1]
ز پیمان تو سر نگردد[2] تهی — و گر دور مانم[3] ز تخت مهی[4]
جهاندار یزدان پناه منست — زمین تخت و گردون کلاه منست[5]
و دیگر که بر خیره ناکرده کار[6] — نشایست رفتن بر شهریار
یکی راه بگشای تا بگذرم — بجایی که کرد ایزد آبشخورم
[یکی کشوری جویم اندر جهان — که نامم ز کاوس ماند[7] نهان][8]
[ز خوی بد او سخن نشنوم — ز پیگار او یکزمان بغنوم]

بشد زنگه با نامور صد سوار[9] — گروگان ببرد از در شهریار
چو در شهر سالار ترکان[10] رسید — خروش آمد و دیده بانش بدید
پذیره شدش نامداری[11] بزرگ — کجا نام او بود جنگی طورگ[12]
چو زنگه بیامد بنزدیک شاه[13] — سپهدار بر خاست از پیشگاه
گرفتش ببر تنگ و بنواختش — گرامی بر خویش بنشاختش
چو بنشست با شاه پیغام داد[14] — سراسر سخنها بدو کرد یاد
چو بشنید پیچان شد[15] افراسیاب — دلش گشت پر درد و سر پر ز تاب[16]
بفرمود تا جایگه ساختند — ورا چون سزا بود بنواختند
چو پیران بیامد تهی کرد جای[17] — سخن رفت[18] با نامور کدخدای

---

[1] Л — همه نوش در دهر زهر منست—IV ;همی نوش و درد تو زهر منست
[2] I, IV, VI — نگردم ;ز بخت مهی—VI [3] I, IV — و گرچه بمانم—VI ;اگرچه بمانم
[4] IV — گردد [5] Б — перевод б. отсутствует. [6] VI — تا خیر پروردگار ; I — б. оп.
[7] VI — б. оп. [8] IV — طوروگ ;پهلوان — VI [9] VI — هزار [10] VI — سالار توران ; Б — بلاد توران
[11] I, IV — نامه بداد ;شد زنگهٔ شاوران نزد شاه— [12] I, IV, VI — ترک (так!); Б — имя оп.
[13] I, IV — چو بشنید آن نامه— VI ;بپیچید ازان نامه [14] I, IV — و نامه بداد — VI
[15] I, IV — دلش گشته پر درد و دیده پر آب — VI ;شتاب [16] Б — поясняет, кто такой Пйрāн, а затем говорит так:... و استحضر بیران قائد جیشه و بهلوان عسکره و المتولی لحله و عقده فخلا به
[17] I, IV, VI — راند

ز کاوس وز خام گفتار او ... ز خوی بد و رای و[1] پیگار[2] او
همی گفت و[3] رخساره کرده درژم ... ز کار سیاوش دل[4] پر ز غم
فرستادن[5] زنگهٔ شاوران ... همه یاد کرد از کران تا کران
بپرسید کاینرا چه درمان کنیم ... وزین چاره[6] جستن چه[7] پیمان کنیم
بدو گفت پیران که ای شهریار ... اندوشه بدی[8] تا بود روزگار
تو از ما بهر کار داناتری ... بمایستها بر[9] توانا تری
گمان و دل و دانش و رای من[10] ... چنینست اندیشه بر جای من[11]
که هر کس که بر نیکوی در جهان ... توانا بود آشکار و نهان[12]
ازین شاهزاده نگیرند[13] باز ... ز گنج و ز رنج آنچ آید فراز
من ایدون شنیدم که اندر جهان ... کسی نیست ماند او از مهان[14]
ببالا و دیدار و آهستگی ... بفرهنگ و رای و بشایستگی[15]
هنر با خرد نیز بیش از نژاد ... ز مادر چنو شاهزاده نزاد
بدیدن کنون[16] از شنیدن بهست ... گرانمایه و شاهزاد و[17] مهست[18]
و گر خود جز اینش[19] نبودی هنر ... که از خون[20] صد نامور با پدر
بر آشفت و بگذاشت تخت و کلاه ... همی از تو جوید بدینگونه راه[21]
نه نیکو نماید[22] ز راه خرد ... کزین کشور آن نامور[23] بگذرد
ترا سرزنش باشد از مهتران ... سر او همان[24] از تو گردد گران[25]

---

[1] I, VI — و оп. [2] IV — گفتار [3] VI — بود [4] I, IV, VI — دلش
[5] IV, VI — فرستادهٔ [6] I, IV, VI — راه [7] VI — به [8] I, IV, VI — بزی
[9] I, IV и T — بگنج و بمردی [10] I, IV и T — چنین — VI ;نگیرد بدانش کسی جای تو
[11] I, IV и T — رای و تن — VI ;رای تو
[12] VI — второе мисра б. 1109, б. 1110 и первое мисра б. 1111 оп. [13] IV — است ای سرور انجمن
[14] I — б. оп. [15] Л — بفرهنگی و رای و شایستگی [16] VI — همان
[17] I, IV, VI — بگیرند [18] VI — به است [19] I — جز آتش [20] IV — زبه از خون — VI ;ازین خوب
[21] I, VI — شاهزاده
IV — доб. бб.:
بدان کشور آید بدی مهتری * که باشد خریدار کنند آوری
ز بهر ترا تاج و تخت و کلاه * بکهتر سپارد خود آید براه
— VI ;بکهتر سپارد خود آید براه
второй б. ср. с б. 1116 текста. [22] VI — نه نیکو بود خود
[23] I, VI — مهتر او ;پر هنر — IV
[24] VI — مهتران [25] I — همان از تو گردد سرانشان گران ;I, IV, VI — б. стоит после б. 1120 текста; Б — перевод бб. 1118—1120 отсутствует.

و دیگر که کاوس شد پیرسر ز تخت آمدش روزگار گذر
سیاوش جوانست و[1] بافرّهی بدو ماند آیین و[2] تخت مهی
اگر شاه بیند برای[3] بلند نویسد یکی نامهٔ سودمند[4]
چنان چون نوازند فرزند را نوازد جوان خردمند را
یکی جای سازد بدین کشورش بدارد سزاوار[5] اندر خورش
بر[6] آیین دهد دخترش[7] را بدوی بداردش با ناز و با آبروی
مگر کو[8] بماند بنزدیك شاه کند کشور و بومت[9] آرامگاه
و گر باز گردد سوی شهریار ترا بهتری[10] باشد از روزگار
سپاسی بود نزد شاه زمین بزرگان گیتی کنند آفرین
بر آساید از کین دو کشور مگر اگر آردش نزد ما[11] دادگر
ز داد جهان آفرین این سزاست که گردد زمانه بدین جنگ[12] راست
چو سالار گفتار پیران شنید چنان هم[13] همه بودنیها بدید[14]
پس اندیشه کرد اندر آن یکزمان همی داشت[15] بر نیك و بد بر گمان[16]
چنین داد پاسخ بپیران پیر که هست اینك گفتی[17] همه دلپذیر[18]
و لیکن شنیدم یکی داستان که باشد بدین رای همداستان[19]
که چون بچّهٔ شیرنر پرورى چو دندان کند تیز کیفر بری
چو با زور و با چنگ برخیزد او بپروردگار اندر آویزد او[20]
بدو گفت پیران کاندر خرد یکی شاه کندآوران بنگرد
کسی کز پدر کژّی و[21] خوی بد نگیرد[22] ازو بدخویی کی سزد

---

[1] IV — و оп. [2] Л — و оп. [3] I, IV — ز رای; T — ز راه [4] I, IV, VI — پندمند [5] I — доб. و [6] I, IV, VI — بـه [7] Л — دختری [8] VI — او [9] VI — بومش [10] I, IV и T — بهتری; VI — مهتری [11] I и T — بدین آورید ایدرش — VI; بدین آوریدش مگر — T [12] I, IV — برین [13] IV — چون [14] VI — جهان نیز هم بود پنهان بدید [15] IV — بود; VI — گشت [16] Так в Л; I — بر نیك و بد — IV, VI; بر نیك و بد گمان [17] I, IV, VI — بدگمان [18] I, IV, VI — доб. б.:
ز کار آزموده گزیده سران [مهان — IV, VI] * همانند [بمانند — VI] تو نیست اندر جهان
[19] I и Б — б. оп. [20] VI — второе мисра б. 1135, б. 1136, первое мисра б. 1137 оп. [21] I, IV — بینند او [22] IV — بگیرد

نه بینی که کاوس دیرینه گشت چو دیرینه گشت او[1] بباید گذشت
سیاوش بگیرد جهان[2] فراخ بسی گنج بی رنج و ایوان و کاخ[3]
1140 دو کشور ترا باشد و تاج و تخت چنین خود که یابد مگر نیک بخت

چو بشنید[4] افراسیاب این سخن یکی رای بادانش[5] افگند بن
دبیر جهان‌دیده را پیش خواند زبان برگشاد و سخن برفشاند
نخستین که بر خامه[6] بنهاد دست بعنبر سر خامه‌را کرد مست[7]
جهان‌آفرین را ستایش گرفت بزرگی و دانش[8] نمایش[9] گرفت
1145 کجا[10] برترست از مکان و زمان بدو کی رسد بندگانرا گمان
خداوند جانست و آنِ خرد[11] خردمندرا داد او[12] پرورد
ازو باد بر شاهزاده درود خداوند گوپال و شمشیر و خود[13]
خداوند شرم و خداوند باك ز بیداد و کژّی[14] دل و دست پاك
شنیدم پیام از کران تا کران ز بیدار دل زندگهٔ شاوران
1150 غمی شد دلم زانك شاه جهان چنین تیز[15] شد با تو اندر نهان
و لیکن بگیتی بجز[16] تاج[17] و تخت چه جوید[18] خردمند بیدار بخت
ترا این همه ایدر[19] آراستست اگر شهریاری و گر[20] خواستست
همه شهر توران برندت نماز مرا خود بمهر تو باشد[21] نیاز
تو فرزند باشی و من چون پدر پدر پیش فرزند بسته‌کمر

---

[1] I и T — شد هم; IV, VI — گشتی [2] Л — جهانی [3] VI — доб. б.:
ورا باشد ایوان و گیتی همه * تو باشی شبان و جهان چون رمه
[4] I — چنین گفت [5] I, IV — با رامش [6] I, IV и T — نامه [7] I, IV — پست; VI — б. оп.; Б — перевод б. отсутствует. [8] IV и T — رایش [9] VI — نیایش [10] I, IV, VI — که او [11] T — خداوند هوش و روان و خرد [12] VI — و او [13] VI — б. 1147 стоит после б. 1148. [14] I, IV — ز بیداد کردن [15] I, IV, VI — تیره [16] I, VI — بگیتی جز از — IV; ز گیتی جز از [17] IV — نام [18] Л — چه جویند [19] I — اگر تاج و [20] I — ترا کارها ایدر[ر] — VI; ترا ایدر اینها بر [21] I — تختست اگر آمد

[چنان دان که کاوس بر تو بمهر[1] / بران گونه یکروز نگشاد چهر]
کجا من گشایم در گنج بست[2] / سپارم بتو تاج و تخت[3] نشست
بدارمت بی رنج فرزندوار / بگیتی تو مانی ز من یادگار
چو از[4] کشورم بگذری در جهان[5] / نکوهش کنندم کهان و مهان[6]
وزین روی دشوار یابی گذر / مگر ایزدی باشد آیین و فرّ
بدین راه پیدا نبینی زمین / گذر کرد باید بدریای[7] چین
ازین[8] کرد یزدان ترا بی نیاز / هم ایدر بباش[9] و بخوبی بناز[10]
سپاه و در گنج[11] و شهر آنِ تست / برفتن بهانه نبایدت جست[12]
چو رای[13] آیدت آشتی با پدر / سپارم[14] ترا تاج و زرّین کمر[15]
که ز ایدر بایران شوی با سپاه / ببندم[16] بدلسوزگی با[17] تو راه[18]
نماند ترا با پدر جنگ دیر / کهن شد سرش[19] گردد از جنگ سیر
گر آتش ببیند[20] پی شصت و پنج / رسد آتش از بادِ پیری برنج[21]
ترا باشد ایران و گنج و سپاه / ز کشور بکشور رساند کلاه[22]
پذیرفتم از پاك یزدان که من / بکوشم بخوبی بجان[23] و به تن
نفرمایم[24] و خود نسازم ببد / به اندیشه[25] دل را نیازم ببد[26]
چو نامه بمهر اندر آورد شاه / بفرمود تا زنگهٔ نیك خواه
بزودی برفتن ببندد کمر / یکی[27] خلعت آراست با[28] سیم و زر

---

[1] IV — بگشاد یکروز چهر; I, VI — б. оп.; Б — перевод бб. 1155—1157 отсутствует. [2] I — سپارم دل و گنج و دست — VI; گشایم در گنج و دست — IV; گشایم دل و گنج و دست [3] I, VI и T — جایگاه; IV — доб. و [4] IV — تو بر — VI; چو بر [5] VI — مردمان [6] I — б. оп. [7] VI — ز دریای — T [8] I, IV, VI — اگر [9] T — بپای [10] I, IV — بسساز; VI — б. оп. [11] I — سپا[ه] و زر و گنج — IV; سپاه در و گنج (описка). [12] VI — б. оп. [13] Л — چو را [14] I, IV — بسازم [15] I, IV — گنج و زرّین کمر — VI; تخت و تاج و کمر [16] Л — نبندم; I, IV — نه بندم [17] I, IV — بر [18] Б — перевод бб. 1164—1167 отсутствует. [19] I, IV, VI — مگر [20] I — کزانپس نبیند — IV; کزانپس نبینند [21] I и T — شود آتش از آب پیری; IV, VI — شود تابش از آب تیزی برنج [22] I — б. оп. VI — ز کشور بشاهی بسر بر کلاه; IV — برنج [23] IV — ز کشور بکشور بجویی کلاه — VI; ز کشور بکشور بشاهی کلاه — IV и T [24] VI — بفرمایم [25] IV — پر اندیشه [26] VI — باندیشهٔ بد نیارم سزد [27] I — تنش; IV, VI — بسی [28] VI — آراسته

یکی[1] اسپ بر سر ستام گران[2] بیامد دمان زنگهٔ شاوران

چو نزدیک تخت سیاوش[3] رسید بگفت آنچ پرسید و بشنید و دید[4]
سیاوش بیک روی زان[5] شاد شد[6] بدیگر پر از[7] درد و فریاد شد[8]
که دشمن[9] همی دوست بایست کرد ز آتش[10] کجا بر دمد باد سرد[11]
یکی نامه بنوشت نزد پدر همه یاد کرد آنچ بد[12] در بدر
که من با جوانی خرد یافتم بهر نیک و بد نیز بشتافتم[13]
ازان زن یکی[14] مغز شاه جهان دل من بر افروخت اندر نهان
شبستان او[15] درد من شد نخست ز[16] خون دلم رخ بپایست شست
بپایست بر کوه آتش گذشت مرا زار بگریست آهو بدشت[17]
ازان ننگ و خواری بچنگ آمدم خرامان بچنگ نهنگ آمدم
دو کشور بدین آشتی شاد گشت دل شاه چون تیغ پولاد گشت
نیاید همی هیچ[18] کارش پسند گشادن[19] همان و همان بود بند[20]
چو چشمش ز دیدار[21] من گشت سیر بر سیر دیده نباشند دیر[22]
ز شادی مبادا دل او رها[23] شدم من ز غم در دم[24] اژدها

---

1 VI — ابا 2 I, IV — و بر سر ستامی گران T — زرّین ستام گران VI — وزرّین سنان می گران
3 VI — چو نزدیکی تختِ ایران 4 I — بشنید و گفت و شنید IV — پرسید و گفت
5 VI — ازو 6 VI — گشت 7 IV — بیکروی پر 8 I — б. оп.; VI — оп. второе миспа б. 1173, бб. 1174—1181 и первое миспа б. 1182 текста. 9 I, IV — ز دشمن 10 I, IV — ازان پس 11 I, IV — доб. б.:

ز دشمن نیاید مگر دشمنی * بفرجام هرچند نیکی کنی

12 I, IV — اندرو 13 T — ز کردار بد روی برتافتم 14 I, IV и T — ازان آتش; так в Л.
15 IV — تو 16 I — به 17 I — б. оп. 18 Л — نیامد همی هیچ I, IV — نیاید همی هیچ;
19 I, IV — گشاده T — نیامد ز من هیچ VI — نیاید همی روز;
20 I — و همان سر به بند T — و همان نیز بند
21 IV — گفتار VI — پیکار;
22 I, VI — بر سیر گشته نباشیم دیر
23 VI — دل او نباشد رها
24 IV — بر سیر گشته نیایم دلیر دل

ندانم کزین کار بر من[1] سپهر — چه دارد براز اندر از کین[2] و مهر
ازان پس بفرمود بهرام را — که اندر جهان تازه کن کام[3] را
سپردم ترا تاج[4] و پرده‌سرای[5] — همان گنج آگنده و تخت و جای[6]
درفش و سواران و پیلان[7] کوس — چو ایدر بیاید[8] سپهدار[9] طوس
1190 چنین هم پذیرفته اورا سپار — تو بیدار دل باش و به روزگار
[ز دیده ببارید خونناب زرد — لب رادمردان پُر از باد سرد[10]]
ز لشکر گزین کرد سیصد سوار — همه گرد و[11] شایستهٔ کارزار[12]
صد اسپ گزیده[13] بزرّین ستام — پرستار و[14] زرّین کمر صد[15] غلام
بفرمود تا پیش او آورند[16] — سلیح و ستام و کمر بشمرند[17]
1195 درم نیز چندانکه بودش بکار — ز دینار وز گوهر شاهوار[18]
ازان پس گرانمایگانرا بخواند — سخنهای بایسته چندی براند
چنین گفت کز نزد افراسیاب — گذشتست پیران بدین[19] روی آب[20]
یکی راز[21] پیغام دارد بمن[22] — که ایمن بدویست از انجمن[23]
همی سازم اکنون پذیره شدن — شمارا هم ایدر بباید بدن
1200 همه سوی بهرام دارید روی — مپیچید دلرا ز گفتار اوی[24]
همی[25] بوسه دادند گردان[26] زمین — بران خوب سالار[27] با آفرین[28]

---

[1] I, IV, VI — بدل اندرین کین — VI; بمراز اندران جنگ — I, IV گردان — [2] I, IV, VI [3] и T — نام [4] I, VI — تخت: T — رخت [5] VI — پرده‌سرا [6] I — گنج آراسته تخت و جای; [7] I, IV, VI — доб. و [8] I — آید بایدر; IV — گنج آگنده و تاج را — VI; گنج آگنده و تخت جای [9] I — سرافراز [10] I, IV, VI и T — б. оп. [11] I — و оп. [12] I, IV и VI — доб. здесь б. 1195 текста. [13] VI — و کنیزک [14] Л — و оп.; ср. Б — و مائة و ضیف و وصیفة [15] VI — با [16] IV — آورد [17] IV — بشمرد; VI — آورند [18] См. прим. 12 к б. 1192; IV — доб. б.:
شتربان ز هر چیز بر کرده بار * شترهای بر بار چندین قطار
[19] IV — برین; VI — ازین [20] I — б. оп. [21] I — رای و; VI — доб. و [22] VI — ز من; I — обратный порядок мисра. [23] I — که پیران بیامد ازان انجمن; IV, VI — که ایمن بدویست آن انجمن [24] I, IV — متابید دلها ز دیدار اوی — VI; مپیچید دلها ز گفتار اوی [25] I, IV, T — بپیش سیاوخش [26] VI — یکسر [27] I, IV, VI — بفرمود سالار — VI همه [28] Б — б. передан так: فسجدوا له و رجعوا مذعنین لأمره و خاضعین لحکمه, после чего следует раздел:
ذکر مسیر سیاوخش الی بلاد ترکستان

۸

چو خورشید تابنده بنمود پشت — هوا شد سیاه و زمین شد درشت
سیاوش لشکر بجیحون[1] کشید — بمژگان همی از جگر خون کشید[2]
چو آمد بترمذ درون[3] بام و کوی[4] — بسان بهاران پر از رنگ و بوی
چنان بد همه[5] شهرها تا بچاچ[6] — تو گفتی عروسیست با طوق و تاج
بهر منزلی ساخته خوردنی — خورشهای زیبا و[7] گستردنی
چنین تا بقچقار باشی[8] براند — فرود آمد آنجا و چندی بماند
چو آگاهی آمد پذیره شدند — همه سرکشان[9] با تبیره شدند
ز خویشان گزین کرد پیران هزار — پذیره شدنرا بر آراست کار[10]
بیاراسته[11] چار پیل سپید — سپه را همه[12] داد یکسر نوید
یکی بر نهاده ز پیروزه تخت — درفشنده مهدی[13] بسان درخت
سرش ماه زرّین و بومش[14] بنفش — بزر بافته پرنیانی درفش
ابا تخت زرّین سه پیل دگر[15] — صد از ماهرویان زرّین کمر[16]
سپاهی بران سان که گفتی سپهر — بیاراست روی زمین‌را بمهر[17]
صد اسپ گرانمایه با زین زر[18] — بدیبا بیاراسته سر بسر[19]

---

[1] Л — از آب دو دیده رخش ناپدید; VI — ز ایوان بهامون; I, IV, VI — ز سیحون
[2] Б — فرکب سیاوخش و عبر جیحون حزین القلب غزیر الدمع
[3] I, IV — در و
[4] VI — نامجوی
[5] I, IV — چنان هم همه; VI — بران سان همه; T — چنان هم نشان تا در شهر چاچ
[6] I — بقفجارداشی; Л — بمحفارداسی; IV, VI и T — خورشها و گسترده
[7] I — خورشها ز گسترده
[8] Б — بقفچاق; T — بقاچارباشی; VI — بقجقارباشی; IV — قاجغارباشی; ср. у Бируни (см. «Biruni's Picture of the world», ed. by Z. V. Togan, MASI, № 52).
[9] VI — لشکران
[10] I, IV, T — بزر اندرون; VI — با سیم و زر
[11] I, VI — بیاراست با; IV — بیاراستش
[12] Л, IV — همی
[13] I, IV и T — بدیبا بیاراسته سر بسر; ср. второе мисра б. 1215.
[14] I, VI — بکرسی زر; IV — سرش ماه زرّین غلافش; VI — پس او درفشی درفشان
[15] I — با وی غلامان زرّین کمر
[16] I, IV, VI и T — کرسی بزر
[17] I, IV — б. оп.
[18] VI — همه با نثار
[19] I, IV — б. оп.

سیاوش[1] بشنید کامد سپاه — پذیره شدن را بیاراست شاه[2]
درفش سپهدار پیران[3] بدید — خروشیدن پیل و[4] اسپان شنید
بشد تیز و بگرفتش اندر کنار — بپرسیدش از نامور شهریار[5]
بدو گفت کای پهلوان سپاه — چرا رنجه کردی رواندرا[6] بزاه
همه بر[7] دل اندیشه این بد نخست — که بیند[8] دو چشمم ترا تندرست
ببوسید پیران سر و پای او[9] — همان خوب چهر دلارای او
چنین گفت کای شهریار جوان — مرا گر بخواب این نمودی روان[10]
ستایش[11] کنم پیش یزدان نخست — چو دیدم ترا روشن و تندرست[12]
ترا چون پدر باشد افراسیاب — همه[13] بنده باشیم[14] زین روی آب
ز پیوستگان هست[15] بیش از هزار — پرستندگانند[16] با گوشوار[17]
تو بی کام دل هیچ دم بر مزن — ترا بنده باشد همی مرد و زن[18]
مرا گر پذیری[19] تو با پیرسر — ز بهر پرستش ببندم کمر[20]
برفتند هر دو بشادی بهم — سخن یاد کردند بر بیش و کم

---

[1] I, IV, VI — سیاوش چو [2] T — راه [3] I, IV, VI — توران [4] VI — و پانگ [5] I, IV — دیدم [6] I, IV — تو خودرا [7] VI — در [8] VI — از گردش روزگار — VI ;از شهر و از شهریار
[9] I, IV — سراپای او — VI ;بر و پای او [10] Остальные рук. разбивают б. на два: I —

همی گفت با کردگار جهان * همانا سر پیر گشتی جوان
مرا گر بخواب این نمودی روان * تو آگاهی از آشکار و نهان
IV, VI —

همی گفت با کردگار جهان * تو آگاهی از [که ای داور — VI] آشکار و نهان
مرا گر بخواب این نمودی روان * همانا سر [ز سر — VI] پیر گشتی جوان

[11] I, IV — نیایش [12] I, IV — обратный порядок мисра.; VI — б. оп. [13] I — همان; IV — مهان
[14] I — باشند; IV, VI — باشید [15] I, IV, VI и T — مرا هست پیوسته [16] VI — همه پاک با
[17] I, IV — б. стоит после б. 1226 текста. [18] I, IV и T — چه مرد و چه زن; VI — б. оп. طوق و
[19] IV — بدیدی [20] VI —

همه بنده باشند پیش تو بر * ز فرمان تو سر نیارد بدر

همه ره ز آوای[1] چنگ و رباب — همی[2] خفته را سر برآمد[3] ز خواب
همی[4] خاك مشکین شد از مشك و زر[5] — همی[4] اسپ تازی بر آورد پر[6]
سیاوش چو آن دید آب از دو چشم — بباريد و ز انديشه[7] آمد بخشم[8]
که یاد آمدش بوم[9] زابلستان — بیاراسته تا بکابلستان[10]
همان شهر ایرانش آمد بیاد — همی بر کشید از جگر سرد باد[11]
ز ایران دلش یاد کرد و بسوخت — بکردار آتش رخش[12] بر فروخت
ز پیران بپیچید و پوشید[13] روی — سپهبد بدید آن غم و درد اوی
بدانست کورا چه آمد بیاد — غمی گشت و دندان بلب بر نهاد
بقچقار باشی[14] فرود آمدند — نشستند و یکبار[15] دم بر زدند
نگه کرد پیران بدیدار او — نشست و بر و یال و گفتار او
بدو در[16] دو چشمش همی خیره ماند — همی هر زمان[17] نام یزدان بخواند
بدو[18] گفت کای نامور شهریار — ز شاهان گیتی توی یادگار
سه چیز است بر تو که اندر جهان — کسی را نباشد ز تخم مهان
یکی آنك از تخمهٔ کیقباد — همی از تو گیرند گویی[19] نژاد

---

[1] I, VI — برآید [2] VI — همه [3] IV — همه شهر از آوای — IV; همه شهر از آواز
[4] IV — همه خاك مشکین شد از مشك تر — T; همه کوی رنگین ز سیم و ز زر — VI [5] همه اسپ تازی برآورده پر — VI; همی تازی اسپان برآورده پر — IV [6] I и Б — б. оп. [7] I, IV — فبينا هو كذلك إذ تذكر أرض زابلستان [8] Б — бб. 1231—1234 переданы так: و از دشمن ایام مقامه بها ضیافت رستم بن دستان و ذکر ریاضها الممسکة و جناتها المزخرفة فنثر عقد الدموع: [9] I, IV и T — همی یادش آمد ز — VI; که یاد آمدش بزم
[10] I, IV — доб. бб.:

بسی گوهر و زر همی ریختند * زبر مشک و عنبر همی بیختند
که آمد بمهمانی پیلتن * شده نامداران شهر انجمن

VI — доб. варианты тех же бб., а Б дает их перевод (см.). [11] VI — б. оп. [12] I, IV — دلش
[13] I и T — بپرسید و پیچید — IV; بپوشید و پیچید — I; بقفچارداشی — Л [14] بقاچارباشی — T; بقچغار باشی — VI; بقفجار تاشی — IV
[15] I, IV — یکبار و — VI; یکباره [16] VI — برو بر [17] VI — برو در نهان [18] I, IV, VI — چنین [19] VI — شاهان

و دیگر زبانی[1] بدین راستی — بگفتار نیکو بیاراستی
سه دیگر که گویی که از چهر تو — ببارد همی بر زمین مهر تو
چنین داد پاسخ سیاوش بدوی — که ای پیر پاکیزه و[2] راست گوی[3]
خنیده بگیتی بمهر و وفا — ز آهرمنی دور و[4] دور از جفا
گر ایدونک با من تو پیمان کنی — شناسم[5] که پیمان من مشکنی[6]
گر از بودن ایدر مرا نیکویست — برین کردهٔ خود نباید[7] گریست
و گر نیست فرمای تا[8] بگذرم — نمایی ره کشوری دیگرم[9]
بدو گفت پیران که مندیش زین — چو اندر[10] گذشتی ز ایران زمین
مگردان دل از مهر افراسیاب — مکن هیچ گونه برفتن شتاب
پراگنده نامش بگیتی[11] بدیست[12] — و لیکن جز اینست مرد[13] ایزدیست[14]
خرد دارد و رای و هوش بلند — بخیره نیاید[15] براه گزند
مرا نیز خویشیست با او[16] بخون — همش پهلوانم همش رهنمون[17]
همانا برین بوم و بر صد هزار — بفرمان من بیش باشد سوار[18]
همم بوم و بر هست و هم[19] گوسفند — هم[20] اسپ و سلیح[21] و کمان و کمند
مرا بی نیازیست از هر کسی — نهفته جزین نیز هستم بسی

---

[1] VI — и оп. [2] Л — пир и пакиза; I, IV — пир пакизаи; VI — двойм ин зубан [3] VI — хубрави
[4] VI — и оп. [5] IV — бидонам [6] I, IV — доб. б.:
бисазам брин бувм арамгах * бимихр и вафай ту и нихкхвах
[7] IV — бибайд [8] IV — фрджам та; VI — фрмай ту [9] VI — намайи брфтн рй дигрм
[10] VI — айдр [11] IV — бгфтй; VI — бгштй [12] VI — бдвй [13] IV — у мрд; VI — мрдй
[14] VI — аз вй; Б — второе миср передано так: و هو فی الباطن علی خلاف ذلک
[15] I — نیازد; IV — نیارد [16] VI — مرا نیز با اوست خویشی [17] I, IV — доб. б.:
мрa нзд aв и джах * фравн мра гнж и рнж [тхт — IV] и спах
[18] I, IV, VI — доб. б.:
дв и дв hзар анк хвиш мнд * чв хвахм шб и рвз пиш мнд
ср. Б, который доб.: و لی اثنا عشر ألفا من اقاربی مهما دعت الحاجة الیهم اجتمعوا
[19] I — إلیّ و اختفوا بی [20] VI — з; هم از شهر بوم و سر — همان بوم و بر هست پر
[21] IV — همم اسپ و گنج

فدای تو بادا همه هرچ هست گر ایدونک سازی بشادی[1] نشست
پذیرفتم از پاك یزدان[2] ترا برای و دل[3] هوشمندان ترا[4]
که بر تو نیاید[5] ز بدها گزند نداند کسی راز چرخ بلند
مگر کز تو آشوب خیزد بشهر بیامیزی از دور تریاك و زهر[6]
سیاوش بدان گفتها رام شد[7] بر افروخت و اندر خور جام شد[8]
بخوردن نشستند یك با دگر[9] سیاوش پسر گشت و پیران پدر[10]
برفتند با خنده و شادمان بره بر نجستند جایی زمان[11]
چنین تا رسیدند در شهر گنگ[12] کزان[13] بود خرّم سرای درنگ[14]
پیاده بکوی آمد[15] افراسیاب از ایوان میان بسته و پر[16] شتاب
سیاوش چو او را پیاده بدید فرود آمد از اسپ و پیشش دوید
گرفتند مر یکدگر را بمهر بسی[17] بوس دادند بر چشم و سر[18]

[1] I, IV и T — اکنون ; گر ایدونکه ایدر بسازی — VI ; گر ایدر کنی تو بشادی
[2] I, IV — доб. б.: ; پرستش کنم از دل و جان ترا — T [3] IV — برای دل و ; ز یزدان
پذیرفتم از پاك یزدان که من * پرستنده باشم بجان و بتن
[4] I, IV и T — شاد گشت [5] I, IV, VI — از دود تریاك زهر [6] Л и VI — نمانم که یابی
[7] I, IV, VI — برافروخت ; برافروخت از اندیشه آزاد گشت — IV ; بیفروخت ز اندیشه آزاد گشت — I [8]
[9] I, IV — با یکدگر [10] VI — доб. бб.: و اندر خور دار گشت
چو خورشید بر زد سر از کوهسار * برون آمد از برج دریای قار
زمین گشت بر سان اردی بهشت * هوا اندرو سنبل و لاله کشت
[11] T — доб. б.; Б — бб. 1264 и 1265 переданы так: و ارتحل و سارا حتی الی مستقر أفراسیاب من
رسیدند نزدیک گنگ — VI, T ; رسیدند بدژ موخب کنکث — I, IV [12] مدینة کنک
(то же, что گنگ دژ هوخت) в рук. I, IV читай هوخت گنگ موخب گنگ, что позволяет восстановить мисра по I и IV: چنین تا رسیدند در هوخت گنگ ; к значению слова خوهت см. Borhan-e qate' (изд. Моина), стр. 2388 (ср. Altir. Wb. 1819—авест. hūxta-). [13] I, IV, VI — که آن
[14] VI — доб. бб.:
جهان بود سر تا سر آراسته * چو بتخانهٔ چین پر آراسته
بپای اندرون زر همی ریختند * زبر مشک و عنبر همی بیختند
[15] VI — بیامد پیاده رو [16] VI — میان بسته با صد [17] I — همی [18] VI — доб. бб.:
بپرسید از راه آن شهریار * که چون گردد این گردش روزگار
دردستمد (?) گفتند تخت تو شاد * انوشه کسی کش کند شاه یاد

ازانپس چنین گفت افراسیاب — که گردان جهان[1] اندر آمد بخواب[2]
ازین پس نه آشوب خیزد نه جنگ — بآبشخور آیند میش[3] و پلنگ
بر آشفت[4] گیتی ز تور دلیر — کنون روی گیتی[5] شد از جنگ سیر
دو کشور سراسر پر از شور[6] بود — جهانرا دل از[7] آشتی کور بود
بتو رام گردد زمانه کنون — بر آساید از جنگ وز جوش خون
کنون شهر توران ترا بنده اند — همه دل بمهر تو آگنده اند
مرا چیز با جان همی[8] پیش تست — سپهبد بجان و بتن خویش تست[9]
سیاوش برو آفرین کرد سخت — که از گوهر تو مگر داد بخت[10]
سپاس از خدای جهان آفرین[11] — کزویست آرام و پرخاش[12] و کین
سپهدار دست سیاوش بدست — بیامد بتخت مهی بر نشست
بروی سیاوش نگه کرد و گفت — که اینرا بگیتی کسی نیست[13] جفت
نه زین[14] گونه مردم بود در جهان — چنین روی و[15] بالا و فرّ مهان
ازانپس بپیران چنین گفت رد[16] — که کاوس تندست[17] و اندك خرد
که بشکیبد از[18] روی چونین پسر — چنین برز[19] بالا و چندین هنر[20]
مرا دیده از خوب[21] دیدار او — بماندست دل خیره از کار او[22]

---

[1] I — که گرد از جهان؛ IV — که بد از جهان؛ T — که بد در جهان. [2] Б — перевод бб. 1269—1277 отсутствует. [3] I, IV и T — آید گوزن. [4] VI — پر آشوب. [5] I, IV, VI — کشور. [6] I и T — همیشه پر از شور؛ IV, VI — همه ساله پر شور. [7] I, VI — оп. از. [8] I — مرا خود. [9] I — همیشه؛ مرا نیز هم جان و دل — VI؛ مرا با تن و جان همه — IV, T؛ تن و جان همه سپهدار پیران بتن — T؛ تو خود شاد دل باشی و تندرست — VI؛ جوان بادی و تن درست؛ خویش تست — I — доб. бб.:

پدروار پیش تو مهر آورم * همیشه پر از خنده چهر آورم
در گنج بی رنج در پیش تست * همه شادمانی بکم بیش تست

IV — доб. первый из этих бб. после б. 1276 текста и второй б. с вариантом второго мисра: همیشه خداوند جان آفرین, ср. пред. б. [10] VI — б. оп. جوان بادی و تن درست. [11] I и T — ازین — VI؛ بدین — I, IV؛ نداند یم — VI؛ نیایند — I, IV. [12] VI — آرام و هم مهر و. [13] I, IV — چنین گفت پیران رد. [14] I, IV — پیرست. [15] VI — بدین روی. [16] I, IV — شکیبد. [17] I, IV, VI — تندست. [18] VI — ازو. [19] Л, VI — доб. و. [20] I — چونین هنر. [21] I и T — دیده چون دید؛ IV — دیده خوب از. [22] I, IV и T — بماند دلم خیره در کار اوی — VI؛ دیده در خواب دلم مانده بد خیره در کار اوی

که فرزند باشد کسی را چنین — دو دیده بگرداند اندر[1] زمین
از ایوانها پس[2] یکی برگزید — همه[3] کاخ زربفتها[4] گسترید
یکی تخت زرّین نهادند پیش — همه پایها چون سر گاومیش
بدیبای چینی بیاراستند — فراوان پرستندگان[5] خواستند
بفرمود پس تا رود سوی کاخ — بباشد بکام و نشیند فراخ[6]
سیاوش چو در پیش ایوان رسید — سر طاق ایوان بکیوان رسید
بیامد بران تخت زر بر نشست[7] — هشیوار جان اندر اندیشه[8] بست
چو خوان سپهبد بیاراستند[9] — کس آمد سیاوش را خواستند[10]
ز هرگونهٔ رفت بر خوان[11] سخن — همه شادمانی فگندند بن[12]
چو از خوان سالار بر خاستند[13] — نشستنگه می بیاراستند[14]
برفتند با رود و[15] رامشگران — بباده نشستند یکسر سران
بدو داد جان و دل افراسیاب — همی بی[16] سیاوش نیامدش خواب[17]
همی خورد[18] می تا جهان تیره شد[19] — سر میگسازان ز می خیره شد[19]
سیاوش به ایوان خرامید شاد[20] — بمستی ز[21] ایران نیامدش یاد[22]
بدان شب هم اندر[23] بفرمود شاه — بدان کس که بودند بر[24] بزمگاه[25]
چنین گفت با شیده[26] افراسیاب — که چون سر بر آرد سیاوش[27] ز خواب
تو با پهلوانان و خویشان من — کسی کو بود مهتر انجمن

---

[1] IV — او بر [2] IV, VI — از ایوانهایش [3] IV — همی [4] I и T — زربفت را [5] I и T — کس آمد سیاوخش را — VI ; ز هر گونهٔ سازها, ср. б. 1291. [6] VI — б. оп. [7] I, IV — بران [8] I — بر تخت زرّین نشست — VI ; تخت زرّین نشست فراوان — I, IV [9] VI — سیاوخش پرداختند [10] I, IV — جان را در اندیشه — VI ; اندیشه (так); پرستندگان خواستند — I — доб. б.:

کس آمد سیاووش را خواندند * بران تخت زرینش بنشاندند

[11] I, IV — با او [12] IV — обратный порядок мисра. [13] VI — از خوان و خوردن بپرداختند [14] I, IV — نشستنگه رود و می ساختند — VI ; نشستنگه مجلس آراستند — оп. و [15] VI — [16] I, T — با [17] VI — б. оп. [18] VI — خوردند — T ; کشیدند [19] I, VI и T — گشت [20] I, IV — و زان پس همان [21] VI — تفت [22] I, IV — از ایوان مهتر برفت [23] I, IV — تو گفتی کز [24] I, IV — در [25] VI — б. оп. [26] I — بشیده چنین گفت [27] VI — شب سر برآمد شمارا

بشبگیر با هدیه و با غلام — گرانمایه اسپان زرّین ستام[1]
ز لشکر همی[2] هر کسی با نثار — ز دینار وز گوهر شاهوار
ازین[3] گونه پیش[4] سیاوش روند[5] — هشیوار و بیدار و خامش روند
فراوان سپهبد فرستاد چیز — بدین[6] گونه یکهفته بگذشت نیز

شبی با سیاوش چنین گفت شاه — که فردا بسازیم هر دو پگاه
که با[7] گوی و چوگان بمیدان شویم — زمانی بتازیم[8] و خندان شویم
ز هر کس شنیدم که چوگان تو — نبینند گردان بمیدان تو
تو فرزند مایی و زیبای گاه — تو تاج کیانی و پشت سپاه[9]
بدو گفت شاها اندوشه بدی[10] — روانرا بدیدار توشه بدی[11]
همی از تو جویند[12] شاهان هنر — که یابد بهر کار[13] بر تو گذر
مرا روز روشن بدیدار تست[14] — همی[15] از تو خواهم بد و نیك جست[16]
بشبگیر گردان بمیدان شدند — گرازان و تازان و خندان[17] شدند
چنین گفت پس شاه توران[18] بدوی — که یاران گزینیم در زخم گوی[19]

---

[1] I, IV — بزرّین ستام [2] I — з кишур همه — VI; [3] I, VI — برین [4] VI — اپا [5] I, IV — برند; VI — روید [6] I — و زین; IV — ازین; VI — برین [7] I, IV, VI — سوی [8] I, IV — بهازیم [9] I, IV, VI — б. оп., см. прим. 16 к б. 1311; Б — перевод б. отсутствует. [10] VI — بزی [11] VI — گیرند [12] VI — همیشه ز تو دور دست بدی — T; روانرا بگفتار توشه بزی [13] VI — ز هر کار [14] VI — مرا رای روشن بفرمان تست [15] VI — همه [16] I — доб. бб.:

تو فرّ همایی و زیبای گاه * تو تاج کیانی و پشت سپاه
بشبگیر کز خواب برخاستند * همه روی میدان بیاراستند

IV — доб. б.:

بپاسخ چنین گفت افراسیاب * که از شادمانی رخت برمتاب

далее следуют два бб., доб. в рук. I с вар. в первом мисра تو فرزند مایی; T — доб. вар. б. по IV и первый б. по I. [17] I, IV — همه پاک با روی خندان; VI — گرازان و با روی خندان [18] Л — گفت پس شاه ترکان; VI — گفت با شاه توران [19] VI — второе мисра б. 1313, бб. 1314 и 1315 и первое мисра б. 1316 оп.; Б — отрывок (бб. 1313—1401) передан сокращенно (см. издание, стр. 173—174 от слов فاظهر فی یومه до слов المرسوم به), кроме бб. 1316, 1345, 1377 и 1378, перевод которых дается; эпизод охоты (бб. 1384—1400) весь оп.

تو باشی بدان روی و زینروی[1] من — بدو نیم[2] هم زین نشان[3] انجمن
سیاوش بدو گفت کای شهریار[4] — کجا[5] باشدم دست و چوگان بکار
برابر نیارم زدن با تو گوی — بمیدان هم‌آورد دیگر بجوی
چو هستم سزاوار یار تو ام[6] — برین پهن میدان سوار تو ام[7]
سپهبد ز گفتار او شاد شد — سخن گفتن هر کسی باد شد
بجان و[8] سر شاه کاوس گفت — که با من تو باشی هم‌آورد و[9] جفت
هنر کن بپیش سواران پدید — بدان تا نگویند کو بد گزید
کنند آفرین بر تو مردان من — شگفته شود روی خندان من
سیاوش بدو گفت فرمان تراست — سواران و میدان و چوگان تراست[10]
سپهبد گزین کرد کلباد را — چو گرسیوز و جهن و[11] پولادرا
چو پیران و[12] نستیهن جنگجوی — چو هومان که بر دارد از آب[13] گوی
بنزد سیاوش فرستاد یار — چو رویین و چون شیدهٔ[14] نامدار[15]
دگر اندریمان سوار دلیر — چو ارجاسپ[16] اسپ‌افگن[17] نرّه‌شیر
سیاوش چنین گفت کای نامجوی — ازیشان که یارد شدن پیش گوی[18]
همه یار شاهند[19] و تنها منم — نگهبان چوگان یک تا[20] منم
گر ایدونک فرمان دهد شهریار — بیارم بمیدان ز ایران[21] سوار
[مرا یار باشند بر[22] زخم گوی — بران سان که آیین بود بر دو روی[23]]
[سپهبد چو بشنید زو داستان — بران داستان گشت هم داستان]

---

1 I, IV — ازین روی و آنروی T; ازان روی و زین روی — IV 2 I, IV и T — بدو نیمه 3 IV — از ایرا که همواره — I 4 I, IV — چنین گفت با شهریار گردانم این 5 I, IV — که کی 6 I — گر استم سزاوار یار تو ام — VI; یار تو ایم — IV 7 I — که گوید سزاوار یار تو ام; که باشیم اینجا با درد — VI; که من با تو باشم هم‌آورد — IV 8 IV — و оп. 9 IV — و оп. 10 VI — б. оп. 11 Л, IV — و оп. 12 IV, VI — و оп. 13 I, IV и T — که برداشتی ز آب 14 VI — و خور شیذه 15 VI — б. оп. 16 Вольф фиксирует написания: اوخواست (Z. 84), چو اوخواست — Л; اخوست (Z. 51) и خواست — имя собственное брата Андарīмāна. 17 Так в T; چو اوخواست — VI; چو آخواست اسپ‌افگن — IV; چو اخراشت اسب‌افگن — I; مردافگن 18 I, IV — گاهند — VI; پیش اوی — VI; نزد گوی 19 VI — و تنها 20 I, VI — در 21 VI — از ایدر 22 I, IV — و اینها 23 VI — бб. 1330—1332 оп.

[سیاوش از ایرانیان هفت مرد گزین کرد شایستهٔ کار کرد[1]]
خروش تبیره ز میدان بخاست همی خاك با آسمان گشت راست
از آوای صنج و دم کرّه‌نای تو گفتی بجنبید میدان ز جای[2]
سیاوش بر انگیخت اسپ نبرد چو گوی[3] اندر آمد بپیشش[4] بگرد
بزد هم چنان چون بمیدان رسید بران سان که از چشم شد ناپدید
بفرمود پس شهریار بلند که گویی بنزد سیاوش برند
سیاوش بران گوی بر داد بوس بر آمد خروشیدن نای و کوس[5]
سیاوش باسپی[6] دگر بر نشست بپانداخت[7] آن گوی خسرو بدست[8]
ازان پس بچوگان[9] برو کار کرد چنان شد که با ماه دیدار کرد
[ز چوگان او گوی شد ناپدید تو گفتی سپهرش همی بر کشید[10]]
ازان گوی خندان شد افراسیاب سر نامداران بر آمد ز خواب
بآواز گفتند هرگز سوار ندیدیم بر زین چنین نامدار[11]
ز میدان بیکسو نهادند گاه بیامد نشست از[12] بر گاه شاه

---

[1] I, IV и T — شایسته اندر نبرد [2] I, IV, VI и T — доб. б.:

سپهدار گویی ز بالا بزد * بابر اندر آمد چنان چون سزد

[3] Л — چو گو; IV — چو اسپ [4] I, IV и T — بهشتش; VI — بهشتش [5] VI — доб. б.:

یکی گوی ترکان بر انداختند * بکردار آتش همی تاختند

[6] I, IV и T — باسپ; VI — بر اسپ [7] VI — برانداخت [8] I — لختی بدست; IV и T — لختی

[9] I, IV и T — و زان پس که چوگان — VI; پس آنگه بچوگان [10] VI — б. оп.; I, IV — доб. б.:

بمیدان یکی [тек — IV] اسپ میدان نبود * کسی را چنان روی خندان نبود

VI — доб. вариант того же б.:

بمیدان یکی اسپ خوبان نبود * یکی را چنان روی خندان نبود

T — доб. вар. того же б. [11] I, IV, T (вар.) — доб. бб.:

کی نامور گفت زین سان بود * هر آنکس که با فرّ یزدان بود
ز خوبی و دیدار و فرّ و هنر * بدانم که دیدنش بیش از خبر

[12] VI — доб. первый из этих б. с вариантом первого мисра: کجا نامبردار زین سان بود
باندیشه بنشست

سیاوش[1] بنشست با او بتخت — بدیدار او شاد شد شاه سخت[2]
بلشگر چنین گفت پس نامجوی — که میدان شمارا و چوگان و گوی[3]
همی ساختند آن دو لشکر نبرد — بر آمد همی تا بخورشید گرد[4]
چو ترکان بتندی بیاراستند — همی بردن گوی را خواستند[5]
ربودند ایرانیان گوی پیش — بماندند ترکان ز کردار خویش[6]
سیاوش غمی گشت ز ایرانیان — سخن گفت بر پهلوانی زبان[7]
که میدان بازیست گر[8] کارزار — برین گردش و بخشش روزگار[9]
چو میدان سر آید[10] بتابید روی — بدیشان[11] سپارید یکبار گوی
سواران عنانها کشیدند[12] نرم — نکردند زان پس کسی اسپ گرم[13]
یکی گوی ترکان بیانداختند[14] — بکردار آتش همی تاختند[15]
سپهبد چو آواز ترکان شنود — بدانست کان پهلوانی چه بود
چنین گفت پس شاه توران سپاه[16] — که گفتست با من یکی نیکخواه
که اورا ز گیتی[17] کسی نیست جفت[18] — بتیر و کمان چون گشاید دو سفت[19]
سیاوش چو گفتار مهتر[20] شنید — ز قربان کمان کیی بر کشید[21]
سپهبد کمان خواست تا بنگرد — یکی بر گراید که فرمان برد
کمان را نگه کرد و خیره بماند — بسی آفرین کیانی[22] بخواند

---

[1] VI — سیاوش چو [2] VI — доб. б.:
نشستند بر تخت شاهان بهم * سواران بمیدان درون بیش و کم
[3] VI — که اکنون شما را ست میدان وگوی — T ;رسید آن شما را و چوگان و گوی
[4] I, IV — доб. б.:
ازین سوی و زان سوی با گفتگوی * همی این ازان آن ازین برد گوی
T — доб. вариант того же б. [5] VI — б. оп. [6] I, IV, VI — б. оп. [7] VI — با پهلوان زمان
[8] I, VI и T — یا; IV — با [9] VI — برین گردش و کوشش و کار و بار
[10] I, IV и T — سر آمد [11] I, IV и T — بترکان; VI — بایشان [12] T — کردند
[13] VI — ازان پس نکردند یک اسپ گرم [14] VI — برانداختند [15] I, IV и T — چنان از پس گوی; کز انداختن سر برافراختند
[16] VI — ترکان [17] IV, VI — بگیتی [18] I, IV — نیست یار
[19] I, IV — و ببزم [20] VI — آواز ترکان
[21] I — ز ترکش کمان کیانی کشید; IV, و گشاد و گرفت — VI ;و شکار
[22] I — ز ترکش کمان کیان برکشید — VI ;آفرین بر بزرگان — IV ;آفرین بزرگان
آفرین بر سیاوش — VI

بگرسیوز تیغزن داد مه — که خانه بمال و درآور[1] بزه
بکوشید تا بر زه آرد کمان — نیامد برو[2] خیره[3] شد بدگمان
ازو شاه بستد بزانو نشست — بمالید خانه کمان را بدست
بزه کرد و خندان چنین گفت شاه — که اینت کمانی چو باید براه[4]
مرا نیز گاه جوانی[5] کمان — چنین بود و اکنون دگر شد زمان[6]
بتوران و ایران کس این را بچنگ[7] — نیارد[8] گرفتن بهنگام جنگ
بر و یال و کتف[9] سیاوش جزین — نخواهد کمان[10] نیز بر دشت کین[11]
نشانی[12] نهادند بر اسپریس[13] — سیاوش نکرد ایچ با کس مکیس
نشست از بر بادپایی چو دیو — بر افشارد[14] ران و برآمد غریو
یکی تیر زد بر میان نشان — نهاده بدو[15] چشم گردنکشان
خدنگی دگر باره با[16] چار پر — بینداخت از باد و[17] بگشاد پر
نشانه دو باره[18] بیک[19] تاختن — مغربل بکرد[20] اندر انداختن
عنان را بپیچید بر دست راست — بزد بار دیگر بران سو[21] که خواست
کمان را بزه بر ببازو فگند — بیامد بر شهریار بلند
فرود آمد و شاه بر پای خاست[22] — برو آفرین ز آفریننده خواست
و زانجایگه سوی کاخ بلند — برفتند شادان دل و ارجمند
نشستند[23] خوان و می آراستند — کسی کو سزا بود بنشاستند[24]

---

[1] VI — بر آور [2] I, VI — نیامد بزه [3] I, IV — طیره [4] I, IV — که اینت کمان جوانان براه — VI ;توان زد ازین تیر بر چرخ ماه
[5] IV — تیر گاه جوانی [6] I, IV, VI — کمان [7] I, IV — بایران و توران — T ;نیز روز جوانی — VI ;نیز گاهی جوانی
[8] VI — ندانند [9] IV — یال کتف ;کسی این بچنگ — VI ;بایران و توران کسی را بچنگ
[10] I, IV — همی [11] I, IV, VI — پشت زین [12] I, IV и T — نشانه ;VI — یال فرخ
[13] VI — نهادست بر پشت دس [14] I, IV, VI — بیفشرد [15] VI — برو [16] I — بدان
[17] I, IV и T — دگر بر گرفت — VI ;دگر باز هم — IV ;دگر بار هم بچرخ اندرون راند و
[18] IV — دو پاره [19] I — بدان [20] I — مغربل نبود ;IV, VI — مغربل ببود
[21] VI — برانسان [22] I, IV — هنر گفت بر گوهرت بر گواست ;VI — б. оп. [23] I — доб. و [24] I, IV и T — سزاوار رامشگران خواستند ;VI — б. оп.

مئ[1] چند خوردند و گشتند شاد — بنام سیاوش کردند[2] یاد
بخوان بر یکی خلعت آراست شاه — از اسپ و ستام و ز تخت و کلاه
همان دست زر جامهٔ نابرید[3] — که اندر جهان پیش ازان[4] کس ندید
ز دینار وز[5] بدرهای درم — ز یاقوت و پیروزه و[6] بیش و کم
پرستار پسیار و چندی[7] غلام — یکی پر ز یاقوت رخشنده جام
بفرمود تا خواسته بشمرند — همه سوی کاخ سیاوش برند
ز هر کش بتوران زمین خویش بود — ورا مهربانی برو بیش بود
[بخویشان چنین گفت کو را همه — شما خیل باشید هم چون رمه[8]]
بدان شاهزاده چنین گفت شاه — که یکروز با من بنخچیر گاه
گر آیی که[9] دل شاد و خرّم کنیم[10] — روانرا بنخچیر[11] بی غم کنیم
بدو گفت هرگه که رای آیدت — بران سو که دل رهنمای آیدت
برفتند روزی بنخچیرگاه[12] — همی رفت با یوز و با باز شاه
سپاهی ز هر گونه با او برفت — از ایران و توران[13] بنخچیر تفت
سیاوش بدشت اندرون گور دید — چو باد از میان سپه بر دمید
سبك شد عنان و گران شد رکیب — همی تاخت اندر فراز و نشیب
یکی را بشمشیر زد بدو نیم — دو دستش ترازو بد[14] و گور سیم

---

[1] IV — همی [2] I, IV, VI и T — بنام سیاوش گرفتند [3] I — همان پوشش از جامهٔ
مثل — VI [4] همان بخت جامه بس نابرید — VI ;همان پوشش از جامهٔ ناپدید — IV ;نابرید
پرستار — I, IV [7] بر — IV ;از — I и T [6] ز دیبا و وز — IV [5] آنچنان — T ;او
— I, VI — б. оп.; IV [8] پرستار پنجاه و چندی — VI ;چندی و چندی
سپهدار روزی سیاوش را * همان مایهٔ دانش و هوش را
T —
چنین گفت آنگه بلشکر همه * که باشید اورا بجمله رمه
با یوز — VI [12] ز نخچیر — VI [11] کنی — VI [10] گر آیی و — VI ;بیا تا که — I, IV и T [9]
شد — I, IV, VI и T [14] بتوران — IV [13] و شیران شاه

بیک جو ز دیگر[1] گرانتر نبود — نظاره شد آن[2] لشکر شاه زود[3]
بگفتند یکسر همه انجمن — که اینت سرافراز[4] و[5] شمشیرزن
بآواز گفتند یک با دگر[6] — که مارا بد آمد ز ایران بسر[7]
سر سروران[8] اندر آمد بننگ — سزد گر بسازیم با شاه جنگ[9]
سیاوش همیدون بنخچیر بور[10] — همی تاخت و افگند در دشت گور
بغار و بکوه و بهامون بتاخت — بشمشیر و تیر و بنیزه بیاخت[11]
بهر جایگه بر یکی توده کرد — سپه را ز نخچیر[12] آسوده کرد
و زانجایگه سوی ایوان شاه — همه شاد دل بر گرفتند راه
سپهبد چه شادان چه بودی[13] دژم — بجز با سیاوش نبودی بهم
ز جهن و ز گرسیوز و هرک بود[14] — یکس راز نگشاد و شادان نبود
مگر با سیاوش بدی روز و شب — ازو بر گشادی بخنده دو لب
برین گونه یک سال بگذاشتند — غم و شادمانی بهم داشتند[15]

سیاوش یکی روز و[16] پیران بهم — نشستند و گفتند هر بیش و کم[17]
بدو گفت پیران کزین بوم و بر — چنانی که باشد کسی[18] بر گذر
بدین[19] مهربانی که بر تست شاه — بنام تو خسپد بآرامگاه[20]
چنان دان که خرّم بهارش توی — نگارش تویی غم گسارش توی
بزرگی و فرزند کاوس شاه — سر از بس هنرها رسیده بماه[21]

---

[1] VI — کیسو (так!); T — ز یکسو [2] VI — برو [3] I, IV — б. оп.; VI — بود [4] I, IV — سزاوار [5] I, IV, VI — و оп. [6] I, IV, VI — با یکدگر [7] VI — ز ایران بر آمد بسر [8] I, IV — که نام سران; T — نبرده سران [9] VI — б. оп. [10] Л — تصحیح قیاسی (رداکتور) بنخچیر; I, IV, VI и T — б. оп., также Б. [11] I, VI и T — بپساخت; IV — بشاخت [12] I, IV и T — بچهن و بگرسیوز هر که که بود — VI [13] I, IV, VI и T — چه شادان بُدی چه [14] VI — یکی [15] VI — б. оп. [16] VI — و оп. [17] T — بر بیش و کم; Б — اطراف الاحادیث [18] VI — بدین [19] I, IV и T — ازین; VI — بریدن [20] VI — второе мисра б. 1408 заменено таковым же б. 1410, а последнее — вторым мисра б. 1408; Б — бб. 1408 и 1409 переданы так: و إن أفراسیاب من فرط حنوه علیک و محبته لک کأنه لا یری الدنیا إلا بعینک و لا یحبّ الحیاة إلا لأجلک [21] Б — перевод б. отсутствует.

پدر پیرسر شد تو[1] برنادلی[2] | نگر سر ز تاج کیی[3] نگسلی[4]
بایران و توران توی شهریار | ز شاهان یکی پرهنر[5] یادگار
[بنه دل برین بوم و جایی بساز | چنان چون بود درخور کام و ناز[6]]
نه بینمت پیوستهٔ خون کسی | کجا داردی مهر بر تو[7] بسی[8]
برادر نداری نه خواهر نه زن | چو شاخ گلی بر کنار چمن
یکی زن نگه[9] کن سزاوار خویش | از ایران[10] منه درد و تیمار پیش[11]
پس از مرگ کاوس ایران تراست | همان تاج[12] و تخت دلیران تراست
پس پردهٔ شهریار جهان | سه ماهست با زیور اندر نهان[13]
اگر[14] ماه را دیده بودی سیاه[15] | از ایشان نه برداشتی چشم[16] ماه
سه اندر شبستان گرسیوز اند | که از مام وز باب با پروز اند[17]
نبیره فریدون و فرزند[18] شاه | که هم جاه دارند و هم تاج و گاه[19]
و لیکن ترا آن سزاوارتر | که از دامن شاه جویی گهر[20]
پس پردهٔ من[21] چهارند خرد | چو باید ترا بنده باید شمرد[22]
ازیشان جریرست مهتر بسال | که از خوبرویان ندارد همال[23]
یکی دختری هست آراسته | چو ماه درخشنده باخواسته[24]

[1] I, IV—نگر تا ز [2] VI—برنا تویی پیر گشتست و [3] I, IV—تو و تو [4] Б—перевод б. отсутствует. [5] VI—ز شاهان [6] I, IV, VI и T—б. оп. [7] VI—مهر دارد ابر تو [8] IV—б. оп.; I, IV—доб. б.: ز[به—IV] توران سزاوار و انباز[همراز—IV] تو * نیابم کسی نیز دمساز تو [9] VI—گزین [10] IV—ازینسان [11] I, IV, VI и T—بنه [منه—VI] درد وتیمار خویش [12] VI—گنج [13] VI—(!) سه ماهیست بارست اندر زمان [14] I, IV и T—که گر [15] I, IV и T—بدراه; VI—اگر ماه دیدار بودی چو ماه [16] I, IV, VI и T—که از مال و اسباب خود برترند [17] VI—دیده и б. стоит после б. 1421. [18] T—پیوند [19] I, IV и T—هم جاه دارند و هم تخت و گاه; VI—هم تاج دارند و هم جایگاه; Б—перевод б. отсутствует. [20] I, IV, VI и T—б. оп., см. прим. 13 к б. 1450; Б—дает его перевод после б. 1449. [21] Б—ستری [22] I—доб. б.:

جریره یکی خوب پیراسته * ازین هر سه اویست نوخاسته

[23] Б—весь эпизод с Джарйре отсутствует (бб. 1424—1450 текста). [24] I, IV, VI и T—бб. 1425—1427 оп., ср. прим. 13 к б. 1450.

نخواهد[1] کسی را که آن رای نیست — بجز چهر شاهش دلارای نیست
ز خوبان جریرست انباز تو — بود روز رخشنده[2] دمساز تو
اگر رای[3] باشد ترا بنده ایست — بپیش تو اندر پرستنده ایست
سیاوش بدو گفت دارم[3] سپاس — مرا خود ز فرزند برتر شناس[4]
1430 گر او باشدم[5] نازش جان و تن — نخواهم جزو کس ازین انجمن
سپاسی نهی زین همی[6] بر سرم — که تا زنده ام حق آن نسپرم
[پس آنگاه پیران ز نزدیك اوی — سوی خانهٔ خویش بنهاد روی[7]]
چو پیران ز پیش[8] سیاوش برفت — بنزدیك گلشهر تازید تفت[9]
بدو گفت کار جریره بساز — بفرّ سیاوش خسرو بناز[10]
1435 چگونه نباشیم امروز شاد — که داماد باشد نبیره[11] قباد
بیاورد گلشهر دخترش را — نهاد از بر تارك افسرش را
بدیبا و دینار و درّ[12] و درم — ببوی و برنگ و بهر بیش و کم[13]
بیاراست اورا چو خرّم بهار[14] — فرستاد در شب بر[15] شهریار
مر اورا بپیوست با شاه نو — نشاند از بر گاه چون ماه نو[16]
1440 ندانست کس گنج اورا شمار — ز یاقوت وز تاج[17] گوهرنگار[18]
سیاوش چو روی جریره بدید — خوش آمدش خندید[19] و شادی گزید

---

[1] Л—دخواهد [2] Л—خشنده, описка вместо должного رخشنده [3] IV—دادم [4] I, IV, VI и T—مرا همچو فرزند خود می شناس; I, IV—доб. б.:

ز خوبان جریره مرا درخورست * که پیوندم از جان و دل بهترست

VI—доб. тот же б. с вариантом второго мисра: که پیوند او جان تو بهترست [5] I, IV, VI и T—مرا او بود [6] I, IV, VI и T—نهادی ازین [7] I, IV, VI и T—б. оп. [8] I, IV, VI и T—ز نزد [9] Л—که [10] I—خسرو نواز; IV и T—گردن فراز [11] Л—تازید و تفت [12] I, IV и VI—زرّ [13] I, IV—برنگ; I, IV и T—که داماد ما شد نبیره; T—داماد باشد چو پور [14] IV—بخرّم بهار [15] I, IV—بنزدیکئ; VI—اورا بر [16] I, IV—فرستاد اورا سوی گاه نو; VI—و ببوی و ببیش و بکم [17] I, IV и T—همان تخت زرّین [18] VI—б. оп. [19] I—خوش آمدش و خندید; VI—بر گاه نو خوش آمد بخندید

همی بود با او شب و روز شاد نیامد ز کاوس و دستانش[1] یاد
برین نیز چندی بگردید چرخ سیاوش را بد ز نیکیش برخ[2]
ورا هر زمان پیش افراسیاب فزونتر بدی حشمت و جاه و آب

یکی روز پیران به به روزگار[3] سیاوش را گفت کای نامدار[4]
تو دانی که سالار توران سپاه ز اوج فلک بر فرازد کلاه[5]
شب و روز روشن[6] روانش توی دل و[7] هوش و توش و توانش[8] توی
چو با[9] او تو پیوستهٔ خون شوی ازین پایه هر دم بافزون[10] شوی
بباشد امیدش بتو استوار[11] که خواهی بدن[12] پیش او پایدار
اگر چند فرزند من خویش تست مرا غم ز بهر کم و بیش تست[13]
فرنگیس مهتر[14] ز خوبان اوی[15] نبینی بگیتی چنان موی و روی[16]
ببالا ز سرو سهی بر ترست ز مشک سیه بر سرش افسرست

---

[1] I, IV, VI и T—بر دلش [2] I, IV—بد ز هر کار برخ; VI—بود ازان کار برخ [3] I, IV, VI, T—پرهیزگار [4] I, IV и T—شهریار; VI—فرستاد بر شب بر شهریار, ср. б. 1438 текста. [5] VI — бб. 1446—1449 стоят после б. 1469 текста (см. прим. 19 к нему). [6] I, IV—بر افزون [7] VI—همان [8] VI—روانش [9] IV—چو ما [10] I—اتس و; VI—انس و بافسون [11] I—شود اعتمادش; IV, VI—شود جان او بر بتو استوار [12] VI—بدت [13] I, IV—доб. бб.:

جریره یکی خوب پیراسته * ترا خواست از بهر آن خواسته
نخواهم همی گفتن این رای نیست * که چهر تو اورا دلارای نیست
مرا گفت کین تا جهان بلند * کند مر ترا نزد او ارجمند
و لیکن ترا آن سزاوارتر * که در دامن شاه جویی گهر

VI—доб. бб.:

که این دختر خوب پیراسته * ترا خواست از بهر آن خواسته
که باشد بنزدیک تو بنده وار * شب و روز باشد پرستنده وار
و لیکن ترا آن سزاوارتر * که از دامن شاه جویی گهر

T—доб. здесь первый и четвертый бб. настоящего разночтения по I и IV; ср. бб. 1422, 1425—1427.

[14] VI—بهتر; Б—أكبر أولاده [15] I, IV—شاه [16] I, IV—روی ماه

هنرها و دانش ز اندازه بیش — خرد را پرستار دارد بپیش
از افراسیاب ار بخواهی رواست — چنو بت[1] بکشمیر و کابل کجاست
شود شاه[2] پرمایه[3] پیوند تو — درفشان شود فرّ و[4] اورند[5] تو
چو فرمان دهی من بگویم بدوی — بجویم بدین نزد او آبروی
سیاوش بپیران نگه کرد[6] و گفت — که فرمان یزدان نشاید نهفت
اگر آسمانی چنین است رای — مرا با سپهر روان نیست پای[7]
اگر من بایران نخواهم رسید — نخواهم همی روی کاوس دید
چو دستان که پروردگار منست — تهمتن که روشن[8] بهار منست
چو بهرام و چون زنگهٔ شاوران — جزین نامداران[9] کنداوران
چو از روی ایشان بباید برید — بتوران همی جای[10] باید گزید
پدر باش و این کدخدایی بساز — مگو این سخن با زمین جز براز
[اگر بخت باشد مرا نیکخواه — همانا دهد ره به پیوند شاه[11]]
همی گفت و مژگان پر از آب کرد — همی[12] برزد اندر میان باد سرد
بدو[13] گفت پیران که با روزگار — نسازد[14] خردیافته کارزار[15]
نیابی گذر تو ز گردان سپهر — کزویست آرام و پرخاش[16] و مهر
بایران اگر دوستان[17] داشتی — بیزدان[18] سپردی و بگذاشتی
نشستی و نشانت کنون ایدرست — سر تخت ایران بدست اندرست[19]

---

[1] I, IV—که چون او. [2] I—چو شد ماه; IV—چو شد شاه; VI—شود ماه. [3] VI—برگاه. [4] Л—и оп. [5] VI—اورنگ. [6] VI—فرستاد. [7] I, IV—مرا با سپهر از بنه نیست پای; Б—перевод б. отсутствует. [8] I, IV и T—خرّم. [9] I—چو گیو: T—перечисляются имена: چنان نامداران و; IV—چنین نامداران و; VI—доб. و; Б—имен их здесь не упоминает. [10] I, IV, VI—خانه. [11] I, IV, VI—مرا بر سپهر برین نیست رای; VI и T—б. оп. [12] VI—همه. [13] I, IV—چنین. [14] I, IV—بسازد. [15] I, IV—مرد کار; VI—کارساز (так!). [16] IV—پرخاش و پاداش—T; آرام پرخاش. [17] VI—دوستی. [18] Л—بتوران. [19] I, IV—ترا درخورست; VI—доб. здесь бб. 1446—1449 текста.

بگفت این و بر خاست از پیش او — چو آگاه گشت از کم و بیش او[1]
بشادی[2] بشد تا بدرگاه شاه — فرود آمد و برگشادند[3] راه
همی بود بر[4] پیش او یك زمان — بدو گفت سالار نیکو گمان[5]
که چندین چه باشی بپیشم بپای — چه خواهی بگیتی[6] چه آیدت[7] رای
سپاه و در گنج من[8] پیش تست — مرا سودمندی کم و بیش تست[9]
کسی کو بزندان و بند منست — گشادنش درد و[10] گزند منست
ز خشم و ز بند من آزاد گشت — ز بهر تو پیگار من باد[11] گشت
ز بسیار و اندك چه باید[12] بخواه — ز تیغ و ز مهر و ز تخت و کلاه
خردمند پاسخ چنین داد باز — که از تو مبادا جهان بی‌نیاز
مرا خواسته هست و گنج و سپاه — ببخت تو[13] هم تیغ و هم تاج و گاه[14]
ز بهر سیاوش پیامی[15] دراز — رسانم بگوش سپهبد براز[16]
مرا گفت با شاه ترکان[17] بگوی — که من شاد دل گشتم و نامجوی
بپروردیم[18] چون پدر[19] در کنار — همه[20] شادی آورد بخت تو بار[21]
کنون همچنین کدخدایی بساز — بنیك و بد از تو نیم بی‌نیاز
پس پردهٔ تو یکی دخترست — که ایوان[22] و تخت[23] مرا درخورست
فرنگیس خواند همی مادرش — شوم شاد اگر باشم اندر خورش
پر اندیشه شد جان افراسیاب — چنین گفت با دیده کرده پر آب[24]

---

[1] I, IV, VI—б. оп. [2] VI—و زانجا [3] IV—فرود آمدند و VI—فرود آمدند برگشادند
[4] I, IV, VI—در [5] Л—نیکی‌گمان; VI—گیتی توان [6] I, IV, VI—ز گیتی
[7] I, IV и T—آمدت [8] I, IV—سپاه من و گنج در VI—سپاه و زر و گنج من
[9] I, IV, VI—گشایش و گر; Б—перевод бб. 1474—1477 отсутствует. [10] Л—و оп.; I, IV—بکم بیش‌تست
[11] Л—خود; VI—پیگار من یاد [12] I, IV, VI—خواهی [13] IV—بتخت تو; VI—پیگار او باد
[14] I—رسانم [15] VI—پیام [16] I—ببخت و; IV—هم تیغ زن هم کلاه
[17] I, VI и T—شاه توران IV—شاه ایران [18] IV—به پرورده ام
[19] I—پسر [20] I, IV и T—همی [21] I, IV—بختم ببار T—هنگام بار
[22] VI—ایران [23] I—بگوش سپهدار باز [24] VI—دیدگان پر ز آب خان

که من گفته[1] ام پیش ازین داستان نبودی بران گفته[2] هم داستان
چنین گفت با من یکی هوشمند که رایش[3] خرد بود و دانش[4] بلند
که ای دایهٔ[5] بچّهٔ شیرنر چه رنجی که جان هم نیاری ببر[6]
و دیگر که از پیش کندآوران ز کار[7] ستاره شمر بخردان
شمار ستاره بپیش پدر[8] همی راندندی همه در بدر[9]
کزین[10] دو نژاده[11] یکی شهریار بیاید بگیرد جهان در کنار[12]
بتوران نماند برو بوم و رُست کلاه من اندازد از کین[13] نخست
[کنون باورم شد که او این بگفت که گردون گردان چه دارد نهفت[14]]
چرا کشت باید درختی بدست که بارش بود زهر و برگش[15] کبست
ز کاوس وز تخم[16] افراسیاب چو آتش بود تیز یا[17] موج آب[18]

---

[1] I, IV, VI—رانده [2] I, IV—نبوده برین گونه ;VI—نبودی بدین گفته [3] I, IV, VI—که هم [4] I, IV—گر ای دایهٔ ;VI—رازش ;IV—ای уп.; [5] I, IV—جانش
[6] VI—که جانرا نیاری بسر ;I, IV, VI—доб. бб.:
بکوشی که ویران [و اورا—VI] کنی پرهنر * تو بی‌بر شوی چون وی آید ببر
نخستین‌که‌آیدش‌نیروی[آیدبه تیری—VI]جنگ * سر پرورانده گیرد بچنگ
[7] VI—ردان و [8] VI—شمر سر بسر [9] I, IV—همه سر بسر ;ازین بود رانده [انده—IV]
VI—همی رانده بودند چون در بدر ;I, IV, VI—доб. бб.:
مرا با [بر—IV] نبیره شگفتی بسی * نماند همی کاردیده کسی
سر و تاج و [سر و تخت—IV, VI] گنج و سپاه [کلاه—VI] مرا * همان [بدان—IV] کشور و بوم و گاه مرا
I, IV—доб. еще б.:
کنون باورم شد که او این بگفت * که گردون گردان چه [نه—IV] دارد نهفت
VI—после доб. еще б.:
بگیرد همه سر بسر کشورم * ز کارش بداند همه بر سرم
[10] I, IV—ازین [11] IV—بزاید ;Б—شجر [12] VI—б. оп. [13] I—ز گاه من اندازه گیرد ;IV, VI—کلاه من اندازه گیرد ;T—ز تخت من اندازه گیرد
[14] I, IV—б. стоит после б. 1491; см. разночтения к нему; VI—б. оп.; так же Б. [15] Л, VI—بیخش, но Б—أوراقها [16] VI—چو
[17] I—چو آتش بود تیره با—IV ;چو آتش برد نیزه تا [18] Б—перевод кАусов из тахм
бб. 1496—1498 отсутствует.

ندانم بتوران گراید[1] بمهر — و گر[2] سوی ایران[3] کند پاك چهر
چرا بر گمان زهر باید چشید — دم مار خیره نباید گزید[4]
بدو گفت پیران که ای شهریار — دلت را[5] بدین کار غمگین مدار
1500 کسی کز نژاد سیاوش بود — خردمند و بیدار و خامش بود
بگفت ستاره‌شمر مگرو ایچ — خرد گیر و کار سیاوش بسیچ
کزین دو نژاده[6] یکی نامور[7] — برآرد بخورشید تابنده سر[8]
بایران و توران بود شهریار — دو کشور بر آساید از کارزار[9]
وگر زین نشان راز دارد[10] سپهر — بیفزایدش هم باندیشه[11] مهر
1505 بخواهد[12] بدن بی‌گمان بودنی — نه کاهد بپرهیز[13] افزودنی[14]
نگه کن که این کار فرّخ بود — ز بخت[15] آنچ پرسند[16] پاسخ بود[17]
ز تخم فریدون وز[18] کیقباد — فروزنده تر زین نباشد نژاد[19]
بپیران چنین گفت پس شهریار — که رای تو بر بد نیاید بکار[20]
بفرمان و[21] رای تو کردم سخن — برو هرچ باید[22] بخوبی بکن
1510 دو تا گشت پیران و بردش نماز — بسی آفرین کرد و بر گشت باز

---

[1] VI—ندانم بایران گر آید—T ;یزدان—Л [2] VI—و یا [3] I, IV, VI—доб. б.: چه باید گزید ;توران
بدارمش چندان که ایدر بود * مرا او بجای برادر بود
IV—доб. тот же б. с незначительными расхождениями:
بداریش چندان که اندر بود * مر اورا بجای برادر بود
а затем обе рук. доб. б.:
که ایدر کند سوی ایران سفر * بخوبی بیاریم اورا سفر
[4] VI—تو دلرا [5] VI—ازین دو برادر [6] T—تاجور [7] I, IV—بنیاید برآرد بخورشید سر ;
VI—بیاید برآید بخورشید سر ;که رای تو بر بد نیاید بکار [8] I, IV, VI—доб. здесь б. 1507 текста. [9] VI—خود جزین راز دارد—T ;زین نشان رای دارد [10] VI—بر اندیشه [11] Л, IV, VI—نخواهد [12] I, IV—نگردد بپرهیز ;VI—доб. و [13] I, IV—доб. б.:
بباشد [نباشد—IV] همه بودنی بی‌گمان * نتابیم با گردش آسمان
[14] I—دهد(!) ;پرسی تو—T ;پرسیش—VI ;پرسد—IV ;پرسیت [15] VI—ز کار [16] Б—перевод бб. 1506 и 1507 отсутствует. [17] I, VI—و از [18] I, IV, VI—б. стоит после б. 1503 текста. [19] Б—перевод б. отсутствует. [20] I—و оп. [21] I, IV—ما تربد—Б ;تو رو هرچ خواهی

بنزد سیاوش خرامید زود | برو برشمرد آن کجا رفته بود
نشستند شادان‌دل آن[1] شب بهم | بباده بشستند جان را ز غم[2]

چو خورشید از چرخ گردنده سر[3] | برآورد بر سان زرّین سپر[4]
سپهدار پیران میانرا ببست | یکی بارهٔ تیزرو[5] بر نشست
بکاخ سیاوش بنهاد[6] روی | بسی آفرین خواند[7] بر فرّ اوی[8]
[بدو[9] گفت کامروز[10] برساز کار | بمهمانی دختر شهریار[11]]
[چو فرمان دهی من سزاوار او | میانرا ببندم پی کار او[12]]
سیاوش را دل پر آزرم بود[13] | ز پیران رخانش[14] پر از شرم بود[15]
بدو گفت رو هرچ باید[16] بساز | تو دانی که از تو مرا[17] نیست راز
چو بشنید پیران سوی خانه رفت | دل و جان ببست اندر آن کار تفت[18]
درِ خانهٔ[19] جامهٔ ناپرید | بگلشهر[20] بسپرد پیران کلید
کجا[21] بود کدبانوی پهلوان | ستوده زنی بود روشن روان[22]
بگنج اندرون آنچ بد نامدار | گزیده ز زربفت[23] چینی هزار[24]
زبرجد طبقها و پیروزه جام | پر از نافهٔ مشک و پر عود خام[25]

---

[1] I, IV—همه [2] Б—доб.: و رجع بیران الی منزله [3] I, IV—چو خورشید را چرخ [4] I—б. 1511 стоит после б. 1514; VI—б. оп. گردان ببر [5] T—تیزتک [6] I—نهاندند [7] I, IV и T—کرد [8] VI—چنانچون بود مردم چاره جوی [9] I, IV—چنین [10] IV—امروز [11] VI—бб. 1516 и 1517 оп. [12] I, IV и T—بتیمار اوی [13] I, IV—شد [14] I, IV—رخ او [15] I, IV—شد; Б—перевод б. отсутствует; I, IV—доб. б.:

کجا بود داماد بر دخترش * همی بود چون جان و دل درخورش

(IV—рифма во втором мисра: در برش). [16] I, IV, VI и T—خواهی [17] I, IV—از من ترا; VI—بی تو مرا [18] Л—اندر آن چاره تفت [19] I—دو خانه پر از [20] VI—بگلچهر [21] I, IV, VI—که او [22] Б—ذات رأی و عقل [23] I, IV и T—گزیدند زربفت [24] VI—доб. б.:

بنزد فرنگیس بردند چیز * زبانشان پر از آفرین بود نیز

[25] I, IV—و از عود خام

دو افسر[1] پر از گوهر شاهوار — دو یاره[2] یکی طوق و دو گوشوار[3]
ز گستردنیها[4] شتروار شست — ز زربفت[5] پوشیدنیها سه دست
همه پیکرش سرخ کرده بزر — برو بافته چند گونه گهر[6]
ز سیمین و[7] زرّین شتربار سی — طبقها و از[8] جامهٔ[9] پارسی
یکی تخت زرّین و کرسی چهار[10] — سه نعلین زرّین[11] زبرجد نگار
پرستنده سیصد بزرّین کلاه[12] — ز خویشان نزدیک صد نیک‌خواه[13]
پرستار[14] با جام زرّین دو شست[15] — گرفته ازان جام هر یک بدست[16]
همان صد[17] طبق مشک و صد[18] زعفران — سپردند یکسر بفرمان بران[19]
بزرّین عماری و دیبا جلیل — برفتند با خواسته خیل خیل
بیاورد بانو ز بهر نثار — ز دینار با خویشتن سی هزار[20]
بنزد فرنگیس بردند چیز — روانشان[21] پر از آفرین بود نیز
و زان روی پیران و افراسیاب — ز بهر سیاوش همه پر شتاب[22]
بیک هفته بر مرغ[23] و ماهی نخفت — نیامد سر یک تن اندر[24] نهفت
زمین باغ گشت از کران تا کران — ز شادی و آوای رامشگران
بپیوستگی بر گوا[25] ساختند — چو زین عهد و پیمان بپرداختند
پیامی فرستاد پیران چو دود — بگلشهر گفتا فرنگیس زود
هم امشب بکاخ سیاوش رود — خردمند و بیدار و خامش رود

---

[1] Б—إكليل [2] Б—سوارين [3] I, IV—زرّين نگار; Б—قرطين; VI—б. оп. [4] Б—المفارش
[5] Л, IV, VI—доб. و [6] VI—б. оп.; Б—бб. 1527—1529 сокращены так: الى غير ذلك من النفائس و الغرائب [7] I, IV—ز شمشير [8] VI—طبقهای زر [9] I, IV—جام ده [10] VI—پیش گاه [11] VI—سه نعلين پای [12] Б—بقلائس الذهب [13] I; IV—زبرجد هزار; Б—مائتی [14] Б—وصيفة [15] I, IV—دويست [16] I, IV—تو گفتی بايوان چنان جای نيست; ср. Б—ثم جاءت مع أخواتها فی مائة نفس من قرابتها [17] I, IV, VI—همی رفت گلشهر [18] IV—ده [19] I, IV, VI—زبانها [20] I, IV—ده هزار; VI—همان ده; T—صد هزار; VI—بسيصد [21] I, IV, VI—ز دينار و از گوهر شاهوار [22] I, IV, VI—порядок бб.: 1535, 1543, 1544, 1545, 1537, 1538, 1546 и т. д.; бб. 1536, 1539—1542 оп.; VI—оп. также б. 1535; Б—перевод бб. 1536—1542 отсутствует. [23] I, IV—بيک هفته در مرغ; VI и T—بيک هفته مرغان [24] VI—سر هيچکس در [25] Л—برگ را

چو بانوی بشنید پیغام اوی — بسوی فرنگیس بنهاد روی
زمینرا ببوسید[1] گلشهر و گفت — که خورشیدرا گشت[2] ناهید جفت
هم امشب بباید شدن نزد شاه — بیاراستن[3] گاه اورا بماه[4]
بیامد فرنگیس چون ماه نو — بنزدیك آن تاجور شاه نو[5]
بدین[6] کار بگذشت یك هفته نیز — سپهبد بیاراست بسیار چیز
از اسپان تازی و از گوسفند — همان[7] جوشن و خود و تیغ و کمند[8]
ز دینار و از[9] بدرهای درم — ز پوشیدنی ها و از[10] بیش و کم
و زین[11] مرز تا پیش دریای چین — همی[12] نام بردند شهر و زمین[13]
[بفرسنگ صد بود بالای او — نشایست پیمود پهنای او]
نوشتند منشور بر پرنیان — همه پادشاهی برسم کیان
بخان[14] سیاوش فرستاد شاه — یکی[15] تخت زرّین و زرّین کلاه[16]
ازان پس بیاراست میدان سور — هر آنکس که رفتی ز نزدیك و دور
می و[17] خوان و خوالیگران یافتی — بخوردی و[18] هر چند بر تافتی[19]
ببردی و رفتی سوی خان خویش — بدی شاد یك هفته[20] مهمان خویش
در بسته زندانها بر گشاد — ازو شادمان بخت[21] و او نیز شاد[22]
بهشتم سیاوش بیامد بگاه — ابا گرد پیران بنزدیك شاه[23]

---

[1] VI — بپرسید [2] VI — گفت [3] IV — بیاراستند [4] I, IV, T (вар.) — доб. б.:
همی هفت روزش بیاراستند * سر مشک بر گل بپیراستند
[5] VI — بنزدیکشان نامور شاه نو; IV — доб. бб.:
بیکهفته در مرغ و ماهی نخفت * نیامد سر یک تن اندر نهفت
زمین باغ گشت از کران تا کران * ز شادی و آواز رامشگران
[6] I, IV — ازین; VI — برین [7] I, IV, VI — هم از
[8] I, IV и T — گرز و کمند; VI — б. оп. [9] Л — ز دیبا وز [10] I — هم از
[11] IV — ازان [12] I, T — доб. б. и два бб. по IV; K — бб. 1542—1545 оп.
[13] K —
وزین دژ تا مرز دریای چین * همه نام او بود شهر و زمین
и оп. б. 1550; Б — бб. 1549—1551 переданы фразой: و کتب له منشورا من ذلک الحد الی الصین
[14] I, IV — بپیش; T — بکاخ [15] I, IV и T — ابا [16] Б — перевод бб. 1552—1560 отсутствует.
[17] Л — بمی [18] Л — و оп. [19] VI — б. оп. [20] I, IV, VI — روز
[21] I — روز; VI — تخت [22] I — б. 1556 стоит после б. 1557; IV — б. оп.
[23] VI — доб. б.:
بدستوری باز رفتن ز کاخ * برفتند یکسر بکاخ فراخ

گرفتند هر دو برو آفرین — که ای مهتر و[1] شهریار زمین[2]
همیشه ترا جاودان باد روز — بشادی و بدخواه را پشت کوز[3]
و زان جایگه باز گشتند شاد — بسی از جهاندار کردند یاد
چنین نیز یک سال گردان سپهر — همی گشت بیدار بر داد و مهر[4]
فرستاده آمد ز نزدیک شاه[5] — بنزد سیاوش یکی نیک خواه[6]
که پرسد همی شاهرا[7] شهریار — همی گوید ای مهتر نامدار
بود کت ز من[8] دل بگیرد[9] همی — و زین بر نشستن[10] گزیرد همی
از ایدر[11] ترا داده‌ام تا بچین — یکی گرد بر گرد و بنگر زمین
بشهری که آرام و رای آیدت — همان آرزوها بجای[12] آیدت
بشادی بباش و بنیکی بمان — ز خوبی[13] مپرداز دل یکزمان
سیاوش ز گفتار او[14] گشت شاد — بزد نای و کوس و بنه بر نهاد
[سلیح و سپاه و نگین و[15] کلاه — ببردند زین گونه[16] با او براه[17]]
[فراوان عماری بیاراستند — پس پرده خوبان بپیراستند]
فرنگیس را در عماری نشاند — بنه بر نهاد و سپه را[18] براند
ازو باز نگسست پیران گرد — بنه برنهاد و سپه را ببرد[19]
بشادی برفتند سوی ختن — همه نامداران شدند انجمن
که سالار پیران ازان شهر بود — که از بد گمانیش بی بهر بود
همی بود یکماه[20] مهمان او — بران[21] سر چنین بود پیمان او[22]

---

[1] VI и T — مهربان [2] I, IV—бб. 1558—1561 здесь оп.; K—бб. 1558 и 1559 оп. [3] VI—
بسا رنج کز من تو برداشتی * به نیک و ببد روز بگذاشتی
[4] VI и K—б. оп. [5] IV—اوی [6] IV—نیک خوی; VI—
کس آمد ز نزدیک افراسیاب * یکی مرد دانای حاضرجواب
[7] T—ترا نامور [8] VI—کز منت [9] I, VI—نگیرد [10] I, IV, VI—برنشستت [11] I, IV—
از ایران—VI; کز ایدر [12] I—همه ارزوها بجای—IV, VI; بجان آرزوهای رای
[13] I, IV—چو بشنید ازو—I, IV [14] I, IV—ز نیکی—VI; ز خوشی
[15] I, IV—سلیح فراوان و زرّین [16] I, IV и T—با گنج [17] VI—бб. 1569 и 1570 оп.
[18] I, IV—عماری [19] I, IV, VI и T—б. оп.; но ср. Б: و صحبه بیران ارتحل معه
[20] VI—نه ماه [21] IV—بدان [22] Б — перевод этого б. и бб. 1576—1703 отсутствует (см. б. 1704 текста и перевод его у Б).

ز خوردن نیاسود یکروز شاه گهی رود و می گاه نخچیرگاه
سر ماه برخاست آوای کوس برانگه[1] که خیزد خروش خروس
بیامد سوی پادشاهی خویش سپاه از پس پشت و پیران ز پیش[2]
بران مرز و بوم اندر[3] آگه شدند بزرگان براه[4] شهنشه شدند
بشادی دل[5] از جای بر خاستند جهانی بآیین[6] بیاراستند
ازان پادشاهی خروشی بخاست تو[7] گفتی زمین گشت با چرخ راست
ز بس رامش[8] و نالهٔ[9] کرّنای[10] تو گفتی بجنبد همی دل[11] ز جای
بجایی رسیدند کابّاد بود یکی خوب فرخنده بنیاد بود
بیک روی[12] دریا و یک روی کوه[13] برو بر ز نخچیر گشته گروه[14]
درختان بسیار و آب روان همی شد دل سال‌خورده جوان
سیاوش بپیران سخن برگشاد که اینست بر و بوم فرّخ نهاد
بسازم من ایدر یکی خوب جای که باشد بشادی مرا رهنمای[15]
بر آرم یکی شارستان فراخ[16] فراوان کنم اندرو باغ وکاخ[17]
نشستنگهی بر فرازم بماه چنان چون بود درخور تاج و گاه
بدو گفت پیران که ای خوب رای[18] بران رو که اندیشه آرد بجای[19]
چو فرمان دهد من بران سان که خواست بر آرم یکی جای تا ماه[20] راست
نخواهم[21] که باشد مرا بوم و گنج زمان و زمین از تو دارم سپنج[22]

---

[1] I, IV, VI—بدانگه ; [2] I—پیران به پیش ; IV—و پیلان ز پیرانش پیش ; VI—بزرگان ; T—پذیره برای ; IV—پذیره براه ; I—بدان مرز چون مردم ; [3] I, IV—پیش غلغل ; T—بنزد ; [4] I—بکام دل ; T—بآیین جهانرا ; VI—که ; [5] T—بکام دل ; [6] VI—بنزد ; [7] I, IV, VI—که ; [8] VI—گنبد ; [9] VI—نالهٔ و ; [10] I, IV, VI—چنگ و نای ; [11] I—همی دل بپیچد ; IV—همی دل بجنبد ; [12] T—بیکسوش ; [13] IV, T—بپیچد همی دل ; T—ازین دل بجنبد ; VI—بیک روی کوه ; [14] I, IV—دور از گروه [IV—доб. و] ; VI—بیک روی بر کوه ; بیک روی راه ; [15] T—دلگشای ; VI—мисра уп. ; [16] VI—мисра уп. ; [17] I, IV—فراوان بدو ; T—فراوان بدو اندرون بام و کاخ ; VI—اندرون باغ و کاخ ; بدو اندرون باغ و ایوان و کاخ ; [18] I, IV—کزین خوب جای ; T—بدان رو کت اندیشه ; [19] VI—последующие бб. 1589—1593 оп. ; [20] I, IV—یکی دژ برین جای ; Л, IV—بخواهم ; I—بخواهم ; [21] I, IV—بجای آید ; [22] I, IV—برنج

یکی شارستان سازم ایدر[1] فراخ — فراوان بدو اندر ایوان و کاخ[2]
سیاوش بدو گفت کای بختیار — درخت[3] بزرگی تو آری ببار
مرا گنج و خوبی همه زانِ[4] تست — بهر جای رنج تو بینم نخست
یکی شهر سازم بدین جای من — که خیره بماند دل[5] انجمن[6]
ازان بوم خرّم چو گشتند باز — سیاوش همی بود با دل براز
از اخترشناسان بپرسید شاه — که گر سازم ایدر یکی جایگاه[7]
ازو فرّ و بخت بسامان بود — وگر کار با جنگ سازان بود[8]
بگفتند یکسر بشاه گزین[9] — که بس نیست فرخنده بنیاد این[10]
از اخترشناسان بر آورد خشم[11] — دلش گشت پر درد و پر آب چشم[12]
[کجا گفته بودند با او ز پیش — که چون بگذرد چرخ برکار خویش[13]]
[سرانجام چون گردد روزگار — بزشتی شود بخت آموزگار]
عنان تگاور همیداشت نرم — همی ریخت از دیدگان آب گرم[14]
بدو گفت پیران که ای شهریار — چه بودت که گشتی چنین سوگوار
چنین داد پاسخ که چرخ بلند — دلم کرد پر درد و جانم نژند[15]

---

[1] I — اکنون [2] I — بدو اندرون باغ و کاخ; IV — б. оп. (ср. б. 1588 текста). [3] VI — درختی
[4] I, VI — همه آنِ [5] I, IV — خیره شود دیدهٔ; VI — خیره بماند بران [6] I, IV — доб. б. (ср. с б. 1622):

ز گنگ سیاوش بگویم سخن * وزان شهر و آن داستان کهن

В дальнейшем (бб. 1597—1721) сохранена редакция текста Л (то же К). В скобках бб., которые согласно VI и Б представляются интерполяцией (другая редакция?); I, IV — порядок бб.: 1596, 1654 (вар.) —1657, 1613, 1610, 1609, 1611, 1612, 1614, 1615, 1618, 1616, 1617, 1620, 1619, 1621, 1622, 1624—1648, 1651—1653, 1658, 1659, 1597, 1601—1606, 1663 и т. д. (редакцию текста по I, IV, Т см. прил. II). [7] I, IV — б. оп. [8] I, IV — б. оп.; Т — و یا دل ز کرده پشیمان شود [9] I, IV, VI — زمین
[10] VI — فرجام این; I, IV — б. оп. [11] IV — چشم [12] IV — دلش پر ز درد و پر از آب چشم
[13] IV, VI и Т — бб. 1602 и 1603 оп. [14] VI — نرم [15] I, VI — و جان پر; IV — و جان پر گزند; IV — доб. бб.:

کنون شارستان آن دلارای نیست * که چون من همی در جهان جای نیست
مرا فرّ نیکی دهش یار بود * خردمندی و بخت بیدار بود

که هرچند گرد آورم خواسته[1] هم از گنج و هم تاج[2] آراسته
بفرجام یکسر بدشمن رسد بدی بد بود مرگ بر تن رسد[3]
[کجا آن حکیمان و دانندگان همان رنج بردار خوانندگان[4]]
1610 [کجا آن سر[5] تاج شاهنشهان کجا آن دلاور گرامی مهان]
[کجا آن بتان[6] پر از ناز[7] و شرم سخن گفتن خوب و آوای نرم]
[کجا آنک بر[8] کوه بودش کنام رمیده[9] ز آرام وز کام و نام]
[چو گیتی تهی ماند[10] از راستان تو ایدر ببودن مزن داستان[11]]
[ز خاکیم[12] و باید شدن زیر خاك[13] همه جای ترسست و تیمار و باك]
1615 [تو رفتی و گیتی بماند دراز کسی آشکارا نداند ز راز]
[جهان سر بسر عبرت و حکمتست[14] چرا زو همه بهر[15] من غفلتست]
[چو شد سال بر شست و شش چاره جوی ز بیشی و از رنج بر تاب روی]
[تو چنگ فزونی زدی بر[16] جهان گذشتند بر[17] تو بسی همرهان]
[چو زان نامداران جهان شد تهی تو تاج فزونی چرا برنهی]
1620 [نباشی بدین گفته[18] همداستان یکی شو بخوان نامهٔ باستان[19]]
[کزیشان جهان یکسر آباد بود بدانگه که اندر جهان داد بود]
[ز من[20] بشنو از گنگ دژ داستان بدین داستان باش همداستان[21]]
که چون گنگ دژ در جهان جای[22] نیست بدانسان زمینی دلارای نیست[23]

بران سان یکی شارستان ساختم * سرش را ز پروین برافراختم
کنون ایدر این هم بجای آورم * برو آفریدن خدای آورم

первый из этих бб. ср. с б. 1623 текста, а три последних соответствуют бб. 1658, 1659, 1660 текста.

[1] I—б. оп. [2] IV—همان کاخ و آن گنج; VI—همان گنج و هم تاج [3] VI—مرگ بدتر [4] VI—бб. 1609—1622 оп. [5] I, IV и T—доб. و [6] Л—بتانی [7] I, IV—طرم; I—б. оп. [8] I, IV—در [9] IV и T—بریده [10] I, IV—که گیتی نماند هم [11] I, IV—б. стоит после б. 1657 текста. [12] I, IV—ز خاکی [13] I, IV и T—سوی خاک [14] I—حکمت و غیرتست [15] I—همه ازو بهره; IV—بهر من زو همه [16] I, IV и T—در [17] IV и T—از [18] I, IV—بدین داستان باش همداستان [19] I, IV—برین نیز [20] I, IV—کنون [21] IV—второе мисра оп. с оставлением пробела. [22] VI—که چون گنگ اندر جهان جای [23] VI—جز این شارستان; I, IV—б. здесь оп. (ср. прим. 15 к б. 1606).

[که آنرا سیاوش[1] بر آورده بود بسی اندرو رنجها برده بود[2]]
1625 [بیک ماه[3] زان روی دریای چین که بی نام بود آن زمان و زمین[4]]
[بیابان بیاید چو دریا گذشت ببینی[5] یکی پهن بی آب دشت]
[کزین بگذری بینی آباد شهر کزان شهرها بر توان داشت بهر]
[ازانپس یکی کوه بینی بلند که بالای او برتر از چون و چند]
[مرین کوه را گنگ دژ در میان بدان کت ز دانش نیاید زیان]
1630 [چو فرسنگ صد گرد بر گرد کوه[6] ز بالای او چشم گردد ستوه]
[ز هر سو که پویی[7] بدو[8] راه نیست همه گرد بر گرد او در[9] یکیست]
[بدین کوه بینی دو[10] فرسنگ تنگ ازین روی و زان روی[11] دیوار سنگ]
[بدین چند[12] فرسنگ اگر پنج مرد بباشد[13] براه از پی کار کرد]
[نیابد بریشان گذر صد هزار[14] زره‌دار و برگستوان ور سوار]
1635 [چو زین[15] بگذری شهر بینی فراخ همه گلشن و باغ و ایوان و کاخ]
[همه شهر گرمابه و رود و جوی بهر برزنی آتش[16] و رنگ و بوی]
[همه کوه نخچیر و آهو بدشت چو این شهر[17] بینی نشاید[18] گذشت]
[تذروان و طاوس و کبک دری بیابی چو از[19] کوهها بگذری]
[نه گرماش گرم و نه سرماش سرد همه جای شادی و آرام و خورد]
1640 [نبینی بدان[20] شهر بیمار کس یکی بوستان[21] بهشتست و[22] بس]
[همه آبها روشن و خوشگوار همیشه بر و بوم او چون[23] بهار]
[درازی و پهناش سی بار سی بود گر بپیمایدش پارسی]
[یک و نیم فرسنگ بالای کوه که از رفتنش مرد گردد ستوه]

---

[1] K — افریدون [2] VI — бб. 1624—1657 оп. [3] I, IV — ماهه [4] I, IV — کیان نام
[5] I — پتنگی [6] Л — کوه؛ IV — کرده بد گرد کوه [IV — بام] گشت آن زمان را زمین
[7] I — بینی [8] I, IV и T — برو [9] I, IV — بر [10] I, IV — بر گرد کوه
برین گونه سی و [11] I — ازین روی آن روی [12] I, IV — برین پنج [13] IV — نباشد
[14] I, IV — یک سوار [15] I, IV — کزین [16] I, IV — رامش [17] I, IV — سوو
[18] I — نباید؛ IV — بباید [19] I, IV — که [20] I, IV — دران [21] I — بوستانی؛ T — بوستان از
[22] Л — و оп. [23] I — پر؛ T — چو بر؛ از

[و زان روی هامونی آید پدید کزان خوبتر جایها[1] کس ندید[2]]
[همه گلشن و باغ و ایوان بوَد کش ایوانها سر بکیوان بوَد]
[بشد پور کاوس و آنجای دید[3] مر آنرا ز ایران همی بر گزید[4]]
[تن خویش را نام بردار کرد فزونی یکی[5] نیز دیوار کرد]
[ز سنگ و ز گچ بود و چندی رخام[6] و زان جوهری[7] کش ندانیم نام]
[دو صد[8] رش فزونست بالای اوی همان سی و پنج ست[9] پهنای اوی[10]]
[که آنرا کسی تا نبیند بچشم تو گویی ز گوینده گیرند خشم[11]]
[نیاید برو[12] منجنیق و نه تیر بباید ترا دیدن[13] آن ناگزیر]
[ز تیغش دو فرسنگ تا بوم خاك همه[14] گرد بر گرد خاکش مغاك]
[نه بیند ز بن[15] دیده بر تیغ کوه هم از بر شدن مرد[16] گردد ستوه[17]]
[بدان آفرین کان چنان[18] آفرید ابا آشکارا نهان آفرید[19]]
[نباید ست یار و نه آموزگار برو بر همه کار دشوار خوار]
[جز اورا مخوان کردگار جهان جز اورا مدان آشکار و نهان[20]]
[بپیغمبرش بر کنیم آفرین بیارانش بر هر یکی[21] هم چنین]

---

[1] T — جایگاه [2] I, IV —

بران آفرین کو چنان آفرید * زمین و بلند آسمان آفرید

ср. б. 1654, а также разночтения по I и IV к б. 1653. [3] I, IV — بدید برفتش سیاووش و آنرا

[4] I, IV — مر اورا ز توران همی برگزید [5] I, IV — برو [6] IV — ز خام [7] I, IV и T — گوهری

[8] T — ز صد [9] T — هشتست [10] I, IV — б. оп. [11] T — آید بخشم; I, IV —

б. оп. [12] IV — نیابد بدو [13] IV — نباید ترا دید [14] I, IV — همی [15] T — زمین [16] T —

مرغ [17] I, IV — доб. здесь бб.:

و زان روی هامونی آید پدید * کزان خوبتر جایها کس ندید

بران آفرین کن که آن آفرید * زمینها ابا آسمان آفرید

جز اورا مخوان کردگار جهان * جز اورا مدان آشکار و نهان

[18] I, IV — کو جهان [19] Ср. прим. 2 по I и IV к б. 1644 и по тем же рукописям прим. 17 к б. 1653, в которых этот б. повторяется. [20] I, IV — бб. 1655 и 1656 заменяют одним:

خداوند دارندهٔ هست و یکست * همه چیز جفتست و ایزد یکیست

IV и T — то же, но с вариантом первого мисра: خداوند دارندهٔ هست و نیست; б. 1656 в I и IV стоит после б. 1653, см. прим. 17 к нему. [21] I — ابر شاه مردان علی

مرا فرّ نیکی‌دهش یار بود — خردمندی و بخت بیدار بود
بدین سان یکی شارستان ساختند[1] — سرش‌را بپروین پرداختند[2]
1660 کنون اندرین هم بکار آوریم — بدو در فراوان نگار آوریم[3]
چه بندی دل اندر سرای سپنج — چه یازی برنج[4] و چه نازی بگنج[5]
که از رنج[6] دیگر کسی بر خورد — جهانجوی دشمن چرا پرورد
چو خرّم شود[7] جای آراسته — پدید آید از هر سوی خواسته[8]
نباشد مرا بودن ایدر[9] بسی — نشیند برین جای دیگر[10] کسی
1665 نه من شاد باشم نه فرزند من — نه برمایه گردی ز پیوند من
نباشد[11] مرا زندگانی دراز — ز کاخ و ز ایوان شوم بی نیاز[12]
شود تخت من گاه[13] افراسیاب — کند بی گنه مرگ[14] بر من شتاب[15]
چنین است رای[16] سپهر بلند — گهی شاد دارد گهی مستمند
بدو گفت پیران کای سرفراز[17] — مکن خیره اندیشهٔ دل دراز[18]
1670 که افراسیاب از بلا[19] پشت تست — بشاهی نگین اندر انگشت تست
مرا نیز تا جان بود در تنم — بکوشم که پیمان تو نشکنم
نمانم که بادی بتو بگذرد — و گر موی بر تو هوا بشمرد
سیاوش بدو گفت کای نیکنام — نبینم جز از[20] نیکنامیت کام[21]
تو پیمان چنین[22] داری و رای راست[23] — و لیکن فلك را جز اینست[24] خواست[25]

---

[1] Л, I, IV — ساختم [2] Л — بپیرون بر افراختم; I, IV — بابر اندر افراختم; VI — здесь вторичное повторение, см. сноску 15 к б. 1606. [3] I, IV — б. оп.; Л —

کنون ای خردمند بیدار دل * من این گنگ دژ را بر آرم ز گل

[4] I, IV и T — تازی بگنج [5] I — نازی برنج; IV — نالی ز رنج; I, IV, VI — бб. 1661 и 1662 стоят после б. 1692. [6] I, IV — کزان گنج; T — کزان رنج; همان گنج و هم کاخ [7] Л — بود [8] IV — کمتر; VI — доб. здесь б. 1666 текста. [9] I, IV, VI — شاد بودن; T — کاسته; و هم خواسته [10] IV — بخت [11] IV — نماید [12] VI — б. стоит после б. 1663 текста. [13] VI — شود تختگاه شه [14] IV — مکن [15] I — б. 1667 стоит после б. 1668 текста. [16] I, IV — راز [17] VI — شهریار [18] I, IV — مکن خیره اندیشهٔ دل دراز; VI — خیره اندیشه در[بر — I] دل‌دراز [19] I — جهان [20] I, IV — راه راست [21] VI — بجز

نه بینی جز از جنگ با منت کام

[22] I, IV, VI — همی [23] I, IV — جز این نیست [24] VI — جز اینست [25] I, IV, VI — б. стоит после б. 1681.

همه راز من آشکارا به[1] تست — که بیدار دل بادی[2] و تندرست
من آگاهی از فرّ یزدان دهم — هم[3] از راز چرخ بلند آگهم
بگویم ترا[4] بودنیها درست — ز ایوان و کاخ اندر آیم نخست
بدان تا نگویی[5] چو بینی جهان[6] — که این بر سیاوش چرا شد نهان
تو ای گرد پیران بسیار هوش — بدین گفتها پهن بگشای گوش
فراوان بدین نگذرد روزگار — که بر دست[7] بیدار دل[8] شهریار
شوم زار من کشته بر[9] بی گناه — کسی دیگر آراید این تاج و گاه[10]
ز گفتار بدخواه[11] وز بخت[12] بد — چنین بی‌گنه بر سرم[13] بد رسد
ز کشته[14] شود زندگانی[15] دژم — بر آشوبد ایران و توران بهم[16]
پر از رنج گردد سراسر زمین — دو کشور[17] شود پر ز شمشیر و[18] کین
بسی[19] سرخ و زرد و سیاه و بنفش — از ایران و توران[20] ببینی درفش
بسی غارت و بردن[21] خواسته — پراگندن گنج آراسته
بسا کشورا کان بپای ستور — بکوبند و گردد بجوی[22] آب شور
از ایران و توران بر آید خروش — جهانی ز خون من آید بجوش[23]
جهاندار بر چرخ چونین[24] نوشت[25] — بفرمان او بر دهد هرچ کشت
سپهدار ترکان[26] ز کردار خویش — پشیمان شود هم ز گفتار[27] خویش
پشیمانی آنگه نداردش[28] سود — که بر خیزد از بوم[29] آباد دود
بیا تا بشادی خوریم و دهیم — چو گاه گذشتن بود بگذریم[30]

---

[1] I, IV и T — آشکارای [2] VI — باشی [3] VI — که [4] VI — بتو [5] IV — بگویی [6] VI — چو بینم جهان; T — چو بینی چنان [7] I, VI, K — بی کام; IV — بیکار [8] VI — گردد دل [9] I, IV — کند زار کشته مرا [10] I, IV — آید بدین تاج و گاه; T — آید برین تاج و گاه; см. прим. 25 к б. 1674. [11] I, IV, K и T — بدگوی [12] VI — گفت [13] I, IV — بمن بر چنان بی‌گنه [14] I, IV и T — کینه [15] VI — روی گیتی [16] VI — پر آتش شود تور و ایران بهم; I, IV, VI—обратный порядок мисра. [17] I, IV — زمانه; VI — که گیتی [18] Л — оп. و [19] I, IV — زبس [20] I, VI и T — خوردن — IV; غارت و بردهٔ — I; گریزان ز توران — IV; کز ایران بتوران — T [21] I, VI — доб. و; وبردن (читай: و گردد). [22] VI — و کردن بجای [23] I, IV, VI и T — ббб. 1688 и 1689 стоят после б. 1691 текста. [24] VI — نشست [25] T — خونین; VI — چوبین [26] I, IV, VI и T — توران [27] I, IV — ز پیکار; VI — ز کردار [28] VI — نداردت [29] VI — доб. و [30] I, IV, VI и T — здесь доб. ббб. 1661 и 1662.

چو بشنید پیران و[1] اندیشه کرد ز گفتار او شد دلش پر ز درد
چنین[2] گفت کز من بد آمد بمن[3] گر[4] او راست گوید همی این سخن
ورا من کشیده[5] بتوران زمین پراگندم[6] اندر جهان تخم کین[7]
شمردم همه باد گفتار شاه[8] چنین هم همی گفت با من پگاه[9]
و زان پس چنین گفت با دل[10] بمهر که از جنبش و راز[11] گردان سپهر
چه داند بدو رازها کی گشاد[12] همانا ز[13] ایرانش آمد بیاد
ز کاوس وز تخت شاهنشهی بیاد[14] آمدش روزگار بهی[15]
دل[16] خویش زان گفته[17] خرسند کرد نه آهنگ[18] رای خردمند کرد
همه راه[19] زین گونه بد گفت و گوی دل از بودنیها[20] پر از جست و جوی
چو از پشت اسپان فرود آمدند ز گفتار یکباره[21] دم بر زدند
یکی خوان زرّین بیاراستند می و رود و[22] رامشگران خواستند

ببودند یك هفته زین گونه شاد ز شاهان گیتی گرفتند یاد[23]
بهشتم یکی نامه آمد ز شاه بنزدیك سالار توران سپاه
کزانجا برو تا بدریای چین[24] ازان پس گذر کن بمکران زمین[25]
همی رو چنین تا سر مرز هند وزانجا گذر کن بدریای سند

---

[1] I — یک [2] I, IV — همی; VI — کنون [3] VI — گر بدندان بماند بمن
[4] IV, VI — که [5] I, IV — بلا من کشیدم; VI — زمانه کشیدش
[6] VI — پراگند [7] I, IV — доб. б.:
که اورا بتوران کشیدم برنج * سپردم بدو کشور و تاج و گنج
VI — доб. вариант того же б. [8] I — شنودم همی پاک گفتار شاه; IV — شنودم همه پاک
[9] I, IV, VI — شمردم بدو باد گفتار شاه; VI — گفتار شاه
[10] I — بپا او; IV, VI — با من [11] I, VI — رسم; IV — رسم و
[12] I, IV — کی گشاد; VI — چه داند [13] I, IV и T — که; VI — کز
[14] VI — فراز [15] Л — مهی [16] VI — доб. از
[17] I, IV — ازین گفته; VI — ازان گونه [18] Л, VI — доб. و
[19] VI — رای [20] VI — неразобранное слово: خسستنیها?
[21] Л, VI — یکبار [22] VI — оп. و [23] Б — واقاموا هنالک ایاما; ср. б. 1575 текста.
[24] VI — هند; это мисра в VI составляет один б. со вторым мисра б. 1707, с которым и рифмует; второе мисра б. 1706 и первое мисра б. 1707 оп. [25] I, IV и T — سپاهی ز کنداوران بر گزین

همه باژ کشور سراسر بخواه — بگستر بمرز خزر در[1] سپاه
بر آمد خروش از درِ پهلوان — ز بانگ[2] تبیره زمین شد نوان[3]
1710 ز هر سو سپاه انجمن شد بروی — یکی لشکری گشت[4] پرخاش‌جوی[5]
بنزد سیاوش بسی خواسته — ز دینار و اسپان آراسته[6]
بهنگام پدرود کردن بماند — بفرمان برفت و سپه‌را براند

هیونی ز نزدیک افراسیاب — چو آتش بیامد بهنگام خواب[7]
یکی نامه سوی[8] سیاوش بمهر — نوشته بکردار گردان[9] سپهر
1715 که تا تو برفتی نیم شادمان — از اندیشه بیغم نیم یک زمان
و لیکن من اندرخور[10] رای تو — بتوران بجستم[11] همی[12] جای تو
گر[13] آنجا که[14] هستی[15] خوش و خرّم است — چنان چون بباید دلت بیغم است
[بشادی بباش و بنیکی بمان — تو شادان بداندیش تو باغمان[16]]
بدان پادشاهی همی[17] باز گرد — سر بدسگال اندر آور بگرد
1720 سیاوش سپه برگرفت[18] و برفت — بدان سو[19] که فرمود سالار تفت
صد اشتر ز گنج و[20] درم بار کرد — چهل را همه بار دینار کرد[21]
هزار اشتر بختی[22] سرخ موی — بنه برنهادند با[23] رنگ و بوی

---

[1] I — ز کوس و [2] IV и VI — بترک و خزر در [3] I — بمرز خزر بر؛ VI — تبیره برآمد فغان
[4] Л, T — لشکر گشن [5] I, IV — доб. б.:
چو آمد بدرگاه توران سپاه * همی رفت ازان سو که فرمود شاه
VI — доб. тот же б. с разночтениями: پیران вместо توران и ازان سان вместо ازان سو
[6] VI — б. оп. [7] VI — ز نزدیک آب؛ Б — бб. 1705—1727 переданы так:
ثم قدم رسول افراسیاب علی بیران یستنهضه الی بعض الممالک و یأمره بجرّ العساکر الیه فامتثل ذلک بیران و فارقه و انتقل سیاوخش الی موضع آخر أشار علیه به افراسیاب
[8] I, IV и T — نزد [9] I, VI и T — روشن [10] Л — доб. و [11] I, IV — نجستم
[12] VI — همه [13] IV — که [14] VI — آنجات [15] I, IV — رفتی؛ VI — بودن
[16] I, IV, VI и T — б. оп. [17] I, IV, VI и T — کنون
[18] I, IV и T — سپهبد بنه برنهاد [19] I, IV — بدان سان؛ VI — براندسان
[20] Л, I — оп. و [21] I, IV — б. 1721 стоит после б. 1722 текста; Б — перевод бб. 1721—1727 отсутствует. VI — درم را و زر را گهر بار کرد؛
[22] I, IV, VI и T — مادهٔ [23] VI — بنه برنهاده پر از

از ایران و تـوران گـزیـده سـوار[1] بـرفـتـنـد شـمـشـیـرزن ده[2] هـزار
بـپـیـش سـپـاه انـدرون خـواسـتـه[3] عـمـاری و خـوبـان آراسـتـه[4]
1725 ز یـاقـوت وز گـوهـر[5] شـاهـوار چـه از طـوق وز تـاج وز گـوشـوار[6]
چـه مـشـك و چه کافور و عود[7] و عبیر چـه دیـبا و چـه[8] تـخـتـهای حـریـر
ز مـصـری و چـیـنـی و از[9] پـارسـی هـمـی رفـت بـا او شـتـربـار سـی[10]
چـو آمـد بران شارستان[11] دسـت آخت[12] دو فـرسـنـگ بالا و پـهـنـاش ساخـت[13]
از ایـوان و مـیـدان و کـاخ بـلـنـد ز پـالـیـز وز گـلـشـن ارجـمـنـد
1730 بـیـاراسـت شـهـری بـسـان بـهـشـت بـهـامـون گـل و سـنـبـل و لاله کشت
بـر[14] ایـوان نـگـاریـد چـنـدی نـگـار ز شـاهـان وز بـزم وز کـارزار
نـگـار سـر و تـاج[15] کـاوس شـاه نـگـاریـد[16] بـا یـاره و گـرز و گـاه[17]
بـر تـخـت او رسـتـم پـیـلـتـن هـمـان زال و گـودرز و آن انـجـمـن
ز دیـگـر سـو[18] افـراسـیـاب و سـپـاه چـو پـیـران و گـرسیوز کـیـنـه خـواه[19]
1735 بـهـر گـوشـهٔ[20] گـنـبـدی سـاخـتـه سـرش را[21] بـابـر انـدر افـراخـتـه

---

[1] IV — هزار [2] VI — صد [3] VI — تاختند [4] VI — بیاراستند [5] I, IV и T — و پیروزهٔ
[6] I, IV и T — و از تاج گوهرنگار چه از — VI; چه عنبر چه عود [7] I, IV и T — مشک
[8] I, IV и T — چه از [9] IV, VI — وز چینی و [10] I, IV, VI — доб. б.: مشک و عنبر چه عود
نـهـادنـد سـر سـوی خـرّم بـهـار * سـپـهـدار و آن لـشـکـر نـامـدار
[11] I и T — بدان جایگه; IV — بر شارستان [12] IV — باخت [13] I, IV и T — پهنا بساخت — VI;
چـو آیـد پـدیـدار آن شـارسـتان * دو فـرسـنـگ بـالای و پـهـنـای آن
[14] I, IV, VI — به [15] I, IV — شاه [16] I, IV — فبنی مدینة جعل عرضها و طولها فرسخین — Б
[17] Л — б. оп. [18] IV — و دیگر سوی; VI — دگر سوی [19] Л — б. на полях; I, IV, T — доб. б.:
بـایـران و تـوران بـر راسـتـان * شـد آن شـهـر خـرّم یـکـی داسـتـان
VI — доб. вариант того же б.:
بـایـران و تـوران شـد آن شـارسـتـان * مـیـان بـزرگـان یـکـی داسـتـان
[20] VI — بپیشهٔ; Б — فی جوانب [21] I — سرش تا; VI — سراسر

نشسته سراینده رامشگران — سر اندر ستاره سرانِ سران[1]
سیاوش گردش نهادند نام — همه شهر زان شارستان[2] شادکام
چو پیران بیامد ز هند و ز چین — سخن رفت زان شهر با آفرین[3]
خنیده بتوران سیاوش‌گرد — کز اختر بنش[4] کرده شد روز ارد[5]
از ایوان و کاخ و ز پالیز[6] و باغ — ز کوه و در و رود وز دشت و راغ[7]
شتاب آمدش تا ببیند که شاه — چه کرد اندران نامور[8] جایگاه
هر آنکس که او از در کار بود — بدان مرز[9] با او سزاوار بود
هزار از هنرمند کردان[10] گرد — چو هنگامهٔ رفتن[11] آمد ببرد[12]
چو آمد بنزدیک آن جایگاه — سیاوش پذیره شدش با سپاه
چو پیران بنزد سیاوش رسید — پیاده شد از دور کو را بدید
سیاوش فرود آمد از نیل رنگ[13] — مر اورا گرفت اندر آغوش[14] تنگ
بگشتند هر دو بدان شارستان — ز هر در زدند از هنر داستان[15]
سراسر همه باغ و میدان و کاخ[16] — همی دید هر سو بنای فراخ[17]
سپهدار پیران[18] ز هر[19] سو براند[20] — بسی آفرین بر سیاوش بخواند[21]

---

[1] I, IV и T — Б—перевод; سران را سران — VI; بهر [همه — T] جا ستاده گوان و سران — б. отсутствует. [2] I, IV — همه اندر آن شارستان — VI; همه مردمان زان بدل — [3] VI — با [4] Л — بنش; I, IV — چنین — VI; تنش — [5] VI — روز گرد; I, IV — доб. б.: شهر ازان آفرین چو پیران رد را ازان شارستان * خبر شد ازان نامور کارستان [6] I, IV — از کاخ و پالیز — T; کاخ وز البرز — VI; گنبد ز پالیز [7] I, IV и T — ز رود و — VI; ز کوه و ز رود و ز دشت و ز راغ — [IV — ز باغ] [8] I, IV и T — مایه‌ور [9] I, IV — بدان بزم — VI; دران بزم — [10] I, IV, VI — هزاران خردمند — [11] I, IV — هنگام رفتنش — [12] VI — نبرد — [13] I, IV, VI — پیل زنگ; Л — без точек. [14] I, IV, VI и T — پیاده گرفتش باغوش — [15] I, IV — б. разбит на два: بگشتند هردو بران شهر باز * سیاوش و پیران گردن فراز بگشتند بر گرد آن شارستان * خوش آمد ورا آن چنان کارستان [16] I, IV — کاخ و ایوان و باغ — VI; کاخ و — VI — б. оп.; ср. Б — و رکبا و طافا بتلک المدینة [17] I, IV, VI — همی تافت [دید — VI] هر سو چو روشن چراغ — [18] VI — توران — [19] I, IV, VI — بهر — [20] VI — که راند — [21] VI — سیاوخش خواند —

بدو گفت گر[1] فرّ و برز کیان — نبودیت[2] با دانش اندر جهان[3]
کی[4] آغاز کردی بدین گونه جای — کجا آمدی جای زین سان بپای
بماناد تا رستخیز این نشان — میان دلیران و گردنکشان
پسر بر پسر هم چنین شاد باد[5] — جهاندار و پیروز و فرّخ نژاد[6]
چو یک بهره از[7] شهر خرّم بدید — بایوان و باغ[8] سیاوش رسید
بکاخ فرنگیس بنهاد روی — چنان شاد و پیروز[9] و دیهیم جوی
پذیره شدش دختر شهریار — بپرسید و دینار کردش نثار[10]
چو بر تخت بنشست و آن جای دید — بران سان بهشتی دلارای[11] دید[12]
بدان نیز چندی[13] ستایش گرفت — جهان‌آفرین را نیایش گرفت
ازان پس بخوردن گرفتند کار[14] — می و خوان و رامشگر[15] و می‌گسار
ببودند یکهفته با می بدست — گهی خرّم و شاد دل[16] گاه مست
بهشتم ره‌آورد پیش آورید — همان[17] هدیهٔ شارستان[18] چون سزید
ز یاقوت وز گوهر شاهوار — ز دینار وز تاج گوهرنگار
ز دیبا و اسپان بزین پلنگ[19] — بزرّین ستام و جناغ خدنگ[20]
فرنگیس را افسر و گوشوار — همان یاره و طوق گوهرنگار[21]
بداد و بیامد بسوی ختن — همی رای زد شاد با انجمن[22]
چو آمد بشادی بایوان خویش — همانگاه[23] شد در شبستان خویش
بگلشهر گفت آنك خرّم بهشت — ندید و نداند که رضوان چه کشت[24]

---

[1] I, IV — کز [2] I — نبودند; IV — ببودند; VI — نبود آنچه [3] I, IV, VI и T — میان
[4] VI и T — چو [5] I — همچنین شاه و شاد; IV — همچنان شاه و شاد [6] I, IV — فرّخ نهاد
[7] I, IV — یک بهره ایدن — VI; یک بهر ازان [8] IV — доб. و [9] I, IV и T — خرّم و شاد
[10] I — второе мисра б. 1756, бб. 1757 и 1758 и первое мисра б. 1759 оп. [11] IV, VI и T — پرستنده بسیار بر پای
[12] Б — перевод бб. 1757 — 1758 отсутствует. [13] IV — بران نیز بدان نیز چندین — VI и T; چندی
[14] IV — یار [15] Л, VI — خوالیگر [16] I, IV — گهی — خدنگ [19] T — هدیها سربسر — T; هدیهٔ شهرها — I, IV
[17] VI — همه [18] I, IV — شاد و خرّم دل و [20] Л — جناغ پلنگ; IV и T — جناح خدنگ; I — حنای خدنگ
[21] VI — б. оп. [22] I, IV — پیش شاه آمدن — T; شاه با انجمن — VI — б. оп.; Б — перевод бб. 1765—1770
отсутствует. [23] I, IV, VI — بدیدار [24] T — доб. б.; VI — (без рифмы):
بگلشهر شد در شبستان خویش * بگلشهر گفت آنچه خرّم بهشت

چو خورشید بر گاه[1] فرّخ سروش — نشسته بآیین و[2] با فرّ و هوش
برامش بپیمای لختی زمین[3] — برو شارستان سیاوش ببین
خداوند ازان[4] شهر نیکوترست — تو گویی فروزندهٔ خاورست[5]
و زان جایگه نزد افراسیاب — همی رفت بر سان کشتی بر آب[6]
بیامد[7] بگفت آن کجا کرده بود — همان باژ کشور که[8] آورده بود[9]
بیاورد پیشش همه سر بسر — بدادش ز کشور سراسر خبر[10]
که از داد شه گشت آباد بوم — ز دریای چین تا بدریای روم
و زانجا بکار[11] سیاوش رسید — سراسر همه یاد کرد آنچ دید
ز کار سیاوش بپرسید شاه — و زان شهر و آن کشور و جایگاه[12]
بدو گفت پیران که خرّم بهشت — کسی کو نه بیند بارد ببهشت[13]
سروش آوریدش همانا خبر — که چونان نگاریدش آن بوم و بر[14]
همانا ندانند[15] ازان شهر باز — نه خورشید ازان مهتر سرفراز
یکی شهر دیدم که اندر زمین — نبینند دگر[16] کس بتوران و چین[17]

---

[1] I, IV, VI — بر کاخ [2] Л — و оп.; T — سیاوخش [3] VI — زوی زمین; I, IV — [IV — برو] درو
[4] Л, I, IV, T — آن [5] I — فروزندهٔ; I, IV — обратный порядок мисра. شاد بر تخت شاه گزین
فزایندهٔ خاورست — VI; انورست
[6] I, IV — доб. б.:

چو پیران از آنجای برگشت شاد * بیامد بر شاه توران چو باد

[7] I, IV — سپهبد [8] I — نیز کز کوشش; IV — نیز کز کوشن; T — باژ کز کشور [9] VI — б. оп.
[10] I, VI — бб. 1773 и 1774 оп.; IV — б. 1773 оп.; T — заменяют бб. 1773 и 1774 одним:

که در کشور هند چون رزم کرد * بدانرا سر اندر کشیده بگرد

[11] VI — که سوی [12] I, IV — б. 1776 разбивают на два бб.:

بپرسید ازو شهریار بلند * زحال سیاوش ز چون و ز [وزجون و — IV] چند
و زان شهر وز کشور و جایگاه * یکایک همه باز پرسید شاه

[13] I, IV — б. 1777 Б — سأله عن حاله و حال المدينة التى انشأها و قصورها التى بناها
заменен тремя другими:

بدو گفت پیران که ای شاه دهر * ز فرّت همه خلق را هست بهر
سیاوش یکی جایگه ساخت نغز * پسندیدهٔ مردم پاک مغز
کسانی که هنگام اردیبهشت * بدیده نبینند [ندیده ببینند — IV] خرّم بهشت

[14] I, IV, VI — б. оп. [15] VI — نداند [16] I, IV — چنان [17] T — زمین

ز بس باغ و[1] ایوان[2] و آب روان — برآمیخت گفتی خرد با روان
چو کاخ فرنگیس دیدم ز دور — چو گنج گهر بد بمیدان[3] سور[4]
بدان زیب و آیین[5] که داماد تست[6] — ز خوبی[7] بکام[8] دل شاد تست[6]
گله کرد باید بگیتی[9] یله — ترا چون نباشد ز گیتی[10] گله
گر ایدونک آید ز میمنو سروش — نباشد بدان فرّ و[11] اورنگ و[11] هوش
و دیگر دو کشور ز جنگ و ز[12] جوش — بر آسود[13] چون مهتر[14] آمد[15] بهوش[16]
بماناد بر ما چنین جاودان — دل هوشمندان و رای[17] ردان
ز گفتار او شاد شد[13] شهریار — که دخت[19] برومندش آمد ببار
بگرسیوز این داستان بر گشاد — سخنهای پیران همه کرد یاد[20]
پس آنگه بگرسیوز آهسته گفت — نهفته همه برگشاد از نهفت
بدو گفت رو[21] تا[22] سیاوش گرد — ببین تا چه جایست[23] بر گرد گرد
سیاوش بتوران زمین دل نهاد — از[24] ایران نگیرد دگر[25] هیچ یاد
مگر[26] کرد پدرود تخت و کلاه — چو گودرز و بهرام و کاوس شاه
بران خرّمی بر یکی خارستان[27] — همی بوم و بر سازد و شارستان[28]

---

[1] I, IV — باغ و ز [2] VI — میدان [3] I — بود درمان — VI ;بود میدان [4] I, IV — порядок бб.: 1781, 1784, 1782, 1785, 1783, 1786, 1787. [5] VI — خوبی [6] VI — اوست [7] I, IV — بگیتی — VI ;بچیزی [8] IV — доб. و [9] Л — ز گیتی [10] I, IV — نه خوبی — VI ;بخوبی [11] VI — оп. و [12] I, IV, VI и T — و دیگر که دو کشور از جنگ و [13] I, VI — доб. و; راه — VI [14] I, IV, VI и T — بپهش [15] VI — آید [16] Л — بجوش [17] VI — برآسوده — IV [18] VI — شد همه [19] I, IV и T — که شاخ; VI — چو شاخ [20] I, IV, T — бб. 1789 и 1790 заменены б.:

بگرسیوز آن داستانها بگفت * نهفته برون آورید از نهفت

VI — вариантом того же б.:

بگرسیوز او این سخنها بگفت * نهفته همی برگشاد از نهفت

[21] I, IV, VI, T — برو شادمان [22] IV — با [23] I, IV — کردست [24] I, IV — وز [25] I, IV, VI — همی [26] I, IV, VI — چو او [27] I, IV — کارستان [28] I, IV — обратный порядок мисра; I и IV — доб. б.:

بجایی که بد بوم آن خارسار * بسازید شهری چو خرّم بهار

فرنگیس را کاخهای بلند — برآورد و[1] دارد همی ارجمند[2]
چو بینی بخوبی[3] فراوان بگوی[4] — بچشم بزرگی نگه کن بروی[5]
چو نخچیر و می باشد[6] و دشت و کوه — نشینند پیشت ز ایران[7] گروه
بدانگه که یاد[8] من آید بدست[9] — چو خوردی بشادی بباید نشست[10]
یکی هدیه آرای[11] بسیار مر — ز دینار وز اسب و زرّین کمر[12]
همان گوهر و تخت و[13] دیبای چین — همان یاره و گرز و تیغ[14] و نگین[15]
ز گستردنی‌ها و از بوی و رنگ — ببین تا ز گنجت چه آید بچنگ[16]
فرنگیس را هدیه بر همچنین[17] — برو با زبانی پر از آفرین
اگر آب دارد ترا[18] میزبان — بران شهر خرّم دو هفته بمان[19]

۹

نگه کرد گرسیوز نامدار[20] — سواران ترکان[21] گزیده هزار
خنیده سپاه[22] اندر آورد گرد — بشد شادمان تا[23] سیاوش‌گرد

---

[1] VI — برآورده [2] T — и доб. б.; I, IV — و داردش ارجمند

بشادی دران کاخهای بلند * نشانده فرنگیس را ارجمند

[3] I, IV, T — چو بر تخت بینی؛ VI — چو بینیش خوبی [4] T — مگوی [5] I — بدوی؛ VI — چو بینیش خوبی

[6] VI — باید [7] I, IV — نشینند پیشت فراوان؛ VI — نشینند نجوید ز ایران

мисра искажено. [8] Л — داد؛ IV — باد [9] I, IV — بدشت [10] I, IV — گذشت

[11] I, IV — یکی هدیهٔ ساز؛ VI — یکی هدیه آورد [12] I, IV — و از اسپ و تاج و گهر؛ VI — و اسپ و سلیح و کمر

[13] I — یکی هدیه آورد [14] I, IV — یکی تاج با فرش؛ IV — همان تاج با فرش

[15] VI — افسر و تیغ و گرز

همان گوهر و تیغ و تخت نگین * همان یاره و طوق و دیبای چین

I, IV — доб. б.:

ز دینار باید نثار گران * شمردند هر گونهٔ گوهران

VI — доб. тот же б. с вариантом второго мисра شمرده ز هر گونهٔ گوهران после б. 1801 текста.

[16] VI — текст б. искажен; рифмы нет. [17] IV — این چنین [18] I, IV — آب دندان بود؛ VI — آب

[19] I, IV — دارد بود

I, IV — доб. б.:

دو هفته بباش و بیاسای روز * بنیک اختر و فال گیتی‌فروز

[20] VI — شیرخوار [21] I, IV — توران؛ VI — ترکی [22] I, IV, VI — سوار [23] I, IV — بشد تا بنزد

سیاوش چو بشنید بسپرد راه[1] پذیره شدش[2] تازیان با سپاه
گرفتند مر یکدگر را[3] کنار سیاوش بپرسید از[4] شهریار[5]
بایوان کشیدند زان جایگاه سیاوش بیاراست جای سپاه[6]
دگر روز گرسیوز آمد پگاه[7] بیاورد خلعت ز نزدیک شاه[8]
سیاوش بدان خلعت شهریار نگه کرد و شد چون گل اندر بهار
نشستست از بر بارهٔ گام‌زن سواران ایران شدند انجمن[9]
همه شهر و برزن یکایک[10] بدوی[11] نمود و سوی کاخ بنهاد روی

هم آنگه بنزد[12] سیاوش[13] چو باد سواری بیامد ورا[14] مژده داد[15]
که از دختر پهلوان سپاه[16] یکی کودک آمد بمانند شاه[17]
ورا نام کردند فرّخ فرود بتیره شب آمد[18] چو پیران شنود
بزودی[19] مرا با سواری دگر بگفت اینک شو[20] شاه را مژده بر
همان مادر کودک ارجمند جریره سر بانوان بلند
بفرمود یکسر[21] بفرمان بران زدن دست آن خرد بر زعفران
نهادند بر پشت این نامه بر که پیش[22] سیاوش خود کامه بر
بگویش که هرچند من سالخورد بدم پاک یزدان مرا شاد کرد
سیاوش بدو گفت گاه مهی ازین تخمه[23] هرگز مبادا تهی

---

[1] I, IV — سیاوخش بشنید و بسپرد راه; VI — سیاوش چو بشنید آمد براه
[2] I, IV — شدن; VI — شده
[3] I, IV — یکدیگر در
[4] VI — ازو
[5] Б — перевод б. отсутствует.
[6] T — آرام‌گاه; VI — бб. 1808—1810 оп.
[7] I — ببراه; IV — ز راه
[8] I, IV — بیاورد با هدیه پیغام
[9] Л — б. оп.
[10] I — ببرزن; IV — همانگه; VI — سراسر
[11] Л — بروی
[12] IV — چو نزد
[13] I — سواری
[14] I — بیامد سیاووش را; IV — بیامد سواری ورا
[15] VI — бб. 1812—1822 оп.; Б — перевод бб. 1812—1822 отсутствует.
[16] Л — مهر و ماه
[17] I и T — چو تابنده ماه; IV — همانند ماه
[18] I, IV и T — اندر
[19] I, IV и T — هم آنگه
[20] I, IV и T — بگفتا که رو
[21] I, IV и T — خفته
[22] I, IV — نزد
[23] I, IV и T — بچّه

فرستاده را داد چندان[1] درم — که آرنده گشت از کشیدن دژم
بکاخ فرنگیس رفتند شاد — بدید آن بزرگی فرّخ نژاد[2]
پرستار چندی[3] بزّرین کلاه — فرنگیس با تاج در پیشگاه[4]
1825 فرود آمد از تخت و بردش نثار[5] — بپرسیدش از[6] شهر وز شهریار[7]
دل و مغز گرسیوز آمد بجوش — دگر گونه تر شد بآیین و هوش
بدل گفت سالی چنین[8] بگذرد — سیاوش کسی را[9] بکس نشمرد
همش پادشاهیست و هم تاج و گاه[10] — همش گنج و هم دانش و هم سپاه[11]
نهان[12] دل خویش پیدا نکرد — همی بود پیچان و رخساره زرد
1830 بدو گفت برخوردی از رنج[13] خویش — همه سال شادان دل از گنج[14] خویش[15]
نهادند در کاخ[16] زرّین دو تخت — نشستند شادان‌دل و نیک‌بخت
نوازندهٔ رود با مِیگسار — بیامد بِر تخت گوهرنگار
ز نالیدن چنگ[17] و رود و سرود — بشادی[18] همی داد دلرا درود
چو خورشید تابنده بگشاد راز — بهر[19] جای بنمود چهر از فراز
1835 سیاوش ز ایوان بمیدان گذشت — ببازی همی گرد میدان بگشت
چو گرسیوز آمد بیانداخت گوی — سپهبد پس[20] گوی[21] بنهاد روی[22]

---

1 IV — چندی ; 2 VI — فرّخ نهاد ; I, IV — доб. бб.: زورا نیز ازین داستان مژده داد
چو بشنید گرسیوز آن مژده گفت * که پیران شد امروز با شاه جفت
فرنگیس بنشست بر تخت عاج * نهاده بسر بر ز پیروزه تاج
IV — доб. первый из этих бб. после б. 1822 текста, а второй здесь, с вариантом мисра: فرنگیس‌را
3 VI и T — چندین ; 4 I, IV — [IV — شاه] ستاده همه ماهرخ پیش ماه
5 I — بپرسیدش از شاه و شد — IV ; بکردش نثار — IV и T ; بردش نماز — VI
6 بپرسید ازو ; 7 IV — بپرسیدش از رنج راه دراز — T ; بپیش باز
8 I, IV — دگر ; 9 I — سیاووش کس‌را ; VI — سیاوخش
10 Так в Л, ср. Б — صاحب تاج و تخت ; I, IV — همش و تخت و کلاه ; VI — کس‌را
11 I, IV — پادشاهی و هم تخت و گاه ; VI — هم بوم و هم بر سپاه
12 I, IV — نهانی ; 13 I, IV, VI — گنج ; 14 I, IV, VI — رنج ; 15 Б — перевод б. 1830 отсутствует.
16 VI — بر گاه ; 17 I, IV, VI — ز شادی ; 18 I, IV, VI — نای ; 19 VI — ز هر
20 I, IV, VI — سوی ; 21 VI — کاخ ; 22 Б — весь эпизод (бб. 1835—1908) передан в пересказе, а бб. 1836—1879:
ثم عدلا الی المطاعنة و المناضلة و کانت غلبة سیاوخش ظاهرة فی الکل

چو او[1] گوی در زخم[2] چوگان گرفت — هم‌آورد او[3] خاك میدان گرفت
ز چوگان او گوی شد ناپدید — تو گفتی[4] سپهرش همی برکشید
بفرمود تا تخت زرّین نهند[5] — بمیدان پرخاش ژوپین نهند[6]
1840 دو مهتر نشستند بر[7] تخت زر — بدان تا کرا بر فروزد هنر[8]
بدو گفت گرسیوز ای شهریار — هنرمند وز خسروان یادگار
هنر بر گهر[9] نیز کرده گذر — سزد گر نمایی بترکان[10] هنر
بنوك سنان و[11] بتیر و کمان — زمین آورد تیرگی[12] یك زمان
ببر زد سیاوش بدان[13] کار دست — بزین اندر آمد ز تخت[14] نشست
1845 زره را بهم بر ببستند پنج — که از یك زره تن رسیدی برنج
نهادند بر خطّ[15] آوردگاه — نظاره برو[16] بر ز هر سو سپاه
سیاوش یکی نیزهٔ شاهوار — کجا داشتی از پدر یادگار
که در جنگ مازندران داشتی[17] — بنخچیر بر شیر بگذاشتی[18]
بآوردگه رفت نیزه بدست — عنانرا بپیچید چون پیل مست
1850 بزد نیزه و بر گرفت آن زره — زره را نماند ایچ بند و گره[19]
[از آورد نیزه بر آورد راست — زره را بینداخت زان سو[20] که خواست[21]]
[سواران[22] گرسیوز دامساز[23] — برفتند با نیزهای دراز]
[فراوان بگشتند گرد زره — ز میدان نه بر شد زره[24] یك[25] گره]
سیاوش سپر خواست گیلی چهار — دو چوبین و دو ز[26] آهن آبدار

---

1 Л — او оп. 2 I, IV и T — در خمّ 3 IV — هم آورد را 4 VI — تو گویی 5 VI — نهد
6 VI — نهد; I, IV, VI — доб. б.:
سواران بمیدان بکردار گرد * بژوپین گرفتند ننگ و نبرد
7 I, IV — نشسته بران; T — برفرازد گهر 8 I, IV — برفرازد هنر 9 Так в VI; Л — نخرد
10 VI — بگردان 11 VI — تا 12 I, IV — زمینرا VI — عنان تاب و آورد کن
13 I, IV — بدین VI — ازان 14 IV — بتخت; T — گیر و آورد کن هنرها پدیدار کن
15 I, IV, VI и T — طرف 16 VI — بره 17 I, IV — داشت اوی 18 I, IV — بگذاشت اوی
19 VI — бб. 1851 — 1853 оп. 20 I, IV — هر سو 21 VI — ز میدان نه برشد زمین یک گره
22 I, IV — доб. و 23 I, IV и T — رزم ساز 24 I, IV и T — زره برنشد 25 IV — آن
26 I, IV — دو چوبین دو از — VI; دو جوشن دگر ز

کمان خواست با تیرهای خدنگ — شش اندر میان زد[1] سه چوبه بتنگ[2]
یکی در کمان راند و بفشارد ران — نظاره بگردش سپاهی گران
بران چار چوبین و ز آهن سپر[3] — گذر کرد پیکان آن[4] نامور
بزد هم بر آنگونه[5] دو[6] چوبه تیر — برو آفرین کرد[7] برنا و پیر
ازان ده یکی بی[8] گذاره نماند — برو[9] هر کسی نام یزدان بخواند
بدو گفت گرسیوز ای شهریار — بایران و توران ترا نیست یار
بیا تا من و تو بآوردگاه — بتازیم[10] هر دو به پیش سپاه[11]
بگیریم هر دو دوال کمر — بکردار جنگی دو پرخاشخر
ز ترکان مرا نیست همتا کسی — چو اسپم نبینی ز اسپان بسی[12]
بمیدان کسی[13] نیست همتای تو — هم آورد تو گر[14] ببالای تو
گر ایدونک بر دارم از پشت[15] زین — ترا ناگهان بر زنم[16] بر زمین
چنان دان که از تو دلاورترم — باسپ و بمردی[17] ز تو برترم
و گر تو مرا برنهی[18] بر زمین — نگردم بجایی که جویند کین[19]
سیاوش بدو گفت کین خود مگوی — که تو مهتری شیر و[20] پرخاشجوی
[همان اسپ تو شاه اسپ منست — کلاه تو آذرگشسپ منست[21]]
جز از خود ز ترکان یکی[22] برگزین[23] — که با من بگردد نه بر راه کین[24]
بدو گفت گرسیوز ای نامجوی — ز بازی نشانی[25] نیاید بروی[26]

---

[1] IV — و [2] I, IV и T — بچنگ; VI — به پیش سپاه اندر آمد بچنگ [3] I, IV — اسپر
[4] I, IV — تیر شه [5] VI — همچنین نیز [6] I, IV, VI и T — ده
[7] I, IV — خواند [8] Л — از آنها یکی بی — I, IV и T; ازان ده یکی را
[9] I, IV, VI — همی [10] VI — بسازیم [11] Б — бб. 1861—1867: فهلم نتماسک بمناطقنا لننظر
[12] I, IV — چوبین و آهن سپر — VI; دو جوشن دگر
[13] I, IV — همان [14] I — من; IV — گر
[15] I, IV и T — یا; VI — نه; T — упр.: گر آینا یقتلع صاحبه من مقعده
[16] VI — برنهم [17] IV — بمردی و نیرو — T; بآب و بمردی
[18] IV — برزنی [19] IV — که با من نکردی نه بر
[20] IV, VI и T — و [21] VI — б. оп. [22] I, IV и T — جز از تو ز توران کسی
[23] IV — بر زمین [24] VI — نگردم بجایی که — IV; بر رای کین
[25] IV — ز یاری نشانی — T; ز بازی زیانی [26] I — نماند بروی
ср. б. 1867. جز از تو کسی را دگر — VI; جویند کین
I, IV, T — доб. б.: که ما چون بروی اندر آریم روی — VI; نماند اندر اوی — IV

سیاوش بدو گفت کین رای نیست[1] نبرد برادر کنی جای نیست[2]
نبرد[3] دو تن جنگ و[4] میدان بود پر از خشم دل[5] چهره خندان بود
ز گیتی برادر تو وی شاه را همی[6] زیر نعل آوری ماه را
کنم هرچ گویی بفرمان تو برین نشکنم رای و پیمان تو
ز یاران یکی شیر جنگی بخوان برین تیزتگ[7] بارگی برنشان
گر ایدونک رایت نبرد[8] منست سر سرکشان زیر گرد منست[9]
بخندید[10] گرسیوز نامجوی همانا خوش آمدش[11] گفتار اوی
بیاران[12] چنین گفت کای سرکشان که خواهد که گردد[13] بگیتی نشان
یکی با سیاوش نبرد آورد[14] سر سرکشان زیر گرد آورد[14]
نیوشنده بودند[15] لب با گره[16] بپاسخ بیامد[17] گروی زره
منم گفت شایستهٔ کار کرد اگر نیست اورا کسی هم‌نبرد
سیاوش ز گفت گروی[18] زره برو کرد پر چین رخان پر گره[19]
بدو گفت گرسیوز ای نامدار[20] ز ترکان[21] لشکر ورا[22] نیست یار
سیاوش بدو گفت کز تو گذشت نبرد دلیران[23] مرا خوار[24] گشت[25]
ازیشان دو یل[26] باید آراسته بمیدان نبرد مرا[27] خواسته

که آورد گیرند با یکدیگر * بگیرند هر دو دوال کمر

VI — доб. б.:

بمازی زمانی نبرد آوریم * نه بر کینه بر روی گرد آوریم

1 VI — بنزد؛ مرا با نبرد تو خود پای نیست 2 I, IV и T — نیست راست
3 VI — بنزد 4 I, IV и T — و оп. 5 I, IV, VI и T — اگر 6 IV — همه
سواران‌ز میدان سراست
7 I — تیزرو 8 IV, VI — بنزد 9 VI — سر شیر بر زیر گرد منست؛ I, IV — доб. б.:

بکوشم که نیکی بکردم [نکردم — I] بکار * بنزدیک آن نامور شهریار

10 VI — بگردید 11 VI — همه ناخوش آوردش 12 Л, I, IV — بترکان
13 VI — گیرد 14 VI — آورید 15 I — بودند؛ IV — سراینده بودید
16 VI — سراینده را بود بر لب گره 17 VI — بیامد براه
18 IV — سیاوشرا گفت گروی؛ VI — ز گفتار پور 19 I, IV — برو پر ز چین
20 I, IV, VI и T — شهریار 21 I, IV, VI и T — گردان 22 VI — ترا
23 I, IV и T — بزرگان 24 I — باد 25 VI — б. оп.
26 I, IV — تن؛ VI — یک 27 VI — ترا

یکی نامور[1] بود نامش دمور — که همتا نبودش بترکان[2] بزور[3]
بیامد بران کار بسته‌میان — بنزد جهانجوی شاه کیان[4]
سیاوش بیآورد بنهاد روی — برفتند پیچان دمور و گروی[5]
ببندد[6] میان گروی زره[7] — فرو برد چنگال و برزد گره
ز زین برگرفتش بمیدان فگند — نیازش نیامد بگرز[8] و کمند
و زان پس به پیچید سوی دمور — گرفت آن[9] بر و گردن او بزور[10]
چنان خوارش از پشت زین برگرفت — که لشکر بدو ماند اندر شگفت[11]
چنان پیش[12] گرسیوز آورد خوش — که گفتی ندارد کسی زیر کش[13]
فرود آمد از باره بگشاد[14] دست — پر از خنده بر تخت زرّین نشست
برآشفت گرسیوز از کار اوی — پر از غم شدش دل پر از رنگ روی[15]
و زان تخت زرّین بایوان شدند — تو گفتی که بر اوج کیوان شدند[16]
نشستند یك هفته با نای و رود[17] — می و ناز و رامشگران و سرود[18]
بهشتم برفتن گرفتند[19] ساز — بزرگان و گرسیوز سرفراز[20]
یکی نامه بنوشت نزدیك شاه — پر از لابه و پرسش و نیکخواه[21]
ازان پس مر اورا بسی[22] هدیه داد — برفتند زان شهر آباد شاد[23]
برهشان سخن رفت یك با دگر[24] — ازان پرهنر شاه و آن بوم و بر

---

[1] I, IV, T — دگر سرکشی [2] T — بتوران [3] VI — б. оп.; T — доб. б. [4] I, IV, VI — б. оп. [5] I, IV, VI — обратный порядок мисра. [6] Л — تندی [7] VI — ببند میان کرد هم یک گره [8] VI — بکرد [9] I, IV и T — گرفتش [10] VI — بر و گردن او گرفتش بزور [11] I — که ماندند; VI — که ماندند گردن‌کشان در شگفت — IV; گردنکشان زو شگفت که گردان همه ماندند [12] VI — نزد [13] I, IV — б. оп.; T — تو گفتی یکی مرغ دارد بکش [14] I, IV и T — فرود آمد از اسپ و بگشاد — VI; فرود آمد از اسپ و بفشارد [15] I, IV и T — غمی شد [16] Л — پر از غم دل و سر پر از آرزوی — VI; ببد گفتن شاه ایران دلش زرد رخسار اوی [17] I, IV и T — با رود و می — VI; ز شادی تو گویی بکیوان شدند شدند [18] I, IV — می و رود رامشگران [و] سرود — VI; همه نامداران فرخنده‌پی برفتند و کردند [19] I, IV, T — بزرگان گرسیوز دیوساز — VI; سیاوش همه هرچه بودش براز پرسش [20] IV — و زان پس مر اورا یکی [21] Б — бб. оп. — T; خدمت عذرخواه — VI; آن نیکخواه فراوان بگفتند [22] I, IV, T — با یکدگر [23] VI — با یکدگر [24] 1901 — 1907 переданы в сокращенном пересказе.

چنین گفت گرسیوز کینه‌جوی — که مارا ز ایران دد آمد بروی[1]
یکی مرد را شاه ز ایران بخواند — که از ننگ مارا بخوی[2] در نشاند
دو شیر ژیان چون دمور و گروی — که بودند گردان پرخاشجوی
چنین زار و بیکار[3] گشتند و خوار — به[4] چنگال ناپاك‌تن[5] یك سوار
سرانجام ازین بگذراند[6] سخن — نه سر بینم این کار اورا نه بن[7]
چنین تا بدرگاه افراسیاب — نرفت اندران جوی جز تیره آب[8]
چو نزدیك سالار توران[9] سپاه[10] — رسیدند و هر گونه پرسید شاه[11]
فراوان سخن گفت و نامه بداد — بخواند و بخندید و زو گشت شاد[12]
نگه کرد گرسیوز کینه‌دار[13] — بدان تازه رخسارهٔ شهریار
همی رفت[14] یکدل پر از کین و درد — بدانگه که خورشید شد لاژورد[15]
همه شب به پیچید تا[16] روز پاك — چو شب جامهٔ قیرگون کرد چاك
سر مرد کین اندر آمد[17] ز خواب — بیامد بنزدیك افراسیاب
ز بیگانه پردخته[18] کردند جای — نشستند و جستند هر گونه رای
بدو گفت گرسیوز ای شهریار — سیاوش جزان[19] دارد آیین و کار[20]
فرستاده آمد ز کاوس شاه — نهانی بنزدیك او چند گاه[21]
ز روم و ز چین نیزش آمد[22] پیام — همی[23] یاد کاوس گیرد بجام

---

[1] VI — б. оп. [2] IV — بخون [3] VI — بیچاره; T — بیچاره [4] VI и T — ز [5] I, IV, VI — ناپاك‌دل [6] I, IV — بگذرانم [7] I — نه سر — IV; نه سر راست پیدا مرین‌را نه بن [8] I, IV — نه بس شهر توران مر اورا ز بن — VI; راست این کار و نه نیز بن برفت Начиная с б. 1908 до конца тома сплошная выписка разночтений рук. I, IV и VI к тексту делалась О. Ф. Акимушкиным. Пользуюсь случаем принести ему свою благодарность за оказанную помощь в работе над т. III. [9] VI — ترکان [10] IV, VI — رسید [11] IV — بپرسید و با او بگفت آنچه دید — VI; بخندید برگشت شاد ошибочно شاد [12] I — نامدار — IV; بخندید و برگشت شاد [13] I, IV — و [14] Л — доб. همی رفت پر درد و اندوه کین * چو شب سایه بفگند اندر زمین [15] VI — چون [16] I, IV — سر مرد کینه برآمد [17] VI — جزین [18] IV, VI — پردخت [19] VI — سیاووش ازان شد که دیدی تو یار — IV; سیاووش ازان شد که دیدی تو بار [20] I — همه [21] I, IV — نزدش آمد — VI; نیز آمد [22] I — چند راه [23] I — همه

بـرو انـجـمـن شـد فـراوان سـپـاه — بـه پـیـچـیـد[1] ازو یـك زمان جان شاه
1920 اگـر تـو را دل نـگـشـتـی دژم[2] — ز گـیـتـی بـایـرج[3] نـکـردی سـتـم
دو کـشـور[4] یـکـی آتـش و دیـگـر آب[5] — بـدل یـك ز دیـگـر گـرفـتـه[6] شـتـاب
تـو خـواهـی کـشـان[7] خیره جفت آوری — هـمـی بـاد را[8] در نـهـفـت آوری
اگـر کـردمـی بـر تـو ایـن بـد نـهـان — مـرا زشـت نـامـی بـدی در جـهـان
دل شـاه زان کـار شـد دردمـنـد — پـر از غـم شـد از روزگـار گـزنـد[9]
1925 بـدو گـفـت بـر مـن تـرا[10] مـهـر خون — بـجـنـبـید و شـد مـر تـرا رهـنـمـون
سـه روز انـدریـن کـار رای آوریـم — سـخـنـهـای بـهـتـر بـجـای آوریـم
چـو ایـن رای[11] گـردد خـرد را درسـت — بـگـویـم کـه درمان چه[12] بایدت جسـت
چـهـارم چـو گـرسـیـوز آمـد بـدر — کـلـه بـر سـر و تـنـگ بـسـتـه کـمـر
سـپـهـدار تـرکـان[13] ورا پـیـش خـواند — ز کـار سـیـاوش فـراوان[14] بـرانـد
1930 بـدو گـفـت کـای[15] یـادگـار پـشـنـگ — چـه دارم بـگـیـتـی جـز از تـو[16] بچنگ
هـمـه رازهـا بـر تـو بـایـد[17] گـشـاد — بـژرفـی بـبـیـن تـا چـه آیـدت یـاد
ازان خواب بـد چـون دلـم شـد غمی[18] — بـمـغـز انـدر آورد لـخـتـی[19] کـمـی
نـبـسـتـم بـچـنـگ سـیـاوش مـیـان — ازو نـیـز مـارا نـیـامـد زیـان
چـو او[20] تـخـت پـرمـایـه[21] پـدرود کـرد — خـرد تـار کـرد و مـرا[22] پـود کـرد
1935 ز فـرمـان مـن یـك زمـان سر نـتـافـت — چـو از مـن چـنـان نـیـکـویـهـا بیافت
سـپـردم بـدو کـشـور و گـنـج خـویـش — نـکـردیـم یـاد از غـم و رنـج خـویـش
بـخـون نـیـز پـیـوسـتـگـی سـاخـتـم[23] — دل از کـیـن ایـران بـپـرداخـتـم[24]

---

[1] IV — اگـر تو در اون بگشتی دژم [2] VI — мисра искажено: نه پیچد
[3] I, IV — دو کشور — VI [4] T — بر ایرج ز گیتی — VI; بگیتی بر ایرج
[5] اقلیمین — Б; دو گوهر [6] I — که چون آتش تیز و آب مگر
[7] I, IV и T — که بر [8] I — نیز با هم نگیرد
[9] I, IV и T — از روزگار نژند; Б — перевод бб. همه باد را — VI; اگر باد را — IV; باد را
[10] I, IV, VI — مرا [11] I, IV — کار [12] I, IV — سر راه آنگاه — VI; 1925 — 1985 отсутствует.
[13] I, IV, VI — توران [14] VI — سخنها [15] I, IV — ای
[16] VI — جز از [17] I — تو بگیتی بگوید که درمان چه
[18] I, IV — همه رازها را بتو بر — IV; همان رازها بر تو باید
[19] I — یك ره [20] I, VI — چنان; IV — چنا[ن] [21] IV — سرمایه
[22] VI — کرد و هنر [23] IV — ساختیم; VI — بجان نیز پیوستگی خواستیم
[24] T — و مهر مرا — به پرداختیم

به پیچیدم از جنگ و فرزند روی[1] گرامی دو دیده سپردم بدوی
پس از[2] نیکویها و هر[3] گونه رنج فدی کردن کشور و تاج و گنج
1940 گر ایدونک من بدسگالم بدوی ز گیتی[4] بر آید یکی[5] گفت و گوی
بدو بر[6] بهانه ندارم ببد گر از من بدو اندکی بد رسد
زبان برگشایند بر من مهان[7] درفشی شوم در میان جهان
نباشد[8] پسند جهان‌آفرین نه نیز از بزرگان[9] روی زمین
ز دد تیزدندان تر از شیر نیست که اندر دلش بیم[10] شمشیر نیست
1945 اگر بچّهٔ از پدر[11] دردمند کند مرغزارش[12] پناه[13] از گزند
سزد گر بد آید بدو از پناه؟[14] پسندد[15] چنین[16] داور هور و ماه؟
ندانم جز آنکش بخوانم بدر[17] و ز ایدر فرستمش نزد[18] پدر
اگر گاه جوید گر اندگشتری ازین بوم و بر بگسلد داوری[19]
بدو گفت گرسیوز ای شهریار مگیر[20] این چنین کار پرمایه خوار
1950 از ایدر گر او سوی ایران شود بر و بوم ما پاك ویران شود
هر آنگه که بیگانه شد خویش تو بدانست راز[21] کم و بیش تو
چو جویی دگر زو تو بیگانگی کند رهنمونی بدیوانگی[22]
یکی دشمنی باشد اندوخته نمك‌را پراگنده بر سوخته

---

[1] I — نه پیچیدم از جنگ او نیز روی; IV — نه پیچیدم از رای او نیز روی; T — مپیچیدم از جنگ و فرزند روی [2] VI — پس آن [3] I, IV — صد [4] I, IV — بگیتی [5] I, IV — پیچیدم از گنج و فرزند روی بسی [6] I, IV, VI — بر و بر [7] IV — текст искажен. [8] I, IV — نیاید [9] I — آن بزرگان; IV — پیش بزرگان [10] IV — نیز [11] Так в IV; Л — اگر بچهٔ از پدر (сверху написано او شود); I — اگر بچه بیند پدر; VI — چو از بهر بچه شود [12] Так в рук. К (указано редактором); наши рукописи — مرغزاری [13] Так в I и T; Л, IV и VI — تباه [14] Так в I; IV — سزد گر بد آید ازو از پناه; VI — سزد گر بد آید ازو از تباه; Л — و گر ما بشوریم بر بی‌گناه; вариант по принадлежит другой редакции. Предлагаемый вариант бб. 1944—1945 дает отчетливый текст, хорошо увязывающийся с остальным: обиженный отцом сын (بچهٔ دردمند) — это Сийāвуш, пришедший искать убежища у свирепого льва — Афрāсийāба. Два мисра б. 1946 представляют два самостоятельных вопросительных предложения. [15] Л — نپسندد [16] VI — همی [17] I — پسر بخوانم; IV — پسر نخوانم [18] I, IV, VI — سوی [19] IV — бб. 1948, 1949 и 1950 оп. [20] I — مکن [21] VI — رای [22] I, IV, VI, T — бб. 1952 и 1953 оп.

بدین داستان زد یکی رهنمون — که بادی که از خانه آید برون[1]
1955 ندانی تو بستن برو رهگذار — و گر بگذری نگذرد روزگار[2]
سیاوش داند همه کار تو — هم از کار تو هم ز گفتار تو
نه بینی تو زو[3] جز همه درد و رنج — پراگندن دوده و نام[4] و گنج
ندانی[5] که پروردگار پلنگ — نه بیند ز پرورده جز درد و چنگ[6]
چو افراسیاب این[7] سخن باز جست — همه[8] گفت گرسیوز آمد درست
1960 پشیمان شد از[9] رای و کردار[10] خویش — همی کژّ[11] دانست بازار خویش
چنین داد پاسخ که من زین سخن — نه سر نیک بینم[12] بلارا[13] نه بن
بباشیم تا رای[14] گردان سپهر — چگونه[15] گشاید بدین کار چهر
بهر کار بهتر درنگ از شتاب — بمان تا برآید بلند[16] آفتاب
به بینم که رای جهاندار چیست — رخ شمع چرخ روان سوی کیست
1965 وگر سوی درگاه خوانمش باز — بجویم[17] سخن تا چه دارد براز
نگه‌بان او من بسم[18] بی‌گمان — همی بنگرم[19] تا چه گردد زمان
چو زو کژّیی[20] آشکارا شود — که با چاره[21] دل بی مدارا شود
ازان پس نکوهش نباید بکس[22] — مکافات بد[23] جز بدی نیست بس[24]
چنین گفت گرسیوز کینه‌جوی — که ای شاه بینادل و[25] راست‌گوی
1970 سیاوش بران[26] آلت و فرّ و برز — بدان ایزدی شاخ[27] و آن تیغ[28] و گرز

---

[1] VI — доб. б.:

ابر تو بناکام یابد گذر * نباشدت سودابه بند تو بر

[2] I, IV, T — бб. 1955—1956 оп.; VI — бб. 1955—1958 оп. [3] I, IV — نه بینی ازو [4] IV — پراگندن
[5] I, IV — تو دانی [6] I — درد جنگ [7] VI — آن [8] VI — همی [9] I — پشیمانی
[10] VI — راز و گفتار [11] I, IV, VI — تیره [12] VI — بینم ایدر [13] I, IV — پدید و [14] I, IV — بباشیم با رای; VI — به بینیم تا کار
[15] VI — که تا چون [16] I — بتابد برین; IV — بتابد بدین [17] Л, VI — بگویم
[18] VI — نگه‌دار او من نیم [19] VI — بتابد برو; IV, VI — بتابد بدین
[20] I — کژ; IV, VI — چو این روز کژ; I, IV, VI — فریب [21] здесь в смысле чаре
[22] Л — بناچار; I, IV — نکوهش نیاید ز کس; VI — نکوهش بپاید بکس; نگویم نکوهش ز کس
[23] IV — بدی; VI — او [24] IV — و بس [25] I, IV, VI — و оп. [26] Так в Л; I, IV, VI — بدان
[27] I, IV — دست [28] VI — دست

بیاید بدرگاه تو با[1] سپاه — شود بر تو بر تیره[2] خورشید و ماه
سیاوش نه آنست کش دید شاه — همی ز آسمان برگذارد[3] کلاه
فرنگیس را هم ندانی تو باز — تو گویی شدست از[4] جهان بی‌نیاز
سپاهت بدو باز گردد همه — تو باشی رمه گر نیاری دمه[5]
سپاهی که شاهی به بیند چنوی[6] — بدان بخشش و رای و آن ماه روی[7]
تو خوانی[8] که ایدر مرا بنده باش — بخواری بمهر من[9] آگنده[10] باش
ندیدست[11] کس جفت با پیل[12] شیر — نه آتش دمان از بر و[13] آب زیر[14]
اگر بچّهٔ شیر ناخورده شیر — بپوشد کسی در میان حریر
بگوهر شود باز[15] چون شد ستر گ[16] — نترسد ز[17] آهنگ پیل بزرگ[18]
پس افراسیاب[19] اندر آن بسته شد — غمی گشت و اندیشه پیوسته شد[20]
همی[21] از شتابش به آمد[22] درنگ — که پیروز باشد خداوند سنگ
ستوده نباشد سر بادسار — بدین داستان زد یکی هوشیار[23]
که گر باد خیره بجستی[24] ز جای — نماندی بر و بیشه و پر و پای[25]
سبکسار[26] مردم نه والا[27] بود — و گرچه بتن[28] سروبالا بود

---

[1] VI, T — نیاید بدرگاه تو بی [2] VI — زو ترا خیره [3] I — ز اسمان ;IV — باسمان برفرازد
[4] VI — که هست از [5] I — رمه گر نباشی رمه ;VI — رمه گر نباشی دمه ;IV — برفرازد
[6] I — چو اوی ;VI — چو سپاهت [7] I — شاهی بیامد چو اوی ;IV — بدان بخش و آن رای ;VI, T — доб. бб.: I, IV, VI, T — بدان بخشش و رای و آن روی و موی ;VI — و آن ماه روی

نخواهند ازان پس بشاهی ترا * سر گاه اورا و ماهی ترا
و دیگر که از شهر آباد اوی * چنان بوم و فرخنده بنیاد اوی

с разночтениями в первом миср а первого б.: I — بخوانند ;VI — بخواهند, во втором миср а того же б.: IV,T — خوانش ;T — خواهی [8] VI — بزرگان مر او را [9] I — دلت را ;VI — بر گاه اورا
[10] VI — افگنده [11] I — بخواری به بینم سر ;VI — بخواری و رای من ;IV — برای من
[12] IV — доб. و [13] VI — و оп. [14] T — доб. б. [15] Л — ناز [16] I, IV, VI — بزرگ [17] VI — از [18] I, IV, VI — ستر گ [19] T — دل نامدار [20] VI — б. оп. [21] VI — ولی [22] I, IV — بیاید ;VI — به آید [23] VI — شهریار [24] I, IV — نجستی [25] I, IV — مگر یافتی چهره و دست و پای ;VI — اگرچه گو ;IV — و گرچه گوی [26] IV — سبکساز [27] VI — بالا [28] VI — то же, но бр о и пай

برفتند پیچان و لب پر[1] سخن — پر از کین دل از روزگار کهن
بر شاه رفتی زمان تا زمان — بداندیشه[2] گرسیوز بدگمان[3]
ز هر گونه رنگ[4] اندر آمیختی — دل شاه ترکان[5] بر انگیختی
چنین تا برآمد برین روزگار — پر از درد و کین شد دل شهریار[6]
سپهبد چنین دید یک روز رای — که پردخت[7] ماند ز بیگانه جای
بگرسیوز این داستان بر گشاد — ز کار سیاوش بسی[8] کرد یاد
ترا[9] گفت ز ایدر بباید[10] شدن — بر او فراوان نبایید[11] بدن
بپرسیّ و گویی کزان[12] جشن‌گاه[13] — نخواهی همی کرد کس را نگاه[14]
بمهرت همی دل بجنبد ز جای[15] — یکی با فرنگیس خیز ایدر آی[16]
نیازست ما را بدیدار تو — بدان پرهنر جان بیدار تو[17]
برین کوه ما نیز نخچیر هست — ز جام[18] زبرجد می و شیر هست
گذاریم یک چند و باشیم شاد — چو آیدت از شهر آباد[19] یاد
برامش بباش و بشادی خرام — می و جام با[20] من چرا شد حرام[21]

برآراست[22] گرسیوز دامساز — دلی پر ز کین و[23] سری پر ز راز[24]
چو نزدیک شهر سیاوش رسید — ز لشکر زبان‌آوری برگزید[25]

---

1 I, IV — پیچان لب پر — VI ; پیچان لبان پر; 2 I, IV, VI — بداندیش; 3 I — بدنهان; Б — бб. 1986 и 1987 передает так: و لم یزل کرسیوز یتردّد الیه بالأکاذیب المموّهة و الأباطیل المزخرفة فی تقبیح صورت سیاوخش عنده متمحلا علیه بما لا أصل له, передавая таким образом в этих предложениях также содержание предшествующих бб. 1969 — 1983. 4 VI — ز هر رنگ و بوی; 5 I, IV, VI — توران; 6 Б — мисра оп. 7 I, IV — پردخته; 8 I, IV, VI — همی; 9 Так в VI; Л — بدو; I, IV — ورا; 10 Л — نباید; 11 IV и T — بباید; VI — نیاید; 12 I, IV — که از — VI ;ازین 13 VI — جنگ‌گاه; 14 Л — بگاه; 15 I, IV — بسزد گر بجنبی همانا ز جای; 16 IV — اندر آی; همانا بس است ار بجنبی بجای — VI 17 Б — бб. 1994 — 1997 отсутствуют. 18 I, IV, VI — بجام; 19 VI — چو آید ازان شهر آباد; 20 I, IV — بر; 21 I, IV, VI, T — доб. б.: تهی کن دل از جایگاه کیان [گران — VI] * برفتن کمر سخت کن بر میان 22 VI — بیاراست; 23 I, IV — ز کینه; Б — перевод б. оп. ;سری پر ز کینه دلی پر گداز — VI 24
25 VI — б. оп.

بدو گفت رو با سیاوش بگوی — که ای پاکزاده کی[1] نامجوی
بجان و سر شاه توران سپاه — بفرّ و بدیهیم[2] کاوس شاه[3]
که از بهر من برنخیزی ز گاه — نه پیش من آیی[4] پذیره[5] براه
که تو زان فزونی بفرهنگ و بخت[6] — بفرّ و نژاد و بتاج و بتخت
که هر باد را بسست باید میان — تهی کردن آن جایگاه کیان[7]
فرستاده نزد سیاوش رسید — زمین را ببوسید کو را بدید
چو پیغام گرسیوز اورا بگفت — سیاوش غمی گشت و[8] اندر نهفت[9]
پر اندیشه بنشست بیدار دیر — همی گفت[10] رازیست این را بزیر
[ندانم که گرسیوز نیکخواه — چه گفتست از من بدان بارگاه[11]]
چو گرسیوز آمد بران شهر نو[12] — پذیره بیامد ز ایوان بکو[13]
بپرسیدش از راه وز کار[14] شاه — ز رسم[15] سپاه و ز تخت و کلاه[16]
پیام سپهدار تورانیان بداد — سیاوش ز پیغام او[17] گشت شاد[18]
چنین داد پاسخ که با یاد اوی — نگردانم از تیغ پولاد[19] روی[20]
من اینک برفتن کمر بسته ام — عنان با عنان تو پیوسته ام
سه روز اندرین گلشن زرنگار[21] — ببالیم وز باده سازیم کار[22]
که[23] گیتی سپنج است پر درد و رنج — بد آنرا که با غم بود[24] در سپنج[25]

---

[1] I, IV — ;بجان و سر تاج — IV ;شاهزاده کی — VI ;نامورزادهٔ [2] I — ;بجان و سر و تاج [3] VI — обратный порядок мисра. [4] I, IV — ;به پیشم نیایی — VI ;بجان و سر شاه — VI [5] VI — پذیری [6] I — بفرهنگ بخت [7] VI — جهان [8] VI — оп. و [9] I и T — ;بدل گشت با درد جفت — IV — б. оп. [10] I, IV, VI — بدل گفت [11] I, IV, VI — б. оп. [12] I, IV — ;بدرگاه اوی — VI ;به نزدیک اوی [13] I, IV, VI — ;پیاده بیامد از ایوان بکوی [14] IV — و خرج من الایوان حتی التقاه — Б ;از رای و از کار — VI ;راه و از گاه [15] I — ;حال — IV ;جمله [16] Б — перевод б. отсутствует. [17] VI — گفتار او [18] Б — доб.: ;گلشن نوبهار — VI [21] VI — اوی — VI [20] I, IV — فولاد [19] و قابل الأمر بالامتثال و الانقیاد — VI ;روز باده گیریم یار — IV ;واز باده گیریم یاد [22] I — против рифмы: الایوان الذهبی — Б ;بدانکس که — IV, VI ;بر انکس که با غم زید — I [24] ز — VI [23] بنوشیم و از باده گیریم یار با غم زید [25] Б — перевод б. отсутствует.

چو بشنید گفت خردمند شاه[1] | به پیچید[2] گرسیوز کینه‌خواه
بدل گفت[3] ار ایدونک با من براه | سیاوش بیاید[4] بنزدیک شاه
بدین شیرمردی و چندین خرد | کمان مرا زیر پی بسپرد
سخن گفتن من شود بی فروغ | شود پیش او[5] چارهٔ من دروغ
یکی چاره باید کنون ساختن[6] | دلش را براه بد انداختن
زمانی همی بود و خامش بماند | دو چشمش بروی سیاوش بماند
فرو ریخت از دیدگان آب زرد[7] | بآب دو دیده همی چاره کرد
سیاوش ورا دید پرآب چهر[8] | بسان کسی کو به پیچد بمهر[9]
بدو گفت نرم ای برادر چه بود | غمی هست کانرا بشاید شنود[10]
گر از شاه ترکان[11] شدستی دژم | بدیده در آوردی از درد نم
من اینک همی با تو آیم براه | کنم جنگ با شاه توران سپاه
بدان تا ز بهر چه آزاردت[12] | چرا کهتر[13] از خویشتن داردت[14]
و گر دشمنی آمدستت[15] پدید | که تیمار و رنجش بباید کشید
من اینک بهر کار یار تو ام | چو جنگ آوری مایه‌دار تو ام
ور ایدونک نزدیک افراسیاب | ترا تیره گشتست برخیره آب
بگفتار مرد دروغ‌آزمای[16] | کسی برتر[17] از تو گرفتست جای

---

[1] Б — سیاوخش [2] VI — به ترسید; Б — ضاق صدره [3] Л — بدو گفت [4] I, VI — بیامد
[5] I, IV — پیش شه; VI — نزد او [6] IV — براه اندر انداختن [7] IV — سرد
[8] I, IV, VI — چشم [9] I, IV — کانرا نشاید; VI — بجوشد بخشم; به پیچد ز خشم
[10] I — کانرا نشاید ستود [11] I, IV, VI — توران [12] I, IV — بهرزه نیازاردت
[13] VI — کمتر [14] I, IV — доб. бб.:

همان [بدان — IV] تا چرا جوید آزار تو * چرا خواری آرد بدیدار [بدین کار — IV] تو
چرا آورد بر تو رنج و مِحَن * شمارد ترا کمتر [کهتر — IV] از خویشتن

[15] VI — اگر آمدستی [16] VI и T — بر تو [17] I, IV и T — доб. б.:

همه راز این کار با من بگوی * که من باشمت زین غمان چاره‌جوی

T — доб. еще б.:

بیایم همه کار نیکو کنم * همان شاره را زان بی آهو کنم

بدو گفت گرسیوز نامدار[1] مرا این سخن نیست با[2] شهریار
نه از دشمنی آمدستم برنج نه[3] از چاره دورم بمردی و گنج
ز گوهر مرا با[4] دل اندیشه خاست که یاد آمدم زان[5] سخنهای راست
نخستین ز تور ایدر[6] آمد بدی که بر خاست زو[7] فرهٔ ایزدی
شنیدی که با ایرج کم‌سخن بآغاز کینه چه افگند بن
و زان جایگه تا بافراسیاب شدست آتش ایران و توران چو آب[8]
بیک جای هرگز نیامیختند[9] ز پند و خرد هر دو[10] بگریختند[11]
سپهدار ترکان[12] ازان بترسست[13] کنون گاو پیسه[14] بچرم اندرست[15]
ندانی تو خوی بدش بی‌گمان بمان تا بیاید بدی را زمان[16]
نخستین ز اغریرث اندازه گیر که بر دست او کشته شد خیره خیر
برادر بد از کالبد هم ز[17] پشت چنان پر خرد بی‌گنه را[18] بکشت
ازان پس بسی نامور بی‌گناه شدستند[19] بر دست او بر تباه
مرا زین سخن ویژه اندوه تست که بیداردل بادی[20] و تن‌درست
تو تا آمدستی بدین بوم و بر کسی را نیامد بد از تو[21] بسر
همه[22] مردمی جستی و راستی جهانی بدانش بیاراستی
کنون خیره آهرمن دل‌گسل ورا از تو کردست آزرده‌دل[23]
دلی دارد از تو پر از درد[24] و کین ندانم چه خواهد جهان‌آفرین

---

[1] I, IV — ای نامدار; VI — ای شهریار [2] VI — بر [3] I, IV, VI и T — که [4] I, IV и T — در; VI — ز تو اندر [5] I, IV, VI — آن [6] I и T — ز تور اندر; IV — ز تو ایدر [7] VI — از [8] I, IV — شدست آب ایران و توران خراب; VI — شد این بوم ایران و توران خراب [9] VI — گوهر برانگیختم [10] I, IV, VI — ز بند خرد دور [11] VI — بگریختم и б. стоит после б. 2039. [12] I, IV, VI, T — توران [13] VI — ازو بدترست [14] VI — و زو گاو ویسه; T — کنون گاو [15] VI — доб. здесь вариант б. 2038 текста (см.). [16] I, IV — بمان تا برآید برین بیشه [17] I, IV, VI, T — بجان تا بیاید بدی را زمان; VI — بر زمان [18] I — ز یک کالبد بود و که گشتند [19] VI — بی‌گنه مر خرد را; IV — بی‌گنه پر خرد را [20] I, IV — همی [21] I — نیاید ز تو بد; IV, VI — نیامد ز تو بد [22] I, IV — باشی [23] I, IV, VI — پر از داغ [24] VI — پر داغ دل

تو دانی که من دوستدار تو ام — بهر نیک و بد ویژه یار تو ام[1]
نباید که فردا گمانی بری[2] — که من بودم آگاه زین داوری
سیاوش بدو گفت مندیش زین — که یارست با من جهان‌آفرین[3]
سپهبد جزین کرد مارا امید — که بر من شب آرد بروز سپید[4]
گر آزار بودیش در دل[5] ز من — سرم بر نیفراختی ز انجمن
ندادی بمن کشور و تاج و گاه — بر و بوم و فرزند و گنج و سپاه
کنون با تو آیم[6] بدرگاه او — درخشان[7] کنم تیره‌گون ماه او
هرانجا که روشن بود[8] راستی — فروغ دروغ آورد کاستی
نمایم دلمرا بر افراسیاب[9] — درخشان‌تر[10] از بر سپهر آفتاب[11]
تو دل را[12] بجز شادمانه مدار[13] — روانرا ببد[14] در گمانه[15] مدار
کسی کو دم اژدها بسپرد[16] — ز رای جهان‌آفرین نگذرد
بدو گفت گرسیوز ای مهربان[17] — تو اورا بدان سان که دیدی مدان[18]
و دیگر بجایی[19] که گردان سپهر — شود تند و چین[20] اندر آرد بچهر
خردمند دانا نداند[21] فسون — که از چنبر او سر آرد برون
بدین دانش و این دل هوشمند — بدین سرو بالا و[22] رای بلند
ندانی همی[23] چاره از مهر باز[24] — بباید[25] که بخت بد آید فراز

---

[1] Б — б. 2049 переведен почти дословно: و أنت تعلم محبتی و نصحی لك, тогда как дальнейший текст, до б. 2087 включительно, отсутствует, а бб. 2088—2091 переданы так: و لذلك لم استجز إخفاء ذلك عنك و لست أری من الصواب أن تمضی اليه فتعرّض نفسك للهلاك [2] VI — گمان آوری [3] I, IV — доб. б.:

پس آنگه چنین داد پاسخ بدوی * که ای نیکدل مهتر راستگوی

[4] IV — бб. 2052—2058 оп. [5] VI — آزار بودی مر او را [6] I — تا توانم [7] VI — درفشان [8] I, IV — شود [9] I, IV — بافراسیاب [10] VI — درافشان‌تر [11] I — ماه و از آفتاب [12] I — در [13] I — دل گمانی [14] VI — بجز شادمانه بدار; I — زبانرا ز بد [15] Л — نسپرد [16] Л — کین [17] IV — پهلوان [18] IV — بدان [19] VI — که جایی [20] VI — همه [21] Л — نمهرنواز [22] I, IV — بدانند; VI — برز و بالای و [23] VI — ندانی [24] I, IV — نباید; VI — مهربان (описка). [25] Так в Л;

همی[1] مر ترا بند و[2] تنبل فروخت — بیارونـد[3] چشم خرد را بدوخت
نخست آنک[4] داماد کردت[5] بدام[6] — بخیره شدی زان سخن[7] شادکام
و دیگر کت[8] از خویشتن دور کرد — بروی بزرگان یکی سوز کرد
بدان تا تو گستاخ باشی[9] بدوی — فرو ماند اندر جهان گفت‌وگوی
ترا هم ز[10] اغریرث ارجمند — فزون نیست[11] خویشی و پیوند و بند
میانش بخنجر بدو نیم کرد — سپه را بکردار او[12] بیم کرد
نهانش ببین[13] آشکارا کنون — چنین دان و ایمن مشو زو بخون
مرا هرچ اندر دل اندیشه بود[14] — خرد بود وز هر دری[15] پیشه بود[16]
همان آزمایش بد از[17] روزگار — ازین کینه‌ور تیزدل[18] شهریار
همه پیش تو یک بیک راندم[19] — چو خورشید تابنده بر خواندم[20]
برایران پدر را بینداختی — بتوران همی[21] شارستان[22] ساختی
چنین دل بدادی بگفتار او — بگشتی همی گرد تیمار او
درختی بد این[23] بر[24] نشانده بدست — کجا[25] بار او زهر و بیخش کبست[26]
همی گفت و مژگان پر از آب زرد[27] — پر افسون دل و لب پر از باد سرد[28]
سیاوش نگه کرد خیره بدوی — ز دیده نهاده برخ بر دو[29] جوی
چو یاد[30] آمدش روزگار گزند — کزو بگسلد مهر چرخ بلند
نماند برو بر بسی[31] روزگار — بروز جوانی سر آیدش[32] کار[33]

---

1 VI — همه 2 IV — مرد 3 I, IV, VI — بچاره دو 4 IV — یکی آنکه 5 IV — کردش
6 I, IV — بنام 7 IV — دل 8 VI — دویم آنکه 9 VI — گشتی 10 I, IV — ;ترا همچو — VI
11 VI — برادر چو 12 I, IV — ;بکردار بد — VI 13 IV — ز کردار بد نهانش به
14 I, IV, VI — مرا هرچه در دل از اندیشه بود 15 VI — بدی 16 IV — بُد
17 VI — آن 18 I — ;ز کین ار ببرّی دل از — IV ;ز کین ار نبردی دل — VI
19 VI — ازان کینه وز تیره‌دل 20 VI — همه یک بیک پیش تو رانده ام — برخوانده ام
21 VI — همه 22 IV, VI — شارسان 23 VI — بدین 24 I, IV, VI — خود
25 I, IV — ;همه — VI 26 I, IV — همی 27 I, IV, VI — کرد 28 IV — پر از
29 VI — بر ده 30 I, IV, VI — بیاد 31 IV — بسی برنیاید برو
33 I — ;تاب کرد — VI 32 VI — بر آمدش

سر آیدش روز جوانی بزار * بسی برنیاید برو روزگار

IV — обратный порядок мисра.

دلش گشت پر درد و رخساره زرد پر از غم دل و[1] لب پر از باد سرد
بدو گفت هر چونک می[2] بنگرم بیادافره بد نه اندر خورم[3]
ز گفتار[4] و کردار بر[5] پیش و پس ز من هیچ[6] ناخوب نشنید کس
چو گستاخ شد دست با گنج[7] او بپیچد همانا تن[8] از رنج او
اگر چه بد آید[9] همی بر سرم هم از[10] رای و فرمان او نگذرم
بیایم برش هم کنون[11] بی سپاه[12] به بینم که از[13] چیست آزار شاه
بدو گفت گرسیوز ای[14] نامجوی ترا آمدن پیش او[15] نیست روی
بپیا[16] اندر آتش نشاید[17] شدن نه بر موج دریا[18] بر ایمن بدن[19]
همی خیره بر بد شتاب آوری سر بخت خندان بخواب آوری
ترا من همانا بسم پای‌مرد بر آتش یکی[20] برزنم آب[21] سرد
یکی پاسخ‌نامه باید نوشت پدیدار کردن همه خوب و زشت
ز کین گر به‌بینم سر او تهی درخشان[22] شود روزگار بهی
سواری فرستم بنزدیک تو درفشان کنم رای[23] تاریک تو
امیدستم از کردگار جهان شناسندهٔ آشکار و نهان
که او[24] باز گردد سوی راستی شود دور ازو[25] کژّی و کاستی
و گر بینم اندر سرش هیچ تاب[26] هیونی فرستم هم اندر شتاب
تو زان سان[27] که باید بزودی[28] بساز مکن کار بر خویشتن بر دراز[29]
برون ران[30] از ایدر بهر کشوری بهر نامداری و هر مهتری
[صد و بیست فرسنگ ز ایدر[31] بچین همان سیصد و سی[32] بایران زمین[33]]

---

[1] I, IV — روان [2] IV — من [3] VI — б. оп. [4] I, IV — بگفتار — VI: گفت که از
[5] I — واز; IV — وز; VI — من [6] I — هرچ [7] IV — گنج با دست
[8] IV — همانا; VI — همانا ش [9] VI — بد آمد [10] I, IV — من از
[11] I, IV — کنون با تو من [12] VI — کنون با بیایم
[13] I, VI — تا [14] Л — ای оп. [15] VI — آیدت نزد او
[16] I, IV — بپای [17] I, IV — نباید [18] IV — در بر
[19] IV — شدن; VI — далее бб. 2089 — 2092 оп. [20] I, IV — دل
[21] I, IV — باد [22] I, IV — درفشان [23] VI — روی
[24] I, IV — این [25] VI — ازین [26] VI — پیچ و تاب
[27] VI — زان سو [28] VI — بخوبی [29] VI — بر خویش دور و دراز
[30] I, IV, VI и T — نه دورست [31] VI — دارند از ایدر
[32] VI — چل [33] I — бб. 2100 — 2103 оп.; IV — б. оп.

ازین سو همه دوستدار تو اند — پرستنده و غمگسار[1] تو اند
و زان سو پدر آرزومند تست — جهان بندهٔ خویش و[2] پیوند تست
بهر کس[3] یکی نامهٔ کن دراز[4] — بسیچیده باش و درنگی مساز
سیاوش بگفتار او بگروید[5] — چنان جان[6] بیدار او بغنوید[7]
بدو گفت ازان در که رانی[8] سخن — ز پیمان[9] و رایت نگردم ز بن
تو خواهشگری کن مرا زو بخواه — همی[10] راستی جوی و بنمای راه

۱۰

دبیر پژوهنده را پیش خواند — سخنهای آگنده را برفشاند[11]
نخست آفرینده را یاد کرد — ز وام خرد جانش[12] آزاد کرد[13]
ازان پس خرد را ستایش[14] گرفت — ابر شاه ترکان[15] نیایش[16] گرفت
که ای[17] شاه پیروز و به‌روزگار[18] — زمانه مبادا ز تو یادگار
مرا خواستی شاد گشتم بدان[19] — که بادا نشست تو با موبدان
و دیگر فرنگیس را خواستی — بمهر و وفا دل بیاراستی
فرنگیس نالنده بود[20] این زمان — بلب ناچران[21] و بتن ناچمان[22]
بخفت و[23] مرا پیش بالین[24] ببست — میان دو گیتیش بینم[25] نشست[26]

---

[1] IV — وگر بندهٔ شهریار — VI ;جهان بندهٔ شهر و [2] IV, VI — سپه بنده و شهر — T ;بهر سو [3] IV, VI — براز — IV [4] بنگرید — I, IV [5] چون — I, IV [6] بیدار او بغنوید — IV ;بگفتار او بگروید — I [7] راندی — I, IV [8] I, IV — بخت — VI
[9] I, IV — همان — I [10] هم — IV, VI ;بگفتار — VI ;ز گفتار
[11] I, IV — доб. б.:
بفرمود از وی بافراسیاب * یکی نامه روشن چو درّ خوشاب
[12] I, IV — که او بنده‌را از غم [13] Б — содержание письма Сийавуша (бб. 2108—2117) передано так: و کتب الیه کتابا یدعو له فیه، و یثنی علیه، و یعتذر الیه فی تأخره عنه، و یذکر أنه عرض لصاحبته فری‌کیس عارض منعه عن المبادرة الی حضرته و لعل ذلك العارض یزول عن قریب فیسارع للامتثال لأمره و المثول فی خدمته
[14] VI — نیایش [15] I, IV, VI — توران — IV ;که ای شاه فرخندهٔ روزگار — I ;پیروزهٔ روزگار — VI [16] VI — ستایش [17] VI — یا [18] IV — که
[19] IV — ازان [20] VI — است [21] IV — باخزان [22] VI — ناتوان
ای شاه فرخنده به‌روزگار
[23] I, IV — بخفته [24] I, IV — بستر [25] IV — بینم ;گیتی نه بینم — VI [26] Л — کفتش نه بینم
б. оп.

مرا دل پر از رای و[1] دیدار تست — دو[2] کشور پر از رنج و آزار[3] تست
ز نالندگی[4] چون سبکتر شود — فدای تن شاه کشور[5] شود
بهانه مرا نیز آزار اوست — نهانم پر از[6] درد و تیمار اوست
چو نامه بمهر اندر آمد بداد — بزودی بگرسیوز بدنژاد
دلاور سه اسپ تگاور بخواست — همی[7] تاخت[8] یکسر شب و روز راست[9]
چهارم بیامد بدرگاه[10] شاه — پر از بد روان و زبان[11] پر گناه
فراوان بپرسیدش افراسیاب — چو دیدش پر از رنج و سر[12] پر شتاب[13]
چرا با شتاب آمدی گفت شاه — چگونه سپردی چنین تند راه[14]
بدو[15] گفت چون تیره شد روی کار[16] — نشاید شمردن بد روزگار[17]
سیاوش نکرد ایچ بر کس[18] نگاه — پذیره نیامد مرا خود براه[19]
سخن نیز نشنید[20] و نامه نخواند[21] — مرا پیش تختش[22] بزانو[23] نشاند[24]
ز ایران بدو نامه پیوسته شد[25] — بمادر همی مهر او[26] بسته شد[27]
سپاهی ز روم و سپاهی ز چین — همی هر زمان بر خروشد زمین[28]
تو در کار او گر[29] درنگ آوری — مگر باد زان[30] پس بچنگ آوری
و گر دیر گیری تو[31] جنگ آورد — دو کشور بمردی بچنگ آورد
و گر سوی ایران براند[32] سپاه — که یارد شدن پیش او[33] کینه‌خواه

---

[1] I — و оп.; VI — мр аурл ҳмы рлй [2] VI — که [3] I, IV, VI — کردار [4] VI — ازین ماندگی
[5] VI — مهتر [6] I, IV, VI — نهانی مرا [7] VI — همه [8] I — راند [9] T — доб. б.:
به سه روزه پیمود راه دراز * چنان سخت راهی نشیب و فراز
Согласно Б Герсйваз приезжает к Афрāсийāбу на третий день: فرکب ... حتی وصل الی أخیه
(ср. бб. 2119 — 2120 текста). [10] I, IV — بنزدیک [11] I, IV, VI — افراسیاب فی ثلاثة ایام
[12] VI — پر از بد زبان و روان [13] I, IV — پر ز تاب [14] VI — سرش دید پر رنج و دل
[15] I, IV — ورا; VI — مرا [16] I, IV, VI — روزگار [17] I, IV — روان پر ز اندوه و لب پر ز آه
[18] I, IV — در من [19] VI — б. оп. نباید شمردن بد روزگار — VI ;نشدن ساکن آنگه نیاید بکار
[20] VI — نشنود [21] Л — بخواند; VI — (!)خواند [22] Б — دون تخته; то же T — زیر تختش [23] I,
IV, VI — بپایان [24] Б — обратный порядок мисра. [25] VI — گشت [26] I, IV — بما بر در شهر
[27] VI — گشت [28] VI — б. оп. [29] VI — چو بر کار او بر [30] IV — باز ازان
[31] I, IV — تو گر دیر گیریش [32] VI — برآمد [33] VI — سوی او ;او بابری در شهر او

تـرا کـردم آگـه ز دیـدار[1] خـویـش[2] ازین پس بـپـیـچـی ز کردار[3] خـویـش[4]
چـو بـشـنـیـد افـراسـیـاب ایـن سخن بـرو تـازه شـد روزگـار کـهـن
بـگـرسـیـوز از خـشـم پـاسـخ نـداد دلـش گشت پر آتش[5] و سر چـو بـاد[6]
بـفـرمـود تـا بـر کـشـیـدنـد[7] نـای هـمـان صـنـج و شیپور[8] و هـنـدی درای
2135 بـسـوی سـیـاوش بـنـهـاد روی ابـا نـامـداران پـرخـاشـجـوی[9]
بـدانـگـه کـه گـرسـیـوز بـدفـریـب[10] گـران کـرد بر زیـن دوال[11] رکـیـب
سـیـاوش بـپـرده در آمـد بـدرد بـتـن[12] لـرز لـرزان و رخـسـاره زرد
فـرنـگـیـس گـفـت ای گـو شیرچنگ[13] چـه بـودت کـه دیـگـر شدستی[14] برنگ
چـنـیـن داد پـاسـخ کـه ای خـوب‌روی بـتـوران زمـیـن شـد مـرا آب‌روی[15]
2140 بـدیـن سـان کـه[16] گـفـتـار گرسیوزست ز پـرگـار[17] بـهـره مـرا مـرکـزسـت[18]
فـرنـگـیـس بـگـرفـت گـیـسـو بدست گـل ارغـوانـرا بـغـنـدق بـخـسـت[19]
پـر از خـون شـد آن بـسّـد[20] مشك‌بوی پـر از آب چـشـم و پـر از گـرد روی[21]
هـمـی اشـك بـاریـد[22] بـر کـوه سـیـم دو لالـه ز خـوشـاب شـد بـدو نـیـم[23]
هـمـی کـنـد موی و هـمـی ریـخـت آب ز گـفـتـار و کـردار افـراسـیـاب[24]

---

[1] VI — گفتار [2] I, IV — تو آگه نداری ز کردار خویش [3] I, IV — و زان پس به پیچی
[4] Л — дальнейший текст не выделен и здесь в особую главу, как то имеет место в других рукописях, у Бундари и принято в существующих изданиях. ز بازار
[5] I — شد پر از آتش; VI — گشت [6] I — سر ز باد; IV — سرد باد; VI — پند باد; I, IV — обратный порядок мисра; چون آتش
[7] I, IV — در دمیدند [8] IV — شبّور [9] I, IV — VI — далее бб. 2134 — 2137 оп.
برون رفت از گنگ خندان بهشت * درختی ز کینه بنوّی بکشت
то же Б: و خرج من ملکه بمدینة کنک [10] I, IV — پرفریب [11] VI — доб. و [12] I, IV, VI
[13] I, IV — گیو تیزچنگ [14] VI — شدی تو [15] VI — بدوزخ بر از دیده
и T — تنش
мисра искажено; его допустимо читать بدو رخ بر از دیده بگشاد جوی; بگشاد جوی
или بدوزخ بُز از دیده بگشاد جوی; вариант мисра по Л, I, IV поддерживает Б; I, IV и T — доб. б.:
ندانم که پاسخ چه راندم همی * درین کار خیره بماندم همی
[16] I, IV — اگر راست [17] Л — ز پیگار [18] VI — б. оп.; Б — فلا مکان لی من هذه الدائرة
[19] VI — б. оп.; I — доб. здесь б. 2143. [20] I — سنبل; IV — مسند
[21] I, IV — مشک پاشید; VI — دلش شد پُر آتش پر از آب روی
[22] I, IV — مشک بارید; VI — б. оп. [23] I, IV — شد بر دو نیم; VI — کرده دو نیم
[24] VI — б. оп.

بدو گفت کای شاه گردن‌فراز — چه سازی کنون زود بگشای راز
پدر خود دلی دارد از تو بدرد — از ایران نیاری سخن[1] یاد کرد
سوی[2] روم ره بنهی با درنگ — نپویی[3] سوی چین که تنگ آیدت[4]
ز گیتی کرا گیری اکنون پناه[5] — پناهت خداوند خورشید و ماه
ستم باد بر جان او[6] ماه و سال — کجا بر تن تو شود[7] بدسگال
همی گفت گرسیوز اکنون ز راه[8] — بیاید همانا ز نزدیک شاه[9]

چهارم شب اندر بر ماه‌روی — بخواب اندرون بود با رنگ و بوی
بلرزید وز خواب خیره[10] بجست — خروشی برآورد چون پیل مست
همی داشت اندر برش خوب‌چهر — بدو گفت شاها چبودت ز مهر[11]
خروشید و شمعی بر افروختند — برش عود و عنبر همی سوختند
بپرسید زو دخت افراسیاب — که فرزانه شاها چه دیدی بخواب
سیاوش بدو گفت کز خواب من — لبت هیچ مگشای بر انجمن
چنین دیدم ای سرو سیمین بخواب — که بودی یکی بی‌کران رود آب
یکی کوه آتش بدیگر کران — گرفته لب آب نیزه‌وران[12]
ز یک[13] سو شدی آتش[14] تیز گرد[15] — برافروختی از[16] سیاوش گرد[17]
ز یک[18] دست آتش ز یک[18] دست آب — به پیش اندرون پیل و[19] افراسیاب[20]

---

[1] VI — همی [2] Л — سوم (описка). [3] VI — مپویی [4] IV — نپویی سخن نیز تنگ آیدت
[5] VI — کجا خواهی کنون گرفتن پناه [6] IV — این [7] I — بر تو بد کرد آن
I — б. оп. [8] I, IV — ز راه; T — вариант мисра. [9] T — вариант мисра и доб. бб.:
IV — بر تو او بد شود
کجا او بمخشود و دل نرم کرد * سر کینهٔ خود پر آزرم کرد
بگفت این و زی دادگر کرد پشت * دلش تیره از روزگار درشت
سه روز اندرین کار بگریست زار * ازان بی‌وفا گردش روزگار
ср. Б — فبقی سیاوخش معها ثلاث لیال حلیفی رنین و بکاء
[10] I, IV, VI — خواب نوشین
[11] I, IV, VI и T — بمهر [12] VI — تیره‌وزان [13] VI — یکی
[14] IV — آتشی [15] Л — تیز و گرد
[16] I, VI и T — زو [17] IV — برآمد همی تا بخورشید گرد
[18] VI, T — بیک
[19] VI — و оп.; ср. Б — قدّامهما افراسیاب [20] I, IV — обратный порядок мисра.

بدیدی مرا روی کرده دژم[1] دمیدی بران آتش تیزدم
[چو گرسیوز آن آتش آفروختی از افروختن مر مرا سوختی][2]
فرنگیس گفت این بجز[3] نیکوی نباشد نگر یک زمان بغنوی[4]
بگرسیوز[5] آید همی[6] بخت شوم شود کشته بر دست سالار[7] روم
2165 سیاوش سپه را سراسر[8] بخواند بدرگاه ایوان زمانی بماند[9]
بسیچید و[10] بنشست خنجر بچنگ[11] طلایه فرستاد بر سوی گنگ[12]
دو بهره چو از تیره شب[13] در گذشت طلایه هم آنگه[14] بیامد ز دشت
که افراسیاب و فراوان سپاه پدید آمد از دور تازان براه[15]
ز نزدیک گرسیوز آمد نوند[16] که بر چارهٔ جان میانرا ببند
2170 نیامد ز گفتار من[17] هیچ سود از آتش ندیدم جز از تیره دود[18]
نگر تا چه باید کنون ساختن سپهرا کجا باید انداختن
سیاوش ندانست زان کار او[19] همی راست آمدش گفتار او[20]
فرنگیس گفت ای خردمند[21] شاه مکن هیچ گونه بما در نگاه[22]
یکی بارهٔ گامزن[23] بر نشین مباش ایچ ایمن بتوران زمین
2175 ترا[24] زنده خواهم[25] که مانی بجای سر خویش گیر و کسیرا مپای[26]
سیاوش بدو گفت کان[27] خواب من بجا[28] آمد و تیره شد آب من

---

[1] I, IV, VI — کردی دژم [2] I, IV, VI — б. оп. [3] I, IV — گفتا بجز; VI — گفت جز از
[4] I, IV, VI и T — نباشد یک امشب مگر نغنوی; I, IV — доб. б.:

کنون شادمان باش و انده مخور * بجز نیکویی خود نباشد دگر

[5] IV — ز گرسیوز [6] I, IV, VI — همه [7] I — شاهان; IV, VI — خاقان [8] I, IV — یکایک
[9] T — نماند; VI — بخواند; Б — так же. [10] IV — بسیچیده; VI — بدرگاه و ایرانیانرا
[11] VI — بدست [12] VI — و خود بر نشست; Б — حوالی المدینة [13] Б — بسنجیده
[14] I, IV, VI — سوار طلایه [15] VI — ز راه; Б — من جانب مدینة کنک [16] VI — الذیل
[17] VI — ز گفت و ز من [18] I, IV — نبینم مگر تیره دود; VI — ندیدم مگر سود دود
[19] I, IV, VI — بازار اوی [20] I, IV, VI и T — راست پنداشت گفتار اوی
[21] VI — سپهدار [22] VI — بمن بر نگاه [23] Б — عدّاء [24] IV — تو ام
[25] I, IV — باید [26] I, IV, VI и T — سر
[27] VI — کز [28] I, IV, VI — بجای; خویشتن گیر و کسرا مپای

مرا زندگانی سر آید[1] همی — غم و درد و انده در آید همی[2]
چنین است کار سپهر[3] بلند — گهی شاد دارد گهی مستمند
گر ایوان من[4] سر بکیوان کشید — همان زهر گیتی[5] بباید چشید[6]
اگر سال گردد[7] هزار و دویست — بجز خاك تیره مرا جای نیست[8]
ز شب روشنایی نجوید[9] کسی — کجا بهره دارد ز دانش بسی[10]
ترا پنج ماهست ز آبستنی — ازین نامور گر بود[11] رستنی
درخت تو گر نر ببار[12] آورد — یکی نامور شهریار آورد
سرافراز کیخسروش نام کن — بغم خوردن او[13] دل آرام کن[14]
چنین گردد این گنبد تیزرو — سرای کهن را نخوانند نو[15]
ازین پس بفرمان افراسیاب — مرا تیره بخت[16] اندر آید[17] بخواب
ببرّند بر بی‌گنه بر[18] سرم — ز خون جگر بر نهند افسرم
نه تابوت یابم نه گور و کفن — نه بر من بگرید کسی ز[19] انجمن
نهالی[20] مرا خاك توران بود — سرای کهن کام شیران بود[21]
برین گونه خواهد گذشتن سپهر — نخواهد شدن رام با من بمهر[22]

---

[1] IV — سر آمد [2] I, VI — غم روز تلخ اندر آید همی ;IV — غم و روز تلخ اندر آمد همی
[3] I, IV — کردار چرخ ;VI — رسم سرای ;Б — الدهر [4] VI — تو [5] I, IV — مرگم [6] Б — перевод б. отсутствует. [7] I, IV — عمر باشد [8] I, IV, VI — доб. б.:

یکی سینهٔ شیر باشدش جای * یکی کرگس و دیگریرا همای

VI—текст второго мисра искажен. [9] IV — نیابد [10] Б— перевод б. отсутствует. [11] I, IV, VI — درخت گزین تو بار ;VI — درختی گزین تو بار [12] I, IV, T — بچّهٔ [13] I, IV — اورا [14] VI—б. оп.; I, IV, T — доб. б.:

ز پرّ پشه تا پی [با پی — IV] ژنده پیل * همان چشمهٔ آب و دریای نیل

I, IV, T — порядок бб.: 2184, 2191, 2189, 2185—2188, 2190, 2192—2194; VI — порядок бб.: 2189, 2185 и далее как в I и IV. [15] IV — بخوانند نو ;Б—перевод бб. 2185 и 2186 отсутствует. [16] I — بخت تیر ;IV — بخندان ;T — بخت خرّم [17] I и T — در آید [18] I, VI — بر بی‌گناهی [19] VI — بغیر جرم ;Б — بر بی‌گنه این [20] IV и T — نهانی [21] I, IV — بگریید زار ;VI — که گوید که خاکم بایران بود ;VI—б. оп.; Б — перевод следующих двух бб. 2190 и 2191 отсутствует. [22] I, IV, VI —

بمانم بسان [میان — VI] غریبان بخاك * سرم گردد [کرده — VI] از تن بشمشیر چاك

ز خورشید تابنده تا تیره خاك — گذر نیست از داد یزدان پاك[1]
بخواری ترا روزبانان شاه — سر و تن برهنه برندت براه
بیاید سپهدار پیران بدر — بخواهش بخواهد[2] ترا از پدر
بجان بی‌گنه خواهدت زینهار[3] — بایوان خویشش برد زار و خوار[4]
و ز ایران بیاید یکی چاره‌گر[5] — بفرمان دادار بسته کمر[6]
از ایدر ترا با پسر ناگهان[7] — سوی رود جیحون[8] برد در نهان[9]
نشانند بر تخت شاهی ورا — بفرمان بود[10] مرغ و ماهی ورا[11]
ز گیتی برآرد[12] سراسر خروش — زمانه ز کیخسرو آید بجوش[13]
ز ایران یکی لشکر آرد[14] بکین — پر آشوب گردد سراسر زمین[15]
پی رخش فرّخ[16] زمین بسپرد — بتوران[17] کسی را بکس نشمرد[18]
بکین من امروز[19] تا رستخیز — نه بینی جز از گرز و شمشیر تیز[20]

---

[1] IV, VI — б. оп. [2] I — بیاید [3] VI — بایوان فرستت برد زاروار
[4] I, IV — نکرده گناهی بجان زینهار * بخواهد بکاخت برد زار و خوار
ср. Б — فیشفعه فیك و یؤمنك علی نفسك و یسلمك الیه. فیحملك الی قصره, затем доб.:
در ایوان آن پیره‌سر پرهنر * بزایی بکیخسرو نامور
[5] Б — و یثمر غصن أملك поддержанный переводом Б: یکی چاره‌گر передает
[6] IV — б. 2196 стоит перед б. 2195. رجال یحتال فی أمر
[7] I — در زمان — VI; ز ایران — Б [8] VI — همی سوی جیحون; I, IV — ناگهان
[9] I, IV — порядок бб.: 2197, 2199, 2198, 2001 и т. д. [10] VI — در نهان — IV; بر نهان
[11] VI — مرا; Б — الی ایران [12] I, IV — بگیتی برآید; VI — زگیتی برآید
[13] VI — б. здесь оп.; I, IV — доб. б.:
بسا سرخ و زرد و سیاه و بنفش * کز ایران بتور اندر آید درفش
[14] I, VI — از ایران یکی لشکر آید — IV; از ایران بسی لشکر آید
[15] Б — б. передает так:
و یأتی بعساکر ایران الی هذه الدیار للانتقام لی و الطلب بثأری
ср. I, IV, VI, которые доб. бб.:
بدین [برین — VI] گونه خواهد گذشتن سپهر * نخواهد شدن رام با من بمهر
بسا لشکرا کز پئ کین من * به پوشند جوشن بایین [بر آیین — VI] من
за которыми в IV и VI стоит б. 2198. [16] I, IV — رخش رستم
[17] I, IV — ز توران [18] VI — б. оп.; Б — мисра не переведено.
[19] I, IV — بکینم از امروز [20] I, IV — доб. бб.:

بـریـن گـفـتـهـا بـر تـو دل سخت کـن | تـن از نـاز و آرام پـردخـت کـن[1]
سـیـاوش چـو بـا جـفـت غـمـها بگفت | خـروشـان بـدو انـدر آویـخـت جـفـت
رخـش پـر ز خـون دل و دیـده گـشـت | سـوی آخُـر تـازی اسـپـان گـذشـت[2]
بـیـاورد شـبـرنـگ بـهـزاد را | کـه دریـافـتـی روز کـیـن بـاد را
خـروشـان سـرش را بـبـر درگـرفـت | لـگـام[3] و فـسـارش ز سـر بـرگـرفـت[4]
بـگـوش انـدرش گـفـت رازی دراز[5] | کـه بـیـدار دل بـاش و بـا کـس مـسـاز
چـو کـیـخـسـرو آیـد بـکـیـن خواستن | عـنـانـش تـو را بـایـد آراسـتـن
ورا بـارگـی بـاش و گـیـتـی بـکـوب | چـنـان چـون سـر مـار افـعـی بـچـوب[6]
از آخُـر بـبُـر دل بـیـکـبـارگـی | کـه اورا تـو بـاشـی بـکـیـن بـارگـی
دگـر مـرکـبـانـرا هـمـه[7] کـرد پـی | بـرافـروخـت بـر سـان آتـش ز نـی[8]
خـود و سـرکـشـان سـوی ایـران[9] کشید | رخ از خـون دیـده شـده نـاپـدیـد

چـو یك[10] نـیـم فـرسـنـگ بـبـریـد راه | رسـیـد انـدرو شـاه تـوران سـپـاه
سـپـه دیـد با خـود و تـیـغ و زره[11] | سـیـاوش زده بـر زره بـر گـره[12]
بـدل گـفـت گرسیوز این راست گفت | سـخـن زیـن نـشـانـی کـه بـود در نهفت[13]

جـهـانـا نـدانـم چـرا پـروری * چـو پـروردیـش مـی چـرا بـشـکـری
و زان پـس سـیـاوش آزادمـرد * رخـانـرا بـسـوی فـرنـگـیـس کـرد
ورا کـرد پـدرود و بـا او بـگـفـت * کـه من رفـتـنـی گـشـتـم ای نیک جفت

(в рук. IV первое мисра после б.: فرنگیس را کرد پدرود و گفت); VI — доб. третий б. по рук. IV.

[1] I, IV — از تخت پردخت کن; VI — б. оп.; I, IV — доб. бб.:

خـروش مـغـانـی و دل پـر ز درد * بـرون رفـت از ایـوان دو رخـسـاره زرد
فرنـگـیـس رخ را هـمـی کـنـد و مـوی * روان کـرد بـر رخ ز دیـده دو جـوی

[2] Б — و مضی نحو روابط خیوله العراب [3] I, IV, VI — عنان [4] Б — второе мисра не переведено, первое: فضم رأسه اليه [5] IV — دراز [6] T — بدروب; I, زدشمن بنعلت زمین را بکوب IV, VI — б. оп. [7] I, IV — همی [8] I — بشمشیر ببرید — T; بدرافروخت آتش ز آخر چو نی [9] I, IV — نسوی تودان; Б — فی طریق ایران и доб. 4 бб. [10] I — بر; VI — از; Б — مقدار [11] I — زره; IV — با تیغ و گرز و زره; VI — با تیغ و خود و زره [12] I — با تیغ و گرز گران [13] I, IV, VI — چنین راستی را نباید نهفت; Б — لابسا درعة; برزده بر میان

سیاوش بترسید از بیم جان — مگر گفت بدخواه گردد نهان[1]
همی[2] بنگرید این بدان آن بدین[3] — که کینه نبدشان بدل پیش ازین[4]
ز بیم سیاوش سواران جنگ — گرفتند آرام و هوش و درنگ[5]
چه گفت آن خردمند بسیار هوش[6] — که با اختر بد بمردی مکوش[7]
چنین گفت زان[8] پس بافراسیاب — که ای پرهنر[9] شاه با جاه و آب
چرا جنگ‌جوی آمدی با سپاه — چرا کشت خواهی مرا بی‌گناه[10]
سپاه دو کشور[11] پر از کین کنی — زمان و زمین پر ز نفرین کنی
چنین گفت گرسیوز کم‌خرد[12] — کزین در سخن خود کی اندرخورد[13]
گر ایدر[14] چنین بی‌گناه آمدی — چرا با زره نزد شاه آمدی
پذیره شدن زین نشان راه[15] نیست — سنان و سپر[16] هدیهٔ شاه نیست
[سیاوش بدانست کان کار اوست — برآشفتن شه ز بازار اوست[17]]
چو گفتار گرسیوز افراسیاب — شنید و برآمد بلند آفتاب
بترکان بفرمود کاندر دهید — درین دشت کشتی بخون برنهید[18]

---

[1] I, IV — و لیکن نمی خواست گشتن نهان ; T — заменяет б. двумя:

سیاوش بترسید از جان خویش * چو سالار توران رسیدش به پیش
سپاهش بترسید از بیم شاه * گرفتند ترکان همه کوه و راه

I, IV — доб. б.:

بایستاد تا نزدش آمد سپاه * ستادند پیش سیاووش شاه

[2] VI — همه [3] I, IV — آن بدین این بدان [4] I, IV — که در دل نبد پیش ازین کینه شان ; [5] VI — که کینه بدیشان نبد پیش ازین ; I, IV, T — доб. здесь ندیدند جای فسون و درنگ ; VI — бб. 2230—2236, а VI — бб. 2232—2236 текста; Б — дает соответствующий их перевод здесь же, как и в других местах, придерживаясь редакции I, IV и VI. Но возможно и обратное: рук. I, IV и VI придерживаются перевода Б (см. б. 2230, прим. 2). [6] I, IV — بارای و هوش [7] T — مجوش
[8] I, IV, VI — ازان [9] VI — پرخرد ; Б — العاقل [10] I, IV — доб. здесь б. 2247:

چرا کشت خواهی کسی‌را که تاج * بگرید بدو زار و هم تخت عاج

[11] VI — دو لشکر [12] VI — بی خرد [13] I, IV — ز تو ; VI — ز تو این سخنها کی اندر خورد
[14] IV, VI — کز ایدر [15] I, IV — رای [16] I, IV — کمان و زره ; VI — این سخنها کجا درخورد
[17] Так в Л; I, IV, VI — б. оп.; T — б. оп., но доб. еще 9 бб.; Б — перевод б. کمان و سپر отсутствует. [18] I, IV, VI — б. передан двумя:

از ایران سپه بود مردی هزار — همه نامدار از در کارزار[1]
رده برکشیدند ایرانیان — ببستند خون ریختن را میان[2]
همه با سیاوش گرفتند جنگ — ندیدند جای فسون[3] و درنگ[4]
کنون خیره گفتند ما را کشند — بباید که تنها بخون در کشند[5]
بمان تا[6] ز ایرانیان دست برد — به بینند و مشمر[7] چنین کار خرد
سیاوش چنین گفت کین رای نیست[8] — همان جنگ را مایه و پای نیست[9]
مرا چرخ گردان اگر[10] بی گناه — بدست بدان کرد خواهد تباه
بمردی کنون زور و[11] آهنگ نیست — که با کردگار جهان جنگ نیست[12]
سر آمد بریشان بر آن[13] روزگار — همه کشته گشتند و برگشته[14] کار[15]

بلشکر بفرمود تا تیغ تیز * کشید وخروشید [خروشان—VI] چون رستخیز
همی [بسی—VI] گفت یکسر بخنجر * در و دشت [یکسون—VI] کشتی [گیتی—IV]
[بنخچیر—IV] دهید — بخون درنهید

T — то же, но интерполирует между ними еще 3 бб.; Б — дает перевод соответствующий, как и далее, редакции I, IV, VI: فأمر افراسیاب عسکره بوضع السیف فیهم، یعنی أصحاب سیاوخش فاشتعلت بینهم نار الحرب فی ذلک الفضاء، و تواردوا حیاض الموت تـوارد الإبـل الهیم مشارع الماء.

[1] VI — б. оп. [2] I, IV — бб. 2230—2236, VI—бб. 2232—2236 (бб. 2230 и 2231 оп.) здесь оп. и интерполированы между бб. 2218 и 2219 текста; Б — помещает передачу этих бб. там же: فاصطف الایرانیان' و تأهبوا للقتال' و قالوا: قد أیسنا من أرواحنا فلا بدّ أن نبلی عذرا و نثبت فی مستنقع القتال حتی نقتل. فمنعهم سیاوخش و قال: إن کان قد قدّر قتلی علی أیدی هؤلاء الأشرار فلن ینفع الحذر من القدر و ما هذا بیوم قتال و انما هو یوم تفویض [3] سکون — IV [4] گرفتند آرام و — I هوش و درنگ (ср. б. 2218). [5] I, IV, VI — نباید که بر خاک تنها کشند [6] VI — نباید شمردن —VI; به بینند مشمر — I, IV [7] نه بینی جای نیست — I, IV, VI [8] [9] IV, VI — доб. б.:

بگوهر بدان روز ننگ آورم * که در پیش شه هدیه جنگ آورم

[10] VI — چرخ گردنده گر [11] I, VI — مرا زور; مرا زور و — IV [12] I, IV — доб. б.:

یکایک گرفتندشان در میان * همه کشته گشتند ایرانیان

[13] I — بدیشان چنان; بریشان چنان —IV; بدیشان بدِ —VI [14] I, IV, VI — برگشت [15] I, IV, VI — обратный порядок миср; T —

همه کشته گشتند بر دشت کین * ز خون شان همه لاله گون شد زمین

ز تیر و ز ژوپین ببد[1] خسته شاه — نگون[2] اندر آمد ز پشت سیاه
همی گشت بر خاك و نیزه بدست[3] — گروی زره[4] دست اورا ببست
نهادند بر گردنش پالهنگ — دو دست از پس پشت بسته چو سنگ
دوان[5] خون بران[6] چهرهٔ ارغوان — چنان روزنادیده چشم جوان[7]
برفتند سوی سیاوش‌گرد — پس پشت و پیش سپه بود گرد[8]
چنین گفت سالار توران سپاه — که ایدر کشیدش بیکسو ز راه[9]
[کنیدش بخنجر سر از تن جدا — بشخّی[10] که هرگز نروید گیا[11]]
[بریزید خونش بران گرم خاك — ممانید دیر و مدارید باك[12]]
چنین گفت با شاه یکسر سپاه — کزو شهریارا چه دیدی گناه[13]
چرا کشت خواهی کسی را که تاج — بگرید برو زار با تخت عاج[14]
سری را کجا تاج باشد کلاه — نشاید برید ای خردمند شاه[15]
بهنگام شادی[16] درختی مکار — که زهر آورد بار او روزگار
همی بود گرسیوز بدنشان[17] — ز بیهوده‌گی یار[18] مردم‌کشان
که خون سیاوش بریزد بدرد[19] — کزو داشت درد دل اندر نبرد[20]

IV, T — доб. б.:

چو رزم یلان سخت پیوسته شد * سیاوش بجنگ اندرون خسته شد

[1] I — به تیر و بنیزه شده — VI; به تیر و بنیزه ببد — IV; به تیر و به نیزه نبد — I [2] I — بر خاك تیره چو — T; بر خاك تیری بدست — VI [3] IV — بگرز مست [4] Б — کرو زره [5] I, IV — روان [6] VI — خونش بر [7] I, IV — доб. б. (IV — обратный порядок мисра):

چو آمد بران جایگاه نشان * همی تاختندش پیاده کشان

T — доб. тот же б. с вариантом второго мисра: چنان روزبانان مردمکشان [8] I, IV — پس; I — کز ایدر بیک سو کشیدش ز راه; VI — و پیش هر سو سپه بود و گرد [9] Б — как I. [10] I — بجایی [11] VI — б. оп. [12] IV — б. оп. [13] IV — б. оп.; I, IV, VI — доб. б.:

چه کردست با تو نگویی همی * که بر خون او دست شویی [شوید — VI] همی

[14] Ср. разночтение к б. 2221 по I и IV. [15] I, IV, VI — здесь б. оп., доб. после б. 2261; Б — перевод бб. 2248 и 2249 отсутствует. [16] VI — شاهی [17] I, IV — بدگمان [18] I — میان بسته بر سان; IV — ز بیهودگی باز [19] I, IV — ز درد — VI; به بیهودگی یار [20] I, IV, VI — ز روز نبرد

ز پیران یکی بود کهتر بسال — برادر بد اورا و[1] فرّخ همال
کجا پیلسم بود نام جوان — یکی[2] پر هنر بود و روشن‌روان
چنین گفت مر شاه را[3] پیلسم — که این شاخ‌را بار دردست و غم[4]
ز دانا شنیدم یکی داستان — خرد شد بران نیز[5] همداستان
که آهسته‌دل کم[6] پشیمان شود[7] — هم آشفته‌را هوش درمان شود[8]
شتاب و[9] بدی کار آهرمنست — پشیمانیِ جان و رنج تنست[10]
سری‌را که باشی[11] بدو[12] پادشا — بتیزی بریدن نه بینم[13] روا
ببندش همی دار تا روزگار — برین بد ترا[14] باشد آموزگار
چو باد خرد بر دلت بر وزد — ازانپس ورا سر بریدن سزد
بفرمای بند و تو تندی[15] مکن — که تندی[16] پشیمانی آرد بتن[17]
چه بزّی سری‌را همی[18] بی گناه — که کاوس و رستم بود کینه‌خواه
پدر شاه و رستمش پروردگار[19] — به پیچی بفرجام زین روزگار[20]

---

[1] VI — Б — با نامور; IV, VI — پس نامور; I — [2] I, IV — گوی [3] I — برادر ورا بود [4] I — Б — برگ و بارست غم — VI; بارور دست غم — IV; بار آورد درد و غم — لأفراسیاب
[5] I — мисра и следующий б. нашего текста: ایّها الملک; перевод б. 2256 дается после б. 2257. [6] I — گر; IV — کی خرد بد بران نیز — VI; خریدند برین کار — IV; خرد بد بدین کار
[7] I — بود [8] I, IV — بود; VI — б. оп. [9] VI — و оп. [10] Так в Л; I, IV, VI — پشیمانی رنج
[11] I, IV — باشد [12] IV, VI — برو — T; و جان و تنست — پشیمانی و رنج جان و تنست
[13] I, IV — نباشد; VI — ندانم [14] I, VI и T — مر ترا [15] I, VI — مفرمای اکنون و تیزی
[16] I, IV, VI — تیزی [17] IV — سخن; VI — ز بن; I, IV, VI и T — [18] I, IV — همی تو سری [19] I, IV — پرورده است
[20] VI — آموزگار; IV — به نیکویی اورا برآورده است — I; از این کارزار — Б — یکون رستم قد رباه
I, IV — доб. б., разбивая таким образом предыдущий б. на два: نیکی مر اورا بر آورده است; به بینی تو [به بینیم — IV] پاداش این زشت کار * به پیچی بفرجام ازین روزگار
T — то же и доб. еще два бб.:

بیاد آور آن تیغ الماس‌گون * کزان تیغ گردد جهان پر ز خون
و زان نامداران ایران گروه * که از خشم‌شان گشت گیتی ستوه

چو گودرز و چون گیو و برزین و طوس[1] ببندند بر کوههٔ پیل کوس
دمنده سپهبد[2] گو پیلتن که خوارند[3] بر چشم او انجمن[4]
فریبرز[5] کاوس درّنده شیر که هرگز ندیدش کس از جنك سیر
برین کینه بندند[6] یکسر کمر[7] در و دشت گردد[8] پر از کینه‌ور[9]
نه من پای دارم نه پیوند[10] من نه گردی ز گردان این انجمن
همانا که پیران بیاید پگاه ازو بشنود[11] داستان نیز شاه
مگر خود نیازت نیاید بدین مگستر[12] یکی تا جهاندست کین[13]
بدو گفت گرسیوز ای هوشمند بگفت جوانان[14] هوا را مبند
از ایرانیان دشت پر کرگس است گر از کین بترسی ترا این بس است[15]
همین بد که کردی ترا خود نه بس که خیره همی بشنوی[16] پند کس[17]
سیاوش چو بخروشد[18] از روم و چین پر از گرز و شمشیر بینی زمین
بریدی[19] دم مار و خستی سرش بدیبا بپوشید خواهی برش[20]
گر ایدونک اورا بجان زینهار دهی من نباشم[21] بر شهریار
به بیغولهٔ خیزم از بیم جان[22] مگر خود بزودی سر آید زمان[23]
برفتند پیچان دمور و گروی بر شاه ترکان[24] پر از رنگ و بوی[25]

---

[1] I, IV, VI — مثل جوذرز و جرجین و طوس و فرهاد; Б — گرگین و فرهاد وطوس; второе мисра отсутствует, то же в переводе бб. 2265 и 2266. [2] I, IV — چو پیل دمنده; VI — دمنده. [3] I, IV — خارست; VI — خوارست. [4] I, IV — б. 2265 стоит после б. 2266 текста. [5] VI — پدر همچو; Б — فری برز بن کیکاؤس. [6] I — برین کین به بندد; بدین کین به بندد کمر بر میان. [7] VI — برین کین به بندند. [8] IV — کرده. [9] I — زو بشنو. [10] I, IV, VI — مانند; IV — پر از زهر بر; VI — پر از نیزه‌ور; Б — далее мисра не дописано. [11] IV — مگستار بگیتی چنین فرش کین. [12] VI — بگستر. [13] I, IV — نترسی; IV — بترسی همانا بسست. [14] IV — جوان تو. [15] Л — بترسی ترا این بدست; I — از بهر جان. [16] IV, VI — نشنوی. [17] I, IV — ز نیزه‌وران; VI — ز ای کس; Б — перевод б. отсутствует. [18] IV — بخروشید. [19] I — ستردی; IV, VI — گفت کس; I, IV, VI — б. стоит после б. 2274. [20] I, IV, VI — به پوشید خواهی بدیبا برش. [21] VI — بباشم. [22] VI — سپردی; I, IV — روم گوشهٔ گیرم اندر جهان. [23] I — سر آید بزودی زمان; IV — سر آید بزودی روان. [24] I, IV — توران. [25] I, IV — پر از گفت و گوی; VI — سر آید بزودی نهان.

که چندین بخون سیاوش مپیچ — که آرام خوار آید اندر[1] بسیچ
بگفتار گرسیوز رهنمای — برآرای[2] و بردار دشمن ز جای
زدی دام و دشمن گرفتی بدوی[3] — ز ایران بر آید یکی های و هوی[4]
سزا نیست این را گرفتن[5] بدست — دل بدسگالان بباید[6] شکست
سپاهی بدین گونه کردی تباه — نگر تا چگونه بود رای[7] شاه
اگر خود نیازردتی[8] از نخست — بآب این گنه را[9] توانست شست
کنون آن به آید[10] که اندر جهان — نباشد پدید[11] آشکار و نهان
بدیشان چنین پاسخ آورد شاه — کزو من ندیدم بدیده[12] گناه
و لیکن ز گفت[13] ستاره شمر — بفرجام زو سختی آید بسر[14]
گر ایدونک خونش بریزم بکین — یکی گرد خیزد ز ایران زمین[15]
رها کردنش بتّر از کشتنست — همان کشتنش رنج و درد منست[16]
بتوران گزند مرا آمدست — غم و درد و بند[17] مرا آمدست
خردمند گر[18] مردم بدگمان — نداند کسی چارهٔ آسمان[19]
فرنگیس بشنید رخ را بخست — میانرا بزّنار خونین ببست
پیاده بیامد بنزدیک شاه — بخون رنگ داده دو رخساره ماه[20]
بپیش پدر شد پر از درد[21] و باك — خروشان بسر بر همی ریخت[22] خاك
بدو گفت کای[23] پر هنر شهریار — چرا کرد خواهی مرا خاکسار
دلت را چرا بستی اندر فریب — همی از بلندی نه بینی نشیب

---

[1] I — خار آید اندر — VI ;خوار آرد ایدر — IV ;خواب آرد اندر
[2] I, IV, VI — بیارای
[3] I, VI — بروی
[4] I, IV, VI — بر روی آب مبر و خیره و تیز بکش
[5] I, IV — سزا نیست
[6] I — نباید
[7] I, IV — بر تو
[8] Так в IV; Л — نیازردی; I — نیازرده بود; VI — نیازردنی; T — نیازردمی
[9] VI — بآب
[10] IV — نه آید
[11] VI — (?) دتیر
[12] I, IV — بدیده ندیدم; VI — بدیده ندانم
[13] I, IV, VI — بگفت
[14] Л — ببر
[15] I, IV — توران زمین; T — доб. б.
[16] I, IV — نیز رنج منست; VI — تنست; I, IV, VI — б. 2289 стоит после б. 2290.
[17] I, IV — رنج و بند; T — доб. б.
[18] I, VI — بر; IV — گر упущено; T — و هم
[19] VI — همی آشکار و نهان
[20] VI — б. оп.
[21] I, IV — بر از ترس
[22] VI — بر افگندند
[23] VI — ای

سر تاج داران[1] مبر بی گناه — که نپسندد این[2] داور هور و ماه[3]
سیاوش که[4] بگذاشت ایران زمین — همی از جهان بر تو کرد آفرین
بیازرد از بهر تو شاه را — چنان افسر و تخت و آن گاه را[5]
بیامد ترا کرد پشت و پناه — کنون زو چه دیدی[6] که بردت ز راه
نبرّد سر تاجداران کسی — که با تاج بر تخت[7] ماند بسی
مکن بی گنه بر تن من ستم — که گیتی سپنج است با[8] باد و دم
یکی را بچاه افگند بی گناه — یکی با کله[9] بر نشاند[10] بگاه
سرانجام هر دو بخاك اندرند — ز اختر بچنگ[11] مغاك اندرند[12]
شنیدی که از[13] آفریدون گرد — ستمگاره ضحّاك تازی چه برد
همان از منوچهر شاه بزرگ — چه آمد بسلم و بتور سترگ
کنون زنده بر گاه[14] کاوس شاه — چو دستان و چون رستم کینه‌خواه[15]
جهان از تهمتن بلرزد همی — که توران[16] بجنگش نیرزد همی[17]
چو بهرام و چون زنگهٔ شاوران — که نندیشد از گرز کنداوران[18]
همان گیو کز بیم او[19] روز جنگ — همی چرم روباه پوشد پلنگ[20]
درختی نشانی همی بر[21] زمین — کجا برگ خون آورد بار کین[22]
بکین سیاوش سیه پوشد آب[23] — کند زار[24] نفرین بافراسیاب[25]
ستمگارهٔ بر تن خویشتن[26] — بسی یادت آید ز گفتار[27] من

---

[1] I, IV, VI, T — سر تاجداری [2] VI — نپسند[د]ت [3] Ср. второе мисра б. 1946. [4] VI — ;بر تخت و بر تاج — IV ;بر تاج و بر تخت — I [5] چو تخت با گاه را — I [6] خواهی — VI [7] بر تاج و با تخت — VI ;تو نشاند — IV [8] I, IV — بر; VI — و بر [9] I, IV, VI — با گنه [10] بر نشیند — VI [11] I, IV — بتاریک دام [12] I, IV, VI — доб. б.:

بگفتار گرسیوز بدنهان * درفشی مکن خویشتن در جهان

[13] I — کجا از; VI — کجا ز [14] Л — درگاه [15] VI — б. оп. [16] VI — گیتی [17] I, IV, VI и T (б. оп.) — доб. б.:

چو گودرز کشواد کو [گرز آورد — VI] روز جنگ * بدرّد دل شیر و چرم پلنگ [چنگ نهنگ — IV]

[18] VI — چنگ جنگ آوران [19] I, IV — گودرز کو; VI — کز چنگ او [20] I, IV — چرم شیران ;بدرّد بچنگ — T; вар. б.; порядок бб.: I — 2310, 2312, 2313, 2311, 2314; VI — 2311, 2309, 2310, 2312. [21] I — در [22] I, IV — روز کین [23] T — بسوگ سیاوش همی جوشد آب [24] I, IV, VI — چرخ — T ;روز [25] I, IV, VI, T — بر افراسیاب [26] T — ستمگر شدی; ср. Б — تضلم نفسک [27] VI — آیدت یاد گفتار

نه اندر شکاری که گور افگنی — دگر[1] آهوانرا بشور افگنی[2]
همی[3] شهریاری ربایی ز گاه — درین کار به زین نگه کن پگاه[4]
مده شهر[5] توران بخیره بباد — ببایدت[6] که روز بد[7] آیدت یاد
بگفت این و روی سیاوش بدید — دو رخ را بکند و فغان بر کشید[8]
دل شاه توران برو بر بسوخت — همی خیره چشم خرد را بدوخت
بدو گفت برگرد و ایدر[9] مپای — چه دانی کزین بد مرا چیست رای
بکاخ بلندش یکی خانه بود — فرنگیس زان خانه بیگانه بود
مر اورا دران خانه[10] انداختند — در خانه را بند بر ساختند
بفرمود پس تا سیاوش را — مرآن شاه بی کین و خاموش را[11]
که این را بجایی بریدش که کس — نبداشد ورا یار و فریادرس[12]
سرش را ببرّید یکسر ز تن — تنش کرگسانرا بپوشد کفن
ببایید که خون سیاوش زمین — نبوید نروید گیا روز کین
همی تاختندش پیاده کشان — چنان روزبانان مردم کشان
سیاوش بنالید با[13] کردگار — که ای برتر از گردش[14] روزگار[15]
یکی شاخ پیدا کن از تخم من — چو خورشید تابنده بر انجمن

---

[1] I, IV — و گر [2] VI — б. оп. [3] VI — همه [4] I, IV, VI и T — که نفرین کند بر تو
[5] I, IV — خاک [6] VI — مبادا [7] I, IV — پند من [8] I, IV и T (вар.) — доб. б.:
چو گفتار فرزند بشنید شاه * جهان گشت در پیش چشمش سیاه
T — доб. перед ним еще 12 бб. [9] VI — خیره [10] I, IV, VI — بدان تیرگیش اندر [11] I, IV
и T (вар.) —
بفرمود تا [با — IV] روزبانان کشان * مرو اورا ببردند چون بیهشان
[12] I, IV, VI и T — бб. 2323—2326 заменяют следующими:
نگه کرد گرسیوز اندر گروی * گروی ستمگر بپوشید [بپیچید — I, IV] روی
بیامد چو پیش سیاوش رسید * جوانمردی و شرم شد ناپدید
بزد دست و آن گوش [موی — I, IV] شه را گرفت * بخواری کشیدش بکوی [بروی — I, IV] ای شگفت
Б — поддерживает рук. I, IV, VI: و التفت کرسیوز الی صاحبه کرو فعمد الی سیاوخش
از جای وز — IV ;از جای و از — I, VI [14] بر — I, VI [13] و جعل یسوقه بالإهانة و الإذلال
[15] Б — перевод бб. 2327—2329 отсутствует.

که خواهد ازین دشمنان کین خویش[1] کند تازه در کشور آیین خویش[2]
همی شد پس پشت او پیلسم[3] دو دیده پر از خون و دل پر ز غم
سیاوش بدو گفت پدرود باش زمین تار و تو جاودان[4] پود باش
درودی ز من سوی پیران رسان بگویش که گیتی دگر شد بسان
به پیران نه زین گونه بودم امید همی[5] پند او باد بُد[6] من چو بید[7]
مرا گفته بود او که با صد هزار[8] زره‌دار و برگستوان ور[9] سوار
چو برگردد روز یار تو ام بگاه چرا مرغزار تو ام
کنون پیش گرسیوز اندر دوان[10] پیاده چنین خوار و تیره روان[11]
نه بینم همی[12] یار با خود[13] کسی که بخروشدی زار بر من بسی
چو از شهر وز لشکر اندر گذشت کشانش ببردند بر سوی دشت[14]
ز گرسیوز آن خنجر آبگون گروی زره بستد از بهر خون[15]
بیفگند پیل ژیانرا بخاك نه شرم آمدش زان سپهبد نه باك[16]
یکی تشت بنهاد[17] زرّین برش[18] جدا کرد زان سرو سیمین سرش[19]
بجایی که فرموده بد تشت خون گروی زره برد و کردش نگون[20]

---

[1] I, IV — من [2] I, IV — من и доб. б.:

جهان سر بسر زیر پای آورد * هنرهای مردی بجای آورد

[3] Б — أخو بيران [4] I, IV — در میان [5] I, IV, VI — همه [6] I, IV — باد شد; VI — یاد شد

[7] Б — первое мисра передано: اقر بيران عنى السلام, далее же слова Сийāвуша переданы так:

و قل له ما ما كان ظنى بك أن تخفر الذمام

[8] VI — مرا گفتا بودی که او شهریار [9] IV — نمی بینم [10] VI — زمان [11] VI — برگستوان‌بر; VI — برگستوان وز

[12] I, IV — خسته‌روان [13] I, IV — من [14] I, IV — بر پهن دشت; T — بسته بدشت; VI — هر دو بدشت

(против метра, вероятно, следует نمی بینمی).

[15] I, IV, VI — доб. б.:

پیاده همی برد مویش کشان * چو آمد بدان جایگاه نشان

[16] VI — سپهدار خاک (!) [17] VI — доб. و [18] I — گروی

[19] VI — برش; I и T — доб. б.:

به بیچید چون گوسفندانش روی; I, IV и T — доб. б.:

جدا کرد ازان سرو سیمین سرش * همی رفت در طشت خون از برش

[20] VI — б. 2342 стоит после б. 2344; T — порядок бб.: 2342, 2345, 2346, 2343, 2344, 2347; I, IV — доб. бб.:

فرو ریخت خون سر پر بها * به شخّی که هرگز نروید گیا

یکی باد با تیره گردی سیاه — برآمد بپوشید[1] خورشید و ماه
همی[2] یکدگررا ندیدند روی — گرفتند نفرین همه[3] بر گروی

۱۱

چو از سرو بن دور گشت آفتاب — سر شهریار اندر آمد بخواب
چه خوابی[4] که چندین زمان برگذشت[5] — نه جنبید و بیدار هرگز نگشت
چو از شاه شد گاه و میدان تهی[6] — مه خورشید بادا مه[7] سرو سهی[8]
چپ و راست هر سو[9] بتابم[10] همی — سر و پای[11] گیتی نیابم همی[12]
یکی بد کند نیک پیش آیدش — جهان بنده و بخت خویش آیدش
یکی جز بنیکی جهان[13] نسپرد — همی از نژندی[14] فرو پژمرد
مدار ایچ تیمار با او[15] بهم — بگیتی مکن[16] جان و دلرا[17] دژم[18]
ز خان[19] سیاوش بر آمد خروش — جهانی ز گرسیوز آمد بجوش
ز سر ماهرویان گسسته کمند — خراشیده روی و بمانده نژند[20]
همه بندگان موی کردند باز — فرنگیس مشکین کمند دراز[21]

بساعت گیاهی برآمد ز خون * بدانجا که آن طشت کردش نگون
گیارا دهم من کنونت نشان * که خوانی همی فرّ [خون — IV] سیاوشان
بسی فایده خلق را هست ازوی * که هست اصلش از خون آن ماه‌روی

T — доб. вар. 2 и 3 бб.; Б — перевод этих бб., добавляя к нему пояснения, дает: قال صاحب الكتاب و إنهم لما سكبوا دمه نبت منه النبت المعروف الذى يسميه العجم بخون سياوشان و هو الذى يسمى فى بلاد العرب دم الأخوين و هو الى الآن يجلب الى اطراف البلاد من ذلك المكان

[1] I, IV — که پوشید — VI; سیه کرد [2] I, IV, VI — کسی [3] VI — نفرین بد [4] IV — خواهی [5] IV — درگذشت [6] I, IV — تخت شاهی تهی; VI — تخت و میدان تهی [7] VI — دو [8] I, IV — порядок бб.: 2346, 2343, 2346 (дважды). [9] VI — نه خورشید با او نه [10] IV — بیابم [11] I — سراپای; IV — سر از پا [12] IV — نتابم همی [13] VI — زمین [14] VI — هم از ژندی [15] I, IV — آنچه تیمار با جان — VI; ایچ تیمار با جان; بگیتی مده [16] I, IV — (описка). [17] VI — جاودان دل [18] I, IV — بغم; I, IV и T — доб. б.: بغمها مکن

یکی دان ازو هرچه زاید همی * که جاوید با تو نپاید همی

[19] I, IV — خون; VI — خوان; T — کاخ [20] IV — پرند; نمانده I, IV, VI — б. 2353 стоит после б. 2356. [21] I, IV — доб. б. (IV — вариант второго мисра: ببرّید آن ماه وز بن بکند):

بفندق گل ارغوانرا[2] بخست — برید و میانرا بگیسو[1] ببست
همی کرد نفرین و می[3] ریخت آب — بآواز بر جان افراسیاب
چو آن ناله و زار[4] نفرین شنید — خروشش بگوش سپهبد رسید
که اورا بکوی آورید[5] از نهفت — بگرسیوز بدنشان شاه گفت
بر[7] روزبانان[8] مردمکشان[9] — ز پرده بدرگه بریدش کشان[6]
بدرّند بر بر[10] همه چادرش — بدان تا بگیرند موی سرش
بریزد برین[12] بوم توران زمین — زنندش همی[11] چوب تا تخم کین
نه شاخ و نه برگ و نه تاج و نه تخت[14] — نخواهم ز بیخ[13] سیاوش درخت
گرفتند نفرین برو[16] تن بتن — همه نامداران آن[15] انجمن
ازین گونه نشنید کس داوری — که از شاه و دستور وز لشکری
روان[17] پر ز داغ و رخان[18] پر ز نم[19] — بیامد پر از خون دو رخ پیلسم
سراسر[21] سخنها همه یاد کرد[22] — بنزدیک لهّاك[20] و فرشید ورد
نباید بدین[24] کشور آرام و خواب — که دوزخ به از بوم[23] افراسیاب
بتیمار و درد اسیران شویم — بتازیم و نزدیك پیران شویم
همی بر نوشتند گفتی[25] زمین — سه اسپ گرانمایه کردند زین
رخان پر ز خون همچو ابر بهار[26] — بپیران رسیدند هر سه سوار
که بخت[27] از بدیها چه افگند بن[28] — برو بر شمردند یکسر سخن

دو زلفین مشکین چو دو کمند * ببرّید از ماه و سرو بلند

[1] I, IV — بفندق گل و ارغوانرا — Л [2] بکند و بیکسو میانرا — VI ;میان را هر دو گیسو
[3] IV, VI — بناخن گل ارغوانرا — VI ;بناخن گل و ارغوانرا — IV ;به نرگس گل ارغوانرا — I
[4] I, IV, VI — نالهٔ زار و — I [5] این را بکوی آورید — IV, VI ;این را بکوی آورند
[6] I, IV — گردنکشان — IV [7] بدو — VI [8] I, IV, VI — доб. و [9] به بردیدشان — VI ;ببردندش کشان
[10] I, IV — سر ; T — بسی [11] VI — همه ;همه [12] VI — برو [13] VI — ز تخم
[14] I, IV — شدند [15] I, IV — نه برگ و نه بار و نه تاج و نه تخت
[16] VI — همه [17] VI — رخان [18] VI — روان [19] I, VI — غم [20] IV — کهاك ;کهال — VI
[21] I, IV, VI — بیامد [22] Б — فمشی [23] I, IV — تخت [24] I, IV — نشاید برین ;نشاید — VI
بیلسم الی اخویه لهّاك و فرشید و قال [25] VI — که یابد درین
[26] I, IV, VI — ز خون و روان پر ز خار [27] I, IV — شاه [28] Б — бб. 2371—2378:
T — бб. 2372—2378 оп. ;واخبروه بما جری علی سیاوخش

یکی زاریی خاست[1] کاندر جهان — نه بیند کسی از کهان و مهان[2]
سیاوش را دست بسته چو سنگ — فگندند در گردنش[3] پالهنگ
بدشتش کشیدند[4] پر[5] آب روی — پیاده دوان در بپیشش[6] گروی
تن پیل وارش بران گرم خاك[7] — فگندند و از کس نکردند باك[8]
یکی تشت بنهاد پیشش[9] گروی — به پیچید چون گوسفندانش روی[10]
بریدند آن سر شاهوارش[11] ز تن — فگندش[12] چو سرو سهی بر[13] چمن
همه شهر پر[14] زاری و ناله گشت — بچشم اندرون آب چون ژاله گشت[15]
چو پیران بگفتار بنهاد گوش — ز تخت اندر افتاد و زو رفت هوش
همی جامه را بر[16] برش کرد چاك — همی کند موی[17] و همی ریخت خاك[18]
بدو پیلسم گفت[19] بشتاب زود — که دردی بدین درد و سختی فزود[20]
فرنگیس را نیز خواهند کشت — مکن هیچ گونه برین کار پشت[21]

---

[1] I, IV, VI — رفت [2] VI — در میان مهان; T — бб. 2372—2378 оп. [3] I, IV, VI — فگنده
[4] VI — بگردن درش به پیشش فگندند [5] I — بی; IV — با [6] I, IV — همی شد پیاده به
پیش [7] I, IV — بدان خاک گرم [8] I, IV — شستند رخ را
[9] I, IV — زرّین [10] VI — б. оп. [11] I, IV — سر تاج دارش
[12] VI — فگنده [13] VI — در [14] I — بوم پر; IV — بوم و بر
[15] I, IV, VI — доб. б.:
ستمگاره چوپان بزیر قلو [بمثل گرو—VI] * همانا نبرّد بدانسان گلو
[16] I — همه جامها بر; IV, VI — همه جامها در [17] IV — خست روی
[18] VI — بیخت خاک; T — بدو گفت لهّاک
[19] I, IV, VI — доб. б. [20] IV — فقال له بیلسم — Б; بدو گفت روئین که
[21] Ср. варианты бб. 2382—2383 в остальных рук.: I —
ببردند کیس فری را ز تخت * تنش بود لرزان بسان درخت
فرنگیس را نیز مردم کشان * ببردندش از تخت بر مو کشان
IV —
فرنگیس را نیز مردم کشان * ببردندش از تخت بر مو کشان
ببردند فرنگیس را هم ز تخت * تنش بود لرزان بسان درخت
VI и T (вар.) —
فرنگیس را گوید از پیش تخت * ببردند لرزان به پیش درخت
بدرگاه بردند گویند کشان * برروزبانان و مردم کشان
و ذلک أنه أمر باحراج فری‌گیس من خدرها و ضربها حتی تسقط ما فی بطنه — Б

بدرگاه بردند مویش کشان — بر روزبانان مردم‌کشان
جهانی بدو کرده دیده پر آب — ز کردار بدگوهر افراسیاب[1]
که اینون هول کاریست با درد و بیم — که اکنون فرنگیس را بر دو نیم
زنند و شود پادشاهی تباه — مر اورا نخواند کسی نیز شاه
ز آخُر بیاورد[2] پس پهلوان — ده اسپ سوار آزموده جوان[3]
خود و گرد رویین و فرشیدورد — بر آورد زان راه[4] ناگاه گرد
بدو روز و دو شب بدرگه رسید — در نامور پر جفا پیشه دید
فرنگیس را دید چون بیهشان — گرفته ورا روزبانان کشان[5]
بچنگال هر یك یکی تیغ تیز — ز درگاه برخواسته رستخیز[6]
هماندگاه پیران بیامد چو باد — کسی کش خرد بود گشتند[7] شاد
چو چشم گرامی بپیران رسید — شد از خون[8] دیده رخش ناپدید
بدو گفت با من چه بد ساختی — چرا خیره بر آتش[9] انداختی
ز اسپ اندر افتاد پیران بخاك — همه[10] جامهٔ پهلوی کرده[11] چاك
بفرمود تا روزبانان در — زمانی ز فرمان بتابند سر
بیامد دمان پیش افراسیاب — دل از درد[12] خسته دو دیده پر آب
بدو گفت شاها انوشه بدی[13] — روانرا بدیدار[14] توشه بدی[15]

---

[1] I, IV, VI—бб. 2385—2386 интерполированы между бб. 2391 и 2392. [2] I—زیه بردند; IV—زیاورد [3] I—ز اسپان چو ده آزموده گوان; IV—ز اسپان تازی دو ده را روان VI—б. оп. [4] VI—درد [5] VI—سخت مردم‌کشان [6] I, IV, VI и T—здесь интерполированы варианты бб. 2385—2386 (см.):

همه دل پر از درد و دیده پر آب * ز کردار بدگوهر افراسیاب
که این [با—VI] هول کاریست باترس و بیم * فرنگیس‌را[بریدن‌فرنگیس‌را—VI]بردونیم
ز تندی شود پادشاهی تباه * مر اورا نخواند کسی نیز شاه

IV — доб. ещё б.:

بگفتند هر کس همی با دگر * زن و مرد و کودک بدرگاه بر

[7] I, VI—زچرا زنده‌ام باتش; IV—بود دلش گشت [8] I, IV—آب [9] I, VI—بد دلش گشت [10] I, IV—بتن [11] I, IV, VI—کرد [12] VI—доб. و [13] IV—که زندم در این آتش [14] I—جهانرا تو جاوید; IV—جهانت [15] VI—زبزی; IV—انوشه بزی; VI—زبکام تو دور دست بدی; T—همیشه ز

چه آمد ز بد بر تو[1] ای نیکخوی — که آوردت[2] این روز بد[3] آرزوی
چرا بر دلت چیره[4] شد رای[5] دیو — ببرد از رخت شرم[6] گیهان خدیو
بکشتی سیاوش را بی‌گناه — بخاك اندر انداختی نام و جاه
بایران رسد زین بدی آگهی — که شد خشك پالیز سرو سهی[7]
بسا تاجداران ایران زمین[8] — که با لشکر آیند پر درد و کین[9]
جهان آرمیده ز دست بدی — شده آشکارا ره ایزدی
فریبنده[10] دیوی ز دوزخ بجست — بیامد دل شاه ترکان بخست[11]
بران[12] اهرمن نیز نفرین سزد[13] — که پیچد روانت[14] سوی راه بد[13]
پشیمان شوی زین بروز دراز[15] — بپیچی زمانی[16] بگرم و گداز[17]
ندانم[18] که این گفتن بد[19] ز کیست — و زین آفریننده را[20] رای چیست
چو دیوانه از جای برخاستی — چنین خیره بد را بیاراستی[21]
کنون زو گذشتی بفرزند خویش — رسیدی به بیچاره[22] پیوند خویش[23]
نجوید همانا[24] فرنگیس بخت[25] — نه اورنگ شاهی نه تاج و نه تخت
بفرزند[26] با کودکی در نهان — درفشی مکن خویشتن در جهان[27]
که تا زندهٔ بر تو نفرین بود — پس از[28] زندگی دوزخ آیین بود
اگر شاه روشن کند جان من — فرستد ورا سوی ایوان من[29]

---

[1] VI—این کار؛ IV—اختر این؛ I, III—از اختر این [2] VI—چه آورد [3] VI—بروی تو
[4] Л, IV—خیره [5] I, IV, VI—خیره [6] I, IV—دلت ترس؛ VI—دلت راه [7] I, IV, VI—و این
[8] VI—کز ایران زمین [9] I, IV—بگریند بر تخت شاهنشهی؛ VI—آیند ایدر بکین
[10] VI—فروزنده [11] I, IV—آمد پر از درد و کین
[12] Л—بدان [13] I, IV—بود [14] I, VI—پیچید رایت؛ IV—پیچید راهت
[15] VI—خود براه دراز [16] I, IV, VI—نشینی نهانی [17] IV—بروز دراز
[18] I, IV—بدانی [19] VI—ممن (неразобранное слово). [20] Л—را оп. [21] VI—б. оп.
[22] I, IV—به پیمان و؛ VI—به تیمار و [23] I, IV—б. стоит после б. 2408; Б—сокращает бб. 2402—2409 так: و طفق یعنفه و یوبخه حتی انتهی الی الحدیث فری‌کیس дальнейшие слова Пйрāна (бб. 2410—2416): و قال إن کان غرض الملک فی قتلها ألا یظهر منها ولد ینسب الی سیاوخش فانی أحملها الی منزلی فاذا وضعت حملت الیک ما وضعت فتری فیه رأیک
[24] VI—همانا نخواهد [25] I, IV—نجوید فرنگیس برگشته بخت [26] VI—مفرمای
[27] IV—مر اورا سوی خان من [28] VI—پس [29] VI—نهان

گر ایدونک اندیشه زین کودک است — همانا که این درد و رنج[1] اندک است
بمان تا جدا گردد از کالبد — بپیشش تو آرم بدو ساز بد
بدو گفت زینسان که گفتی[2] بساز — مرا کردی از خون او بی‌نیاز[3]
سپهدار پیران بدان شاد شد[4] — از اندیشه و درد آزاد شد[5]
بیامد بدرگاه و اورا ببرد — بسی نیز بر[6] روزبانان شمرد[7]
بی آزار بردش بسوی ختن — خروشان همه[8] درگه و انجمن
چو آمد بایوان بگلشهر[9] گفت — که این خوب رخ را بباید نهفت
تو بر[10] پیش این نامور زینهار — ببباش و بدارش[11] پرستاروار
بریزن نیز بگذشت یك چند روز — گران شد فرنگیس گیتی‌فروز[12]

۱۲

شبی قیرگون ماه پنهان شده — بخواب اندرون مرغ و دام و[13] دده
چنان دید سالار پیران[14] بخواب — که شمعی بر افروختی ز[15] آفتاب
سیاوش بر شمع[16] تیغی بدست — بآواز گفتی نشاید[17] نشست
[کزین[18] خواب نوشین سر آزاد کن[19] — ز فرجام گیتی یکی یاد کن[20]]
که روز نوآیین و جشنی[21] نوست — شب سور آزاده[22] کیخسروست
سپهبد بلرزید در[23] خواب خوش — بجنبید گلشهر خورشیدفش
بدو گفت پیران که برخیز و رو — خرامنده[24] پیش[25] فرنگیس شو

---

[1] I — رنج و آن — VI; رنج و درد [2] I — ازانسان که سازی — IV; ازینسان که دانی [3] Б — فوهبها أفراسیاب روانش از اندیشه [4] I, IV — ازو شاد شد — VI; ازان شاد گشت [5] I, IV — آزاد گشت; Б — перевод б. отсутствует. [6] VI — بسا [7] I, IV — بران [بر — I] روزبانان [8] I — بسی بر شمرد [9] VI — خروشا همی [10] VI — در [11] I, IV — بپای [12] I — ایستاده [13] IV — ز [14] IV, VI — تووان [15] IV — پیل و; VI — جمله [16] Б — عندها [17] I — نماید [18] I, IV — ازین [19] I — یکی یاد کن [20] I — سر آزاد کن и обратный порядок мисра; VI — б. оп. [21] I, IV, VI — جشن [22] I, IV, VI — شب زادن شاه; ср. Б — فهذا العید المبارک قد حضر و اللیلة لیلة ضیافة کیخسرو [23] Л, I — بر [24] Так в VI; Л, I, IV и Т — خردمند; ср. Б: قومی و ادخلی علی فری کیس و اذظری [25] I, IV — نزد

سیاوش را دیدم اکنون[1] بخواب — درخشان‌تر از بر[2] سپهر آفتاب
که گفتی مرا چند خسپی مپای[3] — بجشن جهاندجوی[4] کیخسرو آی
همی رفت گلشهر تا پیش ماه[5] — جدا گشته[6] بود از بر ماه شاه
بدید و بشادی سبک باز گشت — همانگاه گیتی پر آواز گشت
2435 بیامد بشادی بپیران[7] بگفت — که اینت[8] بآیین[9] خور و ماه[10] جفت
یکی اندر آی و[11] شگفتی ببین — بزرگی و رای جهان آفرین
تو[12] گویی نشاید مگر تاج را — و گر[13] جوشن و ترگ[14] و تاراج را
سپهبد بیامد بر شهریار[15] — بسی آفرین کرد و بردش نثار
بران برز و بالا و آن شاخ و یال — تو گویی برو بر[16] گذشتست سال
2440 ز بهر سیاوش دو دیده پر آب — همی کرد نفرین بر[17] افراسیاب
چنین گفت با نامدار[18] انجمن — که گر بگسلد زین سخن جان من[19]
نمانم که یازد بدین[20] شاه چنگ — مرا گر سپارد بچنگ نهنگ
بدانگه که بنمود خورشید چهر[21] — بخواب اندر آمد سر تیره مهر[22]
چو بیدار شد پهلوان سپاه — دمان[23] اندر آمد بنزدیک شاه[24]
2445 همی[25] ماند[26] تا جای پردخت شد — بنزدیک آن نامور تخت شد
بدو گفت خورشیدفش مهترا — جهاندار و[27] بیدار و[27] افسونگرا
بدر بر[28] یکی بنده بفزود دوش[29] — تو[30] گفتی ورا مایه دادست هوش[31]
نماند ز خوبی جز از تو[32] بکس — تو گویی که بر گاه شاهست و بس[33]

---

[1] I, IV, VI — امشب; T — این دم [2] I — درفشان ازو چون; IV — درفشان و چون بر [3] IV — بپای; VI — بجای [4] I, IV, VI — جهاندار [5] I, IV — بشد گلشهر نزدیک ماه [6] VI — کرده [7] VI — و پیران [8] VI — اینک [9] I — نوآیین [10] Л — оп. [11] I, VI — اندر [12] VI — که [13] VI — و یا [14] I, IV — خود; T — گرز [15] I, IV, VI — بر کردگار [16] I — بر; IV, VI — تو گفتی برو بر [17] Л — به; [18] I, IV, VI — نامور [19] VI — که گر زین سپس بگسلد جان ز من [20] IV, VI — علی — Б [21] I, IV, VI — تیغ; IV — تیغ و میغ; VI — تیره میغ [22] I — تیغ میغ [23] I, IV — برین دوان [24] VI — بیامد دمان تا به نزدیک شاه [25] I — همو [26] Л, I, IV и T — بود [27] VI — оп. و [28] VI — بد [29] VI — پیش [30] IV — که [31] VI — مایه دارست هوش [32] I, IV, VI — بخوبی بجز [33] T — ز خوبی بگیتی; تو بگهواره ماهست و بس

اگر تور را روز باز آمدی — بدیدار[1] چهرش نیاز آمدی
فریدون گردست[2] گویی بجای — بفرّ[3] و بچهر و بدست[4] و بپای[5]
بر ایوان[6] چنو کس نبیند نگار[7] — بدو[8] تازه شد فرّهٔ[9] شهریار
از اندیشهٔ بد[10] بپرداز دل — برافراز[11] تاج و بر افراز دل
چنان کرد روشن جهان آفرین — کزو دور شد جنگ و بیداد و کین
روانش ز خون سیاوش بدرد — بر آورد بر لب یکی باد سرد
پشیمان بشد زان کجا[12] کرده بود — بگفتار بیهوده آزرده بود[13]
بدو گفت من زین نوآمد بسی — سخنها شنیدستم از هر کسی
پر آشوب جنگست زو[14] روزگار — همه یاد دارم ز آموزگار
که از تخمهٔ تور وز کیقباد — یکی شاه سر بر زند[15] با نژاد[16]
جهانرا بمهر وی آید[17] نیاز — همه شهر توران[18] برندش نماز
کنون بودنی هرچ بایست بود — ندارد غم و رنج[19] و اندیشه سود[20]
مداریدش اندر[21] میان گروه — بنزد شبانان فرستش بکوه
بدان تا نداند که من خود کیم — بدیشان[22] سپرده ز بهر چیم
نیاموزد از کس خرد گر[23] نژاد — ز کار گذشته نیایدش[24] یاد
بگفت آنچ یاد آمدش زین سخن — همه[25] نو شمرد این سرای کهن[26]
چه سازی که[27] چاره بدست[28] تو نیست — درازست در کام و شست تو[29] نیست

---

[1] IV—доб. و [2] VI—اگر دست [3] VI—بدست [4] VI—بفرّ [5] I, IV—б. стоит после б. 2451. [6] I, IV, VI—بایوان [7] IV—بکار [8] VI—برو [9] VI—چهره [10] VI—دل [11] I, IV, VI и T—بپفروز [12] I, IV—پشیمان شد از بد که خود کرد; VI—پشیمان ازان بد که خورد [13] I, IV, VI—پر آشوب گردد ازو [14] I, IV—دم از شهر توران برآورده بود; VI—پر آشوب [15] I, IV, VI—برکشد [16] I, IV—доб. здесь б. 2464 текста:

بگفت این و یاد آمدش آن سخن * همی نو شمرد این سرای کهن

[17] I, IV, VI—آمد [18] I, IV—همه شهر ایران; T—بایران و توران [19] VI—درد [20] IV—б. оп.; نیاموزدش کس خرد با [21] VI—مدار ایدرش در [22] I, IV—بدین سان [23] I, IV—نیاموزدش خود خرد با [24] I, IV, VI—نیایدش ازان کار و کردار [25] VI—همی [26] I, IV—б. оп., интерполирован между бб. 2458 и 2459 текста. [27] I, IV—چو [28] IV—بنزد [29] I, IV—و در دام و شست تو; T—و اورا ز مرد تو; VI—و ماه اور مزد تو

گر ایدونک بد بینی از روزگار بنیکی همو باشد آموزگار[1]

بیامد بدر[2] پهلوان شادمان بدل بر همه نیک بودش گمان[3]
جهان‌آفرین را نیایش گرفت بشاه جهان[4] بر ستایش گرفت
پر اندیشه بد تا بایوان[5] رسید کزان رنج و مهرش چه[6] آید پدید
شبانان کوه قلارا[7] بخواند و زان خرد چندی سخنها براند[8]
که این را بدارید چون جان پاك نباید که بیند ورا باد[9] و خاك
نباید که تنگ آیدش[10] روزگار اگر دیده و دل کند خواستار
شبانرا ببخشید بسیار چیز یکی دایه با او فرستاد نیز
بریشان سپرد آن دل و دیده را جهانجوی گرد پسندیده را[11]
بدین[12] نیز بگذشت گردان[13] سپهر بخسرو بر از مهر بخشود چهر[14]
چو شد هفت‌ساله گو سرفراز هنر با نژادش همی گفت راز
ز چوبی کمان کرد وز روده[15] زه ز هر سو بر افگند زه را گره
ابی پرّ[16] و پیکان یکی تیر کرد بدشت اندر[17] آهنگ نخچیر کرد
چو ده‌ساله شد گشت گردی سترگ[18] بزخم گراز آمد و خرس و گرگ[19]
و زانجایگه شد بشیر[20] و پلنگ هم آن[21] چوب خمّیده بد ساز جنگ

---

[1] IV — б. оп. [2] VI — فخرج; Б — برآمد بزین [3] I — همه نیک بودش زمان را گمان; Б — همه نیک بودش زمان توان — VI; همه نیک بودش گمان و دمان — IV [4] I, IV — زمین [5] I, IV, VI — تا بدرگه [6] I — که با برز رنجش چه — VI; IV — کت ابر ز رنجش چه (так!) [7] Л, VI — قلورا — T; کلان را — I; قلانرا [8] T — доб. здесь б. 2474 текста: که تا برز رنجش کی بدیشان سپرد آن دل و دیده را * چنان نیک پور پسندیده را ср. Б — ثمّ استدعی رعاة کانوا یرعون النعم فی جبل هناك و سلم الصبی الیهم [9] I, IV, VI — آب [10] VI — تنگش بود [11] I, IV, VI — б. оп.; T — б. стоит после б. 2471, здесь вариант б.: نهادند انگشت بر چشم و سر * به بردند بر کوه آن تاجور باواز ازین راز [12] I, IV, VI — برین [13] I, IV, VI — چندی [14] I, IV, VI — فتسلموه — Б [15] Л — رود [16] I — ابی تر — (!). [17] I, IV — آمد [18] IV — بگشاد چهر [کار — I; مهر — IV] بخمش [بجنگ — IV] [19] I, IV — گراز گشت گرد دلیر — VI; آن جوان سترگ [20] VI — بگرگ [21] I, IV, VI — بخرس و گراز آمد و زخم شیر — VI; آمد و زخم گرگ هم از

چنین تا برآمد برین[1] روزگار — بیامد[2] بفرمان آموزگار[3]
شبان[4] اندر آمد ز کوه و ز دشت — بنالید و نزدیک پیران گذشت
که من زین سرافراز شیر یله — سوی پهلوان آمدم با گله
همی کرد نخچیر[5] آهو نخست[6] — بر[7] شیر و جنگ پلنگان نجست[8]
کنون نزد او جنگ شیر دمان — همانست و[9] نخچیر آهو همان
نباید که آید برو بر گزند — بیاویزدم پهلوان بلند[10]
چو بشنید پیران بخندید و گفت — نماند نژاد و هنر در نهفت
نشست از بر بارهٔ دستکش[11] — بیامد بر خسرو شیرفش[12]
بفرمود تا پیش او شد بمهر[13] — نگه کرد پیران بران فرّ و چهر[14]
ببر درگرفتش زمانی[15] دراز — همی گفت با داور پاک راز
بدو گفت کیخسرو پاکدین[16] — بتو باد رخشنده توران[17] زمین
ازیرا کسی کت نداند[18] همی[19] — جز از[20] مهربانت نخواند[21] همی[22]

---

[1] VI — خم [2] VI — برآمد [3] I, IV, VI — پروردگار [4] I — شبان, другой рукой вписан ن
[5] IV — доб. و [6] VI — درست [7] I, IV — ره [8] IV — بجست [9] VI — и здесь оп., стоит после
نخچیر [10] I, IV — تو ناگه مرا آوری زیر بند — VI; من آویزم ای پهلوان بلند
شیرفش — VI [11] [12] I, IV — شاه خورشیدفش; VI — شیر خورشیدوش [13] I, IV, VI — جوان
[14] I, IV — پیران; доб. бб.: I, IV, VI — فنظر بیران فی وجهه فرقّ له — Б; بالای او پهلوان — VI; بدان پهلوان
برافگنده سالار بر شیر [در پیش — VI] باد * بیامد جوان دست او بوسه داد
نگه کرد پیران بدان فرّ و چهر * رخش گشت پر آب و دل پر ز مهر
T — б. заменен тремя:

هم اندگه برآمد بر او جوان * نگه کرد بالای او پهلوان
روان گشت شهزاده مانند باد * بیامد دوان دست او بوسه داد
چو پیران بدید آنچنان فرّ و چهر * رخش گشت پر آب و دل پر ز مهر
[14] I — خسرو; ср. Б — فأتوه به فلما وقعت عینه علی پیران بادر و قبل یده [15] VI — زمان
[16] IV — ای مهتر پاک دین — VI; خسرو که ای پاک دین; IV — که ای سرافراز
[17] I, IV — روی [18] VI — نداند [19] VI — بخواند [20] I, IV, VI — از ایران کسی کت برآمد همی — بجز
[21] IV — доб. б.:

بدو گفت خسرو که ای سرفراز * بدیدار من چون کت آمد نیاز

شبان‌زادهٔ را چنین در کنار[1] بگیری و از کس[2] نیایدت عار
خردمندرا دل برو بر بسوخت بکردار آتش رخش بر فروخت
بدو گفت کای یادگار مهان پسندیده و ناسپرده‌جهان
[که تاج سر شهریاران توی که گوید که پور شبانان توی[3]]
شبان نیست از گوهر تو کسی[4] و زین داستان هست با من بسی
ز بهر جوان اسپ و[5] بالای خواست[6] همان جامهٔ[7] خسروآرای خواست[8]
بایوان[9] خرامید با او بهم روانش ز بهر[10] سیاوش درژم
همی پروراندیدش اندر کنار بدو[11] شادمان گردش روزگار[12]
بدین[13] نیز بگذشت چندی سپهر بمغز اندرون داشت با[14] شاه مهر

شب[15] تیره هنگام آرام و خواب[16] کس آمد ز نزدیک افراسیاب[17]
بران تیره‌گی[18] پهلوان‌را بخواند گذشته سخنها فراوان[19] براند
کز اندیشهٔ بد همه شب دلم بپیچید وز غم همی بگسلم[20]
ازین کودکی کز سیاوش رسید تو گفتی[21] مرا روز شد ناپدید
نبیره فریدون شبان پرورد ز رای و خرد[22] این کی اندر خورد
ازو[23] گر نوشته بمن بر[24] بدیست[25] نشاید گذشتن که آن ایزدیست[26]
چو کار گذشته نیارد بیاد زید[27] شاد و ما نیز باشیم شاد

---

[1] IV — بر کنار; VI — نوازی و از من; IV — نداری همی خود نوازی همی و [2] I — بگیری و از کس نیایدت عار
[3] I, IV, VI и T — б. оп. [4] IV — بسی (без рифмы). [5] I, VI и T — و оп. [6] VI — اسپ ره‌دار
[7] VI — مایه [8] IV — همه جامهٔ خسروی کرد راست; Б — خاست الی ایوانه [9] VI — بخانه; Б — слова Афрāсийāба передает сокращенно, перевод бб.2504, 2505 и 2507 отсутствует.
[10] I, IV — مهر [11] VI — ازو [12] I — شادمان بود و به‌روزگار; I, IV, VI и T — доб. б.:
ازو دور بد [شد — VI] خورد و آرام و خواب * بدان خردی [کودک — VI] از بیم افراسیاب
[13] IV — بدو; VI — برین [14] I, IV — از [15] I — شبی [16] VI — خفته بهنگام خواب
[17] I, IV — обратный порядок мисра. [18] I, IV — بدان تیره‌گی — VI; شه نامور
[19] I, IV — سخنها برو بر; VI — فراوان سخنها [20] IV — به پیچد همی دل ز غم بگسلم
[21] I, IV, VI — گویی [22] VI — زراه خرد; I, IV — نگردد به پرهیز که از ایزدست
[23] IV — ازین [24] VI — گر [25] I, VI — بدست [26] I — رای بلند
[27] Л — زدد; IV — نه پیچد به پرهیز و کار ایزدست — VI; نگردد به پرهیز کان ایزدیست
I — بود — T; ز بد

و گر هیچ[1] خوی بد آرد پدید[2] بسان پدر سر بباید برید[3]
بدو گفت پیران که ای شهریار ترا خود نباید کس آموزگار
یکی کودکی خرد[4] چون بیهشان[5] ز کار گذشته چه دارد نشان[6]
تو خود این[7] میندیش و بد را[8] مکوش چه گفت آن خردمند بسیار هوش
که پروردگار از پدر برترست[9] اگر زاده‌زا مهر با[10] مادرست[11]
نخستین به پیمان مرا شاد کن ز سوگند شاهان یکی یاد کن
فریدون بداد و بتخت[12] و کلاه همی داشتی راستی‌را نگاه[13]
ز پیران چو بشنید افراسیاب سر مرد جنگی[14] درآمد[15] ز خواب
یکی سخت سوگند شاهانه خورد[16] بروز سپید و شب لاژورد
بدادار کو این[17] جهان آفرید سپهر و دد و دام و جان[18] آفرید

---

[1] I — وگر زانک [2] IV — و گر زانکه; VI — ندارد پدید [3] Ср. перевод Б — ومهما صدر منه ما نکره قتلناه و استرحنا منه
[4] IV, VI — کودک خرد [5] VI — بی نشان [6] Б — доб.: و کأنه شبه المجنون; ср. T — доб. бб.:

کسی‌را که در کُه شبان پرورد * چو دام و ددست او چه داند خرد
شنیدم ز دارنده این نیز دوش * که شد آن پری‌چهره بی رای و هوش
بچهر و ببالاست با برز و فرّ * خرد نیستش در سر تاجور

Б — далее слова Пӣрāна и ответ Афрāсийāба (бб. 2512—2521) оп., содержание их передано так:

فأمر باحضاره فامتنع بیران ثم استحلفه علی ألا یصیبه بمکروه فحلف له علی ذلک

[7] IV — تو خود زین; VI — تو این خود [8] I, IV — زین سان [9] IV — بدترست [10] I — که
[11] T — доб. б.: اگر زاده‌را مهر با; T — اگر زاده‌را مهر بر; VI — که آزاده‌را مهر با; IV — آزاده‌را مهربان

اگر شاه فرمان دهد در زمان * بیارم برش آن ستوده جوان

[12] I, IV — تخت و اورند نگاه [13] I, IV — با تاج و تخت; VI — با فرّ و تخت
I, T — доб. бб.:

همان تور کش تخت و اورنگ بود * بدادار گیهانش سوگند بود
نیا زادشم هم بدیهیم و زور * بدادار بهرام و کیوان و هور

IV, VI—доб. те же бб. с вариантами первого мисра. второго б.: نیا زرد اورا بدیهیم و زور (IV) и
شاهان — I, IV [16] برآمد — IV, VI [15] سنگی — I [14] همان شاه جم‌را بدیهیم و زور (VI).
سپهر و مه و مهر — VI; زمین و زمان و مکان — I, IV [18] بدان دادگر کو — VI [17] بخورد وجان

که ناید بدین کودک از من ستم — نه هرگز برو بر زنم تیز[1] دم
زمین را ببوسید پیران و گفت — که ای دادگر شاه بی یار و جفت[2]
برین بند و سوگند تو ایمنم — کنون یافت آرام جان و تنم[3]
و زانجا بر خسرو آمد دمان[4] — رخی ارغوان و دلی[5] شادمان
بدو گفت کز دل خرد دور کن — چو رزم[6] آورد پاسخش سور کن
مرو پیش او جز به دیوانگی[7] — مگردان زبان جز به بیگانگی[8]
مگرد ایچ گونه بگرد خرد — یک امروز بر تو مگر بگذرد
بسر بر نهادش کلاه کیان — ببستش کیانی کمر بر میان[9]
یکی بارهٔ گام‌زن خواست نغز — برو[10] بر نشست آن گو پاک‌مغز
بیامد بدرگاه افراسیاب — جهانی برو دیده کرده پر آب
روارو[11] برآمد که بگشای راه[12] — که آمد نوآیین یکی پیشگاه[13]
همی رفت پیش اندرون[14] شاه گرد — سپهدار پیران ورا پیش برد
بیامد بنزدیک افراسیاب — نیا را رخ از شرم او شد پر آب[15]
بران خسروی[16] یال و آن چنگ او[17] — بدان شاخ و آن فرّ[18] و اورنگ او
زمانی[19] نگه کرد و نیکو بدید[20] — همی گشت رنگ رخش ناپدید
تن پهلوان گشت لرزان چو بید — ز جان جوان پاک بگسست امید[21]

---

[1] IV — باد و [2] I, IV — доб. бб.:

بروی زمین بر چو تو شاه نیست * بخوبی رخت بر فلک ماه نیست
به نیکی خرد رهنمای تو باد * زمین و زمان خاک پای تو باد

[3] I, IV, VI, T — б. оп. [4] I, IV — به نزدیک کیخسرو آمد دمان; VI — به نزدیک کیخسرو آمد دوان [5] I, IV, VI — برخ ارغوان و بدل [6] VI — جنگ [7] IV, VI — دیوانگی [8] I, IV, VI и T — بیگانگی [9] Б — бб. 2526—2531 переданы одной фразой: ز درگاه شاه [10] VI — زواره [11] VI — بران [12] VI — ثم خرج به حتی قدم علی أفراسیاب بیامد به پیش اندرون [13] I — که نیکوخواه; IV — که تاجخواه; VI — شه نیکوخواه [14] VI — ز بالا [15] IV — б. оп.; I, IV, VI — доб. б.:

ازان پس نگه کرد و خیره بماند * وفا را بخواند و جفا را براند

[16] VI — خسرو [17] VI — جنگجوی [18] I — بدان رفتن راه; ср. Б — فلما رآه تعجب منه [19] VI — بدان رفتن و جاه — IV — آمد دلش ناامید [20] I, IV, VI — اورا بدید [21] I, IV, VI — ز کیخسرو

زمانی چنان بود[1] بگشاد چهر — زمانه بدلش اندر آورد[2] مهر
بپرسید کای[3] نورسیده جوان[4] — چه آگاه داری ز کار جهان[5]
برِ[6] گوسفندان چه گردی همی — زمین را چه گونه سپردی همی[7]
چنین داد پاسخ که نخچیر نیست — مرا خود کمان و پر تیر[8] نیست
بپرسید بازش ز آموزگار — ز نیک و بد و[9] گردش روزگار
بدو[10] گفت جایی که باشد پلنگ — بدرّد دل مردم تیزچنگ[11]
سه‌دیگر بپرسیدش از مام و باب — ز ایوان[12] و از شهر وز خورد[13] و خواب[14]
چنین داد پاسخ که درّنده شیر — نیارد سگ کارزاری بزیر[15]
بخندید خسرو ز گفتار اوی — سوی پهلوان سپه کرد روی
بدو[16] گفت کین[17] دل ندارد بجای — ز سر پرسمش پاسخ آرد ز پای[18]
نیاید همانا بد و نیک ازوی — نه زینسان بود مردم کینه‌جوی[19]
رو این را[20] بخوبی بمادر سپار — بدست یکی مرد پرهیزگار
گسی کن[21] بسوی سیاوش‌گرد — مگردان بدآموزرا هیچ گرد

---

[1] I, IV, VI — доб. و [2] VI — اندر افگند [3] I, IV, VI — بدو گفت ای [4] I, IV, VI — VI—چه داری خبرها ز روز [بروز — IV] و شبان — [5] I, IV الراعی الجدید — Б. ср. شبان; کیف ینقضی علیک — Б. ср. چه آگاهی استت بروز و شبان; IV—обратный порядок мисра [6] Так в VI и T; Л — بُز و; I, IV — تو با; T — چون شمردی [7] اللیل و نهار بز و میش‌را [8] I — ولماذا تدور خلف الغنم؟ :Б — б. передан так: همی; کمان و — IV; کمانرا زه و تیر — Б. ср. — перевод мисра: لا تشاب و; T — کمان و زه و تیر; VI — کمان دل تیر; دل تیر [9] I, IV, VI — بد و نیک و از [10] VI — چنین [11] VI — لا قوس; سگ کارزاری نیاید بجنگ [12] I, IV, VI — از ایران; так в Б, см. прим. 14. Б — کان النمر مزق قلب الرجل الجرئ [13] VI — و آرام [14] Б — мисра передано так: و عن ایران و توران [15] VI — سگ کارزاری نیاید بزیر; Б — الکلب لا یغلب الأسد; VI — доб. бб.:

بخندید شاه و چو گل برشگفت * بنرمی بکیخسرو آنگاه گفت
دبیری بخواهی تو آموختن * ز دشمن بخواهی تو کین سوختن
بدو گفت در شیر روغن نماند * شبانرا بخواهم من از دشت راند

[16] I, IV — چنین [17] VI — این [18] VI — آورد پای [19] VI — کینهٔ
T — доб. 2 бб. и бб. по VI. [20] I, IV — شو این را — VI; شو اورا; جنگ‌جوی [21] I, IV — فرستش; Б — سرحهما

ز اسپ و پرستنده[1] و بیش و کم — بده هرچ باید ز گنج و[2] درم[3]
سپهبد برو کرد[4] لختی شتاب — برون بردش[5] از پیش افراسیاب
بایوان خویش آمد افروخته — خرامان و چشم بدی[6] دوخته
همی گفت کز دادگر کردگار[7] — درخت[8] نو آمد جهان‌را ببار
در گنجهای کهن کرد باز[9] — ز هر گونهٔ شاه‌را کرد ساز[10]
ز دینار و دیبا و تیغ[11] و گهر — ز اسب و سلیح و کلاه[12] و کمر
هم از تخت وز[13] بدرهای درم — ز گستردنی‌ها و از[14] بیش و کم[15]
گسی کردشان سوی آن شارستان[16] — کجا جملگی گشته بد[17] خارستان[18]
فرنگیس و کیخسرو آنجا رسید — بسی مردم آمد ز هر سو پدید[19]
بدیده[20] سپردند یک یک[21] زمین — زبان دد و دام پر[22] آفرین
همی گفت هر کس که بودش هنر — سپاس از جهان داور دادگر[23]
کزان[24] بیخ برکنده فرّخ درخت — ازین گونه شاخی بر[25] آورد سخت[26]
ز شاه کیان[27] چشم بد دور باد — روان سیاوش پر از نور باد

---

[1] VI — پرستند [2] Л — و оп.; VI — ز [3] I, IV, VI—обратный порядок мисра; Б—перевод б. отсутствует. [4] I — بدو کرد; VI — بدو گفت [5] I, IV, VI — برون آمد [6] I, IV — خرد [7] I, IV — کای داور کردگار; VI — کای دادگر کردگار [8] I, IV — درختی [9] I, IV, VI — باز کرد [10] I, IV, VI — ساز کرد [11] I, VI — و درّ; IV — ز دیبا و زرّ [12] I, IV — ز دینار وز دیبا و زرّ
[13] I, VI — و هم [14] Л — وز [15] I, IV, VI — доб. б.:

همه پیش کیخسرو آورد زود * بداد و دهش آفرین بر فزود

[16] I, IV — کجا گشته بد پیش آن [17] VI — الی مدینة سیاوخش گرد — Б — سوی آنجایگاه
[18] I, IV — که سازیده بد خسرو نیکخواه; VI — доб. б.:

برفتند هر دو بدانجایگاه * سیاوخش کرده بدان نیکخواه

[19] I, IV — فاجتمع علیهما الناس — Б — ز هر سو بسی مردم آمد پدید и далее (бб. 2557—2560) передает:

یبکون علی سیاوخش و یشکرون اللّه تعالی إذ أخرج من تلک الجرثومة الکریمة غصنا نضیرا و جعل خلف ذلک القمر هلالا منیرا

[20] T — پذیره [21] I, IV — روی [22] I — زبان همه شهر پر — IV; زبان همه شهر پر ز — VI
[23] I, IV—б. оп.;

همی گفت هر یک ابا یکدیگر * که شکر از خداوند پیروزگر

[24] I, IV — که از [25] VI — کزین گونه شاخ نو [26] T — بخت [27] I, IV, VI — جهان

همه خاک آن شارستان شاد[1] شد[2] گیا بر[3] چمن سرو آزاد شد[2]
ز خاکی که خون سیاوش بخورد بابر اندر آمد درختی ز گرد[4]
نگاریده بر برگها چهر او[5] همی بوی مشک آمد از مهر او[6]
بدی مه نشان[7] بهاران بدی پرستشگه[8] سوگواران بدی
2565 چنین است کردار این گنده[9] پیر ستاند ز[10] فرزند پستان شیر
چو پیوسته شد مهر دل بر جهان بخاک اندر آرد سرش ناگهان[11]
تو از وی[12] بجز شادمانی مجوی ببای جهان برگ اندیشه مبوی
اگر تاج داری و گر دست تنگ[13] نبینی[14] همی روزگار درنگ
مرنجان روان کین سرای تو نیست بجز تنگ تابوت جای تو نیست
2570 نهادن چه باید بخوردن نشین بر امّید گنج جهان‌آفرین[15]

چو آمد[16] بنزدیک سر تیغ شست مده می که از سال شد مرد مست[17]
بجای عناندم عصا داد سال پراگنده شد مال[18] و برگشت حال

---

[1] همه خار آن — T ;همی خاک آن بوم بر شاد — IV ;همی خاک آن بوم و بر شاد — I
[2] I, IV, VI и T — گشت; Б — перевод бб. 2561—2570 оп. [3] VI — و; T — در
[4] I, IV, VI — доб.: یکی سبز گرد — VI ;یکی شیرمرد — IV ;شهر شمشاد
برآمد درختی از آنجایگاه * ز خون سیاوش فرخنده شاه
[5] VI — بسان [6] I, IV, VI — همی بوی مهر آمد از بوی اوی [7] VI — رنگ و بوی
[8] T — ;اندر آید همی ناگهان — I, IV, VI [9] I, IV, T — چرخ [10] VI — که پرورد
پرستش گهی نه بینم — I, IV, VI [11] I, IV, VI — عیش تنگ ;کفش تنگ — VI [12] I, IV, VI — ازو تو
доб. б. [13] I, IV, T — که خواهد تهمتن بتوران زمین — VI ;I, IV, T — доб. бб.:
ز گیتی ترا شادمانی بس است * که او هیچ مهری ندارد بکس
یکی را سرش برکشد تا بماه * فراز آورد ناگهش [راستش — IV] زیر چاه
چنین است کردار چرخ برین * گهی این بر آن و گهی آن بر این
ز خون سیاوش گذشتم بکین * به آوردن شده ز توران زمین
Б — доб. (ср. последний б. разночтения по I, IV): هذا منتهی الخبر عن مقتل سیاوخش و ما اتصل به و الآن نشرع فی ذکر نهوض الایرانیة لطلب الثأر و تخلیصهم لکیخسرو عن تلک الدیار و ما یتعلق بذلک إن شاء اللّه تعالی [16] VI — آید
[17] Б — бб. 2571—2585, содержащие жалобы Фирдоусй на свою старость, отсутствуют. [18] VI — سال

همان دیده‌بان بر سر کوهسار ... نبیند همی لشکر[1] شهریار[2]
کشیدن ز دشمن ندانند عنان ... مگر[3] پیش مژگانش آید سنان
گرایندهٔ[4] تیرزپای نوند ... همان شست بدخواه کردش ببند
همان گوش از آوای او گشت[5] سیر ... همش لحن بلبل هم آوای شیر
چو برداشتم[6] جام[7] پنجاه و هشت ... نگیرم بجز[8] یاد تابوت و تشت[9]
دریغ آن گل و مشک و[10] خوشاب سی ... همان تیغ برّندهٔ پارسی
نگردد همی گرد نسرین تذرو ... گل نارون[11] خواهد و شاخ سرو
همی خواهم از روشن کردگار ... که چندان زمان یابم از روزگار
کزین نامور نامهٔ باستان ... بمانم بگیتی یکی داستان
که هر کس که اندر سخن داد داد ... ز من جز بنیکی نگیرند یاد
بدان گیتیم نیز[12] خواهشگرست ... که با تیغ تیزست[13] و با افسرست[14]
[منم بندهٔ اهل[15] بیت نبی ... سرایندهٔ[16] خاک پای وصی]
[بریدن زادم و هم برین بگذرم ... چنان دان که خاک پی حیدرم][17]
[ابا دیگران مر مرا کار نیست ... بدین اندرون هیچ گفتار نیست]
بگفتار دهقان کنون باز گرد ... نگر تا چه گوید[18] سراینده مرد[19]

۱۳

چو آگاهی آمد بکاوس شاه ... که شد روزگار سیاوش تباه[20]
بکردار مرغان سرش‌را ز تن ... جدا کرد سالار آن انجمن
ابر بی‌گناهش بخنجر بزار ... بریدند سر زان تن شاهوار[21]

---

[1] IV — لشکری [2] I, IV — بی‌شمار [3] I, IV — وگر [4] Так в Л, VI; I — گرازنده آن; IV — گرازندهٔ [5] I, IV — سراینده برگشت از آواز — VI; سراینده ز آواز برگشت [6] IV — برداشتیم [7] VI — نام [8] VI — مگر [9] I, IV, VI и T — دشت [10] VI — и оп. [11] VI — پارسی [12] T — امان [13] T — ذو الفقار [14] Так в VI; Л, I, IV и T — با منبرست [15] VI — доб. و [16] I, IV — ستایندهٔ — VI; سر افکنده بر — T и [17] I, IV, VI — бб. 2585 и 2586 оп.; повтор (интерполяция) бб. 100 и 112 раздела گفتار اندر ستایش پیغمبر и добавочного б. по рук. VI к б. 118 того же раздела (см. том I настоящего издания, стр. ۱۹–۲۰). [18] Л — گویند [19] VI — ز مردان مرد [20] IV — سیاه [21] I, IV, VI, T (ср. прим. 4 к б. 2593) —

ازاین بی‌گناهیش نخچیروار[نخچیرزار — IV,VI] * گرفتند شیون بهر کوهسار

بنالد همی بلبل از شاخ سرو — چو درّاج زیر گلان با تذرو
همه شهر[1] توران پر از داغ و درد — به بیشه درون[2] برگ گلنار زرد[3]
گرفتند شیون بهر کوهسار[4] — نه فریادرس بود و نه خواستار
چو این گفته بشنید کاوس شاه — سر نامدارش[5] نگون شد ز گاه
بر و[6] جامه بدرید و رخ را بکند — بخاک اندر آمد ز تخت بلند
برفتند با مویه[7] ایرانیان — بدان سوگ بسته بزاری میان
همه دیده پر خون و رخساره زرد — زبان از سیاوش پر از یاد کرد
چو طوس و چو گودرز و گیو دلیر — چو شاپور و فرهاد و رهّام[8] شیر
همه جامه کرده کبود و سیاه — همه خاک بر سر بجای کلاه

پس آگاهی آمد سوی نیمروز — بنزدیک سالار گیتی فروز
که از شهر ایران برآمد خروش — همی خاک تیره برآمد بجوش
پراگندند[9] کاوس بر یال[10] خاک — همه جامهٔ خسروی کرد چاک
تهمتن چو بشنید زو رفت هوش — ز زابل[11] بزاری برآمد خروش[12]
بچنگال رخساره بشخود[13] زال — همی ریخت[14] خاک از بر شاخ[15] و یال
چو یک[16] هفته با سوگ بود و دژم — بهشتم برآمد ز شیپور دم
سپاهی فراوان بر[17] پیلتن — ز کشمیر و کابل شدند انجمن
بدرگاه کاوس بنهاد روی — دو دیده پر از آب[18] و دل کینه‌جوی
چو نزدیکئ شهر ایران[19] رسید — همه[20] جامهٔ پهلوی بردرید

---

[1] I, IV—بوم [2] VI—به باغ اندرون—T; به بستان درون [3] I, IV, VI, T—повт. здесь б. 2376:
یکی طشت بنهاد زرّین گروی * بپیچید چون گوسفندانش روی
и соответственно меняют первое мисра след. б. [4] I, IV, VI, T—بریدند از آن تن سر شاهوار
[I—شهریار]; ср. разночтение 21 к б. 2590 по рук. VI и б. 2377 текста. [5] Л—ز تاجداران—I; ز نامداران
[6] I, IV—سبک; T—همه [7] Л—نوحه [8] I, IV и T—بهرام; VI—خرّاد [9] VI—پراگنده
[10] I, IV, VI и T—تاج [11] IV—بزابل [12] VI—б. стоит после б. 2605. [13] I, IV,
VI, T—بانگشت رخساره برکند [14] I, IV, VI, T—پراگند [15] I, IV, VI—تاج [16] I, IV, VI—بیک
[17] I, IV, VI—سپه سر بسر بر در [18] I, IV, VI—خون [19] VI—توران [20] I, IV—دگر

بدادار دارنده سوگند خورد — که هرگز تنم بی‌سلیح نبرد[1]
نباشد بشویم سرم را[2] ز خاک — همه بر تن غم بود سوگ ناک[3]
کله ترگ[4] و شمشیر جام منست — ببازو خم خام دام[5] منست[6]
چو آمد بنزدیک[7] کاوس کی — سرش بود پر خاک و پر خاک پی
بدو گفت خوی بد ای شهریار[8] — پراگندی و تخمت آمد ببار[9]
ترا مهر سوداپه[10] و بدخوی — ز سر برگرفت افسر خسروی
کنون آشکارا ببینی همی — که بر موج دریا نشینی همی
از اندیشهٔ خرد و شاه[11] سترگ — بیامد بما بر[12] زیانی[13] بزرگ
کسی کو بود مهتر انجمن[14] — کفن بهتر اورا ز فرمان زن
سیاوش بگفتار[15] زن شد بباد — خجسته زنی[16] کو ز مادر نزاد[17]
دریغ آن بر[18] و برز و بالای او[19] — رکیب و خم خسروآرای او[19]
دریغ آن گو نامبرده سوار — که چون او نبیند دگر روزگار[20]
چو در بزم بودی بهاران بدی — برزم افسر نامداران بدی[21]

---

[1] Б — соединяет этот б. с б. 2613, а бб. 2610—2612 оп. [2] I, IV — نباشد نه رخ را بشویم; نسزد گر نباشم [نباشد — IV] بدین سوگ ناک — VI [3] I, IV, VI — نباشم نه رخ را بشویم — T — доб. б. [4] I, IV, T — خود [5] I, IV — نام [6] I, IV, VI, T — доб. б.:

مگر کین آن شهریار جوان * بجویم [بخواهم — VI] ازان ترک تیره روان

[7] I, IV — چو بر تخت به نشست — VI; چو آمد بر تخت — [8] Л, VI — خوی بد شهریار — [9] VI — و خوی — T; خرد شاه — VI; خوی شاه — I, IV [10] I, IV, VI, Б — عشق سوداوه — بخت آورد بار [11] I, IV — ز گفتار — T и IV [12] I, IV — درآمد بایران — [13] VI — زمانِ [14] VI — ارجمند [15] IV и T — شاه [16] VI — انوشه کسی [17] I, IV, VI, T — доб. бб.:

ز شاهان کسی چون سیاوش نبود * چو او زاد و آزاد و خامش نبود
دریغ آن سر [بر — IV, VI] و بازو و یال اوی * دریغ آن بروچنگ [سر و ترگ — VI] و گوپال اوی

[18] I, IV — رخ — VI; خم خسروی پای اوی — [19] I, IV

دریغ آن خم خسروی پای اوی * چو بر گاه بودی درافشان بدوی

[20] I, IV, VI — б. оп; T — вар. б. [21] I — چو در جنگ بودی سرافشان بدی — IV

چو بر گاه بودی درافشان بدی * چو در جنگ بودی سرافشان بدی

(ср. разночтение по I); I и IV — доб. еще б.:

همی[1] جنگ با چشم گریان کنم — جهان چون دل خویش بریان[2] کنم
نگه کرد کاوس بر[3] چهر او[4] — بدید اشک خونین و آن مهر او[5]
نداد ایچ پاسخ مر اورا ز شرم — فرو ریخت از دیدگان آب گرم
تهمتن برفت از بر تخت اوی — سوی خان[6] سودابه بنهاد روی
ز پرده بگیسوش[7] بیرون کشید — ز تخت بزرگیش در خون کشید
بخنجر بدو نیم کردش براه — نجنبید بر جای[8] کاوس شاه[9]
بیامد بدرگاه با سوگ و درد — پر از خون دل و دیده[10] رخساره زرد
همه شهر ایران بماتم شدند — پر از درد نزدیک رستم شدند
چو یک[11] هفته با سوگ و با آب چشم[12] — بدرگاه بنشست پر[13] درد و خشم
بهشتم بزد نای رویین و کوس — بیامد بدرگاه گودرز و طوس
چو فرهاد و شیدوش و گرگین[14] و گیو — چو بهرام و رهّام[15] و شاپور نیو
فریبرز کاوس درّنده[16] شیر — گرازه که بود اژدهای دلیر
فرامرز رستم که بد پیشرو — نگهبان هر مرز و سالار نو[17]
بگردان[18] چنین گفت رستم که من — برین کینه دادم[19] دل و جان و تن
که اندر جهان چون سیاوش سوار — نبندد کمر نیز یک نامدار
چنین[20] کار یکسر مدارید خرد — چنین کینه را خرد[21] نتوان شمرد[22]

کنون من دل و مغز تا زنده ام * بکین سیاوش بیاگنده ام [پراگنده ام — IV]
VI — доб. тот же б. с вар. второго мисра: برین کینه ز آتش پراگنده ام; T — доб. два бб.

[1] I, IV, VI — همه [2] IV — ویران [3] I, IV, VI — در [4] I, IV, VI — اوی [5] I — چنان
چنان آتش تیز و — VI; چنان اشک خونین با مهر اوی — IV; اشک خونابه از مهر اوی
از جای — VI; بر تخت — I, IV [8] بیکسوش — I, IV [7] کاخ — T; خانه — Л [6] آن مهر اوی
[9] Б — перевод мисра отсутствует. [10] I, IV, VI — دو دیده دو [11] I, IV, VI — بیک [12] Л — با
با — I, IV [14] با — IV, VI [13] با سوگ و آب — IV; با سوگ و باب چشم
فی: و فرهاد و شیدوش — Б; و شید و چو گرگین — VI; گرد بهرام и далее не упоминая имен:
گستهم — VI; چو گرگین میلاد — I, IV [15] جمیع الاصبهبدین و القواید و الامراء و الأجناد
و خرّاد [16] I, IV, VI — فریبرز بن کاؤس — Б; و بهرام — T; و رهّام — I, IV, VI [17] I, IV, VI, T — б. оп.;
Б — перевод б. отсутствует; ср. б. 2657 текста. [18] I, VI — بدیشان; IV — بایشان [19] I, VI —
برین کین نهادم [20] I, IV, VI — که این [21] VI — خوار [22] I, IV — обратный порядок мисра.

ز دلها همه ترس بیرون کنید — زمین را ز خون[1] رود جیحون کنید
بیزدان که[2] تا در جهان زنده ام — بکین[3] سیاوش دل آگنده ام
2640 بران تشت زرّین[4] کجا خون اوی — فروریخت ناکاردیده گروی
بمالید خواهم همی روی و چشم[5] — مگر بر دلم کم شود درد و خشم[6]
و گر همچنانم بود[7] بسته چنگ — نهاده[8] بگردن درون[9] پالهنگ
بخاک اندرون خوار چون[10] گوسفند — کشندم دو بازو[11] بخمّ کمند[12]
و گر نه من و گرز و[13] شمشیر تیز — برانگیزم اندر جهان رستخیز
2645 نبیند دو چشمم مگر گرد رزم — حرامست بر من می و جام و[14] بزم
بدرگاه هر پهلوانی که بود[15] — چو زان[16] گونه آواز[17] رستم شنود
همه برگرفتند با او[18] خروش — تو گفتی که میدان برآمد[19] بجوش
ز میدان[20] یکی بانگ بر شد بابر — تو[21] گفتی زمین شد بکام[22] هژبر
بزد مهره بر پشت پیلان بجام — یلان برکشیدند تیغ[23] از نیام
2650 برآمد خروشیدن گاودم — دم نای رویین[24] و[25] رویینه خم
جهان پر شد از کین افراسیاب — بدریا تو گفتی بجوش آمد آب
نبد جای پوینده را[26] بر زمین — ز نیزه هوا ماند اندر کمین
ستاره بجنگ اندر آمد نخست — زمین و زمان دست خون را[27] بشست
ببستند گردان ایران میان — بپیش اندرون اختر کاویان
2655 گزین کرد پس رستم زابلی — ز گردان[28] شمشیرزن کابلی

---

[1] I, IV — بدان [2] I, IV, VI — بدرد [3] I, IV, VI — بدین کینه [4] T — بخون; VI — همه
[5] I, IV — چشم و روی [6] I, IV — درد اوی [7] Л — ببرد; VI — ببزد; T — برو [8] I — شخ بی‌دم
[9] I, IV — نهادن [10] I, IV, T — بخاک افگند خوار چون; VI — بخاک; T — برم; VI — درم; I, IV — یکی
[11] I, IV и T — اندرون خاک تا; VI — به بندند دستم; T — دو دستم ببسته
[12] VI — доб. б.:
به خنجر ببرد سرم را ز تن * تنم را کند کام شیران کفن
[13] VI — و оп. [14] I, IV — بر جان من جام [15] T — کنارنگ با پهلوان هر که
[16] IV — کزان [17] I, IV — گفتار [18] I, IV, VI — یکسر, но нашими рук. не поддерживается.
[19] I, IV, VI — درآمد [20] I, IV, VI — از ایران [21] VI — که [22] I, IV, VI — کنام
[23] I, IV, VI — بدرا [24] I, IV — سرغیین [25] I — و оп. [26] IV — نوبنده [27] I, IV, VI — سپه تیغ کین برکشید
[28] IV — کردار

ز ایران و از[1] بیشهٔ نارون — ده و دو هزار از یلان انجمن[2]
سپه را فرامرز بد پیش رو — که فرزند گو[3] بود و سالار نو[4]
همی رفت تا مرز توران رسید — ز دشمن کسی را بره بر ندید[5]
دران مرز[6] شاه سپیجاب[7] بود — که با لشکر و گنج و با آب بود[8]
ورازاد بد نام آن پهلوان — دلیر و سپه‌تاز و روشن‌روان[9]
سپه بود شمشیرزن سی هزار — همه رزم‌جوی از در کارزار[10]
ورازاد از[11] قلب لشکر برفت — بیامد بنزد[12] فرامرز تفت
بپرسید و گفتش[13] چه مردی بگوی — چرا کردهٔ سوی این مرز[14] روی
سزد گر بگویی مرا نام خویش — بجویی ازین کار[15] فرجام خویش
همانا بفرمان شاه آمدی — گر از پهلوان سپاه آمدی
چه داری[17] ز افراسیاب آگهی — ز اورنگ وز تاج و تخت[18] مهی
نباید که بی‌نام بر[19] دست من — رواند بر آید ز تاریک تن[20]
فرامرز گفت ای گو شوربخت[21] — منم بار آن خسروانی درخت[22]
که از نام[23] او شیر پیچان شود — چو خشم آورد پیل بیجان شود
مرا با تو بدگوهر دیوزاد[24] — چرا کرد باید همی نام[25] یاد

---

[1] Л — ;وز IV — تا [2] I, IV, VI — اثنی عشر الف — Б ;شدند از یلان صد هزار انجمن
[3] I, IV, VI — او [4] VI — б. стоит после б. 2658. [5] I, IV — فارسی چو آن بدگمان دیدبانش ;VI — بدید Б — برکسی را ز دشمن ندید ;بره
[6] I, IV — فتقدّم أمامهم حتی وصل الی اسفیجاب ;بران مرز — VI ;ورازاد میان گوان در — Б
[7] Л — ;سبنجاب IV, VI — سنجاب [8] I, IV, VI — خوشاب بود ;من أعیان ملوک
[9] I, IV и T — б. оп.; VI — б. стоит после б. 2661; I, IV, VI — доб. бб.:

چو آمد بگوش اندرش [اندرون — IV] کرّه‌نای * دم بوق و آوای هندی درای
بزد کوس و لشکر برون آوزید * ز هامون بدریای خون آورید

Б — эти бб. и последующий за ними б. 2661 передает так: فلما سمع بهم رکب فی ثلاثین ألف
[10] I, IV, VI — همه نامدار [11] IV — ورا داد کز [12] VI — به پیش
[13] VI — فارس من أصحابه [14] I, IV — رزم [15] I, IV — ازین کار ببینی برین کار ;به بینی تو — VI ;گفتا
[16] Б — дальнейшие слова Варāзāда оп.; I, IV, VI — б. стоит после б. 2666. [17] I, IV, VI — نداری
[18] VI — دیارنک من — IV [19] در — VI تختگاه
[20] I, IV — پهلوانی [21] VI — شیر بخت [22] I, IV — از دست — VI ;بر دست
[23] I, IV, VI — چه و چند [24] VI — بدنژاد [25] درخت

گو پیلتن با سپاه از پس است — که اندر جهان کینه‌خواه او بس است
بکین سیاوش کمر بر میان — ببست و بیامد[1] چو شیر ژیان
برآرد[2] ازین مرز بی‌ارز دود — هوا گرد اورا نیارد بسود
ورازاد بشنید گفتار او — همی خوار[3] داشت پیکار[4] او
2675 بلشکر بفرمود کاندر دهید[5] — کمان‌ها[6] سراسر بزه[7] برنهید
رده برکشید از دو رویه[8] سپاه — بسر بر نهادند[9] ز آهن کلاه
ز هر سو برآمد ز گردان[10] خروش — همی کر شد از نالهٔ کوس گوش
چو آواز کوس آمد و[11] کرّنای — فرامرز را دل برآمد ز جای[12]
بیک حمله اندر[13] ز گردان هزار — بیفگند و برگشت[14] از کارزار
2680 [دگر حمله کردش[15] هزار و دویست — ورازاد را گفت لشکر مه ایست[16]]
[که امروز[17] بادافره ایزدیست — مکافات بد را ز یزدان بدیست]
[چنین لشکر گشن و چندین سوار — سراسیمه شد از یکی نامدار[18]]
همی شد فرامرز نیزه بدست — ورازاد را راه یزدان[19] ببست
فرامرز جنگی چو اورا بدید — خروشی چو شیر ژیان برکشید[20]
2685 براندگیخت از جای شبرنگ را — بیفشرد[21] بر نیزه بر[22] چنگ را

---

[1] به بستست و آمد — I [2] برآرند — I, IV [3] همه خام — I, IV, VI
[4] کردار — IV [5] دهید — I, IV, VI [6] کمان را — I, IV
[7] بزین — I [8] برکشیدند هر دو — VI [9] برنهاده — VI
[10] سراسر — I, IV, VI [11] آمده — VI [12] доб. б.:

در آمد بکردار پیل ژیان * به بازو کمان و کمر بر میان

[13] بتک — I доб. тот же б. с вариантом второго мисра: به بازو کمند و بزه بر کمان — IV
[14] برگماشت — I, IV (!) دمگ بر گرفتش — IV; بر گرفتش
[15] I, IV — گرفتند از ایشان — IV [16] I, IV — порядок бб.: 2682, 2683, 2684, 2680, 2681 (I — б. оп.), 2685 и т. д.; VI — бб. 2680—2682 оп.; Б — бб. 2668—2689 переданы сокращенно. [17] I, IV — این روز
[18] I, IV — سراسیمه گشتند از کارزار
[19] I, IV — پای یزدان — VI; پای رفتن
[20] I, IVи T — درفش سپهبد [سپهبد از — IV] ترکان بدید * چو شیر از میان سپه بردمید

VI — вариант того же б., в котором второе мисра: I, IV — доб. б.: خروش از میان سپه برکشید;

سپهبد چو روی ورازاد دید * خروش از میان سپه بر کشید

[21] I, IV — بی‌فشارد [22] IV — مر

یکی نیزه زد بر کمربند او — که بگسست زیر زره بند[1] او
چنان برگرفتش ز زین خدنگ[2] — که[3] گفتی یکی پشّه دارد بچنگ
بیفگند بر خاک و آمد فرود — سیاوش را داد چندی درود
سر نامور دور کرد از تنش — پر از خون بیالود[4] پیراهنش
چنین گفت کاینت[5] سر کین نخست — پراگنده شد[6] تخم پرخاش و[7] رست
همه بوم و بر[8] آتش اندر فگند — همی دود برشد بچرخ بلند
یکی نامه بنوشت نزد پدر — ز کار ورازاد پرخاشخر[9]
که چون بر[10] گشادم در[11] کین و جنگ[12] — ورا برگرفتم ز زین پلنگ[13]
بکین سیاوش بریدم سرش — بر افروختم[14] آتش از کشورش
و زان سو نوندی بیامد[15] براه[16] — بنزدیک سالار توران سپاه
که آمد بکین رستم پیلتن — بزرگان ایران[17] شدند انجمن
ورازاد را سر بریدند زار[18] — برانگیخت[19] از مرز توران دمار[20]
سپه را سراسر بهم بر زدند — به بوم و ببر[21] آتش اندر زدند
چو بشنید افراسیاب این سخن — غمی شد ز کردارهای[22] کهن[23]

---

[1] I, IV — پلنک [2] I, IV, VI — زیر زمین بند — VI; خفتان و پیوند — IV [3] IV — تو [4] I, IV, VI — گشت [5] VI — کاینک [6] IV — بخون اندر آلود — T; بکینه بپالود — IV, VI [7] I, IV, VI — ثم — Б; همه بوم بر — VI; به بوم و برش — I, IV [8] تخم و از خاک — T; تخم و پرخاش [9] VI — پرخاشگر; Б — перевод [10] I, IV, VI — ایدر [11] VI — سر [12] I — بجنگ [13] Л — خدنگ [14] I, IV, VI — برانگیختم [15] I, IV — برون شد نوندی [16] VI — ز راه [17] I — بایران بزرگان; از ایران بزرگان — VI; از ایران بزرگان — IV; везде обратный порядок мисра. [18] I, IV, VI — برآورد — I [19] IV — برانگیخت از شهر توران غبار — VI [20] IV — خوار [21] I, IV, T — برش [22] I, IV — غمی گشت ازان کردهای — VI; غمی گشت ازان گفتهای [23] доб. бб.:

که بشنیده بود از لب بخردان * از اختر شناسان وز موبدان
ز کشور سراسر مهان را بخواند * درم داد و گنج کهن برفشاند

VI — доб. те же бб., но для второго дает вариант:

نماند ایچ[1] بر[2] دشت ز[3] اسپان یله — بیاورد چوپان بمیدان گله[4]
در گنج[5] گوپال و برگستوان — همان نیزه و خنجر هندوان[6]
همان گنج دینار و درّ[7] و گهر[8] — همان افسر و طوق و زرّین[9] کمر
ز دستور گنجور بستد کلید — همه کاخ و میدان درم گسترید
چو لشکر سراسر شد آراسته — بریشان پراگنده شد خواسته
بزد کوس[10] رویین و هندی درای — سواران سوی رزم کردند رای
سپهدار[11] از گنگ بیرون کشید — سپه‌را ز تنگی بهامون کشید
فرستاد و مر سرخه‌را[12] پیش خواند — ز رستم بسی داستانها[13] براند
بدو گفت شمشیرزن سی هزار[14] — ببر نامدار از در[15] کارزار[16]
نگه دار جان از بد[17] پور زال — برزمت[18] نباشد جزو کس همال[19]
تو فرزندی و نیکخواه[20] منی — ستون سپاهی و ماه منی
چو بیدار دل باشی و راه‌جوی — که یارد نهادن بروی تو[21] روی
کنون پیش‌رو باش و بیدار باش — سپه‌را ز دشمن[22] نگهدار باش[23]

ز کشور سرانرا بدانجا بخواند * درم داد و روزی‌دهان را بخواند

далее в рук. VI следует б. 2702, после которого стоит б. 2700 и т. д.

[1] VI — آنچه [2] I, IV — در [3] I, IV, VI — ز оп. [4] VI — обратный порядок мисра. [5] IV — доб. و [6] I, IV — همان نیزه و تیر و تیغ و کمان — VI; همان تیغ و تیر و کمانِ گوان [7] I, IV — زرّ — VI [8] همه گنج پر درّ و زرّ و گهر [9] VI — تاج و طوق و [10] VI — نای [11] I, IV — سپهبد چو [12] I, IV, VI — ز کنداوران سرخه; Б — здесь и ниже имя سرخه читается سرجه; то же К. [13] I, IV, VI — فراوان سخنها [14] Б — عشرة آلاف فارس [15] IV — بر [16] Т — доб. 2 бб. [17] IV — جانرا تو از — VI; بجان از بر [18] I, IV, VI — بجنگت [19] I, IV, VI, Т — доб. б.:

بجایی که پرخاش جوید پلنگ [بسنک — VI] * سگ کارزاری نیاید [نسنجد — Т] بجنگ

[20] Л — نیکخواهی [21] I, IV — بسوی تو; VI — بنزد تو [22] I, IV — رستم [23] IV — доб. на полях бб.:

چنین گفت سرخه که ای شهریار * ز جان تهمتن برآرم دمار
فرامرزرا دست بسته چو سنگ * بگردن نهاده ورا پالهنگ
بیارم بدرگاه افراسیاب * سر نیزه بگذارم از آفتاب
بجایی که پرخاش جوید پلنگ * سگ کارزاری نیاید بجنگ (повтор)

ز پیش پدر سرخه بیرون کشید — درفش و سپه‌را بهامون[1] کشید[2]
طلایه چو گرد سپه دید تفت[3] — بپیچید و[4] سوی فرامرز رفت[5]
از ایران سپه برشد آوای کوس — ز گرد سپه شد هوا[6] آبنوس
خروش سواران[7] و گرد سپاه — چو شب کرد[8] گیتی نهان گشت ماه[9]
درخشیدن تیغ الماس‌گون — ستانهای آهارداده[10] بخون
تو گفتی که برشد به[11] گیتی بخار[12] — برافروختند[13] آتش کارزار[14]
[ز کشته فگنده بهر سو سران — زمین کوه گشت از کران تا کران[15]]
چو سرخه بران گونه پیگار[16] دید — درفش[17] فرامرز سالار دید
عنان را به بور سرافراز داد — بنیزه درآمد کمان باز داد
فرامرز بگذاشت قلب سپاه — بر[18] سرخه با نیزه شد کینه‌خواه[19]
یکی نیزه زد همچو آذرگشسپ — ز کوهه ببردش سوی یال اسپ
ز ترکان بیاری او[20] آمدند — پر از جنگ[21] و پرخاشجو آمدند

بدو گفت پس شاه توران‌سپاه * که ای نامور زادهٔ رزم‌خواه
یکی داستان دارم از روزگار * که هر جای دارم همی یادگار
سگ کاردیده بگیرد پلنگ * ز روبه رمد شیر نادیده جنگ
فرامرز پور جهان‌پهلوان * دلیرست پیدار و تخم گوان
نباید که ایمن شوی زو بجنگ * که در رنگ‌سازی بود بیدرنگ
دلیری کن و رزم ایشان بسیچ * مشو ایمن از کار ایشان تو هیچ
چو یکچند ازین داستانها براند * بنه برنهاد و سپه برنشاند

[1] I, IV, VI — درفش سپه سوی هامون. [2] IV, T — доб. б.:

بسوی سپنجاب آمد چو باد * جز اندیشهٔ رزم نامدش یاد

[3] Так в Л и VI; I — رفت; IV — تفت. [4] I, IV — و оп. [5] I, IV — و رفت; VI — доб. б.:

که آمد سپاهی ز توران برون * سپهدار سرخه به پیش اندرون

[6] I, IV — جهان; VI — زمین. [7] VI — ز جوش سواران. [8] IV, VI — گشت; I — слово уп. [9] I — без рифмы). [10] IV — ستانها ز آهار داده; IV — ز گرد سپاه (ز گرد سپاه. [11] I, IV, VI — خروش. [12] VI — برافروخت ازان. [13] I, IV — زمین از سواران برآمد بجوش. [14] VI — [15] VI — رزمخواه. [16] VI — بیدار. [17] I — عنان; IV — سنان. [18] I, IV — سوی. [19] VI — کینه; I, IV — کین. [20] I, IV, VI — ز توران سران سوی او. [21] I, IV — доб. б. оп.

از آشوب ترکان و از رزم سخت[1] فرامرزرا نیزه شد لخت لخت
بدانست سرخه که پایاب اوی ندارد غمی گشت و بر گاشت[2] روی
پس اندر فرامرز با تیغ تیز[3] همی تاخت و انگیخته رستخیز[4]
سواران ایران بکردار دیو دمان از پسش[5] بر کشیده غریو
فرامرز چون سرخه‌را یافت چنگ[6] بیازید زان سان که یازد[7] پلنگ
گرفتش کمربند و از[8] پشت زین برآورد و زد ناگهان[9] بر زمین
پیاده به پیش اندر افگند خوار بلشکرگه آوردش از کارزار
درفش تهمتن همانگه ز راه پدید آمد و گرد[10] پیل و سپاه
فرامرز پیش پدر شد چو گرد به[11] پیروزی از روزگار نبرد
بپیش اندرون سرخه‌را بسته دست بکرده[12] ورازاد را یال[13] پست
همه غار و هامون پر از کشته بود[14] سر دشمن از رزم[15] برگشته بود[16]
سپاه آفرین خواند بر پهلوان بران نامبردار پور[17] جوان[18]
تهمتن برو آفرین کرد نیز بدرویش بخشید بسیار چیز[19]
یکی داستان زد برو[20] پیلتن که هر کس که سر بر کشد ز انجمن
خرد[21] باید و گوهر نامدار هنر[22] یار و فرهنگش[23] آموزگار
چو این گوهرانرا بجا[24] آورد دلاور شود پرّ و پا[25] آورد
از آتش نبینی جز افروختن جهانی چو[26] پیش آیدش سوختن
فرامرز نشگفت[27] اگر سرکش است که پولاد را دل پر از[28] آتش است

---

[1] I, IV — ز نیروی میدان و از جنگ سخت — VI ; ز نیروی ایشان و از رزم سخت
[2] I, IV — چون پیل — I, IV, VI [3] غمی گشت و پیچید — VI ; غمی شد به پیچید
[4] I, IV, VI — پس و — I, IV [5] با تیغ هندی بدست — I [6] دید جنگ — VI [7] مست
[8] I, IV, — به سازید چونانکه یازد — VI ; بتازید بر سان تازان — IV ; بیازید بر سان یازان
[9] I, IV — ناگه بزد — I, IV [10] I, IV, VI — بانگ — I [11] ز — IV [12] I, IV — کمربند بگرفت وز — VI
[13] VI — بریده [14] I, IV — دید [15] I, IV, VI — جنگ [16] I, IV — دید [17] IV — ورازاد با خاك
[18] I — گرد [19] I — бб. 2737 и 2738 оп. [20] VI — بریدن
[21] I, IV, VI — هنر [22] I, IV, VI — خرد [23] I, IV — فرهنگ [24] I, IV — ; چار گوهر بجای — VI
[25] I, IV, VI — پای — T ; بمردی جهان زیر پای [26] VI — درو هرچه [27] IV, — چار گوهر بکار
[28] IV — از уп. — بشگفت — VI

چو آورد با سنگ خارا کند — ز دل راز خویش آشکارا کند
بسرخه نگه کرد پس پیلتن — یکی سرو آزاده بد بر چمن
بر ش چون بر شیر و رخ چون بهار — ز مشک سیه کرده بر گل نگار
بفرمود پس تا[1] برندش بدشت — ابا خنجر و روزبانان و تشت[2]
به بندند[3] دستش بخم کمند — بخوابند بر خاک چون گوسفند
بسان سیاوش سرش را ز تن — ببرّند و کرگس بپوشد[4] کفن
چو بشنید طوس سپهبد برفت — بخون ریختن روی[5] بنهاد[6] تفت
بدو سرخه گفت ای سرافراز شاه — چه ریزی همی خون من[7] بی‌گناه
سیاوش مرا بود هم‌سال و دوست — روانم پر از درد و اندوه[8] اوست
مرا دیده پر آب بد روز و شب — همیشه بنفرین گشاده[9] دو لب[10]
بران کس که آن تشت و[11] خنجر گرفت — بران کس که آن شاه‌را سر گرفت[12]
دل طوس بخشایش آورد سخت — بران نامبردار[13] برگشته بخت[14]
بر رستم آمد بگفت این سخن — که پور سپهدار افگند بن[15]
چنین گفت رستم که گر شهریار — چنان خسته‌دل[16] شاید[17] و سوگوار
همیشه دل و جان افراسیاب — پر از درد باد و دو دیده پر آب[18]
همان تشت و خنجر زواره ببرد — بدان روزبانان لشکر[19] سپرد
سرش‌را بخنجر ببرّید[20] زار — زمانی خروشید و برگشت کار[21]
بریده سر و تنش[22] بر دار کرد — دو پایش زبر[23] سر نگونسار کرد[24]

---

[1] VI — تا پس [2] VI — ابا روزبانان و خنجر بطشت [3] I, VI — به ببندد [4] IV — کز
[5] I — نیز [6] Л — доб. و [7] T — چرا کشت خواهی مرا؛ VI — تن‌را نباشد؛ کس نپوشد
[8] VI — تیمار [9] IV — گشادم [10] IV — б. стоит после след. б. 2753 текста. [11] I — و уп. [12] I, IV — обратный порядок мисра. [13] VI — نامداران [14] I, IV, VI — گم بوده بخت
[15] VI — چون [16] I, IV, VI — داغ دل [17] VI — باشد [18] I, IV и T — بپادا؛ VI — بود و؛ T — доб. 6 бб.
[19] I, IV — بریدند — VI [20] I, IV, VI — چو اورا بدان روزبانان نجوانرا
[21] I, IV, VI — доб. здесь б. 2767 текста. [22] I — و کرد سر از تن جدا — IV, T؛ تن از سر جدا
[23] I, IV — دو پای از بر کرد و [24] IV — порядок бб. после б. 2759: 2762, 2760, 2761, 2763, 2765; VI — бб. 2760 и 2761 оп.

بران کشته از کین برافشاند[1] خاک تنش را بخنجر بکردند[2] چاک
جهانا چه خواهی ز پروردگان چه پروردگان داغدل بردگان[3]

١٤

چو لشکر بیامد ز دشت[4] نبرد تنان پر ز خون و سران پر ز گرد[5]
خبر شد ز ترکان بافراسیاب که بیدار بخت اندر آمد بخواب[6]
2765 همان سرخهٔ[7] نامور کشته شد چنان دولت تیز برگشته شد
بریده سرش را نگونسار[8] کرد تنش را بخون غرقه بر دار کرد[9]
همه شهر ایران جگرخسته اند[10] به کین سیاوش کمربسته اند[11]
نگون شد سر و[12] تاج افراسیاب همی کند موی و همی ریخت آب[13]
همی گفت رادا سرا مویدا[14] ردا نامدارا یلا بخردا[15]
2770 دریغ ارغوانی رخت همچو ماه[16] دریغ آن کئ[17] برز و بالای شاه
خروشان بسر بر[18] پراگند[19] خاک همه جامها کرد بر خویش چاک[20]
چنین گفت با لشکر افراسیاب[21] که مارا برآمد سر از[22] خورد و خواب
همه کینه را چشم روشن کنید[23] نهالی ز خفتان و جوشن کنید

---

[1] I, IV — برانگیخت [2] I, IV — بکرد نیز—VI ;همی کرد [3] I, IV, VI — б. стоит после б. 2759 текста. [4] IV — بدشت [5] VI — бб. 2763 — 2765 оп. [6] I, IV — б. оп.; Б — бб. 2764 — 2771 переданы так: و بلغ الخبر بقتله الی أفراسیاب فمزق ثوبه و بکی بگفتند — I, IV [7] دو پای از بر سر نگونسار — I, IV [8] سرش تنش بر دار — VI ;سرش را ابر دار — I, IV [9] که آن ز خون سیاوش جگرخسته اند — I, IV, VI [10] کمربسته اند — I, IV, VI [11] کرد ;ср. б. 2760. [12] Л — و оп. [13] IV — که بی‌کام بخت اندر آمد — VI ;که مارا برآمد سر از خورد و خواب [14] VI — همی گفت زارا دلیرا گوا — VI [15] بخواب ;سر نامداران یلا خسروا [16] VI — آن سر خسروانی چو ماه — T ;آن I — бб. 2769 и 2770 оп.; IV — бб. 2769 — 2772 оп. [17] کس و — VI [18] I — و بر سر [19] VI — برافگند [20] I, VI — همه رخ ارغوانی چو ماه
[21] I — نگون شد سر و تاج افراسیاب — IV ;ازان پس رد افراسیاب ;ср. первое мисра б. 2768 текста. [22] T — که بر ما سرآمد کنون ;ср. прим. 13 к б. 2768. [23] IV — کنیم

T — доб. б.:
نجوید پدر هیچ آرامگاه * مگر زین جرمه باوردگاه
جامهٔ خسروی کرده [کرد — VI] چاک

چو برخاست آوای کوس از درش — بجنبید بر بارگه[1] لشکرش[2]
بزد نای رویین و بربست[3] کوس — همی آسمان بر زمین داد بوس
بگردنکشان خسرو[4] آواز کرد — که ای نامداران روز نبرد[5]
چو برخیزد آوای کوس[6] از دو روی — نجوید زمان مرد پرخاشجوی[7]
همه[8] رزم را[9] دل پر از کین کنید[10] — بایرانیان پاک[11] نفرین کنید[12]
خروش آمد و نالهٔ کرّنای[13] — دم نای رویین و هندی درای[14]
زمین آمد از سم[15] اسپان بجوش — بابر[16] اندر آمد فغان[17] و خروش
چو برخاست از دشت گرد سپاه — کس آمد بر رستم از دیده‌گاه[18]
که آمد سپاهی چو کوه گران[19] — همه رزمجویان[20] کندآوران[21]
ز تیغ دلیران[22] هوا شد بنفش — برفتند با کاویانی درفش
برآمد خروش سپاه از دو روی — جهان شد پر از مردم جنگجوی[23]
خور و[24] ماه گفتی برنگ[25] اندرست[26] — ستاره بچنگ[27] نهنگ اندرست[26]
سپهدار ترکان[28] برآراست جنگ — گرفتند گوپال و خنجر بچنگ[29]
بیامد سوی میمنه بارمان — سپاهی ز ترکان دنان و دمان[30]

---

[1] VI — بر درش بر [2] I, IV — бб. 2774—2776 оп. [3] VI — برگشت [4] VI, T — بگردان [5] IV — لشکرش VI — مردان مرد [6] I — برخاست آواز کوس; IV — برخاست آوای کوس [7] I, IV, VI — б. стоит после б. 2778 текста. VI — نجوید زمان مردم عیب‌جوی; مجویند مردان پرخاشجوی [8] VI — همی [9] I, IV — رزم با [10] I, IV,T — کنیم [11] VI — جمله [12] I, IV, T — کین کنیم; T — доб. б. [13] I, IV — گاودم [14] I, IV — دم نای سرغین و رویینه [15] I, IV, VI — نعل [16] I — بر ابر [17] I, IV, VI — سنان [18] VI — کینه‌خواه; Б — весь отрывок дан в сокращенном пересказе. [19] I, IV, T — سپهدار افراسیاب [20] VI — جنگ‌جویان [21] I, IV,T — همچو کشتی بر آب [گران — IV]; سپاهی دمان; I, IV, T — доб. бб.:
همه ساخته کینه و جنگ‌را * همه تیز کرده بدی چنگ‌را
سپهبد گو پیلتن چون شنید * که آمد سپهدار توران پدید
ср. Б — فسمع بذلک رستم [22] VI — سواران [23] I, IV — доб. здесь б. 2793 текста; I — порядок бб.: 2784, 2792, 2785, 2789, 2798, 2790. [24] VI — چو زو [25] VI — بجنگ [26] I — اندرند [27] I, IV — بکام [28] I, IV — توران [29] I, IV — تیر خدنگ — VI; ژوپین بچنگ [30] I, IV — دمان و دنان; I — доб. бб.: دوان و دیان — VI

سوی میسره[1] کهرم تیغزن — بقلب اندرون شاه با انجمن[2]
و زین روی رستم سپه برکشید — هوا شد ز تیغ یلان[3] ناپدید
2790 بیاراست بر میمنه گیو و طوس — سواران بیدار با پیل و کوس[4]
چو گودرز کشواد بر میسره — هجیر و گرانمایگان یکسره
بقلب اندرون رستم زابلی — زره‌دار[5] با خنجر کابلی[6]
[تو گفتی نه شب بود پیدا نه روز — نهان گشت خورشید گیتی‌فروز[7]]
شد از سمّ اسپان زمین سنگ رنگ — ز نیزه هوا همچو[8] پشت پلنگ[9]
2795 تو گفتی هوا کوه آهن[10] شدست — سر کوه پر ترگ[11] و جوشن شدست
بابر اندر آمد سنان و[12] درفش — درفشیدن تیغهای بنفش[13]
بیامد ز قلب[14] سپه پیلسم — دلش پر ز خون کرده چهره دژم[15]
چنین گفت با شاه توران سپاه — که ای پرهنر[16] خسرو نیکخواه[17]
گر ایدونک از من نداری دریغ — یکی باره و جوشن[18] و گرز[19] و تیغ
2800 ابا[20] رستم امروز جنگ آورم — همه نام او زیر ننگ آورم
بپیش تو آرم[21] سر و رخش او[22] — همان خود[23] و تیغ جهان‌بخش او[24]

تهمتن بسیچید مر کینه‌را * برافراشت از کین دل و [برو— IV] سینه‌را
بسازید بر قلبگه جای خویش * زواره پس اندر فرامرز پیش

IV — доб. эти бб. после б. 2788; VI — доб. второй из этих б. после б. 2792 (см).

[1] I — میمنه [2] I — سرور انجمن; IV и T — خسرو انجمن; IV — доб. здесь два бб. (см. прим. 30 к б. 2787). [3] I, IV — زمین شد ز گرد یلان; VI — زمین شد ز گرد سپه [4] I, IV — после б. 2791. [5] VI — زره‌پوش [6] I, IV — б. оп.; VI — доб. здесь второй б. разночтения по I и IV к б. 2787 (см.). [7] VI — б. оп. [8] VI — شد چو [9] I, IV — доб. б.:

چنین بود هر دو سپه همگروه * نه زین سو [سان— IV] ستوه نه زان سو [سان— IV] ستوه

[10] I, IV — جهان کوه آهن; VI — جهان جمله آهن [11] I — نوک [12] I, IV — уп. [13] I, IV — обратный порядок мисра. [14] I, IV — بقلب [15] I, IV — دلی پر ز کین چهره کرده; VI — دلش پر ز کین بود و چهره— ذنام بردار شاه [16] I, IV, VI — پرخرد [17] I, IV — به پیش [18] I, IV — جوشن و باره [19] I, IV — ترگ [20] IV — که با [21] VI — تاج بردار شاه [22] VI — رخش را [23] I, IV — همان گرز; VI — پر از خون [24] VI — اندر آرم جهان بخش را

ازو شاد شد جان افراسیاب — سر نیزه بگذاشت از آفتاب
بدو گفت کای[1] نامبردار شیر — همانا که پیلت[2] نیارد بزیر
اگر پیلتن را بچنگ آوری — زمانه برآساید از داوری
بتوران چو تو کس نباشد بجاه — بگنج و بتیغ و بتخت[3] و کلاه
بگردان سپهر اندر آری سرم — سپارم ترا[4] دختر و کشورم[5]
از ایران و توران دو بهر[6] آنِ تست — همان گوهر[7] و گنج و شهر آنِ تست
چو بشنید پیران غمی گشت سخت — بیامد برِ شاه خورشید بخت[8]
بدو گفت کین مرد برنا و تیز[9] — همی بر تن[10] خویش دارد[11] ستیز
همی[12] در گمان افتد از[13] نام خویش — نیندیشد از کار[14] فرجام خویش[15]
[کسی سوی دوزخ نپوید بپا[16] — و گر خیره سوی دم اژدها[17]]
گر او با تهمتن نبرد آورد — سر خویش را[18] زیر گرد آورد
شکسته شود دل گوانرا[19] بجنگ — بود این[20] سخن نیز بر شاه ننگ[21]
برادر تو دانی که کهتر بود — فزون‌تر برو[22] مهر مهتر[23] بود[24]
به پیران چنین گفت پس پیلسم — کزین پهلوان دل ندارد دژم[25]
که گر[26] من کنم جنگ جنگی نهنگ — نیارم ببخت[27] تو بر شاه ننگ[28]
به پیش تو با نامور چار گرد — چه کردم تو[29] دیدی ز من دست‌برد

---

[1] I, IV — ای [2] VI — شیرت [3] I — ;بتخت و بمهر و بتیغ — IV ;بتخت و بتیغ و بمهر و ملکتک ثلثی — Б Ср. [6] افسرم — V, IV, I [5] بتو — IV, I [4] بتخت و بمهر و بتاج — VI ;همه لشکر — VI ;همه گوهر — IV, I [7] ممالک توران [8] I, IV, VI и T — پیروز بخت [9] I, آورد — IV [13] همه — VI [12] سازد — VI [11] با تن — T и IV, VI [10] برنای تیز [14] I, IV — نه بیند همی رای و — VI ;نه بیند همی کار و [15] I, IV — б. 2810 стоит перед б. 2812. [16] JI — بپای [17] I, IV, VI — б. оп.; Б — тоже. [18] I, IV, VI — خویشتن [19] I, IV, VI и T — سپه‌را [20] I, IV — زین; VI — زان [21] IV — ;تنگ I, IV — обратный порядок мисра. [22] VI — برو بیشتر [23] IV — بهتر [24] I — доб. б.:

اگر من کنم جنگ پیل آرزوی * همانا ندارم پی و تاب اوی

[25] I — ;نداری بغم IV — ;نداری دژم T — ;ندارم دژم Б — перевод последующих бб. 2820 — 2822 отсутствует. [26] I, IV — اگر [27] IV — بیارم بتخت [28] IV — ;تنگ VI — б. оп. [29] I, IV — ;بپرخاش VI — باورد

همانا کنون[1] زورم افزونترست — شکستن دل من نه اندر خورست
برآید بدست[2] من این کارکرد — بگردِ در اختر بد مگرد[3]
چو بشنید زو این سخن شهریار — یکی اسپ شایستهٔ کارزار
بدو داد با تیغ[4] و برگستوان[5] — همان نیزه و درع و خودِ گوان[6]
بیاراست آن جنگرا پیلسم — همی راند چون شیر با[7] باد و دم
بایرانیان گفت رستم کجاست — که گوید که او روز جنگ[8] اژدهاست
چو بشنید گیو این سخن بردمید — بزد دست و تیغ از میان برکشید
بدو[9] گفت رستم بیک ترک جنگ — نسازد همانا که آیدش ننگ
بر آویختند آن دو جنگی بهم — دمان گیو گودرز با پیلسم
یکی نیزه زد گیو را کز نهیب — برون آمدش هر دو پا[10] از رکیب
فرامرز چون دید یار آمدش — همی[11] یار جنگی بکار آمدش
یکی[12] تیغ بر نیزهٔ پیلسم — بزد نیزه از تیغ او شد قلم[13]
دگر باره[14] زد بر سر[15] ترگ اوی — شکسته[16] شد آن تیغ پرخاشجوی
[همی گشت با آن دو یل پیلسم — بمیدان بکردار شیر دژم[17]]
تهمتن ز قلب[18] سپه بنگرید — دو گرد دلیر و[19] گرانمایه دید
بر آویخته با یکی شیرمرد — بابر اندر آورده[20] از باد گرد
بدانست[21] رستم که جز پیلسم — ز ترکان ندارد کس[22] آن زور[23] و دم
و دیگر که از نامور بخردان[24] — ز گفت ستاره‌شمر موبدان[25]

---

[1] I — کنم [2] I, VI — ز دست [3] VI — доб. предыдущий б. текста (повтор). [4] VI — تیغی
[5] I, IV — گرز گران [6] I, IV и T — همان جوشن و ترگ — VI ;همان جوشن و ترگ و برگستوان
[7] I, IV — پر [8] I и T — و تیر و کمان ;که گویند در روز — IV ;که گویند کو روز جنگ
این رستم الذی تزعمون أنه کالثعبان عند الضراب — Б ;که گویند در جنگ نر — VI ;جنگ
[9] VI — چنین [10] I, IV, VI — پای ;T — پاش [11] I, IV — همان [12] I, IV и T — بزد
و الطعان؟
[13] I, IV и T — ازان تیغ شد نیزهٔ او قلم [14] VI — نیزه [15] I, IV — доб. و
[16] I, IV — گسسته [17] I, IV, VI — б. оп. شد
[18] I, IV — چو رستم بقلب — VI ;چو رستم ز قلب [19] I, IV,
[20] Л — آورد [21] I, IV и T — بدل گفت [22] I, IV — کسی [23] VI и T — باد [24] I,
IV, VI и T — از پیرسر موبدان [25] I, IV, VI и T — ز اخترشناسان و از بخردان

ز اختر بد و نیک بشنوده بود — جهان را چپ و راست پیموده بود
که گر پیلسم از بد روزگار — خرد یابد و بند[1] آموزگار[2]
نبرده چنو در جهان سربسر — بایران و توران نه بندد کمر
همانا که اورا زمان آمدست — که ایدر بچنگم دمان آمدست
2840 بلشکر بفرمود[3] کز جای خویش — مگر ناورند اندکی پای پیش[4]
شوم برگرایم تن پیلسم — به بینم که دارد پی و شاخ[5] و دم
یکی نیزهٔ بارکش برگرفت — بیفشارد ران ترگ بر سر گرفت[6]
گران شد رکیب و سبک شد عنان — بچشم اندر آورد رخشان سنان
غمی گشت و بر لب برآورد کف[7] — همی تاخت از قلب تا پیش صف
2845 چنین گفت کای نامور پیلسم — مرا خواستی تا بسوزی بدم[8]
همی گفت و می تاخت[9] برسان گرد — یکی کرد با او سخن در نبرد[10]
یکی نیزه زد بر کمرگاه اوی — ز زین برگرفتش بکردار گوی[11]
همی تاخت تا قلب توران سپاه — بیفداختش خوار در قلبگاه
چنین گفت کین را بدیبای زرد — بپوشید کز گرد شد لاژورد
2850 عنان را به پیچید زان جایگاه[12] — بیامد دمان تا بقلب سپاه

---

[1] I, IV — گذر یابد از بند [2] VI — امان یابد و بیند از روزگار چنین — T [3] I, IV, VI и T
میارید کس بیشترک (так!) پای پیش — IV ;میارید کس پیشتر پای خویش — I, VI [4] گفت
[5] VI — باد; T — روز [6] VI — бб. 2842 и 2843 текста оп.; за б. 2841 следует вариант б. 2844; Б — описание схватки Рустама с Пйлсамом (бб. 2842 — 2850) передано следующими словами: و أشرع رمحه
و رکض رخشه و أقبل علی بیلسم فطعنه طعنة اختطفه بها من ظهر الفرس و جدّله قتیلا
[7] I, IV — یکی نیزهٔ آهنین را بکف — VI ;همی گشت بر لب برآورده کف [8] I, IV — доб. бб.:
به بینی کنون زخم جنگی نهنگ * کزان پس نه پیچی عنان سوی جنگ
بگفت و برانگیخت از جا نوند * درآمد بکین چون سپهر بلند
VI — доб. б.:
کنون آمدم تا به بینی مرا * ز گردن کشان برگزینی مرا
и за ним б.—вариант первого б. по I и IV; T — б. оп., доб. 1 и 2 бб. по I и IV и между ними бб.:
بسوزد دلم بر جوانی تو * دریغا بر پهلوانی تو
به بینی کنون چنگ جنگی نهنگ * کزین به نه پیچی دگر سوی جنگ
[9] VI — سبک نزد او تاخت [10] I, IV — б. оп. [11] IV — اوی [12] I, IV — رزمگاه

بباریدند[1] پیران ز مژگان سرشک تن پیلسم دور دید[2] از پزشک[3]
دل لشکر و[4] شاه توران سپاه شکسته شد و تیره شد رزمگاه
خروش آمد از لشکر[5] هر دو سوی[6] ده و دار گردان پرخاشجوی[7]
خروشیدن کوس بر پشت پیل ز هر سو همی رفت تا چند میل[8]
[زمین شد ز نعل ستوران ستوه همه[9] کوه دریا شد و دشت[10] کوه[11]]
ز بس نعره[12] و نالهٔ کرّه‌نای همی آسمان اندر آمد ز جای
همی[13] سنگ مرجان شد و خاک خون[14] سراسر سر سروران شد نگون[15]
بکشتند چندان ز هر دو گروه که شد خاک دریا و هامون چو کوه[16]
یکی باد برخاست از رزمگاه هوا را بپوشید گرد سپاه
دو لشکر بهامون همی تاختند یک از دیگران[17] باز نشناختند
جهان چون شب تیره تاریک شد تو گفتی[18] بشب روز نزدیک شد
چنین گفت با لشکر افراسیاب که بیدار بخت اندر آمد بخواب
اگر سستی آرید یک تن بجنگ[19] نماند مرا روزگار درنگ[20]
بریشان ز هر سو کمین آورید بنیزه[21] خور اندر زمین آورید[22]
بیامد خود از قلب توران سپاه بر طوس شد داغ‌دل کینه‌خواه
از ایران[23] فراوان سپه را[24] بکشت غمی شد دل طوس و بنمود پشت[25]
بر رستم آمد یکی چاره‌جوی[26] که امروز ازین رزم[27] شد رنگ و بوی[28]

---

[1] VI — همی ریخت [2] I, IV — برگذشت [3] VI — سرشکی که درمان ندارد پزشک [4] Так в VI; Л, I, IV и T — و уп. [5] Л — доб. از [6] I, IV, VI — روی [7] VI — دها ده برآمد ز مردان [8] I, VI — б. оп. [9] I, IV — همی [10] IV — доб. و [11] VI — б. оп. [12] VI — نیزه [13] I, IV, VI — همه [14] VI — لعل [15] I, IV — سراسر سر سروران — VI: بسی سروران را سر آمد نگون [16] I, IV — доб. б.:
تو گفتی همی خون خروشد سپهر * پسر را نبد بر پدر جای مهر
[17] I, IV, VI и T — یکی از VI — доб. тот же б. с вар. второго мисра: پدر را نبد بر پسر جای مهر [18] I, IV — همانا [19] IV — آرند یکسر بجنگ; VI — آرید در کین و جنگ [20] I, VI, T — دگر جایگاه بلند — IV: جایگاه درنگ (описка); T — доб. б. [21] VI — بچاره [22] I, IV — доб. б.:
یک امروز رای [راه — IV] پلنگ آورید * ز هر سو برآیید و جنگ آورید
[23] Л — ازیران [24] I, IV — سرانرا [25] VI — فرامرز و طوس اندر آمد به پشت, ср. б. 2872. [26] I, IV — راه‌جوی [27] I, IV — کار [28] VI — бб. 2867 — 2872 оп.

همه رزمگه[1] شد چو دریای خون — درفش سپهدار[2] ایران نگون
بیامد ز قلب[3] سپه پیلتن — پس او فرامرز با انجمن[4]
سپهردار بسیار در پیش بود — که دلشان ز رستم بداندیش بود
همه خویش و پیوند افراسیاب — همه دل[5] پر از کین و سر[6] پر شتاب
تهمتن فراوان ازیشان[7] بکشت — فرامرز و طوس اندر آمد به پشت
چو افراسیاب آن درفش بنفش — نگه کرد بر جایگاه[8] درفش
بدانست کان[9] پیلتن رستمست — سرافراز وز تخمهٔ نیرمست
برآشفت بر سان جنگی پلنگ — بیفشارد ران پیش او شد[10] بجنگ
چو رستم درفش سیه را[11] بدید — بکردار شیر ژیان بردمید
بجوش آمد آن نامبردار گرد — عنان بارهٔ تیزتگ را[12] سپرد[13]
بر آویخت با سرکش افراسیاب — به پیکار خون رفت چون رود آب[14]
یکی نیزه سالار توران سپاه — بزد بر بر رستم کینه‌خواه
سنان اندر آمد ببند[15] کمر — به ببر بیان[16] بر نبد کارگر
تهمتن بکین اندر آورد روی — یکی نیزه زد بر سر[17] اسپ اوی
تگاور ز درد[18] اندر آمد بسر[19] — بیفتاد زو شاه پرخاشخر[20]
همی جست رستم کمرگاه او[21] — که از رزم[22] کوته کند راه او[23]
نگه کرد هومان بدید از کران — بگردن بر آورد گرز گران
بزد بر سر شانهٔ پیلتن — به لشکر خروش آمد از انجمن[24]

---

[1] I, IV — میمنه [2] I, IV — سواران [3] IV — به قلب [4] I, IV — فرامرز [سوار — IV]
[5] Л — سر [6] Л — دل [7] VI — از ایران فراوان سراندرا [8] I, IV, VI и T — و آن انجمن
[9] VI — کو [10] VI — اندر آمد [11] IV — سپه را [12] VI — دست‌کش را
[13] I, IV, T — عنان را برخش تگاور سپرد [14] I, IV, T — ز پیکانش
VI — обратный порядок мисра; I, IV и T — ز پیکار خون اندر آمد بخواب — VI; خون رفت چون جوی آب
I, IV, T — доб. б.: خدنگی که پیکانش بد بید برگ [ترک — IV] * فرو ریخت [دوخت — IV] بر تارک ترک ترگ
[15] I, IV — بچرم [16] Л — ببر درنمان — I; ببر بیان (в уп.); VI — به بند کمر
[17] I, IV, VI — بر [18] IV — ز اسپ [19] VI — بروی [20] VI — پرخاشجوی
[21] I, IV, VI — اوی [22] I, IV — بی‌رنج
[23] I — ز جاه اوی; IV — ز جای اوی; VI — رای اوی
[24] I, IV — ز لشکر خروش آمد و انجمن
T — بایران خروش آمد از مرد و زن — VI خروشنده گشت از دو رو انجمن

ز پس کرد رستم همانگه نگاه — بجست از کفش نامبردار شاه[1]
برآشفت گردافگن تاج‌بخش — بدنبال هومان برانگیخت رخش[2]
بتازید چندی و چندی شتافت — زمانه بدش مانده اورا نیافت[3]
سپهدار ترکان نشد[4] زیر دست — یکی بازهٔ تیزتگ برنشست[5]
2890 چو از جنگ رستم به پیچید روی — گریزان همی رفت پرخاشجوی
برآمد ز هر سو دم کرّنای — همی آسمان اندر آمد ز جای[6]
بابر اندر آمد خروش سران — گراییدن گرزهای گران[7]
گوان سر بسر[8] نعره برداشتند — سنان‌ها بابر اندر افراشتند
زمین سربسر کشته و خسته بود[9] — و گر[10] لاله بر زعفران[11] رسته بود[9]
2895 [سپردند اسپان همی[12] خون بنعل — شده پای پیل از دل کشته لعل[13]]
هزیمت گرفتند ترکان چو باد — که رستم ز بازو همی داد داد[14]
سه فرسنگ چون اژدهای دمان — تهمتن همی شد پس بدگمان[15]
و ز انجایگه پیلتن باز گشت — سپه یکسر از جنگ ناساز گشت[16]
ز رستم بپرسید پرمایه طوس — که چون یافت شیر از یکی گور کوس[17]

---

[1] I, IV, VI, T —

بتابید رخ پهلوان سپاه * ز پس کرد رستم همانگه نگاه

I, IV, VI, T — далее порядок бб.: 2889, 2892, 2899, 2900, 2902, 2890, 2893, 2894, 2895 (VI—оп.), 2896 (I, IV—оп.), 2897, 2898, 2903. [2] I, IV, VI — б. оп. [3] I, IV, VI — б. оп. [4] IV — دشد; VI — بشد [5] I, IV — برنشست; VI — بارهٔ گامزن بر نشست; T — б. оп.; I, IV, VI — доб. б.:

بصد حیله از چنگ آن اژدها * ورا کرد هومان ز چنگش [ویسه — IV] رها

VI — доб. еще б. вместо след. б. 2890:

چو رسته شد از چنگ و بر داشت روی * بدان تا گزندش نیاید بروی

[6] I, IV, VI, T — б. оп. [7] I, IV — доб. б.:

درآمد از ایران سپه پیش اوی * تهمتن همی بود پرخاشجوی

[8] I, IV, VI и T — سراسر سپه [9] I, IV, VI — شد [10] I, IV и T — و یا [11] I — ارغوان [12] I, IV — همه [13] I, IV и T — لعل; VI — б. оп. همی پای پیلان ز خون گشت

[14] I, IV — б. оп. [15] VI — سلیحش — IV; سلیح گوان نیز بدساز گشت — I همی رفت رستم چو پیل ژیان

تو گفتی ورا چرخ دمساز — T; سلاح و بر و جامه بدبار گشت — VI; ابر راه بدساز گشت

بود پیل از بر زخم کوس — VI; یافت پیل از تگ گور کوس — [17] I, IV گشت

بدو گفت رستم که گرز گران — چو یاد آرد از یال جنگاوران[1]
دل سنگ و سندان نماند[2] درست — بر و یال کوبنده باید نخست
عمودی که کوبنده هومان بود — تو آهن مخوانش[3] که موم آن بود
بلشکرگهِ[4] خویش گشتند باز[5] — سپه یکسر[6] از خواسته بی‌نیاز
همه دشت پر آهن و سیم و زر — سنان و ستام و کلاه و[7] کمر

۱۵

چو خورشید برزد سر از کوهسار — بگسترد یاقوت بر جویبار[8]
[تهمتن همه خواسته گرد کرد — ببخشید یکسر بمردان مرد[9]]
خروش آمد و نالهٔ کرّنای — تهمتن براندیخت لشکر ز جای
نهادند سر سوی افراسیاب — همه رخ ز کین[10] سیاوش پر آب[11]
[پس آگاهی آمد بپرخاشجوی — که رستم بتوران در آورد روی[12]]
[بپیران چنین گفت کایرانیان — بدی را ببستند یکسر میان]
[کنون بوم و بر جمله ویران شود — بکام دلیران ایران شود]
[کسی نزد رستم برد آگاهی — ازین کودک شوم بی فرّهی]
[هم آنگه برندش بایران سپاه — یکی ناسزا برنهندش کلاه]
[نوندی برافگن هم اندر زمان — بر شوم پی زادهٔ بدگمان]

---

[1] I چو باد آرد — VI; چو تازد ز بازوی کنداوران — IV; چو بارد ز بازوی کنداوران
[2] I, IV نماند دل سنگ و سندان — VI; نماند بر و یال سندان از دست کنداوران
[3] VI به آهن نخوانش — [4] IV بلشکرگهی — [5] I, IV رفتند باز; ср. Б—бб. 2904—2908 оп.
[6] I, IV گشته — [7] I, IV, VI سلیح — [8] I, IV, T بر پشت قار — VI بر دشت قار
[9] I, IV, VI, T — б. оп. [10] I, IV, VI خون — [11] VI بتاب
[12] Остальные рукописи, как и издания, дают более распространенное изложение конца эпизода (бб. 2909—2917) (см. приложение III); VI—бб. 2909—2918 заменены двумя:

چو بشنید کامد زایران سپاه * تهمتن به پیش اندرون کینه‌خواه
برو تنگ شد پهن روی زمین * بیاورد لشکر بدریای چین

Б — перевод бб. 2909 — 2918 стсутствует, и весь эпизод, вероятно, позднейшая интерполяция, как и вставка 8 бб. после б. 3115 текста (см. прим. 20 к б.); в таком случае редакция рук. VI окажется лучшей; ср. Б — وسار حتی انتهی الی بحر صین.

[که با مادر آن هر دو تن را بهم — بیارد بگوید سخن بیش و کم]
[نوندی بیامد ببردندشان — شدند آن دو بیچاره چون بیهشان]
[بنزدیك افراسیاب آمدند — پر از درد و تیمار و تاب آمدند]
[و ز آنجایگه شاه توران زمین — بیاورد لشکر بدریای چین]

تهمتن نشست از بر تخت اوی — بخاك اندر آمد سر[1] بخت اوی
یکی داستانی بگفت از[2] نخست — که پرمایه آنکس که دشمن نجست[3]
چو بدخواه پیش آیدت کشته به — گر آواره از پیش[4] برگشته به[5]
از ایوان همه گنج او باز جست — بگفتند با او[6] یکایك درست
غلامان و اسپ و پرستندگان — همان مایه‌ور[7] خوبرخ بندگان
در گنج دینار و[8] پرمایه تاج — همان گوهر و دیبه[9] و تخت عاج[10]
یکایك ز هر سو بچنگ آمدش — بسی گوهر از گنج گنگ آمدش
سپه سر بسر زان[11] توانگر شدند — ابا[12] یاره و تخت[13] و افسر شدند[14]
یکی طوس را داد زان[15] تخت عاج — همان یاره و طوق و منشور چاچ[16]
ورا[17] گفت هر کس که تاب آورد — وگر نام[18] افراسیاب آورد
همانگه سرش را ز تن دور کن — ازو کرگساترا یکی سور کن
کسی کو خرد جوید و ایمنی — نیازد[19] سوی کیش آهرمنی
چو فرزند باید که داری بناز[20] — ز رنج ایمن از خواسته بی نیاز
تو درویشرا[21] رنج منمای هیچ — همی داد و بر داد دادن بسیچ[22]

[1] Л, IV — доб. و [2] I, IV — یکی داستان زد برین بر; T — یکی داستان زد گوی در
[3] VI — شد بخت‌جست; Б — перевод бб. 2920 — 2921 отсутствует. [4] I, IV, VI — جنگ
[5] VI — б. 2921 стоит после б. 2922. [6] VI — بیفگند با وی [7] I, IV и T — نامور
[8] VI — оп. و [9] I, IV — جامهٔ دیبه; T — جامه و دیبهٔ
[10] VI — همان یاره و طوق و هم تخت و عاج [11] IV, VI — زو
[12] I — چه با; IV, VI и T — چو با [13] I, IV — و تاج; VI и T — طوق
[14] Б — перевод б. отсутствует. [15] I, IV, VI и T — داد آن
[16] I, VI — و б. переведен так: فأعطى طوسا تختا من العاج و كتب له منشورا على ممالك الشاش
[17] I, IV, VI — بدو [18] I, IV — زرسم; T — یاد
[19] Л — دیبارد; I, IV — نیاید; VI, T — نتازد
[20] IV — نیاز; VI — سر از داد وز رستگاری مپیچ [21] I, IV, VI и T — بی رنج را
[22] I, IV — همه مردی و داد دادن بسیچ; T — همه از سر داد دادن بسیچ

که گیتی سپنجست و[1] جاوید نیست — فری[2] برتر از فرّ جمشید نیست
سپهر بلندش بپیما آورید — جهان را جزو کدخدا آورید
یکی تاج پر[3] گوهر شاهوار — دو تا یاره و طوق[4] با گوشوار
سپیجاب و سغدش[5] بگودرز داد — بسی پند و منشور آن مرز[6] داد
ستودش فراوان و کرد آفرین — که چون تو کسی نیست ز ایران[7] زمین[8]
بزرگی و فرّ و بلندی و داد[9] — همان بزم و رزم از تو داریم یاد[10]
ترا با هنر گوهرست و خرد — روانت همی از تو رامش[11] برد
روا باشد ار پند من بشنوی — که آموزگار[12] بزرگان توی
سپیجاب تا آب[13] گلزرّیون — ز فرمان تو کس نیاید برون
فریبرز[14] کاوس را تاج زر — فرستاد و[15] دینار و تخت و کمر[16]
بدو گفت سالار و[17] مهتر توی — سیاوش رد را[18] برادر توی
میان را بکین برادر ببند — ز فتراک مگشای بند کمند[19]
[بچین و ختن اندر آور سپاه — بهر جای از دشمنان کینه خواه[20]]
میاسای از کین[21] افراسیاب — ز تن[22] دور کن خورد و آرام و خواب[23]

---

[1] I, IV — و оп. [2] VI — سری [3] VI — با [4] I, IV, VI, T — یکی تخت با طوق و [5] Так в VI; Л — ستجاب دژرا; I, IV — سپیجاب و سغدی — T; ср. перевод و نفذ الی جوذرز تختا من الذهب مع طوق و قرطین و عقد له علی اسفیجاب و السغد — Б — перевод [6] Л, VI — واندرز [7] Л — اندر [8] I, IV, T — پاکدین [IV — پهلوان] ببدان پرهنر پهلو; 6б. 2937 — 2941 отсутствует. [9] I — بدوگفت مهر بزرگی و; IV, T — بدو گفت مهتر بزرگی و داد; VI — داد [10] I, IV — دارند یاد; VI — گیرند یاد; I, IV, VI, T — ورا گفت مهر و بزرگی و داد; доб. б.:

هنر [همان — VI] بهتر از گوهر نامدار * هنرمند را گوهر آید بکار

[11] VI — دانش; I — سپنجاب با مرز; I — ز بلغار تا آب — Л; [12] I, IV — خود یادگار [13] Так в VI; [14] VI — فرامرز [15] Л, I, IV — و оп. [16] I, IV, VI и T — چندی گهر, IV и T — سپیجاب تا مرز, что поддержано Б — ср.: و نفذ الی فری برز بن کیکاؤس جملة من الجواهر و النفائس و قال له أنت أخو سیاوخش — Б; سیاوخشرا خود — T; سیاوش را خود — VI [17] I — و уп. [18] VI — از کین; I — بر کین از — VI; [19] I, IV, VI и T — هرگز کمند [20] I, IV, VI и T — б. оп. [21] I, IV и T — از [22] I, IV, VI и T — دل [23] I, IV и T — доб. б.:

همه داد کن تو بگیتی درون * که از داد هرگز نشد کس نگون

بماچین و چین آمد این آگهی — که بنشست رستم بشاهنشهی
همه هدیها ساختند و نثار — ز دینار وز گوهر شاهوار[1]
تهمتن[2] بجان داد زنهارشان — بدید آن روانهای بیدارشان
و زان پس بنخچیر[3] با یوز و باز — برآمد برین روزگاری[4] دراز

چنان بد که روزی زواره برفت — به نخچیر گوران خرامید تفت[5]
یکی ترک تا باشدش رهنمای — به پیش اندر افگند و آمد بجای
یکی بیشه دید[6] اندران پهن دشت — که گفتی برو بر نشاید گذشت
ز بس بوی و بس رنگ و آب[7] روان — همی نو شد از باد گفتی روان[8]
پس آن ترک خیره زبان[9] برگشاد — به پیش زواره همی[10] کرد یاد
که نخچیرگاه سیاوش بد این — برین بود مهرش بتوران[11] زمین
بدین جایگه شاد و خرّم بدی — جز ایدر[12] همه جای[13] با غم بدی
زواره چو بشنید زو این سخن — برو تازه شد روزگار کهن
چو گفتار آن ترکش آمد بگوش — ز اسپ اندر افتاد و[14] زو رفت هوش[15]
یکی باز بودش بچنگ[16] اندرون — رها کرد و مژگان شدش جوی خون[17]
رسیدند یاران[18] لشکر بدوی — غمی یافتندش پر از آب روی
گرفتند نفرین بران رهنمای — بزخمش فگندند[19] هر یک ز پای[20]

---

[1] I, IV и T — доб. б.:

بگفتند ما بنده و چاکریم * زمین جز بفرمان تو نسپریم

[2] I, IV, VI и T — سپهبد [3] I, IV, VI и T — همی کرد نخچیر [4] IV, VI — روزگار; [5] Л — доб. و
Б — начало эпизода оп. и начинает с бб. 2964 — 2965: فقال له أخوه زواره ذات يوم إنا لم نقصد
[6] VI — بود [7] I, IV — رنگ و بوی پر آب; VI — رنگه و پر می هذه البلاد إلا للأخذ بالثأر
[8] I, IV — آب (так!). T — بتن در همی تازه شد زو روان; VI — کزو توشه آورد گویی روان
[9] VI — زبان ترک خیره همی [10] I, IV и T — سخن [11] I, IV — تو گفتی کزو تازه گردد روان
[12] Л, VI — اندر [13] I, IV, VI — همه روز; T — دگر جای [14] I, IV и T — فرود آمد
[15] IV — обратный порядок мисра. [16] I, IV, VI и T — بدست [17] I, IV — مژگان شدش
[18] IV, VI — доб. و [19] I, IV — گرفتند [20] I, VI — پر ز خون; IV — بپای
فگندند هر کس بزخمش ز جای

زواره یکی سخت سوگند خورد — فرو ریخت از دیدگان آب زرد[1]
کزین پس نه نخچیر جویم نه خواب — نپردازم از کین افراسیاب
نمانم که رستم بر آساید[2] ایچ — همی کینه[3] را کرد باید بسیچ
همانگه چو نزد تهمتن رسید — خروشید چون روی اورا بدید
بدو گفت کایدر[4] بکین آمدیم — و گر[5] لب پر از آفرین آمدیم
چو یزدان نیکی‌دهش زور[6] داد — از اختر ترا گردش هور داد
چرا باید این کشور آباد ماند — یکی‌را برین بوم و بر شاد ماند
فرامش مکن کین آن شهریار[7] — که چون او نبیند دگر روزگار[8]
بر انگیخت آن پیل‌تن را ز جای[9] — تهمتن هم آن کرد کو دید رای
همان[10] غارت و کشتن اندر گرفت — همه بوم و بر دست بر سر گرفت
ز توران زمین تا بسقلاب و[11] روم — نماندند[12] یک مرز[13] آباد بوم
همی[14] سر بریدند برنا و پیر — زن و کودک خرد کردند[15] اسیر[16]
برین گونه فرسنگ بیش از هزار — بر آمد ز کشور سراسر دمار[17]
هر آنکس که بد مهتری[18] باگهر — همه پیش رفتند بر خاک سر
که بیزار گشتیم ز افراسیاب — نخواهیم[19] دیدار اورا بخواب
ازان خون که او ریخت بر بیگناه — کسی‌را نبود اندر آن روی راه[20]
کنون انجمن گر[21] پراگنده ایم — همه پیش تو چاکر و[22] بنده ایم
چو چیره شدی بیگنه خون مریز — مکن جنگ گردون گردنده تیز[23]

---

[1] I, IV, VI — آب از دو دیده بدرد [2] I, IV — بیاساید [3] I, IV — همه جنگ; VI — همی [4] VI и T — ایدر [5] I, IV — و یا [6] Так в Л; IV, T — روز [7] VI — شاه را [8] I, IV и T — جنگ [9] I — آن ساد دل‌را ز جای; IV — که او چون نه بیند کسی گاه‌را — VI; نبینی بصد روزگار [10] I, IV — همه [11] Л, IV, VI — و; уп.; Б — الی حدود الروم و سقلاب [12] I, IV, VI и T — ندیدند [13] VI — مهتر [14] IV, VI и T — همه [15] I — برده [16] Л — бб. 2974 — 2975 дважды. [17] I, IV и T — обратный порядок мисра. [18] VI — مهتر [19] VI — نه بینیم [20] I — رای راه; IV, VI — رای و راه [21] VI — نه تخم [22] I, IV — بدی ما [23] T — که ما سر بسر پیش تو — VI; همه پیش تو یک بیک مکن جا — جهاندار یزدان ستیز

ندانیم ما کان جفاگر[1] کجاست — بابرست گر[2] در دم اژدهاست
چو بشنید گفتار آن انجمن — به پیچید بیدادل[3] پیلتن
سوی مرز قچغارباشی[4] براند[5] — سران سپه را سراسر بخواند
شدند انجمن پیش[6] او بخردان — بزرگان و کارآزموده ردان[7]
که کاوس بی دست و بی فرّ[8] و پای — نشستست[9] بر تخت بی رهنمای
گر[10] افراسیاب از رهی بی درنگ[11] — یکی لشکر آرد بایران[12] بجنگ[13]
بیابد[14] بران پیر کاوس دست — شود کام و آرام ما جمله[15] پست
یکایک همه فام کیین[16] توختیم — همه شهر آباد او[17] سوختیم
کجا سالیان اندر آمد بشش — که نگذشت بر ما یکی روز[18] خوش[19]
کنون نزد آن پیر خسرو شویم[20] — چو رزم اندر آید همه[21] نو شویم[22]
چو دل برنهی بر سرای کهن — کند ناز[23] و ز تو بپوشد سخن[24]
تهمتن بران گشت همداستان — که فرخنده موبد زد این[25] داستان

---

[1] I, IV, VI и T — ندانند کسی کان سپهبد در آب — VI; بر اسب است یا — [2] I, IV; درست‌ست یا — T; است یا [3] I, IV — بیدار دل [4] Л — قچغار باشی — I; قفچار تاشی — IV [5] T — قچقار باشی — VI; سپه سوی قاچار باشی براند — Б; و رحل و ساق — Б — так: و جمع [6] VI — گرد [7] VI — روان; عساکره حتی نزل فی بلد سماه من تلک البلاد [8] I, IV — بی فرّ و بی پرّ — VI; بی فرّ و بی دست — عنده الامراء و القوّاد و الأصبهبدیة [9] VI — نشست از [10] IV, VI — که [11] IV — از ره بی درنگ; از رهی بیگمان — VI [12] I, IV, VI — بایران یکی لشکر آرد [13] VI — دمان [14] VI — بیامد [15] I, IV, VI — پاک [16] I — بوم کیین; نام و کیین — T; توام کین — IV [17] I — بادرا — IV; بوم آباد او — VI; بوم آباد و شهر و آباد و — VI [18] VI — یاد [19] I, IV, VI — б. стоит после б. 2990 текста; Б — перевод б. отсутствует. [20] VI — بغنویم; I — доб. бб.:

بایران پرستندهٔ تختگاه * همانجا نگین و همانجا کلاه
چنین برده جستیم بر خواسته * دل آراسته شد روان کاسته

[21] I, IV — چو بزم آیدش — T; چو رزم آورد هر یکی — VI; چو رزم آیدش هر کسی — IV, VI — доб. варианты тех же бб. [22] VI — شدیم هر یکی [23] I, IV — راز; VI — باز [24] I, IV, VI — доб. здесь варианты бб. 2994 — 2995 (см.); Б — перевод бб. 2991 — 2996 отсутствует. [25] I, IV — موبد زدش; VI — موبد بزد — T; زد موبد این

چنین گفت خرّم‌دل رهنمای — که خوبی[1] گزین زین سپنجی سرای
بنوش و بناز و بپوش[2] و بخور — ترا بهره اینست زین[3] رهگذر
سوی آز منگر که او[4] دشمنست[5] — دلش بردهٔ جان[6] آهرمنست[7]
نگه کن که در خاك جفت تو کیست — برین خواسته چند خواهی[8] گریست
تهمتن چو بشنید شرم آمدش — برفتن یکی رای گرم آمدش
نگه کرد ز اسپان بهر سو[9] گله — که بودند بر دشت ترکان[10] یله[11]
غلام و پرستندگان ده[12] هزار — بیاورد شایستهٔ شهریار[13]
همان نافهٔ مشك و موی سمور[14] — ز درّ سپید و ز کیمال بور[15]
برنگ[16] و ببوی و بدیبا و زر — شد آراسته پشت پیلان نر
ز گستردنیها و از بیش و کم — ز پوشیدنیها و گنج و[17] درم
ز گنج سلیح و[18] ز تاج و ز تخت — بایران کشیدند و بربست رخت
ز توران سوی زابلستان کشید[19] — بنزدیك فرخنده دستان کشید[20]
سوی پارس شد طوس و گودرز و گیو — سپاهی چنان[21] نامبردار و[22] نیو
نهادند سر سوی شاه جهان — همه نامداران[23] فرّخ مهان

---

[1] I, IV, VI и T — خوشی [2] I — ببوی و بناز و بنوش; IV — ببوی و بناز و بجوش [3] I — بر [4] I, IV — تو منگر سوی او [5] IV — رستمست [6] I и T — گرت دل نه با رای; IV — گرت دل نه یارای; VI — که او مپوی از پی آز کو [7] I, IV, VI — бб. 2994 и 2995 стоят после б. 2991. دلش پرده و جانش [8] VI — بر چه باید [9] VI — بیآورد اسپان ز هر سو — T; نگه کرد هر سو ز اسپان [10] I, IV, VI — توران [11] Б — бб. 2998 и 2999 переданы так: فأمر بجمع السبايا و ضبطها فبلغ عدد من كان منهم من فرائب أفراسياب اثنى عشر ألفا [12] VI — [د]و [13] I, IV — کارزار [14] IV — ستور; Л, как и IV — تور, в смысле Туран, туранская; VI — بور [15] I, IV — [IV — تور] سنجاب و قاقم ز کیمال گور; T — ز گردن سپید و ز کیمال بور [16] I, IV, VI и T — بموی [17] I — و оп.; Л — ز پوشیدنیها و زرّ و; IV — ز پوشیدنیهای زرّ و [18] I, IV — گنج سلاح; VI — گنج و سلاح; T — تیغ و سلیح [19] I, IV — شدند [20] I, IV — رسید; VI — شدند [21] I — چنان لشکری; IV, VI — چنان لشکر [22] I, IV — و оп.; VI — نامداران [23] I, IV, VI — چنین نامداران و

و زان پس چو بشنید[1] افراسیاب — که بگذشت رستم بران[2] روی آب[3]
شد از باختر سوی دریای گنگ — دلی پر ز کینه[4] سری پر ز جنگ
همه بوم زیر و زبر کرده دید — مهان کشته و کهتران برده دید[5]
نه اسپ[6] و نه گنج و نه تاج و نه تخت — نه شاداب در باغ[7] برگ درخت
جهانی بآتش[8] بر افروخته — همه کاخها کنده و سوخته[9]
ز دیده ببارید خونابه[10] شاه — چنین گفت با مهتران سپاه
که هر کس که این را[11] فرامش کند — همی جان بیدار خامش[12] کند
همه یک بیک دل پر از کین کنید — سپر بستر و تیغ[13] بالین کنید
بایران سپه[14] رزم و کین آوریم[15] — بنیزه خور اندر زمین آوریم[16]
بیک رزم اگر باد ایشان بجست[17] — نباید چنین کردن[18] اندیشه پست[19]

---

[1] I, IV, VI и T — چو بشنید بدگوهر [2] I, IV, VI — شد طوس و رستم بدان [3] Б — передает бб. 3007—3008 так: و لما رجع الایرانیان و خلت منهم بلاد الترک ظهر أفراسیاب فاستأنف الأمر و جعل یستعد و یحتشد الی أن کثف سواده و کثرت عدده و عتاده من اقصی المشرق فجمع من اصحابه و أهل مملکته ممن أفلتوا من مخالب المنون جماعات مجمعة و أوشابا مختلفة. [4] I, IV — ز کین و [5] IV — مرده دید [6] VI — آب [7] I, IV — ایوان نه; T — بر شاخ [8] I, VI — پر آتش — IV; بد آتش — T; ز آتش [9] Б — доб.: (بوم؟)نوم و نه — VI [10] VI и T — خوناب [11] I, IV, VI и T — این بد [12] I, IV, VI и T — بیهش [13] I, IV, VI и T — بجنگ آسمان بر — T [14] I, IV, VI и T — ترگ [15] I, IV, VI — آورید [16] I, IV, VI и T — زمین — زمین آورید; I, IV — обратный порядок мисра; I, IV — доб. здесь три бб.:

ز بهر بر و بوم و پیوند خویش * همان از پی گنج و فرزند خویش
همه کاخهاشان به پای آوریم * چو شیران سوی جنگ رای آوریم
ز هر سو سلاح و سپاه آوریم * بنوّی یکی تازه راه آوریم

VI — доб. вариант первых двух из этих бб.:

همه کاخهاشان به پای آوریم * دگر گونه بر رسم و رای آوریم
ز بهر بر و بوم و فرزند خویش * همان از پی گنج و پیوند خویش

T — доб. вариант двух первых бб. по I и IV, а варианты третьего б. VI и T доб. после б. 3016 (см.). [17] IV — بخست; VI — یکی رزم و باد ایشان نخست [18] I — نشاید چنین کردن — VI; نباید چنین [19] IV — کرد; VI — доб. б.: نشاید چنین دل در اندیشه بست

بر آراست بر[1] هر سوی تاختن ندید ایچ[2] هنگام پرداختن
همی سوخت آباد بوم و[3] درخت به[4] ایرانیان بر شد آن[5] کار سخت
ز باران هوا خشک شد هفت سال دگر گونه شد بخت[6] و برگشت حال
شد از رنج و سختی[7] جهان پر نیاز برآمد بریین روزگار[8] دراز[9]

۱۶

چنان دید گودرز یکشب بخواب که ابری بر آمد ز ایران[10] پر آب
بران ابر باران خجسته[11] سروش بگودرز گفتی که بگشای گوش
چو خواهی که یابی ز تنگی رها و زین نامور ترک نرّ اژدها[12]
بتوران یکی نامداری[13] نوست کجا نام آن[14] شاه کیخسروست[15]
ز پشت سیاوش یکی شهریار[16] هنرمند و از گوهر نامدار[17]
ازین تخمه از گوهر کیقباد[18] ز مادر سوی تور دارد نژاد
چو آید بایران پی فرّخش ز چرخ آنچ پرسد[19] دهد پاسخش

ز هر سو سلیح و سپاه آوریم * دگر رزم را دل بجای آوریم

T—доб. его вариант и два других бб. (ср. выше прим. 16 к б. 3015):

بزودی یکی لشکری گرد کرد * همه با سنان و سلیح نبرد
خود و لشکرش سوی ایران کشید * بکین دلیران و شیران کشید

[1] I и T—از [2] VI—نبد هیچ [3] I, IV—شاخ و همی زد [4] I, IV, VI—بر [5] VI—برشده [6] VI—کار; T—رنگ [7] VI—خشک و تنگی [8] I—روزگاری [9] Б — перевод бб. 3019—3020 отсутствует; VI — доб. дважды б.:

کنون زین سپس خواب گودرز [پ]یر * بگو ای پسندیدهٔ تیر بیر

так в рукописи; последние два слова второго мисра следует, возможно, читать تیز پیر, а сам бейт представляется вводным к следующему сказанию; T— доб. б.:

نشسته بزابل یل پیلتن * گرفته جهان ترک شمشیرزن

[10] VI—گیتی [11] I, IV—ابر پرّان خجسته—VI; ابر و باران خجسته—T; ابر باران نشسته [12] IV, Б— б. оп. [13] I, IV—شهریار [14] I, IV, VI—او [15] VI— б. оп. [16] VI—و فیه—Б [17] VI—اژدها هنرمند و هم گو و هم بابها; [18] I, IV—ازین گوهر از تخمهٔ کیقباد [19] I, IV—خواهد—VI; سرافراز و ز تخمهٔ کیقباد—T; ازین تخمهٔ گوهر کیقباد

میانرا به بندد بکین پدر کند کشور تور زیر و زبر[1]
بدریای قلزم[2] بجوش آرد آب نخارد[3] سر از کین افراسیاب
همه ساله در جوشن کین بود شب و روز در جنگ بر زین بود
ز گردان ایران و[4] گردنکشان نیابد جز از گیو ازو کس[5] نشان
چنین است فرمان گردان[6] سپهر بدو دارد[7] از داد گسترده مهر
چو از خواب گودرز بیدار شد نیایش[8] کنان پیش[9] دادار شد
بمالید بر خاك ریش سپید ز شاه جهاندار شد پر امید[10]

چو خورشید پیدا شد از پشت زاغ[11] برآمد بکردار زرّین چراغ[12]
سپهبد نشست از بر تخت عاج[13] بیاراست ایوان بکرسی ساج[14]
پر اندیشه مر[15] گیو را پیش خواند وزان خواب چندی سخنها براند
بدو گفت فرّخ پی و[16] روز تو همان اختر گیتی‌افروز تو
تو تا زادی از مادر بآفرین[17] پر از آفرین شد سراسر زمین
بفرمان یزدان خجسته سروش مرا روی بنمود در خواب دوش
نشسته بر ابری[18] پر از باد[19] و نم بشستی جهانرا[20] سراسر ز غم
مرا دید و[21] گفت این همه غم چراست جهانی پر از کین و[21] بی نم[22] چراست
ازیرا[23] که بی فرّ و برزست شاه ندارد همی راه شاهان نگاه

---

[1] Б — перевод этого мисра и б. 3029 отсутствуют. [2] VI — ز دریای بی‌بن; [3] Л — بشوید; I — بخارد; IV и T — نخارد; VI — بخوارد [4] VI — و оп. [5] I, IV — نیابد بجز گیو زو کس; T — داور [6] I, IV — نیابد بجز گیو کس زین — VI; فرجام گردان — I, IV; T — فرجام کار [7] I, VI и T — ستایش — IV; ز شاه جهان دل شده نا امید — I [8] I — از پرّ زاغ [9] VI — نزد [10] I — ز شاه جهان شد دلش پر امید — VI; ز شاه جهان دل شده پر امید و لما أصبح — Б; [11] I — از دشت زاغ — VI; [12] Так в I, IV; Л — زرّین چناغ; VI, T — زروشن چراغ [13] I — ساج [14] I — بکردار عاج; VI — بکرسی و تاج; Б — весь отрывок (бб. 3035—3056) передан в сокращенном пересказе. [15] I, IV — پاك‌دین; VI — شد [16] VI — و оп. [17] I, IV — شده شسته گیتی; VI — شدی شسته گیتی [18] VI — بابری [19] VI — آب [20] I, IV — ماتم [21] IV — و оп. [22] VI — از ایران [23] VI

چو کیخسرو آید ز توران[1] زمین — سوی دشمنان افگند رنج و[2] کین
نبیند[3] کس اورا ز گردان نیو — مگر[4] نامور پور گودرز گیو
چنین کرد بخشش سپهر بلند — که از تو گشاید غم و رنج[5] بند
همی نام جستی میان دو صف — کنون نام جاویدت آمد[6] بکف
که تا در جهان مردمست و سخن — چنین نام هرگز[7] نگردد کهن
زمین را همان با[8] سپهر بلند — بدست تو خواهد گشادن ز بند[9]
برنجست گنج و بنامست رنج[10] — همانا که نامت به آید ز گنج[11]
اگر جاودانه نمانی[12] بجای — همی[13] نام به[14] زین سپنجی سرای
جهانرا یکی شهریار آوری — درخت وفارا ببار آوری
بدو گفت گیو ای پدر بنده ام — بکوشم به رای تو[15] تا زنده ام
خریدارم این را گر آید[16] بجای — بفرخنده نام و پی[17] رهنمای
بایوان[18] شد و ساز رفتن گرفت — ز خواب پدر مانده[19] اندر شگفت[20]

چو خورشید رخشنده آمد پدید — زمین شد بسان گل شنبلید
بیامد کمر بسته گیو دلیر — یکی بارکش بادپایی بزیر[21]
بگودرز گفت ای جهان پهلوان — دلیر و سرافراز و روشن روان
کمندی و اسپی مرا یار[22] بس — نشاید کشیدن بدان مرز کس

---

[1] I, IV — بایران [2] I, IV — رزم و [3] T — نیارد [4] VI — چو از؛ T — جز از [5] VI — درد؛ I, IV, VI — доб. و [6] VI — آید [7] T — نیکو [8] I — زمین و آسمان با؛ IV, VI — که از تو گشاید غم و درد و بند [9] VI — زمین را همانا و با رنج نامست و گنج — I, IV и T [10] [11] I — به آید ز رنج؛ IV и T — برآید ز رنج؛ VI — برآید ز گنج [12] I, VI — بمانی [13] I, IV — همان — T и VI؛ ترا [14] VI — نامبر [15] I, IV — بفرمانت؛ VI — بکام تو [16] VI — آری [17] VI — ای — T؛ نام تو [18] IV — بایران [19] VI — ماند [20] T — доб. 8 бб.: прощание жены Гйва с мужем и отъезд ее в Сйстан. [21] VI — کمندی بدست اژدهای دلیر؛ I, IV — доб. б.:

همه دل پر از کین افراسیاب * دو رخ را پر از خون و دل چون کباب

T — доб. б.:

بدو گفت گودرز یار تو چیست * بره اندرون با تو همراه کیست

[22] VI — باز

چو[1] مردم برم[2] خواستار آیدم ازان پس مگر[3] کارزار آیدم[4]
مرا دشت و کوهست یکچند جای مگر پیشم آید یکی رهنمای[5]
به پیروزبخت[6] جهان پهلوان نیایم جز از[7] شاد و[8] روشن روان
تو مر بیژن خردرا در کنار بپرور نگهدارش از روزگار[9]
ندانم که دیدار باشد جزین که داند چنین جز جهان آفرین
تو پدرود باش و مرا یاد دار روان را ز درد مرن آزاد دار
چو شویی ز بهر پرستش رخان[10] بمن بر جهان آفرین را بخوان[11]
مگر باشدم دادگر[12] رهنمای بنزدیک آن نامور کدخدای[13]
بفرمان بیاراست و آمد برون پدر دل پر از درد و رخ[14] پر ز خون[15]

---

[1] I, IV — که [2] I — برو [3] T — مرا [4] I и T — доб. б.:

کمندی بفتراک [ببازو — I] و اسپی دوان * پرندآوری [پرند آور و — T] جامهٔ هندوان

IV — доб. тот же б. с вариантом первого мисра: کمندی بیاورد و اسپ روان [5] VI — б. оп.; I, IV и T — доб. б.:

نشاید که در شهرها بگذرم * مرا باز دانند و کیفر برم

[6] VI — پیروز بختی [7] I, IV, VI — نیایم بجز; T — بیایم برت [8] VI — و شاه, оп. [9] VI — б. стоит после б. 3067 текста; I, IV — доб. бб.:

بیاموزش آرایش رزم را * بشاید [نشاید — I] مگر رزم یا بزم را
بدین کودکی آن ازو دیده ام * ز مردی که از کس بنشنیده ام

VI — доб. вариант второго из этих бб. после б. 3067 текста (см.); T — доб. варианты тех же бб.; I, IV — б. 3065 стоит непосредственно после добавочных бб. [10] T — جهان [11] I, IV — доб. бб.:

که اویست برتر ز هر برتری * همان بندهٔ اوست هر مهتری
نه بی امر او گردد این روزگرد * نه بی رای او باشد این خواب و خورد
زمین و زمان و مکان آفرید * توانایی و ناتوان آفرید
بدویست امید و بدویست باک * خداوند آب و گل و باد و خاک

T — доб. варианты тех же бб. [12] I, IV, VI и T — یاور و [13] VI — доб. б.:

درین کودک این آرزو دیده ام * که از هیچکس نیز نشنیده ام

ср. прим. 9 к б. 3063 по I и IV. [14] VI — و خرج و هو یبکی [15] Б — پر از درد دل دیدگان; I, IV и T — б. стоит после б. 3069 текста. و یتوجع

پدر پیرسر بود و برنا دلیر[1] دهن جنگ را باز کرده چو شیر[2]
3070 ندانست کو[3] باز بیند پسر[4] ز رفتن دلش بود[5] زیر و زبر

۱۷

بسا رنجها کز جهان دیده اند ز بهر بزرگی پسندیده اند
سرانجام بستر جز از[6] خاك نیست ازو بهره زهرست و تریاك نیست
چو[7] دانی که ایدر نمانی[8] دراز بتارك چرا برنهی تاج آز
همان آزرا زیر خاك[9] آوری سرش را سر اندر مغاك[10] آوری
3075 ترا زین جهان شادمانی بس است کجا رنج تو بهر دیگر کس است
تو رنجی و آسان[11] دگر کس خورد سوی گور[12] و تابوت تو ننگرد
برو نیز شادی سر آید همی سرش زیر گرد اندر آید همی
ز روز گذر کردن اندیشه کن پرستیدن دادگر پیشه کن[13]
بترس از خدا[14] و میازار کس ره رستگاری همین است و بس[15]
3080 کنون ای خردمند بیداردل[16] مشو در گمان[17] پای درکش[18] ز گل
ترا کردگارست پروردگار توی بنده و کردهٔ[19] کردگار
چو گردن باندیشه زیر[20] آوری ز هستی مکن پرسش و داوری

---

[1] VI — Б — бб.: بسی بسته میانرا بکردار شیر [2] T — پدر بر پسر بود برنا و پیر
3069 и 3070 и весь последующий отрывок, содержащий сетования на бренность всего земного, до б. 3094 включительно отсутствуют. [3] I, IV, VI и T — کش [4] VI — پدر؛ T — دگر [5] I, IV, VI — گشت [6] VI — سرانجام گیتی بجز در مغاک [7] VI — تو [8] VI — بمانی [9] I, IV — خاک
[10] I, IV — بسوی مغاک؛ VI — همی زیر خاک [11] I, IV — رنجی بری و [12] I, IV, VI — خاک
[13] I — обратный порядок мисра. [14] T — به نیکی گرای [15] I, IV, VI — б. оп.; I, IV и T — доб. бб.:

اگر چند مانی بمانید شدن * پس این شدن نیست باز آمدن
منه هیچ دل بر جهنده [خمیده — IV] جهان * که با تو نماند همی جاودان

VI — доб. те же бб., но с вариантом первого из них:

که گر چند مانی بمانید شدن * پس از رفتنت نیز (так!) باز آمدن

[16] I, IV, VI — پاکیزه دل [17] VI — بد گمان [18] I, IV, VI и T — برکش [19] VI — کرده و بندهٔ؛ T — بندهٔ کردهٔ [20] I, IV — پیش

نشاید خور و خواب با آن نشست — که خستو نباشد[1] بیزدان که هست
دلش کور باشد سرش[2] بی خرد — خردمندش از مردمان نشمرد
3085 ز هستی نشانست بر آب و خاك — ز دانش منش را مکن در مغاك[3]
تواناً و دانا و دارنده اوست — خردرا و جان را نگارنده اوست
[جهان آفرید و مکان و زمان — پی پشهٔ خرد و پیل گران[4]]
چو سالار ترکان[5] بدل گفت من — به بیشی برآرم سر از انجمن[6]
چنان شاهزاده جوانرا[7] بکشت — ندانست جز گنج[8] و شمشیر پشت[9]
3090 هم از پشت او روشن[10] کردگار — درختی بر آورد[11] یازان ببار[12]
که با او بگفت آنك[13] جز تو کس است — که اندر جهان کردگار او بس است[14]
خداوند خورشید و کیوان و ماه — کزویست پیروزی و دستگاه
[خداوند هستی و هم راستی — نخواهد ز تو کژّی و کاستی[15]]
جز از[16] رای و فرمان او راه نیست — خور و ماه ازین دانش آگاه نیست

3095 پسررا بفرمود گودرز پیر — بتوران شدن کاررا ناگزیر[17]
بفرمان او گیو بسته میان — بیامد بکردار شیر ژیان
همی تاخت تا مرز[18] توران رسید — هر آنکس که در راه تنها بدید[19]
زبان را بترکی بیاراستی — ز کیخسرو از وی نشان[20] خواستی

---

[1] I, IV — خشنود باید; VI — کفش را مکن; T — کنش راه در هر مغاك [2] VI — دلش [3] I — مکن خویشتن در مغاك; IV — منش را مگردان هلاك; VI — در مغاك; T — زجنگ [4] I, IV, VI и T — б. оп. [5] I, IV и T — توران [6] IV — سر انجمن [7] VI — جوان شهریار جهانرا [8] I, IV — گرز [9] T — به پیش آمدش روزگار درشت [10] I, IV и T — داور [11] T — نو آورد [12] IV — روشن ببار; VI — باران ببار [13] I, IV, VI — آنچه [14] T —

که با او بکرد آنچه بایست کرد * برآورد از مغز و ایوانش گرد

[15] Л — б. оп.; так в I, IV; VI — ازویست بیشی و هم — T; اگر بیش خواهی و گر کاستی [16] VI — بجز [17] I, IV, VI и T — б. оп.; Б — перевод б. 3095 также отсутствует и повествование начинается с б. 3096 текста. [18] I, IV — شهر; ср. перевод мисра Б — و مضی [19] VI — رسید [20] I — ز خسرو بخوبی — IV; ز خسرو بچربی خبر

حتی دخل بلاد الترك

ز کیخسرو از وی خبر — VI; خبر

چو گفتی ندارم ز شاه آگهی — تنش را ز جان زود کردی تهی[1]
بخمّ کمندش بیاویختی — سبک از برش خاك بر بیختی[2]
بدان تا نداند کسی راز او — همان نشنود نام و آواز او
یکی را[3] همی برد با خویشتن — ورا[4] رهنمون بود زان انجمن
همی رفت بیدار با او براه — برو راز نگشاد تا چند گاه
بدو گفت روزی که اندر جهان — سخن پرسم از تو یکی در[5] نهان
گر ایدونك یابم ز تو راستی — بشویی بدانش دل از[6] کاستی
ببخشم ترا هرچ خواهی ز من — ندارم دریغ از تو پرمایه تن
چنین داد پاسخ که دانش بسست — و لیکن پراگنده با هر کسست
اگر ز انك[7] پرسیم هست آگهی — ز پاسخ زبان را نیابی[8] تهی
بدو گفت کیخسرو اکنون[9] کجاست — بباید بمن بر گشادنت راست
چنین داد پاسخ که نشنیده ام — چنین[10] نام هرگز نه پرسیده ام
چو پاسخ چنین یافت از رهنمون[11] — بزد تیغ و انداختش سرنگون[12]

بتوران همی رفت[13] چون بیهشان — مگر یابد از شاه جایی[14] نشان
چنین تا بر آمد برین هفت سال — میان سوده[15] از تیغ و بند[16] دوال
خورش گور و پوشش هم از چرم گور — گیا خوردن[17] باره و[18] آب شور[19]
همی گشت گرد بیابان و کوه — برنج و بسختی و دور از گروه[20]

---

[1] Б — ز دور از درش خاك — VI; بر ریختی — I, IV [2] فان قال «لا أعرفه» طير رأسه
[3] IV — یارا (так!). [4] I, IV — که او; T — کجا بر ریختی
[5] IV — بر [6] I, IV — ز دل کژّی و
[7] Л — گر ایدونک; VI — اگر زانچه [8] I, IV, VI и T — نیابی زبانم
[9] I, IV, VI и T — ایدر [10] T — خود این
[11] VI — گفت آن رهنمون — T; یافت از رهنمای
[12] VI — سر بپای [13] T — همی رفت هر جای
[14] VI — از شاهزاده — T; از شاهپاسی
[15] VI — بسته, что поддерживается арабским переводом, ср. Б — حتى أنت عليه سبع سنين لم يضع فيها ساعة
[16] I — سلاحه و لا أراح يوما فرسه — VI — доб. و; از بند و تیغ و — IV; از تیغ بند و
[17] Л — و
[18] I, IV — و پادهاش; T — گیا خورد گاهی و گاه آب شور; Б — перевод мисра отсутствует.
[19] I, IV — доб. бб.:
[20]

چنان بد که روزی پر اندیشه بود — بپیشش یکی بارور[1] بیشه بود[2]
بدان مرغزار اندر آمد دژم — جهان خرّم و مرد را دل[3] بغم
زمین سبز و چشمه پر از آب[4] دید[5] — همی[6] جای آرامش و خواب دید
فرود آمد و اسپ را بر[7] گذاشت[8] — بخفت و همی بر دل[9] اندیشه داشت
همی گفت مانا که دیو پلید — بر پهلوان بد که آن خواب دید[10]
ز کیخسرو ایدر نبینم[11] نشان — چه[12] دارم همی خویشتن را کشان[13]
کنون گر[14] برزم اندر یاران من — ببزم اندرون غمگساران من
یکی نامجوی و یکی[15] شادروز — مرا بخت بر گنبد[16] افشاند گوز
همی بر فشانم بخیره روان[17] — خمیدست پشتم[18] چو خمّ کمان
همانا که خسرو ز مادر نزاد — و گر زاد دادش زمانه ببباد[19]
ز جستن مرا رنج و سختیست بهر — اندوشه کسی کو بمیرد بزهر

بدانگه که رستم ازین روی آب * بیاورد لشکر هم اندر شتاب
سپهدار توران بگنگ [بجنگ — IV] آمدش * دگر باره توران بچنگ آمدش
به پیران بفرمود کای شهریار [هوشیار — IV] * تو کیخسرو شوم از ایدربیار [شومرا ایدر آر — IV]
ز ماچین بیاور بمادر دهش * برو هر سویی دار بسته رهش
فرستاد پیران هم اندر زمان * فرستادهٔ بر هیونی چمان
بیاورد پور سیاوش را * جوان و خردمند با هوش را
سپردش بمادر همان جایگاه * برآمد برین نیز یک چند گاه
چو گیو و دلاور بتوران زمین * برانسان همی گشت اندوه‌گین

T — доб. варианты тех же бб.

[1] Так в VI; Л, I, IV — نامور; ср. Б перевод бб. 3116—3119 فانتهی جیو ذات الیوم الی — [2] T — مرج کثیر النبات و معشب الجنبات
چنان شد که روزی پراندیشه شد * به نزدیکیء نامور بیشه شد
بود — VI [5] زمین سبزه و جوی پر آب — I, IV, VI [4] دل مر ورا — VI ; گیو را دل — I, IV [3]
— T و I [9] از اسپ و اندر گذاشت — I, IV [8] در — VI [7] همه — VI ; همان — IV ; چنان — I [6]
[10] I, IV — доб. б.: بخفت و همه دل پر — VI ; همی خفت و دل پر — IV ; بخفت و همی دل پر
دگر گفت با دل که از چند گاه * شدستم بدین مرز جویای شاه
[16] VI — دگر — I, IV, VI [15] تا — I, IV, VI [14] نهان — IV [13] چو — VI [12] نیابم — T [11]
[19] بداد — VI [18] I, IV, VI и T — خمیده روانم [17] I, IV, VI и T — زمان ; برکند و

سرش[1] پر ز غم گرد آن مرغزار — همی گشت شه را کنان خواستار[2]
یکی چشمهٔ دید تابان[3] ز دور — یکی سروبالا دل آرام پور[4]
یکی جام پر می گرفته[5] بچنگ — بسر بر زده دستهٔ بوی و رنگ[6]
3130 ز بالای او فرّهٔ ایزدی — پدید آمد و[7] رایت بخردی[8]
تو گفتی منوچهر بر[9] تخت عاج — نشستست بر سر ز پیروزه تاج[10]
همی بوی مهر آمد[11] از روی او — همی زیب تاج آمد[11] از موی[12] او
بدل گفت گیو این بجز[13] شاه نیست — چنین چهره[14] جز درخور گاه نیست
پیاده بدو تیز بنهاد روی — چو تنگ اندر آمد گو شاهجوی[15]
3135 گره سست[16] شد بر در رنج او — پدید آمد آن نامور گنج او[17]
چو کیخسرو از چشمه اورا بدید — بخندید و شادان دلش بردمید
بدل گفت کاین گرد جز گیو نیست — بدین مرز خود زین نشان نیو نیست
مرا کرد خواهد همی خواستار — بایران برد تا کند[18] شهریار
چو آمد برش گیو بردش نماز — بدو گفت کای نامور سرفراز[19]
3140 برانم[20] که پور سیاوش توی — ز تخم کیانی و کیخسروی[21]
چنین داد پاسخ ورا شهریار — که تو گیو گودرزی ای نامدار
بدو گفت گیو ای سر راستان — ز گودرز با تو که زد داستان

---

[1] VI — سری; T — دل [2] I — شه را شده; T — تا شه کند غمگسار; IV — تا شه کند خواستار
[3] T — رخشان [4] JI — دل‌انجام تور [5] I, IV и T — جام می برگرفته
[6] I, IV — خواستار [7] I, IV — آمده; VI — آید و [8] IV — خسروی
[9] I, IV — که با طوق; VI — گل برنگ; T — رنگ
[10] I, IV — بر سرش بیجاده تاج; VI — که با طوق و با; T — разбивает б. пятью другими бб.
[11] I, VI и T — آید [12] VI — بوی
[13] I — بجز; IV — کیین جز از; VI — کیین را بجز
[14] VI — این جز که آن [15] I — بدل شاهجوی
[16] IV — نیست [17] VI — به نزدیک اوی; T — پسر بر ز بیجاده تاج
[18] I — بدوم; IV — برد تا بر; VI — برد تا بزد
[19] I, IV и T — آن نور و آن گنج او
بدو گفت گیو ای شه [سر—T] سرافراز * جهانرا بمهر تو آمد نیاز
VI —
بدو گفت گیو ای گو سرفراز * خردرا بنام تو آید نیاز
[20] I, IV — بدانم [21] I, IV — فتلقاه جیو و قال أیها الملک الشهریار الکبیر :ср. Б — перевод б.
IV и T — پاهش تویی; T — след. б. оп.; а в б. 3142 заменяет слова بدو گفت گیو такими: مرا یاد کن

ز کشواد[1] و گیوت که داد آگهی — که با خرّمی بادی و فرّهی
بدو گفت کیخسرو ای شیرمرد — مرا مادر این از پدر یاد کرد
که از فرّ یزدان گشادی سخن — بدانگه که اندرزش[2] آمد ببن
همی گفت با نامور مادرم — کز ایدر چه آید ز بد بر سرم
سر انجام کیخسرو آید پدید — بجا[3] آورد بندها را کلید
بدانگه که گردد جهاندار نیو — ز ایران بیاید سرافراز[4] گیو
مر اورا سوی تخت ایران برد[5] — بر نامداران و شیران برد[5]
جهانرا[6] بمردی بپای آورد — همان کین ما را بجای آورد
بدو گفت گیو ای سر سرکشان — ز فرّ بزرگی چه داری[7] نشان
نشان سیاوش پدیدار بود — چو بر گلستان نقطهٔ قار[8] بود
تو بگشای و بنمای بازو بمن — نشان تو پیداست بر انجمن
برهنه تن خویش بنمود شاه — نگه کرد گیو آن نشان سیاه
که میراث بود از گه[9] کیقباد — درستی[10] بدان بد کیانرا نژاد[11]
چو گیو آن نشان[12] دید بردش نماز — همی ریخت آب و همی گفت راز
گرفتش ببر شهریار زمین — ز شادی[13] برو بر گرفت آفرین
از ایران بپرسید وز تخت و گاه[14] — ز گودرز وز رستم نیک خواه[15]
بدو گفت گیو ای جهاندار کی — سرافراز و بیدار و فرخنده پی
جهاندار[16] دارندهٔ[17] خوب و زشت — مرا گر نمودی[18] سراسر بهشت
همان هفت کشور بشاهنشهی[19] — نهاد بزرگی و تاج مهی[20]
نبودی[21] دل من بدین خرّمی — که روی تو دیدم بتوران زمی

---

[1] VI — گودرز [2] IV — اندردش [3] I, VI и T — پدید; IV — بدیدار (против метра). [4] I, IV — بیاید به توران [5] VI — بود [6] VI — جهانی [7] VI — دانی; Б — ما الذی معک من علامة [8] VI — الکیانیة; Б — بر نقطهٔ گلستان قار [9] I, VI — کی [10] VI — بزرگی; نقطه من المسک [11] Б — و تلک علامة صحة النسب و اتصاله بکیقباد [12] VI — آنچنان [13] IV — بشادی [14] I, IV, VI и T — تخت شاه [15] I, VI и T — رزم خواه; IV — کینه خواه [16] VI — نگهدار و [17] I, IV, VI и T — دانندهٔ [18] I, IV, VI и T — سپردی [19] I — بشاهی جهان; IV — به شادی جهان [20] I, IV — مهان [21] VI — به مردی

که داند بگیتی[1] که من زنده ام — بخاکم و گر بآتش[2] افگنده ام[3]
سپاس از جهاندار کین رنج سخت — بشادی و خوبی سر آورد بخت
3165 برفتند زان بیشه هر دو براه — بپرسید خسرو ز کاوس شاه
و زان هفت سالله غم و درد او — ز گستردن و[4] خواب وز خورد او
همی گفت با شاه یکسر[5] سخن — که دادار گیتی چه افگند بن
همان[6] خواب گودرز و رنج دراز — خور و پوشش و درد[7] و آرام و ناز
ز کاوس کش سال بفگند فر — ز درد پسر گشت بی پای و پر[8]
3170 ز ایران[9] پراگنده شد رنگ و بوی — سراسر بویرانی آورد روی
دل خسرو از درد و رنجش[10] بسوخت — بکردار آتش رخش بر فروخت
بدو گفت کاکنون ز رنج دراز — ترا بردهد بخت[11] آرام و ناز
مرا چون پدر باش و با کس مگوی — ببین[12] تا زمانه چه آرد[13] بروی

سپهبد[14] نشست از بر اسپ[15] گیو — پیاده همی رفت بر پیش نیو[16]
3175 یکی تیغ هندی گرفته بچنگ — هر آنکس که پیش آمدی[17] بی درنگ
زدی گیو و بیدار دل گردنش — بزیر گل و خاك کردی تنش
برفتند سوی سیاوش‌گرد — چو آمد دو تن‌را دل و هوش گرد[18]
فرنگیس‌را نیز کردند یار — نهانی بران بر نهادند کار
که هر سه براه اندر آرند روی — نهان از دلیران پرخاشجوی
3180 فرنگیس گفت ار درنگ آوریم — جهان بر دل[19] خویش تنگ آوریم[20]
ازین آگهی یابد افراسیاب — نسازد بخورد و نیازد[21] بخواب

[1] I, IV и T—بایران [2] IV—آتش [3] I, IV, VI и T—доб. б.:
سیاوخش‌را زنده گر دیدمی * ز تیمار و رنجش بپرسیدمی
[4] VI—و оп. [5] I, IV и T—گیو این; VI—گیو آن [6] VI—هم از [7] Л—خورد [8] I—گشته
[9] T—ایوان [10] T—گشت بی پا و سر; IV и T—بی پای و پرّ; VI—бб. 3169—3172 оп.
[11] I, IV—доб. و درد ایشان [12] VI—بدان [13] VI—دارد [14] Л—شهنشه
[15] VI—تخت [16] I, IV, VI и T—доб. б.: همی رفت پیش اندرون گیو نیو
[17] I—آمدش [18] IV—برد и доб. б.:
برفتند سوی فرنگیس نیز * چو اورا بدیدند گفتند خیز
[19] I, IV—سر [20] Б—إن لم نبادر على الفور فاتتنا الفرصة و ضاق بنا الأمر
[21] VI—نسازد

بیاید[1] بکردار دیو سپید — دل از جان شیرین شود ناامید
یکی را ز ما زنده اندر جهان — نبیند کسی[2] آشکار و نهان
جهان پر ز بدخواه و پر دشمنست — همه مرز ما جای آهرمنست
تو ای بافرین شاه فرزند من — نگر تا نیوشی[3] یکی پند من[4]
که گر[5] آگهی یابد آن مرد شوم — برانگیزد آتش ز آباد بوم
یکی مرغزارست ز ایدر نه دور — بیکسو ز راه سواران تور[6]
همان جویبارست و آب روان — که از دیدنش تازه[7] گردد روان[8]
تو بر گیر[9] زین و لگام سیاه — برو سوی آن مرغزاران پگاه[10]
چو خورشید بر تیغ گنبد شود[11] — گه خواب و خورد سپهبد شود[12]
گله هرچ هست اندر آن مرغزار — بآبشخور آید سوی جویبار
به بهزاد بنمای زین و لگام — چو او رام گردد تو بگذار گام[13]
چو آیی برش[14] نیک بنمای چهر — بیارای و ببسای رویش بمهر[15]
سیاوش چو گشت از جهان ناامید — برو تیره شد روی روز سپید
چنین گفت شبرنگ بهزاد را — که فرمان مبر زین سپس بادرا
همی باش بر[16] کوه و در[17] مرغزار — چو کیخسرو آید ترا خواستار
ورا بارگی باش و گیتی بکوب — ز دشمن زمین را بنعلت بروب[18]

---

[1] VI — بیامد [2] I — نماند نه نیز; IV — نمایند نیز; VI — نه بینند نیز; T — نماند همی [3] T — شنو تا بگویم [4] I, IV, VI — б. оп. [5] IV — وگر; VI — اگر [6] VI — бб. 3187—3189 оп. [7] Л — دیده [8] I, IV и T — б. оп.; ср. прим. 10. [9] I — با گیو و; IV — با گیو [10] I — ببراه; I, IV и T — доб. бб.:

به بینی یکی کوه سر بر سپهر * که بروی بساید همی ابر چهر
ببالا برآیی یکی مرغزار * به بینی بکردار خرّم بهار
یکی جویبارست و آب روان * ز دیدار او تازه گردد روان

[11] I, IV — کشید [12] I, IV, T — سپهبد کشید; VI — در خواه راه; در خواب راه [راى — T] [13] I, IV — چو آرام گردد تو بردار گام; VI — چنو رام گردد تو بردار گام [14] I, IV — سپهبد شود [15] I, IV и T — برو پیش او; IV — بیارای و پیش آی; VI — بخوان و برو مال دستت بمهر رویش بمهر (так!). [16] I, IV и T — در; VI — و بر [17] VI — بر [18] I, IV — доб. б.:

کجا یابد او مر ترا بی‌گمان * چو بشنید خسرو چو شیر دمان [ژیان — IV]

نشست از بر اسپ سالار نیو — پیاده همی رفت بر[1] پیش گیو
بدان تند بالا نهادند روی — چنان چون بود مردم چاره‌جوی[2]
فسیله چو آمد بتنگی فراز[3] — بخوردند سیراب و[4] گشتند باز[5]
نگه کرد بهزاد و کی را بدید — یکی باد سرد از جگر برکشید[6]
بدید آن نشست سیاوش پلنگ[7] — رکیب دراز و جناغ خدنگ[8]
همی داشت در[9] آبخور پای خویش — از آنجا که بد دست[10] نهاد پیش
چو کیخسرو اورا بآرام یافت — بپویید و با زین سوی او شتافت[11]
بمالید بر چشم او دست[12] و روی — بر و یال ببسود و بشخود موی[13]
لگامش بدو داد و[14] زین بر نهاد — بسی[15] از پدر کرد با درد یاد
چو بنشست بر باره[16] بفشارد ران — برآمد ز جا آن هیون[17] گران
بکردار باد هوا بردمید — بپرّید وز[18] گیو شد ناپدید[19]
غمی شد دل گیو و[20] خیره بماند — بدان خیرگی نام یزدان بخواند
همی گفت کاهرمن[21] چاره‌جوی — یکی بارگی گشت و بنمود روی
کنون جان خسرو شد و[22] رنج من — همین[23] رنج بد در جهان گنج من
چو یک نیمه ببرید زان[24] کوه شاه[25] — گران کرد باز آن عنان[26] سیاه
همی بود تا پیش او رفت گیو — چنین گفت بیدار دل شاه نیو

---

[1] I, IV, VI — در [2] VI — راه‌جوی [3] VI — هزار [4] I, IV — و оп. [5] I, IV и T — доб. б.:
شتابان بشد خسرو سرفراز * بنزدیک آن چشمه چون شد فراز
به بهزاد بنمود زین و لگام * بدان تا برآیدش ازان کار کام
[6] VI — б. оп. [7] Л — پلنگ [8] Л — گنگ; IV — خدنگ [9] I, IV, VI и T — بر [10] I — که زان
[11] I, IV и T — доб. бб.: از آنجا که بد پای — T; ازان خاک بر پای — VI; جا که بد دست
همی بود بر جای شبرنگ زاد * ز دو چشم او چشمها برگشاد
سپهدار با گیو گریان شدند * چو بر آتش تیز بریان شدند
گشادند از دیدگان هر دو آب * زبان پر ز نفرین افراسیاب
[12] I, IV — بر و یال و گیسو و پخشیده موی — VI; دستش ابر چشم [13] IV — زروی
[14] I, IV — ببوسید [15] I, IV, VI — همی [16] I, IV, VI — بر زین [17] VI — هیونی
[18] VI — بسر کرد; همه [19] VI — ناامید [20] VI — و оп. [21] VI — اهریمن [22] VI — شدی [23] I, IV — و از
[24] VI — از [25] VI — راه [26] VI — رکاب T — همی

که شاید که اندیشهٔ پهلوان — کنم آشکارا بروشن‌روان
بدو گفت گیو ای شه سرفراز[1] — سزد[2] کاشکارا بود بر تو راز[3]
تو از[4] ایزدی فرّ و برز کیان — بموی اندر آیی[5] به بینی میان[6]
بدو گفت زین اسپ فرّخ‌نژاد — یکی بر دل اندیشه آمدت یاد
چنین بود[7] اندیشهٔ پهلوان — که اهریمن آمد بر این جوان[8]
کنون رفت و رنج مرا باد کرد[9] — دل شاد من سخت ناشاد کرد[10]
ز اسپ اندر آمد جهاندیده گیو — همی آفرین خواند بر شاه نیو
که روز و شبان بر تو فرخنده باد — سر[11] بدسگالان تو کنده باد
که با برز و اورندی[12] و رای و فر[13] — ترا داد داور[14] هنر با گهر[15]
ز بالا بایوان نهادند روی — پر اندیشه مغز[16] و روان راه‌جوی[17]
چو نزد فرنگیس رفتند باز — سخن رفت چندی ز راه[18] دراز
بدان تا نهانی[19] بود کارشان — نباشد کسی آگه از رازشان[20]
فرنگیس چون روی بهزاد دید — شد از آب دیده رخش ناپدید
دو رخ را بیال و برش بر نهاد — ز درد سیاوش بسی[21] کرد یاد[22]
چو آب دو[23] دیده پراگنده کرد — سبك سر سوی گنج آگنده کرد
بایوان یکی گنج بودش[24] نهان — نبد زان کسی آگه اندر[25] جهان
یکی گنج آگنده دینار بود — زره[26] بود و یاقوت بسیار بود

---

[1] VI — سرافراز شاه, описка, должно быть شاد. [2] IV — شود [3] VI — یکی بر دل اندیشه
[4] I, IV и T — بدین [5] Л — آری [6] IV — бб. 3216, 3217 стоят после б. 3218 текста; VI — бб. 3216, 3217 оп.
[7] I, IV, VI и T — آمدت یاد, ошибочно повторено второе мисра б. 3217. [8] I, IV — آید بر این جوان — VI; آمد بجنگ جوان
[9] I и T — کرد باد; IV, VI — کردی [10] I, IV и T — پر از رنج جان من و دیو شاد — VI; پر از غم روان من و دیو شاد
[11] I, IV, VI — دل [12] I — اورنگی [13] IV — که با — VI; که با فرّ و اورنگ و با جاه و فرّ
[14] VI — ایزدی رای داری و فرّ [15] IV — گهر با هنر [16] VI — طبع [17] I — برآمیخت زیبا
[18] VI — گفت چندی براه [19] VI — نهادی [20] I, IV и T — کس آگه ز بازارشان — VI; کس آگه ز گفتارشان
[21] I, IV, VI и T — روان سیاوش همی [22] VI — б. оп. [23] I, IV — کس آگه ز گفتارشان
[24] VI — یکی گنج آگنده بد در [25] VI — آب از دو [26] T — گهر — نه بودی کس آگه ازان در

همان گنج گوپال[1] و برگستوان — همان خنجر و تیغ و گرز گران
در[2] گنج بگشاد پیش پسر — پر از خون رخ[3] از درد خسته جگر
چنین گفت با گیو کای برده‌رنج[4] — ببین تا ز گوهر چه خواهی ز گنج
ز دینار وز گوهر شاهوار — ز یاقوت وز تاج گوهر نگار
3235 ببوسید پیشش زمین پهلوان — بدو گفت کای مهتر باتوان[5]
همه[6] پاسبانیم و گنج آن تست — فدی کردن جان و رنج[7] آن تست
زمین از تو گردد بهار[8] بهشت — سپهر از تو زاید[9] همی خوب و زشت
جهان پیش فرزند تو بنده باد — سر بدسگالانش افگنده[10] باد
چو افتاد بر خواسته چشم گیو — گزین کرد درع سیاوش[11] نیو
3240 ز گوهر که پرمایه‌تر یافتند — ببردند چندانک برتافتند
همان ترگ و پرمایه برگستوان — سلیحی که بود از در پهلوان
سر[12] گنج را شاه کرد استوار — براه بیابان بر آراست کار

چو این کرده شد بر نهادند زین — بران بادپایان با آفرین
فرنگیس ترگی[13] بسر بر نهاد — برفتند هر سه بکردار باد
3245 سران سوی ایران نهادند گرم — نهانی چنان چون بود[14] نرم نرم
بشد[15] شهر یکسر پر از گفت و گوی — که خسرو بایران نهادست روی
نماند این سخن یکزمان در نهفت — کس آمد بنزدیک پیران بگفت
که آمد ز ایران سرافراز گیو — بنزدیک بیدارل[16] شاه نیو
سوی شهر ایران نهادند روی — فرنگیس و شاه و گو[17] جنگ‌جوی

---

[1] IV — گنج و گوپال; VI — گنج و یال [2] VI и T — سر [3] I, IV — دل [4] VI — با دیو
[5] I, IV, VI и T — б. стоит после б. 3236. [6] I, IV и T — که ما [7] VI — رنج و گنج
[8] I, IV и T — بهاران [9] IV — دارد; VI — راند [10] I, IV, VI — بدسگالان افگنده; T — بدسگالانت
[11] VI — سواران; Б — لسیاوخش [12] I, IV и T — در [13] VI — تاجی [14] VI — نهان
[15] I, IV — همه; VI — چو شد [16] VI — بیدار شد [17] I, IV и T — یل

چو بشنید پیران غمی گشت سخت — بلرزید بر سان برگ[1] درخت[2]
ز گردان[3] گزین کرد کلباد را — چو نستیهن و[4] گرد پولادرا[5]
بفرمود تا[6] ترک سیصد سوار[7] — برفتند تازان بران کارزار[8]
سر گیو بر نیزه سازید گفت — فرنگیس را خاک باید نهفت
به بندید کیخسرو شوم را — بداختر پی او[9] بر و بوم را[10]
سپاهی برین گونه گرد و جوان — برفتند بیدار دو پهلوان
فرنگیس با رنج دیده پسر — بخواب اندر آورده بودند سر
ز پیمودن راه و رنج شبان — جهاندجوی را[11] گیو بد پاسبان
دو تن خفته و گیو با رنج و خشم — براه سواران[12] نهاده دو چشم
ببرگستوان اندرون اسپ گیو — چنان چون بود ساز مردان[13] نیو
زره در بر و بر سرش بود[14] ترگ — دل ارغنده و تن[15] نهاده بمرگ
چو از دور گرد سپه را بدید — بزد دست و تیغ از میان برکشید
خروشی برآورد بر سان ابر — که تاریک[16] شد مغز و چشم[17] هژبر
میان سواران بیامد[18] چو گرد — ز پرخاش او خاک شد لاژورد

---

[1] I, IV, VI и T — شاخ [2] I, IV и T — доб. бб.:

همی گفت با دل که آمد پدید * سخن هرچه گوشم ز مهتر شنید
چه گویم کنون پیش افراسیاب * مرا گشت نزدیک او تیره آب

[3] Л — ترکان [4] Л, I — و оп. [5] VI — کشوادرا [6] IV — با [7] VI — هزار [8] I, IV и T — گرد از در کارزار; VI — و گرد از در کارزار; I, IV, VI — доб. б.:

سپهبد چو نستیهن و بارمان * کجا پیل را گفت بی کار مان [VI — بیدار مان]

I, IV и T — доб. еще б.:

چنین گفت پیران بلشکر که هین * مخارید سرها ابر پشت زین

و أركب أمراءه بولاذ و كلباذ و نستيهن فى ثلثماية فارس من أعيان العسكر و — Б

[9] VI — بدو این; T — پی بی [10] I, IV, VI — доб. б.: أمرهم بالركض فى آثار القوم و القبض عليهم

اگر آب بگذارد آن [VI — این] بدنشان * چه آرد برین مرز بر [VI — بوم واین] سرکشان

[11] T — مر آن هر دو را [12] VI — بیابان [13] I, IV и T — رسم سالار; [14] I, IV, VI — بر سر شیر; T — دل آغنده و تن; VI — دل و جان ز کینه; Л — دل و جان و تن را [15] T — بر سرش نیز [16] I, IV — کنارنگ [17] I, IV и T — مغز و جان; VI — چشم و جان [18] I, IV, VI и T — درآمد

زمانی بخندجر زمانی بگرز — همی ریخت آهن ز بالای[1] برز
ازان زخم گوپال گیو دلیر — سرانرا همی شد سر[2] از جنگ سیر
دل گیو خندان شد از زور[3] خشم — که چون چشمه بودیش دریا بچشم[4]
ازان پس گرفتندش اندر میان — چنان لشکری همچو[5] شیر ژیان[6]
ز نیزه نیستان شد آوردگاه — بپوشید دیدار خورشید و ماه[7]
غمی شد دل شیر در نیستان — ز خون نیستان کرد چون میستان[8]
ازیشان بیفگند بسیار[9] گیو — ستوه آمدند آن سواران ز[10] نیو
به نستیهن گرد کلباد گفت — که این کوه خاراست نه یال و سفت[11]
همه خسته و بسته[12] گشتند باز — بنزدیک پیران گردن فراز[13]
همه غار و[14] هامون پر از کشته بود[15] — ز خون خاك چون ارغوان گشته بود[15]
چو نزدیك[16] کیخسرو آمد دلیر — پر از خون بر[17] و چنگ بر سان شیر
بدو گفت[18] کای شاه دل شاد دار — خرد را ز اندیشه آزاد دار[19]

---

[1] I — پولاد [2] I, IV, VI и T — همه سر شد [3] IV — چندان شد از زور; VI — خندان [4] Л — б. оп. [5] I — سرِ لشکر گشن و; IV, VI и T — چونان شد از درد و; T — ببدی روز [6] VI — доб. б.:

ز نیزه هوا گشت چون نیستان * همه خاك آورد چون میستان

ср. б. 3269 текста. [7] VI — بجوشید دریا و خورشید و ماه и б. 3268 стоит после б. 3270 текста. [8] I — گلستان; VI — б. здесь оп., ср. прим. 6. [9] I, IV, VI и T — فراوان بیفگند [10] I, IV, VI — ز оп. [11] I, IV, VI и T — با یال و سفت; I, IV — доб. бб.:

بدان کین همه فرّ کیخسروست * نه از تیغ و گوپال گیو و گوست
ندانم چه آید برین بوم و بر * ز حکم خداوندمان بر [گروگر نشاید—IV] گذر
ز گفتار اخترشناسان نشان * بد آید بدین نامور سرکشان
یکی حمله کردند بر سان شیر * بران لشکر گشن با دار و گیر
خروش آمد و نالهٔ کرّنای * همی کوه‌را دل برآمد ز جای

T — доб. варианты тех же бб. [12] IV, VI — گشته [13] I, IV — б. стоит после б. 3273. [14] IV — همه غار; VI — همانا و [15] I, IV и T — شد и доб. после этого б. еще б.:

گریزان برفتند یکسر سپاه * ز گیو سرافراز لشکرپناه

[16] I, IV, VI и T — به نزدیک [17] VI — بود [18] VI — بگفتا [19] I, IV, VI — [IV — یار] خرد یاد

دار و دل [تن—VI] آباد دار

یکی لشکر آمد بر[1] ما بجنگ — چو کلباد و نستیهن تیزچنگ
چنان باز گشتند آن[2] کس که زیست — که بر یال و برشان بباید گریست
گذشته ز رستم بایران سوار — ندانم که با من کند کارزار
ازو شاد شد خسرو پاك‌دین — ستودش فراوان و کرد آفرین
3280 بخوردند چیزی کجا[3] یافتند — سوی راه بی راه بشتافتند
چو ترکان بنزدیك پیران شدند — چنان خسته و زار و گریان[4] شدند
بر آشفت پیران بکلباد گفت — که چونین شگفتی نشاید نهفت[5]
چه[6] کردید با گیو و[7] خسرو کجاست — سخن بر چه سانست[8] برگوی راست
بدو گفت کلباد کای پهلوان — بپیش تو گر بر گشایم زبان
3285 که گیو و دلاور بگردان[9] چه کرد — دلت سیر گردد به[10] دشت نبرد
فراوان بلشکر مرا دیدهٔ نبرد — مرا هم پسندیدهٔ[11]
همانا که گوپال بیش از هزار — گرفتی ز دست من آن نامدار[12]
سرش ویژه گفتی که سندان شدست — بر و ساعدش پیل‌دندان شدست
من آورد رستم بسی دیده‌ام — ز جنگ آوران نیز بشنیده‌ام
3290 بزخمش ندیدم چنین پایدار[13] — نه در کوشش و پیچش[14] کارزار[15]
همی هر زمان تیز و جوشان بدی[16] — بنوّی چو پیلی[17] خروشان بدی[18]

---

[1] I, IV, VI и T — پس [2] I, IV, VI и T — هر [3] I, IV и T — که در [4] I — پژمان; IV и T — بریان [5] VI — که این کوه خاراست با یال و سفت (ср. б. 3271). [6] VI — چو [7] IV, VI — و оп. [8] I, IV, VI — رفت [9] Л — پترکان [10] I, VI и T — ز [11] I, IV — доб. б.:

برانسانش آوردم اندر رکیب * که گفتم نه [به—IV] بینم هم اکنون نشیب

[12] T — ای نامدار; IV — چنان نامدار [13] I — چنان پایدار; VI — زدندی بران تارک ترگدار [14] I, IV и T — جنبش و گردش — VI; پیچش و گردش [15] VI — روزگار; I, IV — доб. бб.:

گر آن گرزها موم بودی بسنگ * سنان سواران ز چرم پلنگ
کنون خیره آهرمن دلگسل * ورا از تو بر کرد [کردست—IV] و شد داغ دل
نبودی شگفتی بر و یال اوی * شدی کوفته خرد چنگال اوی

VI и T — доб. вариант первого б.:

گر آن گرزها کور [موم—T] بودی بجنگ * سنان سواران چو چنگ [چرم—T] پلنگ

[16] I, IV, VI и T — شدی [17] I, IV, VI — چو پیل [18] I, IV, VI и T — شدی; I, IV и T — доб. б.:

بر آشفت پیران بدو گفت بس | که ننگست ازین یاد کردن بکس
نه از یك سوارست چندین سخن | تو آهنگ آورد مردان[1] مکن
تو رفتی و نستیهن نامور | سپاهی بکردار شیران نر
3295 کنون گیو را ساختی پیل مست | میان یلان گشت نام تو پست
چو زین یابد افراسیاب آگهی | بیندازد آن[2] تاج شاهنشهی
که دو پهلوان دلیر و سوار | چنین لشکری از در کارزار
ز پیش سواری نمودید[3] پشت | بسی از دلیران ترکان[4] بکشت
گواژه بسی باشدت[5] با فسوس | نه مرد نبردی[6] و گوپال و کوس

۱۸

3300 سواران گزین کرد پیران هزار | همه جنگجوی و همه نامدار[7]
بدیشان چنین گفت پیران که زود | عنان تگاور بباید بسود[8]
شب و روز رفتن چو[9] شیر ژیان[10] | نباید گشادن بره بر میان[11]
که گر گیو و خسرو بایران شوند[12] | زنان اندر ایران چو شیران شوند[12]
نماند برین بوم و بر خاك و آب | و زین داغ دل گردد افراسیاب[13]
3305 بگفتار او سر برافراختند | شب و روز یکسر همی تاختند
نجستند روز و شب آرام و[14] خواب | وزین آگهی شد بافراسیاب[15]

از افگنده شد روی هامون چو کوه * ز یکتن شدند آن دلیران ستوه

[1] I, IV и T — آورد پیگار گردان — VI; آهنگ آورد گردان — T
[2] IV — از; VI — این
[3] IV — درفشی — T
[4] I, IV, VI — ایشان
[5] IV — باشدش
[6] I, IV, VI и T — نمودند; VI и T — نمودست
[7] T —

ز لشکر گزین کرد پیران سوار * دلیران و جنگی دو ره سه هزار

[8] I — بیایدت سود; VI — б. оп.
[9] I, IV и T — بر سانِ
[10] VI — بیامد شدن بر پی بدگمان
[11] I, IV, VI и T — گشادن میان — IV] نیامد] ز رفتن نباید
[12] VI — شود
[13] IV — доб. б.:

برفتند ترکان چو باد روان * بفرمان آن نامور پهلوان

[14] VI — و оп.
[15] VI — و زان آگهی
I — доб. тот же б. и два других после б. 3308 текста (см.).
I — б. стоит после б. 3307; T — б. оп.; IV — доб. б.: یافت افراسیاب

و زان روی گیو و فرنگیس و شاه * شدندی شتابان بریدند راه

چنین تا بیامد یکی[1] ژرف رود — سپه شد پراگنده چون[2] تار و پود[3]
بنش[4] ژرف و پهناش کوتاه بود — بدو بر برفتن دژآگاه بود[5]
نشسته فرنگیس بر پاسگاه[6] — بدیگر کران خفته بد گیو[7] و شاه[8]
فرنگیس زان جایگه بنگرید — درفش سپهدار تووان[9] بدید
دوان شد بر گیو و آگاه کرد — بران خفتگان خواب کوتاه کرد
بدو گفت کای مرد با رنج خیز — که آمد ترا روزگار گریز[10]
ترا گر بیابند بیجان کنند — دل ما ز درد تو پیچان کنند
مرا با پسر دیده گردد[11] پر آب — برد بسته تا پیش[12] افراسیاب
و زان پس ندانم چه آید گزند[13] — ندانند[14] کسی راز چرخ بلند
بدو گفت گیو ای مه[15] بانوان — چرا رنجه کردی بدینسان روان
تو با[16] شاه برشو به بالای تند — ز پیران و لشکر مشو هیچ کند

---

[1] IV — بنزدیکئ; I — доб. бб.: رسیدند با جوشن و درع و خود [2] IV, VI — بی [3] IV — برفتند ترکان چو باد روان * بفرمان آن نامور پهلوان
و زانروی گیو و فرنگیس و شاه * شدندی شتابان بدان شاه‌راه
چنین تا بنزدیکئ ژرف رود * رسیدند با جوشن و درع و خود
(ср. прим. 13 к б. 3304 и прим. 15 к б. 3306). [4] I — مغی; IV — همی [5] Л — بدو رفتن گیو
и доб. б.: بدان رفتن مرد گمراه بود — T; فرو رفتن گیو بیگاه بود — VI; بی راه بود
بدان آب را نام گلزّیون * بدی در بهاران چو دریای خون
Б — перевод б. отсутствует. [6] VI — دیده‌گاه; Б — миспа передано: و قعدت فری‌کیس علی الرصد تحفظ الطریق [7] VI — دیو; ср. бб. 3233 и 3312 (варианты). [8] I, IV — обратный порядок миспа. [9] Л — ترکان [10] I, IV — ستیز; VI — доб. здесь вариант б. 3309:
نشسته فرنگیس بر دیده‌گاه * بدیگر کران خفته بد دیو و شاه
Б — дальнейший текст, содержащий разговор Фарангйс с Гйвом (бб. 3312—3317), отсутствует, вместо него здесь доб. перевод первого миспа б. 3330: فقام جیو و لبس الدرع [11] I, IV — ز بد — T; زچند — VI; دیده کرده — T; هر دو دیده [12] I, IV, VI и T — نزدیک [13] I, IV — ز بند; VI — доб. گفت گیو ای شه — VI; گفت گیو ای سر — IV; گفت ای سرور — I [14] I, IV — چه داند [15] I — بر [16] VI

جهاندار پیروز یار منست — سر اختر اندر کنار منست[1]
بدو گفت کیخسرو ای رزمساز[2] — کنون بر تو بر کار من شد[3] دراز[4]
3320 ز دام بلا یافتم من رها — تو چندین[5] مشو در دم اژدها[6]
بهامون مرا رفت باید کنون — فشاندن بشمشیر بر شید[7] خون
بدو گفت گیو ای شه سرفراز — جهانرا بنام[8] تو آمد نیاز
پدر پهلوانست و من[9] پهلوان — بشاهی نه پیچیم جان و روان[10]
برادر مرا هست هفتاد و هشت — جهان شد چو نام تو اندر گذشت
3325 بسی پهلوانست و شاه اندکی — چه باشد چو پیدا نباشد یکی[11]
اگر من شوم کشته دیگر بود — سر تاجور باشد[12] افسر بود
اگر تو شوی دور از ایدر تباه — نبینم کسی از در تاج و گاه[13]
شود رنج من هفت ساله بباد — دگر آنک ننگ[14] آورم بر نژاد[15]
تو بالا گزین و سپه‌را به بین — مرا یار باشد جهان آفرین[16]
3330 بپوشید درع و بیامد چو شیر — همان بارهٔ دستکشرا بزیر
ازین سوی شه بود[17] ز آنسو[18] سپاه — میانچی شده رود و بر بسته راه
چو رعد بهاران بغرّید گیو — ز سالار لشکر همی جست نیو[19]

---

[1] I, IV и T — доб. б.:

به نیروی یزدان جهان آفرین * سواری نمانم بر افراز زین

[2] VI — جهانرا بتاج تو آمد [3] I, IV — کار من بر تو گردد [4] VI — پس خسرو رزم ساز

[5] I — خیره [6] VI — бб. 3320—3322 оп. [7] Так в K; Л — شیر; I, IV и T — ز شمشیر

[8] I, IV и T — بتاج [9] VI — ما [10] I, IV, VI — بر چرخ نیاز; T — بشاهی نه پیچد نژادی روان

[11] I, IV, VI и T — چه اندک چه [که — T] پیدا نه بینم یکی; Б — همیشه بر شاه بسته میان

перевод бб. 3325—3329 отсутствует. [12] IV, VI — باید [13] VI —

و گر دور از ایدر تو گردی تباه * نباشد بگیتی یکی پادشاه

[14] I, IV, VI — بدنژاد [15] VI — و دیگر که عیب [16] I, IV, T — доб. б.:

چو پیروز باشم هم از فرّ تست * جهان دیده [جمله — T] در سایهٔ پرّ تست

[17] I — زین رو [18] VI, T — ازین سو سپهبد; IV — ازان رو سپهبد; I — زو زین رو

[19] Б — перевод б. отсутствует. IV — و زان رو

چو بشنید پیرانش[1] دشنام داد — بدو گفت کای بدرگ دیوزاد[2]
چو[3] تنها بدین رزمگاه[4] آمدی — دلاور بپیش سپاه آمدی
کنون خوردنت نوک[5] ژوپین بود — برت را کفن چنگ شاهین بود
اگر کوه آهن بود[6] یک سوار — چو مور اندر آید بگردش[7] هزار
[شود خیره‌سر گرچه خردست مور — نه مورست پوشیده مرد و ستور[8]]
کنند این زره بر تنش[9] چاک چاک — چو مردار گردد کشندش بخاک[10]
یکی داستان زد هژبر دمان — که چون بر گوزنی سر آید زمان[11]
زمانه برو دم همی[12] بشمرد — بیاید دمان پیش من بگذرد[13]
زمان آوریدت[14] کنون پیش من — همان پیش این نامدار انجمن[15]
بدو گفت گیو ای سپهدار شیر — سزد گر بآب اندر آیی دلیر
به بینی کزین پرهنر[16] یک سوار — چه آید ترا بر سر ای نامدار[17]
هزاریدت[18] و من نامور یک دلیر[19] — سر سرکشان اندر آرم بزیر[20]
چو من گرزهٔ[21] سرگرای آورم — سراندرا[22] همه زیر پای آورم
چو بشنید پیران بر آورد خشم — دلش گشت پر خون[23] و پر آب چشم
برانگیخت اسپ و بیفشارد ران — بگردن بر آورد گرز گران
چو کشتی ز دشت اندر آمد[24] بروذ — همی داد نیکی دهش را درود
نکرد ایچ[25] گیو آزمودنرا شتاب — بدان تا بر آمد سپهبد[26] ز آب

---

[1] I, IV, VI и T — ;برآشفت پیران و ср. Б — فلما رآه بپیران من ذلک الجانب صاح علیه [2] I, IV, VI — کای بدتن بدنژاد [3] I, IV, VI — تو [4] VI — برین روزگار [5] T — و جعل یشتمه تو گر کوه آهن بوی — T ;اگر کوه اگر آهنی — VI ;اگر ز آهنی کوه ای — I, IV [6] زخم [7] I, IV, VI и T — ;بگردت ср. перевод Б — و لو کنت من الحدید فلست الا رجلا واحدا [8] Так в К; Л — بینم (ред.); I, IV, VI — б. оп. [9] I, IV и T — در برت [10] I — چو مرداری — VI ;چو مردار بی‌سر کشندت بخاک — IV ;اندر کشندت بخاک
کنند آن زره بر تنت پاره پار * چو مردی تنت برکشیدن بخار
[11] VI — همی — VI ;نفسهاش را — I, IV [12] که (без рифмы). چون گور خررا سر آید همی
[13] I, IV — بباید [IV — نباید] که بر شیر نر بگذرد — I, IV دم برو [14] IV — آوردنت [15] I — б. оп.; I, IV, VI, T — доб. отрывок в 43 бб. (см. приложение IV). [16] I, IV — نامور [17] IV — ;هوشیار VI — б. оп. [18] IV — هزارند و [19] VI — هزبرم من نامور یکسوار [20] VI — ز بار ;T — бб. 3342, 3343, 3344 оп. [21] VI — گرزه و [22] I, IV, VI — سراندتان [23] I, IV и T — ;بجوش VI — درد [24] VI — سپهبد برآید — I, IV [25] نکرد آنچه — VI آرد [26]

ز بالا[1] بپستی بپیچید گیو ‌ ‌ ‌ گریزان همی شد ز[2] سالار نیو[3]
چو از آب وز لشکرش دور کرد ‌ ‌ ‌ بزین اندر افگند گرز نبرد[4]
گریزان ازو پهلوان بلند ‌ ‌ ‌ ز فتراك بگشاد پیچان کمند[5]
هم آورد با گیو نزدیك شد ‌ ‌ ‌ جهان چون شب تیره تاریك شد
بپیچید گیو سر افراز یال ‌ ‌ ‌ کمند اندر افگند و[6] کردش دوال
سر پهلوان اندر آمد به بند ‌ ‌ ‌ ز زین برگرفتش بخمّ کمند
پیاده بپیش اندر افگند خوار ‌ ‌ ‌ ببردش دمان تا لب رودبار[7]
بیفگند بر خاك و دستش به بست ‌ ‌ ‌ سلیحش بپوشید و خود بر[8] نشست
درفشش[9] گرفته بچنگ[10] اندرون ‌ ‌ ‌ بشد تا لب آب گلزریون[11]
چو ترکان درفش سپهدار خویش ‌ ‌ ‌ بدیدند رفتند ناچار پیش[12]
خروش آمد و نالهٔ کرّنای ‌ ‌ ‌ دم نای رویین[13] و هندی درای
جهاندیده[14] گیو اندر آمد بآب ‌ ‌ ‌ چو کشتی که از باد گیرد شتاب[15]
برآورد گرز گران را بکفت ‌ ‌ ‌ سپه ماند از[16] کار او در شگفت
سبك شد عنان و گران شد رکیب ‌ ‌ ‌ سر سرکشان خیره گشت از نهیب
بشمشیر و با نیزهٔ سرگرای ‌ ‌ ‌ همی کشت ازیشان یل رهنمای[17]

---

[1] I, VI и T — ز جنگش [2] T — رفت [3] IV — б. оп. [4] I, IV и T — доб. б.:

یکی حمله آورد بر پهلوان * تو گفتی که بود اژدهای دمان

IV — доб. еще б.:

هزیمت شد از گیو پیران شیر * پس اندر همی تاخت گیو دلیر

[5] VI — б. 3352 стоит после б. 3353 текста; I, IV — делят б. на два.:

ز فتراك بگشاد پیچان کمند * نهانی از آن پهلوان [نامدار — IV] بلند

بدان تا به بند آورد گرد نیو * بینداخت آنگه بسالار گیو

[6] VI — افگنده [7] I, IV — بدور از لب جویبار; VI и T — بدور [8] VI — بر خود

[9] Л — درفشی; ср. Б — وأخذ رمحه [10] I, IV, VI и T — گرفته بدست [11] Б — الی شط النهر

[12] VI — چنان دید; چو آن دید — I, IV [13] I, IV, VI — سرغین [14] ناچار رفتار خویش — VI

[15] I, IV — ز آب اندر آمد بتاب — VI; کز آب اندر آرد شتاب

[16] IV и T — مانده از; VI — ماند از آن [17] I, IV, VI, T —

به تیغ و رکیب و بگرز و بباد * همی ترك را خاك بر سر نهاد

از افگنده شد روی هامون چو کوه ز یکتن[1] شدند آن دلیران ستوه
قفای یلان سوی او شد[2] همه چو شیر اندر آمد بپیشش[3] رمه
چو لشکر هزیمت شد از پیش گیو[4] چنان لشکری[5] گشن و مردان نیو
چنان خیره برگشت و بگذاشت آب[6] که[7] گفتی ندیدست لشکر[8] بخواب
دمان تا بنزدیك پیران رسید همی خواست از تن سرش را برید
بخواری پیاده ببردش کشان دمان[9] و پر از درد چون بیبهشان[10]
چنین گفت کین بددل و[11] بی‌وفا گرفتار شد در دم اژدها
سیاوش بگفتار او سر بداد گر او باد شد[12] این شود نیز باد
ابر شاه پیران گرفت آفرین خروشان ببوسید[13] روی زمین
همی گفت کای شاه دانش‌پژوه چو خورشید تابان میان گروه[14]
تو دانستهٔ درد و تیمار من ز بهر تو با شاه پیگار من[15]
سزد گر من از چنگ این اژدها ببخت و بفرّ تو یابم رها
بکیخسرو اندر[16] نگه کرد گیو بدان تا چه فرمان دهد شاه نیو

---

[1] I, IV — گریزان [2] I, IV, VI и T — بد [3] I, IV, VI и T — میان [4] I, IV — ز گرزش
и б. 3367 стоит после б. 3368; VI — б. оп.; T — переставлены мисра. برفتند از پیش گیو
[5] IV и T — لشکر [6] I — بگذشت از آب [7] VI — تو [8] VI — که لشکر ندیدش
[9] I, IV, VI и T — دوان [10] I, IV и T (вар.) — доб. бб.:

بر شاه بردش دل افگار [ابر زار — IV] وخوار * دو رخساره زرد و درافگنده زار [خوار — IV]
پیاده بنزدیک خسرو زمین * ببوسید و بر شاه کرد آفرین

[11] I, IV и T — کین ср. Б — فطرح عند ذلک پیران نفسه بین یدی کیخسرو و قبل الارض
[12] I, IV и T — گر او باد گشت؛ چو او باد گشت — VI [13] I, IV — گر او خاک شد — VI؛ کای بد رگ؛ بد تن
[14] IV — دو کوه [15] I — доб. бб.:

اگر بنده بودی بدرگاه شاه * سیاووش خسرو نگشتی تباه
همان گر نپیوستمی ناگهان * فرنگیس را خاک بودی نهان

IV и T — доб. первый из этих бб., IV — также вариант второго:

همان گونه پیوستمی ناگهان * فرنگیس را جان ربودی نهان

T — доб. другой б.:

تو و مادرت هر دو از چنگ دیو * برون آوریدم برای و بریو

[16] I, IV и T — آنگه

فرنگیس را دید دیده پر آب زبان پر ز نفرین افراسیاب
بگیو آن زمان[1] گفت کای سرفراز کشیدی بسی رنج[2] راه دراز
چنان دان که این پیرسر پهلوان خردمند و[3] رادست و روشن روان
پس از داور دادگر رهنمون بدان کو رهاند مارا ز خون
ز بد مهر او پردهٔ[4] جان ماست و زین کردهٔ خویش زنهار خواست[5]
بدو گفت گیو ای سر باندوان اندوشه روان باش تا جاودان[6]
یکی سخت سوگند خوردم بماه بتاج و بتخت شهِ نیک‌خواه[7]
که گر دست یابم برو روز کین[8] کنم ارغوانی ز خونش[9] زمین
بدو گفت کیخسرو ای شیرفش زبان را[10] ز سوگند یزدان مکش
کنونش[11] بسوگند گستاخ کن بخنجر ورا گوش سوراخ کن
چو از خنجرت خون چکد بر زمین هم از مهر یاد آیدت[12] هم ز کین[13]
بشد گیو و گوشش بخنجر بسفت ز سوگند برتر درشتی نگفت[14]
چنین گفت پیران ازانپس بشاه که کلباد شد بی‌گمان با سپاه[15]
بفرمای کاسپم دهد باز نیز چنان دان که بخشیدهٔ جان و چیز[16]

---

[1] I, IV — آنگهی T; این چنین IV; چشیدی چنین رنج I [2] Л, VI — доб. و [3] VI — оп. [4] IV — بودهٔ [5] I, IV и T — доб. б.:
بما بخشش ای نامور تو کنون * که هرگز نبد بر بدی رهنمون
[6] I, IV, VI — اندوشه بزی شاد و روشن روان T; کاندوشه روان پادشاه جهان [7] I, IV, VI — سرافراز شاه
کنم ارغوانی IV; ز خونش کنم لعل روی I [8] VI — بزور و بکین [9] بخونش
[10] I, IV, VI и T — روان را [11] I, IV, VI и T — کنون دل [12] IV — آید و [13] I, IV — доб. бб.:
دل شاه خسرو بدو [برو — IV] گرم دید * رخانش [روانش — IV] پر از آب و آزرم دید
بدو گفت کای شاه دل شاد دار * روان را ازین [کنار آزاد دار
چو او صد هزاران فدای تو باد * خرد آفرینش روای تو باد
بدو گفت کای نیکپی پهلوان * بوی [برین — IV] شادودل شاد [شاد دل شاه — IV]
تا جاودان
[14] I, IV — [گرفت — IV] ز سوگند بر تن درستی نهفت VI; ز سوگند بر تن درستی بخفت — T; به سوگند برتر درشتی نجست
T — доб. первый из этих бб. [15] I, IV — که بالا
که نتوان پیاده شدن تا سپاه — T; که بالای شد بیگمان با سپاه — VI; شدی از کمان سپاه
[16] I, IV и T — доб. б.:

بدو گفت گیو ای دلیر سپاه — چرا سست گشتی بآوردگاه
بسوگند یابی مگر باره باز[1] — دو دستت ببندم به بند دراز[2]
که نگشاید این بند تو[3] هیچکس — گشاینده گلشهر خواهیم[4] و بس
3395 کجا مهتر باذوان تو اوست — و زو نیست پیدا[5] ترا مغز و پوست
بدان[6] گشت همداستان پهلوان — بسوگند بخرید اسپ و[7] روان[8]
که نگشاید آن بند را کس[9] براه — ز گلشهر سازد وی آن[10] دستگاه
بدو داد اسپ و دو دستش به بست[11] — ازان پس بفرمود تا بر نشست[12]

۱۹

چو از لشکر آگه شد افراسیاب — برو تیره شد تابش آفتاب[13]
3400 بزد کوس و نای و[14] سپه برنشاند — ز ایوان بکردار آتش براند
دو منزل یکی کرد و آمد دوان[15] — همی تاخت[16] بر سان تیر از کمان

بگیو آنگهی گفت شاه دلیر * که اسپش مرا بخش ای نرّه شیر
ثم تشفع کیخسرو الیه فی أن یرد فرسه علیه — Б

[1] I, IV и T — به سوگند خوردن دگر باره باز — VI; اگر خواهی این بادپای دوان — I, IV и T — گوان; I, IV и T — доб. б.:

یکی سخت سوگندرا یاد کن * به پیمان تن بسته [خسته — IV] آزاد کن

[2] I, IV и T — من [3] VI — دانیم; T — خواهم; IV — و زو نیست پیدا; I — و زو زویست پیدا [4] I, IV — این بند [5] VI — بدو [6] Л, VI — و оп. [7] IV — б. оп. [8] I, IV — این بند [9] T — و زو نیست پنهان [10] VI — ورا — VI; وی این — IV; آن بند من کس — T; آن بند ازو کس — VI; کس را [11] I, IV — доб. бб.: بدو داد دو دست و اورا به بست

برفت و همی خواند او آفرین * ابر شاه و بر پهلوان زمین
فرنگیس و کیخسرو خوب‌چهر * به بر در گرفتند اورا بمهر
بدو گفت خسرو که پدرود باش * جهان جاودان تار و تو پود باش
اگر دادگستر دهدمان توان * نباشد دریغ از تو چیز و روان

[12] VI — доб. б.: T — доб. первые два из этих бб.

بزد کوس و بوق و بنه برنهاد * از ایوان بیامد بکردار باد

[13] I — کوس و بوق و — VI; ذای رویین — IV; کوس و رویین — I [14] I, IV — آمد دمان — VI; اندر [15] I, IV и T — جست [16] دوان

بیاورد لشکر بران رزمگاه — که آوردِ کلباد بد با سپاه
همه مرز لشکر پراگنده دید — بهر جای بر[1] مردم افگنده دید
بپرسید کین پهلوان با سپاه[2] — کی[3] آمد ز ایران بدین رزمگاه
نبرد[4] آگهی کس ز جنگ آوران — که بگذشت زین سان[5] سپاهی[6] گران
که برد آگهی نزد آن دیوزاد — که کس را دل و مغز[7] پیران مباد[8]
اگر[9] خاك بودیش پروردگار[10] — ندیدی دو چشم من این روزگار
سپهرم بدو گفت کاسان[11] بدی — اگر دل ز لشکر[12] هراسان بدی
یکی گیو گودرز بودست و[13] بس — سوار ایچ با او ندیدند[14] کس
ستوه آمد از چنگ یکتن[15] سپاه — همی[16] رفت گیو و فرنگیس و شاه[17]
سپهبد چو گفت سپهرم شنید — سپاهی ز پیش[18] اندر آمد پدید
سپهدار پیران بپیش اندرون — سر و روی و یالش[19] همه پر ز خون
گمان برد کو گیو را یافتست — بپیروزی از پیش بشتافتست
چو نزدیکتر شد نگه کرد شاه — چنان خسته بد پهلوان سپاه
ورا دید بر زین ببسته چو سنگ[20] — دو دست از پس پشت با[21] پالهنگ
بپرسید و زو ماند اندر شگفت — غمی گشت و اندیشه اندر گرفت
بدو گفت پیران که شیر ژیان — نه درّنده گرگ[22] و نه ببر بیان
نباشد چنان در صف کارزار — کجا گیو تنها بد ای شهریار
[من آن دیدم از گیو کز پیل[23] و شیر — نبیند جهاندیده مرد دلیر[24]]

---

[1] IV — پر [2] VI — پهلوان سپاه [3] I, IV, VI — که [4] I, IV — نبود [5] IV — زین رو
[6] IV, VI — سپاه [7] I, IV — رای [8] T — که آنجا سیاوخش دارد نژاد
[9] IV — که گر [10] I, IV и T — آموزگار [11] I, IV, VI и T — آسان [12] IV — هر کس
[13] Л — و оп. [14] I, IV, VI — ندیدیم [15] VI — از جنگ و کیش و [16] I, IV — چنان
[17] Б — б. оп.; IV и T — доб. бб.:
چو بشنید رنگ رخش زرد شد * ز گردون دل او پر از گرد شد
ورا داد پاسخ که آمد پدید * سخن هرچه گوشم ز دانا شنید
چو یزدان کسی را کند نیک بخت * ابی کوشش او [را] رساند به تخت
[18] I, IV, VI — به پیش [19] IV — زروی و پایش; VI — ریش و جامه
T — доб. те же бб. [20] I — چون; VI — ببر [21] I, IV — بسته بزین بر چو سنگ; IV и T — بسته بزین همچو سنگ
[22] Л, VI — شیر [23] I, IV — از وی که از گرگ [24] VI, T — б. оп.

بر آنسان کجا[1] بر دمد روز جنگ ‌ ‌ ‌ ز نفسش[2] بدریا بسوزد نهنگ
نخست اندر آمد بگرز گران ‌ ‌ ‌ همی کوفت چون پتک آهنگران
باسپ و بگرز و بپای[3] و رکیب ‌ ‌ ‌ سوار از فراز اندر آمد بشیب[4]
همانا که باران نبارد[5] ز میغ ‌ ‌ ‌ فزون زانکه بارید بر سرش تیغ
چو اندر گلستان بزین بر بخفت[6] ‌ ‌ ‌ تو گفتی که گشتست با کوه[7] جفت
سرانجام برگشت یکسر سپاه ‌ ‌ ‌ بجز من نشد[8] پیش او کینه‌خواه
گریزان ز من تاب داده کمند ‌ ‌ ‌ بیفگند و آمد میانم[9] به بند
پراگنده شد دانش و هوش من ‌ ‌ ‌ بخاك اندر آمد سر و دوش[10] من
از اسپ اندر آمد دو دستم ببست ‌ ‌ ‌ برافگند بر زین و خود بر نشست[11]
زمانی سر و پایم[12] اندر کمند ‌ ‌ ‌ بدیگر زمان[13] زیر سوگند و بند[14]
بجان و سر شاه و خورشید و ماه ‌ ‌ ‌ بدادار هرمزد[15] و تخت و کلاه
مرا داد زین گونه سوگند سخت ‌ ‌ ‌ بخوردم چو دیدم که[16] بر گشت بخت
که کس را نگویی که بگشای[17] دست ‌ ‌ ‌ چنین رو دمان[18] تا بجای نشست[19]
ندانم چه رازست نزد[20] سپهر ‌ ‌ ‌ بخواهد بریدن ز ما پاك مهر[21]
چو بشنید گفتارش افراسیاب ‌ ‌ ‌ بدیده ز خشم اندر آورد آب[22]

---

[1] I, IV, VI и T — که او ‌ [2] I, IV, VI — ز بیمش ‌ [3] I, IV и T — بپای و بیال ‌ [4] IV, VI — نشیب; I, IV и T — доб. б.:

همی زد همی کشت گردان ما * نه اندیشه بودش ز مردان ما

[5] IV — ببارد ‌ [6] I — در نخفت; T — بر نخفت ‌ [7] I, IV — با گرز; VI — اپا خاك ‌ [8] I, IV — سرم را — VI; سر من — I, IV [9] جز از من نشد — T; بجز من نبد — VI; جز از من نبد بیفگند — VI; بر خاك و خود بر نشست — Л [10] I, IV и T — تن و توش; VI — سر و توش ‌ [11] درد و — Л [12] I, IV — یالم ‌ [13] VI — زمانی دگر ‌ [14] Т — доб. 3 бб.; از زین و بر خرد نشست سوگند و بند; I, IV — б. стоит после б. 3430 текста; VI — после б. 3432. [15] Л — خرّاد (название одного из зороастрийских храмов); I, IV — هر کام; T — خود کام ‌ [16] VI — چو ‌ [17] VI — بگشاد ‌ [18] I, IV — همیدون برو; VI — چنین میروی ‌ [19] T (ср. б. 3394) —

که نگشاید این دست من هیچ کس * بجز جفت گلشهر در دهر و بس

[20] Л, I — زیر ‌ [21] VI — بریدت بناپاك چهر; T — ربودن ز من پاك مهر; I, IV — доб. б.:

یکی تن به آید ز چندین [چندی — I] سوار * همانا که برگشت [بردارد — IV] این روزگار

[22] VI — خواب

یکی بانگ برزد ز پیشش براند — به پیچید[1] پیران و خامش بماند
ازان پس بمغز اندر افگند باد — بدشنام و سوگند لب برگشاد
که گر گیو و کیخسرو[2] دیوزاد — شوند ابر غرّنده گر تیز[3] باد
فرود[4] آورمشان ز ابر بلند — بزد دست وز گرز[5] بگشاد بند[6]
میانشان[7] ببرّم بشمشیر تیز — بماهی دهم تا کند ریز ریز
چو کیخسرو ایران بجوید همی — فرنگیس باری[8] چه پوید همی[9]

خود و سرکشان سوی جیحون کشید — همی دامن از خشم در خون کشید
بهومان بفرمود کاندر[10] شتاب — عنان را بکش[11] تا لب رود آب
که چون گیو و خسرو[12] ز جیحون گذشت — غم و[13] رنج ما باد گردد بدشت
نشان آمد از گفتهٔ راستان[14] — که دانا بگفت از گه باستان[15]
که از تخمهٔ تور وز کیقباد — یکی شاه خیزد ز هر دو نژاد[16]
که توران زمین را[17] کند خارستان — نماند بریین[18] بوم و بر شارستان[19]
رسیدند پس گیو و خسرو بر آب[20] — همی بودشان بر گذشتن شتاب
گرفتند پیگار با[21] باژخواه[22] — که کشتی کدامست بر باژگاه[23]
نوندی کجا بادبانش نکوست[24] — بخوبی سزاوار کیخسرو اوست[25]

---

[1] VI — بپژمرد [2] I, IV — گیو گودرز و این ; VI — گیو گودرز آن [3] I, IV — و تیز
[4] I — فراز [5] I, IV и T — وز تیغ T — با تیز ; VI — یا تند
[6] I, IV и T — доб. б.:
فرنگیس را چون بچنگ آورم * بچشمش جهان تار و تنگ آورم
[7] I, IV и T — میانش [8] I и T — با وی [9] T — доб. б.:
بسوی ختن رفت پیران نژند * و زین سو همی تاخت شاه بلند
[10] VI — چو آید خبر [11] Л — بکین — IV ; بمکش
[12] I, IV — به هومان چنین گفت کایدر
[13] T — همه [14] VI — باستان [15] VI — داستان
[16] I, IV — و بزد ; سر برزند با نژاد
[17] VI — کو [18] I, IV — بلاد توران — Б ; همی
[19] I, IV, T — доб. б.:
دل او بایران گراید بمهر * بتوران نماند [IV — بماند] پر از کینه چهر
[20] IV, VI — بیاب ; گذارد بیاید براه — I [21] I — بر
[22] Л — یاج‌خواه [23] I — الی شاطئ جیحون — Б ; گذر داشت بر باژگاه — IV ; VI — второе мисра этого б., б. 3449 и первое мисра б. 3450 оп.
[24] I — نشستی که زیبای کیخسروست — T [25] I, IV и T — بادپایش نوست — IV ; بادبانش نوست

چنین گفت با گیو پس[1] باج‌خواه — که آب روانرا چه چاکر چه شاه
همی گر گذر[2] بایدت ز آب رود[3] — فرستاد باید بکشتی درود
بدو گفت گیو آنچ خواهی[4] بخواه — گذر ده که تنگ اندر آمد سپاه[5]
بخواهم[6] ز تو[7] باج گفت اندکی — ازین چار چیزت بخواهم[8] یکی
زره خواهم از تو گر[9] اسپ سیاه — پرستار و گر پور فرخنده ماه[10]
بدو گفت گیو ای گسسته‌خرد[11] — سخن زان نشان گوی کاندر خورد[12]
بهر باژ گر شاه[13] شهری بدی — ترا زین جهان نیز[14] بهری بدی
که باشی که شه‌را کنی خواستار — چنین باد پیمایی ای بادسار[15]
و گر مادر شاه خواهی همی — بباژ افسر ماه خواهی همی
سه دیگر چو شبرنگ بهزاد را — که کوتاه دارد بتگ[16] باد را
چهارم چو[17] جستی بخیره زره[18] — که آنرا ندانی گره تا گره[19]
نگردد چنین آهن از آب تر — نه آتش برو بر بود کارگر
نه نیزه نه شمشیر هندی نه تیر — چنین[20] باژ خواهی بدین[21] آب‌گیر
کنون آب ماراو کشتی ترا[22] — بدین گونه شاهی[23] درشتی ترا[22]
بدو[24] گفت گیو ار تو کیخسروی — نبینی ازین آب جز نیکوی
فریدون که بگذاشت[25] اروند رود — فرستاد تخت مهی را[26] درود

---

[1] I, IV и T — پس گیو را [2] VI — رهگذر [3] Конъектура редактора. Л, VI — زود; I, IV, T — آب روی
[4] VI — باید [5] I, IV и T — доб. б.:

چو بشنید ازو باژبان گفتگوی * سوی گیو کرد آنگهی تیز روی

[6] Так в VI; Л — بخواهم; I, IV и T — نخواهم [7] VI — بدو [8] I, IV — بباید [9] IV, VI — کز
[10] Л — б. оп.; VI — доб. этот б. после б. 3458 текста. [11] T — سبک کم خرد — VI پرستار گر — I, IV; و گر این پرستار افسر ز ماه — Л; تور — I, IV: تصحیح قیاسی (رداکتور)
[12] I — سخن [13] I, IV, VI и T — سخن زین نشانرا کی اندر خورد — IV; زین نشانت کی اندر خورد
[14] VI — اگر با شهنشاه نیز ازان شهر [15] I, IV — که در یابد او روز تگ — T [16] I, IV, VI — که
[17] I, IV, VI — بکشتی زره — VI; زره را بدان — VI; زره باید [ماند — IV] از هر کسی با گره — T
[18] I, IV и T — بکشتی بره [19] VI — برین [20] I, IV, VI — همی [21] I — درین; IV, VI — بزگشتی با گره (против размера). [22] I, IV, VI — بشه [23] I, IV, VI — بدین مایه شاهی — T; بدین مایه راه
[24] I, IV — بگذشت ز — VI; همی داد تخت تهی را — IV; همی داد تخت مهی را — I и T [25] I, IV — بگذشت از همی داد نیکی دهش را — VI [26] I и T — تراست

جهانی شد اورا سراسر رهی — که با روشنی بود و با[1] فرّهی
چه اندیشی ار شاه ایران توی — سر نامداران[2] و شیران توی
به بد[3] آب را کی بود بر تو راه — که با فرّ و برزی و زیبای گاه[4]
اگر من شوم غرقه گر[5] مادرت — گزندی[6] نباید که گیرد سرت
3470 ز مادر تو بودی مراد جهان[7] — که بیکار بد تخت[8] شاهنشهان
مرا نیز مادر[9] ز بهر تو زاد — ازین کار[10] بر دل مکن هیچ یاد
که من بیگمانم که افراسیاب — بیاید دمان تا لب رود آب
مرا برکشد زنده بر دار خوار — فرنگیس را با تو ای شهریار
بآب افگند ماهیان تان خورند[11] — و گر[12] زیر نعل اندرون بسپرند[13]
3475 بدو گفت کیخسرو اینست و بس — پناهم بیزدان فریادرس
فرود آمد از بارهٔ راه جوی — بمالید[14] و بنهاد بر خاك روی
همی گفت پشت و پناهم توی — نمایندهٔ رای[15] و راهم توی[16]
درستی و پستی[17] مرا فرّ تست — روان و خرد سایهٔ پرّ[18] تست[19]
بآب اندرون دل فزایم توی — بخشکی همان رهنمایم[20] توی
3480 بآب اندر افگند خسرو سیاه[21] — چو کشتی همی راند تا بارگاه[22]
پس او[23] فرنگیس و گیو دلیر — نترسد ز جیحون و زان آب شیر[24]
بدان سو گذشتند هر سه درست — جهان‌جوی خسرو سر و تن بشست

---

[1] I, IV — بادی و; Л — چنین; T — Так в I, IV и T; [2] I, IV — سوار دلیران — VI; پناه دلیران [3] I, IV — زیبا کلاه — VI [4] VI — بد — VI [5] I, IV — شوم کشته یا — VI [6] I, IV, VI и T — گرانی — VI [7] VI — ز مادر — VI [8] IV, VI — بخت — VI; بهانه تو بودی مرا در جهان — T; تو زادی ز بهر جهان مادرم هم — VI [9] I, IV, VI и T — باره — VI [10] I, IV — باب افگند ماهیان درخورند — VI; باب افگندتان و ماهی خورد [11] I, IV — و یا — VI [12] I, IV — بسپرد — VI [13] I, IV — بنالید — VI [14] I, IV и T — نمایندهٔ داد — VI; نماینده بر داد [15] I, IV и T — درستی و کژی — VI; درشتی و نرمی — T; درستی [و] گشتی [16] IV — за этим б. следует б. 3479 текста. [17] I, IV — مایهٔ پرّ — Л [18] I, IV — б. стоит после б. 3479; [19] I, IV и T — доб. б.:

بگفت این و بر پشت شبرنگ شد * بچهره بسان شب آهنگ شد

[20] VI — بخشکی همه غم روانم — VI; با بارگاه — VI [21] IV — سپاه — Б; الأدهم [22] IV — تا بارگاه — VI [23] VI — پس اندر — VI [24] I, IV, VI — برون شد ز جیحون — T; نترسد ز جیحون و از آب سیر; Б — перевод мисра отсутствует.

بدان نیستان در[1] نیایش گرفت — جهان آفرین را ستایش گرفت[2]
چو از رود کردند هر سه گذر — نگهبان کشتی شد آسیمه سر[3]
بیاران چنین گفت کاینت شگفت — کزین برتر اندیشه[4] نتوان گرفت
بهاران و[5] جیحون و آب روان — سه جوشن ور و اسپ و[6] برگستوان
بدین[7] ژرف دریا چنین بگذرد — خردمندش از مردمان نشمرد
پشیمان شد از کار و[8] گفتار خویش — تبه دید ازان کار بازار خویش
بیاراست کشتی بچیزی که داشت — ز باد هوا بادبان برگذاشت[9]
بپوزش برفت از پس[10] شهریار — چو آمد بنزدیکئ رودبار
همه هدیها نزد[11] شاه آورید — کمان و کمند و کلاه آورید
بدو گفت گیو ای سگ بی‌خرد[12] — تو گفتی[13] که این آب مردم خورد[14]
چنین مایه‌ور پرهنر[15] شهریار — همی از تو کشتی کند خواستار
ندادی کنون[16] هدیهٔ تو مباد — بود[17] روز کین روزت آید بباد
چنان خوار برگشت زو رودبان — که جانرا همی گفت پدرود مان[18]
چو آمد بنزدیکئ باژگاه — هم آنگه ز توران بیامد سپاه
چو نزدیك رود آمد افراسیاب — ندید ایچ مردم نه کشتی بر آب[19]
یکی بانگ زد تند بر باژخواه — که چون یافت این دیو بر[20] آب راه
چنین داد پاسخ که ای شهریار — پدر باژبان بود و من باژدار
ندیدم نه هرگز شنیدم چنین — که کردی کسی ز آب جیحون[21] زمین
بهاران و این آب با موج تیز — چو اندر[22] شوی نیست راه گریز

---

[1] I — بران داستان بر — T ;بران نیستان بر — IV ;بدان نیستان بر
[2] VI — б. оп.
[3] VI — заменяет бб. 3484 и 3485 одним б.:

چو آن رودبان آن شگفتی بدید * بگفتا بس است این که آمد پدید

[4] I, IV — اندازه [5] IV — و оп. [6] I, IV и T — سه اسپ و سه جوشن سه
[7] I, IV — برین [8] I, IV, VI и T — خام [9] I, IV — برفراشت
[10] I, IV и T — برفت او بر — VI ;ببیامد بر [11] IV — چه گفتی — VI ;نگفتی — I, IV [12] I, IV — سگ کم‌خرد — T и VI ;گُم کم‌خرد — پیش
[13] I, IV — رسد — T и IV [14] IV и T — برد [15] I, IV, VI и T — با گهر مایه‌ور
[16] VI — تو و [17] I, IV и T — آنچه مردم ز کشتی بر آب — VI ;ایچ کشتی نه مردم در آب — T
[18] VI — بی رود مان [19] I, IV и T — از — VI [20] IV — ایدر [21] I, IV — آب جیحون — T ;آب دریا
[22] IV — شوی

چنان برگذشتند هر سه سوار تو[1] گفتی هوا داشت‌شان بر کنار[2]
ازان پس بفرمود[3] افراسیاب که بشتاب و کشتی برافگن بآب[4]
بدو گفت هومان که ای شهریار بر اندیش و آتش مکن در کنار
تو با این سواران بایران شوی همی در دم گاوشیدان[5] شوی
چو گودرز و چون رستم پیلتن چو طوس و چو گرگین و[6] آن انجمن[7]
همانا که[8] از گاه سیر آمدی که ایدر بچنگال شیر آمدی
ازین روی[9] تا چین و ماچین تراست خور و ماه و کیوان و پروین تراست
تو توران نگه دار و تخت بلند ز ایران کنون نیست بیم گزند
پر از[10] خون دل از رود[11] گشتند باز برآمد بریدن روزگار دراز[12]

[1] I, IV — که [2] VI — هوا داشت‌شان گفتی اندر کنار; I, IV и T — доб. бб.:

و یا خود ز باد بزان [وزان — I] زاده‌اند * بمردم ز یزدان فرستاده‌اند
چو بشنید ازیشان رخش گشت زرد * برآورد از انده یکی باد سرد

[3] VI — IV — доб. первый б. настоящего разночтения с заменой в первом мисра هوا на بزان.
[4] IV, VI — بفرمودش; T — در آب; I, IV и T — доб. бб.:

ببین تا کجا یابی آن رفتگان * شدستند یا مانده اند خفتگان
بدان تا بیاییم‌شان زود باش * بیاور تو کشتی و [در رود — IV] پدرود باش

[5] Л, I и T — در دم و گاوشیران — VI; در دم چنگ شیران — IV; следует: در دم گاوشیدان, где گاوشید — имени сказочного дракона, долго опустошавшего Иран и причинявшего его населению разные бедствия. Согласно древним сказаниям, дракон был убит Киром, который в память об этом событии выстроил великолепный храм огня. У Фирдоусй в нарицательном смысле—драконы, могучие змеи (ср. Vullers, Lexicon, II, 946). Переписчики, не понимая текста и постепенно искажая его, заменили образ, данный Фирдоусй, стандартным در دم و چنگ شیران; ср. перевод мисра Б — فانما تلقی نفسک فی أفوا الثعابین [6] I, IV, VI — و оп. [7] I, IV — گرگین لشکرشکن [8] VI — همانگاه [9] I, IV и T — بدین — VI; روزگاری دراز — I [10] IV — جگر (так!). [11] I, IV — از درد; VI — و درد — رود [12]

اندر آمد زمان دراز

۲۰

چو با گیو کیخسرو آمد بزم[1] جهان چند ازو شاد و چندی دژم[2]
نوندی بهر[3] سو برافگند گیو یکی نامه از شاه وز گیو نیو[4]
که آمد ز توران جهاندار شاد[5] سر تخمهٔ نامور[6] کیقباد
فرستادهٔ بختیار و سوار[7] خردمند و بینادل و دوست‌دار
3515 گزین کرد ازان نامداران زم بگفت آنچ بشنید[8] از بیش و کم
بدو گفت ز ایدر برو باصفهان بر نیو گودرز کشوادگان[9]
بگویش که کیخسرو آمد بزم[10] که بادی نجست از بر او دژم[11]
یکی نامه نزدیک کاوس شاه فرستادهٔ چست[12] بگرفت راه[13]
هیونان کفک افگن[14] بادپای بجستند برسان آتش ز جای
3520 فرستادهٔ گیو روشن روان نخستین بیامد بر پهلوان
پیامش همی گفت و نامه[15] بداد جهان پهلوان نامه بر سر نهاد
ز بهر سیاوش ببارید[16] آب همی کرد نفرین بر[17] افراسیاب
فرستاده شد نزد کاوس کی ز یال هیونان بپالود[18] خوی
چو آمد بنزدیک[19] کاوس شاه ز شادی خروش آمد از بارگاه[20]
3525 خبر شد بگیتی که فرزند شاه جهانجوی کیخسرو آمد ز راه[21]

---

[1] VI — و لما وصل کیخسرو و جیو الی خراسان — Б; خسرو در آمد برزم
[2] I, IV — جهانی — T; جهان شد ازو خنده چندی دژم — VI; که بادی نجست از بر او دژم далее как в Л.
[3] I, IV — نویدی ز هر — VI; نوندی ز هر
[4] I, VI — از گیو — IV; از گیو واز شاه نیو
[5] I и T — سپهدار شاد; IV, VI — سپهدار شاه
[6] VI — از شاه وز گیو نیو — T; وز شاه نیو
[7] I — سر نامور تخمهٔ فرستاد — VI; چست و گرد و سوار — IV и T; چست گرد و سوار
[8] I, VI и T — آنچ پیش آمد
[9] I, IV и T — نو بختیان شهریار (так).
[10] I — همه راه تازان به بزم جهان — VI; جای مهان
[11] I, IV и T — доб. б.:
بگودرز گو [گفت — IV] ای جهان پهلوان * بخفتی و بیدار بودت [بودم — VI] روان
[12] I — چو باد — IV; جهان چند ازو شاد و
[13] I, IV — آمد بر راه — VI; برجست و
[14] I — доб. و; IV — کف افگن
[15] VI — رسانید و مژده
[16] I, IV, T — برجست و
[17] Л — به
[18] VI — نپالود
[19] I, IV, VI и T — بدرگاه
[20] VI — برآمد — IV и T — دو دیده پر
[21] I, IV — б. 3525 стоит перед б. 3528.

سپهبد فرستاده را پیش خواند — بران نامهٔ گیو گوهر فشاند
جهانی بشادی بیاراستند — بهر[1] جای رامشگران خواستند[2]
ازانپس ز کشور مهان جهان[3] — برفتند یکسر[4] سوی اصفهان
بیاراست گودرز کاخ بلند — همه دیبهٔ خسروانی فگند
یکی تخت بنهاد پیگر بزر — بدو[5] اندرون چند گونه گهر[6]
یکی تاج با یاره و[7] گوشوار — یکی طوق[8] پر گوهر شاهوار
بزر و[9] بگوهر بیاراست گاه — چنانچون بباید سزاوار شاه[10]
سراسر همه شهر آیین[11] به بست — بیاراست میدان و[12] جای نشست
مهان سرافراز برخاستند — پذیره شدن را بیاراستند
برفتند هشتاد[13] فرسنگ پیش — پذیره شدندش[14] بآیین خویش[15]
چو چشم سپهبد[16] برآمد بشاه[17] — همان گیو را دید[18] با او براه
چو آمد پدیدار با شاه گیو — پیاده شدند آن[19] سواران نیو

---

[1] VI — ز هر [2] I, IV (кроме четвертого б.) — доб. бб.:

و زین آگهی شد سوی نیمروز * بفیروزیی گیو گیتی‌فروز
که آمد خرامان بایران زمین * به پیروزی خسرو پاک‌دین
به بخشید رستم بدرویش زر * که نامد گزندی بران شیرنر
وزانپس گسی کرد بانوگشسپ * ابا خواسته همچو آذرگشسپ
هزار و دوصد نامور مهتران * ابا تخت و با جامهای [تاجهای — IV] گران
پرستنده سیصد غلامان دو شست * همان هر یکی جام زرّین بدست
برون رفت بانو ز [با پور — IV] پیش پدر * بر گیو شد همچو مرغی بپر
فرستاد گیوش سوی اصفهان * پراگنده نامش بگرد جهان

T—доб. те же бб., кроме второго; ср. прим. 20 к б. 3055. [3] I, IV — و زانروی یکسر مهان جهان; Б—как текст. [4] IV — جمله [5] I, IV — بزر; VI — بدان [6] I, IV — б. стоит после б. 3532 текста. [7] I — یاره با طوق با; IV — یاره با طوق و با — VI [8] I, IV и T — تاج; T — یاره و طوق با [9] VI — سراسر [10] I, IV — б. 3532 стоит после б. 3529. [11] I, IV, VI — آذین [12] I, IV — پس برنشست; VI и T — خود برنشست [13] IV, VI и T — هفتاد; Б — ثمانین [14] VI — پذیره شدن را [15] IV — بر آیین خویش; I — б. оп. [16] Б — جودرز [17] VI — بماه [18] I — گیو و گودرز; IV — گیو گودرز [19] VI — شدندش

فرو ریخت از دیدگان آب زرد ‖ ز درد سیاوش بسی یاد کرد[1]
ستودش فراوان و کرد آفرین ‖ چنین گفت کای شهریار زمین[2]
3540 ز تو چشم بدخواه تو دور باد ‖ روان سیاوش پر از نور باد
جهاندار یزدان گوای منست ‖ که دیدار تو رهنمای[3] منست
سیاوشرا زنده گر دیدمی ‖ بدین[4] گونه از دل نخندیدمی
بزرگان ایران همه پیش اوی ‖ یکایک نهادند بر خاک[5] روی
و ز انجایگه شاد گشتند باز ‖ فروزنده شد بخت[6] گردنفراز
3545 ببوسید چشم و سر گیو[7] گفت ‖ که بیرون کشیدی سپهر از نهفت[8]
گزارندهٔ خواب و جنگی[9] توی ‖ گهِ چاره مرد درنگی توی
سوی خانهٔ پهلوان آمدند ‖ همه شاد و روشن‌روان آمدند
ببودند یك هفته با می بدست ‖ بیاراسته بزمگاه و[10] نشست[11]
بهشتم سوی شهر کاوس شاه[12] ‖ همه شاد دل[13] برگرفتند راه

3550 چو کیخسرو آمد بر شهریار ‖ جهان گشت پر بوی و[14] رنگ و نگار[15]
بر آیین[16] جهانی شد آراسته ‖ در و بام و دیوار پر خواسته[17]
نشسته بهر جای رامشگران ‖ گلاب و می و مشك با زعفران
همه یال اسپان پر از مشك و می ‖ درم با شکر ریخته زیر پی

---

[1] VI — آه کرد; Б — перевод б. отсутствует. I, IV и T — доб. б.:

فرود آمد از بارگی پهلوان * گرفتش به بر شهریار جهان

[2] I, IV и T — доб. б.:

تو بیدار دل باش و بیداربخت * بجای تو کشور نخواهم نه تخت

VI—доб. после б. 3540 текста тот же б. (с заменой в первом мисра بیداربخت на پیروز بخت).

[3] T — جان فزای [4] VI — برین [5] VI — نهادند یکایک بران خاك [6] IV, VI — تخت [7] I, IV и T—доб. و [8] T— бб. 3544 и 3545 стоят перед б. 3543 текста. [9] I—خواب جنگی; IV— خواب خیلی [10] I, IV—و оп. [11] VI — б. оп. [12] Б — و توجهوا نحو اصطخر [13] IV — شادمان [14] Л — و оп. [15] VI — جهان پر ز رنگ و ز بوی بهار [16] I, IV, VI — بآذین [17] VI — پیراسته

چو کاوس کی روی خسرو بدید — سرشکش ز مژگان برخ بر چکید[1]
فرود آمد از تخت و شد پیش اوی — بمالید بر چشم او چشم و روی
جوان جهاندجوی بردش نماز — گرازان سوی تخت رفتند[2] باز
فراوان ز ترکان بپرسید شاه — هم از تخت سالار[3] توران سپاه
چنین پاسخ آورد[4] کان کم‌خرد — ببد روی گیتی همی بسپرد[5]
مرا چند بمسود[6] و چندی بگفت[7] — خرد با هنر کردم اندر نهفت[8]
بترسیدم[9] از کار و کردار او — بپیچیدم از رنج و تیمار او[10]
اگر ویژه ابری شود درّبار[11] — کشنده پدر چون بود دوستدار
نخواند مرا موبد از آب پاک — که بپرستم اورا پدر زیر خاک[12]

---

[1] VI — سوی خون چکید [2] VI — گشتند [3] VI — وز تاج [4] I, IV, VI — داد پاسخ
[5] I, IV — доб. бб.:

سپهبد چه پرسد ازان شوم‌بخت * که مه کام بادش مه تاج و مه تخت
پسورا بدان زاروای بکشت * زنان مادرم را بزخم درشت
که تا من شوم کشته اندر شکم * که اورا رهایی مبادا ز غم
چو گشتم من از پاک مادر جدا * بکوهم فرستاد با ناسزا
میان بز و گاو میش و ستور * سپردم [شمردم — IV] شب و روز گردنده هور
سرانجام پیران بیامد ز کوه * مرا برد نزدیک آن کین‌پژوه

[6] Так в K (ред.); Л, I, IV — بپسود; VI — بستود; T — доб. варианты тех же бб.
[7] I, IV и T — ز هر جای پرسید و هر چیز گفت [8] I, IV — б. стоит после б. 3560 текста.
[9] IV — بپرسیدم [10] I, IV — از خشم و آزار اوی; I, IV и T (варианты) — доб. бб.:

ز سر گر بپرسید گفتم ز پای * ز خورد ار بپرسید گفتم ز جای
ببردش ورا هوش و دانش خدای * مرا بی خرد یافت آن تیره‌رای
چو بی‌مایه‌ور یافت مغز سرم * ز عمری فرستاد زی مادرم

[11] I — بود درّبار; IV — ببود در ببار; VI — نشود دردبار; T — بود رودبار
[12] T — б. заменен двумя другими; I — доб. бб.:

دگر گفت خسرو بکاوس شاه * که ای شهریار جهاندیده گاه
ز گیو ار بگویم بخسرو سخن * همانا چه جایست از وی سخن
عجب ماند و هست جای شگفت * کزین برتر اندازه نتوان گرفت

IV — доб. первый и третий бб. по I, но дает вариант второго б.:

کنون گیو چندی به سختی ببود — بتوران مرا جست[1] و رنج آزمود[2]
اگر نیز رنجی نبودی[3] جزین — که با من بیامد ز توران[4] زمین
سرافراز دو پهلوان با سپاه[5] — پس ما بیامد چو آتش براه
من آن دیدم از گیو کز پیل مست — نبیند بهندوستان بت‌پرست
گمانی نبردم که هرگز نهنگ — ز دریا برانسان بر آید[6] بجنگ[7]
از انپس که پیران بیامد چو شیر — میان[8] بسته و بادپایی بزیر
باب اندر آمد بسان نهنگ — که گفتی زمین را بسوزد[9] بجنگ
بیانداخت بر یال او بر[10] کمند — سر پهلوان اندر آمد ببند
بخواهش گری رفتم ای شهریار — و گرنه بکندی سرش را ز بار[11]
بدان کو ز درد پدر خسته بود — ز بد گفتن ما[12] زبان بسته بود[13]
چنین[14] تا لب رود جیحون بجنگ[15] — نیاسود با گرزهٔ گاورنگ[16]
سرانجام بگذاشت جیحون بخشم — بآب و بکشتی[17] نیفگند چشم[18]
کسی را که چون او بود پهلوان — بود جاودان شاد و روشن روان[19]

ز گیو ار بگویم به پیشت خبر * هر آنچ از وی آمد همه در بدر
T—доб. варианты тех же бб.

[1] IV—بود [2] VI—به توران ورا جست و رزم آزمود [3] VI—نبردی [4] IV, VI—به توران
[5] I, VI—دو پهلوانِ سپاه [6] I, IV—برآید بدینسان—VI ;بیاید بدانسان
[7] I, VI—доб. бб.:
چنین لشکری گشن و دو پهلوان * هزیمت گرفتند پیر و جوان
سپاهی بیاورد پیران گرد * نمودش به پیران همان دست برد
T—доб. только первый из этих бб. [8] VI—جهان [9] IV—به شورد
[10] I, IV, VI—بر یال و
[11] VI—و گر نه سرش را ربودی ز بار
[12] I, IV, VI—من
[13] I, IV—доб. бб.:
مر اورا رهانید و مادر بهم * ز چنگال آشفته شیر دژم
اگر نه مرا هم بسان پدر * همی خواست از تن جدا کرد سر
T—доб. варианты тех же бб. [14] I, IV—همی ;VI—کنون [15] I, IV—ز جنگ
[16] VI—پیالش بینداخت پیچان—T ;ترگش
[17] I, IV—بدریا ;T—بخشکی [18] VI—б. оп.; I—доб. здесь вторично б. 3569 текста.
همی کرد کوشش میان پلنگ
سزد گر بماند—T и VI ;همیشه جوان باد و روشن روان—I, IV
[19] I и IV—доб. отрывок в 23 бб., ср. T (см. приложение V).
همیشه جوان

یکی کاخ کشواد بد در صطخر — که آزادگان را بدو[1] بود فخر
چو از تخت کاوس بر خاستند — بایوان نو[2] رفتن آراستند
همی رفت گودرز با شهریار — چو آمد بدان گلشن زرنگار
بر اورنگ[3] زرینش بنشاندند — برو بر بسی[4] آفرین خواندند
3580 به بستند گردان ایران کمر — بجز[5] طوس نوذر که پیچید سر
که او بود با کوس[6] و زرّینه کفش[7] — هم او داشتی[8] کاویانی درفش[9]
ازان کار گودرز شد تیز مغز — بر او پیامی فرستاد نغز
پیمبر[10] سرافراز[11] گیو دلیر — که چنگ یلان داشت و بازوی[12] شیر
بدو گفت با طوس نوذر بگوی — که هنگام شادی بهانه مجوی
3585 بزرگان و گردان[13] ایران زمین — همه[14] شاه را خواندند آفرین
چرا سر کشی تو بفرمان دیو — نه بینی همی فرّ[15] گیهان‌خدیو
اگر تو بپیچی[16] ز فرمان شاه — مرا با تو کین خیزد و[17] رزمگاه
فرستاده گیوست[18] پیغام من — بدستوریٔ نامدار انجمن[19]
ز پیش پدر گیو بنمود پشت — دلش پر ز گفتارهای درشت[20]
3590 بیامد بطوس سپهبد بگفت — که این رای را با تو دیوست جفت[21]
چو بشنید پاسخ چنین داد طوس — که بر ما نه[22] خوبست کردن فسوس
بایران پس از رستم پیلتن — سرافر ازترکس[23] منم ز انجمن[24]
نبیره منوچهر شاه دلیر — که گیتی بتیغ اندر آورد زیر[25]

---

[1] VI — بران [2] VI — بآیین نو [3] IV, VI — باورنگ [4] I, IV, VI — بشاهی بر او
[5] I — هم اورا بُدی و هو صاحب الکوس و المداس الذهبی و حافظ الدرفش — Б; T — доб. б.
[6] VI — گرز [7] IV — کاویانی درفش [8] I, IV, VI и T — جزان — IV; جز از
[9] IV — کوس و زرّینه کفش
[10] I, IV — بیامد — T; VI — неразобранное слово: نیامرد(?)
[11] I, IV, VI и T — الجاویانی
[12] I, IV и T — آهنگ [13] I, IV, VI — شیران [14] VI — همی
[15] T — به پیچی سر [16] I, IV — اگر زانکه پیچی — VI; اگر سر به پیچی
[17] VI — از [18] VI — доб. و از راه
[19] Б — перевод бб. 3588 и 3589 отсутствует; T — доб. б.
[20] I, IV — доб. бб.:
بگفتند[چنین گفت — IV] با طوس کینه‌جوی نیو * که آمد سرافراز [سپهدار — IV] بیدار گیو
پذیره شد اورا بیاورد شاد * ز یل نیو پیغام مهتر بداد
[21] I, IV — رای تو با خرد نیست جفت [22] IV — که پرمایه
[23] I, IV — سرافرازلشکر
[24] VI — ó. стоит после б. 3593. [25] T — доб. б.

همان شیر پرخاش جویم بجنگ — بدرّم دل پیل و چنگ[1] پلنگ
همی بی[2] من آیین و رای آورید — جهانرا بنو کدخدای آورید
نباشم بدین کار همداستان — ز خسرو مزن پیش من داستان
جهاندار کز تخم[3] افراسیاب — نشانیم[4] بخت اندر آید بخواب
نخواهیم شاه از نژاد پشنگ — فسیله نه نیکو بود با پلنگ[5]
تو این رنجها را که بردی برست[6] — که خسرو جوانست و کند آورست
کسی کو بود شهریار زمین — هنر باید و گوهر و فرّ و دین
فریبرز[7] کاوس فرزند[8] شاه — سزاوارتر[9] کس[10] بتخت و کلاه
بهر سو ز دشمن ندارد نژاد — همش فرّ و برزست[11] و هم نام[12] و داد[13]
درم گیو برخواست از پیش او — که خام آمدش دانش و کیش او[14]
بیامد بگودرز کشواد گفت — که فرّ[15] و خرد نیست با طوس جفت[16]
دو چشمش تو گویی نه بیند همی — فریبرز را بر گزیند همی[17]

---

[1] I, IV и T — دل ببر و چرم — VI ;دل شیر و چرم
[2] VI — همی بر
[3] Б — نسل
[4] Л — доб. و
[5] I, IV, VI — [پلنگ — VI] فسیله نه خرّم بود با نهنگ
[6] IV — ;بردی درست
[7] VI — فرامرز
[8] I, IV, VI — فرزند کاوس
[9] Л, I, IV — سرافرازتر
[10] I, VI — دیدی برست
[11] I, IV — زیبست
[12] IV — مهر
[13] VI — همیشه فرّ و برز و هم نام داد
[14] I, IV — доб. бб.:
و هذا أمر شنیع لا أوافقکم علیه * بدو گفت کای نامور نیو طوس * نباید که پیچی گه زخم کوس
ازین سود جستن سر آری زیان * چو بینی سنانهای گودرزیان
کنون دادی آنرا بباد و بدم * بسی رنج بردیم هر دو بهم
ز البرز شاهی نبایست جست * ترا گر بدی فرّ و رای درست
که نه مغز بودت نه رای بهی * ز افسر سر تو ازان شد تهی
به تندی از آنجای بنمود پشت * بگفتش سخنها ازینسان درشت
[15] IV — رای
[16] Б — слова Гйва (бб. 3604—3609) передает: فرجع جیو الی أبیه بجوابه
[17] I, IV — доб. бб.:
نه بر زین زرّین چنو شهریار * بر ایوان نباشد چو خسرو نگار
نه بر تخت با طوق و با گوشوار * بایران نیامد چو خسرو سوار
VI — доб. второй из этих бб., заменяя в первом мисра نیامد на نباشد и во втором طوق на ;تاج
T — доб. вариант того же б.

بر آشفت گودرز و[1] گفت از مهان — همی طوس کم باد[2] اندر جهان[3]
نبیره پسر[4] داشت هفتاد و هشت[5] — بزد کوس ز ایوان بمیدان گذشت[6]
سواران جنگی ده و دو هزار — برون رفت[7] برگستوان‌ور سوار
و زان رو[8] بیامد سپهدار طوس — به بستند بر کوههٔ پیل کوس
3610 ببستند گردان ایران[9] میان — به پیش سپاه[10] اختر کاویان
چو گودرز را دید و[11] چندان سپاه — کزو[12] تیره شد روی خورشید و ماه[13]
یکی تخت بر کوههٔ ژنده پیل — ز پیروزه تابان بکردار نیل
جهانجوی کیخسرو تاج‌ور[14] — نشسته بران تخت[15] و بسته کمر
بگرد اندرش[16] ژنده پیلان دویست — تو گفتی بگیتی جز آن[17] جای نیست
3615 همی تافت زان تخت[18] خسرو چو ماه — ز یاقوت رخشنده بر سر کلاه
همی شد دل طوس و اندیشه کرد — که امروز اگر من بسازم[19] نبرد
بستی کشته آید ز هر دو سپاه — ز ایران نه بر خیزد این کینه‌گاه[20]
نباشد جز از[21] کام افراسیاب — سر بخت[22] ترکان برآید[23] ز خواب
پدیشان[24] رسد تخت شاهنشهی — سر آید بما[25] روزگار مهی[26]
3620 خردمند مردی و جوینده راه — فرستاد نزدیک کاوس شاه
که از ما یکی گر برین دشت جنگ — نهد بر کمان پرّ[27] تیر خدنگ

---

[1] Л — و оп. [2] Л — باید [3] I, IV и T (T доб. еще б. после б. 3608) — доб. б.:
نمایم که اورا بفرمان و بخت * کرا زیبد و فرّ و اورنگ و تخت
[4] T — نبیر و پسر و کان — Б; ср. ز و [1] یوان بهامون گذشت — VI [5] VI — هفت [6] I, IV — برفتند
لهٔ ثمانیة و سبعون ابنا فرکبوا فی اثنی عشر ألفا و خرجوا المحاربة طوس [7] Так
[8] I, IV — و زان پس; VI — و زان سو [9] I, IV — فراوان [10] VI — به پیش اندرون
[11] I — بدو; IV — برو; VI — همی; K, T; Л, I, IV, VI — و оп. [12] I, IV — گردش هوز و ماه
[13] I, IV — که اندر زمین [14] VI — تاج زر [15] I, IV — پیل [16] I, IV — بگردش درون
[17] I, IV — بران تخت همی تافت از تخت — VI; همی تافت — T [18] I, IV — درآید
[19] IV, VI — سر تخت — VI [20] VI — این گونه خواه — اگر سازم اینجا
[21] VI — بجز [22] I, IV — بتوران [23] I, IV — بهی; VI — бб. 3619—3622 оп.
[24] I, IV — همه [25] I, IV — بر کمان — I и T
در کمان چوبه — IV; چوب

یکی کینه خیزد که افراسیاب — هم امشب همی آن به بیند بخواب[1]
چو بشنید زین گونه گفتار شاه — بفرمود تا باز گردد براه[2]
بر طوس و گودرز کشوادگان — گزیده سرافراز آزادگان[3]
که بر درگه آیند بی[4] انجمن — چنان چون بباید[5] بنزدیک من[6]
بشد طوس و گودرز نزدیک شاه — زبان[7] برگشادند پر پیش‌گاه[8]
بدو گفت شاه ای خردمند پیر[9] — منه زهر برّنده بر جام[10] شیر
بنه تیغ و بگشای ز آهن[11] میان — نباید[12] کزین[13] سود دارد[14] زیان
چنین گفت طوس سپهبد بشاه — که گر شاه سیر آید از تخت[15] و گاه
بفرزند باید که ماند جهان — بزرگی و دیهیم و تخت مهان[16]
چو فرزند باشد نبیره کلاه — چرا بر نهد بر نشیند بگاه
بدو گفت گودرز کای کم‌خرد — ترا بخرد از مردمان نشمرد[17]

---

[1] I, IV — شب و روز بیند مرین را بخواب [2] I, IV, VI — چو بشنید [بپرسید — VI] کاؤس گفتار راست * فرستاد کس هر دو آنرا بخواست
[3] I, IV, VI и T — فرستاده از نزد کاوس شاه * بیامد بر پهلوان سپاه
[4] I — بیایند هر دو [5] I, IV — سپه پهلوانان ابی — T; شما پهلوانان با — IV; شما پهلوانان این
[6] I, IV и T — бб. 3625 и 3626 стоят после б. 3628 текста; VI — б. оп. [7] I, IV — خرامند هر دو — T
[8] VI — که کاوس میگوید ای نرّه شیر — I, IV; جهاندیده پیر — VI [9] VI — ز نزدیک راه — VI سخن
[10] IV — که این — T [11] I, IV, VI и T — بر جان — VI и T; بر جام [12] VI — نباشد
[13] I, IV и T — بند از [14] I, IV и T — گردد; VI — خیزد [15] I, IV, VI и T — گزند
[16] I, IV — فرّ مهان — VI; گنج مهان
[17] IV, VI и T (после б. 3631) — доб. б.:

فریبرز با فرّ و برز کیان * میان بسته دارد چو شیر ژیان

после которого IV — доб. еще б.:

چو فرزند با فرّ و برز کیان * نباشد نبیره به بند میان

I — доб. варианты тех же бб. после б. 3631 текста:

فریبرز با فرّ و برز کیان * نباشد نبیره به بند میان
میان بسته دارد چو شیر ژیان * که فرزند شاهست و پشت کیان

[17] I, IV — доб. б.:

چرا می کنی بر تن خود فسوس * نه ترسی چو بر پیل بندند کوس

بگیتی کسی چون سیاوش نبود — چنو راد و آزاد[1] و خامش نبود
کنون این جهاندجوی فرزند اوست — همویست گویی بچهر[2] و بپوست
گر[3] از تور دارد ز مادر نژاد — هم از تخم[4] شاهی نپیچد ز داد[5]
بتوران و ایران چنو نیو کیست[6] — چنین خام گفتارت از بهر چیست[7]
دو چشمت نبیند همی[8] چهر او — چنان برز و[9] بالا و آن مهر او
بجیحون گذر کرد و کشتی نجست — بفرّ کیانی و رای درست
بسان فریدون کز[10] اروند رود — گذشت و بکشتی نیامد[11] فرود
ز مردی و از فرّهٔ ایزدی — ازو دور شد چشم و دست بدی[12]
تو نوذر نژادی نه بیگانهٔ — پدر تیز[13] بود و تو دیوانهٔ
سلیح من ار با منستی کنون — بر و یالت آغشته گشتی بخون[14]
بدو گفت طوس ای جهاندیده[15] پیر — سخن گوی لیکن همه دلپذیر[16]
اگر تیغ تو هست سندان شکاف — سناندم[17] بدرّد دل کوه قاف[18]

---

[1] I, IV — بیدار [2] VI — بفرّ و بپای و بمغز [3] VI — که [4] Л — تخت [5] VI — هم از تخمهٔ
[6] I, IV — چنو مرد نیست; VI — چو او شاه کیست [7] VI — از بهر کیست
[8] IV — به بیند همی; T — ندیدست خود [9] I, IV — оп. و [10] I, IV — [IV — کز]
[11] VI — نباید بکشتی [12] I, IV — به بندد دل و دست و چشم بدی
I, IV — доб. бб.:

دگر کو بخون پدر بر میان * به بندد بکردار شیر ژیان
از ایران بگرداند این رنج و تاب * بود بر کفش هوش افراسیاب
مرا گفت در خواب فرّخ سروش * که فرّش نشاید از ایران خروش
چو آراید او تاج و تخت مهان * بر آساید از رنج و سختی جهان

[13] I и T — تند [14] I, IV, VI — کمر همچو بکردار. T — доб. те же бб. с заменой в первом б. на
بر و یال گشتیت غرقه بخون и доб. бб.:

به تیغ نبردی ترا جستمی * و زین گفت بیهوده وارستمی
میان کیان دشمنی افگنی * و زین خویشتن بر زمی [در منی — VI] افگنی
شهنشه نداند بدانکش هواست * دهد تخت شاهی که او پادشاست

[15] I — خردمند; VI — سرافراز; T — سپهدار [16] I — چه گویی
T — доб. варианты тех же бб. [17] VI — خدنگم [18] I, IV — порядок бб.: 3646, 3644, 3645; VI — 3644, 3646, 3645. سخنهای نادلپذیر

و گر گرز تو هست با سنگ[1] و تاب — خدنگم بدوزد دل آفتاب[2]
و گر تو ز کشواد داری نژاد — منم طوس نوذر مه[3] و شاهزاد[4]
بدو گفت گودرز چندین مگوی — که چندین نبینم ترا آب روی[5]
بکاوس گفت ای جهاندار[6] شاه — تو دلرا[7] مگردان ز آیین و راه
دو فرزند پرمایه‌را پیش خوان — سزاوار گاهند و هر دو جوان[8]
ببین تا ز هر دو سزاوار کیست — که با برز و با فرّهٔ ایزدیست[9]
بدو تاج بسپار و دل شاد دار — چو[10] فرزند بینی همی شهریار
بدو گفت کاوس کین رای نیست — که فرزند هر دو بدل بر[11] یکیست
یکی را چو من کرده باشم گزین — دل دیگر از من شود پر ز کین[12]
یکی کار سازم[13] که هر دو ز من — نگویند کین اندرین انجمن
دو فرزند مارا کنون بر[14] دو خیل — بباید شدن تا در[15] اردبیل
بمرزی که آنجا در بهمنست[16] — همه ساله پرخاش آهرمنست
برنجست[17] ز آهرمن آتش‌پرست — نباشد بران مرز کس را نشست[18]
ازیشان یکی کان بگیرد بتیغ — ندارم ازو تخت[19] شاهی دریغ

[1] I, IV — کوه [2] I, IV — به درّد سنانم دل آفتاب; [3] I, IV, VI — شه [4] VI — پاک‌زاد;
I, IV и T (вариант) — доб. б.:

مرا و ترا گفت پیگار چیست * شهنشاه داند که خود شاه کیست

VI—доб. этот б. с заменой во втором мисра خود شاه на سالار после б. 3647 текста, а здесь доб. бб.:

پدرت از سپاهان بد آهنگری * نه خسرونژادی و نه وان سری
چو با ما هم‌آواز و همکاره گشت * ازان گلّه‌داری سپهدار گشت

которые могут принадлежать тексту Фирдоусй. [5] VI—см. разночтение к б. 3646. [6] I, IV и T — جهاندیده [7] I — دل بد; IV — دل بر; [8] I — بر خویش بنشان بروشن روان
[9] I, IV и T — доб. б.:

سزاوار را بخش گنج و کلاه * اگر سیر گشتی ز تخت و سپاه

[10] I, IV, VI — که; T — б. оп. [11] I; IV и T — که فرزند بر دل — VI; مرا هر دو فرزند بر دل
[12] VI — بهر دو چاره باید — VI; چاره دانم — I, IV [13] دل دیگری گردد از من گزین
[14] I, IV, VI и T — با [15] IV — بباید گرفتن رهِ [16] Б — قلعة بهمن التی هی بنواحی أردبیل
[17] T — برنجد [18] I, IV — من بلاد آذربیجان

برنجست از آهرمن ایزدپرست * که نتواند ایمن بگنبد نشست

VI и T — вариант второго мисра: نیارد بدان مرز موبد نشست [19] I, IV — گنج

چو بشنید[1] گودرز و طوس این سخن — که افگند سالار هشیار[2] بن
بریین هر دو گشتند هم‌داستان — ندانست ازین به[3] کسی داستان
بریین یکسخن[4] دل بیاراستند — ز پیش جهاندار[5] بر خاستند

چو خورشید بر زد سر از برج شیر — سپهر اندر آورد شب را بزیر
فریبرز با[6] طوس نوذر دمان — بنزدیک شاه آمدند آن زمان[7]
چنین گفت با شاه هشیار[8] طوس — که من با سپهبد[9] برم پیل و کوس
همان من کشم[10] کاویانی درفش — رخ لعل دشمن کنم چون بنفش[11]
کنون همچنین[12] من ز درگاه شاه — بنه بر نهم برنشانم سپاه[13]
پس اندر فریبرز و کوس و درفش — هوا کرده از سمّ اسپان بنفش[14]
چو فرزند را فرّ و برز کیان — بباشد نبیره نبندد میان[15]
بدو گفت شاه ار تو رانی[16] ز پیش — زمانه نگردد ز آیین خویش[17]
برای خداوند[18] خورشید و ماه — توان ساخت[19] پیروزی و دستگاه[20]
فریبرزرا گر چنین است رای — تو لشکر بیارای و منشین ز پای[21]

[1] I, IV и T—شنیدند [2] I, IV, VI и T—بیدار [3] I, IV и T—نزد زان نکوتر [4] I, IV—بریین دو سخن—VI; بران همکنان
[5] I, IV и T—سپهدار [6] I—فریبرزرا [7] I, IV—Б—перевод дальнейшего текста до б. 3675 отсутствует.
بیامد بنزدیک [IV—از نزدیک] شاه جهان
[8] I, IV—کاوس; VI—بیدار [9] I, IV—کجا با سپه من; VI—که چون با سپه من; T—کنون با
[10] I. IV—برم [11] I—کنم لعل رخسار; IV и T—کنم لعل رخشان ز تیغ بنفش
[12] I, IV, VI—در زمان [13] Л—этот б. повторен после б. 3667 текста, где над ним надписано مکرّر
T—бб. 3666—3668 оп.; رخ لعل روشن کنم زان بنفش—VI; دشمن بنفش
[14] I, IV—جهانی شده
[15] I, IV и T—
بفرّ فریبرز و زور کیان * ببندم کیانی کمر بر میان
[16] I, IV и T—[VI—نه] هر کس که راند [17] I, IV, VI и T—شمارا نگردد شمار ایچ بر
[18] Л—доб. و; VI—سزاوار [19] I, IV и T—[VI—و نه] بیش; ср. ниже прим. 21 к б. 3671.
[20] I, IV—تخت و گاه [21] I, IV, VI—доб. б.:
بپیشی [IV—به بستی] نباشد سخن کمّ و بیش * زمانه نگردد ز آیین خویش
(ср. б. 3669 текста).

بشد طوس با کاویانی[1] درفش — بپا اندرون کرده[2] زرّینه کفش[3]
فریبرز کاوس در قلب گاه — بپیش اندرون طوس و پیل و سپاه
چو نزدیك بهمن دژ اندر[4] رسید — زمین همچو آتش همی بردمید[5]
3675 بشد طوس[6] با لشکری[7] جنگجوی — بتندی[8] سوی دژ نهادند روی[9]
سر بارهٔ دژ بد اندر هوا — ندیدند[10] جنگ هوا کس[11] روا[12]
سناندها ز گرمی همی بر فروخت — میان زره مرد جنگی بسوخت
جهان[13] سربسر گفتی از آتش است — هوا دام آهرمن سرکش است
سپهبد فریبرز را گفت مرد — بچیزی چو آید[14] بدشت نبرد
3680 بگرز گران[15] و بتیغ و کمند — بکوشد که آرد بچیزی[16] گزند
بپیرامن دژ یکی راه نیست — ز آتش کسی را دل ای شاه[17] نیست[18]
میان زیر جوشن بسوزد[19] همی — تن بارکش[20] برفروزد[21] همی
بگشتند یك هفته گرد اندرش — بدیده ندیدند جای درش[22]
بنومیدی از جنگ[23] گشتند باز — نیامد بر از رنج[24] راه دراز

---

[1] VI — با گاه و گرز [2] I, IV — بپای اندرون کرد؛ VI — ز لشکر چهل مرد [3] Порядок бб.: I, IV—3674, 3673, 3675, 3677, 3678, 3677, 3679; VI—3673, 3674, 3675, 3677 и далее как в I и IV. [4] I, IV, T — برابر سپه را؛ VI — نزدیک آن حصن بهمن؛ نزدیکی حصن بهمن [5] I, IV, VI — فرود آورید [6] VI — زود [7] IV и T — لشکر [8] I, IV и T — به تیزی [9] I, IV—доб. б.:
چو لشکر به تنگ دژ اندر رسید * زمین همچو دریا [آتش—IV] همی بردمید
VI — доб. вариант того же б.:
سپه چون بنزدیکی دژ رسید * زمین همچو آتش یکی بردمید
(ср. б. 3674 текста). [10] VI — بدیدند [11] I, IV, VI — هوا را [12] Так в Л; VI — زوا؛ I, IV, VI и T — б. стоит после б. 3678 текста. [13] I, IV, VI и T — زمین [14] Наши рук. — خرامد؛ так в K и T. [15] I, IV и T — به تیر و کمان؛ VI — بگرز و کمان [16] I, IV, VI и T — بجایی ندیدند پیدا درش؛ VI — ندیدند پیدا بجایی درش [17] VI — دل شاه [18] I, IV — که بر دشمن آرد و گر هست بر ما کس آگاه نیست [19] I, IV и T — بجوشد [20] Л, IV — نازکش [21] I, IV — برخروشد [22] I — بجایی ندیدند بند اندرش [23] I, IV, VI и T — رزم [24] I, IV — و доб. Л и IV; بجز رنج؛ VI — به بر رنج

۲۱

چو آگاهی آمد به آزادگان — بر پیر گودرز[1] کشوادگان
که طوس و فریبرز گشتند باز — نیارست رفتن بر دژ فراز[2]
بیاراست پیلان[3] و بر خاست غو — بیامد سپاه[4] جهاندار نو
یکی تخت زرّین زبرجد نگار — نهاد از بر پیل و بستند بار[5]
بگرد اندرش با[6] درفش بنفش[7] — بپا اندرون کرده زرّینه کفش[8]
جهانجوی بر تخت زرّین نشست — بسر برش تاجی[9] و گرزی بدست
دو یاره ز یاقوت و طوقی بزر[10] — بزر اندرون نقش کرده گهر[11]
همی رفت لشکر گروها گروه — که از سمّ اسپان زمین شد چو کوه[12]
چو نزدیک دژ شد همی[13] بر نشست — بپوشید درع و میان را ببست
نویسندهٔ خواست[14] بر پشت زین — یکی نامه فرمود با آفرین
ز عنبر نوشتند بر پهلوی — چنان چون بود نامهٔ[15] خسروی
که این نامه از بندهٔ کردگار — جهانجوی کیخسرو نامدار[16]
که از بند آهرمن بد بجست[17] — بیزدان زد از هر بدی پاك دست[18]
که اویست جاوید[19] برتر خدای — خداوند نیکی ده و[20] رهنمای
خداوند بهرام و کیوان و هور — خداوند فرّ و خداوند زور[21]
مرا داد اورند[22] و فرّ کیان — تن پیل و چنگال شیر ژیان

---

[1] I, IV بدل گفت باید شدن سرفراز — VI بنزدیک گودرز; T — بگیو و بگودرز
[2] I, IV بر آراست گودرز — VI تو را رفت باید همی رزم ساز
[3] I, IV و T — سپهبد
[4] I, IV — نهادند بر پیل چندی سوار; T — نهادند بر پیل جنگی سوار
[5] I, IV — порядок бб.: 3689, 3691, 3692, 3690, 3693. VI — کشیده بلندیش سر سوی ماه
[6] VI — سیاه
[7] بد
[8] I, IV, VI — بسر بر یکی تاج
[9] I, IV, VI и T — بیجاده طوقی و تاجی
[10] I, IV — چند گونه
[11] Л, VI — ز بیجاده تاجی و طوقی بزر; VI — بزر
[12] I, IV, VI и T — همی گفت کامروز روز نوست * نشست جهانجوی [شهنشاه — VI] کیخسروست
[13] I, IV, VI — سپه; T — بزین
[14] I, IV — خواند
[15] Л — مایهٔ
[16] VI — б. оп.
[17] I — بدپرست
[18] VI — رست
[19] I, IV — доб. و
[20] I, IV — هم اویست نیکی ده و
[21] VI — б. оп.
[22] I, IV, VI и T — اورنگ

جهانی سراسر بشاهی مراست — در گاو تا برج[1] ماهی مراست
گر این دژ بر و[2] بوم آهرمنست — جهان آفرین را بدل[3] دشمنست
بفرّ و بفرمان یزدان پاك — سراسر بگرز[4] اندر آرم بخاك
و گر جادوانراست این دستگاه — مرا[5] خود بجادو نباید سپاه
3705 چو خمّ دوال[6] کمند آورم — سر جادوانرا به بند آورم
و گر خود خجسته سروش اندرست[7] — بفرمان یزدان یکی لشکرست
همان من نه از دست[8] آهرمنم — که از فرّ و برزست[9] جان و تنم
بفرمان یزدان کند این[10] تهی — که اینست پیمان[11] شاهنشهی
یکی نیزه بگرفت خسرو بدست[12] — همان نامه را بر سر نیزه بست[13]
3710 بسان درفشی بر آورد راست — بگیتی بجز فرّ یزدان[14] نخواست
بفرمود تا گیو با نیزه تفت — بنزدیك آن برشده باره رفت
بدو[15] گفت کین نامهٔ پندمند — ببر[16] سوی دیوار حصن بلند[17]
بنه نامه و[18] نام یزدان بخوان — بگردان عنان تیز و لختی مران[19]
بشد گیو[20] نیزه[21] گرفته بدست — پر از آفرین[22] جان[23] یزدان‌پرست
3715 چو نامه[24] بدیوار دژ بر نهاد[25] — بنام[26] جهانجوی خسرو نژاد[27]
ز دادار[28] نیکی دهش یاد کرد — پس آن[29] چرمهٔ تیزرو باد[30] کرد
شد آن نامهٔ نامور ناپدید — خروش آمد و خاك دژ بردمید
همانگه بفرمان یزدان پاك — ازان بارهٔ دژ برآمد تراك[31]

---

[1] VI — سر گاو تا پشت; T — در گاو تا برج [2] VI — اگر اندرین [3] VI — بجان [4] I, IV چرا — VI [5] سرش را بگردانم اندر مغاك — cp. K; سرش را ز چرخ — VI; سرش را ز ابر — T и [6] Так во всех рук.; T — خم در دوال [7] IV, VI — ایدرست [8] T — پشت [9] VI — فرّ یزدانست [10] I — کنم این; IV — کنم آن; VI — کنیدش; T — کنم دژ [11] VI и T — فرمان [12] I, IV, بران — Л [13] I, IV — نبیره سر نامه‌را بست باز — VI; ببرو بست آن نامهٔ سرافراز [14] I, IV, VI и T — شاهی [15] I, IV — بورا; VI — برو [16] VI — بهر [17] Б — فی حائط القلعة [18] Л — بران آفرین — I [19] I, IV — بگردان عنانرا و — VI; عنانرا بگردان و آنجا بمان; I, IV и T — بنه نیزه و; نامه بر [20] Л, IV, VI — доб. و (و أمره أن)... یرجع — Б; لختی بمان [21] VI — نامه [22] I — پیام جهانجوی — T [23] I, IV — کرد [24] VI — نیزه [25] I, IV и T — درنهاد [26] I, IV — بفرّ [27] VI и T — یزدان [28] I, IV, VI и T — خسرو بداد [29] VI — و زان [30] IV, VI — یاد [31] I — هلاك

تو گفتی که رعد سخت وقت بهار[1] خروش آمد از دشت وز کوهسار[2]
جهان گشت چون روی زنگی[3] سیاه چه از بارهٔ دژ چه گرد سپاه[4]
تو گفتی برآمد یکی تیره ابر هوا شد بکردار کام هژبر
بر انگیخت کیخسرو اسپ[5] سیاه چنین گفت با پهلوان سپاه[6]
که بر دژ[7] یکی تیرباران کنید هوارا[8] چو ابر بهاران کنید
بر آمد یکی میغ[9] بارش تگرگ تگرگی که بر دارد[10] از ابر مرگ
ز دیوان بسی شد به پیکان هلاك[11] بسی زهره کفته[12] فتاده بخاك[13]
ازانپس یکی روشنی بر دمید شد آن تیرگی سر بسر ناپدید[14]
جهان شد بکردار تابنده ماه بنام جهاندار پیروز شاه[15]
بر آمد یکی باد با آفرین هوا گشت خندان و روی[16] زمین[17]
برفتند دیوان[18] بفرمان شاه در دژ پدید آمد از جایگاه[19]
بدژ در شد[20] آن شاه آزادگان[21] ابا پیر گودرز کشوادگان
یکی شهر دید[22] اندر آن دژ فراخ پر از باغ و میدان و ایوان و کاخ
بداندجای کان[23] روشنی بردمید سر بارهٔ دژ بشد[24] ناپدید

---

[1] I, IV, VI — و باد بهار; T — اندر جهان
[2] I — обратный порядок мисра.
[3] VI — بهمن
[4] I, IV — چو آن بارهٔ دژ چه گردی سیاه — VI; ابا پهلوانان چنین گفت شاه — T; نه
[5] IV, VI — ابر
[6] I — б. стоит после б. 3720.
[7] VI — بریشان
[8] I, IV и T — کمانرا; Б — جوّ
[9] I, IV — доб. و
[10] I — بارید; IV — برداشت
[11] VI — بسی دیو گشته ز دیوان هلاک
[12] Л — بسی ز اهرمن اوفتاده بخاک
[13] K — رفته
[14] Л — б. 3726 стоит перед б. 3725.
[15] Так в Л; I — بنام جهاندار واز فرّ شاه — VI; فرود آمد آن گرد لشکر پناه — IV; بفرمان برفتند دیوان ز راه
[16] VI — بروی
[17] I, IV и T — б. следует за б. 3728 текста.
[18] I — گردان
[19] I, IV, VI — آن; I — обратный порядок мисра.; خورشید پیدا نه پروین و ماه; I, IV — доб. б.:
جهان چون شب تیره تاریک [نزدیک — IV] شد * تو گفتی بشب روز نزدیک شد
[20] I, IV — رفت
[21] VI — نبد شاه در آذرآبادگان
[22] VI — ازینجا یکی; و زانجا که آن — T; برو [بدو — IV] تیرگی شد — I, IV
[23] I, IV и T — کرد
[24] VI — همه; شد آن تیرگی سر بسر — T; سر باره تیره بشد

بفرمود خسرو بدان جایگاه[1] یکی گنبدی تا بابر سیاه[2]
درازی و پهنای او[3] ده کمند بگرد اندرش طاقهای بلند
3735 ز بیرون دو نیمی تگ تازی اسپ[4] بر آورد و بنهاد آذرگشسپ
نشستند گرد اندرش موبدان ستارهشناسان و هم بخردان[5]
دران[6] شارستان کرد چندان درنگ که آتشکده گشت با بوی و رنگ
چو یك سال بگذشت لشکر براند بنه بر نهاد و سپه بر نشاند[7]

چو آگاهی آمد بایران ز شاه[8] ازان ایزدی فرّ و آن دستگاه[9]
3740 جهانی فرو ماند[10] اندر شگفت که کیخسرو آن فرّ و بالا گرفت
همه مهتران یك بیك با نثار برفتند شادان بر شهریار
فریبرز پیش آمدش با گروه از ایران سپاهی بکردار کوه
چو دیدش فرود آمد از تخت زر[11] ببوسید روی برادر پدر

---

[1] I—IV; سر بچرخ روان—I [2] بران بارگاه—VI; بایران سپاه—IV; بایرانیان—I سر بچرخ
[3] I и T—پهنای آن; VI—پهناش را [4] I—بیرون در هر; VI—تا بر ابر سیاه; و بماه
چو آراست زانگونه جای زرسپ—VI; از بیرون یک از تگ تازی اسپ—IV; یک تازی اسپ
و بنی فیها للنار بیتا عظیما و قبة عالیة و مبانی—Б; از بیرون چو نیم از تگ تازی اسپ—T
[5] I, IV—

نشستند گردان بگرد اندرش * بزرگان که بودند در کشورش

[6] VI—بدان—Л و أسکنها الموابذة و الهرابذة و أصحاب النجوم و أرباب العلوم—Б
[7] VI—بدو; IV—فرو مانده [8] VI—ز ایران بشاه; سپه را نشاند
[9] IV—فراوان دستگاه [10] I, IV, T—درآمد ز گلرنگ زیر; I, IV и I, IV; هم از پشت شبرنگ شاه دلیر—
[11] T—доб. бб.:

ببوسید رویش برادر پدر * همانجا بیفگند تختی ز زر
بران تخت پیروزه بنشاندش * بشاهی برو آفرین خواندش

VI—доб. второй из этих двух бб. с вариантом второго мисра: چو بنشست شاه آفرین خواندش
Б—перевод бб. 3743 и 3744 отсутствует.

نشاندش[1] بر تخت زر شهریار — که بود از در یاره و گوشوار[2]
همان طوس[3] با کاویانی درفش — همی رفت با کوس و زرّینه کفش[4]
بیاورد و پیش جهاندار[5] برد — زمین را ببوسید و اورا سپرد[6]
بدو گفت کین کوس و زرّینه کفش — بنیکاختری کاویانی درفش
ز لشکر ببین تا سزاوار کیست — یکی پهلوان از در کار کیست[7]
ز گفتارها پوزش[8] آورد پیش — بپیچید زان بیهده رای خویش
جهاندار[9] پیروز بنواختش — بخندید و بر تخت[10] بنشاختش
بدو گفت کین[11] کاویانی درفش — هم آن پهلوانی و زرّینه کفش
نبینم سزای کسی در[12] سپاه — ترا زیبد این کار[13] و این دستگاه[14]
ترا پوزش اکنون نیاید[15] بکار — نه بیگانهٔ[16] خواستی شهریار
چو پیروز بر گشت شیر از نبرد — دل و دیدهٔ دشمنان تیره کرد[17]
سوی پهلو پارس[18] بنهاد روی — جوان بود[19] و[20] بیدار و دیهیم جوی[21]
چو زو آگهی یافت کاوس کی — که آمد ز ره پور فرخنده پی
پذیره شدش با رخی ارغوان[22] — ز شادی دل پیر گشته جوان[23]

[1] I, IV и T—نشست از [2] I, IV, T—بسر بر یکی تاج گوهرنگار; VI—б. оп. [3] IV—طوق [4] VI—
همان طوس نوذر بزرّینه کفش * همیرفت با کاویانی درفش
[5] I, IV и T—جهانجوی [6] VI—бб. 3746 и 3747 оп. [7] VI—б. оп.; Б—перевод б. дается; I, IV и T—доб. б.:

بدو ده که مارا ازین مایه [پایه—I] بس * گنه کرده‌را عمر بس [سر—IV] مایه بس

[8] VI—نورش [9] I, IV—جهانگیر [10] VI—بران تخت پیروزه [11] I—ورا گفت پس; IV и T—
ترا زیبد—T; تو از بند این نام—VI; ترا زیبد این تاج—I [12] I—از [13] I—ورا گفت کین
[14] I, IV и T—доб. б.:

جز از تو کسی‌را سزاوار نیست * بدل در مرا از تو آزار نیست

[15] Л—نباید [16] I, IV—بیگانه‌را [17] I, IV—; خیره کرد; VI—کور کرد; I, IV, VI—б. здесь оп. (ср. прим. 3 к б. 3760); I, IV—доб. б.:

نهادند پیمان و عهدی تمام * برو کرد لشکر بشاهی سلام

[18] I, IV—و زانجا سوی پارس—T; و زانجا سوی کاخ [19] T—جوان بخت [20] VI—оп. [21] I,
IV—بفرموده [بنزدیک—IV] کاوس فرخنده خوی [22] IV и T—رخ ارغوان [23] I, IV—доб. б.:
دلی شاد از اسپهان فرود آمدند * همه با نثار و درود آمدند

چو از دور خسرو نیا را بدید — بخندید و شادان دلش بر دمید
پیاده شد و برد پیشش نماز — بدیدار او بد نیا را نیاز
بخندید و اورا ببر در گرفت — نیایش[1] سزاوار او بر[2] گرفت[3]
و زانجا سوی کاخ رفتند باز — بتخت جهاندار دیهیم‌ساز

چو کاوس بر تخت زرّین نشست — گرفت آن زمان دست خسرو بدست[4]
بیاورد و بنشاند[5] بر جای خویش — ز گنجور تاج کیان خواست پیش
ببوسید و بنهاد بر سرش تاج — بکرسی شد از نامور[6] تخت عاج
ز گنجش زبرجد نثار آورید — بسی گوهر شاهوار آورید
بسی آفرین بر سیاوش بخواند — که خسرو بچهره جز اورا نماند[7]
ز پهلو برفتند آزادگان[8] — سپهبد سران و گران‌مایگان[9]
بشاهی برو آفرین خواندند — همه[10] زرّ و گوهر بر افشاندند
جهان را چنین است ساز و نهاد — ز یکدست بستد بدیگر بداد
بدردیم ازین رفتن اندر[11] فریب — زمانی فراز و زمانی نشیب
اگر دل توان[12] داشتن شادمان — بشادی چرا نگذرانی زمان[13]
بخوشی بناز و بخوبی[14] به بخش — مکن روز را بر دل خویش رخش[15]

---

[1] I, IV и T — بستایش [2] VI — در [3] I, IV, VI — доб. здесь б. 3754 текста. [4] I, IV и T — چو شاهان[بشادی — IV и T] زاسپان فرود آمدند * زبان و روان پر درود آمدند
بشد خسرو و دست کاوس شاه * به بوسید و مالید رخ را بگاه
و زان پس نیا دست اورا بدست * گرفت و ببردش بجای نشست
[5] I, IV и T — نشاندش دلافروز [6] VI — برافروخت [7] VI — б. оп.; Б — перевод б. отсутствует. [8] I, IV, VI и T — پرمایگان [9] I, IV и T — گران سایگان; VI — گوان زادگان [10] I — بسی; Б — перевод бб. 3769—3775 отсутствует.
[11] IV — ایدر [12] I — بران [13] I, IV — [IV — شادمان] ;همان ای پسر در جهان جاودان
[14] I, IV — بخوشی بیمارای و بیشی; VI — بخوبی میارای ;ندارای همی رخت آمد زیان
[15] VI — بخوبی بیمارای و بیشی; T — و بیشی ;بر دل خویش پخش — T ;برتن خویش بخش
T — доб. б.:

بخور هرچه داری فزونی بده * تو رنجیدهٔ بهر دشمن منه

تـرا داد و[1] فـرزنـد را هـم دهـد درختـی کـه از[2] بـیـخ تـو بـر جـهـد
نـبـیـنـی کـه گنجش پر از خواستست[3] جـهـانـی بـخـوبـی بـیـاراسـتـسـت[4]
کـمـی نـیـسـت در بـخـشـش داد گـر فـزونـی بـخـوردسـت انـده[5] مـخـور 3775

[1] I, VI — و оп. [2] T — همان شاخ کز [3] I — گیتی پر از خواسته است ; IV — گیتی ترا خواستست
[4] I, IV — доб. б.:
خـرد مـنـدرا بـخـشـش دادگـر * فزونی نجستست و هنگ و هنر [IV — اهل هنر]
[5] I, IV — همی شادی آرای و اندوه ; T — فزونی بخوردست اندر ; VI — فزونی نیابی تو اندوه

غلطنامه

صفحه	سطر	غلط	صحیح
٦	١٦	ترا — [9]VI	اگر داد ماند کی آید —[9]IV
٦	١٩	вторые мисра бб. 9 и 10	второе мисра б. 9 и б. 10
٢٤	٦	کند آوری	کنداوری
١٠٠	٢٦–٢٧	VI— оп. также б. 1535	VI— здесь оп. также б. 1535, см. прим. 24 к б. 1523.
١١١	١٦	ز کوس و — [2]IV и VI	ز کوس و تبیره —[2]IV ز کوس و ز نیزه —VI
١٦٤	١٣	Б— доб.	ср. Б—
١٨٠	٢٣	[18]I, IV и T — بادا; VI— بود و	[18]I, IV и T — بادا دو دیده پر آب; بود و دو دیده پر آب —VI
١٩٣	٢٠	2964—2965	2966—2967
١٩٤	٢١	ساددل	ساده‌دل
٢٢٠	٢٤	الی شط النهر — Б	و رجع عایدا الی شط النهر —Б
٢٣٦	١٧	سرافر ازترکس	سرافرازتر کس
٢٣٧	١٠	بر خواست	بر خاست
٢٤٧	١٤	جای زرسپ	جای زربست (?رس ٭)

Зак. 3130

ФИРДОУСЙ

ШĀХ-НĀМЕ

III